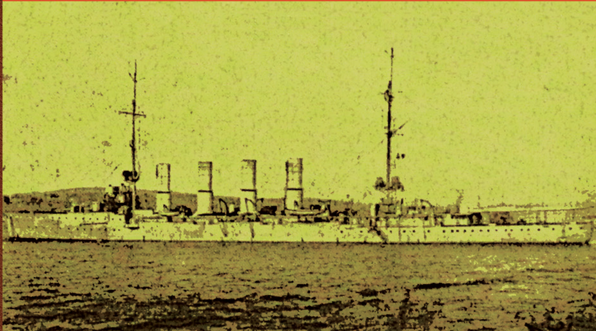
Birinci Dünya Savaşı ve Çanakkale'de

Türk Donanması

جهان حربنده دکز محاربه‌لری

Cihan Harbinde Deniz Muharebeleri

تورك دونانماسی نه یاپدی؟

Türk Donanması Ne Yaptı?

مؤلفی

بحریه مکتبی معلملرندن یوزباشی

فوزی

Bahriye Mektebi Muallimlerinden Yüzbaşı

FEVZİ

FEVZİ [KURTOĞLU]

HAZIRLAYANLAR

PROF. DR. ALİ FUAT ÖRENÇ

YRD. DOÇ. DR. LEVENT DÜZCÜ

Birinci Dünya Savaşı ve Çanakkale'de Türk Donanması

FEVZİ [KURTOĞLU]

HAZIRLAYANLAR
PROF. DR. ALİ FUAT ÖRENÇ
YRD. DOÇ. DR. LEVENT DÜZCÜ

Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları
Kitap No: 34

Yayın Danışmanı
Ömer Arısoy

Koordinasyon
Erdem Z. İskenderoğlu
Veli Koç

Birinci Dünya Savaşı ve Çanakkale'de

Türk Donanması

Fevzi [Kurtoğlu]

Proje Yürütücüsü **Yrd. Doç. Dr. Recep ÇELİK**
Hazırlayanlar **Prof. Dr. Ali Fuat ÖRENÇ, Yrd. Doç. Dr. Levent DÜZCÜ**
Tashih **Übeydullah KISACIK**

ISBN 978-605-85988-8-1
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 20640

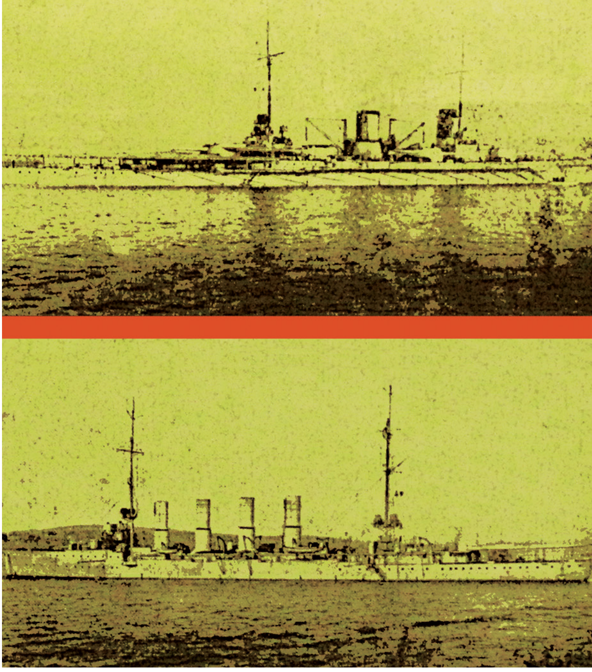
1. Baskı
İstanbul, Mayıs 2015

Kitap Tasarım **Salih Pulcu**
Tasarım Uygulama **Recep Önder**

Baskı-Cilt **Gezegen Basım**
100. Yıl Matbaacılar Sitesi 2. Cad. No: 202/A
Bağcılar / İstanbul
Tel: 0212 325 71 25
Sertifika No: 12002

444 1984
www.zeytinburnu.bel.tr

Birinci Dünya Savaşı ve Çanakkale'de

Türk Donanması

FEVZİ [KURTOĞLU]

HAZIRLAYANLAR

PROF. DR. ALİ FUAT ÖRENÇ

YRD. DOÇ. DR. LEVENT DÜZCÜ

ZEYTİNBURNU BELEDİYESİ

Sunuş

Bizler, Zeytinburnu Belediyesi olarak, faaliyetlerimizi mutlaka tarihi kökenlerimizi de değerlendirerek planlıyor ve ona göre gerçekleştiriyoruz. Günümüzde yerel yönetim faaliyetlerinin, ancak tarihi bir arka-plana dayandığında anlamlı olabileceğine inanıyoruz.

Dolayısıyla, Zeytinburnu Belediyesi olarak yalnızca somut alt-yapı projelerine değil; kültür, tarih, sanat ve sair alanlardaki projelerimize özel önem atfediyoruz. Memleketimizin tarihi derinliklerine eğilmeyi, önemli bir unsur olarak gündemimizde tutuyoruz. Günümüzün imkanlarını tarihi moral gücümüzle birlikte değerlendirmenin ve ülkemizin geleceği için seferber etmenin heyecanını yaşıyoruz.

Bu anlayış içinde, 2002 yılında vatandaşlarımızı 1. Dünya Savaşı ve Çanakkale muharebelerinin geçtiği bölgelere bizzat götürmeye başladık. Ülkemizin birliğinin, dirliğinin, yakın geçmişteki büyük imtihanının o toprakların ruhunda var olduğuna inanıyorduk. İstiyorduk ki insanlarımız da gitsinler ve bizzat görsünler. Yerinde müşahede etsinler.

Çok şükür, Çanakkale seferlerini gerçekleştiren ilk belediye olmanın gururunu hep yaşadık. Ve gördük ki, bizim için oldukça önemli ve anlamlı bir yolculuk olan Çanakkale seferleri, milletimiz tarafından da coşkuyla benimsendi. Yüz binlerce vatandaşımızla bu yolculuklarda her yıl birlikte olduk. Ardından başka yerel yönetimlerimiz de benzer seferlere başladılar. “Çanakkale Yolculuğu” gibi derin manalar içeren bir kültür olayının yaygınlaşmasına ön ayak olmaktan hep büyük bir mutluluk duyduk.

Çanakkale ile ilgili faaliyetlerimiz bu seferlerle sınırlı değil elbette. Çanakkale’de yatan şehitlerimize bir vefa borcu olarak, oradaki bir şehitliğimizi kazılarla ortaya çıkarıp düzenledik. Soğanlıdere Şehitliği’ni ihya ettik. Soğanlıdere Şehitliği, bölgeyi her yıl ziyaret eden herkesin dikkatini çekmekte, takdirini kazanmaktadır.

Ayrıca büyük bir “Çanakkale” belgesel filmi gerçekleştirdik. Görsel gücüyle, belgelediği tarihi olaylar ve ele aldığı konularla büyük bir dökü-drama olan bu film projemiz, belediyemizin hem vatandaşlarımıza, hem de ilim camiasına bir hediyesidir.

Ülkemizin tarihi ile ilgili yaptıklarımız elbette bunlarla sınırlı değil. Daha bir çok kitap, dergi, belgesel vs yayınımız var ve bunların sayısı bir plan-disiplin çerçevesinde artmaktadır.

Ciddi bir planlama ve süreç işi olan “Kamu Yayıncılığı” alanında gerçekleştirdiğimiz faaliyetlerle bir önemli ödülün de sahibi olduk. Belediyemiz, Türkiye Yazarlar Birliği tarafından 2014 Yılı Kamu Yayıncılığı Ödülü’nü kazanmış oldu.

Elinizdeki bu önemli çalışma ise bu faaliyetlerimizin bir devamı, çok önemli bir halkası. Zeytinburnu Belediyesi olarak bizlerin yıllardır sürdürdüğümüz ciddi tarih yayıncılığının son örneği.

Birinci Dünya Savaşı ve Çanakkale Muharebeleri, elbette birçok açıdan ele alındı ve şu ana kadar belgelendi, kitaplaştırıldı ve perdelere aktarıldı. Ancak, nedendir bilinmez, çok az çalışmada deniz muharebelerine yer verildi.

Belki geleneksel olarak bir deniz gücü değil; kara gücü oluşumuzdan, belki kökenlerimizden, belki de sadece Türk matbuat aleminin ilgisizliğinden, bilinmez. Ancak konu ne kadar gecikmiş olursa olsun, bir an önce üzerinde durulmalıdır, diye düşünüyoruz.

“BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE ÇANAKKALE’DE TÜRK DONANMASI” çalışması, sahasında uzman ilim adamlarımızın gayretleriyle ortaya çıktı. İstiklal Harbimiz ve yakın tarihimiz açısından son derece önemli vesikaların ve analizlerin tespit ve transkribe edildiği bu kitabı, bütün okurlara takdim ediyoruz.

Sn. Prof. Dr. Ali Fuat Örenç ve Sn. Yrd. Doç. Dr. Levent Düzcü’ye, bu çalışma için minnettarız.

Böylece hem Zeytinburnu Belediyesi olarak yayıncılık alanındaki yolumuza çok önemli bir adımla devam etmiş oluyoruz; hem de tarihin aydınlanmasıyla ilgili hassasiyet sahibi kamuoyuna ciddi bir çalışma hediye etmiş oluyoruz.

Bütün emeği geçen arkadaşlarımı, kıymetli ilim adamlarımızın şahsında tebrik ediyorum.

Hayırlı olsun.

MURAT AYDIN
Zeytinburnu Belediye Başkanı

Önsöz

Üzerinden bir asır geçen Birinci Dünya Savaşı'nın en az bilinen ve ihmal edilen yönü denizlerdeki mücadeleler olmuştur. Her ne kadar son yıllarda Çanakkale muharebelerinde 18 Mart 1915'in deniz zaferi olarak kutlanması bir farkındalık oluşturmuş ise de savaş boyunca Türk Donanması'nın Karadeniz, Marmara ve Ege Denizi'ndeki yoğun faaliyetleri ile savaşın diğer cephelerinde bahriyelilerin lojistik destek ve gayretleri yeterince ilgi görmemiştir. Yayına hazırladığımız eser Birinci Dünya Savaşı'nda ve Çanakkale'de Türk Donanması'nın faaliyetlerini ihtiva etmektedir ve denizcilik tarihi alanındaki önemli bir boşluğu dolduracak içeriktedir. Eseri kaleme alan deniz tarihçisi Fevzi Kurtoğlu'nun döneme şahitlik etmesi ise verdiği bilgileri daha da değerli kılmaktadır.

Bilindiği gibi Birinci Dünya Savaşı, Avrupa'da 19. yüzyıl ile 20. yüzyıl başlarında meydana gelen siyasi ve ekonomik hadiselerin sonucu olarak patlak verdi. Avrupa'da 1815 Viyana Kongresi ile oluşturulan İngiltere merkezli güçler dengesi, tam yüzyıl sonra büyük bir hesaplaşmaya ve sömürge paylaşım savaşına dönüştü. Bu hesaplaşmayı tetikleyen en önemli etkenlerden biri Almanya ve İtalya'nın milli devletler olarak tarih sahnesine çıkmaları oldu. 20. yüzyılın başlarında, dünyada sömürge haline getirilmemiş toprakların önemli kısmı ise Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeydi.[1]

Dünya savaşına girilirken İngiltere eksenli blokta Fransa ve Rusya yer alarak Üçlü İtilaf Devletleri'ni oluştururken; buna karşılık Almanya ise Avusturya-Macaristan ve İtalya ile Üçlü İttifak cephesini kurmuştu. Buna daha sonra Osmanlı İmparatorluğu da katıldı. Bloklar arasında giderek artan silahlanma yarışı bunalımı tırmandırdı ve 1914 yılında Balkanlar'da patlak veren bir kıvılcım, Dünya Savaşı'nın başlamasına neden oldu. Bir Sırp milliyetçisi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahdını 28 Haziran 1914'te suikastle öldürünce, bu ülke Sırbistan'a saldırdı. Bu durumda Sırbistan'la anlaşmış olan Rusya, Avusturya-Macaristan'a savaş açtı. Ardından Avusturya'ya garanti vermiş olan Almanya, Rusya'ya ve bunun üzerine Fransa ile İngiltere de Almanya'ya savaş açtı. Böylece birbirlerine ittifaklar yoluyla bağlanmış olan devletlerin zincirleme olarak kendilerini bir savaş içinde bulmasıyla tam bir Avrupa muharebesi başlamış oldu (28 Temmuz 1914).[2]

İtalya ve Osmanlı Devleti savaşın başında tarafsızlıklarını ilan ettiler. Almanya'nın bir baskın savaşla Fransa'yı ele geçirme stratejisi uygulanamadı ve 1914 yılının yaz aylarında Avrupa'daki savaş bir tabya mücadelesi haline dönüştü. Almanya, üzerindeki baskıyı hafifletmek ve savaşı geniş bir cepheye yayabilmek için Osmanlı Devleti'ni kendi yanında savaşa sokmak üzere çaba içine girdi[3].

1 Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, c. III/I, Ankara 1991, s. 1-470; Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, İstanbul 2010, s. 551-628; Figen Atabey, Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi, TTK Yay., Ankara 2014, s. 1-27.

2 *Mufassal Osmanlı Tarihi*, c. VI, İstanbul 1971, s. 3576-3588.

3 Cezmi Eraslan, *"I. Dünya Savaşı ve Türkiye"*, *Türkler*, Yeni Türkiye Yay., c. 13, Ankara 2002, s. 339-360; R. Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 551-552.

Dünya savaşının kaderini denizlerdeki üstünlük ve deniz savaşları değiştirdi diyebiliriz. Çanakkale bunun en çarpıcı örneğini oluşturur. Nitekim sonuçta savaşın galibi denizlerdeki üstünlüğü tartışılmayan İngiltere bloğu olmuştur.

Savaş süresince Almanya destekli Osmanlı deniz kuvvetleri ve personeli aşağıdaki bölgelerde görev almıştır:

- Karadeniz
- Marmara Denizi
- Boğazlar
- Çanakkale Cephesi
- Ege Denizi
- Doğu Akdeniz
- Suriye ve Filistin Mıntıkası
- Süveyş Cephesi
- Irak Cephesi

Türk Donanması Karadeniz, Marmara, Çanakkale ve Ege Denizi'nde muharip olarak faaliyetlerde bulunmuş, diğer mıntıkalara ise daha ziyade lojistik destek sağlamıştır. Savaşa girilirken Osmanlı deniz gücü; 3 zırhlı, 6 zırhlı kruvazör, 8 muhrip, 10 torpidobot, 16 gambot, 17 motorbot, Fransızlardan ele geçirilen bir denizaltı, 3 mayın gemisi ve yardımcı gemilerden (Şirket-i Hayriye, Seyrisefain İdaresi ve İdare-i Mahsusa vapurları) oluşuyordu. Almanya'ya ait 13 denizaltı da Osmanlı sularında faaliyetlerde bulunmuştu. İhtiyaç duyuldukça Osmanlı deniz erleri donanma haricinde muhtelif mevkilerde istihdam edildiler. Mesela Boğaz tabyalarında, IV. Ordu'da, Bağdat'a nakliyat için Fırat Nehri'nde, Marmara Denizi işaret istasyonlarında, İzmir'deki fabrikalarda ve ikmal işlerinde bahriyelilerden yararlanılmıştı. Savaş boyunca Osmanlı Donanması'nın ve destek için gelen Alman gemilerinin lojistik ihtiyaçları İstanbul Haliç Tersanesi, İstinye Tersanesi, Fırat Tersanesi (Cerablus'ta Almanlarla birlikte kuruldu) ve Birecik Tersanesi (nehir gemileri için) karşılanmaya çalışıldı. Tersanelerde Alman uzmanlar da görev almıştı.[4]

Hiç kuşkusuz Birinci Dünya Savaşı'nın kaderini Çanakkale Savaşları etkilemiştir. Burada dünyanın en büyük donanmasına sahip İngiliz ve Fransız kara ve deniz gücünün de yenilebileceği kanıtlanmıştır. Aslında İtilaf Devletleri, Çanakkale Boğazı'nı zorladıklarında Osmanlı'nın her türlü savunma teknoloji ve araçlarına sahip olduğunu iddia etmek doğru değildir. Dünyanın birçok yerindeki kalelerin ve son sistem istihkâmların önemden düştüğü o günlerde Çanakkale istihkâmları, eski toplar ve teknoloji ile donatılmış durumdaydı. İstihkâm ve bataryalar betonarmeden değil, topraktandı. Çağına göre eski olan bu teknolojinin kuvvetli bir donanmaya karşı dayanamayacağı düşünülüyordu. Bu durum düşmanı daha da cesaretlendirdi.[5]

Savaş Öncesi Gasp Edilen Osmanlı Gemileri

Balkan Savaşları sonunda Osmanlı Devleti özellikle bölgesinde deniz hâkimiyetini kaybettiğini anladı. Donanmanın güçlendirilmesi için 1913 yılında Rio de Janeiro adlı

4 *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Deniz Harekâtı,* Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, c. VIII, Ankara 1979, s. 26-429.

5 M. Zekeriyya, "Çanakkale Savaşı'nın Psikolojisi", *Yeni Mecmua - Çanakkale Özel Sayısı*, (Hazırlayanlar: M. Albayrak-A. Özyurt), Yeditepe Yayınları, İstanbul 2006, s. 340.

muharebe gemisi satın alındı. Bu gemiye Birinci Sultan Osman adı verildi. Ardından İngiltere'ye Reşadiye zırhlısı sipariş edildi.[6] 1914 yılı başında İngiltere'ye bu iki muhripten ayrı olarak Fatih muharebe gemisi, 6 muhrip ile 2 denizaltı; Fransa'ya ise 6 muhrip siparişi verildi ve bunların paraları da ödendi. Fakat savaştan önce bu gemilerin tamamına İngiltere ve Fransa el koydu.[7]

Yavuz ve Midilli Zırhlıları ve Savaşa Giriş

Osmanlı Devleti, İngiltere ve Fransa'dan aldığı bu darbeler karşısında karada olduğu gibi denizde de Almanya'nın desteğine muhtaç oldu. Savaş içinde Osmanlı'ya ciddi katkı yapan Goben ve Breslav isimli iki Alman gemisi satın alındı ve donanma hizmetine girdi.

Osmanlı Devleti'ni savaşa götüren yolun ilk merhalesi, Almanya ile imzalanan gizli bir ittifak antlaşması ile gerçekleşti. Almanya'nın Rusya'ya savaş ilanından bir gün sonra, 2 Ağustos 1914'te imzalanan antlaşmanın müzakerelerine 26 Temmuzda başlanmış bulunuluyordu. Antlaşma, Sadrazam ve Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Dahiliye Nazırı Talat ve Meclis Reisi Halil (Menteş) Beyler tarafından hazırlandı. Bu gelişme o sıralarda böyle bir ittifaka taraftar görünmeyen Cemal Paşa'dan gizli tutulduğu gibi, diğer vekillerin ve bizzat Padişahın da bundan haberi olmadı. Yapılan antlaşmanın 2. Maddesi, Almanya ile Rusya arasında savaş çıkacak olursa bu savaşa Osmanlı Devleti'nin de katılmasını öngörmekteydi. Oysa bu iki devlet arasında öngörülmekte olan savaş hali bir gün önce zaten tahakkuk etmiş bulunuyordu. 3. Madde, böyle bir gelişme halinde, Osmanlı kuvvetlerini Alman askerî heyetinin emir ve komutası altına sokmaktaydı. Anlaşmada, savaşın zaferle sona erdirilmesi durumunda Osmanlı Devleti'nin elde edeceği müşahhas menfaatlerin neler olacağı hususu sessizlik ile geçiştirilmekteydi.[8]

Bu arada Akdeniz'de dolaşan Alman Goben ve Breslav zırhlıları, İngilizlerin takibinden kaçmak bahanesiyle Çanakkale Boğazı'na yöneldi. Bu gemilere Osmanlı Hükümeti 11 Ağustos 1914'da geçiş izni verdi. Bu izin devletin savaşa fiilen itilmesinde önemli bir gelişme oldu. Gemilerin kabulüyle oluşan kriz, bunların kâğıt üzerinde satın alınmaları ve isimlerinin değiştirilmeleriyle aşılmak istendiyse de Alman subay kadroları ve mürettebatının aynen muhafaza edilmekte olması müttefiklerin dikkatinden kaçmadı.[9] Yavuz ve Midilli adı verilen bu iki geminin Almanya'dan 80 milyon marka satın alındığı duyuruldu. 18 Ağustosta Bahriye Nezareti'nden donanma komutanı Arif Bey'e, Yavuz Zırhlısının Amirali Sochon'un emrine girdiği bildirildi. Savaşın ilerleyen döneminde 24 Ağustos 1917'de Souchon'un yerine Rebeur Von Paschwitz getirildi. Bu arada uzun yıllardır Osmanlı Donanması'nda görev almakta olan İngiliz uzmanlar ise görevlerini bırakıp ülkelerine döndüler.

Son gelişmeler üzerine Osmanlı Devleti 27 Eylül 1914'te Boğazları kapattığını resmen ilan etti. Rusya'nın ithalat ve ihracatı Türk boğazlarından geçen gemiler ile sağlanıyordu. Böylece Rusya çok güç duruma düşmüştü.

Başlangıçta İtilaf Devletleri'nin yanında yer almaya çalışan Osmanlı'nın bu girişimleri Fransa, Rusya ve İngiltere tarafından ciddiye alınmadı. Osmanlı'nın Balkanlar'da

6 Daha fazla bilgi için bkz. Ali Fuat Örenç, "Deniz Kuvvetleri ve Deniz Harp Sanayii", *Dünya Savaş Tarihi Osmanlı Askeri Tarihi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*, (Ed. G. Yıldız),İstanbul 2013, s. 121-161.

7 *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Deniz Harekâtı*, s. 3-4; Bülent Özdemir, "I. Dünya Savaşı Öncesinde Osmanlı-İngiliz İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası: Sultan Reşat ve Osman Dretnotlarına El Konulması Meselesi", *I. Dünya Savaşında Osmanlı Devleti*, (Ed. A. Arslan-M. Selçuk), İstanbul 2015, s. 23-31.

8 İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu*, İstanbul 1983, s. 1-240.

9 Kazım Karabekir, *Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik ?*, c. I-II, İstanbul 2000, s. 1-463.

ve Trablusgarp'ta uğradığı yenilgiler bu devletlere cesaret vermişti. Onlar sadece Doğu Sorunu adını verdikleri ve Türkleri Avrupa ve Anadolu'dan atarak topraklarını paylaşma işini bir an önce sonuçlandırmak istiyorlardı. Bu arada Osmanlı Hükümeti'nin genel savaş durumundan istifade ile attığı önemli bir adım, Kapitülasyonların kaldırılmasının ilanı oldu (9 Eylül 1914). İlgili devletler şartlar gereği durumu kabullenmek mecburiyetinde kaldılarsa da en şiddetli tepkinin Osmanlı'nın müttefiki Almanya'dan gelmesi hayretle gözlendi.[10]

1914 yılı Ekiminde Yavuz ve Midilli gemilerinin de içinde bulunduğu bir Osmanlı filosu Karadeniz'e açıldı. Bu filonun komutası bir Alman amiraldeydi. Rus limanları, Osmanlı gemileri tarafından 29 Ekim 1914'te topa tutuldu. Bu saldırı sonucu Osmanlı Devleti bir oldubittiyle savaşa dâhil olmuş oldu. Müttefikler de buna Osmanlı Devleti'ne savaş ilanıyla karşılık verdiler (Rusya 3 Kasımda, İngiltere ve Fransa ise 5 Kasımda). 11 Kasımda mukabil savaş ilanında bulunan Osmanlı, 14 Kasımda Cihâd-ı Ekber ilan ederek bütün Müslümanları savaşa katılmaya davet etti.[11]

Mesudiye Zırhlısından Mesudiye Bataryasına

Yavuz ve Midilli savaş gemilerinden önce savaşa konu olan ilk Osmanlı savaş gemisi Mesudiye zırhlısıdır. 1875 yılından kalma eski bir zırhlı olan Mesudiye, Çanakkale Savaşı'nda Boğaz'ın girişini koruması amacıyla Kepez'de Hacıpaşa Çiftliği önünde demirlemişti. Mesudiye'nin yüzen sabit bir batarya olarak kullanılmasına karar verildi. Geminin bulunduğu konum itibariyle düşman denizaltıları ve savaş gemilerinin torpido hücumlarına karşı sal ve köhne halatlarla savunma tertibatı alınmıştı. Boğaz önündeki lodos, Mesudiye'nin bu tertibatını bozdu. Bunun üzerine daha çok gözetleme hizmeti vermeye başladı. Bu haliyle Mesudiye saldırıya açıktı. Nitekim 13 Aralık 1914'te İngiliz HMS B- 11 denizaltısı tarafından torpidolar atılınca gemi yan yatmış ve sonra da batmıştır. Geminin batırılması düşman için önemli bir başlangıç olmuştur. Çünkü bu olaydan sonra denizaltıların Boğaz'dan geçebileceği anlaşılmıştır. Böylece düşman denizaltıları, sürekli Boğaz'a girecekler ve bir iki yıl Boğaz'da ve Marmara'da Osmanlı vapur, zırhlı ve yelkenli gemileri için büyük bir tehdit oluşturacaklardır.[12]

Mesudiye zırhlısı batmasına rağmen Çanakkale'de hizmet vermeye devam etmiştir. Nasıl mı olmuştur? Elbette zırhlının karaya çıkarılan toplarıyla. Mesudiye zırhlısı Hacıpaşa Çiftliği önüne demirleyince, gelen emirle sancak bordasındaki 15'lik üç topu çıkarılmıştı. Bu toplar Rumeli sahilindeki Baykuştepe eteğinde kurulan Mesudiye bataryasına konulmuştu. Mesudiye gemisi dışında Muin-i Zafer gemisinin de 15 Ocak 1915'te dört adet 7,5 cm'lik topları Baykuştepe'ye getirildi. Mesudiye gemisinden çıkarılan diğer toplarla sonradan Aktepe ve Akyarlar bataryalarına konulmuştur. Böylece savaş gemilerinden çıkarılıp yeni baştan oluşturulan bahriye bataryaları muharebelere önemli katkıda bulunmuştur. Bu katkıyı 18 Mart hücumunda da görmek mümkündür. Düşman gemileri bu tarihte yaptıkları hücumda tüm bataryaları döverken, Mesudiye bataryasındaki gemi topları kara bataryalarına sürekli olarak destek vermiş ve savaşın kazanılmasında önemli pay sahibi olmuştur.[13]

10 Mehmet Emin Elmacı, "I. Dünya Savaşı ve Kapitülasyonların Kaldırılmasının Sonuçları", *Türkler*, c. 14, Ankara 2002, s. 381-390.

11 Rıdvan Ayaydın, "Cihad-ı Ekber ve Sahadaki Etkileri", *I. Dünya Savaşında Osmanlı Devleti*, (Ed. A. Arslan-M. Selçuk), İstanbul 2015, s. 67-79.

12 Eda Gülşen Gömleksiz, *Türk Deniz Harp Tarihinde İz Bırakan Gemiler, Olaylar ve Şahıslar: Mesudiye Zırhlısı,* Piri Reis Araştırma Merkezi, Deniz Basımevi, İstanbul 2007, s. 91-92.

13 Gömleksiz, *a.g.e.*, s.87-90.

18 Mart 1915 Zaferi Öncesi Hücumlar

Çanakkale Önünde Düşman Donanması

Mesudiye zırhlısının Boğaz'ın hemen iç kısmında müttefik filoya bağlı denizaltı ile batırılması İtilaf Devletleri'nin komutan ve filosuna Çanakkale Boğazı'nın kolayca geçilebileceği fikrini vermiş olmalıdır. Nitekim düşman filoları Boğaz önünde toplanmaya başladı. Bunlar arasında çağının en büyük savaş gemileri dretnottan, kruvazöre, eski zırhlılara, denizaltılara, torpidobot, gambot ve vapurdan mayın gemilerine, balıkçı gemilerinden yelkenli kayıklara, Monaco'nun yarış sandalları ve kanolarına varıncaya kadar her türlü gemi bulunmaktaydı. Ege Adaları'ndan hangi birine bakılsa, sanki Avrupa ve Amerika'nın en kalabalık limanı görüntüsü oluşmuştu.[14]

3 Kasım 1914'e gelindiğinde artık İtilaf Devletleri her türlü hazırlığını bitirmişti. Filo tam anlamıyla takviye edilerek, savaş düzeni belirlenmiş, deniz üsleri kurulmuş, Boğaz'da keşifler yapılmış, savaş hazırlıkları manevra yönüyle bitirilmişti. Bundan sonra tek bir komut kalıyordu. Ateş!

Çok geçmeden İtilaf Donanması, Türk bataryalarına ilk atışlarını yaptı. Fakat İtilaf filosu kötü hava şartlarının geçmesi için uzun bir süre beklemeye başladı. İngilizler, Çanakkale'nin donanma ile geçilip geçilemeyeceğini uzun süre tartıştılar. İngiliz Denizcilik Bakanı Churchill, kısa sürede Boğaz'dan geçilerek İstanbul'a ulaşılabileceğini öne sürmüş, sonradan bu görüşü Savaş Komitesi tarafından da kabul görünce, 13 Ocak 1915'te Amiral Carden'e Çanakkale'yi geçme planı hazırlatılmıştı. Böylece Çanakkale Boğazı'nı aşma planı Amiral Carden'in ellerinde son şeklini alacaktı.

19 Şubat 1915 gününe gelindiğinde hava gayet güzel ve deniz pek sakin görünüyordu. Ege Denizi'nin açık mavi ufukları önünde savaş gemileri yeniden ortaya çıktılar. İngiliz gemileri büyük bir daire şeklinde Boğaz'ın girişi önünde savaş hattı oluşturarak ateşe başladı. İngiliz Agamemnon ve Inflexible zırhlıları Seddülbahir ve Ertuğrul istihkâmlarını şiddetli bir şekilde ateş altına aldı.[15]

Müttefik filoların atışlarına Türk bataryaları sert şekilde karşılık veriyordu. Ertuğrul'un mermilerinden biri Vengeance'ın arka taretine isabet etti. Orhaniye'nin bataryası da Agamemnon'un arka direk çanaklığına bir mermi atmıştı. Bataryalar serbest atışlarla kendilerini heyecanlandıran şaşkın düşman üzerine yakın mesafeden cehennemî bir ateşle karşılık veriyordu. Yaylım ateşler dört saniye ara ile birbirini takip ediyor, tabyalardan yoğun ve siyah duman bulutları göğe yükseliyordu. Düşman ateşlerine rağmen Türk tabyaları karşılık vermede adeta birbirleriyle yarışıyordu. İkinci bir ileri harekete cesaret edemeyen İtilaf filosu saat 18.00'de ateşi keserek Boğaz önünden çekilmeye başladı.

Altı gün sonra 25 Şubatta İtilaf filosu yeniden Boğaz önüne geldi. Sabah saat 9.00'da önde bir torpido ve onun arkasında Fransızların Gaulois, Bouvett, Soufren ve Charlemagne zırhlıları, daha geride ise İngilizlerin Queen Elizabeth dretnotuyla Agamemnon ve Irresistible zırhlıları, Weymouth sistemi iki kruvazör ve çok sayıda torpido, pruva hattında Boğaz'a doğru yaklaşmaya başlamıştı. İmroz-Bozcaada arasında ufak bir manevradan sonra filo pozisyon almaya başlamıştı. Bu pozisyona göre düşman, istihkâmların kör noktalarından yararlanacak ve bataryaların atış mesafesi dışında

14 Emin Ali, "Çanakkale'ye Düşman Donanmasının Saldırıları", *Yeni Mecmua - Çanakkale Özel Sayısı*, s. 11; Yaşar Semiz, " 18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşı: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları", *Yeni Türkiye Dergisi, Çanakkale Özel Sayısı*, sa. 65, Ankara 2015, s. 381-400.

15 Emin Ali, *a.g.m.,* s.20-24; Ergün Öz Akçora, "Çanakkale Muharebelerinin Çeşitli Yönleriyle Türk ve Dünya Tarihindeki Yeri ve Önemi", *Yeni Türkiye-Çanakkale Özel Sayısı*, sa. 65, Ankara 2015, s. 52-55.

kalmaya özen gösterecekti. Bu taktiksel manevralar sonucunda bilhassa Queen Elizabeth ile Ertuğrul Bataryası arasında ölümcül bir düello başlamıştı.[16]

Kesintisiz Savaş Günleri

25 Şubat 1915 tarihinden sonra artık Boğaz'da İtilaf filosu ile Türk bataryaları arasında kesintisiz savaş günleri başladı. 18 Mart'a kadar düşman filosu Türk savunma hatlarına yaklaşabilmek amacıyla gece gündüz mayınları ortadan kaldırmaya çabalıyordu. Bunun için de mayın tarlalarını savunan sahil obüs ve sahra bataryalarıyla mücadeleye mecbur kaldı. Her gün üç ya da altı zırhlı, birkaç kruvazör ve torpido, Boğaz'dan içeri girerek Anadolu ve Rumeli sahilinde bulunan bataryalar ile düello ediyordu. Bir taraftan da İtilaflara ait uçaklar Boğaz'ın içlerine kadar süzülerek mayın hatlarını ve Türk birliklerinin pozisyonlarını keşfedip karargâhlarına bildiriyordu. Geceleri ise yine İtilaf güçlerine ait çeşitli balıkçı gemileri, mayın arama ve tahrip gemileri, kruvazör ve torpidoların eşliğinde bataryaların ateş menziline kadar sokularak mayınları temizlemek için uğraş veriyordu.

Mart ayının ilk 10 günü Boğaz'da savaş daha da şiddetlendi. İtilaf donanması, Türklerin merkezde bulunan Çanakkale-Kilitbahir grubuna intikal etmeye başlamıştı. Bu tarihlerde Queen Elizabeth dretnotu, Agamemnon, Lord Nelson, Bouvet, Charlemagne, Soufren ve Gaulois zırhlıları sahneye çıkınca savaş iyice şiddetlenmişti. 18 Marta adım adım yaklaşılan bu günlerde zırhlılar her gün Boğaz'a giriyordu. Bunlardan ikisi Anadolu sahillerinin ölü noktalarına sokulup Rumeli tarafındaki bataryalarla; diğer ikisi de Rumeli sahiline girerek Anadolu tarafındaki topçularla savaşıyordu.[17]

18 Mart 1915 Deniz Zaferi

Kalelere Karşı Gemiler

Artık beklenen gün gelmişti. Tarihler 18 Martı, saatler 10.30'u gösteriyordu. İtilaf filosu üç tümen halinde A, B ve C hattı oluşturarak savaş düzeni aldı. A hattını İngiliz Amiral De Robeck liderliğinde Queen Elizabeth, Inflexible, Agamemnon, Lord Nelson; B hattını İngiliz Albay Sadler komutasında Ocean, Irresistible, Albion, Vengeance, Swiftsure, Majestic, Canopus, Cornwallis; C hattını ise Fransız Amiral Guepratte önderliğinde Suffren, Bouvet, Gaulois, Charlemagne, Triumph ve Prince George zırhlıları oluşturuyordu. Böylece heybetli ve kendi tabirleri ile yenilmez armada, birer kale gibi teker teker Boğaz'a giriyorlardı.[18]

İtilaf filosunun Boğaz'a girerken hesaplamadığı ya da önemsemediği önemli noktalar vardı. Bunların başında Nusret mayın gemisinin 7 Mart gecesinden başlayıp 8 Mart sabahına kadar Boğaz'a döşediği mayınlar ile sahil bataryalardaki Türk topçularının şiddetli ve amansız top atışları geliyordu. Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın aylarca istihkâm ve bataryalarda yaptığı hazırlıklar meyvesini verecek, İtilaf filosunun 18 Mart deniz hücumunu sonuçsuz bırakmada büyük bir rol oynayacaktı.[19]

18 Mart 1915 günü İtilaf Devletleri'nin on altı zırhlı gemisi başta olmak üzere 25 kadar torpido ve birçok denizaltı, torpil tarayıcılar, 55 adet gemiden oluşan birleşik filosu, Türk bataryalarını vurarak ilerlemeye başladı. Zırhlı gemilerden atılan top gül-

16 Emin Ali, *a.g.m.*, s.25-27; Figen Atabey, Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi, s. 27-133.

17 Emin Ali, *a.g.m.*, s. 28, 30-31; H. Ömer Budak, "Çanakkale Deniz Savaşı (18 Mart 1915), *Yeni Türkiye Dergisi Çanakkale Özel Sayısı*, sa. 65, Ankara 2015, s. 415-431, Figen Atabey, "Belgelerle Çanakkale Muharebelerine Denizden Bakış", *Yeni Türkiye Dergisi,* s. 432-455.

18 Figen Atabey, "Belgelerle Çanakkale Muharebelerine Denizden Bakış", *Yeni Türkiye - Çanakkale Özel Sayısı*, sayı 65, Ankara 2015, s.442; Akçora, a.g.m., s.62.

19 Ahmet Yurttakal, "Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanı Cevat Paşa", *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi, Komutanlar ve Stratejiler*, Editörler: Lokman Erdemir-Kürşat Solak, Çanakkale Valiliği Yayınları, Ankara 2015, s.163-170.

leleri bataryaları siyah dumanlarla örtüyordu. Türk bataryaları, düşman zırhlılarının bitmez tükenmez atışlarına karşılık birbirlerine destek olarak ateşlerini zırhlı gemiler üzerine yöneltiyordu. Karşılıklı devam eden ve akşama kadar süren bu büyük harp sırasında filoya ait Irrestible, Bouvet ve Ocean zırhlıları, sahil bataryaların ve Nusret'in döşediği mayınların etkisiyle sulara gömüldüler. Böylece bu uzun ve tarihi günün galibi belirlenmiş oldu. Türkler yenilmez armadayı Boğaz'ın dışına kovmuş ve tarihe bataryaların filoları yendiği savaş olarak geçmişti. Savaş sonucunda müttefikler on sekiz büyük savaş gemisinin üçte birini kaybetmişti.[20]

Çanakkale'deki Türk başarısına rağmen İngiliz kaynakları, 18 Martta Türk tabyalarına karşı girişilen savaşta saat 14.00'e kadar bir üstünlük sağlandığını, fakat daha sonra mayınlar yüzünden her şeyin tersine döndüğünü anlatır. İngiliz Amirali de Robeck 19 Martta yazdığı bir telgrafta, Erenköy'deki mayınların felakete sebep olduğunu belirtir. İngilizler 18 Marttaki yenilgilerini küçük görme eğilimindedir. Dönemin Denizcilik Bakanı Churchill, İngilizlerin sadece 61 kayıp verdiğini, iki eski savaş gemisini kaybettiklerini, bu nedenle de Çanakkale'de başarısızlığın büyütülmemesi gerektiğini ifade etmiştir.[21]

Çanakkale Kara Savaşları

18 Mart deniz savaşlarındaki başarısızlık üzerine General Hamilton ve Amiral De Robeck karaya asker çıkarma kararını onaylattılar. 25 Nisan 1915'ten itibaren Gelibolu'nun muhtelif yerlerine yaptıkları çıkarmalar Eylül 1915 sonlarına kadar devam edecektir. Türk askerinin yaptığı başarılı müdafaa ile Seddülbahir, Anafartalar, Conkbayırı ve Arıburnu'nda müttefik kuvvetleri yenilmiştir. Lord Kitchener, bu maceracı girişimi sürdürmenin müttefiklerin güçlerini boş yere harcamaktan başka bir şeye yaramayacağını ve bunların arta kalanlarını kurtarmanın ise bir kazanç olduğunu hesaplayarak tahliyeye karar vermiştir. Böylece müttefikler bütün emellerini, büyük bir hüsranla Gelibolu Yarımadası'nın sahilleriyle Ege'deki adaların mavi sularına bırakarak uzaklaşmış oldular. 10 Ocak 1916'dan sonra Yarımada'da, hiçbir İtilaf askeri kalmamıştı.[22]

Savaş sonunda İngilizlerin yaptığı değerlendirmelere ve demeçlere bakıldığında Savaş Konseyi'nin ne denizde ne de kara muharebelerinde ciddi ve ayrıntılı bir savaş planı hazırlamadığı görülmüştür. Dönemin Savaş Bakanı Lord Kitchener, Gelibolu'daki Türk gücünü küçümsediklerini, Kilidbahir platosundaki savunmanın düşündüklerinden çok daha iyi olduğunu, ordu hazır olmadan donanmayı kullanmanın hatalı bir karar olduğunu, müşterek bir deniz ve kara harekâtı yapmaları gerektiğini ifade etmekten geri durmamıştır.[23]

Çanakkale Savaşı'nda Türk Gemileri ile Müttefik Denizaltılarının Mücadelesi

Çanakkale savaşlarının kara cepheleri başladığında aslında denizlerdeki mücadele de bütün şiddetiyle devam etti. Çünkü Mesudiye zırhlısının Aralık 1914'te batırılması ile ilk deniz savaşları başlamış olmasına rağmen uzun süre karşılıklı savaş gemileri arasında muharebe gerçekleşmemişti. İlerleyen tarihlerde İtilaf filosunun Türk kara bataryalarını vurmasına Türk muharip gemileri karşılık vermemişti. Sonraki günlerde müttefikler onlarca kez denizaltıları ile Çanakkale Boğazı'nı ve Marmara Denizi'ni

20 Emin Ali, a.g.m., s.47-48; *Meçhul Subay, Çanakkale Cephesi'nde Bir Topçu Subayının Günlüğü*, (Haz: L. Erdemir, İ. Güneş), Timaş Yay., İstanbul 2015, s.41-42; Atabey, a.g.m, s. 447; Akçora, a.g.m, s. 63-64; Necmettin Özçelik, "Çanakkale Savaşı'nda Deniz Kuvvetlerimiz", *Yeni Türkiye Dergisi, Çanakkale Özel Sayısı*, sa. 65, Ankara 2015, s. 462-469.

21 Figen Atabey, "İngiliz Savaş Konseyinin Çanakkale Stratejisi", *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi, Komutanlar ve Stratejiler*, Editörler: Lokman Erdemir-Kürşat Solak, Çanakkale Valiliği Yayınları, Ankara, 2015, s.52-53; Figen Atabey, Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi, s. 114-141.

22 Kemal Behiç, "İtilaf Devletleri Deniz Kuvvetleri'nin Çanakkale'de Uğradığı Kayıplar", *Yeni Mecmua - Çanakkale Özel Sayısı*, Hazırlayanlar: Muzaffer Albayrak-Ayhan Özyurt, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2006, s.80.

23 Atabey, a.g.m, s. 68.

tehdit ediyor, Türk botları ve vapurları onlara karşılık veriyordu. Türk bot ve vapurları Gelibolu yarımadasının Kilya ve Akbaş iskelelerine sürekli asker ve malzeme taşıyor, böylece kara cephesini takviye ediyordu. Müttefik denizaltılar ise bunu engellemeye çalışıyordu.[24]

Demirhisar Botunun Harekâtı

18 Mart hadisesinden sonra Türk savaş gemileri Boğaz'da biraz daha rahat dolaşmaya başlamıştı. Bu gemilerden Demirhisar botu Boğaz'daki mayınlı araziyi aşmış, adalara yakın yerlerde dolaşarak, müttefiklerin asker yüklü Manitou isimli nakliye gemisini batırmıştı. 16 Nisanda İzmir'e gitmeyi başaran Demirhisar'ın karşısına bu kez Wear, Jedm ve Kennet adlı İngiliz muhripleri çıkmıştı. Onlarla yaptığı mücadelede zor durumda kalan Demirhisar, Sakız Adası'nda bombalandıktan sonra ele geçirilmişti**.** Demirhisar botunun bu harekâtı Çanakkale Deniz Savaşlarında ayrı bir öneme haizdir. Çünkü ilk defa bu savaşlarda bir Türk savaş gemisi Boğaz'ın dışına çıkarak İzmir'e kadar varmış, müttefik gemilerine zarar vermişti.

Sultanhisar Botu ve AE-2 Denizaltısı

25 Nisanda İtilaf güçleri, karaya çıkarma yaptıktan sonra denizaltılarıyla da Çanakkale Boğazı ve Marmara'da dolaşmaya başlamıştı. Bu gemilerden AE-2 denizaltısı önce Aydın Reis gambotuna iki torpido atmış, sonra da Draç torpidobotundan kaçarken Anadolu Mecidiyesi önünde karaya oturmuştu. Bu durumdan hemen kurtulan AE-2, ardından Marmara Denizi'ne girmişti. Bu durumu haber alan Sultanhisar torpidobotu süvarisi Rıza Bey sıkı bir takibe başlamıştı. Karaburun hizalarında bekleyen Sultanhisar, Marmara Adası kuzeyinde sisler arasında beliren AE-2'yi torpillemeye başladı. Mermi ve kurşun yağmuru altında bunalan düşman gemisi çaresiz ve hızla bir süreliğine denize daldı. Ancak isabet aldığından kulesi dışarıda bir şekilde tekrar su yüzüne çıktı. Bunun üzerine Kaptan Rıza Bey'in emriyle toplar yine ateşlenmeye başladı. Denizaltının son anlarını Rıza Bey şöyle anlatır: "*Biz yaklaştıkça büyüyen, yükselen koca siyah tekne şaşırmış duygusuz bir halde son dakikayı bekliyor gibiydi. Bu uzun mücadele tam olarak son ve korkunç bir darbe ile bitiyordu. Önümüzde gayet hızlı bir hareketle dalgalara gömüldü.*"[25]

Muavenet-i Milliye ve Goliath Zırhlısı

Birinci Dünya Savaşı'nda deniz muharebeleri içinde Türkler açısından en büyük zaferlerden biri şüphesiz Muavenet-i Milliye gemisinin İngilizlerin Goliath zırhlısını batırmasıdır. 13 Mayıs gecesi Binbaşı Ahmed Bey kumandasındaki Muavenet-i Milliye muhribi, Goliath'ı Morto Körfezi yakınlarında torpidolayarak batırdı. Bu durum İngilizlerde büyük şaşkınlık yaratmıştı. Muavenet-i Milliye'nin dışında Çanakkale Cephesi'ne önemli katkılar yapan gemiler Turgud Reis ve Barbaros Hayreddin zırhlılarıdır. Her iki gemi Maydos yakınlarından karşı tarafa aşırtma atışlar yaparak İngiliz zırhlılarına ateş edip, karada yapılan mücadeleye denizden destek vermiştir.

10 Mayısta Gülcemal vapuru, yine Gelibolu'ya asker ve mühimmat taşırken İmralı Adası önlerinde, Peleng-i Derya botu ise 23 Mayısta E-14 denizaltısı tarafından batırıldı. Müttefik denizaltılar Marmara'da yerleşim yerlerini de vuruyordu. Bunun üzerine Ay-

24 *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Deniz Harekâtı*, s.112-213; Figen Atabey, Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi, s. 141-228.

25 Rabbani Fehmi, "Çanakkale'de İngilizlerin AE-2 Numaralı Denizaltısını Batıran Sultanhisar Torpidosu Süvarisi Rıza Bey'in Hatıra Defterinden", *Yeni Mecmua - Çanakkale Özel Sayısı*, s. 86-90.

dın Reis sistemi gambotlar denizaltı avına çıktılar. 5 Ağustosta aynı İngiliz denizaltısı Peyk-i Şevket torpidobotunu vurdu. Bunlardan başka Barbaros zırhlısı 8 Ağustos günü yine Çanakkale'ye asker ve silah taşıdığı bir sırada Bolayır yakınlarında E-11 tarafından pusuya düşürüldü. Gemi bat ve yüzlerce asker şehit oldu. Bu esnada İngiliz E-7 denizaltısı 3 Eylülde Marmara'ya girdiği bir sırada bu kez Türk gambotların ateşi ile batırılırken böylece karşılık verilmiş oluyordu. Bunun yanında 30 Ekimde Akbaş'ta karaya oturan Turquoise denizaltısı Türkler tarafından ele geçirilmişti. Kasım ortalarına doğru E-11, Türk botlarından Yarhisar'ı batırmış ve çok sayıda nefer kaybedilmişti.

Karadeniz'de Türk Donanması

Çanakkale'de önce 18 Mart hücumu ardından da Gelibolu'da yaşanan kara savaşları ve Boğaz ile Marmara Denizi'nde süren deniz muharebeleri ile İtilaf kuvvetleri Boğaz'ı aşıp İstanbul'a varmayı ve böylece Osmanlı'yı savaş dışı bırakıp Rusya'ya yardım etmeyi planlıyordu. Asıl büyük mücadele bu nedenle Çanakkale'de cereyan ediyordu. Ancak Birinci Dünya Savaşı'na giren Osmanlı Devleti ve donanması için Karadeniz'de Rus Donanması'nın yapacağı harekâtlar oldukça önemli ve tehditkâr idi. Çünkü Rus savaş filosunun durumu iyiydi ve Türklerin Kafkas Cephesi ile birlikte Karadeniz'in Anadolu sahillerini ve İstanbul Boğazı'nı tehdit edebiliyordu. Rusya'nın Karadeniz'den filosu yoluyla yaptığı tehdidin engellenmesi, Çanakkale'de cereyan eden mücadele açısından da önemliydi. Osmanlı'nın Karadeniz'de güçlü savaş gemilerinin bulunması gerekliydi. Yavuz ve Midilli'nin donanmaya katılması ile birlikte Osmanlı deniz gücü artmış ve Karadeniz'de Türk savaş gemileri Ruslara karşı üstünlüğü ele geçirmişti. Ruslar 1914'ten itibaren Osmanlı'nın bütün Karadeniz sahillerini tarassut altında tutmuş ve birçok vapuru batırmış, yerleşim yerlerini de vurmuştu.[26] Rusların bu saldırılarına karşı Türklerin Karadeniz'de deniz savaş gücünü artıran Yavuz, Midilli ve Hamidiye savaş gemileri bulunmaktaydı. Her üç gemi savaş bitimine kadar Rusların korkulu rüyası olmuş ve dört yıl boyunca Karadeniz'deki üstünlüğün Osmanlılarda kalmasında en büyük faktör olmuştur. Ayrıca sözünü ettiğimiz bu üç geminin üstünlüğü ile Rusların İstanbul ve İstanbul Boğazı üzerine yaklaşamadığı, böylece 1915'te cereyan eden Çanakkale Savaşlarının Türkler tarafından kazanılmasına doğrudan bir katkı yaptığını da iddia edebiliriz.[27]

Yayına Hazırlanan Eser ve Eserin Yazarı Fevzi Kurtoğlu

Osmanlı deniz kuvvetlerinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki ve özellikle Çanakkale'deki faaliyetlerini ayrıntısıyla ele alan eserin Osmanlı Türkçesi orijinali *Cihan Harbinde Deniz Muharebeleri-Türk Donanması Ne Yaptı?* adını taşımaktadır. Eser 1928 tarihinde kaleme alınmıştır ve İstanbul'da Ahmet Kamil Matbaası'nda basılmıştır. Eser toplamda iki kısımdan oluşmaktadır. Müellifi Bahriye Mektebi Muallimlerinden Fevzi Kurtoğlu'nun aktardıkları, döneme tanıklık etmesi hasebiyle ayrıca önem taşımaktadır. Bu kıymetli eserin orijinal üç nüshası tespit edilmiştir. Birinci nüsha İstanbul Taksim Atatürk Kitaplığı'nda sayısal arşiv ve e-kaynaklar ana bölümünde Belediye Osmanlıca Kitaplar Koleksiyonu kısmında bulunmaktadır. Çalışmada sayfaları eksiksiz olan bu nüsha kullanılmıştır. İkinci nüsha İstanbul Üniversitesi Tarih Kitaplığı'nda kayıtlıdır. Bu nüshanın bazı eksik kısımları belirlenmiştir. Üçüncü nüsha ise Deniz Tarihi Arşivi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır.

26 Ersan Baş-Arif Emre Kara-Ahmet Küçükoğlu, *Türk Deniz Harp Tarihinde İz Bırakan Gemiler, Olaylar ve Şahıslar, Gazi Hamidiye ve Akın Harekâtı*, Deniz Basımevi, İstanbul 2006, s.177.

27 *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Deniz Harekâtı*, s. 86-88, 121-146.

Eserin yazarı Fevzi Kurdoğlu'nun hayatı hakkında yer alan bilgi İstanbul Deniz Müzesi Komutanlığı Deniz Tarihi Arşivinde (Künyeler Bölümünde yer alan Defter Numarası: 7, Sayfa/Sıra Numarası:1216 kısmında) yer almaktadır. Buna göre Fevzi Kurdoğlu, 1888/1889 (Hicri 1306-Rumi 1304) doğumlu olup asıl adı Hüseyin Fevzi Efendi'dir. İstanbul Tophane doğumlu Kurtoğlu, Bahriye Mektebi (Mekteb-i Fünûn-ı Bahriye-i Şahane) mezunudur. Fevzi Kurtoğlu'nun Deniz kuvvetlerine giriş ve atamaları sırayla şöyledir: Harbiye sınıfına girişi 14 Eylül 1908, Mülazım-ı Sâni (14 Temmuz 1910), Mülazım-ı Evvel (1 Ağustos 1912), Yüzbaşı (21 Eylül 1918), Kıdemli Yüzbaşı (30 Ağustos 1928) ve Askeri Muallim (30 Ağustos 1931). Fevzi Kurtoğlu en son askeri muallim olarak emekli olmuştur.

Kurtoğlu'nun Deniz Kuvvetlerindeki hizmet müddeti ve vazifeleri de sırayla şöyledir: Sultaniye vapurunda mühendis (31 Ekim 1910), zırhlı Asar-ı Tevfik'te mühendis (15 Ocak 1911), zırhlı Turgud Reis'te mühendis (23 Ağustos 1911), Fuad vapurunda (20 Ekim 1912), Bezm-i Alem vapurunda (28 Kasım 1913), İstanbul vapurunda bölük zabiti (11 Nisan 1914), zırhlı Reşadiye'nin bölük zabiti (26 Mayıs 1914), Dersaadet Liman Dairesi'nde (27 Eylül 1914), Mekteb-i Bahriye'de Teftiş zabiti (4 Ocak 1915), Mekteb-i Bahriye'de coğrafya muallimi (1 Mart 1916), Çarkçı Mektebi'nde coğrafya muallimi (22 Ağustos 1916), Muin-i Zafer çırak mektep sefinesinde bölük zabiti (16 Aralık 1918), Aydın Reis gambotunda bölük zabiti (30 Mart 1918), Tir-i Müjgan çırak mektep gemisinde (27 Ağustos 1919), Muin-i Zafer mektep gemisinde (2 Eylül 1919), Urla vapurunda bölük zabiti (27 Kasım 1919), Hızır Reis gambotunda bölük zabiti (23 Ocak 1921), zırhlı Yavuz'da bölük zabiti (27 Şubat 1921), İzzeddin vapurunda (30 Ağustos 1921), Efrad-ı Cedide Mektebi'nde bölük zabiti (15 Kasım 1921), ilave memuriyet olarak Hamidiye mektep gemisinde güverte mühendislerine deniz tarihi dersi vermek için öğretmen olarak tayini (3 Mayıs 1922), Hamidiye mektep sefinesine (5 Aralık 1922), Ertuğrul yatına (1 Şubat 1923), Deniz Mektebi tarih muallim muavinliğine (20 Aralık 1923), Donanma Kumandanlığı emrine (10 Ekim 1926), Kocaeli Müstahkem Mevkii Grup Kumandanlığına (18 Haziran 1928), Tarih-i Harb-i Bahri Şubesi müdür vekaletine (2 Ekim 1928), Deniz Lisesi tarih muallim muavinliğine (18 Ocak 1931) atanmıştır. Bunların yanında 2 Temmuz 1932'de Ankara'da açılacak olan Tarih Muallimleri Kongresine katılmış, 9 Ağustos 1934'te ise Deniz Harp Okulunda yapılacak imtihanlarda deniz tarihi mümeyyizliğine tayin edilmiştir. 31 Ocak 1935'te ise emekliye ayrılmıştır.

Yukarıdaki kısa biyografiden de anlaşılacağı üzere Fevzi Kurtoğlu 1908'den itibaren Türk denizciliğinin içindedir. 1910'dan itibaren ise vapurlarda ve donanmaya bağlı savaş gemilerinde yer almıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda ise hem okul gemilerinde hem de Bahriye Mektebi'nde hoca olarak hizmet vermiştir. Deniz tarihi muallimi olarak uzun yıllar Bahriye Mektebi'nde çalışması ve savaşın şahidi olması nedeniyle dünya ve Osmanlı denizciliğini yakından bildiği ve takip ettiği anlaşılmaktadır. Deniz tarihçisi ve deniz subayı olarak Birinci Dünya Savaşı'nda görev aldıktan sonra kesintisiz bir şekilde hem Mütareke Dönemi'nde hem de Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında Deniz Kuvvetleri'nde genelde deniz tarihçisi olarak bulunmuştur. Kurtoğlu eserlerinin çoğunu 1928'den itibaren vermeye başlamıştır. Emekliye ayrıldığı 1935'ten sonra ölümüne kadar (1945) eser yazmaya devam etmiştir.[28]

28 Fevzi Kurtoğlu'nun denizcilik tarihine ışık tutan eserleri şunlardır: *Deniz Muharebeleri* 1793-1905 (İstanbul1927); *Cihan Harbi'nde Deniz Muharebeleri ve* İskarejak (İstanbul I 928); *Türk Tarihinin Anahatları* (1932); *Türklerin Deniz Muharebeleri* (İstanbul 1932); *Sancağımız* (İstanbul 1933-Deniz Mecmuası ilavesi); *Kitab-ı Bahriye* (Ankara 1935), *Türk Süel Alanında Harita ve Krokilere Verilen Değer ve Ali Macar Reis Atlası* (İstanbul 1935); 1736-1737 *Seferine İştirak Eden Bir Türk Denizcisinin Hatıraları* (İstanbul 1935); *Tarih Yılları* (İstanbul 1936); *Türk Deniz Tarihinden Bir Safha* (İstanbul 1937-Deniz Mecmuası eki); *Türk Bayrağı ve Ay Yıldız* (İstanbul 1938); *Gelibolu ve Yöresi Tarihi* (İstanbul 1938); *Türklerin Deniz Muharebeleri* II (İstanbul 1940); *Umumi Deniz Harpleri* I, (İstanbul 1941); *1768-1774Türk-Rus Harbinde Akdeniz Harekâtı ve Cezayirli Gazi Hasan Paşa* (İstanbul 1942); *Yunan İstiklal Harbi ve Navarin Muharebesi* (Ankara 1944). Daha fazla bilgi için bkz. Mahmut H. Şakiroğlu, "Kurtoğlu, Hüseyin Fevzi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (*TDVİA*), c. 26, Ankara 2002, s. 450-451.

Yayına hazırladığımız iki cilt halindeki eserin müstakil birinci kısmı *Cihan Harbinde Deniz Muharebeleri ve İskarejak* adını taşımaktadır. Bu kısımda Osmanlı dışında dünya savaşına katılan devletlerin deniz güçleri ve stratejileri; Kuzey denizi savaşları; İskarejak Savaşı'nda İngiliz ve Alman deniz güçleri; Avrupa'daki denizaltı savaşları; Baltık Denizi harekâtı ve Adriyatik Denizi harekâtı ele alınmıştır. Fevzi Kurtoğlu, eserinin önsözünde birinci kısmı yazarken büyük çoğunlukla yabancı eserlerden ve bilhassa Amiral *Alexander Meurer*'in *Deniz Harp Tarihi* eserinden yararlandığını açıkça belirtmektedir. Kendisine tercümelerde Behçet Kemal Efendi yardım etmiştir.[29] Eserin yararlanıldığı Alexander Meurer'in kitabı 1932'de Türkçeye kazandırılmıştır. Bu nedenle Fevzi Kurtoğlu'nun orijinal bilgi içermeyen eserinin birinci kısmının çevirisi yapılmamıştır.

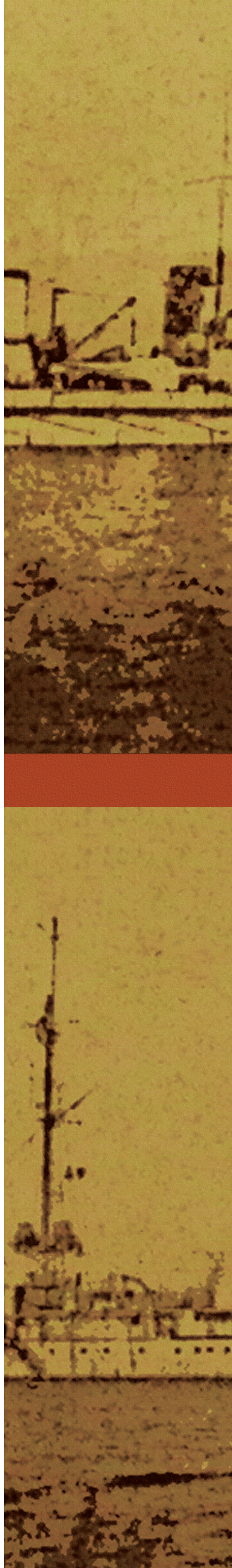
Fevzi Kurtoğlu yine eserin önsözünde Türk Donanması'nı ele aldığı ikinci kısmı kaleme alırken ise az sayıdaki eser ve makalelerden, o ana kadar basılmamış belgelerden ve savaşlara şahit olmuş kimselerin hatıratlarından bilgi edindiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla eserin bu kısmı orijinal bilgilerden oluşmaktadır. Bu kıymetli eser ne yazık ki günümüze kadar akademik camiada ve literatürde hak ettiği ilgiyi görmemiştir. Bu nedenle eser ilk defa olmak üzere günümüz Türkçesine ve ilgililerin istifadesine kazandırılmış olacaktır. Eserin en önemli yanı Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı deniz kuvvetlerinin faaliyetlerini çok geniş ve detaylı bir şekilde ele almış olmasıdır. Ayrıca İngiliz, Fransız ve Rus donanmalarının faaliyetleri hakkında çok kıymetli bilgilere yer verilmiştir. Bu eser sayesinde I. Dünya Savaşı süresince deniz savaşlarının karanlıkta kalan birçok yönü gün yüzüne çıkmış olacaktır.[30]

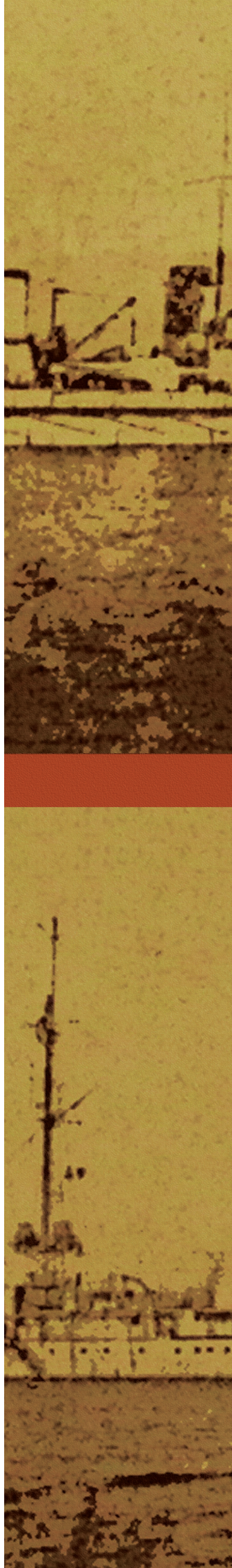
Prof. Dr. Ali Fuat ÖRENÇ • Yrd. Doç. Dr. Levent DÜZCÜ
İstanbul 2015

29 Bu eser daha sonra Behçet Cemal Bey tarafından 1932 yılında *Muhtasar Deniz Harp Tarihi* adıyla basılmıştır.

30 Bu kıymetli eser yayına hazırlanırken, özellikle sadeleştirilmiş metinde başlıkları numaralandırma gibi bir takım metodolojik müdahaleler yapılmıştır. Bu müdahaleler eserin daha akıcı olmasını sağlamaya yönelik olup, metnin esasına dokunulmamıştır. Ayrıca metin içerisinde yer alan bazı teknik terimler ile tarihi şahsiyetler hakkında sadeleştirme kısmında bazı bilgiler verilmiştir. Metne yapılan bu ve benzeri müdahaleler köşeli parantez [ ] ile belirtilmiş ve çevirenin notu (ç.n) atfı şeklinde gösterilmiştir.

İÇİNDEKİLER

İstanbul Limanı ve Galata Köprüsü'nün 800 metre yüksekliğinden alınmış bir fotoğrafı

بالقان حربندن اول تورك دونانماسنك رسم كچيدى و آثار توفيق زرهليسى

Balkan Harbi'nden önce Türk Donanması'nın resmigeçidi

ve Asar-ı Tevfik zırhlısı

BİRİNCİ KISIM*

Türkiye Sularında Deniz Savaşı Harekâtı

Savaş İlanından Önce

Goben* ve Breslav*'ın Akdeniz'deki Harekâtı

Eskiden deniz savaşlarında, vatan sularının dışında meydana gelen olaylar savaşın geneline çok az etki ederdi. Fakat Dünya Savaşı'nda çağın gelişmeleri, uzak mesafeleri kısaltmış, bütün millet ve memleketleri birbirine sıkı menfaatler ile bağlamış olduğundan, bu etkiler çok fazla oldu.

Savaşın başında Almanların Akdeniz'de yalnız iki gemiden oluşan bir kruvazör filosu vardı. Askeri strateji bakımından bu gemilerin Pula'da Avusturya Donanması'yla birleşmeleri gerekiyordu. Özellikle İtalya Devleti tarafsızlığını ilan ettikten sonra Alman kruvazörleri zor durumda kalmışlardı. 4 Ağustos'ta Amiral Souchon*, Cezayir sahilindeki Bone ve Philippeville limanlarını** bombardıman ettikten biraz sonra İngiltere hükümeti de savaşa katıldığından onların Pula'ya gidebilmeleri imkânsız hâle gelmişti. İngilizlerin Akdeniz Donanması başkumandanı Amiral Milne* Alman kruvazörlerinin Pula'ya sığınacaklarını veya Marsilya civarında operasyon yapabileceklerini tah-

* Hazırlanan bu eser, yazarın orijinal çalışmasının ikinci cildi olduğundan kapakta "İkinci Kısım" olarak zikredilmektedir (ç.n).

** Bon ve Philippeville: O tarihte Kuzey Afrika'da Fransa'ya ait liman kasabaları (ç.n).

*** Goben (Yavuz) Zırhlısı**

1911'de Alman donanması için savaş gemisi olarak inşa edilmiştir. 1912'de Breslav ile birlikte Almanya'nın Akdeniz filosunu oluşturdu. Balkan Savaşlarında Akdeniz'de devriye gezmiştir. 1914'te İngiliz Donanmasının takibinde iken 16 Ağustos 1914'te Osmanlı Devleti hizmetine girmiştir. Gemiye bu tarihten itibaren Türkler tarafından Yavuz Sultan Selim ismi verilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda Karadeniz'de Rus filosuna karşı caydırıcı bir rol üstlenmiştir. 1950 yılına kadar Türk Donanmasına hizmet vermiştir. 27 mil hıza sahip olan gemi 22.500 tondu: Bkz. Bali Yazıcı, "TCG Yavuz Muharebe Kruvazörü-SMS Goeben", *Osmanlı Donanmasının Seyir Defteri | The Logbook of the Ottoman Navy*, (Ed. Ekrem Işın), Pera Müzesi Yayınları, İstanbul 2009, s. 96-103 (ç.n).

*** Breslav (Midilli)**

1911'de Alman donanması için inşa edilen Magdeburg sınıfı hafif bir kruvazördür. 4.550 tondur ve 27 mil hıza sahiptir. Zırhlı savaş gemisi Goben ile birlikte 1912'den itibaren Alman donanmasının Akdeniz filosunu oluşturmuştur. 1914'te yine Goben ile birlikte İngiliz filosundan kaçarak Osmanlı'ya sığınan gemiye Midilli ismi verilmiştir. Midilli, Birinci Dünya Savaşı boyunca çoğunlukla Karadeniz'de Rus filosuna karşı mücadele etmiştir. Gemi 28 Ocak 1918'de Gökçeada dolaylarında mayına çarparak batmıştır. Bkz. Nejat Gülen, *Şanlı Bahriye*, Kastaş Yayınları, İstanbul 2001, s. 254-260, 314-315 (ç.n).

min ederek tedbir almıştı. Fakat Alman kruvazörleri bunların ikisini de yapmayarak Çanakkale Boğazı'na geldiler ve Türk Donanmasına katıldılar. Bu gemilerin Çanakkale Boğazı'na girinceye kadar yaptıkları harekâtı biraz inceleyelim:

Hamburg'da Blohm und Woss tezgâhlarında inşa edilerek 1911 senesinde denize indirilmiş olan (Goben) savaş kruvazörü, 23.000 ton su çekme (tiraj) kapasitesine sahipti ve 52.000 beygir gücündeki makineleri ona 29 mil hız sağlıyordu. Silahları 10 adet 28 santimetrelik; 12 adet 15 ve 12 adet 8,8 santimetrelik Krupp topu ile sualtı birkaç torpido kovanından oluşuyordu. Breslav hafif kruvazörü de yine 1911 senesinde inşa edilmişti ve 4.550 ton su çekme (tiraj) kapasitesindeydi. Gemi 25.500 beygir gücündeki makineleri ile 27 mil hızla hareket edebilme kabiliyetine sahipti. Silahları 12 adet 10,5 santimetrelik Krupp topu ile birkaç torpidodan oluşuyordu.

Akdeniz'e görevlendirilen bu iki gemi 1912 senesi sonbaharında Wilhelmshaven Limanı'ndan hareket ettiler. Ortalama 21 mil hızla 8 günlük bir yolculuktan sonra gemiler, Balkan Harbi'ndeki Çatalca Muhabereleri esnasında ilk kez İstanbul'a gelmişlerdi.

İstanbul'da bulundukları sırada Taşkışla'da meydana gelen bir yangının söndürülmesine yardım amacıyla karaya çıkardıkları bir itfaiye müfrezesinde üç yaralı vermişlerdi.

Balkan Savaşı'ndan sonra Goben ile Breslav Akdeniz sahillerinde dolaşıyorlardı. Bugün İtalya limanlarını, yarın Yunan ve Avusturya, başka bir gün Mısır ve Suriye limanlarını ziyaret ediyorlardı.

1914 Haziran ayı başında Goben Hayfa'daydı. Breslav ise Arnavutluk tahtına seçilmiş olan Alman Prenslerinden David'i himaye etmek amacıyla diğer Avrupa büyük devletlerine mensup gemilerle birlikte Draç Limanı'nda bulunuyordu. Avusturya veliahdının öldürülmesi olayı ile siyasî durumun gerginleşmesi üzerine Goben, Avusturya'nın Pula Limanı'na gitti. Kazan borularının değiştirilmesi için Almanya'ya gidecek olan Goben, 4 Ekimde İspanya'nın El-Cezire (Algeciras) Limanı'nda Moltke savaş kruvazörüne katılarak görevini ona devredecekti. Fakat zamanın nezaketi nedeniyle bu plan uygulanamadı. Kazan boruları ile bir miktar işçi Almanya'dan trenle Pula'ya gönderildi ve ardından boruların değiştirilmesine başlandı. 13 gün zarfında boruların büyük bir kısmı değiştirildi. Goben, Pula'dan hareket ederek telsiz telgrafla çağırdığı Breslav

* **Amiral Wilhelm Anton Souchon** (1864-1946)

Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Akdeniz donanmasının komutanıdır. 1881'de Alman donanmasında adı duyulmaya başlandı. Önce Pasifik ve Baltık Denizi'nde kumandan olarak görev aldı. Asıl ünü 1914 Ağustos ayında Goben ve Breslav adlı kruvazörlere kumanda ettiği sırada İngilizlerden kaçarak İstanbul'a gelmesiyle başladı. Kumanda ettiği her iki gemisi de İstanbul'da Osmanlı hizmetine girdi. Ardından 1914 Ekim sonlarında Karadeniz'de Rus limanlarını bombalatarak, Osmanlı'nın savaşa girmesine sebep olan kişi olarak tarihe geçti. Birinci Dünya Savaşı'nda uzun yıllar Osmanlı donanmasını idare etmiş, özellikle Karadeniz'de Rus donanmasına karşı mücadele vermiştir. Bkz. *An Encyclopedia of Naval History*, Fitzroy Dearborn Publishers, Chicago 1988, s. 342-343 (ç.n).

* **Archibald Berkeley Milne** (1855-1938)

İngiliz Amiral Milne 1869 yılında İngiliz Donanmasına katıldı ve 1911'de amiral rütbesine ulaştı. Ulundi, Zulu ve Mısır'da Tel-el-Kebir savaşlarına katıldı. Birinci Dünya Savaşı'nın hemen başlarında Goben'i İstanbul'a kadar takip etmesi ile tanındı. Bkz. *Who's Who in Naval History: From 1550 to the Present*, Sabon by Taylor and Francis Books Ltd, Newyork 2004, Joseph F. Callo, Alastair Wilson, s.212 (ç.n).,

ile Brindisi açıklarında birleştikten sonra 2 Ağustos günü yani Alman seferberliğinin ilan edildiği gün İtalya'nın Messina Limanı'na giriyordu. Goben, Albay Ackermann, Breslav ise Yarbay Kettner komutasındaydı. Her iki gemiyi Visamiral Souchon kumanda ediyordu.

Alman kruvazörleri, kömür eksiklerini gidermek istedikleri zaman İtalyanların çıkardıkları zorluk nedeniyle, karşılaştıkları limandaki Alman ticaret gemilerinden, kendi mürettebatlarını çalıştırarak kömür almaya mecbur kalmışlardı.

Amiral Souchon, 3 Ağustos gece yarısından bir saat sonra Messina Limanı'ndan gizlice hareket ederek Korsika ile Sardunya arasındaki Bonifacio Boğazı istikametine yol almıştı. Her an Fransa ile savaşın başladığı haberi bekleniyordu. O gün akşamüzeri beklenen telsiz telgrafı alındı. Gemiler, Sardunya Adası'nın 30 mil güney tarafına kadar birlikte seyrettikten sonra Breslav Bone Limanı'nı, Goben Philippeville Limanı'nı bombardıman etmek üzere ayrıldılar.[1]

4 Ağustos günü sabah saat 5:00'te şafak sökerken Breslav, Bone Limanı'na sokularak, limandaki yükleme iskeleleri ile mevcut nakliye gemileri üzerine beş bin metre mesafeden ateş açtı. Yeteri kadar tahribat yaptığına kanaat getirdikten sonra hareket ederek kuzeye doğru çekildi.

Goben de şafak vakti Philippeville Limanı önlerine ulaşarak saat altıda, 15 cm'lik topları ile ateş açtı. 43 mermi attıktan sonra sahildeki Fransız toplarının menzili dışına çekildi. Her iki gemi birleştikten sonra Messina Limanı'na yöneldiler.

Bombardımandan iki saat önce Amiral Souchon, Alman İmparatoru tarafından gönderilen "*Her şeye rağmen öncelikle ve derhal İstanbul'a gitmek*" emrini almıştı. Fakat Amiral, hazırlığı bitmiş olan bombardımandan vazgeçmedi. Bone ve Philippeville limanlarının bombardımanı sayesinde 19. Fransız askeri birliğinin naklini erteletmiş oldu.

İstanbul'a gitmek üzere alınan emrin uygulanabilmesi için kömür mevcudu yeterli değildi. Bu emir ancak Messina'dan kömür alındıktan sonra yapılabilirdi. Goben ile Breslav, Cezayir sahillerinden uzaklaştıkları esnada 3 Ağustos gecesi Toulon Limanı'ndan hareket ederek, kendilerini aramakta olan Amiral de Lapeyrere* kumandasındaki Fransız Donanması'na çok yakın geçtikleri halde birbirlerini göremediler. Buna karşılık Alman kruvazörlerinin iskele baş omuzluğu yönünde öğleden önce saat 10:50'de Indomitable ve Indefatigable İngiliz savaş kruvazörleri görüldü. Malta'dan hareket etmiş olan İngiliz kruvazörleri Alman gemilerinin Cebelitarık'tan Atlas Okyanusu'na çıkmalarını önleme emrini almışlardı. Fakat henüz Almanya ile İngiltere arasında savaş ilan edilmediği için her iki taraf mürettebatı top başında olarak yol alıyorlardı.

Miralay Kennedy kumandasında bulunan İngiliz gemileri mukabil rota ile Goben'in 9.000 metre açığından geçtikten sonra rota değiştirerek borda hattı oluşturup Alman gemilerini takibe başladı. Her iki düşman taraf da savaş ilanı haberini verecek telsiz telgrafı bekliyordu.

1 Amiral Souchon'un Breslav'a verdiği emir şöyleydi: *"Güneş doğarken Bone Limanı'nı bombardıman ettikten sonra dönüp, Ağustosun 4. günü Bone'un 50 mil kuzeyinde birleşilecektir"*.

Şimdi İngiliz ve Alman gemileri arasında bir hız yarışı başlamıştı. Henüz kazan boruları tamamlanmadığı için ancak 23 mil hızla hareket eden Goben ile Breslav süratlerini artırarak İngiliz gemilerini geride bırakmayı başardılar. İngiltere, 4 Ağustos günü Almanya'ya savaş ilan ettiğinde aslında iki taraf arasında savaş hali başlamıştı. Fakat her iki tarafın Akdeniz'de dolaşan bu savaş gemileri, bundan haberdar olamadıkları için Amiral Souchon, İngilizlerin üstün kuvvetleri ile savaşmak tehlikesinden kurtulmuş oldu.

Alman gemileri gece Messina'ya geldiler. En önemli mesele kömür sağlanmasıydı. Barış zamanında stratejik planları gayet iyi oluşturdukları için Akdeniz'in hemen her tarafında kömür yüklü gemiler vardı. Amiral Souchon, Atina'daki memurlarına telsizle haber yollarak 800 ton kömürün bir gemi ile Matapan Burnu'na ve İstanbul'a sevkini ve diğer bir telgraf ile de aynı miktarda kömürün Santorini Adası'na gönderilmesini talep etti.

Roma'daki Alman deniz ataşesi, İtalya hükümetine müracaat ederek gemilere kömür verilmesi hususunda izin almayı başardı. 5 Ağustos günü kömürün yüklenmesine başlandı. Akşamüzeri iki İtalyan subayının Amiral Souchon'u ziyaretlerinde: "*Alman savaş gemilerinin Messina Limanı'nda daha ne kadar süre kalacaklarını öğrenmek istediklerini ve tarafsız olan Messina'da 24 saatten fazla kaldıkları takdirde, tarafsızlık kuralları gereği İtalya hükümetinin gemileri alıkoymak mecburiyetinde olduğunu*" bildirdiler.

Amiral Souchon bu tebliğe sakinlikle karşılık vererek: "*Limanda 24 saatten fazla kalmayacağını*", fakat bu sürenin başlaması için tebliğ edildiği dakikayı başlangıç kabul ettiğini bildirdi. Böylece gereken kömürü almak için zaman kazanmıştı.

6 Ağustos günü saat 11'de Alman Deniz Komutanlığı'ndan alınan bir telgraf, durumu yeniden şüpheli bir hale soktu. Bu telgrafta: "*Şimdilik İstanbul'a gitmenin mümkün olmadığı*" bildiriliyordu. Fakat Amiral Souchon fikrini değiştirmedi. Amiral Souchon kendi hatıratında Messina'dan yapılan çıkış ile Çanakkale Boğazı'na varıncaya kadar yapılan harekâtı şu şekilde anlatmaktadır:

> "*Messina'dan çıkarak Çanakkale'ye girinceye kadar geçecek zamanı hesap ediyordum. Düşman, kazanlarımızın durumunu, elde ettiğimiz buhar gücünü, hızımızı ve nihayet seyahat hedefimizi bilmiyordu. İngiliz amiraline bütün kuvvetini toplamak fırsatını vermek benim için uygundu. Fakat buna karşılık ben de kendisi-*

* **Amiral de Lapeyrere** (1852-1924)

Deniz kolejinden 1869'da mezun olduktan sonra Fransız donanması için Uzak Doğu'da görev aldı. 1884'te Çin'e karşı yapılan operasyonlara katıldı. 1900'lerin başında Fransız donanmasının modernizasyonunda etkin rol aldı. Özellikle ilk drednot savaş gemilerinin inşasında payı büyüktür. 1911'de Fransa'nın Akdeniz filo kumandanıydı. Birinci Dünya Savaşı başlarında Kuzey Afrika'ya yapılan ticareti koruma görevini üstlendi. Goben ve Breslav'ın Akdeniz'den İstanbul'a kaçışında bir şey yapamadığı için eleştirildi. Alman denizaltılarına karşı savaş sırasında yeterince mücadele edemedi. Bunun üzerine 1915'te emekliye ayrıldı. Bkz. Encyclopedia Of World War I: A Political, Social, And Military History, (Ed: Spencer C. Tucker, Priscilla Mary Roberts), ABC-CLIO 2005, s. 221 (ç.n).

ne karşılaşma fırsatını vermemeliydim. Fransızları hesaba katmak aklıma bile gelmiyordu. Mehtap uygundu ve gece etraf çok güzel görülebiliyordu. Bunun için İngiliz filosunun gece saldırısından korkmuyordum. Artık diğer düşünceleri bertaraf ettim. Buradan İngilizlerin arasından atlayıp geçecek ve izimi kaybettirerek buluşma noktasında kömürümü aldıktan sonra hedefe gidecektim.

Benim harekât planım oldukça sade idi. Goben öğleden sonra saat beşte, 17 mil hızla hareket edecek ve Breslav da 5 mil mesafeden takip edecekti. Maksadım, düşmanı Adriyatik'e gideceğime ikna ettikten sonra geceleyin birdenbire sancak yönüne dümen kıracak ve yüksek hız ile Matapan Burnu'na yol almaktı.

Limandan hareket, emir gereğince yapıldı. Gemi ve sandallardan her taraftan övücü sesler yükseliyordu. Gündüzleri her iki çıkış önünde görülebilen gözetleme kruvazörlerini yanıltmak ve kendilerini beklemedikleri bir durum ile karşılaştırmak gerekiyordu.

Masal bütün güzelliği ile buradan başlar. Gemilerin çıkışını müzik sesi ile örtmek istedim. Bir duba üzerine bir kısım askeri koyarak Boğaz'ın kuzey çıkışına doğru Alman milli marşını çaldırarak sevk ettim. Konser, gemiler diğer çıkıştan çıkıncaya kadar devam etti. Bu tatlı masalın bir hatırası olmak üzere Rhine Musiki Cemiyeti tarafından gümüş işlemeli bir değnek hediye edildi. Güney çıkışında gözetlemede bulunan Gloucester İngiliz hafif kruvazörü çıkışımızın farkına vardı ve yine hava mehtaplı ve sakin olduğundan öğleden sonra saat 10:45'te sancak yönüne dümen kırdığımızı hissetti. Bu vakitten itibaren bir saat devamlı olarak telsiz telgraf haberleşmesini kesintiye uğrattım. Düşmanın bütün kuvvetleri rota değişikliği haberini mümkün olabildiği kadar geç haber almalı ve biz de bu süreden azami yararlanabilmeliydik. Gloucester bizi ertesi günü öğleye kadar takip etti ve kısa bir savaşın ardından veda etti. Bu savaş esnasında Breslav'ın bordasına önemsiz bir isabet meydana geldi.

Her ne kadar Goben ve Breslav sancağa dümen kırdıktan sonra 17 mil hızla seyir etmişler ise de bu noktaya kadar ve bundan biraz daha zaman sonra bile İngiliz büyük gemileri veya torpidoları bir hücuma hazırlanamamışlardı. Aslında biz de çok memnun olunacak bir durumda değildik. Düşman yine her an önümüze çıkabilir ve rotamızı hızımızı anlar ve Çanakkale'ye gitmemizi sağlayacak kömürü almamıza engel olabilirdi. Ve Çanakkale'de durum ne olacaktı? Düşmanın bütün kuvvetleri Gloucester'den ne kadar mesafede bulunuyordu? Bunların hepsi bizim için meçhuldü. En iyisi doğuya doğru yol almak ve görünsek bile izimizi tekrar kaybettirmekti.*

* Eserin orijinalinde sehven "votamızı" şeklinde yazılmıştır. Doğrusu "rotamızı" olmalıdır (ç.n).

Genelkurmayın barış zamanındaki gayretlerinin semeresi alınmaya başlandı. Tam zamanında ve istediğim gibi hazırlanan kömür gemisi, Matapan Burnu'na gelip demirlemişti. Öğleden sonra saat 4:00'te önünden geçerken, demirli olarak beklemede kalmasını işaretle bildirdim. Breslav kömürünü gece tamamlayacaktı. Sonsuz yorgunluğa, uzun sabır ve tahammüle muhtaç genelkurmay görevinin, savaş tehlikesine karşı azami gayret ve büyük bir dikkat ile kâğıt üzerinde yaptığı plan-

lamaları, uygulamada bu kadar düzen içinde yürütmesine karşı takdir hislerini şu anda bizim kadar kimse gösteremez. Biz gemiyi tam istediğimiz zamanda ve noktada bulmuştuk. Bu, genelkurmayın şu andaki gayretinin ilk ve en iyi semeresi idi. Yabancı memleketlere gönderilen memurların doğru seçimi önemli bir meseledir. Çünkü bunların en ufak bir gevşekliği belki oradaki resmi memurlarımızı büyük bir zorluk içine düşürebilir. Von Hindenburg hatıratında, genelkurmay hizmetlerine layık olduğu önemi vermektedir. Deniz savaşında ihtiyaç duyulan vasıtalar ise karadakinden elbette çok kapsamlıdır. Yabancı memleketlerde de kruvazörlerimiz bulundukça bu hususu daima göz önünde tutmak mecburiyetindeyiz.*

Ağustosun sekizinci günü karadan görülemeyecek bir mesafede kömürümü aldım ve İzmir'e sevk ettiğim General[2] vapuru vasıtasıyla İstanbul ile haberleşmeyi sağlama ve bahriye menzil kumandanı kıdemli Yüzbaşı Humann'a 'Boğazlardan gerekli izni almak için mümkün olabilen her şeyi yapınız' içeriğinde bir telsiz mesajı verdim.

Ağustosun dokuzuncu günü sabaha karşı Goben ve birkaç saat sonra Breslav ve gün doğumundan sonra da kömür gemisi, daimî deniz rotası dışında bulunan Delos Adası önüne demirlediler.*

Bahriye ihtiyat teğmeni olup Çanakkale savaşında vefat eden Oskar Hildebrandt kumandasındaki Alman doğu ticaret filosuna mensup olan Bogador vapuru, adını Polimitis yapmış ve askerler de şapkalarındaki şeritleri Yunancaya çevirmişlerdi. Gemi fazla miktarda kömür, yağ ve akaryakıt yüklüydü ve her iki tarafın gösterdiği gayretle tamamının nakline başlandı. Adaya çıkarılan gözetleme nöbetçisi etrafı büyük dikkatle araştırmakta idi. Geceleyin kömür postasına devam edildi.

Ağustosun 10. günü şafak vakti 18 mil hızla Çanakkale'ye hareket ettim. Etrafta düşmandan eser görülmüyordu. Telsiz haberleşmesi de yoktu. Şimdi yalnız iki ihtimal vardı: Düşmanın Seddülbahir önünde bulunup bulunmadığı ve Türk kalelerinin engel olup olmayacağı. Gemiler tamamen savaşa hazır bir halde idiler ve mayın tehlikesine karşı da her türlü güvenlik tedbirleri alınmıştı. Kıymetli evladım Üsteğmen Wichelhausen, Türkiye-İtalya Savaşı esnasında Loreley'de elçilik vapurunda bulunduğundan, o zaman dökülen mayın tarlasını biliyordu ve şimdi yine aynı sahanın tehlike mıntıkası olacağını kuvvetle tahmin ettiğinden kılavuzluğu üzerine alıyordu. Biz, Boğaz'ın Avrupa sahiline mümkün olduğu kadar yakın geçecektik.

Boğaz'a giriş beni çok düşündürüyordu. General vapuru bu sırada İzmir'den şifreli bir telsizle tamamlanmamış şu telgrafı verdi: '… İstihkâmları silah teslimine davet…'.

Öğleden sonra saat 4:00'te Bozcaada ve İmroz daha sonra Seddülbahir'de ortaya çıktılar. 'Boğaz'a dâhil oluyoruz, harbe hazır ol' emrini verdim. Ateşe hazır bir durumda Seddülbahir istasyonuna 'Bana bir kılavuz gönderiniz.' işaretini çektim. Bu ne kadar heyecanlı bir andı. Girişte, direğinde 'Beni takip ediniz.' işaret mesajını veren bir Türk torpidosu görüldü. İçerisinde bana elini sallayarak 'Hoş geldin' di-

*** Von Hindenburg**
(1847-1934)

1866'da Avusturya'ya karşı, 1870-71'de ise Fransa'ya karşı yapılan savaşlarda ün yaptı. Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'nde Ruslara karşı mücadele etti. 1916'da Falkenhayn'dan sonra Almanya'nın genelkurmay başkanı olarak atandı. Ardından 1924 yılında cumhurbaşkanı olarak göreve geldi. Bkz. Robert S. Wistric, *Who's Who in Nazi Germany*, Psychology Press, 2001 (ç.n).

2 10.000 ton kapasitede yeni bir yolcu vapuru olan General, Doğu Afrika'daki Alman sömürgesinde Tanganyika şimendüfer hattının resmi açılış merasimi ve Darusselam şehrinde açılacak sergide bulunmak üzere birçok yolcusuyla Marsilya ve Napoli limanlarına uğrayarak Süveyş'e gitmekte iken Girit açıklarında Goben tarafından verilen telsiz telgrafla Messina'ya getirilmişti. 2 Ağustosta Sina Limanı'na giren General vapuru, yolcularını karaya çıkardıktan sonra İzmir'e gönderildi. Goben ile Osmanlı limanları arasında telsiz haberleşmesini sağladı. Sonra Çanakkale Boğazı'na gelerek Marmara'ya girdi. Mütareke Dönemi'nde Fransızlar tarafından ele geçirildi.

* Orijinal metinde sehven "Detosa" yazmaktadır. Doğrusu "Delos" olacaktır (ç.n).

yen ve Almancaya aşina olan Erkân-ı Harbiye Binbaşısı Kerameddin Bey'i selamladım. Ve Çarkçıbaşı Breuer'i bütün kalbimle kucakladım. Gemilerimiz karanlık basmadan önce Çanakkale önüne demirlemişti ve dışarıda yabancı savaş gemileri görülüyordu…".

Almanya ile Osmanlı Arasında İttifak Yapılması

Balkan Savaşlarındaki mağlubiyet üzerine yardımını ve ittifakını kazanmak için İngiltere'ye müracaat etmiş olan Osmanlı Hükümeti, Berlin Elçisi Hakkı Paşa* aracılığı ile yaptığı görüşmelerden eli boş olarak çıkmıştı. Dünya Savaşı'nın arifesinde Bahriye Nazırı Cemal Paşa* 'nın Fransız donanması tatbikatlarında bulunmak üzere yaptığı Paris gezisinde de fikirleri sorulmuş olan Fransız siyasileri, olumlu bir vaatte bulunamamışlardı. Velhasıl gerek Fransa ve gerekse İngiltere'nin doğal düşmanı olan Çarlık Rusyası'nın onayı olmadan kendi başlarına hareket edemeyecek durumda oldukları anlaşılmıştı. Üçlü İtilaf Devletlerinin bu iki önemli direği tarafından esirgenen ittifak, buna rakip grubun en güçlü devleti olan Almanya ile mümkün oldu. Sadrazam Said Halim* Harbiye Nazırı Enver* ve Dahiliye Nazırı Talat* paşalar ile Almanya'nın İstanbul Elçisi Mösyö Wangenheim* arasında yapılan görüşme, gizli bir ittifak ile sonuçlandı. Almanya ile Türkiye arasında yapılan bu ittifaktan ancak kabine üyelerinden bazıları ile İttihat ve Terakki Partisi reisleri haberdar edilmişti.[3]

Türk-Alman ittifak antlaşması barış yapılmasından sonra bile resmen yayınlanamadı. Yarbay Mehmed Nihad Bey'in Fransız binbaşılarından Larcher'den tercüme ettiği "*Cihan Harbi'nde Türk Harbi*", adlı eserden* naklen Vakit Gazetesi'nde yayımlanan makalesinde antlaşma hakkında aşağıdaki bilgi verilmektedir:

İstanbul elçiliğinden Alman dışişleri bakanlığına telgraf numarası 409. Tarabya'dan 12 Ağustos 1914 tarihli İttifak Antlaşması'nın metni:

1- Antlaşmayı yapan taraflar Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasında ortaya çıkan savaşa karşı tarafsızlıklarını kesin olarak koruyacaklarını taahhüt ederler.

2- Rusya, Avusturya-Macaristan aleyhine fiilî olarak askeri tedbirler ile müdahale eder ve böylece Almanya'nın da savaşa girişini zorunlu hale getirirse bu husus Osmanlı'nın savaşa katılımı için sebep oluşturacaktır.

3- Savaş süresince Almanya, reform heyetlerini Osmanlı'nın emrinde bulunduracaktır. Buna karşılık Türkiye de ıslah heyeti, Harbiye Nazırı ile ıslah heyeti başkanı arasında doğruca kararlaştırılan esaslara uygun olarak ordunun sevk ve idaresi hususunda fiilî bir nüfuz kullanımını sağlayacaktı.

4- Tehdide uğrayacak Osmanlı topraklarını Almanya gerektiğinde silahla […] eylemeyi taahhüt eder.

3 *Cemal Paşa'nın Hatıratı*'na müracaat. *[Hatırat (1913-1922) Cemal Paşa,* (Haz. Ahmet Zeki İzgöer), İstanbul 2012 (ç.n)].

* Maurice Larcher, *Büyük Harbde Türk Harbi,* (çev. Bursalı Mehmet Nihat), Askeri Matbaa, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Talim ve Terbiye Dairesi Neşriyatı, İstanbul 1927 (ç.n).

* **Hakkı Paşa** (1863-1918)

Hukuk, ticaret mektepleri ile Mekteb-i Mülkiye'de uzun süre hukuk alanında dersler verdi. 1894'de Bâbıâli Hukuk Müşavirliğine getirildi. Devletler hukuku alanında uzmanlığından ötürü Alman imparatoru II. Wilhelm'in İstanbul'u ziyareti sırasında maiyyet memurluğu görevini yerine getirdi (1898). 1908'den sonra Maarif, Dahiliye Nazırı ve ardından Sadrazamlığa getirildi. Birinci Dünya Savaşı çıktığında Berlin sefiri olarak görev yapıyordu. Bu görevini ölene kadar sürdürdü. Elçiliği sırasında Almanya ile konsolosluk, suçluların iadesi, karşılıklı adli yardımlaşmalar, iki ülke vatandaşlarının ikametleri gibi birçok önemli anlaşmalara imza attı. Alman imparatoru II. Wilhelm'in İstanbul'u üçüncü defa ziyaretinde ona refakat etti. Brest-Litovsk Anlaşması'nda murahhas olarak bulundu. Bkz. Zekeriya Kurşun, "*İsmail Hakkı Paş*a", TDVİA, c. 21, s. 311-313 (ç.n).

* **Cemal Paşa** (1872–1922)

1893'te Harp Akademisi'ni bitirdi. 1906'da Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ne üye oldu. 1908 İhtilali'nde Jön Türk hareketi içinde rol aldı. 1913 Bâbıâli Baskını'nda karışıklığın sona erdirilmesinde önemli vazife gördü. Bu tarihte İstanbul muhafızlığını üstlendi. Birinci Dünya Savaşı'nda Bahriye Nazırı ve Dördüncü Ordu Komutanlığı görevlerinde bulundu. Özellikle Kanal Harekâtı ile anıldı. Bu harekât ile İngilizleri Mısır'dan çıkarmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. Filistin Cephesi'nde yine orduya kumandanlık etti. Bkz. Şükrü Hanioğlu, "*Cemal Paşa*", TDVİA, c. 7, s. 305-307 (ç.n).

* **Said Halim Paşa** (1864-1921)

Son dönem Osmanlı'nın önde gelen devlet ve fikir adamlarından biridir. Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın torunudur. 1906'da Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti'nin (1906-1907) müfettişliğine atanan Said Halim Paşa, 1912'de Şurâ-yı Devlet reisliğine getirildi. 1913'te Sadrazamlık makamına atandı ve bu sırada Edirne'nin geri alınmasında önemli rol oynadı. İttihatçı paşalarla arası açıldığı için 1917'de kendi isteği ile sadrazamlık görevinden ayrıldı. Bkz. Hanefi Bostan, "*Said Halim Paşa*", TDVİA, c. 39, s. 557-558 (ç.n).,

* **Enver Paşa** (1881-1922)

Yetiştiği dönemin Osmanlı subayları içinde öne çıkan Enver Paşa, Makedonya'daki çete savaşlarında gösterdiği başarılarla adını duyurmuştur. 1908 İhtilali'ndeki rolü, onu halk kahramanı mertebesine getirmiş, İttihat ve Terakki Cemiyeti içindeki durumunu daha da güçlendirmiştir. 1913 yılında gerçekleşen Bâbıâli Baskını'ndan itibaren gerek bu örgütün askeri kanadının gerekse Teşkilat-ı Mahsusa'nın lideri hâline gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekâleti görevini üstlenmiştir. Savaştan sonra Orta Asya'da Ruslara karşı Türk birliğini sağlama mücadelesinde yer almıştır. Tacikistan'da Ruslarla savaşırken ölmüştür. Bkz. Şükrü Hanioğlu, "*Enver Paşa*", TDVİA, c. 11, s. 261-264 (ç.n).

* **Talat Paşa** (1874-1921)

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin en önemli idarecilerindendir. 1908 İhtilali'nde önemli rol oynamıştır. 8 Ağustos 1909 tarihinde Dahiliye Nazırı olmuştur. 23 Ocak 1913 tarihinde gerçekleştirilen Bâbıâli Baskını'nın düzenleyicileri arasında yer almış ve bu tarihten sonra devletin siyasetinin belirleyicilerinden biri olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda Dahiliye Nazırı olarak savaşa ve siyasete yön verenlerden biridir. 1 Kasım 1918'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin son kongresine başkanlık etmiştir. Savaşın sonlarına doğru Sivastopol üzerinden kaçarak Berlin'e gitmiş, burada bir suikast ile öldürülmüştür. Bkz. Şükrü Hanioğlu, "*Talat Paşa*", TDVİA, c. 39, s. 502-503 (ç.n).

* **Wangenheim** (1859-1915)

Alman diplomat. 1912-1915 tarihleri arasında Almanya'nın İstanbul büyükelçisi olarak görev yapmıştır (ç.n).

5- Her iki imparatorluğu şu anki savaş nedeniyle doğacak ihtilallere karşı korumak maksadıyla yapılmış olan bu antlaşma, aşağıda isimleri yazılı delegeler tarafından imzalanması ardından geçerli olacak ve karşılıklı eşit taahhütler ile 31 Aralık 1918 tarihine kadar geçerliği devam edecektir.

6- Yukarıda belirlenen bitiş tarihinden 6 ay önce, imzalayan taraflarca bir girişim olmadığı takdirde, antlaşmanın hükmü yeniden 5 sene geçerli olacaktır.

7- Bu antlaşma Almanya İmparatoru ve Prusya Kralı ile Osmanlı İmparatoru tarafından tasdik edilecek ve onaylı nüshaları imza tarihinden itibaren bir ay zarfında teati olunacaktır.

8- Bu antlaşma gizli tutulacak ve ancak imzalayan taraflar arasında uzlaşma ile ilan edilebilecektir.

İmzalar

Baron Von Wangenheim **Said Halim**

Numara 3- Türkler, ordu başkumandanının padişah olduğunu belirterek bu maddenin bu şekilde olmasını istediler. Bununla birlikte General Liman Von Sanders bu madde yazılmazdan önce harbiye nazırı ile imzaladığı ayrıntılı bir mukavele ile ordunun fiili kumandasını gerçekte reform heyetine almış ve böylece 275 numaralı telgrafla talep edilen hususu sağlamış olduğunu bana resmen duyurmuştur.

Wangenheim

İngiliz Tersanelerindeki Savaş Gemileri

İngiltere tezgâhlarında inşası biten ve teslim alınmak amacıyla Reşid Paşa vapuru ile mürettebatı gönderilmiş olan Sultan Osman* dretnotu ve Reşadiye* dretnotu ile yakın tarihte tezgâha konulan Fatih* savaş gemisi ve diğer hafif savaş gemilerine, henüz İngiltere hiçbir devlet ile savaşa girmemiş olduğu hâlde ambargo ile el koyması, Türk kamuoyunun İngiltere aleyhine bir tavır almasına sebep oldu.

Almanya ile Türkiye arasında imzalanmış olan ittifak, 3 Ağustos 1914'te elçi Wangenheim tarafından bildirilmesi üzerine Alman Denizcilik Dairesi Amiral Souchon'a "*Çanakkale'den geçip İstanbul'a giriniz*." emrini vermişti. Goben ile Breslav'ın Boğazlara varışından bir gün sonra Rodosto ismindeki Alman şilebi Türkiye'ye ithal edilmek üzere 3.000 ton kömür ve 700 ton patlayıcı mühimmat yükü bulunduğu halde Boğazlardan içeri giriyordu. Temmuz ortasında Hamburg'dan hareket etmiş olan bu gemi hiçbir limana uğramadığı gibi telsiz telgraftan da yoksun olduğu için savaşın başladığından haberi olmamıştı. Bundan biraz sonra da General adlı Alman yolcu vapuru Boğazlardan içeri giriyordu.

Alman Savaş Gemilerine Türk Bayrağı Çekilmesi

Goben ile Breslav Çanakkale Boğazı'ndan içeri girmişlerse de kendilerini henüz emniyette göremiyorlardı. Çünkü devletlerarası hukukun gereği olarak ya kara sularımızdan çekilmeleri veya silahlarından arındırılmış olmaları gerekliydi. Fakat Türk kabinesi ile Alman elçisi arasında meydana gelen hararetli görüşmelerden sonra bir danışıklı antlaşma yapıldı. Buna göre Alman personel görevlerini sürdürmek ve Amiral Souchon Türk Donanmasının kumandasını üstlenmek şartıyla, Alman kruvazörlerinin Osmanlı tarafından satın alındığının resmen ilan edilmesi kararlaştırılmıştı. Goben gemisine Yavuz Sultan Selim, Breslav'a ise Midilli adı verilip Türk bayrağı çekildi ve Alman mürettebat başlarına birer kırmızı fes giydiler.

Boğazlardan geçmek isteyen Fransız ve İngiliz ticaret gemilerini çevirip Kilidülbahir ile Çimenlik arasına demirleten ve arkada pozisyon alan Alman kruvazörleri Türkiye hizmetine girdikten sonra Erdek Limanı'na giderek Rovesto ve Irmingard şileplerinden kömür eksikliklerini tamamladılar.

Forsunu Berk-i Satvet gemisine çekmiş olan Amiral Muzaffer Bey idaresindeki Türk filosu Çanakkale'den Tuzla'ya gelmişti. Orada Yavuz ve Midilli ile buluşarak birlikte çalışmak için gereken önlemler alınmış, daha doğrusu Türk savaş gemileri Alman Amirali Souchon'un kumandası altına teslim edilmişti.

Ağustos ortasından Ekimin başına kadar bir buçuk ay devam eden süre esnasında Amiral Souchon kumandasında bulunan Türk filosu, Marmara Denizi'nde top ve torpido talimleri yaptıktan sonra Karadeniz'e çıkmak için girişimde bulundu. Osmanlı kabinesinin barış yanlısı üyeleri, donanmanın Karadeniz'e çıkması halinde doğacak mahzurları göz önüne aldıkları için Amiral Souchon'a gidişini ertelemesi emredilmiş-

*** Sultan Osman Dretnotu**

1911 yılında Osmanlı devleti tarafından İngiltere'nin Armstrong gemi şirketine siparişi verilen savaş gemisidir. Geminin 27.500 ton ve 22 mil hızı vardı. Gemi, Brezilya'nın önceden sipariş verdiği ve sonra Osmanlı'ya sattığı Rio de Janeiro'dur. Ancak İngilizler 2 Ağustos 1914'te gemiye el koyarak Osmanlı'nın bu isteğine engel olmuşlardır. Gemi için 3.000.000 sterlin ödenmiştir. Bkz. Serhat Güvenç, "Osmanlı Bahriyesinin Drednot Çağını Yakalama Girişimleri (1909-1914)", *Osmanlı Donanmasının Seyir Defteri | The Logbook of the Ottoman Navy*, (Ed. Ekrem Işın), Pera Müzesi Yayınları, İstanbul 2009, s.53-55 (ç.n).

*** Reşadiye**

Sultan Osman savaş gemisi gibi, yine 1911 yılında İngiltere'nin Armstrong gemi şirketine sipariş verilmiştir. Geminin 23.000 ton ve 21 mil hızı vardı. 1906'dan itibaren gelişen drednot savaş gemisi yarışına ilk defa bu iki gemi ile girmek isteyen Osmanlı Devleti Yunanistan'ın Averof zırhlı gemisine karşı bu gemi ile donanmasını güçlendirmek istemiştir. İngilizler bu gemiye de Sultan Osman gibi 2 Ağustos 1914'te el koymuşlardır. Geminin bedeli için 1.796.500 sterlin ödenmiştir. Bkz. Serhat Güvenç, "Osmanlı Bahriyesinin Drednot Çağını Yakalama Girişimleri (1909-1914)", *Osmanlı Donanmasının Seyir Defteri | The Logbook of the Ottoman Navy*, (Ed. Ekrem Işın), Pera Müzesi Yayınları, İstanbul 2009, s. 48-52 (ç.n).

*** Fatih**

1914 yılında yine İngiliz tersanelerine sipariş verilmiş bir savaş gemisidir. Yapımı tamamlanamadan İngilizler bu gemiye de el koymuşlardır. Bkz. Serhat Güvenç, "Osmanlı Bahriyesinin Drednot Çağını Yakalama Girişimleri (1909-1914)", *Osmanlı Donanmasının Seyir Defteri | The Logbook of the Ottoman Navy*, (Ed. Ekrem Işın), Pera Müzesi Yayınları, İstanbul 2009, s. 54-55 (ç.n).

ti. Fakat Doğu Cephesi'nde olduğu gibi Batı Cephesi'nde de Alman ordularının başarısızlığa uğraması, Türkiye'nin bir an evvel savaşa dâhil olması konusunda Alman ısrarlarının artmasına neden oluyordu.

15 Eylül günü Heybeliada önünde Osmanlı padişahının huzurunda resmigeçit yapıldı. Geçit bittikten sonra Amiral Souchon'un filo ile Karadeniz'e çıkmak için birçok defa yaptığı müracaatlar sürekli ertelenmişti. Amiral Souchon 1 Ekimde başkumandanlığa verdiği bir raporda:

"*Filonun talim ve terbiyesi için toplu ve hep bir arada Karadeniz'e çıkarak keşif ve atış tatbikatı yapılmasına kesin lüzum vardır. Filo şu anki durumuyla Karadeniz'de seyre uygun değildir. Mürettebat denize alışmamıştır*..." ve saire diyordu.

Bütün bunlar savaşa bahane bulmak için uydurulmuş sözlerdi.

5 Ekimde Başkumandanlık Vekâleti tarafından "*Atış talimleri yapmak için donanma Karadeniz'e çıkabilecektir*." izni verildi. Artık Souchon'un istediği olmuştu.

Türk Filosu Karadeniz'de

28 Ekim 1914 Çarşamba günü Karadeniz'e çıkan Türk savaş gemileri, Yavuz savaş kruvazöründe bulunan Amiral Souchon'dan kapalı zarflar içinde emir aldıktan sonra doğrudan doğruya Alman irtibat subaylarının kumandasında olarak kendilerine tahsis edilen görevlere göre istikamet almıştı. Amiral Souchon'un işaretle verdiği son emir "*Türkiye'nin istikbali için mümkün olanı yapınız.*" idi.

Şimdi Yavuz, beraberinde Samsun ve Basra savaş gemileri olduğu halde Amasra civarında akşama kadar zaman geçirdikten sonra karanlık basınca Sivastopol'e doğru hareket etmişti. Gece yarısından itibaren* bu iki savaş gemisinin torpil tarayarak açtığı kanalda seyreden Yavuz, Ekimin 29. günü şafak vaktinde Sivastopol istihkâmlarından ancak dört-beş bin metre mesafede bulunuyordu. Souchon tarafından verilen emir üzerine savaş gemileri geri çekilir çekilmez Yavuz tarafından siperlere top ateşi yapıldı. Rus istihkâmları hemen cevap verdiler. İki adet 30,5 ve bir adet 24 cm'lik üç Rus mermisi geminin kıç baca civarına isabet etti. Ortalık epeyce aydınlanınca üç savaş ve bir mayın gemisi ile bir nakliye gemisinden oluşan Rus filosunun Sivastopol'e doğru yaklaşmakta olduğunu gören Amiral Souchon, siperler üzerine yaptığı ateşi keserek bunlara yöneldi. Rus savaş gemileri hızlarından istifade ederek hemen Sivastopol'e kaçtılar. Prut ismindeki mayın gemisi teslim olma teklifine karşı Rus savaş bandırasını çekerek cevap verdiğinden top ateşi ile batırıldı ve mürettebatından 70 asker ile 2 subay Samsun muhribi tarafından kurtarıldı. Aida adındaki kömür yüklü şilebe el konularak İstanbul'a gönderildi. Daha sonra İğneada adı verilen bu gemi savaş esnasında batmıştır. Yavuz ile diğer savaş gemileri ertesi gün İstanbul'a döndüler.

* Metnin orjinalinde sehven "albaren" şeklinde yazılmıştır. Doğrusu "itibaren" olmalıdır (ç.n).

Sivastopol önünde bu olaylar meydana gelirken Hamidiye kruvazörü 29 Ekim Perşembe sabahı Kefe'ye ulaşarak sahile bir filika gönderdi. Şehrin askeri binaları tahrip

* Metnin orjinalinde sehven "tarafında" yazılmıştır. Doğrusu "zarfında" olmalıdır (ç.n).

* Kinistin valf: İcabında denizden cephaneliğe su vermek için cephaneliklerde bulunan valftır: *Kâmus-ı Bahri*, s. 161 (ç.n).

edileceğinden 2 saat zarfında* halkın terk etmesini talep etti. Sürenin bitmesi üzerine top ateşi açan Hamidiye, 15-20 dakika zarfında şehrin batısındaki kışlalar ile kömür ve diğer depoları tahrip ettikten sonra Boğaz'a döndü. Bu esnada tesadüf ettiği bir Rus yelkenlisinin personeli olan 6 kişiyi aldıktan sonra tekneyi mahmuz ile batırdı. İki saat sonra bir Rus şilebi ile karşılaştı. Bunun da mürettebatı alınarak su vanaları (kinistin valfleri*) açılmak suretiyle batırıldı.

"*Şafak vakti Odessa'ya ulaşılıp limanda bulunan savaş ve ticaret gemilerini tahrip etmek*" emrini alan Gayret-i Vataniye* ve Muavenet-i Milliye* savaş gemileri gece yarısından 2 saat sonra limana girerek Kubanets sistemindeki iki gambotu torpido atarak batırdı. Bundan sonra şehirden top ve mitralyöz ateşi yapıldığından denize açılarak İstanbul'a döndü.

Novorossiysk'e saldırı için görevlendirilen Midilli ve Berk-i Satvet gemileri sabah erkenden bu mahale ateş açtılar. İki saat sonra top ateşi kesildiğinde Novorossiysk'in gaz depoları alev almıştı ve dumanlar içinde yanmaktaydı. Öğleden sonra saat birde her iki gemi sahilden uzaklaştı.

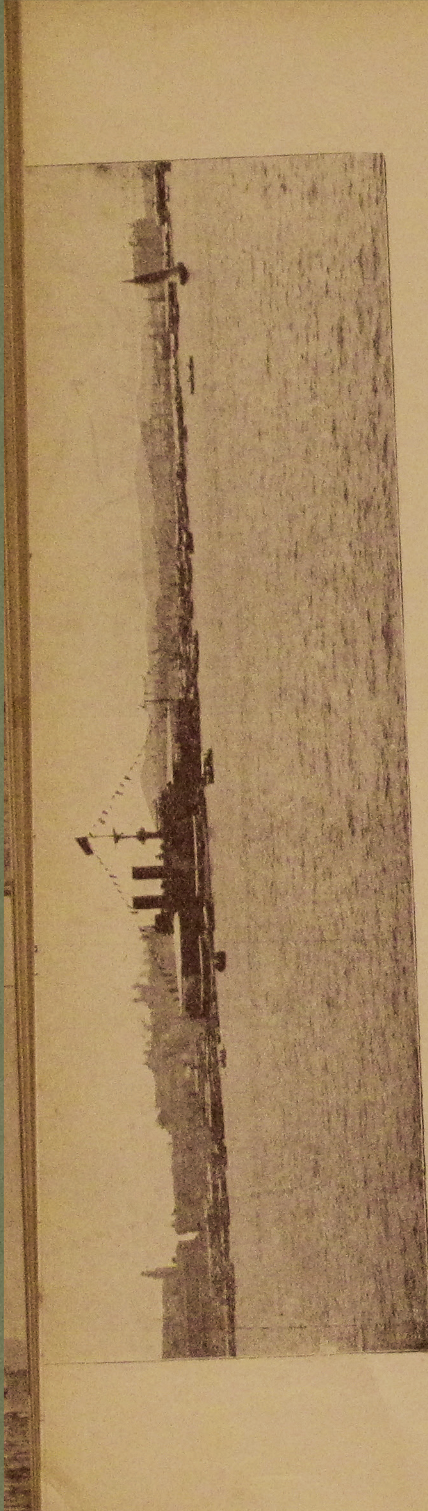
Kurban bayramının birinci gününe tesadüf eden bu düşmanca tavır üzerine Osmanlı da Dünya Savaşı'na katılmış oldu. Birinci Dünya Savaşı'nda Türk bahriyesinin üzerine düşen başlıca görev Çanakkale Boğazı'nın savunulması ve Karadeniz'de hâkimiyet kurulup nakliyenin sağlanmasıydı. Biz bu iki kısmı ayrı ayrı mütalaa edeceğiz.

*** Gayret-i Vataniye**

1910 yılında Almanya'dan alınan torpido muhribidir. 1916'da Varna'da batmıştır. Bkz. Levent Düzcü, *Osmanlı Deniz Kuvvetleri, 1890-1918*, (Kırıkkale Sosyal Bilimler Enstitüsü), Kırıkkale 2004, s. 159, 213 (ç.n).

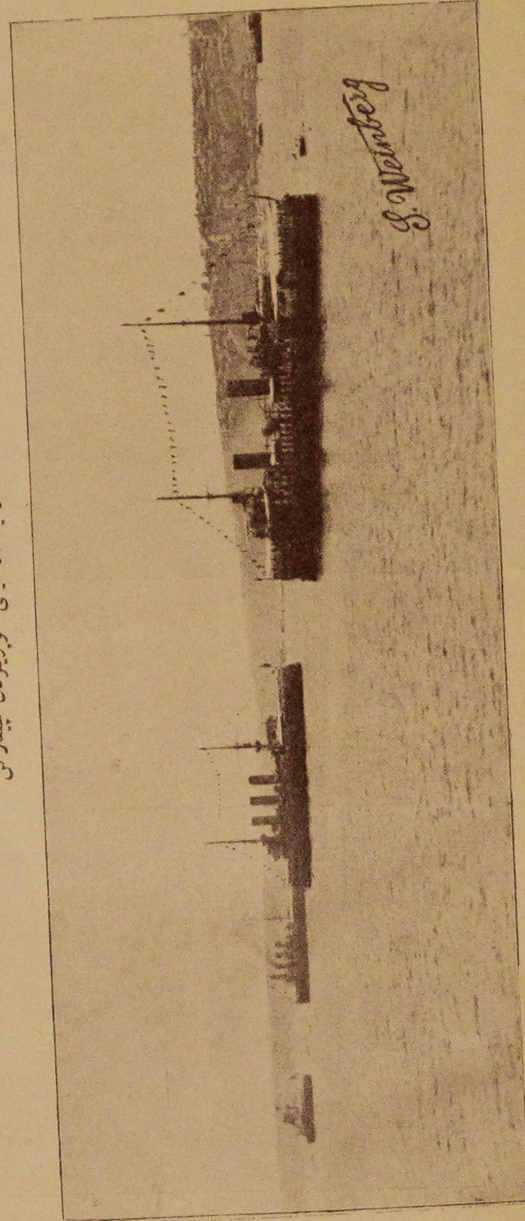
*** Muavenet-i Milliye**

Gayret-i Vataniye ile aynı anda Almanya'ya sipariş verilmiştir. Bu gemi savaş sırasında İngiliz Goliath zırhlısını batırmıştır. 1923'te donanma hizmetinden ayrılmıştır. Muavenet-i Milliye iki adet 10,5'luk, 6 adet 4,7'lik, 2 adet 3,7'lik top ve 3 torpido taşıyor ve 36 mil sürat yapıyordu. Bkz., Nejat Gülen, *Şanlı Bahriye*, Kastaş Yayınları, İstanbul 2001, s.205; Levent Düzcü, *Osmanlı Deniz Kuvvetleri, 1890-1918*, Kırıkkale 2004, s. 159 (ç.n).

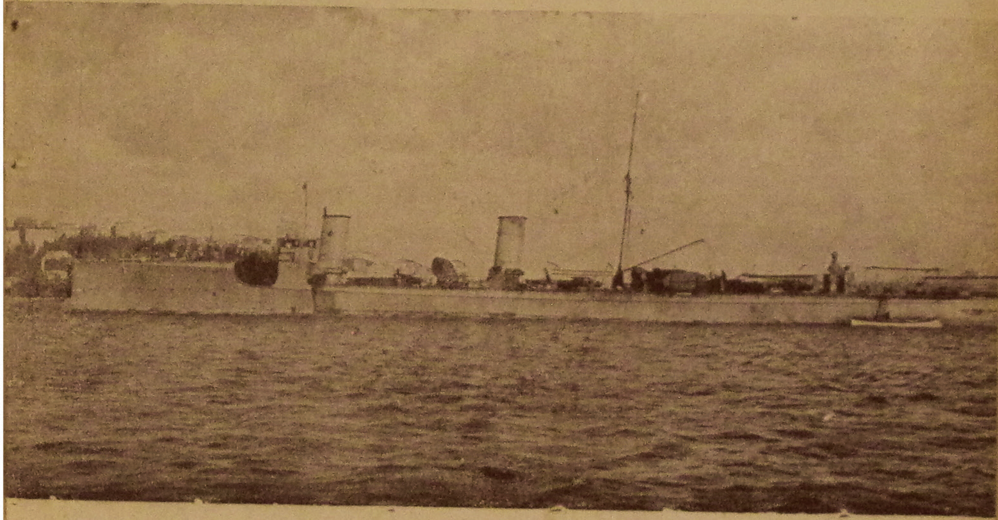
مسعودیه زرهلیسی کوپریلردن چیقارکن

Mesudiye zırhlısı köprülerden çıkarken

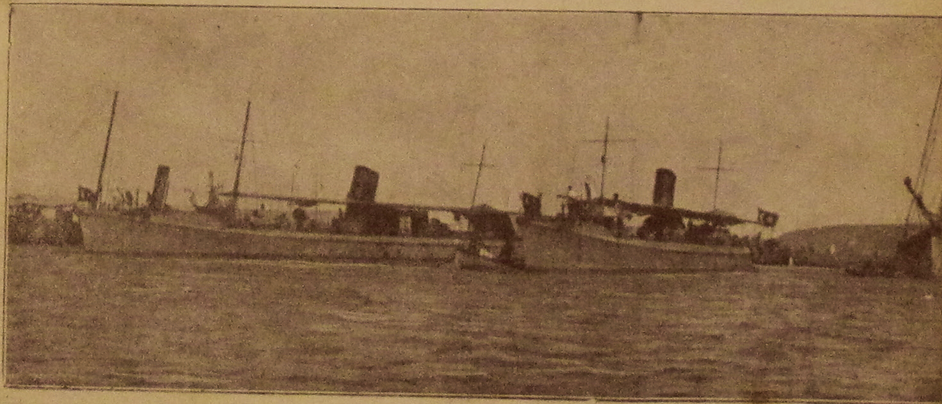

پیک شوکت

Peyk-i Şevket, Hamidiye, [Mecidiye]

یادکار ملت طورپیدو مخربی

آق حصار وکوتاهیه طورپیدوبوطلری

Yâdigâr-ı Millet torpido muhribi

Akhisar ve Kütahya torpidobotları

BOĞAZ İSTİHKÂMLARI

[Boğaz'ın sol tarafı]

Maydos
Gelibolu şibh-i ceziresi
Değirmen Burnu
Kilidülbahir
Namazgâh
Hamidiye
Mecidiye
Havuzlar Bataryası
Soğanlı ve Baykuş bataryaları
Soğanlı Dere
Tenger Bataryası
Tenger Deresi
Batarya
Domuz Deresi
Kereviz Deresi

[Boğaz'ın sağ tarafı]

Nara Burnu
Nara
Mecidiye
Çanakkale
Çimenlik
Anadolu Hamidiyesi
Mesudiye'nin gark olduğu mahal
Sarısığlar
Kepez Bataryası
Dardanos ve Hasan Mevsuf Bataryası

C Hattı
Irresistible
Ocean
Bouvet

A Hattı
Karanlık Liman
B hattı
Erenköy
Batarya
Çakal Tepe
İn Bataryası

18 MART 1915 ÇANAKKALE MUHAREBESİ

Birinci Fırka
[Amiral de Robeck]
Kumandasında

1- Queen Elizabeth
2- Infexible
2- Agamemnon
4- Lord Nelson

İkinci Fırka
[Miralay Hayes Sadler]
Kumandasında İhtiyat

5- Ocean
6- Irresistible
7-Albion
8- Vengeance
9- Swiftsure
10- Majestic
11-Canopus
12- Cornwallis

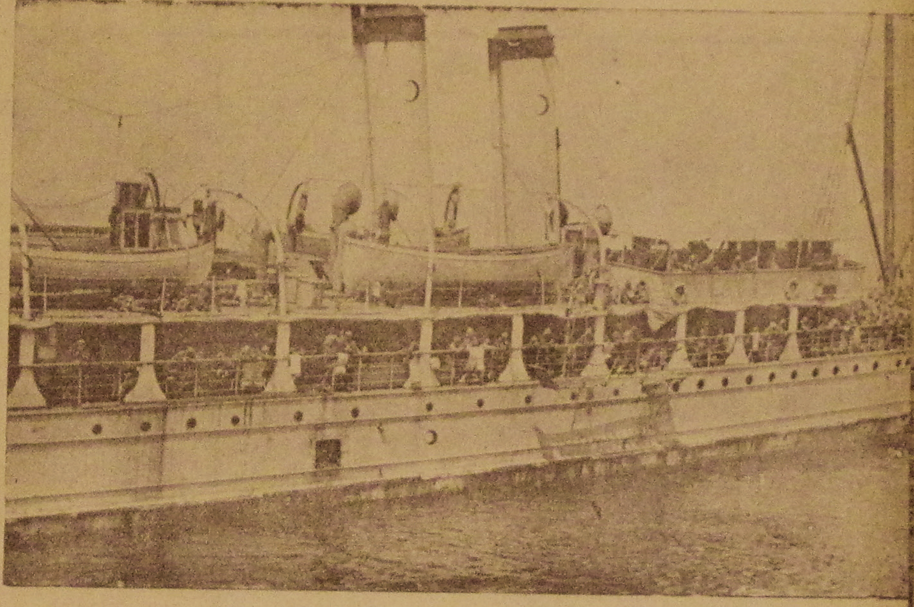
Üçüncü Fırka
[Amiral Guépratte]
Kumandasında

13- Suffren
14- Bouvet
15- Gaulois
16- Charlemagne
17- Triumph
18- Prens George

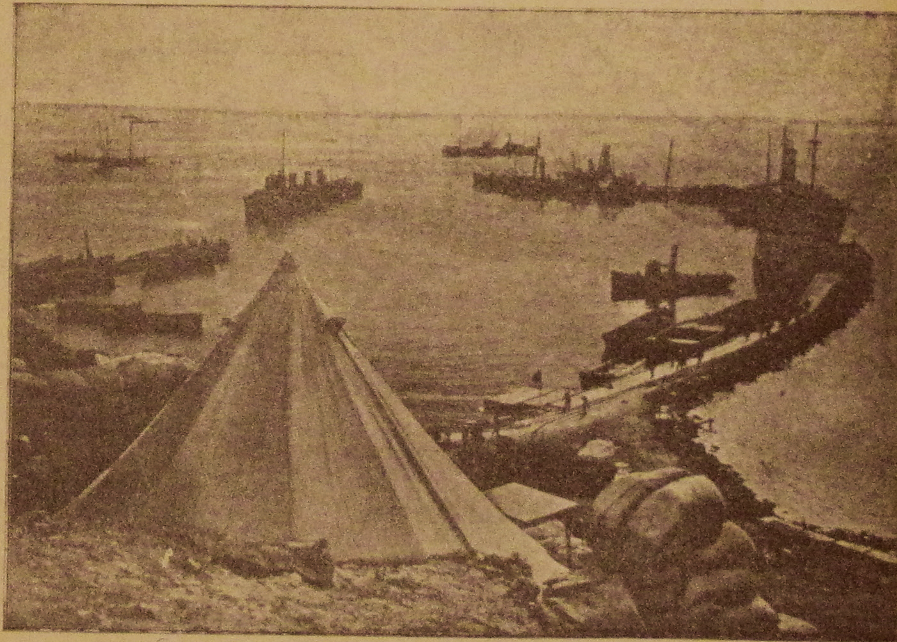
- A Hattı: Çanakkale ve Kilidülbahir'den 14.000 yarda mesafede birinci fırka.
- B Hattı: Çanakkale ve Kilidülbahir'den 16.000 yarda mesafeden üçüncü fırka
-C Hattı: Çanakkale ve Kilidülbahir'den 8.000 yarda mesafeden son ateş hattı

****** Türk mayın hattı
]]]]]]] Türk daimî istihkâmları

هلال احمرك (كل نهال) واپوری چناق قلعه‌دن تورك یارالیلرینی كتیریيور ایكن

چناق قلعه محاربه‌لری اثناسنده فرانسزلرك سدالبحرده یاپدقلری منديرك

Hilâl-i Ahmer (Kızılay)'in Gülnihal vapuru Çanakkale'den Türk yaralılarını getiriyor iken

Çanakkale Savaşları esnasında Fransızların Seddülbahir'de yaptıkları mendirek

Çanakkale Savaşları 18 Marttan Önce

Çanakkale Boğazı'nın Önemi

Çanakkale Muharebeleri'nin Birinci Dünya Savaşı üzerinde ne kadar önemli bir rol oynadığını İngiliz Denizcilik Bakanı Mister Winston Churchill* "*Zafer yolu Çanakkale'den geçiyor*" sözleriyle ifade etmektedir.

Üçlü İtilaf Devletleri'nin en önemli dayanağı olan Rusya, Baltık Boğazlarıyla Karadeniz ve Çanakkale Boğazlarının kapanması üzerine nefes almaktan yoksun bir insan durumuna düşmüştü. Çanakkale Boğazı'nın ele geçirilmesi ve açılması; bunun ardından İstanbul ve Trakya'nın İtilaf kuvvetleri tarafından işgali Rusya'nın Karadeniz limanlarını açmakla kalmayacak, Balkanları da İtilaf tarafına kazanacaktı. Böylece Bulgaristan, Almanya lehine hareket edemeyecek ve bu sebepten dolayı ne Sırbistan ve ne de Romanya işgal edilemeyecekti. Balkanlar, İtilaf tarafına kazanıldıktan sonra demir çember içinde kalacak olan Alman ve Avusturya'nın teslimi bir zaman meselesi olacaktı. Karadeniz limanlarından serbest bir şekilde ithalat ve ihracatta bulunacak olan Rusya, sefalet yüzünden ihtilal tehlikesine maruz kalmayacaktı.

Çanakkale Boğazı'nın Coğrafi Durumu

Çanakkale Boğazı doğal olarak savunmaya uygun bir geçittir. Yaklaşık 35,5 mil veya 67 kilometre uzunluğunda olan Boğaz'ın en geniş yeri 5 mili aşmaz. En dar noktası Çimenlik ile Kilidülbahir arasında olup 1.350 metre enindedir. Nara Burnu ile Bigali arası 1.950, Gelibolu ile Çardak arası 3.400 metre genişliğindedir. Boğaz'ın coğrafi durumu kuzeydoğudan güneybatıya doğru uzandığından, Çanakkale mevkinin bulunduğu 5-6 millik sahada saldırıları önlemeye müsait olacak biçimde kuzeye doğru kıvrılması, Boğaz'a yaklaşacak gemilerin ateş altına alınmasını kolaylaştırır. Bilhassa Marmara'dan girişe doğru daimi olarak 1 ila 2,5 mil hızında akıntının bulunması seyyar mayın ile buna benzer savunma düzeneklerinin kullanımını kolaylaştırır. Akıntı, kuzey ve güney rüzgârlarıyla şiddetini, hatta bazen yönünü değiştirir. Fakat Çanakkale Boğazı'nın doğal savunma özellikleri bundan ibaret değildir. Her iki sahil özellikle kuzey sahili dik uçurumlarla tahkim edilmiş olduğundan, sahile çıkmaya teşebbüs

* **Winston Churchill** (1874-1965)

İngiliz devlet adamı ve denizcilik bakanıdır. Çanakkale Savaşları öncesinde Boğaz'ın rahat geçilebileceğini öne sürdü. Yenilgiden sonra şiddetle eleştirildi. Bkz. Joseph F. Callo, Alastair Wilson, *Who's Who in Naval History: From 1550 to the Present*, Routledge 2004, s. 66 (ç.n).

eden her hangi bir düşman müfrezesi birkaç yüz metre ilerleyemeden karşısında arızalı tepeler bulur.

Her iki sahildeki arazi aniden yükseklik kazanır. Güney sahilden 9 mil geride 3-4 bin adım yüksekliğinde olan Kaz Dağları vardır. Kuzey sahilini oluşturan Gelibolu Yarımadası'nın en geniş noktası 11 mili geçmez. Bu yarımada, Boğaz'ı kuzeye doğru keskin ve dik yarlarla korumaktadır ve Bolayır'da 2-3 mil genişliğinde Ekzamil ucunda Trakya ile birleşir. Gelibolu Yarımadası'nda, âdeta bir bel kemiği manzarası gösteren 1.000 adım yüksekliğinde bir dağ silsilesi oluşmuştur. Bu silsile, Boğaz'ı savunduğu gibi Anadolu sahiline de hâkim pozisyonda bulunur. Yarımada üzerinde 709 adım yüksekliğinde bulunan Alçıtepe, bütün savaş alanına hâkim gibidir. Hellas Burnu'ndan 13 mil içerideki Kilidülbahir 653 adım yüksekliğinde olup Boğaz'ın en dar noktasıdır. Bunun gerisinde Kabatepe vardır.

Çanakkale Boğazı İstihkâmları

Çanakkale istihkâmları Boğaz'ın uzunluğu boyunca devam etmez. Girişteki Kumkale'den Nara'ya, Seddülbahir'den Kilidülbahir'e kadar uzanır. Biz bu siperleri iki kısma ayırarak değerlendireceğiz:

1- Ana istihkâmlar

2- Sonradan meydana getirilen savunma tertibatı.

Ana İstihkâmlar- Giriş ve merkez olmak üzere başlıca iki gruptur. Birinci grup giriş istihkâmları şunlardır: Rumeli yakasında Seddülbahir ile Ertuğrul, Hamidiye, Mecidiye, Namazgâh, Değirmen Burnu ve Anadolu yakasında yine Hamidiye ve Mecidiye ile Çimenlik ve Nara tabyalarından oluşmaktadır. Bütün bu tabyalar eski tarzda inşa edilmiştir.

Türkler tarafından Çanakkale'de ilk olarak yapılmış olan Seddülbahir, Çimenlik, Kilidülbahir kaleleri Fatih (İkinci Mehmed) tarafından 1452* senesinde Boğazkesen ve Güzelcehisar tarzında inşa ettirilmişti. Boğaz kaleleri I. Süleyman, IV. Mehmed, III. Selim ve Abdülmecid devirlerinde zaman zaman tamir edilip yenilenmiş, eksikleri giderilmiş ve silahlandırılmışlardır. Bütün bu silah ve tabyalar şu andaki savaş için hazırlanmamıştı. Topların bazısı Krupp bazıları Schneider bazıları ise Armstrong fabrikaları üretimiydi ve ne sistem ve ne de çap itibariyle birbiriyle uyumlu değillerdi. Bu uyumsuzluk sebebiyle atış kontrolü çok zordu; cephane ve birbirlerinin yedek aksamdan yararlanmaları imkânı kalmamış oluyordu.

* Eserin orijinalinde sehven 1642 yazılmıştır. Gerçekte 1452 olacaktır: Semavi Eyice, "Kilitbahir Kalesi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA), c. 26, s. 22 (ç.n).

Siperler ve traversler üzerinde yükselen bu toprak siperler iyi bir dürbün ile uzak mesafelerden bile kolaylıkla fark edilebiliyordu. Mermi saçıntılarına karşı korumalı olmadığı gibi ateş kavisleri de çok sınırlıydı. Bu tabyalar yelken devri gemileri için hazırlanmıştı. Gemi topları, hidrolik ile çalışmakta ve güçlü teleskoplar ile donatılmış olduğundan, bu toplar yalnız el vasıtasıyla hareket ettirilip nişan hattına alınabiliyordu. Bu nedenle genellikle nişan hatası oluyordu.

Savaş gemilerinde cephane mekanik düzenek ile sevk ve idare olunduğu halde bu istihkâmların topları ancak el donanımı ile teçhiz olduğundan, atış hızı da çok yavaştı. Mesafe aletleri ve bunları toplara uygulayacak vasıtalar olmadığı için "*ses ile mesafe tahmini*" yapılıyordu. Bu nedenle toplara art arda verilen emirlerin pasaparolası gürültü içinde işitilemiyordu. Velhasıl mekanik düzenek eksikliği çok miktarda mürettebat kullanımını gerektiriyordu.

Ana istihkâmların silahları aşağıdaki gibidir:

Giriş Grubu

<table>
<tr><th>İsmi</th><th>Adet</th><th>Çap
(santimetre olarak)</th><th>Çap uzunluğu</th><th rowspan="10">Giriş Grubu</th></tr>
<tr><td rowspan="3">Seddülbahir</td><td>2</td><td>28</td><td>22</td></tr>
<tr><td>2</td><td>26</td><td>22</td></tr>
<tr><td>2</td><td>24</td><td>22</td></tr>
<tr><td>Ertuğrul</td><td>2</td><td>24</td><td>35</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kumkale</td><td>4</td><td>28</td><td>22</td></tr>
<tr><td>2</td><td>26</td><td>22</td></tr>
<tr><td>Orhaniye</td><td>2</td><td>24</td><td>35</td></tr>
<tr><td>Toplam</td><td>16</td><td>-</td><td>-</td></tr>
</table>

Giriş grubunun silahları 22 çapında, 21-28 cm'lik 12 ve 35 çapında 24 cm'lik 4 adet olmak üzere toplam 16 toptu. Bunlardan başka bazı mantelli veya adi Krupp ve havan topları vardı. Fakat bunların hiçbir değeri olmadığından bahsedilmesine gerek duyulmadı.

<table>
<tr><th>İsmi</th><th>Adet</th><th>Çap
(Santimetre olarak)</th><th>Çap Uzunluğu</th></tr>
<tr><td rowspan="2">Rumeli Mecidiye</td><td>2</td><td>28</td><td>22</td></tr>
<tr><td>4</td><td>24</td><td>25</td></tr>
<tr><td>Rumeli Hamidiye</td><td>2</td><td>35,5</td><td>35</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Namazgâh</td><td>2</td><td>28</td><td>22</td></tr>
<tr><td>2</td><td>24</td><td>35</td></tr>
<tr><td>7</td><td>24</td><td>22</td></tr>
<tr><td>5</td><td>21</td><td>22</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Değirmen Burnu</td><td>6</td><td>24</td><td>22</td></tr>
<tr><td>1</td><td>21</td><td>22</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Anadolu Hamidiyesi</td><td>2</td><td>35,5</td><td>35</td></tr>
<tr><td>7</td><td>24</td><td>35</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Çimenlik</td><td>1</td><td>35,5</td><td>35</td></tr>
<tr><td>1</td><td>35,5</td><td>22</td></tr>
<tr><td>1</td><td>24</td><td>22</td></tr>
<tr><td>1</td><td>21</td><td>22</td></tr>
</table>

Anadolu Mecidiyesi	2	28	22
	3	24	22
	3	26	22
	1	21	22
Nara	6	24	22
	1	21	22

Merkez grubunun topları toplam 35,5 çapında 18 adet 24-35,5 cm'lik ve 42 adet 22 çapında 21-28 cm'lik olmak üzere 60 adetten ibaretti. Bu sekiz istihkâmdan Rumeli Mecidiyesi'yle Anadolu Hamidiyesi birinci hattı, Namazgâh ile Çimenlik ikinci hattı, Değirmen Burnu'yla Anadolu Mecidiyesi üçüncü hattı ve Nara ile Maydos kasabası son hattı teşkil etmekteydi. Birinci hat ile giriş hattının orta noktaları arasındaki mesafe düzgün bir hat olarak 21.000 metredir. Merkez grubu topları içinde bu mesafeye atış yapacak hiçbir top yoktur. Bu nedenle düşman savaş gemileri giriş hattını düşürdükten sonra Kumkale ve Seddülbahir hattından içeri girerek merkez grubunu menzil dışından ateş altına almaya teşebbüs ettiler.

Merkez grubundaki 8 istihkâmdan güney sahilindekiler 7.500 metre uzunluğunda çukur (içbükey) bir kavis üzerinde olduğu için, eğer topların menzilleri müsait olsaydı bütün topları düşmana konsantre edilebilirdi. Fakat 6 kilometre uzunluğunda olan kuzey sahilindeki siperler bu özelliğe sahip değildi.

Çanakkale Boğazı'nda Savaş Hazırlıkları

16 Haziran 1914 günü kısmen seferber olan Çanakkale istihkâm bölgesi, Avusturya'nın Sırbistan'a savaş ilan ettiği 31 Temmuz 1914'te genel seferberlik emrini aldı.

Yavuz ve Midilli gemilerinin gelişinden sonra Boğazların kumandası Alman generallerine verilmesi kararlaştığından, Çanakkale ve Karadeniz Boğazları başkumandanlı-

* **Cevad Paşa** (1871-1938)

1909'da Harp Akademisi komutanı oldu. 1913'te fırkasıyla Balkan Harbi'ne katıldı. 10 Ağustos 1914'te Çanakkale Cephesi Müstahkem Mevki Komutanlığına, 9 Ekim 1915'te Seddülbahir'deki 14. Kolordu Komutanlığına atandı ve kara muharebeleri sırasında 3,5 ay görev yaptı. Çanakkale'nin savunma sisteminde önemli değişiklikler yaptı. Kadro dışı kalan bataryaları yeniden düzenlettirdi. Tabyalardaki topları tekrar kuruluş nizamına alarak, bu bataryalara asker ve subay yerleştirdi. Mevcut batarya ve tabya kadrolarını baştan aşağı değiştirdi. Kasım 1914'te Çanakkale Boğazı'nı dört bölgeye ayırarak savunma sistemini yeni baştan oluşturdu. Yaptığı bu hazırlıklar Çanakkale savaşlarının kazanılmasında oldukça etkili olmuştur. 1919'da Genelkurmay başkanı oldu. 1920'de Malta'ya sürüldü. Cumhuriyetin ilk yıllarında milletvekili, İstanbul Generaller Askerî Mahkemesi Başkanı vazifelerini sürdürdü. Bkz. Ahmet Yurttakal, "Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa", *Çanakkale Muharebeleri'nin İdaresi, Komutanlar ve Stratejiler*, (Ed: Lokman Erdemir & Kürşat Solak), Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, s. 163-166 (ç.n).

ğına Amiral Von Usedom tayin edildi. Bu zat kendisine bağlı 26 subay ve 432 askerle birlikte tarafsız bulunan Romanya'dan geçerek Türkiye'ye geldi. Çanakkale istihkâmlarını kumanda etmek üzere Ferik Amiral Merten görevlendirildi. Fakat istihkâmlarda mevcut Alman askeri yalnız Hamidiye istihkâmında bulunan Binbaşı Schneider ile maiyetindeki birkaç Alman subay ve askerden ibaretti. Cephe kumandanı Cevad Paşa* ve yardımcısı Miralay Selahaddin Adil Bey*'di.

Sonradan Yapılan Savunma Vasıtaları

Ana istihkâmlardan ayrı olan savunma tertibatını iki kısma ayırarak değerlendirelim:

1- Obüs bataryaları

2- Mayın hatları ve set bataryaları.

Bir kısmı Bulgarlardan ele geçirilmiş olan obüs bataryaları Rumeli ve Anadolu taraflarında gizli olarak tabya edilmişti. Rumeli Mecidiyesi ile Soğanlıdere arasında sahilden Yıldız Tepesi'ne doğru tabya edilmiş olan havuzlar ve Yıldız grubundaki dağ topları:

Adet	Çap	Cinsi
4 adet	24 cm'lik	Obüs
6 adet	15 cm'lik	Obüs
12 adet	12 cm'lik	Muhasara
6 adet	8,7 cm'lik	Mantelli
2 adet	6,5 cmlik	Dağ topu

Bu grup ile düşman gemilerinin en fazla sokuldukları Kirte-Erenköy hattının karşıdaki son noktası arasındaki mesafe 11.000 metredir. Bu menzilden düşman gemilerine ne dereceye kadar etkili olabilecekleri, menzil etkilerinin araştırılmasıyla öğrenilebilir.

* **Selahaddin Adil Bey** (1882-1961)

1902 yılında Harp Okulu'ndan mezun olmuştur. 1909'da Hareket Ordusu'nda yer almıştır. Trablusgarp Savaşı sırasında Kahire'deydi ve buradan Trablusgarp'ta bulunan Türk subaylarla irtibatı sağladı. Balkan Savaşlarında Vardar Ordusu kurmay heyetinde bulundu. Birinci Dünya Savaşı içinde Çanakkale Cephesi'nin deniz savaşlarında müstahkem mevki kurmay başkanıdır. Kara savaşlarında Alman komutanların aldığı yanlış kararları yerinde müdahale ile düzeltmiş, büyük yararlılıklar göstermiştir. 1916'da Kafkas Cephesi'ne gönderilmiş, savaşın sonuna doğru yeniden Çanakkale'ye görevlendirilmiştir. 1920'de Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katılmış ve Güney Cephesi komutanlığına tayin edilmiştir. 1922'de Ankara Hükümeti tarafından İstanbul Kumandanlığına atanmıştır. 1923'te emekliye ayrılmıştır. Bkz. Muzaffer Albayrak, "Çanakkale Cephesi'nde Bir Komutan: Selahaddin Adil Bey", *Çanakkale Muharebeleri'nin İdaresi, Komutanlar ve Stratejile*r, Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, (Ed. Lokman Erdemir & Kürşat Solak), s.171-183 (ç.n).

Anadolu Hamidiyesi ile Kumkale arasında Karanlık Liman'a tamamen hâkim olacak şekilde Erenköy Tepesi'ne 20 adet 15cm'lik obüs tabya edildiği gibi bunun biraz daha batısında İntepe üzerinde 8 adet 12 cm'lik muhasara topu konulmuştu. Daha sonra Erenköy'den 4 adet obüs topu da buraya nakledildi.

Savaşta en etkili ateş bu obüs toplarına nasip olmuştur. Mayın darbesiyle bir tarafa yatan ve kontrol kabiliyetini kaybeden düşman gemileri Erenköy-İntepe grubunun mermileriyle batırılmıştır.

Şimdi mayın hatları ile set bataryalarını inceleyelim. 7 Ağustos 1914'te 2.200 metre uzunluğunda olan havuzlar ile Kepez arasına 80 metre aralıklar ile 26 mayın atılmıştı. Ve bunun gerisine 70 metre aralıklar ile ikinci bir hat daha kuruldu. Daha sonra üçüncü, dördüncü velhasıl 15 Ağustostan girişin ilk bombardımanına kadar yedi mayın hattı döşendi. Bu mayınlar içinde Goben ve Breslav'dan gönderilmiş olanlar ile Rusların Trabzon sahiline dökerek bir motorbot ile oradan getirilmiş olan Rus mayınları da vardı. Fransızların İzmir Limanı önüne döktükleri mayınlardan da istifade edilmişti. İntibah ve Nusret mayın gemileri istihkâmların emrinde görev yapıyorlardı.

Mayın hatlarının düşman tarayıcı gemileri tarafından süpürülmesine engel olmak için her iki sahile deniz bataryaları konularak tabya edilmişti. Bunlardan Rumeli kısmında ve girişe en yakın olanlar Turgud ve Barbaros bataryalarıydı. Bunlardan birincisi Soğanlıdere'nin sağında, ikincisi de sol tarafında idi. Turgud bataryası, Turgud zırhlısından çıkarılmış 4 adet 8,8 cm'lik seri atışlı toptan oluşmaktaydı. Mürettebatı Turgud zırhlısına aitti. Barbaros bataryası ise Barbaros zırhlısından çıkarılmış 3 adet 10,5 cm'lik seri atışlı topa sahipti. Her iki batarya 18 Mart günü tamamlanamamıştı.

Üçüncü batarya ise Baykuştepe'nin eteğinde kurulu Mesudiye bataryasıydı. Savaş tertibatı olarak birkaç telefon hattı kullanılmıştı. 18 Mart saldırısında isabet eden bir mermi iki sahilin telefon irtibatını kesintiye uğratmıştı.

İlk Bombardıman

Türkiye'nin savaşa girişinden birkaç gün sonra yani 3 Kasım 1914 günü Amiral Carden* kumandasında Indomitable, Indefatigable İngiliz ve Amiral Guepratte* kumandasında Suffren, Verite Fransız zırhlıları ile beraber çeşitli ebatta 28 adet gemiden oluşan bir düşman donanması 14.000 yarda* mesafeden 17 dakika devam eden bir top

* Yarda: (İng. yard) 36 inçe eşit İngiliz uzunluk ölçü birimi. İngiliz yardası yaklaşık 914,399; Amerikan yardası ise 914,401 milimetredir (ç.n).

*** Sackville Hamilton Carden**
(1857 – 1930)

1870 yılında donanmaya katıldı. Mısır ve Sudan işgallerine komutan olarak katıldı. Birinci Dünya Savaşı başlar başlamaz İngilizlerin Akdeniz filosu komutanlığına getirildi. Çanakkale'ye saldırı planını hazırladı. Ancak 18 Marttan bir iki gün önce görevinden istifa etti ve emekliye ayrıldı. Bkz. Spencer Tucker, Who's Who in Twentieth Century Warfare, Routledge 2001, s. 44 (ç.n).

*** P. E. Guepratte**
(1856-1939)

Çanakkale savaşlarında Fransız filosunun kumandanıydı. İngiliz Amiral Carden ve de Robeck'in emrinde savaşta Fransız filosunu sevk ve idare etmiştir (ç.n).

atışı yaptılar. Türk toplarının menzili dışında gerçekleşen bu savaşta yalnız Ertuğrul ve Orhaniye bataryaları 4 mermi attılar ve mermilerinin kısa düştüğünü görünce ateşi kestiler. Neticede Seddülbahir Kalesi cephaneliklerinden birisi patladı ve 5 subay ile 80 asker şehit düştü. İlk bombardıman hakkında Müstahkem Mevki Kurmay Başkanı: "*Bu durum bizi üzmedi, bilakis ikaz etti, müstahkem mevki kumandanlığı bataryalarıyla beraber derhal bu tabyaların eski haline getirilmesini emretti. Bizzat teftişler neticesinde gerek Kumkale ve gerek Seddülbahir tabyaları o süre zarfında eskisinden daha mükemmel bir halde hazırlanmış oldu. Diğer bazı tadilatlar tabyalara ilave edildi.*" demektedir.

Osmanlı'nın harbe girişinden itibaren Çanakkale Boğazı'nın açılmasını önemseyen İngilizler, bir süre bu husus için kuvvet ayıramamıştılar. Çanakkale'ye çok fazla önem veren İngiliz Denizcilik Bakanı Churchill, 25 Kasım 1914'te tehdit altına düşen Mısır'ı savunmak için en yararlı hareket olarak Küçük Asya'da Sugra sahilinin bir noktasına hücum etmeyi teklif etmişti.

Lord Kitchener* 'ın başkanlığında toplanan savaş meclisi, üç yeni teklif karşısında kaldı. Birinci teklifin sahibi Sir Henry Moris, "*Savaş cephesinde o günlerde hüküm süren nispi sakinlik üzerine açıkta kalan askeri kuvvetlerin acilen ve etkili bir biçimde diğer hizmetlerde istihdam edilebilme imkanına üyelerin dikkatini çekiyor ve en fazla mağlubiyete kabiliyeti olup, Avrupa kıtasındaki hakimiyetine son vermek için etrafına bir ağ çevirmek mümkün görünen Türkiye'yi ezmek*" teorisini öne sürüyordu. 28 Aralık 1914 tarihinde ortaya atılmış olan bu tekliften sonra 1 Ocak 1915'te Lloyd George'un teklifi ortaya çıktı. Lloyd George* yazısında "*Doğunun gerçek hedef olduğunu göstererek Yunan, Sırp ve Romanya'nın sıkı katılımıyla bilhassa Avusturya ve Türkiye'yi vurmak*" fikrini ileri sürüyordu. Nihayet ertesi günü Petrograd'daki İngiliz Elçisi'nin telgrafı geldi. Elçi telgrafında, Rusya'nın Kafkas Cephesi'nde çok vahim bir durumda olduğundan söz ederek, buranın yükünün azaltılması için Akdeniz Boğazı'na karadan ve denizden bir hücumla güç gösterisi yapılmasını teklif ediyordu.

Fakat bunlardan daha önemli olan sebep, Çarlık Rusyası'ndan önce davranarak Boğazlara hâkim olmaktı. Dolayısıyla ilk bombardımandan sonra İngilizler diğer savaş sahalarına özellikle Coronel Savaşı dolayısıyla Amiral Von Spee üzerine kuvvet yollamak mecburiyetinde kalmışlardı.

Giriş grubu üzerine ikinci taarruz 19 Şubat 1915, yani 103 gün sonra meydana geldi.

* **Horatio Herbert Kitchener**
(1850-1916)

İngiliz siyasetçi ve komutan. Birinci Dünya Savaşı başladığında Savaş Bakanı olarak atandı. Savaş sırasındaki öngörüleri nedeniyle İngiliz kamuoyunda eleştirildi. Savaş bitmeden (1916) öldü. Bkz. John Keegan, Andrew Wheatcrof, *Who's Who in Military History: From 1453 to the Present Day*, Routledge 2001, s. 153-154 (ç.n).

* **Lloyd George**
(1863-1945)

İngiliz siyasetçi ve devlet adamı. 1915'e kadar Maliye Bakanı, 1916'da Savaş Bakanı ve 1916-1922 arasında ise Başbakanlık görevlerinde bulunmuştur. Türk düşmanlığı ile ün yapmıştır. Bkz. *John Bourne, Who's Who in World War I*, Routledge, 2001, s.176-177 (ç.n).

Çanakkale Boğazı'nda Düşman Denizaltıları ve Mesudiye'nin Batışı

Giriş grubu siperleri üzerine yapılan ilk saldırıdan sonra Boğazı takviye etmek için alınan tedbirler kapsamında Mesudiye zırhlısı, Sarısığlar Koyu'na demirlenmişti. Bir savaş gemisi hiçbir zamanda sabit bir istihkâm değildir. O bütün özelliklerini seyyar bir kale olarak gösterir. Mesudiye, merkez tabyalarının ilerisine demirleyerek hiçbir faaliyete fırsat bulamadan mahvolmaya mahkûm edilmişti. Yalnız denizaltı değil, top savaşında da düşman gemileri karşısında büyük ve sabit bir hedef oluşturduğundan, birkaç isabet sonucunda hiçbir hizmet göremeden batıp gidecekti. İki filonun savaşı esnasında manevra yaparken velev bir iki dakika olsa bile aynı noktada kalmaktan kaçınılır. Düşman menzili bularak fazla isabet sağlayacak olursa hız veya rota değiştirilerek, düşman toplarının mesafesi bozulur. Fakat Mesudiye'yi kara siperi yerine kullanmak isteyenler bunu dikkate almadılar. Mesudiye zırhlısından çıkarılmış olan üç adet 15,5 cm'lik seri atışlı topa sahip bu batarya 18 Mart günü üç defa kum ve topraklarla örtüldüğü halde yine temizlenerek savaşa devam etmişti. Bunun 100 metre doğusunda Muin-i Zafer bataryası vardı. Kendi ismindeki gemiden çıkmış olan 4 adet 7,5 cm'lik top ile donatılmıştı. Bu iki batarya ve ayrıca Ertuğrul Yatı'ndan çıkarılmış olan 4 adet 5,7'lik top ile takviye edilmişti.

Anadolu sahilinde ise girişe en yakın olan Berk-i Satvet gemisinden çıkarılmış olan 6 adet 5,7'lik seri atışlı Berk-i Satvet bataryası Akyarlar'ın doğusunda, dolayısıyla Erenköy-Kirte hattının ortasından 8.000 ve kuzeyinin sonundan 11.000 metre mesafede idi.

Bunun doğusunda bulunan Dardanos mevkinde ise Asar-ı Tevfik zırhlısından ve kısmen Muin-i Zafer'den çıkarılmış olan beş adet 15 cm'lik seri atışlı top vardı. Topçu Yüzbaşısı Hasan ve Teğmen Mevsuf efendilerin kumandasında bulunan bu batarya, 18 Mart günü çok iyi iş görmüş ve her iki subay görev başında şehit düşmüşlerdi. Bu nedenle bataryaya kendi isimlerini yadigâr bırakmışlardır.

Müstahkem mevkide elektrik ve projektör aydınlatması yeterli derecede değildi. Birer adet 90 cm'lik projektör Ertuğrul ve Orhaniye tabyasında ve yine birer adet de Soğanlıdere ağzıyla Akyarlar arasında idi. Üçüncü hat olmak üzere Mesudiye ve Muin-i Zafer bataryaları orta kısmıyla, Kepez Burnu'nda birer projektör vardı. Nihayet dördüncü hat olmak üzere Kilidülbahir ve Anadolu Hamidiyesi'nde 60 cm çapında birer projektör konulmuştu. Bu dört hatta bulunan 8 arama feneri ihtiyaca yeterli değildi. Savaş sürerken yani 1915 senesinde 150 santimetrelik projektörler kullanımdaydı. Mevcut projektörlerin uzun mesafeleri aydınlatamaması savunma bataryalarının görevlerini güçleştiriyordu.

Türk savaş gemilerinden çıkarılmış olan bir iki torpido kovanı Kilidülbahir sahillerine tabya edilmiş ise de bunu kullanacak durum ortaya çıkmamıştı. Nara Burnu sığ olduğundan, ilerisine denizaltıların geçişine engel olmak üzere çelik telden bir ağ atılmıştı.

1874 senesinde İngiltere'de inşa edilmiş olan Mesudiye Fırkateyni, 1912'de Ansaldo-Amstrong Şirketi tarafından Cenova tezgâhında yenilenmiş ise de demir levha-

lardan ibaret olan zırhı değiştirilmemişti. Bu nedenle 16 mil hızında ve 12 adet 15 cm'lik seri atışlı ve 20 topu ile silahlı olan bu geminin zırh dayanıklılığı iyi sayılmazdı. On üç ana bölmeye sahip olan teknenin dabılbotum* ve su geçmez bölme düzeneği ve tahliye aletleri çok eski teknoloji olduğu için torpido ve mayın tehlikesine karşı da neredeyse tamamıyla savunmasızdı.

* Dabılbotum: Demirden yapılmış vapur gemisinin, en çok savaş gemilerinin sintinelerini kısmen ve baştan kıça kadar köşebent ve saç levhalar ile bir takım su sızma sandıklara taksim ile tekneyi iki katlı üretmektir: Süleyman Nutki, *Kamus-ı Bahri*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul 1333, s. 63 (ç.n).

Sarısığlar Koyu'na hem baştan ve hem de kıçtan demirlenmiş olan Mesudiye'nin silahından üç adet 15 cm'lik topu çıkarılarak, Mesudiye bataryasına tabya edildi. Ayrıca baş-kıç kulelerinde bulunması gereken iki adet 23,4 cm'lik topları da Balkan Savaşı'nda fazla atış yüzünden aşınmış olduğu için zıvanalarını değiştirmek amacıyla İngiltere'ye gönderilmiş ve savaş ilanı üzerine orada kalmıştı. Bu olay yabancı fabrika ve tezgâhlarda yaptırılacak silah ve gemi inşasına ne derecede güvenilebileceğini gösteren bir ders teşkil etmektedir.

Mesudiye'yi burada demirli bırakmak yerine Nara civarında bulundurarak bir savaş gemisi statüsünde kullanmak daha iyiydi. Fakat toplarını çıkarıp sahil bataryalarına tabya etmek en uygun hareket olacaktı. Zaten kendisi ile aynı yaşta olan Feth-i Bülend'in topları Selanik Küçük Karaburun tabyalarına ve Muin-i Zafer'in topları da İzmir bataryalarına konulmuştu. Yapılan işin ne kadar hatalı olduğunu zaman gösterdi.

Mesudiye'nin süvarisi Arif Bey zırhlının ağı (şıpka*) sayesinde torpido saldırısından korunmasına önem vermiş, sallar yaptırmış, eski tel halatlardan şıpka yaptırmıştı. Ondan sonra göreve gelen Fazıl Bey noksan malzeme ile yapılan bu düzeneğin hiçbir değerinin olmayacağına ve işe yaramayacağına karar vererek gözetleme hususuna daha fazla önem vermişti. Kepez Burnu'nda bir gözetleme filikası beklemişti. Fakat düşman gündüzün ortasında hücum etti.

* Şıpka: Halattan örülmüş ağlardır. Borda şıpkaları seyyar torpidolara karşı müdafaa için çelik telden yapılıp 27 kadem boyunda harice sürülen mataforaların başlarına talik olunur: *Kamus-ı Bahri*, s. 272 (ç.n).)

B-11 markalı denizaltı Yüzbaşı Norman Holbrook kumandasında, 13 Aralık 1914'te şafakla birlikte Ertuğrul-Orhaniye hattının dışında denize daldı. Periskop göstermeksizin yalnız pusulasıyla 4 saat seyretti. Sonra periskobunu çıkarıp etrafını gözden geçirince sağ tarafında büyük bir Türk savaş gemisinin yatmakta olduğunu gördü. Bu denizaltı, Mesudiye'nin 600 yarda yakınına gelebilmek için üç dört sıra torpil hattının altından geçmişti. Büyük savaş gemilerinin çarpması için atılmış olan bu torpiller karşıdan karşıya ve takriben 3-5 metre derinlikte bir set oluşturuyordu. B-11 ise daha derin sulardan güven içerisinde seyretmişti. İngiliz denizaltısının 600 yarda mesafeden attığı bir torpido Mesudiye'nin sancak kıç omuzluğuna çarptı ve gemi yavaş yavaş sancağa doğru devrilmeye başladı. Aynı zamanda bu taraftaki toplar ile su üzerinde yüzmekte olan periskop üzerine seri atışlar yapılıyordu. Pusulasındaki arızadan dolayı denizaltı bir müddet periskopuyla yol almış ve sonra bu küçük aleti de aşağıya çekerek yine pusulasının rehberliğiyle yoluna devam etmişti. Gemi öğleden sonra saat 2:00'de Boğaz'dan çıkmıştır. Yirmi asker ile beş subay boğuldu. Geminin batmasından 36 saat sonra içinde canlı insan kaldığı anlaşılarak gövdesi (karinası) delinmek suretiyle üç subay çıkarıldı ve bunlardan Çarkçı Teğmen Hulusi Efendi kurtarılışının ardından vefat etti.

Bu olay üzerine denizaltıların tehlikesiz torpil hatlarını geçeceği anlaşılarak Aydın Reis ve Nurulbahir gambotlarıyla bazı savaş gemileri Boğaz mıntıkasına getirilerek gözetlemeye memur edildi.

15 Ocak 1915'te Fransızların Saphir (Safir) denizaltısı Boğaz'a girdi ise de Nara Koyu'nda Türk bataryalarının ateşi ile batırıldı. Mürettebatı ise esir edildi.[4]

4 Bu geminin çıkarılması için çok uğraşıldı. İngilizler'den el koyularak Üsküdar adı verilen şilep Teke mevki önünde Queen Elizabeth'in 38'lik bir mermisi ile battı. 46 metre uzunluğunda ve 3.900 ton su çekme seviyesine sahipti.

Çanakkale'ye Saldırı Planı

Çanakkale siperlerini düşürmek için İngiliz Akdeniz Filosu Kumandanı Amiral Carden tarafından Malta'da iken bir plan oluşturulmuştu. Bu plan yedi maddeyi içeriyordu:

1- Boğaz'ın girişinde Beşike Körfezi'nde ve Gelibolu'nun kuzey sahilindeki istihkâmların tahribi ve ele geçirilmesi,

2- Boğaz'daki torpilleri tarayarak Çimenlik ve Kilidülbahir'e yani Boğaz'ın en dar noktasına kadar olan istihkâmların düşürülmesi ve zaptı,

3- Çanakkale, Kilidülbahir, Nara gibi dar noktalardaki istihkâmların ele geçirilmesi,

4- Kepez önündeki asıl torpil mıntıkasının temizlenmesi,

5- Nara'dan daha gerideki istihkâmların düşürülmesi,

6- Donanmayı Marmara'ya geçirmek,

7- Marmara Denizi'nde deniz harekâtı ve Boğazların muhafazası.

Giriş grubu üzerine ikinci saldırı 19 Şubat 1915'te ve üçüncü taarruz 25'inde meydana geldi. Her iki saldırı esnasında düşman donanması top menzilinin dışında kaldığı için doğrudan doğruya veya aşırma yöntemiyle uzun menzilden bombardıman, ardından orta mesafeden yardımcı bataryaları kullanarak doğrudan doğruya bombardıman ve nihayet 3.000-4.000 yardalık kısa menzilden kesin ve yoğun bir ateşle siperlerin düşürülmesi takip ediliyordu.

Giriş Grubu ve İkinci Saldırı

İkinci ve üçüncü saldırılarda düşman Boğaz civarındaki bütün kuvvetten yararlanmıştı.

İngiliz filosu**;**

İsmi	Ton	30,5 cm top	23,4 cm top	15 cm top	10,5 cm top
Inflexible	17.500	8	-	-	16
Agamemnon	16.500	4	10	-	
Albion	16.500	4	10	-	
Irresistible	15.000	4	-	12	-

Cornwallis	14.000	4	-	12	-
Vengeance	12.900	4	-	12	-
Triumph	12.000	Dört adet 10 ve 10 adet 7,5 inçlik (pusluk)			
		28	20	36	16
	Toplam silah sayısı		14		
			114		

Filo, tablodaki zırhlılarla Amethyst kruvazörü ve çeşitli savaş gemilerinden oluşmaktaydı. Üçüncü saldırı esnasında Queen Elizabeth dretnotu da harekâta katılmıştı.

Fransız filosu ise;

İsmi	**Tonu**	**40,5'lik top**	**16'lık top**	**15'lik top**
Charlemagne	11.260	4	10	10
Gauois	11.260	4	-	-
Bouvet	12.750	4	-	-
Suffren	12.850	4	10	-
Toplam silah		16	20	20

Filo, tablodaki zırhlılar ile çeşitli kruvazör ve muhriplerden oluşmaktaydı. Birleşik donanmanın beraberinde birçok torpil arama vapuru ve denizaltılar da vardı.

Bu muazzam kuvvete mukabil olarak karşıdaki giriş istihkâmlarında ancak 12 adet top vardı. Bunlardan büyük bir kısmı kısa çaplı ve menzilsiz toplardı.

19 Şubatta saat 09:51'de Cornwallis zırhlısı Orhaniye tabyasına, Triumph zırhlısı Ertuğrul tabyasına, Suffren da Kumkale üzerine ateş açtı. Inflexible ise Seddülbahir'i ateş altına aldı. Diğer gemiler nişan onayı yapıyor ve ötekilerine yardım ediyordu. 7.700 ila 15.400 yardadan idare edilen ateş, saat 2:00'ye kadar devam etti. Sonra ikinci operasyon olmak üzere daha kısa menzile yaklaştılar. İstihkâmlar ateşi kesmişlerdi. Saat 04:40'da siperlere çok fazla yaklaşmış olan Vengeance üzerine Orhaniye istihkâmı baskın ateşi yaptı. Cornwallis, Inflexible, Agamemnon yardıma koştular. Saat 05:30'da düşman donanması uzaklaşarak ateşi kesti. Yedi saat devam eden bu savaş esnasında Türk istihkâmlarının zararı neredeyse yok gibiydi.

Şubatın 19'undan 25'ine kadar sessiz geçti. Bu esnada Ruslar Bukovina'yı tahliyeye mecbur kaldılar ve Chernovtsy'i de boşalttılar. Doğu Prusya'da Hindenburg, Majuri başarısını kazanmıştı. Bu nedenle İngiliz Savaş Bakanı Lord Kitchener'ın Çanakkale'ye göndermesini vaat ettiği 29. İngiliz birliğinin gelişi ertelenmişti.

Altı gün süren hareketsizliğin sebebini İngiliz ve Fransızlar havaların müsait olmamasına yoruyorlardı. Hakikaten bu bir hafta zarfında hava bozmuş ve giriş grubundaki az olan hasarın tamiri için savunmacılara fırsat doğmuştu.

Giriş Grubunun Susturulması

İkinci saldırı üzerine, istihkâmlar içine sadece mermi isabet ettirilerek bunları düşürmenin mümkün olmadığı anlaşılmıştı. Bu nedenle saldırı gemilerinin her birinin ayrı ayrı isabet sağlamak suretiyle tahrip etmeleri kararlaştırıldı. Hücuma katılacak gemiler çifter olarak Boğaz'a 3.000 metre yaklaşıncaya kadar gidip gelerek Orhaniye ve Ertuğrul bataryalarına ateş edeceklerdi. İlk saldırı Amiral de Robeck* kumandasında olarak Vengeance ve Cornwallis tarafından; ikinci hücum Amiral Guépratte kumandasında Suffren ve Charlemagne tarafından yapılacaktı. Agamemnon, Irresistible, Gaulois, Queen Elizabeth diğer sahil istihkâmlarını ateş altına alacaktı. Saat 10:00'da ateş başladı. Ertuğrul bataryası, 10 bin yarda mesafede bulunan Agamemnon zırhlısına bir çeyrek süre zarfında yedi adet zırh delici mermi isabet ettirmeyi başardı. Üç kişi telef ve beş yaralı verilmiş, su kesiminden altı adım (kadem) yukarıda tekne delinmiş, hidrolik makinesiyle ana dikmesi sakatlanmıştı. Bunun yerini Queen Elizabeth aldı. Ağır hasara uğrayan giriş grubu, 13 şehit verdikten sonra subay ve erler geriye çekildi. Düşman savaş gemileri akşama kadar ateşe devam ettiler.

Yedi maddelik planın birinci safhası son bulmuştu. Şimdi ikinci safha başlayacaktı. Yani Boğaz'ın en dar noktasına kadar olan sahanın torpilleri taranacak ve torpil hatlarını koruyan bataryalarla savaşılacaktı. Geceleyin savaş gemilerinin himayesindeki balıkçı tekne grupları, Kumkale hattından 4 mil içeri girerek temiz raporunu vermişlerdi. Gündüzün Boğaz'ın iki sahilinden birer zırhlı önlerinde torpil tarayıcı gemiler olmak üzere içeri girecek ve bunların arkasından diğer tarayıcı gemiler gelecekti. Bu iki gemi Kepez Burnu'na kadar mevcut kara savunma araçlarını tahrip edecek ve birbirlerine karşılıklı olarak yardım edeceklerdi. Bu gemiler Çanakkale ve Kilidülbahir istihkâmlarının menzilleri içine girmeyeceklerdi. Deniz uçakları bu gemilere yardım edecekti.

Ertesi günü Albion ile Majestic Boğaz'a girdi. Öğleden sonra Albion 12.000 yardadan Dardanos ile mücadeleye tutuştu. Majestic de hemen hemen aynı mesafeden İntepe Bataryaları'na ateş ediyordu. Obüs bataryalarının mermilerine hedef olmamak için sürekli yer değiştirmekle birlikte Majestic su kesiminin altından aldığı bir isabetle fazla su almaya başladı. Bu durumda saat 4:00'te Amiral, gemileri geriye çağırdı.

Yine aynı gün Vengeance gemisine mensup bir çıkarma müfrezesi Kumkale'ye çıktı. Bunlar Türk müfrezelerinin tüfek ateşi altında olmak üzere Orhaniye istihkâmından geriye kalan kısımlarını tahrip görevini yerine getirerek gemilerine döndüler. Bir çavuş ölmüş ve bir-iki nefer yaralanmıştı.

* **John Michael de Robeck** (1862-1928)

1915'te Akdeniz Seferi Kuvvetler Komutanı Carden'in yardımcısı olarak görev yapmaya başladı. 17 Mart 1915 gününden itibaren Amiral Carden'in yerine müttefik donanmasını yönetti. Çanakkale'deki yenilginin sorumlusu olarak tarihe geçti. Ardından 1916'da İngiltere'deki 3. Savaş filosu komutanı olarak atandı. 1924'te emekliye ayrıldı. Bkz. Cemallettin Taşkıran, "Çanakkale Savaşları'ndaki Tanınmış Yabancı Komutanlar", *Çanakkale Muharebeleri'nin İdaresi, Komutanlar ve Stratejiler*, (Ed. Lokman Erdemir & Kürşat Solak), Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, s. 28-29 (ç.n).

Rumeli tarafında ise Irresistible gemisine mensup 45 kişilik diğer bir müfreze karaya çıkıp ilerlemek istedi. Türk müfrezeleri bunları geri çekilmeye mecbur edince Irresistible bu müfrezeyi 15 santimetrelik top ateşi ile himaye etti. Çıkarma müfrezesi giriş bataryalarının toplarını tahrip ettikten sonra döndüler. 27 Şubat sabahı yine Irresistible'dan iki subay kumandasında 78 kişi Seddülbahir'e sevk edilerek tahribatın geriye kalan kısmını tamamladılar. Bu esnada Irresistible top ateşi ile bunları himaye ediyordu. 18 Marta kadar devam eden sürede hemen hemen her gün birkaç zırhlı Boğaz'a giriyor ve mayın savunma bataryalarıyla dövüşmeye başlıyordu. Geceleri savaş gemilerinin korumasında olmak üzere mayın tarayıcı gemiler geliyor ve sabahlara kadar taraflar arasında ısrarla muharebeler devam ediyordu.

Kumkale ve Seddülbahir'e yapılan çıkarma müfrezeleri birkaç defa daha sahile sevk edilmişti. 4 Mart günü yapılan böyle bir teşebbüste her iki sahil, 4 mitralyözle teçhiz edilmiş bir bölüğün çıkartılması kararlaştırılmıştı. Kumkale'ye çıkan müfreze, gemilerin top ateşi himayesinde Kumkale'yi geçerek Yenişehir'e doğru ilerlemek istedi ise de bir albay ile 17 kıdemli subay ve nefer telef, 24 kişi de yaralı verdikten sonra çekilmeye mecbur kaldılar. Majestic ve Ocean zırhlıları tarafından himaye edildikleri halde Seddülbahir'e çıkartılan parti ise Seddülbahir Koyu'ndan ileri gidemedi. Üç kişi telef olmuş ve bir kişi yaralanmıştı.

Giriş grubunun susturulması üzerine İngilizler büyük bir iyimserlik ile Çanakkale'nin çok yakında düşeceğine kanaat getirmişlerdi. Rusya ile haberleşiliyor; İtilaf Devletleri donanması Çanakkale'den geçince sevk edilmek üzere Odessa ve Batum'da bir kolordu toplamaya uğraşıyorlardı. Severn, Humber ve Mercy monitörleri Tuna Nehri'nde harekât yapmak maksadıyla hazır olma emri almışlardı. Düşman bir taraftan ikinci safhanın bitirilmesi ile aralıksız meşgul iken diğer taraftan genel taarruza hazırlanıyordu. Fransız ve İngiliz nakliyeleri sürekli olarak asker getiriyor ve General d'Amade* Mart ayı başında Amirallerle buluşuyordu. General Hamilton* ise Marsilya'dan Phaeton kruvazörüne binerek 17 Martta Bozcaada'ya gelmişti. Genel hücum, Amiral Carden tarafından bugün için kararlaştırıldığı halde istifası üzerine bir gün daha ertelenmişti.

* **Albert d'Amade** (1856-1941)

Fransız generali d'Amade, Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz ordusu ile birlikte Osmanlı'ya karşı savaşmak için Doğu Seferi Kuvvetleri Komutanlığı'na atanmıştır. Bu görevi sırasında 25 Nisandaki kara çıkarmasına iştirak etmiştir. Ardından Seddülbahir'deki kara savaşlarına katılmış; bu savaşlarda etkili olamamış ve kısa bir süre sonra da hastalanınca 14 Mayıs 1915'te Fransa'ya dönmüştür. Bkz. Cemalettin Taşkıran, "Çanakkale Savaşları'ndaki Tanınmış Yabancı Komutanlar", *Çanakkale Muharebeleri'nin İdaresi, Komutanlar ve Stratejiler,* (Ed: Lokman Erdemir & Kürşat Solak), Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, s. 29 (ç.n).,

* **Ian Standish Monteith Hamilton** (1853-1947)

İngiliz Generali Hamilton, Hindistan, Mısır ve Güney Afrika'daki savaşlarında başarı gösterdi. 1910 yılında Akdeniz Orduları başkomutanlığına getirildi. 1915'te Çanakkale'de Müttefik Kara Kuvvetleri Başkumandanlığına tayin edildi. Hem deniz hem de kara muharebelerinde müttefikler başarısız olunca Ekim 1915'te görevinden alınarak İngiltere'ye çağrıldı. Bkz. Cemalettin Taşkıran, "Çanakkale Savaşları'ndaki Tanınmış Yabancı Komutanlar", *Çanakkale Muharebeleri'nin İdaresi, Komutanlar ve Stratejiler,* (Ed. Lokman Erdemir & Kürşat Solak), Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, s. 26 (ç.n).

20 Marta kadar Limni Adası'nda toplanacak olan 60.000 kişi, 18 Martta donanma Boğaz istihkâmlarını düşürmesi halinde, asker yüklü nakliye gemileriyle donanmayı takip ederek Boğaz'dan geçecek ve Başkent İstanbul'a yönelik operasyon için uygun bulunacak bir noktaya ulaşacaklardı. Donanmanın harekâtı başarıyla sonuçlanırsa, Türklerin Gelibolu'yu hemen tahliye etmeleri muhakkak olacağından, Bolayır Yarımadası hattını tutacak birliklerden başka askerin varlığına gerek kalmayacağı görüşündeydiler.

Merkez Bataryalarına Hücum

Aralıksız devam eden gündüz ve gece mücadelelerine rağmen savaşın ikinci safhasına son verilemediğinden merkez tabyalarına ateş açılamamıştı. Bu nedenle obüs bataryaları ve mayın set bataryaları ile uğraşılırken bir taraftan da merkez tabyalarına hücum için yeni bir tertibat alındı. Queen Elizabeth dretnotu muarız körfezi tarafına giderek Kabatepe'nin 2,5 mil lodos tarafında kendisi için daha önce taranılarak hazır edilmiş olan mahale demirledi. Buradan Hacı Munurlu Dağı'nın iyi görülebilen zirvesinin mesafesini belirleyerek Kilidülbahir istihkâmlarına indirekt olarak yani aşırtma top atışı yapacaktı. Mesafe 7 ¼ mil veya 13.712,5 metre olduğu için hedefin doğru belirlenmesine çok dikkat etmek gerekiyordu. Bu husus için deniz uçakları kullanılacak ise de daha ziyade Boğaz tarafında bulundurulacak gemilerden yararlanılacaktı.

Queen Elizabeth, 7 Mart günü ancak öğleyin top ateşine başlayabildi ve ilk mermisini Rumeli Mecidiye istihkâmına yolladı. İlk havalanan deniz uçağı 3.000 adım yükseklikte makinesi bozulunca denize düşerek battı. İkinci uçağın pilotu yaralanarak geriye döndü. Velhasıl uçaklar hedef doğrultmayı başaramadılar. Boğaz dâhilinde bu işi üstlenen gemi de Boğaz bataryaları ateşi altında kaldığından zorluk çekiyordu. Queen Elizabeth üzerine ateş etmek için birtakım orta çaplı seyyar toplar sevk edildi. Bunlar 17 mermi isabet ettirmeyi başardılar. O gün İngiliz gemisi 23 adet 38 cm'lik mermi attıktan sonra ateşi kesti. Ertesi günü (yani 8 Mart) Queen Elizabeth yine aynı mevkiden ateşe başladı. Bugün Çimenlik ile Anadolu Hamidiyesi'ne ateş edebilecekti. Albion zırhlısı Boğaz'a girerek ateşi kontrol edecek, diğer üç zırhlı da ateşleri ile onu himaye edeceklerdi. Bu zırhlılar Dardanos, Mesudiye, Akyar ve diğer bataryalarla uğraşıyorlar ve Queen Elizabeth'in ateş açmasını bekliyorlardı. Elizabeth ise dünkü mahale demirler demirlemez gizli bataryalardan atılan mermi atışıyla 1.000 yarda geriye çekilmek zorunda kalmıştı. Beş mermi attıktan sonra 3.000 yarda batıya doğru çekilmeye mecbur olmuştu. Bu noktadan itibaren hedefi 20.000 yarda mesafede idi. İki mermi daha attıktan sonra Queen Elizabeth ateşi kesti. Amiral de Robeck ise akşama kadar Boğaz bataryalarıyla uğraştı. 9 Mart günü ise Boğaz dâhiline giren gemiler doğrudan doğruya merkez istihkâmlarına hücum ediyorlardı. Bugün Agamemnon ve Lord Nelson zırhlıları yedi ve sekiz isabet almışlardı.

Torpil Tarayıcıları

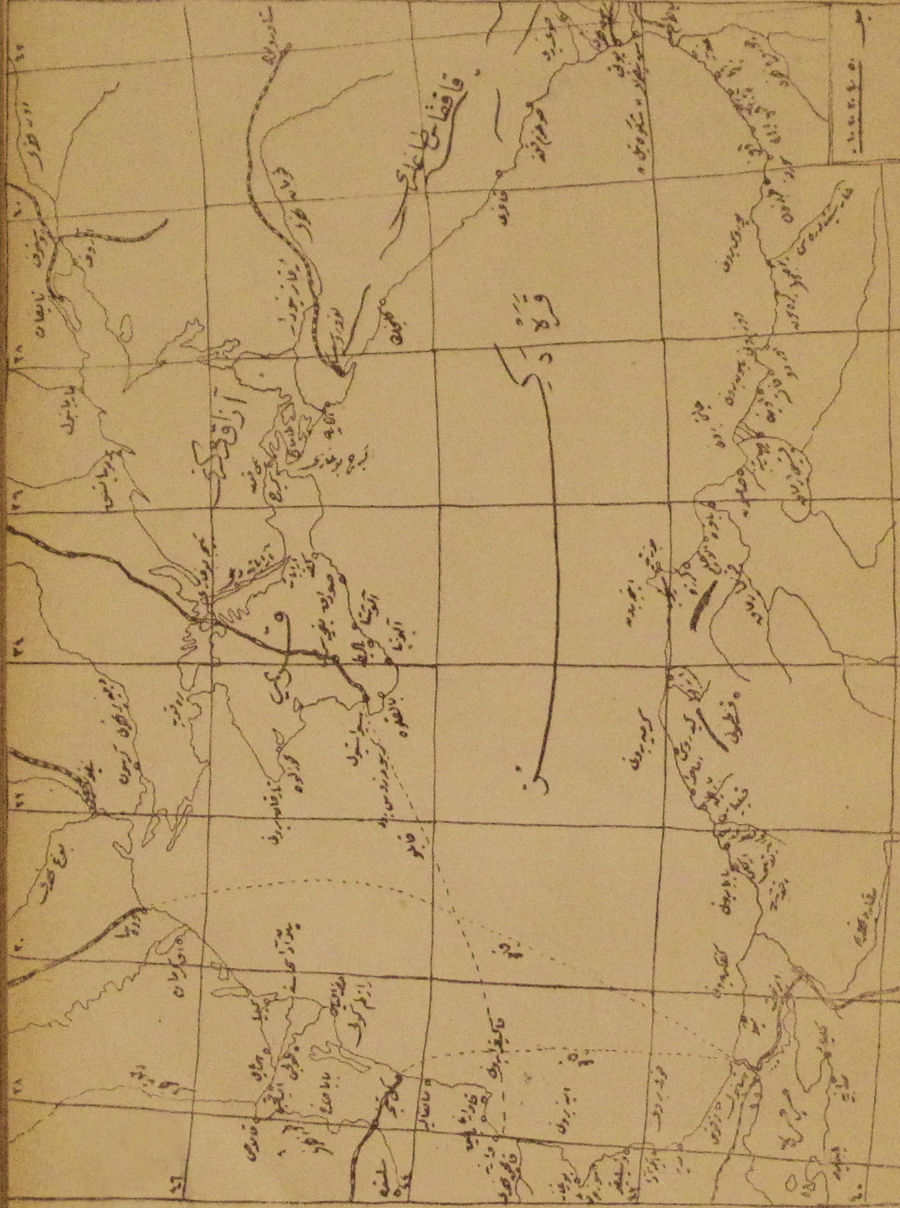
Şimdi Amiral Carden her şeyden fazla torpil hattının taranmasına önem veriyordu. 10 Mart gecesi birinci torpil sahasına kadar tarama yapmak için 7 balıkçı gemisi, 2 karakol istimbotu, 4 muhrip ile Canopus zırhlısı ve Amethyst kruvazörü ayrılmıştı. Bu sefer akıntı yukarıya doğru değildi. Önce yükselerek akıntı ile taraya taraya Boğaz dışına doğru inilmesi kararlaştırılmıştı. Önce işler iyi gitti. Ağlar denize bırakıldı. Fakat yakalanan iki mayından bir tanesi 339 numaralı tarayıcının yakınında patlayarak gemiyi batırdı. Bu patlama üzerine projektörler yandı ve bataryalar ateş açtı. Diğer iki balıkçı gemisi de iki mermiye hedef oldu ve hemen geri çekildiler.

Ertesi gece Türk projektörleri daha dikkatli idi. İngilizler hiçbir başarı kazanamadan geri çekildiler.

Bunun üzerine savaş gemilerinden gönüllü mürettebat ayrıldı. 14 Mart gecesi balıkçı gemileri gönüllü mürettebat tarafından idare edildiği halde Türk toplarının ateşi altında cesaretle ilerlediler. Fakat ağlarını bırakacakları noktaya geldikleri zaman yalnız iki gemi ağ salabildi. Diğer gemilerdeki donanımlar ve vinçler parçalanmış, bütün mürettebat ya yaralı veya ölmüşlerdi. Her ne kadar hiçbir gemi batmadı ise de 6 gemi işe yaramayacak bir hale gelmiş ve 27 ölü ile 43 yaralı vermişlerdi.

Mevcut tarama gemilerinden üçte biri batmış veya harap olmuş olduğundan yeni gemi istediler. İngiliz Denizcilik Bakanlığı 30 adet tarayıcı geminin Çanakkale'ye gönderilmesini sağladı.

16 Martta Amiral Carden istifa etti. İkinci Kumandan Amiral de Robeck onun yerine geçti.

[KARADENİZ SAHİLLERİ YERLEŞİM PLANI]

[Güney Sahilleri]
Hopa, Of, Sürmene, Trabzon, Yoros Burnu, Giresun, Ordu, Fatsa, Ünye, Çarşamba, Samsun, Alaçam, Boztepe Burnu, Sinop, Germiye Burnu, Gideros, Amasra, Bartın, Kastamonu, Ereğli, Baba Burnu, Kefken Burnu, İzmit, İstanbul, Terkos, Koru Burnu, Midye, İğneada.

[Batı sahilleri]
Vasiliko, Burgaz, Emineh Burnu, Kamtchy, Varna, Balchik, Kavarna Burnu, Mangalia, Silistre, Köstence, Raztem? Gölü, Hızır İlyas, Babadağ,Tuna Nehri, Tolcu, Isakçı, Kalas, Kiliya, İsmail, Akkirman.

[Kuzey Karadeniz]
Odessa, Bug Nehri, Nikolayev, Kherson, Dinyeper Nehri, Perekop, Tarkan Burnu, Gözleve, Sivastopol, Khersones Burnu, Balaklava, Alyonya, Aluşta, Yalta, Sorak, Kefe, Bahçesaray, KIRIM.

[Kerch]
Kerch, Kerch Boğazı, Yenikale, Arabat Dili, Yenice Boğazı, Azak Denizi, Berdyansk, Mariupol, Tabgan (Taganrog), Rostov, Don Nehri, Azov, Taman, Anapa, Novorossiysk, Kuban Nehri, Gelincik, Kafkas Dağları, Sohum Kale, Poti, St.Nikola, Batum.

Kerch Boğazı'ndan Azak Denizi'ne bir bakış

ÜÇÜNCÜ KISIM

18 Mart Saldırısı

Saldırı Sabahı

Aşama aşama ve adım adım yapılan bir operasyonla Boğaz istihkâmlarının düşürülmesi çok uzun sürüyordu. İngiliz Denizcilik Bakanı Churchill, filo kumandanlığına zorlayıcı bir saldırı ile zaman geçirmeden ilerlemelerini tavsiye ediyordu. Amiral de Robeck bu operasyonun 18 Martta yapılmasını üstlendi. Bu esnada Müstahkem Mevki Kumandanlığı, Kepez ilerisindeki mayın hatlarında açılan gedikleri takviye etmek amacıyla 18 Mart sabahı sisten yararlanarak Nusret mayın gemisi ve Sivrihisar torpidosuyla Kerevizdere'de ve Karanlık Liman'da iki mayın hattı oluşturdu. Nusret mayın gemisi elliyi aşkın mayını ile Hamidiye istihkâmının düşmesi halinde daha gerilere dönmek için emre amade bekliyordu.

Uçak ile Keşif Yapılması

18 Mart sabahı Binbaşı Serno uçak ile keşif yapmak için görevlendirilmişti. Bu uçak Romanya üzerinden uçarak Türkiye'ye gelmiş bir keşif uçağıydı. Gözetleme vazifesini yerine getirenlerden Schneider bu keşif hakkında diyor ki:

> "*Altımızdan Çanakkale arazisi uzaklaşıyor. Ve gizli çukurlardaki saklı bataryaları Kilidülbahir üzerinden görüyorduk. Seyrek ağaçların altından Gelibolu'ya doğru uzanan yol parlak bir hat oluşturuyordu. 1.600 metre irtifaa kadar yükselmiştik. Daha fazlasına motorumuz müsait değildi. Bozcaada'da 40 parça geminin demirli olduğunu iyice fark ediyorduk. Her cins gemi mevcuttu. Zırhlılar ve hafif kruvazörlerin yanında transportlar ve uçak ana gemileri bulunuyordu. Tam altımızda denizin yüzeyinde bir denizaltı gölgesinin uzandığını gördük. Dümen suyunda altı İngiliz zırhlısı seyrediyordu. Amiral de Robeck'in forsunu taşıyan Inflexible dretnot kruvazörünü Queen Elizabeth ile Lord Nelson ve Agamemnon takip ediyordu. Direklerinde beyaza bürümüş mağrur İngiliz bayrağı dalgalanıyordu. Bouvet Fransız Amiral gemisinin direğindeki 'Demir alınız ve İngiliz kumandanını takip ediniz.' işareti kaldırılmıştı. Demir alan Fransız gemileri üç renkli bayraklarını direğe çekerek ağır yol ile seyre başladılar. Artık görev hemen dönüp haber vermekti*".

Hücum Planı

Amiral Carden istifa ettikten sonra İngiliz ve Fransız donanması yeni baştan düzenlenerek üç filoya ayrılmıştı. Birinci filo, forsunu Queen Elizabeth'e çeken Amiral de Robeck kumandasında olup Queen Elizabeth, Inflexible, Agamemnon, Lord Nelson gemilerinden oluşuyordu. Ocean kaptanı Albay Hayes Sadler kumandasında bulunan ikinci filo Ocean, Irresistible, Albion, Vengeance gemileri ile dördüncü takım olarak Swiftsure, Majestic ve beşinci takım olarak Canopus ve Cornwallis zırhlılarından oluşuyordu. Gaulois forsunu çekmiş olan Amiral Guépratte kumandasındaki üçüncü filo ise Suffren, Bouvet, Gaulois, Charlemagne Fransız zırhlıları ile yedinci takım olarak Triumph ve Prens George İngiliz zırhlılarından oluşuyordu.

Bu harekâttan hedeflenen, Çanakkale ve Kilidülbahir istihkâmlarıyla mayın mıntıkasını savunan bataryaların ve hareketli topların bir anda düşmesiydi. Bu karar gereğiydi ki hat üzerinde hücum edilecekti.

A Savaş Hattı- Birinci filonun 4 gemisi Kilidülbahir ve Çanakkale'den 14.000 yarda mesafede bir sırada borda hattı* oluşturarak her iki sahilde bulunan ana istihkâmları uzun menzilden bombardıman edecekti.

B Savaş Hattı- Amiral Guépratte kumandasındaki 4 Fransız zırhlısı 16.000 yarda mesafede ve birinci filonun gerisinde pozisyon alacak; diğer 2 İngiliz zırhlısı da yanlarda bulunarak Mesudiye, Yıldız ve Dardanos bataryalarını bir an önce ateş altına alacaktı. Birinci filonun gemileri ana istihkâmlara hâkim olduktan sonra Fransız zırhlıları bunların arasından geçerek Kilidülbahir'in 8.000 yarda mesafesine kadar sokulacak, birinci filoda bunları takviye ederek 12.000 yardaya kadar yaklaşacaktı (haritaya bakınız).

Bombardımana Başlanması

Saat 10:00'da gemiler Boğaz girişine yaklaşıyordu. Yarım saat sonra muhripler manevra sahasını tararken Agamemnon rehberliğinde birinci filo Boğaz'a giriyordu. Beş on mermi ile giriş istihkâmları harabesini yokladıktan sonra Kumkale ilerisinde birinci filo borda hattına geçerek A hattına geldi. Triumph Anadolu, Majestic Rumeli tarafında mevki aldı. İlk olarak Triumph zırhlısının saat 11:15'te açtığı ateşle saldırı başladı. Bu ateşe obüs bataryaları karşılık verdi. Zira filonun merkez grubundan mesafesi 13.000-16.000 metreydi; yani ana istihkâmların menzilinden uzaktı. Beş on dakika içinde savaş başladı. Prens ve Triumph gemileri Rumeli ve Anadolu mayın savunma bataryaları ile çarpışıyor; Queen Elizabeth, Anadolu Hamidiyesi ile Çimenlik istihkâmına, Lord Nelson ile Agamemnon, Namazgâh ve Rumeli Mecidiyesi'ne, Inflexible da Rumeli Hamidiyesi'ne ateş ediyordu. Türk büyük istihkâmları susuyor, sadece mayın set bataryaları ile obüsler hızlı ve yararlı atış yapabiliyordu.[5] Saat 12:06'da birinci filonun yeterli derecede tahribat yaptığı düşünülerek Fransızların ileri geçmeleri emredilmişti. B hattında bulunan Amiral Guépratte'ın zırhlıları planı uygulayarak birinci filo gemilerinin arasından geçti. Suffren ile Bouvet Anadolu;

* Borda hattı: Donanma gemilerinin bir sırada ve paralel olarak gitmek için aldıkları durum (ç.n).

5 Birinci filo gemileri bu bataryalardan çok zarar görmüştü. İlk ateşten 25 dakika sonra Agamemnon'a 12 mermi isabet etmişti. Bu mermilerden beşi zırhı ve yedisi tekne aksamını vurmuştu. Bu yedi merminin yaptığı tahribat üzerine gemi 32 derecelik bir devir yapmak zorunda kaldı. Inflexible'a isabet eden bir mermi telsiz telgraf cihazını parçalamış, diğer üç bomba ise bordasında bulunan istimbotu batırmış ve pruva köprü üstünde yangın çıkarmıştı. Burada çıkan alevler çanaklığa kadar yükseliyordu. Bu nedenle savaş hattından çıkmaya mecbur kaldı.

Gaulois ile Charlemagne Rumeli sahilinden ilerleyip ana istihkâmlara 10.000 yarda mesafeye kadar yaklaştılar.

Merkez grubundaki istihkâmlar 12.500 metrede iken Fransız gemilerine ateş açmışlardı. Saat 2:00'ye kadar devam eden bu harekât, savaşın en can alıcı noktasıydı. Fransızlar 1.000 yarda daha yaklaştı. Tam saat 01:45'te Anadolu Hamidiyesi bazen bir ve bazen iki adet 35,5 ve bazen 24'lüklerle aralıklı olarak atış yapıyordu. Rumeli Hamidiyesi sakin duruyordu. Rumeli Mecidiyesi de aralıklı olarak atış yapıyordu. Çimenlik istihkâmının gerisindeki beyaz kule düşman ateşini kontrol işine yarıyordu. Bu nedenle Çimenlik topları kullanılamaz hale gelmişti. Fakat çok fazla yaklaşmış olan Fransız gemileri top ateşi ile fazlasıyla hırpalanmış olduklarından Albay Hayes Sadler kumandasındaki ikinci filonun üçüncü takımını oluşturan 4 gemi tarafından değiştirilmesi emredildi. Fakat bu emir uygulanıncaya kadar fevkalade olaylar meydana geldi. İstihkâmların etkili top atışları altında Fransız gemileri daha fazla beklemeye dayanamadan çekilmeye başladılar. Gaulois'in baş tarafında kötü bir delik açılmış, Dublin kruvazörü yedeğe almak üzere yardımına koşmuştu. Gaulois baş tarafa suya gömülmüş olduğu halde kendi makinesiyle kaçmaya uğraşıyordu.

Bouvet'nin Batışı

Bouvet zırhlısı ise sancağa doğru devir yaparak geri çekilirken Nusret'in döktüğü mayınlara çarptı ve cephaneliği patladı. İki dakika içinde alabora olarak battı. Suffren ile Charlemagne hemen yardıma koştular. Fransızlar tamamen ateşlerini kesmişler, İngilizler de beş dakika ara vermişlerdi. Bouvet'den ancak 20 kişi kurtuldu.[6] Bu aradan istifade eden Türk istihkâmları hemen rayları temizlemiş, topların kamalarını yağlamış ve yüksek bir manevi güçle faaliyete geçmişlerdi.

6 Bouvet en fazla Dardanos istihkâmıyla uğraşmış ve hatta tam geri çekilirken bataryaya attığı mermiler, batarya kumandanı Hasan ve Gözetleme Subayı Mevsuf Efendileri şehit etmiş ve bataryayı susturmuştu. Bu ara esnasında batarya yeniden uyandırıldı ve ateşe başladı.

Geri Çekilme ve Diğer İki Zırhlının Kaybı

Saat 02:35'te üçüncü takım yani 4 İngiliz zırhlısı 12.000 yardadan ateşe başlayarak 10.000 yardaya kadar yaklaştılar. Irresistible, Namazgâh istihkâmına; Ocean, Rumeli Hamidiyesi'ne; Vengeance yine Rumeli siperlerine ateş ediyordu. Öğleden itibaren Queen Elizabeth'in 38'lik mermileri Çanakkale'de yangın çıkarmış ve bir-iki cephanelik patlamıştı. Bununla birlikte Anadolu Hamidiyesi A savaş hattında bulunan birinci filonun hâlâ devam eden yoğun ateşlerine karşılık veriyordu. Hamidiye'den atılan mermiler Irresistible üzerinde kümeleniyordu. Saat 03:14'te geminin bordasında bir patlama oldu. Bunun üzerine Queen Elizabeth tarafından korunan Irresistible, makineleri durmuş halde akıntı ile sürüklenirken bir mayına daha çarptı. Mayın, sancak makine dairesinin altında patladı ve burayı su ile doldurdu. Orta bölme de parçalandığından iskele makinesi dolan sularla kullanılamaz hale geldi. Yedi derece sancağa yatmış olan düşman gemisi bütün Türk bataryalarının ateşini üzerine çekmişti. Wear muhribi, bordasına yanaşarak 28 subay ile 528 askeri aldı. Gemide yalnız 10 kişi kaldı. Bunlar Oce-

an zırhlısına bir tel halat (yoma)* vereceklerdi. Ocean zırhlısı, Irresistible'a yaklaştığı zaman şiddetli ateş altında kaldığından, bu işin kolaylıkla yapılamayacağını anlayıp geriye çekildi. Saat 06:05'te Ocean zırhlısının sancak tarafında patlayan bir mayın kömürlükleriyle baş kıç tünellerini doldurmuş, dümen kolu (yekesi) da iskelede sıkışıp kalmıştı. Tam bu esnada bir mermi, sancak kıç omuzluğundan içeri girerek dümen kolu ile sancak dümen makinesini su ile doldurmuştu. Paralel bölmelere su alınmışsa da gemi 15 derece sancağa yatmış olduğundan Coln, Jedm, Chelmer muhripleri yardıma çağrıldı. Saat 07:30'da personel tahliye edilmişti. Tahliyeden sonra anafor sularına kapılan Irresistible, Dardanos önünde, Ocean ise Soğanlıdere karşısında batırıldı.

* Yoma/Yuma: Gemileri bağlamakta ve sabit manevralarda kullanılan üç kollu halat (ç.n).

Irresistible'ın tahliyesi üzerine Amiral de Robeck çekilme emrini vermişti. Bütün gemiler Bozcaada'ya döndüler. Sabahleyin büyük bir ümitle başlanan saldırı sonuçsuz kalmıştı. İngiliz ve Fransızların 3 zırhlısı battığı gibi diğer gemileri de ciddi hasara uğramıştı. Suffren ile Gaulois havuza girmeden ve esaslı tamirat görmeden görev alamaz durumdaydılar. Gaulois, Boğaz'dan çıkarken çok tehlikeli bir konumdaydı. Baş taraftaki delikten giren sularla bir süre kurtulup kurtulmayacağı şüpheli kalmış ve nihayet Tavşan Adaları'nın güneyinde Drepano Adası'ndaki kumsala baştankara bindirilmişti. Inflexible da sancak baş omuzluğundan bir mayına çarparak baş denizaltı torpido dairesi su ile dolmuş, gemi yan yatarak pruva kısmı suya gömülmüştü. Hemen Bozcaada'ya hareket etmekle birlikte su gittikçe çoğalıyor, bölme levhaları ise çok fena zorlanıyordu. Bir buçuk saat sonra Bozcaada'ya giren Inflexible'ın baş tarafına bir su sızmaz bölme yapılmış ve tamir edilmek üzere Malta'ya yollanması kararlaştırılmıştı.

Tarafların Kayıpları

Türk kayıpları hafifti. Çimenlik Tabyası'nda bir cephanelik patlayarak savaş dışı kalmış, Anadolu Hamidiyesi, 24'lük bir topun tam isabetiyle tahrip edilmişti. Diğer ufak tefek hasarlar tamir edilerek* ertesi günü savaşa hazır bir hale getirilmişti. Ertesi günü Hamidiye'nin iki top hariç olmak üzere bütün bataryaları savaştan önceki konumuna göre düzenlenmişti. İnsan kaybı olarak 3 subay ve 22 nefer şehit, 2 subay ve 59 nefer yaralı verilmişti.

* Kelime orijinal metinde sehven "edilen" şeklinde yazılmıştır. Doğrusu "edilerek" olmalıdır (ç.n).

İngiliz ve Fransızların kayıpları aşağıda gösterilmiştir:

<table>
<tr><th>Gemi İsmi</th><th>Tonaj</th><th>Büyük ve orta çaplı topları</th><th>Durumu</th></tr>
<tr><td>Bouvet</td><td>12.750</td><td>14</td><td rowspan="4">Battı</td></tr>
<tr><td>Irresistible</td><td>15.000</td><td>16</td></tr>
<tr><td>Ocean</td><td>15.000</td><td>16</td></tr>
<tr><td colspan="2">Toplam</td><td>46</td></tr>
<tr><td>Gaulois</td><td>11.260</td><td>14</td><td rowspan="4">Savaşamayacak hale geldi</td></tr>
<tr><td>Ocean</td><td>12.750</td><td>14</td></tr>
<tr><td>Inflexible</td><td>17.500</td><td>24</td></tr>
<tr><td colspan="2">Toplam</td><td>52</td></tr>
</table>

Üç gemi batmış ve üç tanesi de savaşamayacak bir hale gelmiş, velhasıl bu altı gemide bulunan 98 top, müttefiklerin donanmasından eksilmişti.

18 Marttan sonra bu hücum esnasında acaba Limni'de hazır bulunan 40-50 bin kişilik kuvveti karaya dökseler ne derecede başarılı olacaklardı? Türkler bu hususta gereken tedbirleri almışlar, hatta büyük deniz saldırısı günü Müstahkem Mevki Kumandanı Cevad Paşa, Rumeli'ye geçerek, Gelibolu Yarımadası'na çıkarılacak düşman kuvvetlerini karşılamaya hazır bulunan Albay Mustafa Kemal Bey* (ki şu anda cumhurbaşkanımız Gazi Mustafa Kemal Paşa'dır) ile karaya çıkarılması muhtemel mahalleri inceliyorlardı. Telefon santraline isabet eden bir mermi Rumeli ve Anadolu yakaları arasındaki haberleşmeyi kesmişti. Cevad Paşa ancak akşam Anadolu'ya dönebilmişti.

İngiliz Deniz Kuvvetleri Kumandanı General Hamilton 18 Mart savaşını Phaeton kruvazöründen takip etmişti. Nihayet Gelibolu Yarımadası'na asker çıkararak istihkâmları ve bataryaları karadan ele geçirmekten başka bir çare olmadığını gördüler. Fakat Fransa ve İngiltere'den gemilere yüklenen asker, toplar ve malzeme o kadar fena bir halde yüklenmişti ki bunları yeniden tahliye etmek ve karaya çıkarmak için bir süre talim yapmak gereğini hissettiler. Bunun için de en uygun mahal olarak Mısır'ı seçtiler. Böylece 25 Nisana kadar yani 37 günlük büyük bir erteleme meydana geldi. Bu sırada Queen Elizabeth dıştan aşırma atışı sürdürecek; uçaklar Bolayır ve Gelibolu'ya, Maydos'a, Çanakkale'ye hücum edeceklerdi. İngilizler 1809 yılında İskenderiye'ye karşı yaptıkları harekâtta Ebukır Çıkarması öncesinde Marmaris Körfezi'nde altı hafta yatarak hazırlık yapmışlardı. Yine 1809 yılında meydana gelen Walcheren Seferi*'nde büyük ölçekte yapmak istedikleri çıkarma harekâtında başarılı olamadıkları için hazırlık yapmadan harekete geçemezlerdi.

*** Mustafa Kemal Paşa**

Mustafa Kemal Paşa Trablusgarp ve Balkan Savaşları ardından Birinci Dünya Savaşı'nda özellikle Çanakkale Cephesi'nde önemli görevler üstlendi. Burada Arıburnu ve Anafartalar'da İtilaf ordusuna karşı büyük başarılar kazandı. Çanakkale'nin ardından Kafkas Cephesi'ne atandı. Bkz., Şerafettin Turan, "Mustafa Kemal Atatürk", *TDVİA*, c. 31, s. 310-314 (ç.n).

* 1809'da İngiltere'nin Hollanda üzerine yaptığı başarısız askeri seferdir. Bkz. *A Collection of Papers Relating To The Expedition to the Scheldt, Presented Parliament, In 1810*, A. Strahan, London 1811 (ç.n).

DÖRDÜNCÜ KISIM

18 Marttan Sonraki Durum

Karaya Asker Çıkarma Öncesi

İtilaf güçlerinin filosunda, batan Bouvet'in yerini IV. Henry zırhlısı almış, Bozcaada'daki uçak istasyonuna 18 uçak toplanmış ve ayrıca atış kontrolü için sabit balon takımı getirilmişti. Mısır'daki İngiliz birliklerinin son kısmı 16 Nisanda gemilere tekrar bindirildiği gibi İskenderiye'de bulunan Fransız bölüğünün birinci kısmı da aynı gün yola çıkmıştı. Çanakkale ile Mısır arasında nakliye gemileri işleyip duruyordu. Bu gemiler konvoy yaparken rotalarındaki tehlikeli sahalar koruma altına alınmıştı.

Demirhisar Botunun Harekâtı

Düşmanın yaptığı bu nakillere saldırmak için bir torpidobot hazırlanmıştı. 1906 senesinde Fransa'da inşa edilmiş olan Demirhisar'ın 97,50 ton su çekme (tiraj) kapasitesi olup deneme hızı 27 mildi. 25 Şubatta İstanbul'dan hareket eden Demirhisar direklerini indirmiş ve bütün kamaralar ve salonlarına varıncaya kadar kömür doldurmuş; torpidolarını birçok defa tecrübe etmiş olduğu halde 28 Şubat tarihinde mayın tarlalarını geceleyin geçmişti. Ayın gökte görünmediği zamana rastlayan bu gece sırasında ortalık zifiri karanlık ve hızla alçalan yoğun yağmur bulutları karanlığı artırmış olduğundan göz gözü görmüyordu. Demirhisar, Seddülbahir Burnu'nu dolaşarak Gelibolu Yarımadası'nın dış sahilini takip etmek suretiyle seyre başladı. Altı subay ve yirmi askerden oluşan Türk mürettebattan başka iki Alman subayı ile beş küçük rütbeli Alman subayı vardı. Emir ve kumanda Almanlardaydı. Sahil boyunca 10 mil gittikten sonra alabanda iskele ederek yol verdiler. Şiddetli bir yağmur tufanı altında abluka hattını yararak sabaha karşı Halkidiki Yarımadası'na bağlı Longoz civarına geldiler ve orada bir koya girerek gizlendiler. Bu sırada baş dümeni sığlığa çarparak sakatlandı. Akşama kadar saklandıktan sonra gece tekrar açılarak Bozbaba (Eustratius) Adası'nın açıklarından dolaşarak rotayı İzmir'e çevirdi. Sabaha karşı Karaburun civarına geldi. O gün de orada saklandı. Akşam olunca Kösten Adası'na doğru ilerledi. Karanlıklar içinde belirsiz büyük bir cisim gördü. Bu gayet uzun ve sekiz bacalı bir cisimdi. Biraz daha yaklaşınca dörder bacalı iki kruvazör olduğu anlaşıldı. Demirhisar 300 metreye kadar yaklaştı. İki kovanda bulunan torpidolarının her ikisini attı ise de isabet ettiremedi.

Demirhisar daha ileride demirli Anne Rickmers deniz uçak gemisinin yanından geçerken ihtiyat olarak torpido hazırlanmıştı. Bu torpido da bu gemiye atıldı. Torpido isabet ettirildi ise de bir bölmesi su aldığından batmadı.

Nihayet Demirhisar, İzmir Körfezi'ne girdi. Karadan açılan tüfek ateşi susturuldu. Mayın tarlasından geçerek mendireğe girildi. Almanlar İstanbul'a giderek üç torpido getirdiler. Demirhisar tekrar denize açılıp 16 Nisan günü Mısır'dan Çanakkale'ye asker nakleden Manitou nakliye gemisine Skyros'un kuzeyinde tesadüf etti. İçinde 3-4 bin asker yüklü olan transport, dur emrini alınca hemen yerine getirdi. Önce 3 dakika süre verildi, sonra bu süre 10 dakikaya çıkarıldı. Henüz tahliye emri verilmeden filikalar denize indirilmeye başlanmıştı. Haddinden fazla nefer dolmuş olduğundan mataforası* kırılan bir filika alabora oldu. Birçok kişi de denize atladı. Bu esnada Demirhisar önce birinci torpidoyu sonra ikinci torpidoyu attı ise de her ikisi de isabet etmedi. Daha fazla durmayı uygun görmeyen Demirhisar bundan sonra oradan uzaklaşmaya çalıştı. Olayı telsiz telgrafla haber alan İngilizler Wear, Jedm ve Kennet muhriplerini çeşitli noktalardan sevk etmişlerdi. Öğleden sonra saat 3:00'te Sakız Adası'nın güney burnunu döndükten sonra Kennet muhribi atış menziline yaklaşmıştı. Kalamati Körfezi'nin kuzey kısmını geçeceği zaman karşısına Wear muhribi çıktı. Artık hiçbir kurtuluş çaresi kalmayan Demirhisar, Sakız sahiline baştan kara yaptı. Demirhsar havaya uçurulduktan sonra Yunan Hükümeti tarafından alıkonuldu. Gemideki Türk personel sadece Dünya Savaşı değil Anadolu İstiklâl Harbi'nin sonuna kadar vatanlarından uzakta kaldılar. Alman mürettebat ise İmparator Wilhelm'in hemşiresi olan Yunan kraliçesinin özel gönderdiği bir Yunan torpidosuyla Atina'ya getirildiler ve bilahare serbest bırakıldılar. Manitou hadisesinde karışıklık ve telaş yüzünden 51 kişi boğuldu. Demirhisar'ın büyük bir cesaret ve dirayet ile gerçekleştirdiği bu seferi, torpidolarının kötü atılması yüzünden hak ettiği büyük başarıyı sağlayamadı.

* Matafora: Savaş gemilerinde veya sahilde filika veya botların asılabilmesi için uçlarında palanga bulunan alet: *Kamus-ı Bahri*, s. 96 (ç.n).

Düşman Denizaltılarının Marmara'ya Giriş Teşebbüsleri ve E-15

Manitou hadisesinden bir gün sonra E-15 numaralı İngiliz denizaltısı Marmara'ya girmeye teşebbüs etti. Denizaltı sabah açılırken Soğanlıdere civarında dalıp Boğaz'ın orta hattını takip ederek ilerleyecekti. Bu esnada uçaklar da Boğaz üzerinde uçarak denizaltının yol seyrini takip edip, istihkâm ve bataryaları atacakları bombalar ile meşgul edeceklerdi. Fakat plan uygulanamadı. E-15 Kepez önünde Dardanos istihkâmlarından birkaç yüz yarda mesafede karaya oturdu. Bataryalar ateş açtılar. Gözetleme kulesinde bulunan kaptanı ile altı tayfa öldü. Diğerleri teslim oldular. Kılavuzluk yapmak üzere içinde bulunan Çanakkale'nin eski İngiliz Konsolosu Mr. Palmer de esirler arasındaydı. Sağlam bir halde karaya çıkmış olan denizaltının yüzdürülmesi için uğraşıldı. Fakat İngiliz uçakları rahat vermediler.

Türklerin eline geçmemesi için İngilizler, BT-6 denizaltısını göndererek torpidolamak istediler ise de uzaklaştırıldı. Gece iki muhribin yaptığı saldırı da aynı akıbete uğradı. Ertesi gün Triumph ile Majestic, Boğaz'a girdi iseler de yoğun bir mermi yağmuru

altında açığa çekildiler. Nihayet 26 Şubat gecesi Triumph ve Majestic'in istimbotları, 14 pusluk torpidoları denize atacak biçimde teçhiz edilmiş oldukları halde gece karanlığından istifade ederek hücum ettiler. Türk projektörlerinden birinin tesadüfen kaza geçiren denizaltıyı aydınlatması üzerine bu istimbotlar torpidolarını ateşleme imkânı buldular. Şiddetli bir patlama ve parlak bir alev, amacın gerçekleştiğini gösteriyordu. Türk bataryalarının açtığı ateşle istimbotlardan biri battı. Fakat diğer istimbot onun mürettebatını alarak bir kayıpla alandan uzaklaşmayı başardı. Bu başarısızlık üzerine bir müddet Marmara'ya denizaltı sokulması fikri unutulur gibi oldu.

Gelibolu Yarımadası'nın Coğrafi Yapısı

Çıkarma ordularının hedefi, Rumeli sahilindeki istihkâmları gizleyen arazinin ele geçirilmesiydi. Gelibolu Yarımadası'nın önemli mıntıkaları üçe ayrılabilir. Bunlardan birincisi yarımadanın güney ucu Seddülbahir, Teke Burnu tarafıdır. Bu mıntıka üç taraftan düşman ateşi menzilindedir. Bu mıntıkaya yapılacak çıkarma hareketinin hedefi Alçıtepe'dir. Bu tepeden Boğaz'ın istihkâm bataryaları doğrudan doğruya topçu ateşi altına alınabilirdi. İkinci mıntıka ise Kabatepe tarafındaki sahil kısımlarıdır. Buradan geniş bir düzlük Maydos Kasabası'na kadar uzanır. Arada yalnız yassı bir tepe bu çukur araziyi ikiye ayırır. Maydos'un yan tarafındaki tepeler düşman tarafından işgal edilirse müstahkem mevki bataryaları güven içinde susturulabilirdi. Kabatepe'nin kuzeyinde deniz kenarına yakın olmak üzere sarp Arıburnu Tepeleri ve bunun gerisinde gayet muhafazalı bir çıkarma mahalli vardı. Düşman esas hareketini Maydos'a yönelttiği takdirde, çukur araziyi yan ateşine alan Arıburnu Tepeleri'ni de aynı zamanda ele geçirmeye mecbur olurdu.

Üçüncü mıntıka ise Bolayır taraflarında, yarımadanın 5 ila 7 kilometre genişliğinde olan kısmıydı. Buradan Müstahkem Mevki'ye karşı doğrudan doğruya bir etki yapılamaz ise de yapılacak çıkarma hareketinden stratejik sonuç alma imkânı vardı. Buraları ele geçiren düşman sadece yarımadanın kara ile irtibatını kesmekle kalmayacak, uzun menzilli toplarla Marmara'nın bu dar sahasını da ateş altına alabilecekti. Çanakkale'nin savunmasına tahsis edilmiş olan General Liman Von Sanders* kumandasındaki V. Ordu üç kısma ayrıldı. 5. ve 7. Bölükler Saros Körfezi'ne, 9. ve 19. Bölükler güney mıntıkasına, 11. ve 13. Bölükler Anadolu tarafına tahsis edildi. Çıkarma hareketi yapılması muhtemel noktalarda gece bile çalışılarak dikenli tel örgüleri ve benzeri mevziler yapıldı.

* **Liman Von Sanders** (1855-1929)

Osmanlı ordusunu modernize çalışmaları için 14 Aralık 1913'te İstanbul'a geldi. 1914'e kadar Osmanlı ordusunda reform çalışmaları yaptı. 1915 Martında Çanakkale'de kurulan 5. Ordu'nun başına getirildi. Böylece Çanakkale Cephesi'ndeki tüm idari yetkileri eline alarak savaşı yönetti. Bkz. Cemalettin Taşkıran, "Çanakkale Savaşları'ndaki Tanınmış Yabancı Komutanlar", *Çanakkale Muharebeleri'nin İdaresi, Komutanlar ve Stratejiler*, (Ed. Lokman Erdemir & Kürşat Solak), Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, s. 22-23 (ç.n).

İngiliz ve Fransız Kuvvetlerinin Çıkarma Planı

Mondros Limanı'na toplanmış müttefik donanma ve gemiler âdeta limana sığamıyordu. Elli adet nakliye gemisine binmiş olan 29. İngiliz bölüğü ve ANZAK askerleri emre amade idi.[7] Bahriye bölüğünü nakledecek gemiler Trapani Limanı'nda bulunuyorlardı. General d'Amade kumandasında bir de Fransız bölüğü ve Mısır'da ihtiyat olarak bırakılmış olan bir Hint bölüğü ile birlikte düşmanın sayısı 75.000 subay ve askerin yanı sıra 140 topa ulaşıyordu.

7 ANZAK askerî birlikleri Avustralya ve Yeni Zelanda bölüklerinden olmak üzere beş piyade kısmından oluşuyordu.

Düşman donanması ise hasara uğrayan gemilerin yerine başka gemi getirilerek takviye edildikten sonra yedi filoya ayrılmıştı. Genel kumandan, Queen Elizabeth'te bulunan Amiral John de Robeck'ti.

Birinci Filo- Swiftsure, Albion, Lord Nelson, Implacable, Vengeance, Prince George, Goliath, Cornwallis zırhlılarından ve Minerva, Euryalus, Talbot ve Dublin kruvazörleri ile 6 adet torpil tarayıcı gemiden oluşuyordu.

İkinci Filo- Queen, London, Prens of Wales, Triumph ve Majestic zırhlıları ile Bacchante kruvazörü, Adamant denizaltı ana gemisi, Ark Royal uçak ana gemisi, Manica sabit balon gemisi ve 8 muhrip ile 4 adet balıkçı gemisinden oluşmaktaydı.

Üçüncü Filo- Canopus zırhlısı, Dartmouth ve Doris kruvazörleri ile 2 muhrip ve 2 balıkçı gemisinden müteşekkildi.

Dördüncü Filo- Sapphire ve Amethyst kruvazörleri ile 12 balıkçı gemisinden oluşmaktaydı.

Beşinci Filo- Agamemnon zırhlısı, 10 adet muhrip, 3 Fransız tarayıcı gemisi ve 2 adet denizaltı ağı taşıyan balıkçı gemisine sahipti.

Altıncı Filo- Jauréguiberry, IV. Henry, Charlemagne Fransız zırhlıları ile Latouche Treville, Jeanne d'Arc, Sava kruvazörleri ve Askold Rus kruvazörü ile 7 muhrip ve 5 torpidobottan oluşmaktaydı.

Yedinci Filo- 4 muhrip ve bir yattan müteşekkil olup, İzmir ablukası görevini yapıyordu.

Bu filoların her biri himaye ve refakat gemileri olarak iki kısma ayrılmıştı. Himaye gemileri çıkarma işini top ateşiyle hazırlayacak ve sonra Türk siper ve bataryalarını tarayarak koruma sağlayacaktı. Refakat gemileri ise karaya çıkarılacak askerin sahile naklini sağlayacak ve muhafaza edecekti.

Asker çıkarma noktaları olarak Kabatepe, Morto Körfezi, Seddülbahir, Teke Burnu doğusundaki kumsal, Teke Burnu'nun 2 mil kuzeyinde bir kuru derenin denize uzandığı mahal -ki İngilizler (Galli Beach) diyorlar- seçilmişti. Fransız bölüğü Kumkale'ye bir gösteriş çıkarması yapacaktı.

25 Nisan Çıkarması

Bütün hazırlıklar 19 Nisanda tamamlanmıştı. 20 Nisanda işe başlanacaktı. Fakat havanın izin vermemesi üzerine 24 saat ertelendi. 23 Nisanda öğle üzeri hava düzeldiğinden çıkarma hareketinin 25 Nisanda yapılması kararlaştırıldı.

24 Nisan gece olduğu zaman bütün İngiliz kıtaları ya randevu mahallerine ulaşmış veya ulaşmakta bulunuyorlardı.

Arıburnu'nda

Queen, London, Prince of Wales ve Triumph zırhlıları yedeklerinde 1.500 Avustralya askeri taşıyan 16 filika çektikleri halde gece yarısı Kabatepe'nin 5 mil batı tarafındaki randevu mahalline ulaşmışlardı. Bunların gerisinde 2.500 asker taşıyan 6 adet muhrip bulunuyordu. Saat 03:30'da refakat gemileri sahilden 2-3 mil açıkta bekleyerek, filikaları istimbot yedeğinde kıyıya sevk ettiler. Fakat bunlar gece karanlığında sahile yanaşmayı başaramadılar. Sabahın ilk aydınlığında Arıburnu civarında kumsala çıktılar ve akabinde Türk savunması tarafından tüfek ateşi ile karşılandılar. Bunların ardından muhripler hemen donanmanın arasından geçerek, gizli kuvvetlerinin ikinci bölüğünü top ve tüfek ateşi altında sahile çıkardılar. Askerin büyük kısmını taşımakta olan nakliye gemileri yaklaşınca şiddetli top ateşine maruz kaldıklarından, zırhlıların gerisine çekilmeleri emredildi. Saat 7:00'de sahile 8.000 kişilik bir kuvvet çıkartılmıştı. Hemen İngiliz gemileri top ateşlerini Türk mevzilerine yönelterek susturmaya çalışmıştı. Öğleden sonra saat 2:00'ye kadar 12.000 kişi karaya çıkmış bulunuyordu. Şimdi Turgud Reis zırhlısı Maydos önünden aşırtma yöntemiyle nakliye gemileri ve filikalar üzerine mermi düşürmeye başladığından, bunlar da geriye çekilmeye mecbur kalmıştı. Buna karşılık olmak üzere Triumph tarafından uçak yardımıyla aşırtma atış yapılarak Turgud Reis geri çekilmeye mecbur bırakıldı. Karaya çıkan İngiliz ve Avustralyalılar biraz ileride beklemek zorunda kaldılar ki bundan sonra meşhur Arıburnu Savaşları başladı.

Yarımadanın Güney Kısmında

Goliath zırhlısı ve Amethyst kruvazörü tarafından himaye edilen çıkarma kuvvetleri filikalar ile Galli Beach deresinin kuzeyine ve Implacable zırhlısı tarafından sağlanan koruma ile -X- kumsalına çıkarılmıştı. Buralardaki Türk savunma birlikleri savaş gemisi ateşiyle uzaklaştırılmıştı.

Fakat Teke Burnu ile Hellas Burnu arasındaki sığlığa sevk edilen kuvvetler şiddetli bir ateş ile karşılanarak karaya çıkmayı başaramamışlardı. Swiftsure ve Albion'un ateşleri ile sahil tarandığı halde yine bir başarı elde edilemedi. Hellas'ın batısındaki -7- kumsalına da çok fazla uğraştıktan sonra yerleşebildiler. River Clyde vapuru bordasında buharlı büyük dubalar olduğu halde baştan kara kıyıya yanaşmıştı. Vapur, askeri kara-

ya dökmek için savaş gemisi topları tarafından azami himaye gördüğü halde saatlerce uğraşmış fakat çok fazla kayıp vermişti.

Cornwallis zırhlısının koruması ve himayesinde Morto Körfezi'nde karaya çıkan kuvvetlerin karşılaştıkları mukavemet de diğerlerinden az değildi.

Öğleden önce yarımadanın güney tarafında tutunmayı başaran düşman, bütün gece karaya asker çıkarma hareketini devam ettirmişti. İki gün sonra yani 28 Nisan günü düşman, güney savaş hattı Kerevizdere civarından Sığın Deresi'ne kadar uzanıyordu ki bütün Çanakkale Savaşları'nın devam ettiği esnada bu hat ileri ve geri oynamış fakat hiçbir zaman bu mıntıkanın hedefi olan Ecebaba Tepesi'ne sahip olamamışlardır.

Kumkale'de

Kumkale'ye çıkarılmak üzere bir alay Fransız askeri ayrılmıştı. Saat 06:20'de çıkarma emri verildi. Savaş gemilerinin yedeğinde olan filikalar akıntıyı yaramadıklarından saat 10:30'a kadar karaya çıkmak mümkün olmadı. Sahilden yapılan savunma atışları Fransız zırhlıları ve Rus Askold kruvazörünün top ateşi ile karşılaşıyordu. Buraya çıkan Fransızlar akşama kadar şiddetli muharebeler yaptıktan sonra gece Anadolu yakasından tahliye edilip Seddülbahir Cephesi'nin doğu tarafına nakledildiler.

Türk kuvvetlerinin gösterdiği savunma yüzünden karaya çıkarılan Fransız ve İngilizler aylarca sahilin dar kısımlarında gemi toplarının himayesi altında olarak sürekli çarpışmaya mecbur kaldılar. Ve Gelibolu Yarımadası'nı ele geçirme ümidini kaybederek tahliyeden başka hiçbir çare bulamadılar.

BEŞİNCİ KISIM

Marmara'da İngiliz ve Fransız Denizaltıları

25 Nisan 1915 günü karaya asker çıkarılırken gece yarısı saat 02:30'da AE-2 Avustralya denizaltısı suyun yüzünde olarak Boğaz'a girmişti. İki saat kadar yavaş bir hızla seyrettikten sonra bataryalar ateş açınca yetmiş kadem (adım) derine daldı. Yarım saat süren deniz altındaki seyir esnasında birçok kablonun gemi teknesini sıyırıp geçtiğini hissettiler. Çanakkale açıklarında iken periskop ile suyun yüzeyini gözetleyerek gördüğü Aydın Reis gambotuna iki torpido attı ve kendisini mahmuzlamak isteyen Draç torpidobotundan kaçtı. AE-2, Anadolu Mecidiyesi önünde karaya oturdu ise de hemen kurtularak yoluna devam etti. Bu defa Rumeli tarafında tekrar karaya dokundu ve zarar görüp hasara uğradı. Peşinden Türk karakol gemileri takip ettiği için bir süre Anadolu sahilinde deniz dibine inip bekledi. Gece oluncaya kadar burada kaldı. Sonra suyun üstüne çıkıp bataryalarını doldurdu. Ertesi günü erkenden Zuhaf gambotuna hücum etti ise de başarı kazanamadı. Nihayet denizaltı Marmara'ya girmişti. Dört gün Marmara'da dolaştıktan sonra 30 Nisanda Ali Rıza Bey kumandasındaki küçük 97 tonluk Sultanhisar torpidobotu 2 adet 37 cm'lik topu ile kendisine kat kat üstün bulunan Avustralya denizaltısını suyun yüzüne çıkarıp büyük toplarını kullanma fırsatı vermeden batırdı ve mürettebatını kurtararak İstanbul'a götürdü.

27 Nisan gecesi Boğaz'a giren E-14 İngiliz denizaltısı ise daha fazla başarı kazandı. Çanakkale istihkâmları önünden neredeyse su üzerinde geçmiş olan bu denizaltı, kendisini takip eden karakol gemilerinin atışları altında dalarak yakasını kurtardı. Periskoplarından birisi de bir top mermisiyle parçalanmıştı. Marmara'ya girdikten sonra muhriplerin refakatinde bir nakliye gemisine torpido atmış fakat sonucu görememişti. 3 Mayıs günü Nurulbahir gambotuna Şarköy önünde tesadüf etti ve tam isabet sağlayarak batırdı. Daha sonra Aydın Reis gambotuna bir torpido attı ise de torpidonun hareket yönünü gören Türk gambotu bir dümen darbesiyle bu saldırıdan kurtuldu. Bir küçük vapura su üzerinde yaklaşmak istedi ise de tüfek ateşi ile karşılaştı[8] ve her zamanki maceralarla Boğaz'dan geçip gitti.

8 Çanakkale Savaşları'nın en heyecanlı safhası cereyan etmekte olduğundan İstanbul'dan sürekli olarak asker, cephane ve malzeme yüklü vapurlar Gelibolu Yarımadası'nın Kilya, Akbaş İskelesi'ne doğru hareket ediyorlardı. 10 Mayıs günü akşamı Gülcemal vapuru ile diğer üç Alman nakliye gemisine 10 bine yakın asker bindirilerek Galata rıhtımından iki adet Taşoz sisteminde muhrip refakatinde olmak üzere yola çıkarılmıştı. İmralı Adası açıklarından geçerken E-14 denizaltısı Gülcemal üzerine bir torpido attı. Gülcemal'in baş tarafında hızını fazla göstermek için boya ile beyaz köpükler resim edilmiş olduğundan geminin hızının fazla olarak tahmin edilmesi torpidonun tam pruvasına isabetine sebep olmuştu. Gülcemal, İmralı Adası'na gelerek askeri diğer gemilere aktarıp İstanbul'a dönmüştü.

Joule Denizaltısının Batışı

Fransız denizaltılarının şansları kötü gidiyordu. Bernoulli denizaltısı Boğaz'a girmek için uğraşmış ise de akıntı ile Boğaz'dan dışarı savrulmuştu. Teğmen Aubert Thouars kumandasında bulunan 550 tonluk Joule denizaltısı 11 Mayıs günü Boğaz'dan içeri girerken mayın tarlasına düşerek battı. Gemi mürettebatından hiç kimse kurtulamadı.

E-11'in İlk Seferi

E-14'ün gelişi ardından diğer bir İngiliz denizaltısı Marmara'ya giriyordu. 23 Mayıs günü bu denizaltı Samatya önlerine gelerek orada demirli bulunan Peleng-i Derya gemisini torpidolayarak batırdı. Peleng-i Derya batarken mürettebatı 10 librelik küçük bir top mermisi ile E -11'in baş taraf periskopunu tahrip ettiler. Bundan birkaç saat sonra E-14, Gelibolu'ya 15 cm'lik bir top nakletmekte olan Nara vapurunu yakalayarak batırdı. Erdek veya Bandırma ismindeki erzak nakleden bir vapuru da torpidolayarak batırdı.

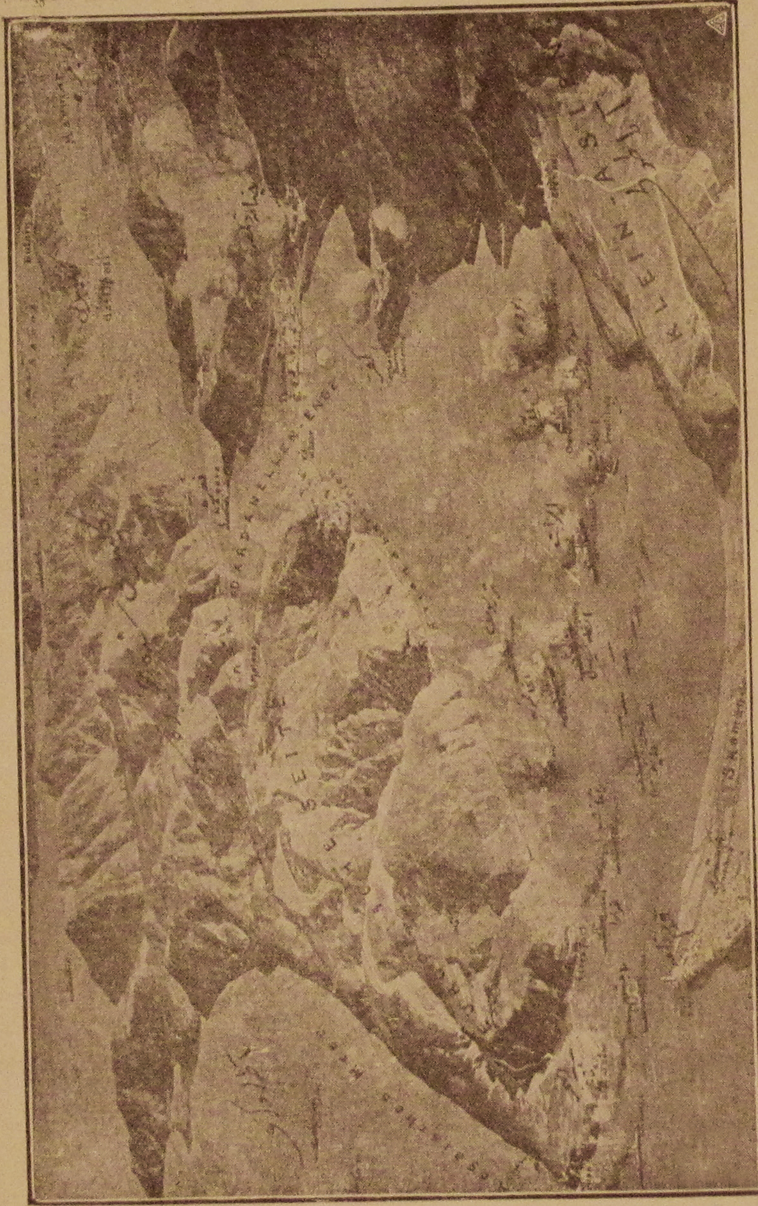
Fakat denizaltının kaptanı Nasmith, bu kadarla yetinmeyerek İstanbul Limanı'na sokuldu. Şamandırada yük boşaltmakta olan Alman bandıralı İstanbul vapuruna bir torpido yolladı. Geminin yanında bulunan bir mavna parçalandı. İstanbul vapurunda büyük bir delik açıldı. Denizaltı, bataryaların ateş açması üzerine dalarak çekildi.

7 Haziran gününe kadar Marmara'da faaliyet gösteren E-11 denizaltısı 17 günlük bir serüvenden sonra Çanakkale'den çıkarken periskopunun 20 kadem ilerisine bir mayın takıldı. İstihkâmların önünde bulunduğu için deniz altında olarak bu tehlikeli durumda Boğaz'dan çıkıncaya kadar hareket etti. Sonra kıç tankındaki suyu boşaltarak (blöf ederek) baş tarafını meyil ettirdi ve bu durumda iken geri geri giderek (tornistan ederek) mayından kurtuldu.

E- 12 Denizaltısının Macerası

E-12 Denizaltısı: 10 Haziranda Binbaşı Boyle*, E-14 ile ikinci defa olarak Marmara'ya giriyordu. 19 Haziranda ise diğer bir İngiliz denizaltısı olan E-12 de Boğaz'dan geçmiş ve her iki denizaltı Marmara'da buluşmuştu. Bu denizaltıların Marmara'daki faaliyeti yalnız Çanakkale nakliyatına değil, başkent İstanbul'un iaşesine bile etki ediyordu. İstanbul ile Marmara sahilleri arasındaki ulaşım hemen hemen durmuştu. Denizaltılar tesadüf ettikleri vapurları torpidoluyor; küçük yelkenli gemileri petrol dökerek ateşe veriyorlardı. Bu durumda Çanakkale'ye gönderilecek mühimmatın vapurlar ile değil römorkörler yedeğinde mavnalar ile konvoy halinde nakline başlanmıştı. Bu konvoylar Türk muhripler tarafından korunduğu için denizaltılar suyun yüzüne çıkamıyordu. Attıkları torpidolar genellikle boşa gidiyor, isabet etse bile tahribatı bir mavna ile sınırlı kalıyordu.

* Edward Courtney Boyle (ç.n).

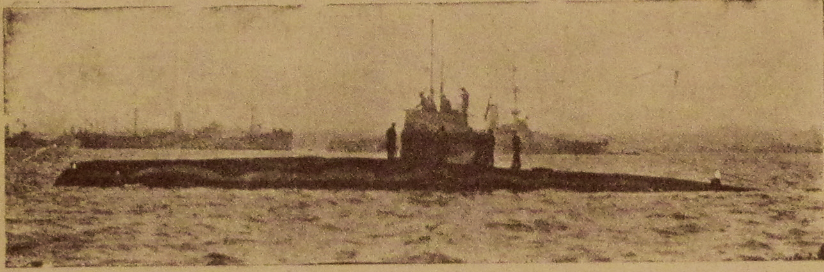

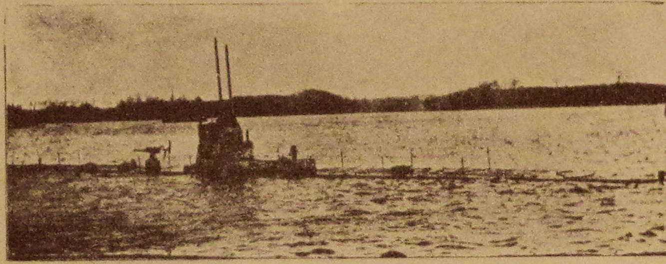
18 Mart 1915 savaşında tarafların durumunu gösteren bir tablo

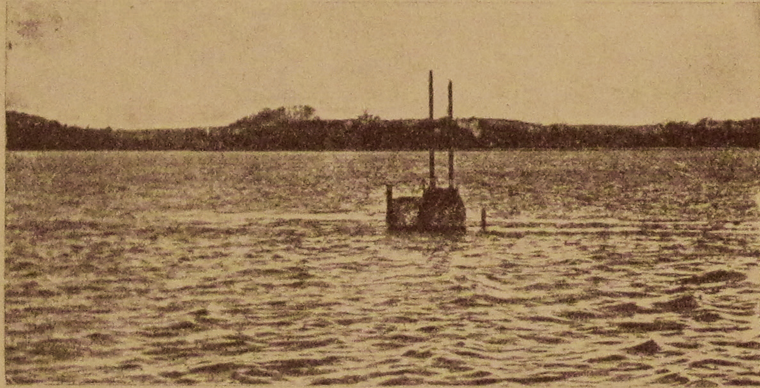

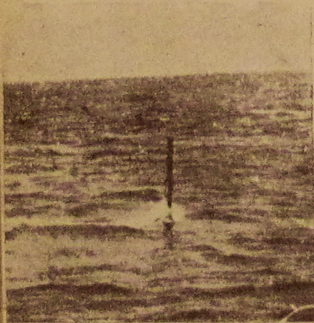
چناق قلعه‌ده باطان انكليز (E 15) غواصه‌سنك قورتاريلان مرتباتی

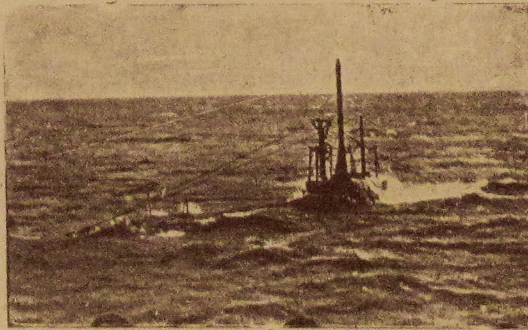
Çanakkale'de batan İngiliz (E-15) denizaltısının kurtarılan mürettebatı

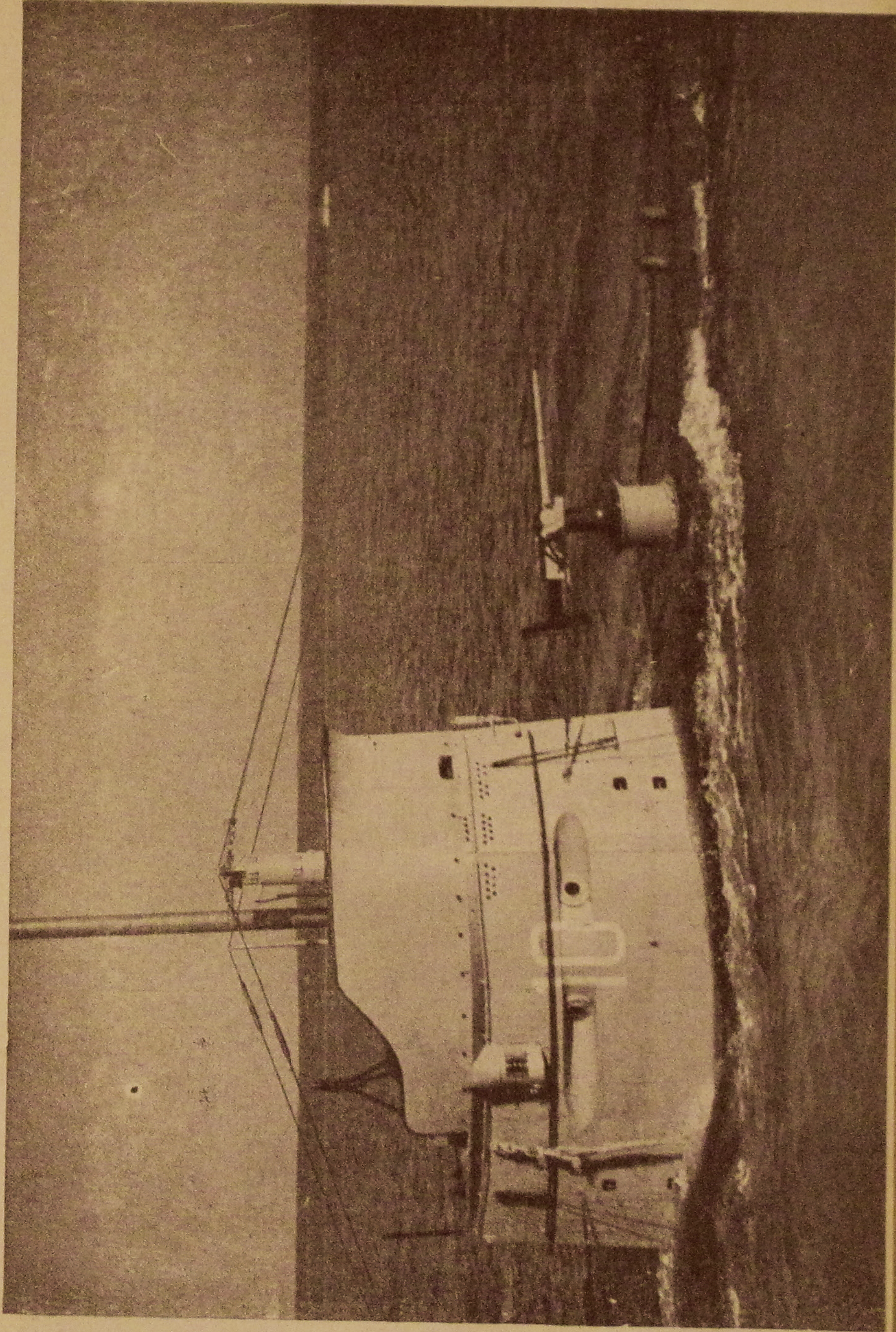

تحت البحر سفينه دكزك آلتنه ناصل كيرر ؟

Denzialtı gemisi denizin altına nasıl girer?

[Periskopu suyun üzerinde bir denizaltı]

Düşman denizaltılarını takip etmek için elde birkaç muhrip ve bottan başka bir şey yoktu. Aydın Reis sistemi gambotlara ek olarak Aydın, Sakız, Bahr-i Sefid isimli üç reji muhafaza vapuru Marmara'da denizaltı takibine tahsis edilmişti. Fakat denizaltılar yakaladıkları Türk yelkenli gemilerini kendilerine siper ederek geziyor ve zengin bir av bulunca hemen üzerine atlıyorlardı. Yelkenli gemilere yaklaşmalarından yararlanmak için bomba ile donatılmış taka ve mavnalar asker ile donatılarak denize çıkarıldı. 25 Haziran günü E-12 denizaltısı Mudanya açıklarında gezerken yedeğinde iki yelkenli bulunan bir vapur görmüştü. Biraz daha ileride bunun gibi yedekte bir vapur daha vardı. E-12 bu gemilere yanaştı. Yelken gemilerinin mürettebatı cankurtaranları giymiş oldukları halde güvertede bulunuyorlardı. Birdenbire yelkenli gemilerden denizaltıya bomba atıldı; fakat patlamadı. Denizaltı hemen uzaklaşarak 6 librelik topu ile ateş açtı. Yelkenli gemiler tüfek ateşi ile karşılık verdiler ve sonuçta teslime mecbur oldular. Her üç gemi batırıldı. Bu iş bittikten sonra denizaltı öteki parti üzerine gitti. Bu ikinci vapur kıyıya baştankara etmişti; E-12 onu da imha etmeyi başardı.

E-12 Marmara'da 40 gün gezdi. Bu esnada tesadüf ettiği gemileri batırdığı gibi Zeytinburnu fabrikalarına da ateş açmak deneyiminde bulundu. Fakat en önemli serüvenini dönerken yaşadı. Nara'daki denizaltı ağından geçmek için tam yol ile forsaladı ve ağın bir parçasını kopararak sürükledi. Fakat bu fazla ağırlık denizaltının baş tarafını aşağı eğdi. Ağın bir parçası baş tarafa sıkıştığı için denizaltının başını doğrultmak mümkün olamıyordu. Bunun üzerine kumandan Bruce, baş sarnıçlarındaki suyu hızla boşaltmaya çalıştı. Şimdi denizaltı gittikçe derinlere inmiş, kaptan kulesinin çam lombozları suyun baskısıyla çökmüştü. Bu nedenle kaptan kulesi ile denizaltının irtibatı kesildi. Bu tehlikeli durumda 10 dakika kaldıktan sonra geminin baş ihtiyat ağırlığını bırakmayı başardılar. Bunun üzerine denizaltı birdenbire suyun yüzüne çıktı. Hemen Türk karakol gemileri ateş açtı. Fakat Bruce, dümenin denetimini koruyarak tekrar daldı ve çeşitli mermi yaraları aldığı halde Boğaz'dan çıkmayı başardı.

E-7 Denizaltısı

25 Haziran günü Boğaz'dan çıkmış olan E-12'nin yerine üç gün sonra E-7 denizaltısı girmişti. Bu denizaltı Akbaş'ta Halep vapuru ve Mudanya İskelesi'nde 800 tonluk Biga vapuru dâhil olmak üzere 5 vapuru ve 16 yelkenliyi batırdı. Denizde av kalmadığını gördükten sonra demiryolu hatlarına saldırma kararını verdi. 17 Temmuz günü Gebze civarına yanaştı, makasları ve köprüyü tahrip etmek istedi ise de başarılı olamadı. O sırada yaklaşan tren üzerine ateş açarak 20 mermi attıktan sonra uzaklaştı.

1 Temmuzda E-14 üçüncü defa olarak Marmara'ya girdi ve 2 vapur, 7 mavna ve 13 yelkenli batırdı. E-7 denizaltısı 24 Temmuzda Boğaz'dan çıktı.

Mariotte Fransız Denizaltısının Batırılışı

İngiliz denizaltılarının gösterdiği faaliyetlere katılma isteğinde bulunan Fransızlar 20 saatten fazla deniz altında kalabilecek özelliğe sahip 530 tonluk Mariotte denizaltısını

Marmara'ya gönderme kararı verdiler. Binbaşı Faber kumandasında bulunan Mariotte denizaltısı 25 Temmuz günü Mondros Limanı'ndan hareketle Boğaz'a girdi. Denize daldıktan sonra Kepez mayın tarlasını olaysız geçti.

Fakat Nara önündeki denizaltı ağları, pervanesine takıldığından gemiyi kurtarmak için çok sayıda manevra yapıldı ise de fayda vermedi. Deniz yüzeyine çıkmak istediği zaman sahilden açılan ateş ile kaptan kulesi delindi. Artık kurtulmanın imkânı yoktu. Fransızlar deniz doldurma musluklarını açarak gemiyi batırdılar. Mürettebatı bir Türk karakol gemisinin filikası tarafından kurtarıldı.

E-11'in İkinci Seferi ve Peyk-i Şevket'in Torpillenmesi

5 Ağustos günü E-11 denizaltısı ikinci defa olarak Marmara'ya giriyordu. Bir gün sonra E-14 ile buluşarak Marmara'da yapacakları harekât hakkında görüş alışverişinde bulundular. Neticede Gelibolu civarında bekleyerek gerek deniz ve gerekse karadan Çanakkale'ye geçecek gemi ve kıtalara hücum etmeleri kararlaştırıldı.

Tam bu esnada Binbaşı Cevad Bey'in kaptan olduğu Peyk-i Şevket torpido kruvazörü Çanakkale'den dönmüş ve denizaltıların pususuna düşmüştü. E-14'ün attığı bir torpil Peyk-i Şevket'in tam ortasına isabet etti. Gemiden top ateşi açılmakla birlikte baştankara edilmek üzere sahile doğru hareket edildi. Gemiye yönelen sular kazan dairesine girerek ocakları söndürmüş olduğundan kazanda mevcut buhar gücü ile karaya oturtuldu. Denizaltı bir torpil daha attı ise de gemiden açılan top ateşi nedeniyle isabet ettiremedi. Birkaç gün sonra İstanbul'dan römorkör ile Yarhisar ve Numune-i Hamiyet muhripleri gelerek Peyk-i Şevket'i askıya alıp Haliç'e götürdüler. Yolda giderken geminin ortası o kadar bel vermişti ki baş ve kıç direklerin uçları âdeta birbirine değecek kadar yaklaşmıştı. Birkaç ay sonra tamiri biten Peyk-i Şevket tekrar denize çıkıverdi.

E-11, Ağustosun yedinci günü sahilde bazı askeri birlikleri görerek deniz yüzeyine çıktı ve top ateşi ile bunları dağıttı. Öğleden sonra yine sahildeki birliklere her iki denizaltıdan top ateşi yapıldı. Fakat bir saat sonra karadan bir Türk batarya topçusu ateş açınca denizaltılar dalmaya ve çekilmeye mecbur oldular.

Barbaros Hayreddin Zırhlısının Batışı

8 Ağustos günü E-14 denizaltısı erzak yüklü bir vapuru batırdı. E-11 ise Bolayır önünde her an ortaya çıkması muhtemel gemileri bekliyordu. Ağustos'un yedi ve sekizinci günleri İngilizler Anafarta'ya asker çıkarmışlardı ve Gelibolu Yarımadası'nı ele geçirmek için olanca kuvvetleriyle uğraşıyorlardı. Albay Muzaffer Bey kumandasında bulunan Barbaros Hayreddin zırhlısı güvertesine cephane sandıkları yüklenmiş ve birliklerine katılacak birçok mitralyöz, uçak ve piyade subayı bulunduğu halde 8 Ağustos günü akşamı yola çıkmıştı. Gecenin karanlığından yararlanarak Marmara'yı geçmek istiyordu. E-11'in pusu kurduğu Bolayır önlerine geldiğinde ortalık iyice aydınlanmış-

tı. 14 mil hızla hareket eden Barbaros, sahilin uygun olmamasından dolayı büyük zikzaklar çiziyor, doğruca E-11'in pususuna yaklaşıyordu. 300 metre yaklaşıldığı anda periskop ve atılan torpidonun izi görülmüş, hemen dümen sancak yönüne kırılmış ise de çok geç kalınmıştı. Sancak orta batarya denizaltıya ateş açarken, gelen torpido sekizinci bölmenin sancak tarafına isabet edip patladı. Bu darbenin etkisiyle Barbaros sancak tarafına yattı. Ve az sonra sancak makine dairesi su içinde kalarak istop etti. Torpidonun patlaması üzerine yalnız sekizinci bölmeye değil ona yakın diğer üç bölmenin kompartımanlarına su dolmuş, güvertedeki cephane sandıkları devrilerek geminin meyli artmış ve alabora olmak tehlikesi görülmüştü. Fakat ümidini kaybetmeyen geminin ikinci kaptanı Binbaşı Mehmed Bey Barbaros'un dengesini sağlamaya uğraşıyordu. İskele dabılbotumlarına alınan sudan bir yarar sağlanamamıştı. Teknenin eski olması ve bölme perdelerinin dayanıksızlığı gemiyi ölüme sürüklüyordu. Biraz sonra Barbaros zırhlısı sancağa doğru alabora oldu ve birkaç dakika o pozisyonda kaldıktan sonra omurgası üstünde bulunanları da sürükleyerek denize gömüldü. 19 subay ile 300'e yakın nefer kaybedildi. Barbaros[9] ile beraberinde seyretmekte olan Sivrihisar botu ve sonra kaza mahalline gelen Basra muhribi tarafından deniz üzerinde bulunanlar kurtarıldı.

19 subay ile 232 asker şehit oldu. 50 subay ile 338 asker kurtarıldı.

E-11, Barbaros'a hücum ederken E-14 de Çanakkale'ye gitmekte olan pasakül* yüklü Mahmud Şevket Paşa vapuruna torpido atmışsa da karaya oturmuş olan bu gemiyi batırmayı başaramamıştı. Sonra bu gemi yüzdürülerek tamir edildi. Şu anda Deniz İşletmeleri İdaresi tarafından çalıştırılmaktadır.

9 Barbaros, Alman Donanması'na mensup olan eski Kurtürst Friedrich Wilhelm zırhlısı olup 1891 senesinde Almanya'da inşa edilmişti. Gemi 18 sene kullanıldıktan sonra ihtiyata ayrılmış ve sonra Turgud Reis ile birlikte Osmanlı hükümetine satılmış ve 6 seneden beri Türk Donanmasında hizmette idi.

* Pasakül: Gemide kazan önünde biriken kül ve cürufun denize dökülmesi. *Kamus-ı Bahrî*, s. 227 (ç.n).

E-2 Denizaltısı

Bu olaydan biraz sonra E-2 denizaltısı Marmara'ya girerek E-14'le görev değişimi yaptı. Fakat Boğaz'dan geçerken Nara önündeki deniz ağı topun sehpasına takılmış, diğer bir tel halat telsiz direğine sarılmıştı. Gemi kaptanı olan Stocksa, 10 dakika uğraştıktan sonra kurtulmayı başarmıştı. Bu esnada Türk karakol botları denizaltının bulunduğu bölgeye bomba attılar ise de bu bombalar küçük ve tesirsiz olduğundan bir iş göremiyordu. Nihayet tehlikeyi atlatıp Marmara'ya girmek mümkün oldu ve E-11 ile buluştu. Birkaç gün içinde üç gemi batırıldı. E-11'in kaptanı denizler ile yetinmeyerek demiryolu hattına saldırmak istiyordu. İkinci Kaptan Yüzbaşı Hughes bir küçük sal üzerine bir miktar dinamit koyarak gece yüze yüze sahile çıktı. Fakat Gebze Köprüsü koruma altında olduğundan biraz geride hattın altına koyarak patlattı. Muhafızların takibinden kendisini zorlukla kurtardı. Ve yüze yüze denizaltıya kadar gitmeyi başardı.

E-2 denizaltısından Yüzbaşı Lyon bu eksik kalan işi tamamlamak için 8 Eylül gecesi yüze yüze sahile gitti ise de tekrar dönmesi mümkün olmadı.

E-7 Denizaltısının Batışı

1915 senesi 4 Eylül günü E-7 denizaltısı ikinci defa Marmara'ya girmek üzere yola çıkmıştı. Sabahleyin periskobu dışarıda olmak üzere Kilidülbahir'den geçerek Nara'daki ağ engelini parçalamak için hücum etti. Fakat sancak pervanesine ağ takıldı. Kurtarmak üzere pervaneyi geri (tornistan) çalıştırdı. Bu sefer makine fazla çalışınca durumu daha da zorlaşmıştı. Almanya'dan parça parça gönderilerek Avusturya'nın Pula Tersanesi'nde montajı yapılan Yüzbaşı Von Hamburg kumandasındaki bir küçük denizaltı ise o gün Çanakkale'ye gelmişti. Yolda Limni Adası önlerinde bir nakliye gemisini torpillemiş ve sonra İngiliz ağlarına takılarak uzun süre bunlarla uğraşmıştı. İngiliz denizaltısının durumunu öğrenince beraberinde bulunan su bombalarını kullanmasını tavsiye etmişti.

İngiliz denizaltısının kaptanı diyor ki:

> "*Bir bomba denizaltıya yakın yerde patladı; elektrikli aydınlatma kürelerini kırdı ve az miktarda başka hasar da yaptı. Karanlık basıncaya kadar uygun bir derinlikte beklemeye ve sonra deniz yüzeyine çıkıp ağı temizlemeye karar verdim. Öğleden sonra saat 02:00'den sonra denizaltının eksik olan batarya gücü, ağı bir an önce parçalamak için çalışmak zorunluluğunu ortaya çıkardı. Saat 06:40'ta bordaya yakın bir noktada bir bomba daha patladı ve bu defa denizaltı büyük hasara uğradı. Motorlar bir defa daha çalıştırıldı. Fakat denizaltı hâlâ ağlara dolanmış bir halde idi.*"

Biraz sonra denizaltı, suları yararak denizin üstüne çıktı. Hemen Türk motor gambotları topları ile ateş açtılar. Bu durumda denizaltının kapakları açıldı ve mürettebat teslim oldu. Kaptan gemiyi Türklerin eline bırakmamak için gereken tertibatı almakla uğraştığından en son o çıktı. Bir kaç dakika sonra E-7 batıp gitti. Mürettebatı olan 31 kişi esir edildi.

Bir Fransız Denizaltısının Ele Geçirilişi

Joule denizaltısının batışından sonra Fransızlar karamsar olmadılar. Marmara'ya geçmek üzere Turquoise denizaltısını gönderdiler.

Bu denizaltı 390 ton su çekme kapasitesinde, 147 adım uzunluk, 13 adım eninde ve 12 adım derinliğinde olup daha önce Nara Koyu'nda batmış olan Saphir denizaltısının benzeridir. Su üzerinde 12, su altında 8 mil azami hıza sahiptir.

Turquoise, 30 Ekim günü Boğaz'a girdi. Kilidülbahir'i rahatlıkla geçti. Fakat Akbaş önünde karaya oturdu. Sahil bataryalarından atılan mermilerden biri kaptan kulesini deldi. Bunun üzerine Fransızlar teslim oldular. Mürettebatı olan 28 kişi esir edildi. Hemen denizaltıya yaklaşan Türk römorkör ve muhripleri uğraşarak onu karaya oturduğu yerden kurtardılar.

İki gün sonra yani Ekimin 3-4. gecesi Turquoise denizaltısı, Nusret mayın gemisinin yedeğinde olarak İstanbul'a gönderildi. Paris römorkörü de yedeğinde bir yelken gemisi bulunduğu halde birlikte hareket etmişti. Bu kafileye, Marmara'daki İngiliz denizaltılarının saldırısından korunmak için Samsun muhribi de ilave edilmişti. Gece fenerler söndürülmüş olduğundan, Nusret mayın gemisi zifiri bir karanlık içinde yol alırken önünde seyir halindeki Samsun muhribi ile çarpıştı. Ve arkadan yedekte gelen denizaltı da Nusret'e çarptı. Gerek Samsun muhribi ve gerekse Nusret mayın gemisi fazlaca hasara uğradı. Gece saat 02:30'da meydana gelen bu çarpışma neticesinde Samsun muhribinin sancak kazan bölmesine ve Nusret'in sancak tarafından makine dairesine su dolmuştu. Ron römorkörünün yardımıyla 12,5 mil mesafedeki Marmara Adası'nın Palatya Limanı'na girildi. Gemiler hareket edebilir duruma getirildikten sonra tekrar yola çıktılar. 11 Kasım günü Turquoise denizaltısına İstanbul'da özel bir törenle Türk bayrağı çekilerek ilk mermiyi isabet ettiren nişancının ismi olan Müstecib Onbaşı adı verildi. Bu denizaltı Mütareke Dönemi'ne kadar âtıl bir durumda kaldı. Mütareke esnasında İstanbul'u işgal eden Fransızlar tarafından alınarak götürüldü.

Denizaltı Denizaltıya Karşı ve E-20'nin Batışı

Turquoise Fransız denizaltısının ele geçirildiği sırada gemi kaptanının belgeleri arasında Marmara'da belirli bir noktada İngiliz denizaltıları ile randevu verdiğini yazan bir kâğıt bulunmuştu. Bu bilgiden yararlanılarak İngiliz denizaltısına pusu kurulması düşünüldü. Pula'dan gelmiş olan Von Hamburg kumandasındaki küçük Alman denizaltısı bu iş için görevlendirildi. E-20 İngiliz denizaltısı randevu mevkinde su üzerine çıkarak endişesiz beklerken torpidolandı. Personelinden 9 kişi kurtarılarak 6 Kasım 1915'te İstanbul'a getirildi.

Yarhisar Muhribinin Kaybı

Kasım ortalarına doğru E-11 denizaltısı üçüncü defa olarak Marmara'ya girmiş ve 48 gün süren dolaşması esnasında bir torpido muhribi, 11 adet vapur ve 46 adet küçük yelken gemiyi batırmıştı. Batan muhrip Yarhisar'dı. Yarhisar, Haydarpaşa mendireğinde emre hazır beklerken bir denizaltının Tuzla'yı bombardıman etmekte olduğunu telsiz telgrafla haber almış ve derhal denize açılmıştı. Kızıl Adaların arkasından geçtikten sonra tam öğle vakti subay ve asker yemekte bulundukları sırada "*Varda bandıra periskop!*" diye bağırılmış, kaptan köprüsündeki nöbetçi subayı aynı sözü tekrar etmişti. Kaptan Hulusi Bey, serdümene alabanda sancak kumandasını verirken, elini makineyi kumanda eden kampanaya uzatmıştı. Fakat Alman irtibat subayı Raydt bu habere inanmadı ve o zamanlar çok fazla olan nüfuzunu kullanarak gemiyi eski rotasına aldı. Bu sırada sancak baş omuzluğunda 300 metre mesafeden atılan torpido göründü. Raydt hemen kampanaya koştu ise de iş işten geçmişti. Zaten kazanları harap olan Yarhisar muhribi ancak 12-14 mil hız yapıyordu. Bu manevra üzerine torpido baş omuzluğa çarpacağı yerde kıç direk yönüne isabet etti. Yemek salonunda bulunan subaylardan

kurtulan olmadı. Yarhisar az bir zaman zarfında battı. Biraz sonra E-11 suyun yüzüne çıktı. Etrafta Alman denizaltısı bulunmadığına emin olduktan sonra kazazedeleri tamamen toplayarak güvertesine aldı; Yalova'ya gitmekte olan bir yelkenliyi durdurarak Yarhisar mürettebatından kurtulan üç subay ve 42 Türk ve 3 Alman neferini aktardı. Bunlar birkaç saat seyirden sonra Heybeliada'ya çıktılar. Yarhisar'da 7 subay ile 33 asker kayıp verildi. Alman irtibat subayı Raydt da boğulanlar arasındaydı (3 Aralık 1915).

İngiliz Denizaltıları ile Top Savaşları

İngiliz denizaltıları sadece torpido ve mermi atışı yapmak ve silahsız gemileri top atışıyla batırmakla yetinmemişlerdi. Fırsat buldukça top kuvveti kendilerinden zayıf olan küçük silahlı gemilere de hücum etmişlerdi. E-11 denizaltısı 26 Kasımda beraberinde diğer bir İngiliz denizaltısı olduğu halde Erdek Kasabası önünde göründü. Limanda bulunan Edremit Vapuru ile Sana römorkörünü tahrip ettikten sonra çekildi.

17 Ekimde küçük gambotlardan Taşköprü öğleden önce saat 09:30'dan öğleye kadar İmralı Adası civarında bir İngiliz denizaltısı ile top savaşı yaptıktan sonra Bandırma'ya sığınmıştı. Bu esnada bir Alman askeri ölmüş ve iki Alman subayı yaralı düşmüştü. Türk askerlerinden de iki yaralı vardı.

İntibah mayın gemisi de bir gece Çanakkale'den gelmekte iken bir İngiliz denizaltısı ile şiddetli top savaşı yapmış, gemideki uydurma topların menzili çok az olduğu için zor durumda kalmış olan İntibah, denizaltıya bir iki isabet sağlayarak firara zorlamıştı. Bu sefer de çarkçıbaşı olan Nuri Bey ile iki asker şehit olmuştu.

İngilizler Aralık ayı boyunca güçlü toplar ile donatılmış olan 440 tonluk H-1 denizaltısını Marmara'ya gönderdilerse de bir süre sonra Gelibolu Yarımadası'nı tahliye ettikleri için denizaltı harekâtına da son verdiler.

Çanakkale savaşları esnasında İngiliz ve Fransızların kaybettikleri sekiz denizaltı şunlardır:

<table>
<tr><th>ismi</th><th>Hangi Ülkeye Ait Olduğu</th><th>Kapasitesi</th></tr>
<tr><td>Mariotte</td><td>Fransız denizaltısı</td><td>Deniz üstünde 398 ton/deniz altında 550 ton su çekme (tiraj) kapasitesine sahiptir.</td></tr>
<tr><td>Joule</td><td>Fransız denizaltısı</td><td>Deniz üstünde 398 ton / deniz altında 550 ton su çekme kapasitesine sahiptir.</td></tr>
<tr><td>Saphir</td><td rowspan="2">Fransız denizaltıları</td><td rowspan="2">Deniz üstünde 390 ton / deniz altında 450 ton su çekme kapasitesine sahiptir.</td></tr>
<tr><td>Turquoise</td></tr>
<tr><td>E-10</td><td rowspan="4">İngiliz ve Avustralya denizaltıları</td><td rowspan="4">Deniz üstünde 725 ton / deniz altında 810 ton su çekme kapasitesine sahiptir.</td></tr>
<tr><td>AE-2</td></tr>
<tr><td>E-7</td></tr>
<tr><td>E-20</td></tr>
</table>

Bunlardan başka Türk resmi açıklamalarında Bolayır önünde bir düşman denizaltısının Türk uçaklarından atılan bombalarla batırıldığı ve Cezair-i Bahr-i Sefid ismindeki denizaltı keşif gemisi tarafından E sınıfı bir İngiliz denizaltısının batırıldığı duyurulmuş ise de yabancı kaynaklarda bunu doğrulayacak bilgilere ulaşılamadı.

A L T I N C I   K I S I M

Aşırtma Atış

Çanakkale Savaşları'nın en dikkate değer safhalarından biri de İngiliz ve Türk savaş gemilerinin karşılıklı yaptıkları aşırtma top atışlarıdır. Bu atışı yapan gemiler, düşmanlarını görmedikleri halde ateşleri çok başarılı oluyordu. Akbaş mevki ile Maydos Kasabası arasındaki sahada olan Turgud ve Barbaros zırhlıları, karada bulundurdukları gözcülerden aldıkları işaretlerle mesafe ve yönlerini öğrenerek, 28 cm'lik büyük toplar ile İngilizlerin Arıburnu önünde bulunan savaş ve nakliye gemileri ve sahildeki askeri birliklerinin üzerine isabetli aşırtma atışı yapıyorlardı.

Aşırtma Atış Nasıl Yapılır?

Bunun sağlanması için o civar araziyi ayrıntılı gösteren, doğru çizilmiş bir harita birbirine dikey hatlarla kare şeklinde taksim edilerek her kareye bir numara verilir. Sonra bu büyük kareler tekrar diğer küçük karelere ayrılarak her birine alfabe harflerinden biri verilir. Bu küçük karelerin bir kenarı ancak beş yüz metre olduğuna göre bu kenarlar da noktalar ile beş kısma ayrılır. Karadaki gözcüler haritadaki işte bu bölümlere dayanarak "*Düşman gemisi 33 numaralı karenin B kısmı üzerinde 100 metre sağda ve 50 metre ileride*" işareti verir. Derhal gemideki topların nişangâhı mesafeye göre düzenlenir ve namlu o yöne çevrilerek atış yapılır. Eğer atılan mermiler tam hedefe isabet etmezse 50 metre sağa veya 100 metre kısa diye karadaki gözcü düzeltme yapardı. Hedefe isabet olur olmaz, toplar hızla atışa devam ederlerdi.

İngiliz ve Fransızlar doğrudan doğruya karşılıklı yaptıkları topçu savaşında mağlup etmeyi başaramadıkları Boğaz'ın büyük istihkâmlarını, Kabatepe ve Arıburnu civarından aşırtma atış yaparak susturmak için Triumph ve Majestic gibi 30,5 cm'lik top taşıyan zırhlılarını kullandılar. Hatta 38 cm'lik topları bulunan Queen Elizabeth adlı en son teknolojiye sahip savaş gemisi de bu harekât için istihdam edildi. Aşırtma atışların doğru yapılabilmesi için araziyi paftalara taksim eden ayrıntılı haritalar Mısır'da aceleyle basılıp gemilere, uçaklara ve balonlara dağıtıldı.

İlk günlerde Seddülbahir'den Boğaz'a giren diğer bir İngiliz zırhlısı aşırtma atışın kontrolü için telsiz telgrafla düzeltme yapıyordu. Fakat Türk bataryalarının bunaltıcı ateşleri altında bu görevin sağlıklı yapılamadığını gören İngilizler bir sabit balon taşıyan gemi getirdiler. Atış yapmak istedikleri zaman bu balonu hızla 1.000-1.500 metre

yükseltiyorlar; Boğaz dâhilinde gördüğü hedefleri ve atılan mermilerin nerelere isabet ettiğini rapor ediyorlardı.

İngiliz zırhlıları aşırtma atışlar ile Maydos ve Gelibolu kasabalarını yaktıkları gibi istihkâmlarda da az çok hasara sebep olmuşlardı. Turgud ile Barbaros zırhlılarının nöbetleşe yaptıkları mukabil aşırtma atışlarının ne dereceye kadar etkili olduğunu İngiliz muhabirlerinden Sir Ashmead Bartlett aşağıdaki sözleriyle izah etmektedir:

> "*Bizi en fazla tedirgin eden bir şey varsa o da her gün sabahleyin 6 ile 7 arasında büyük mermiler ile savaş gemilerimize 3 veya 4 mermi yollayan düşman savaş gemileridir. Bu mermiler havada fena bir ses ile vızıldayıp geçerler. Denize düştükleri vakit müthiş bir su kütlesi kaldırırlar. Eğer patlayacak olurlarsa şiddetli bir gürültü çıkarırlar. Herkesi dalgın uykusundan uyandırırlar ve nereye düştüğünü görmek üzere güverteye koştururlar*."

Yine aynı muhabir Türk gemilerinin bu tarzdaki atışlarıyla Queen Elizabeth zırhlısına üç mermi isabet ettirdiklerini, bunlardan birinin bacayı, diğerinin mühendis salonunu vurduğunu, üçüncüsünün ise bordanın zırhsız kısmından tekneye girerek içeride patladığını kaydeder. Türk gemilerinin İngiliz zırhlılarına, nakliye gemilerine ve sahile çıkan düşman askerlerine yaptığı ateşin önemi görüldükten sonra hemen her gün atışa devam edildi.

Bir Topun Namlusu Nasıl Parçalanır?

İtalya ve Balkan Harbi'nde yaptıkları çok sayıda atışları ile yıpranmış olan bu eski zırhlıların topları, bu aşırtma atışlar ile bir kat daha harap oldu. Barbaros'un orta taret (kule) sancak topunun namlusu parçalanmış ve 15 kişi yaralanmıştı. Başka bir gün Turgud Reis'in baş tareti iskele topunun mazgaldan ağza kadar olan namlu kısmı atış sırasında barut basıncına dayanamayıp parçalanıp uçtu. Bu patlama neticesinde 7 kişi şehit oldu ve 18 kişi yaralandı. Taret içinde bulunan diğer asker ve subayların ise bütün saçları, bıyıkları, el ve yüzleri yanmış, bütün elbiseleri barut gazının şiddetli basıncıyla dikiş yerlerinden ayrılarak uçuşmuş bir halde çırılçıplak kurtulmuşlardı.

Barbaros zırhlısı E-11 denizaltısı tarafından torpido ile batırıldığı zaman aşırtma atış yapmak için acele ediyordu ve bu amaç uğrunda kurban oldu.

Üsküdar Vapurunun Batışı

27 Nisan 1915 günü sabahı Gülcemal, Akdeniz ve Reşid Paşa vapurları binlerce asker yüklü oldukları halde Nara önüne gelerek demirlediler. Bu esnada Turgud Reis zırhlısı da her zaman olduğu gibi mevkine gelerek aşırtma atışa başladı. Biraz ileride Teke Burnu civarında ise İngilizlerden el konularak Üsküdar ismi verilmiş olan şilep demirliydi. Dört beş dakika sonra İngiliz sabit balonu yükselmeye ve ardından Queen Eliza-

beth'in 38'lik mermileri nakliye gemilerimizin etrafına düşmeye başladı. Bu gemiler, etrafına düşen mermilerin kaldırdığı su kütleleriyle örtüldüğünden hızla demirlerini koparak Akbaş ve Gelibolu civarına çekildiler. Nadir olabilecek bir şans eseri bu asker dolu gemiler hiçbir isabet almamışlardı. Yalnız 38'lik yüksek hızlı bir mermi, içinde kendi mürettebatından başka kimse olmayan Üsküdar vapuruna isabet etti. Bu tek isabet koca şilebin sapsız balta gibi hızla batmasına yetti. İnsan kaybı yalnız iki kişiden ibaretti. Bu olaydan sonra Çanakkale'ye gelecek asker ve malzeme yüklü gemilerin tehlike mıntıkasına girecekleri zaman birtakım kural ve şartlara tabi tutuldu ve koruma tedbirleri alındı. Böylece hiçbir kayba meydan verilmedi.

YEDİNCİ KISIM

Çanakkale'de İngiliz Zırhlılarının Batırılması

Goliath'ın Batışı

Arıburnu ve Seddülbahir cephelerinde üç aydır aralıksız devam eden savaş şiddetini yitirmişti. Gece yapılan Türk hücumlarına gündüzleri İngiliz zırhlılarının ateşleri ile himaye edilen mukabil düşman taarruzlarıyla karşılık veriliyordu. Barbaros ve Turgud zırhlıları Arıburnu'na aşırtma atış yaparak az veya çok yardımda bulundukları halde üç taraftan deniz ile çevrilmiş olan Seddülbahir grubuna Türk gemilerinin yardım etmesi mümkün olamıyordu. Yalnız İntepe'ye tabya edilmiş olan toplar, Anadolu yakasından ateş açarak Seddülbahir İskelesi'ni bombardıman ediyorlardı. Seddülbahir Cephesi'nin Boğaz tarafındaki Kereviz Deresi, Türk ve Fransız siperlerini birbirinden ayırıyordu ve bu cephenin en kanlı savaşları burada meydana geliyordu. Gündüz savaşlarında yorgun düşmüş olan Türk askerleri, geceleyin de sahile çok fazla sokulmuş olan bir İngiliz zırhlısının yan ateşleri ile hırpalanıyordu. 13 Mayıs gecesi Binbaşı Ahmed Bey kumandasındaki Muavenet-i Milliye muhribi bu zırhlıyı torpidoladı ve personelinden ancak yüz kişi kurtulabildi. Türk savaş gemilerinin hemen hepsinde birkaç Alman subay ve neferi bulunuyordu. Muavenet-i Milliye'deki irtibat subayı Binbaşı Rudolph Firle Goliath'ın torpidolanmasını şöyle anlatmaktadır[10]:

10 Yazarı: Rudolph Firle, Tercüme Eden: Nizâmeddin Süleyman. [Kitabın yazarı Goliath'ın batırılışı ile ilgili bu çok detaylı alıntıyı dipnotta vermiştir. Biz bu önemli bilgileri metin içine almayı uygun bulduk (ç.n)].

Goliath'ın Batması

"10 Mayıs'ta Paşa Limanı'nda bulunduğum esnada Boğazlar Genel Kumandanı Müşir Amiral Von Usedom Paşa tarafından telsiz telgraf ile kaleye çağrıldım. Kumandan bir telgraf ile Çanakkale Boğazı girişinde bulunan ve Türk birliklerine hiç rahat vermeyen Goliath İngiliz savaş gemisinin torpido ile saldırılmak suretiyle tahribi hususunda görüşme yapmamızı rica ediyordu. O gün akşamı hemen Çanakkale'ye doğru hareket ettim. Gün ağarırken Gelibolu önlerinde bulunuyor ve Çanakkale'yi bombardıman eden düşman savaş gemilerinin ağır toplarının korkunç gürültüleri kulakları tırmalıyordu. Bu, gerek karadan ve gerek denizden

şiddetli muharebelerin olduğu bir gündü. Çanakkale'nin, daha yaygın bir tabirle Türkiye geleceğinin tayin edileceği bir gündü. Aynı zamanda bir telsiz haberi de Rus donanmasının İstanbul Boğazı'nı bombardımana başladığını bildiriyordu.

Saros Körfezi'nde bulunan Queen Elizabeth'in 48 santimetrelik topları Gelibolu'yu bir viraneye çevirmişti ve yer yer dumanlar yükselmekteydi. Gelibolu'nun bu zavallı hali beni ve gemimin bütün mürettebatını o kadar üzdü ki düşmanımıza olan öfkemiz bir kat daha arttı. Çanakkale'ye vardığımızda, varlığı bizim için çok nahoş bir manzara teşkil eden gözetleme balonu da yükselmiş bulunuyordu. Balon düşman gemilerinin gerek girişten ve gerek Saros Körfezi'nden icra ettikleri yoğun ateşi telsiz ile düzeltiyordu. Ötede beride 38 santimetrelik büyük mermilerin düşmesinden dolayı ve bir minare yüksekliğinde su sütunları yükseliyor ve buna karşılık olarak Türk birliklerinin ateşleri, Maydos yakınında bulunan Barbaros ve Turgud'un 28 santimetrelik toplarının aşırtma atışları ortalığı cehenneme benzer bir gürültüye boğuyordu.

Bu esnada henüz gelen neferler, hayvanlar, erzak ve mühimmat ile tıka basa dolu nakliye gemileri de yardımsız bir halde birlikleri ve malzemeleri kolaylıkla çıkarabilecek ve kendilerini oldukça güven altında bulunduracak bir mahal aramakla meşguldüler.

Sahilde bulunan Amiral Von Usedom'la buluşmak üzere gemiden henüz indiğim sırada idi ki ağzına kadar dolu ve henüz tahliyesine bile başlanmayan üç nakliye gemisi Cenab-ı Hakk'ın himayesine mazhar oldu ve tamamen boş olan diğer bir tanesine 38'lik bir mermi isabet ederek hemen batırdı.

Von Usedom, Morto Körfezi'nde güven içinde yatan, fakat hızlı ve etkili ateşle birliklerimizi çok taciz eden Goliath savaş gemisinin tahribi gerektiğini; bir gece saldırısının ve bu görevin tarafımdan yapılmasının mümkün olup olamayacağının araştırılarak bildirilmesini rica etti.

Öğleden sonra ilk iş olmak üzere bir istimbota binerek ve mümkün olabildiği kadar Avrupa sahilini takip ederek daha önce dökülen mayın hatları yanlarından selametle geçip yolu belirledim. Bu işi de Amiral Souchon tarafından Boğaz'da gözetleme hizmetine tahsis edilen küçük botlarla değil, mürettebat ve silahları mükemmel bir halde bulunan binmekte olduğum Muavenet-i Milliye muhribi ile yapmaya karar verdim.

Gece olmadan önce düşman gemisinin bir seferde hem gündüzki ve hem de geceki durumunu araştırıp ve ona göre planımı tespit edip tamamlamak üzere ana gözetleme mevki olan Erenköy'e bir otomobile binerek gittim. Bu şekilde geminin hem gündüz bulunduğu durumu görecek hem de geceleyin ne yolda hareket edeceklerini tespit edecektim.

Gökyüzü geceleyin yıldızlarla doluydu. Boğaz girişinden Bozcaada'ya kadar bulunan ve bütün gemi pencerelerinden (lombozlarından) ışıkları süzülen İngiliz ve

Fransız savaş gemileri, transportlar her türlü endişeden uzak bir halde aydınlık bir şehir manzarası gösteriyordu. Daha doğrusu bu yıldızlı gökyüzüne deniz üzerinde bir nazire yapıyordu. Fakat bu sessizlik bir küçük Türk torpidosu tarafından herhalde ihlal edilecek, huzurlu kalpleri endişelerle dolduracaktı.

Morto Körfezi'nde yatan bu iki İngiliz savaş gemisi, askeri kıtalarımızın makineli tüfek ateşine toplarla karşılık vermeye başladılar. Her iki gemi de gayet açık bir şekilde görülebiliyordu. Altı destroyer Boğaz'ın içinde devriye yaparak hem bu iki gemiyi hem de dışarıdaki gemileri muhafaza görevini ifa ediyorlardı. Sahile de 400 metreden daha yakın sokulamıyorlardı.

Ben Boğaz'ın Avrupa sahiline, dik yamaçların koyu gölgelerine mümkün olduğu kadar sokulmak suretiyle, bu muhriplerin görüşünden kendimi son ana kadar kurtaracağımı anladım. Fakat herhalde bu yine fazlasıyla talihin lütfuna mazhar olabilmeye bağlıydı.

Gece yarısına doğru İngiliz gemilerinin ateşi kesildi ve yorgun askerler istirahata daldı. Hücum için en uygun zamanın bu yorgun askerlerin tam derin bir uykuda bulundukları saat bir ile iki arası olduğuna karar verdim.

Gündüz olunca Amiral Usedom'u ziyaret ederek bir sonraki gece hücumu icra edeceğimi söyledim. Durumu donanma kumandanlığının da onayına arz ettim ve derhal olumlu cevabı aldım.

Gün, kazan, makine ve silahları hazır etmekle geçti. En fazla emek torpidolara verildi. Çünkü biz zaferi bu silâhlarla elde edecektik. Düşmana hücum anına kadar bacadan ne alev ve ne de yoğun duman çıkarmayacaktık.

Durumdan ilk önce gayretli torpido subayını haberdar ettim. Sonra bütün mürettebat kutsal görevi öğrendi. Herkes büyük bir gayret ve heves ile işe sarılıyordu. En küçük noktalara kadar her şey muayene edildi. Dümen, dümen makinesi, projektörler tekrar tekrar prova edildi. Bir çarpışma ve mayına isabet tehlikelerine karşı hazırlık yapıldı. Lüzumu olmayan bütün eşya gemiden çıkarıldı. Aslında Nara'dan Boğaz girişine kadar mesafe kısa idi.

Dönüş ihtimalini pek de göz önüne almıyordum ve o gemide bunun bir örneği vardı. Yaklaşık iki ay önce cesur Demirhisar botu İzmir'den bir çıkış yapmış, fakat nihayet mürettebatı tarafından gemi tahrip edilmişti ve ben de böyle düşünmekte haklıydım. Önce mayın hatlarını selametle geçmek tehlikenin ilk basmağını ve en büyüğünü atlatmak demekti. Olayın sonrası artık kendi kendine gelişecekti.

Sonra akşam olmaya başladı. Mürettebat beyaz peynir ve ekmekten oluşan akşam yemeğini yedi.

Saat 19:00'da demir aldım ve Maydos önünden itibaren sahile yakın ve gayet ağır bir yol ile yılan gibi kıvrılarak seyredip mayın hatlarını geçmeye başladım. Sahile o kadar yakın geçiyordum ki bir defa gemi hafifçe denizin dibine süründü ise de bir zararı olmadı. Hücum zamanını beklemek üzere saat 19:30'da bir küçük burun ile

girişten görünmeme engel olan Soğanlıdere'nin ağzına ve bir istihkâmın tam önüne demirledim. İngiliz devriye muhriplerinin buraya kadar mayın tehlikesinden dolayı gelemeyeceklerini tahmin ediyordum. Giriş tarafı henüz aydınlıktı.

Biraz sonra her akşamki programa uygun olarak Morto Körfezi'ndeki savaş gemileri yokluğa kavuşacakları bu son gece ateşlerini de icraya başladılar. Kendileriyle tanışacağımız saat gelmeye başlıyordu. Haritayı tekrar tekrar inceleyip çeşitli durumlara göre gidiş ve dönüş yolunu hesap ettim. Nöbetçi ere (varda bandıraya) beni gece yarısında uyandırmasını emir ile uyumak üzere seyir kamarasına çekildim ve bir sandalye üzerinde mümkün olabilen rahatlıkta uyudum.

Tam gece yarısı uyandırıldım. Bu güzel Mayıs gecesinde mehtap yoktu. Ortalık zifiri bir karanlığa bürünmüştü. Yalnız şiir olarak gökyüzünde yıldızlar ve musiki olarak da topların yeknesak patırtıları vardı.

Subay ve neferleri bir defa daha toplayıp birbirimizle vedadan sonra vazifeye sevk ettim. Sonra da subaylara tek tek görevleri dağıttım ve kendilerine hızlıca açıklamada bulundum. Sebelin, baş top ile baş torpido tüpüne, Andreae, kıç top ile kıçtaki tüpe memur oldular. Her üç tüpün çavuşları olan Stamm, Buskohl, Eggers'ı köprü üzerine yanıma çağırdım. Böylece hedefi layıkıyla görerek tanımaları fırsatını elde ettiler.

En iyi varda bandıralardan biri olan işaret memuru gedikli adayını da bir el işaret feneri ile projektör başına gönderdim. Jendrszock'a, yarım filomda daha iyisini hiç de aratmayacak kadar makineleri iyi kullanan bu makine gediklisine de gerekli talimatları verdim.

Odessa ve diğer seferlerimde dümen başında bulunarak üstün maharetle gemiyi sevk ve idare eden Türk serdümeni bu sefer de dümen başına getirdim. Hem böylece Türklerin de duygularını okşamış olacaktım. Toplar Türk mürettebat tarafından donatıldı. Çok gayretli ve görevine bağlı olan Türk mürettebat büyük bir sessizlik içinde ve itaatle görevlerine sarıldılar.

Ses çıkarmadan, yavaş yavaş demirimizi aldık ve geminin baş kısmını (pruvasını) Boğaz girişine çevirdik. Boğaz'ın Avrupa sahiline yaklaşık 50 metre mesafeden seyre başladık. Demir mahallinden Morto Körfezi'ne kadar olan mesafe ancak 5 mil kadardı. Yirmi dakika sonra hedefe oldukça yaklaştık. Beş dakikaya kadar bütün devriye hattı üzerinde bulunacağız. İşte takriben 200 metre mesafede ve iskele kemere yönünde önümüzden geçmek üzere bir torpido muhribi muhtemelen üzerimize dönecek. Fakat bizi görmeden geçip gitti. Nihayet karanlıklar içerisinde sudan yükselen bir gemi silüeti, kalın direkler ile bacalar görülebildi. Dümeni iskeleye kırarak geminin başını sahilden Boğaz sularının ortasına çevirdim ve bu şekilde saldırı mesafesini ve atış durumuna hazır hale gelmeyi başardım. Demir üzerinde uyuyan ve artık tamamen görülebilen bu teknenin baş tarafında köprü üzerinden bir mors lambasıyla işaret verilmeye başlandı. Her ihtimale karşı hazırlanmıştım.

Projektör başında bulunan vardiya çavuşu neşeli bir ses ile sordu:

– Yüzbaşı efendi, İngilizler parola soruyorlar, ne cevap vereyim?

– Siz de aynını tekrar ediniz, dedim.

Her durumda İngilizleri tekrar soru sormaya sevk ederek vakit kazanmak istedim. Vardiya çavuşu da elindeki işaret feneri ile üç hat çekti. Buna üç hat ile cevap verildi. İngilizlerin üçüncü defa olarak işaret lambalarını kullanmaya başladıkları anda gecenin bu uyuyan sessiz ve karanlıkları içerisinde benim atış komutum işitildi ve sancak baş torpido tüpünden çıkan torpido hedefine hızla fırlatıldı. Birkaç saniye sonra bunu bir ikinci ve üçüncü torpidolar takip ettiler ve üçü de hedefi buldular. Bu sonuncu torpido muhtemelen geminin kıç tarafındaki cephaneye tesadüf etti ve müthiş bir ses çıkararak direk yüksekliğine kadar bir alev çıkardı. Artık olayın bundan sonraki kısmına pek o kadar dikkat edemedim. Gemi siyah bir duman kütlesine bürünerek sancak tarafına doğru hızla batmaya başladı. Ürpertici bir gürültü oldu. Arkada yatan ikinci bir geminin projektörleri derhal açıldı. Bu gürültüler Türk ve İngiliz savaşçılarını da ayağa kaldırdı [Saat gece 01:07, 13 Mayıs, Pazar günü].

Bu üç mükemmel torpidoyu düşman gemisine gönderdikten sonra bu gece için artık başka torpidoya lüzum kalmamıştı. Üzerime açılan projektörlerden ve yaklaşmakta olan düşman gemilerinin ateşlerinden uzaklaşmam icap ediyordu. Döndüm ve mayınlı olmayan rotayı azamî hızla seyrederek geçtim ve telsiz ile de olayı donanma kumandanlığına duyurdum. Mayın hatlarından güvenle geçebilmek için ortalığın aydınlanmasını beklemek lazımdı. Saat ikiye gelmişti. Bununla beraber sabaha daha vakit vardı. Uyumak imkânı çoktan kaybolmuştu. Burada yine her an düşman muhriplerinin saldırısına maruz kalabilirdik. Bu sebeple tetikte bulunmalıydık. Köprü üzerinde bana çok lezzetli gelen ve dimağıma ferahlık veren bir kahve içtim.

Sabahın ilk ışıkları Truva harabeleri üzerinden parlamaya başladı. Saat 5:00'te buradan demir aldım ve hareket ettim. Çanakkale'ye ulaştığımda donanma kumandanı olan Amiral Souchon'dan şu telgrafı aldım:

"Muaveneti iyi yaptınız".

Geceleri savaşan neferlere hiç rahat vermeyen bu bıktırıcı düşman vücudunun ortadan kalkması dolayısıyla sahilin her iki tarafından yükselen alkış nidaları arasında gemi süzüldü ve Paşa Limanı'na yöneldi.

Sabahleyin yükselen bir uçak Morto Körfezi'nde, bir gece önce tehlikeli bir düşman gemisinin yattığı yerde ancak su yüzeyinde yağ ve petrol lekeleri kaldığını bildirmişti. Paşa Limanı'nda bulunan yarım filoya mensup kalan gemilere, denizaltılara karşı alınması gereken tedbirler hakkında talimat vererek İstanbul'a hareket ettim. Cuma günü sabahleyin bütün evleri alsancaklara bürünen, pencerelerinden binlerce mendil sallanan Boğaziçi'nin her iki sahili arasından geçtim.

Subay ve neferleri kıç tarafta tabur olarak müzik ile bizi karşılayan Yavuz'a üç boş torpido tüpümüz çevrilmiş olduğu halde yaklaştık ve gemimizi rıhtımdaki özel yerimize bağladık. O kadar görevine bağlı olan Türk serdümenin gözlerinden yaşlar dökülüyor ve ilk defa belki bir an için görevini unutuyordu."

İlave: Yukarıdaki ayrıntıyı okuyan okuyucuların dikkatini çektiği üzere bu makaleyi yazan Rudolph Firle bu hadisenin bütün icraat ve şerefini gemide bulunan üç veya dört Alman tecrübeli subay ile kendine bağlamıştır. Halbuki Binbaşı Ahmed'in kumandasında bulunan Muavenet-i Milliye'nin bütün subay ve mürettebatı Türk olup, tamamen Türkler tarafından sevk ve idare ediliyordu. Yalnız Osmanlı Donanması'nın kumandasını üstüne alan Amiral Souchon tarafından her gemide olduğu gibi birkaç Alman subay ve gediklisi bulunduruluyordu. Bu gerçeği gizleyerek bütün şerefi yalnız kendilerine hasretmesi çok garip bir zihniyettir.

Çanakkale'de Alman Denizaltıları

Bu olaydan beş on gün sonra Kıdemli Yüzbaşı Hersing kumandasında bulunan U-21 Alman denizaltısı ilk defa olarak Çanakkale'ye geldi. Ve Mayısın 25'inci Pazar günü öğle vakti Arıburnu'ndaki Türk mevzilerini topa tutan Triumph zırhlısını torpidoladı. Yedi dakika sonra Triumph batıp gitti. Geminin torpido ağları hiçbir yarar sağlamadığı gibi mürettebatın kurtarılması işine de engel oldu ve ancak 60 kişi kurtarılabildi.

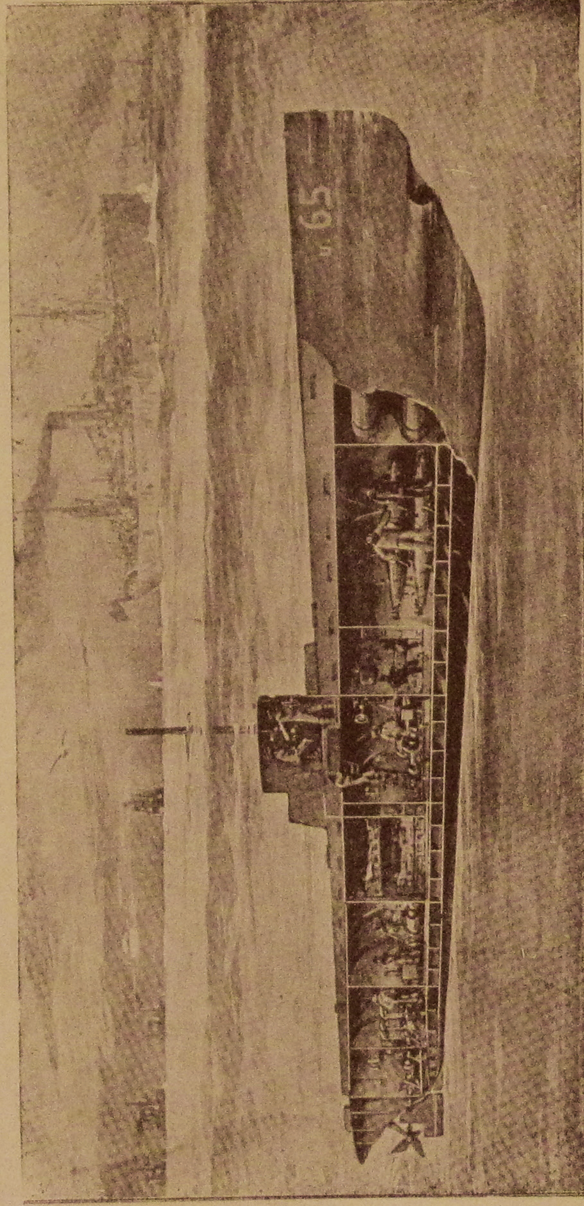
Alman denizaltılarının Boğaz önünde faaliyete geçmesi, İngilizleri zor duruma soktu. Şimdi Queen Elizabeth, Lord Nelson, Agamemnon gibi yeni zırhlılar Mondros'un korunaklı limanına sığınmışlardı. İngiliz amirali, forsunu 25 senelik eski bir gemi olan Majestic'e nakletmişti. 23 Mayıs günü sabah saat 06:40'da U-21 bunu da üstün başarı ile torpidolayarak batırmayı başardı. Bu geminin batışı esnasında bulunmuş olan Daily Telegraph İngiliz Gazetesi'nin tanınan muhabiri Sir Ashmead Barlett*olayı şu şekilde anlatmaktadır:[11]

11 Ahmed Cemaleddin Bey'in tercümesinden.

"Yatağım kıç taret üzerindeki güverteye serilmişti. Derhal yatarak derin bir uykuya daldım. Saat altıyı çeyrek geçeye kadar hiç uyanmadan uyumuşum. Bir aralık gözümü açtım ve nöbetçiye saati sordum. Nöbetçi 'Saat altıyı çeyrek geçiyor

* **Ellis Ashmead Bartlett** (1881-1931)

Barlett, İngiliz ordusunda astsubay rütbesiyle Boerlere karşı Güney Afrika'da savaştı. 1904'de Port Arthur kuşatmasında (Rus-Japon Savaşı) Japon ordusunda özel savaş muhabiri olarak yer aldı. Mart 1915'de Winston Churchill'e bir mektup yazarak, Çanakkale Seferi'ne katılmak istediğini belirtti. Avustralya imparatorluk kuvvetlerine katılan Bartlett, 1915 Nisan'ında bu kuvvetlerde bulunan üç muhabirden biriydi. Bkz., Serpil Sürmeli, "İngiliz Savaş Muhabiri Ellis Ashmead Bartlett'in Gözüyle Çanakkale Seferi Başarısızlığı ve Gelibolu'da Sıradışı Mücadelesi", *Atatürk Dergisi*, Atatürk Üniversitesi, c. 5, sa. 1, 2006, s. 81-90 (ç.n).

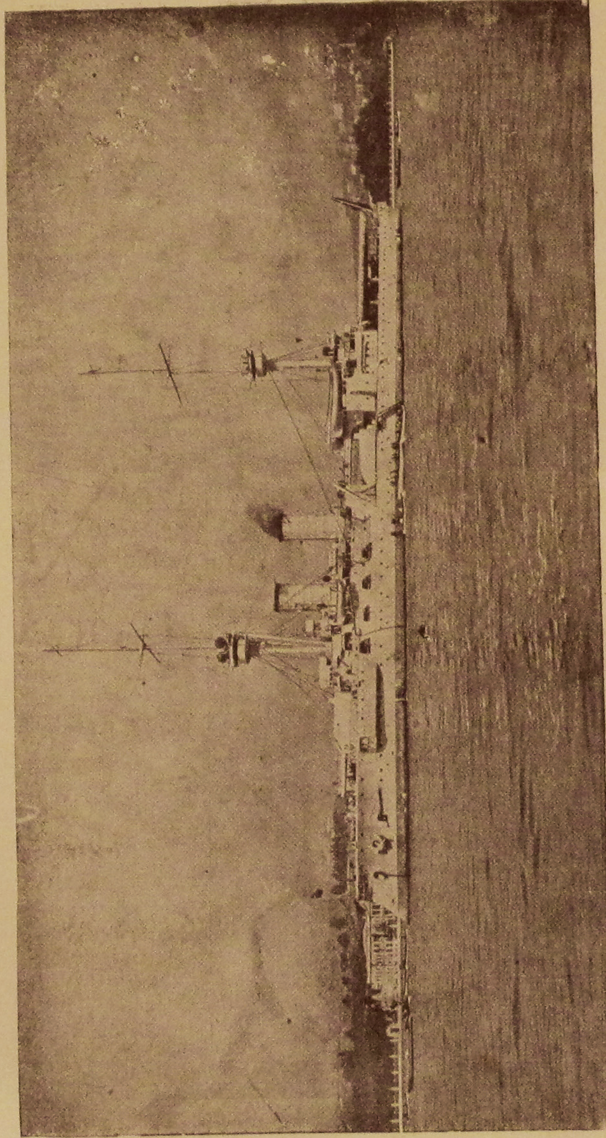

پریسقوپی صوینك اوزرنده اولارق سیر ایدن بر تحت البحرك مقطعی

Periskopu suyun üzerinde olarak hareket eden bir denizaltının bölümleri

21 numaralı Alman denzialtısı Cebelitarık Boğazı'ndan geçerken

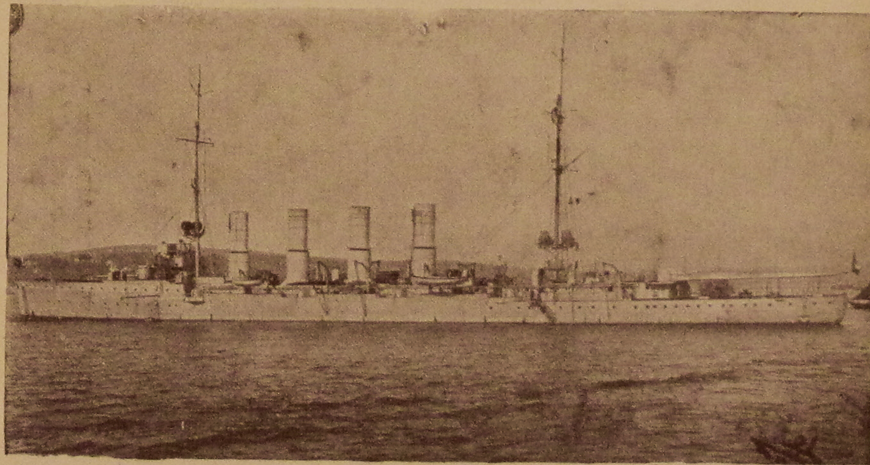

(بارباروس خیرالدین) زرهلیسی

(Barbaros Hayreddin) zırhlısı

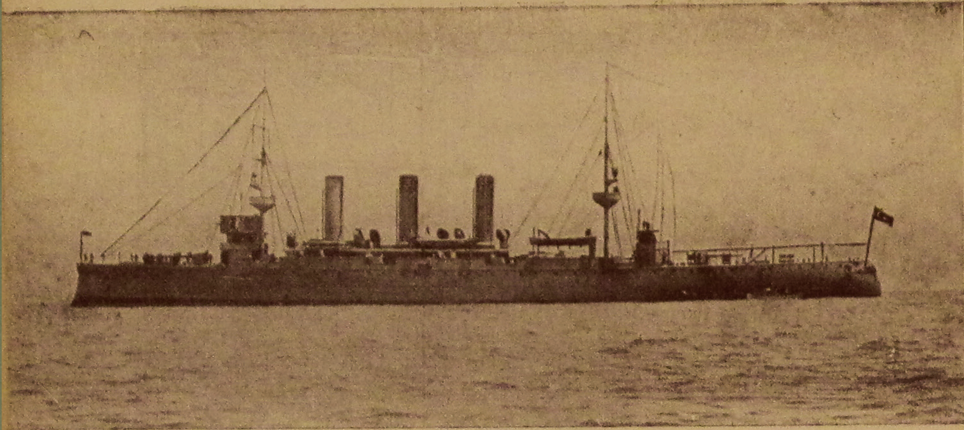
(یاووز سلطان سلیم) زرهلیسی قروزری

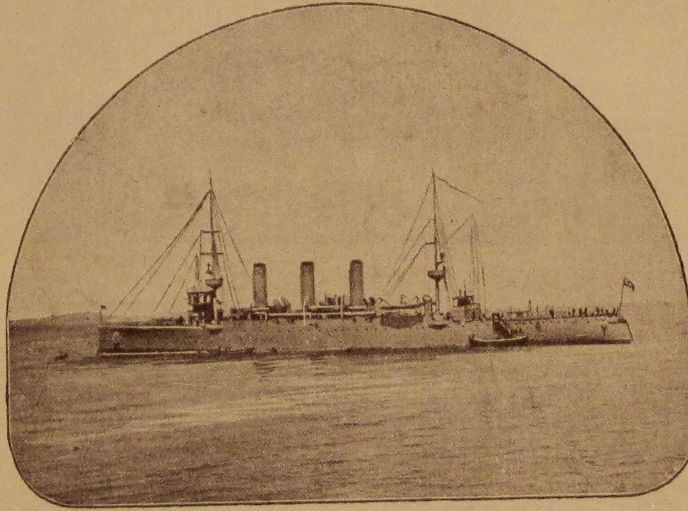
(مدللی) محافظه‌لی قروزری

(Yavuz Sultan Selim) zırhlısı kruvazörü

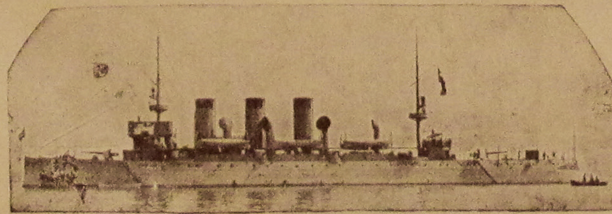
(Midilli) muhafazalı kruvazörü

(حميديه) محافظه‌لی قروزری

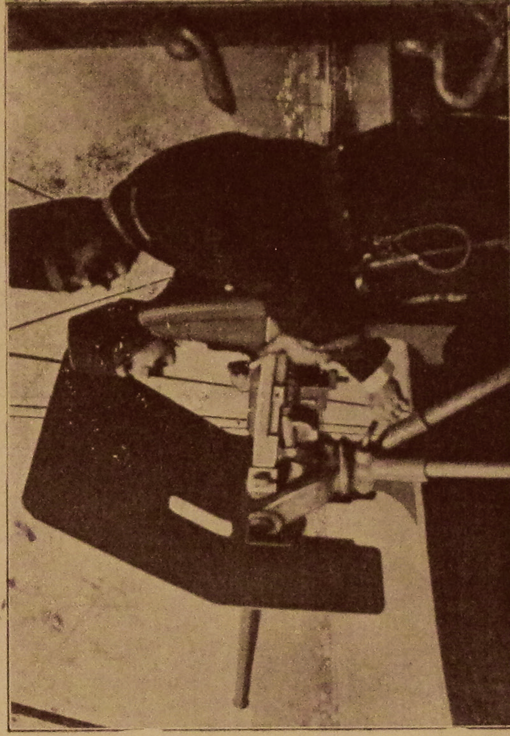

(حميديه) محافظه‌لی قروزری

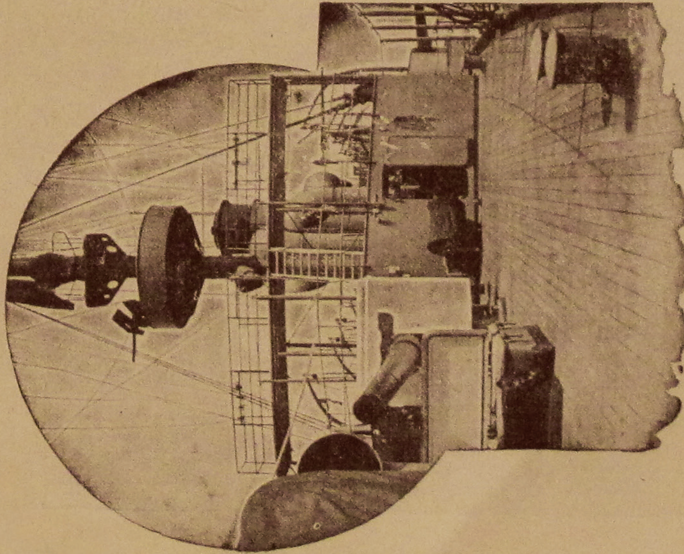

(مجيديه) محافظه‌لی قروزری

Hamidiye muhafazalı kruvazörü
Hamidiye muhafazalı kruvazörü
Mecidiye muhafazalı kruvazörü

مجیدیه قروازوری چاناقلغنده بر ماکینه‌لی توفك

مجیدیه قروازوری قیچ کوپریسی

Mecidiye kruvazörü çanaklığında bir makineli tüfek

Mecidiye kruvazörü kıç köprüsü

*efendim.' dedi. Henüz pek erkendi. Öbür tarafıma döndüm. Tekrar uyumuşum. Saat altıyı kırk dakika geçerken birdenbire birçok ayak sesleri işittim. Neferlerden birinin ayağı yatağıma takılarak üzerime yuvarlandı. 'Ne oluyoruz?' soruma karşı titreyen bir ses ile 'Üzerimize bir torpido geliyor.' dehşetli cevabını verdi. Ayağa kalkmaya davrandığım sırada müthiş bir patlama bütün gemiyi sarstı. Ben de tekrar yatağımın üzerine yuvarlandım. Majestic derhal iskele yönüne yattı ve öyle kaldı. Gemide müthiş bir faaliyet hüküm sürüyordu. Neferler, subaylar öteye beriye koşuyorlar, emirler veriliyor, filikalar mayna ediliyordu**

Her ne kadar birçok günden beri torpillenmek ihtimaline kendimi alıştırmış isem de bu ihtimalin birdenbire gerçeğe dönüvermesi sinirlerimi fena halde bozmuştu. Derhal cankurtaran simidini yakaladım ise de henüz şişirilmemiş olduğunu gördüm. Bunun üzerine suya iyi bir cankurtaran olduğu halde atlamak düşüncem alt üst oldu.

Kaybedilecek vakit yoktu. Majestic gittikçe eğilimli bir vaziyet alıyordu. Artık geminin son dakikalarını yaşadığını anlamak için usta bir bahriyeli olmaya ihtiyaç yoktu. Derhal üst güverteye fırladım ki burada müthiş bir kalabalık vardı. Herkes geminin bordasından kayarak denize atlıyordu. Birdenbire siyah bir duman etrafımı sararak gözlerimi yaktı ve boğazımı kuruttu. Az daha boğulacaktım. Bunun patlamadan çıkan duman olduğunu sonradan anladım. Torpil ağları gerilmiş olduğundan denize atlarken bu ağların içine düşmemem gerekiyordu. Ağsız bir yer ararken birdenbire arkadan bir saldırı oldu. Ben de doğruca büyük bir kuvvetle ağın içine düştüm. Hemen gözlerimi açtım. Elimde o an bir işe yaramayan cankurtaranı sımsıkı tuttuğumu görünce gülmekten kendimi alamadım.

Kendimi güç bela torpido ağlarından dışarı çıkarabildim. Etrafımda yüzlerce bahriyeli yüzüyordu. Bütün kuvvetimle yüzerek batan gemiden uzaklaşmaya çalışıyordum. Zira bir gemi battıktan sonra deniz yüzeyinde bir girdap oluşturuyor ve bu girdap yüzeyde bulunanları denizin dibine çekiyordu. Nihayet biraz ilerledim. Büyükçe bir direk parçası gözüme ilişti. Her ne kadar direk ile aramızda 40-50 metreden fazla bir mesafe yok ise de artık pek ziyade kuvvetten düşmüş olduğumdan direk parçasına kadar yetişebileceğime pek inanamıyordum. Ancak muhatap olduğum tehlike, kuvvet ve kudretimi iki kat artırmış olduğundan can havliyle yüzmeye başladım.

Yüzerek almaya mecbur olduğum bu 50 metrelik mesafeyi hayatım boyunca unutamayacağım. Deniz sakin olmakla beraber o kadar korkunç idi ki morumtırak suların karanlık derinlikleri arasında ebedi istirahata dalmak tüylerimi ürpertiyordu. Oh! Nihayet direğe el atabilmiştim. Kalbimin derinliğinde öyle bir sevinç hissettim ki hayatın bir insan nazarında ne kadar önemli olduğunu o zaman anladım. Hayatımı kurtaran direk parçasına iki elimle sarılarak biraz nefes aldım. Sonra yavaş yavaş kendime gelerek ata biner gibi direğe bindim ve ancak o zaman batmakta olan Majestic'e bakmak hatırıma geldi. Majestic hemen hemen alabora olmuştu. Bulunduğum yönden ancak geminin bir bordasını görebiliyordum.

* Mayna etmek: Gemilerde herhangi bir malzemeyi bir halat veya palanga yardımıyla aşağı indirmek. *Kamus-ı Bahri*, s. 195 (ç.n)..

Artık gemide kimsenin kalmadığı muhakkaktı. Zira bu vaziyette duran bir gemide insanın yürüyebilmesi mümkün değildi. Birdenbire gemi tamamen alabora oldu. Fakat şayan-ı hayrettir ki öylece karinası gökyüzüne dönük uzun süre su üstünde kaldı. Bedbaht Majestic bir türlü batmak istemiyordu. Nihayet bu gemi de Akdeniz'in mavi dalgalarına gömüldü."

Bu denizaltı 27 Haziran günü Seddülbahir önünde 5.500 tonluk Carthage nakliye gemisini torpidoladı. Eylül başında ise Pula'dan yola çıkmış olan iki küçük Alman denizaltısı Boğaz'a dâhil oldu.

Alman denizaltılarının faaliyeti üzerine düşman savaş gemileri Çanakkale'den uzaklaşarak meydanı muhriplere bıraktılar ve bir müddet sonra da büyük toplarla teçhiz edilmiş olan monitörleri getirdiler.

Anafartalara Asker Çıkarılması

Ocak 1914'te giriş istihkâmlarının bombardımanı ile başlayan Çanakkale seferi şimdi büyük bir savaş sahnesi haline gelmişti. 18 Martta İngiliz ve Fransız donanmasının uğradığı büyük mağlubiyetten sonra Gelibolu'ya asker çıkararak istihkâmları geriden susturma planı da suya düşmüştü. Bilhassa üç İngiliz zırhlısının Türk ve Alman torpido muhribi ve denizaltıları tarafından birbiri peşine batırılması, abluka filosunun ve sonuç olarak düşman kuvvetinin bir kolunu kırmıştı. Artık İngiliz ve Fransız başarısı yarı yarıya azalmıştı. Fakat İngilizler hemen karamsar olacak takımdan değillerdi. Bu nedenle Kilidülbahir'e hâkim olan Kocaçimen Tepesi'ni bir baskın ile ele geçirmek için büyük bir çıkarma hareketi daha yaptılar. 6 Ağustos akşamı 5 İngiliz bölüğü Suvla Koyu'na çıkarak Anafarta Ovası'na, sonra Kocaçimen Tepesi'ne hücum ettiler. İngiliz askerleri tam Kocaçimen Tepesi'ne İngiliz bayrağını dikecekleri anda karşılarında Türk'ün azimli kumandanı Mustafa Kemal Bey (şu an Reis-i Cumhurumuz Mustafa Kemal Paşa) tarafından sevk ve idare edilen 49. Tümen çıktı ve düşmanı Anafarta Ovası'na püskürttü.

Gelibolu Yarımadası'nın Tahliyesi

Anafartalar'da 7 Ağustostan 7 Aralıka kadar dört ay devam eden kanlı muharebelerden sonra İngiliz azim ve inadı kırıldı. 6/7 Aralık 1915 gecesi düşman Anafartalar ve Arıburnu Cephelerini tahliye etti. Bundan bir ay sonra 8/9 Ocak 1916 gecesi Seddülbahir Cephesi'ni de tahliye ederek Gelibolu Yarımadası'ndan uzaklaştılar.

İngilizlerin terk ettikleri malzeme, mühimmat ve erzak miktarı pek çoktu. İngiliz gemileri bunları tahrip etmek için bilahare boş yere ateş açtılar.

Bulgarların Ekim 1915'te merkez devletler lehine olarak savaşa girişi ve Sırbistan'ın ezilerek Türkiye ile Avusturya ve Almanya arasında demiryolu ulaşımının sağlanması ve böylece Çanakkale'nin şimdiye kadar mahrum olduğu topçu cephanesine kavuşma ihtimali bu tahliyeyi hızlandırmıştı.

8 ay 14 gün süren Çanakkale'de bir ölüm makinesi işledi. Türk, Fransız, İngiliz gençliğinin büyük bir kısmı bu uğursuz makinenin dişlerine takılarak mahvoldu. Genelkurmay'ın *Harp Tarihi* külliyatından *Çanakkale Muhârebâtı* isimli kitapta Çanakkale'deki kayıplarımız aşağıdaki gibi gösterilmiştir:

Şehit	55.127
Yaralı	100.177
Kayıp	10.067
Çeşitli hastalıklardan ölüm	21.498
Hasta olanlar	64.440
Toplam	351.308

Düşman ordusunun kayıpları:

İngiliz kayıpları:

Ölen subay	1.745
Yaralı subay	3.143
Kayıp subay	353
Ölen asker	26.455
Yaralı asker	74.754
Kayıp asker	10.901
Hasta askerler	98.683
Toplam	216.032

Fransızların yalnız Kasım ayı başına kadar verdikleri kayıplar:

Ölen subay	183
Ölen asker	3.569
Yaralı Subay	355
Yaralı asker	16.564
Kayıp subay	45
Kayıp asker	5.957
Hastalar	20.773
Toplam	47.745

Kayıplar bu sayıya ulaşıyordu ki bundan sonraki iki aylık kayıplar bu sayıya dahil değildir. Kayıp istatistiklerinde görüldüğü gibi İngiliz ve Fransızların Çanakkale'ye sevk ettikleri 600.000'i aşan askerin yarısından fazlası ölmüş veya yaralı düşmüştür. Maddi kayıpların miktarı ise tasavvurun üzerindedir.

Karadeniz'de Tarafların Deniz Kuvvetleri

Karadeniz'de meydana gelen savaş ve operasyonları incelemeden önce her iki tarafın deniz kuvvetlerini tetkik edelim. Yavuz ve Midilli kruvazörlerinin katılımıyla Osmanlı Donanması birdenbire büyük bir kuvvet ve kudret kazanmış ise de Rusya'nın Karadeniz donanması da ihmal edilebilecek bir güç değildi. Bilhassa inşa edilmekte olan kuvvetli Rus dretnotlarından her biri Yavuz'dan güçlü silahlara sahipti. Aşağıdaki tablo bu gemiler hakkında yeterli derecede fikir vermeye iktifa eder.

Rus Karadeniz Donanması

İsmi	Tonaj	Hızı (Deniz mili)	İnşa Tarihi	Silahları				
				30,5 cm	25 cm	20,5 cm	15 cm	7,5 cm
Ioann Ziatoust	13.000	17	1906	4	-	4	12	14
Evstafi	13.000	16	1906	4	-	4	12	14
Pantelimon	12.800	16	1900	4	-	-	16	14
Rostislav	9.000	15	1896	-	4	-	8	-
Sviatitelia	13.500	16	1893	-	4	-	8	-
Silah Toplamı				12	8	8	56	42
				28			56	42

Muhafazalı Kruvazörler

İsmi	Tonaj	Hızı (Deniz mili)	İnşa Tarihi	Silahları	
				15 cm	7,5 cm
Kagul	6.800	23	1902	12	12
Pamiat Merkuria	6.800	23	1903	12	12
Silah Toplamı				24	24

Muhripler

İsmi	Tonaj	Hızı (Deniz mili)	İnşa Tarihi	Silahları
Kaptan Baranov sistemi 4 adet muhrip	650	25	1906	Bir adet 12 ve beş adet 7,5 cm'lik top Üç adet 45 cm'lik torpido tüpü
Zavidnyi sistemi 9 adet muhrip	400	26	1903	İki adet 7,5 cm'lik top İki adet 45 cm'lik torpido tüpü
Strogiy sisteminde 4 adet muhrip	300	26	1901	İki adet 7,5 cm'lik top İki adet 45 cm'lik tüp

125 ton su çekme kapasitesinde olan ve 12 mil hızında 4 adet gambot ile 120 ila 600 tonluk 7 adet denizaltı.

Yardımcı Gemiler

İsmi	Tonajı	Özelliği
Rion Gemisi	12.000	Mektep gemisi
Kronshtadt gemisi	16.500	Denizaltı ana gemisi
Almaz gemisi	3.300	İmparatorlara mahsus yat
Berezan gemisi	5.000	Mayın gemisi
Dune gemisi	1.650	Çeşitli hizmetler için nakliye
Bug gemisi	1.400	
Dinyeper gemisi	9.000	
Poti gemisi	3.500	
Batum gemisi	2.000	

İnşa Halindeki Gemiler

Dretnotlar

İsmi	Su çekme (tiraj) kapasitesi	Hızı	Silahları (30,5 cm'lik)	Silahları (13 cm'lik)	İnşa Yeri
İmparatoriçe Mariya İmparator Üçüncü Aleksandr İkinci Katerina	23.400	21	12	20	Nikolayev

Kruvazörler

İsmi	Su çekme (tiraj) kapasitesi	Hızı	Silahları	Silahları	İnşa Yeri
-Amiral Lazarov -Amiral Nahimov	6.900	30	-	15	Nikolayev

Muhripler

İsmi	Su çekme (tiraj) kapasitesi	Hızı	Silahları
Bespokoinyi sistemi 9 muhrip	1.100	35	Her biri 10,2 santimetrelik top ile 5 adet 45 cm'lik torpido tüpü

Denizaltılar

Kashalot sistemi	620/800 su çekme (tiraj) kapasitesi	Silahı?

30 Ekim 1911'de Nikolayev'de omurgası tezgâha konulan İmparatoriçe Mariya 1915 Temmuzunda; 1912 senesi Eylül başında yine Nikolayev'de inşasına başlanan Katerina ve Aleksandr gemileri de 1916 senesi ilkbaharında denize indirilmişlerdir. Amiral Nahimov ve Lazarov kruvazörlerine gelince, Baltık Filosu'na bağlı Svetlana kruvazörünün eşi olmak üzere 1913 senesi yaz mevsiminde Nikolayev tezgâhlarına sipariş edilmiş olup, 1916 senesi sonbaharında bitmeleri gerekiyordu. Nikolayev'in Osmanlı ve müttefikleri tarafından işgali esnasında bu kruvazörlerden birisi denize indirilmiş olup teçhizatı tamamlanmak üzere olup diğeri henüz kızaktaydı.

Karadeniz-Rus Sahilleri

Türkler tarafından "Karadeniz (Bahr-i Siyah)", Ruslar tarafından "Çyornoye More" Avusturya ve Almanlar tarafından "Schwars" adı ile anılan bu iç denize verilen isimlerin manası diğerleriyle aynıdır. Bu tanımlamanın sebebi hakkında çeşitli rivayetler vardır.

Fırtınalardan korunmak için adalardan ve limanlardan mahrum olması nedeniyle seyahatin tehlikeli olması yüzünden yelkenli gemilerin fırtınalı havada sahile vurma tehlikesine uğradıkları zaman *kara* diye korku içine düşmeleri de bu rivayetler arasındadır. Eski Yunanlılar diğer milletlerin aksine olarak "misafir seven" manasına olan "Pontos Axeinos" adını vermişlerdir.

Bulgaristan sahilinde Burgaz Körfezi'nden, Kafkasya sahilinde Saint Nikola mevkine kadar uzanan azami uzunluğu 627 ve en geniş yeri Melensu'dan Odessa'ya kadar 333 mildir. Fakat Kırım Yarımadası'nın denize doğru çıktığı yerlerde bu genişlik çok

fazla azalarak 144 mile düşer. Yüzölçümü 180 bin mildir. Rusya, Türkiye, Romanya, Bulgaristan gibi Karadeniz'de sahili bulunan devletlerden en fazla kıyıya sahip olan devlet Rusya'dır. Tuna Nehri'nin kuzey ağzı olan Kilya Kanalı'ndan Kafkas sınırında kopmuş buruna kadar giden bu uzun sahil savunmasını kolaylaştırmak için on mıntıkaya taksim edilerek, her birinin başına bahriye subaylarından bir kimse geçirilmiştir. Her mıntıka içinde bulunan istihkâm mevkileri, işaret istasyonları ve fenerler bahriye subayları kumandasında olmak üzere mıntıka komutanının emrinde bulunurdu.

Birinci Mıntıka

Tuna Nehri'nin Kilya ağzından Odessa'ya kadar uzanan birinci sahil mıntıkası, büyük tuzlu göller ve bunlara dökülen derelerle alçak bir araziden oluşur. Dinyester Nehri'nin döküldüğü büyük gölün giriş kısmı çok sığdır. Bu mıntıka üzerinde Akkirman Kasabası'ndan başka önemli bir mevki yoktur. Dolayısıyla burası da müstahkem değildir.

İkinci Mıntıka

Fontanka Burnu'ndan Demberowski mevkine kadar uzanan ikinci mıntıkada özellikle Odessa ticaret şehri bulunur. Odessa gerçi serbest bir ticaret şehri olmakla birlikte savaş esnasında bataryalar ve mayın tarlaları ile kapatılmıştı. Lost Doref mevkiinden başka sahilin diğer kısmı kayalık banklarla doludur ve yamaçlar sarp olduğundan asker çıkarmaya elverişli değildir.

Odessa Limanı

Yaklaşık 500 bin nüfusa sahip olan Odessa, Karadeniz'e inen önemli ihracat mevkidir. Yapay mendirek ve rıhtımlar ile oluşturulan limanı 700.000 metre yüz ölçümünde ve 7,5 metre derinliğinde olup, bütün rüzgârlardan korunmalıdır. Mendirek dışındaki demir atma mahalli güney ve güneydoğu rüzgârlarına açıktır. Limanın üç tarafı rıhtım ve iskelelerle çevrilidir. 1.200 metre uzunluğunda olan dalga kıranın sonundaki direğe fırtına işaretleri çekilir. Rıhtım üzerinde baştan başa demiryolu hattı vardır. Ayrıca köprüler üzerinde 4 kilometre uzunluğunda bir demiryolu hattı vardır. Rıhtımın her tarafı elektrik ile aydınlatılır.

Rıhtım altı kısma ayrılmıştır:

1- Asker bindirme ve indirme ile hükümete ait buğday nakliyatı yapılır. Bu rıhtımda buğday yüklenmesine mahsus asansörler mevcuttur. Gönüllü filosu gemileri de buraya yanaşır.

2- Rus deniz işletmeleri şirketi vapurları ile yabancı vapurların yanaşmasına mahsustur.

3- Kömür depoları bulunmaktadır.

4- Kafkas sahiline ve Azak Denizi ile Batum hattına işleyen vapurlar yanaşır.

5- Çeşitli şirketlerin vapurları yanaşır. Burada Rus Deniz İşletmeleri Şirketi'nin bir fabrikası ile diğer bir fabrika daha vardır ve 4.800 tonluk gemileri alabilecek kapasitede bir havuz da bulunur.

6- Gaz, yağ ve petrol depolarına sahiptir.

Odessa-İstanbul ve Odessa-Batum kabloları İngiliz Eastern Şirketi'nin malıdır. Odessa, Sivastopol, Kerç (Kerch), Poti, Batum arasında hükümet kabloları vardır. Ayrıca kuvvetli bir telsiz telgraf istasyonu da bulunmaktadır.

Üçüncü Mıntıka

Dembrowski'den Tendra'ya kadar uzanır. Nikolayev ve Ushakov gibi önemli mevkilere sahiptir. Ushakov ve Kılburun'daki istihkâmlar Dinyeper ve Bug nehirlerinin döküldüğü Kherson Körfezi'ni korur. Bu siperler daha sonra önemli ölçüde yenilenmiş ve takviye edilmiştir. 1853 Kırım Seferi'nde müttefiklerin donanma saldırısıyla yıkılan Kılburun istihkâmlarının yerine girişin tam ortasında yapay olarak oluşturulan Nikolayevsky Adası, 1.000 asker kapasiteye elverişli zeminlikler, korunaklı cephanelik ve kuvvetli bataryalar ile silahlandırılarak donatılmıştır. Ushakov Burnu'nda da çok kuvvetli tahkimat ve 28-30 santimetrelik bataryalar mevcuttur. Kherson Körfezi'nde bulunan en önemli mevkiler Rus tersane inşaatlarının bulunduğu Nikolayev şehri ile Herson şehrinin Bug ve Dinyeper nehirlerinin körfezidir. Bu körfez Aralık ile Şubat arasında donar. Bu sığ sularda gündüz işaret şamandıraları, geceleri de aydınlatılmış şamandıralar sayesinde seyahat edilir. Herson şehri, Dinyeper Nehri'nin döküldüğü yerden 14 mil içeridedir ve 60 bin nüfusa sahip önemli bir ticaret merkezidir.

Nikolayev Tersanesi

İngul ve Bug nehirlerinin birleşerek oluşturdukları körfezin bitiminde yaklaşık 100 binden fazla nüfusu olan Nikolayev şehri çok güçlü deniz inşaatlarına sahip olduğu gibi Karadeniz torpido filolarının da merkezidir. Nikolayev, tahıl ithalat ve ihracatında önemli bir yere sahiptir.

İngul Nehri sahilinde bulunan gemi tezgâhları başlıca iki şirketin malıdır. Bunlardan 1905 senesinde Belçika sermayesiyle oluşan ve İngiliz Vickers Şirketi ile birleşen firmaya Rusya Hükümeti dretnot, kruvazör, denizaltı yapımını sipariş etmiş olduğu gibi; İvanov ve Panj Rus gemi inşa tezgâhları da İngiliz John Brown kurumu ile ortaklık yaparak 1911 senesinde fabrika ve müesseselerini çok büyütmüş olup Rus Hükümetinin verdiği siparişleri hazırlamaya çalışıyordu. İngul Nehri 7,5 metre derinliğinde olacak biçimde temizlendiğinden en büyük gemilerin kızaktan indirilmesi mümkün oluyordu.

Bug ve İngul nehirleri üzerinde bulunan köprüler, büyük gemilerin geçişi için ortasından birkaç dakika süresinde açılıp kapanır kapaklara sahiptir. Bunların en önemlisi Parkofka Köprüsü'dür. Aralık ayından Marta kadar nehrin donduğu zamanda yol açmak için bir buz kıran vapuru vardır.

Dördüncü Mıntıka

Tendra Burnu'ndan Kırım Yarımadası'nın Tarkan Burnu'na kadar uzanan dördüncü mıntıkanın önemi Nikolayev ve Sivastopol gibi iki önemli mevkinin arasında olmasındadır. Sahil hattı çok girintili ve çıkıntılıdır ve genellikle düz bir araziye sahiptir. Perekob Körfezi'ndeki geçidin kazılmasına 1889 senesinde başlandı ve 73 mil uzunluğa, 21 metre genişliğe, 3,5 metre derinliğe sahip olacaktı. Bu kanal, Azak Denizi ile Odessa arasındaki mesafeyi önemli ölçüde azaltacaktır. Bu kanalın açılması ile Maryanipol'den Odessa'ya kadar olan 434 millik mesafe 285 mile düşecekti. Bu sahil üzerinde Akmescid ve Perekop şehirlerinin nüfusu dört-beş bin kişiden ibarettir.

Beşinci Mıntıka

Tarkan Burnu'ndan Khersones Burnu'na kadar Kırım Yarımadası'nın batı sahilini içeren bu mıntıka üzerinde Rus Karadeniz Donanması'nın savaş limanı olan Sivastopol'den başka Opatorya yani Gözleve şehri de vardır. Kalamita Körfezi sahilinde bulunan Gözleve şehri, Sivastopol'e karşı harekât yapan bir filo için en elverişli bir hareket üssüdür. 1853 Kırım Savaşı'nda Osmanlı ve müttefik birlikleri Gözleve'yi işgal ettikten sonra Sivastopol üzerine yürümüştü. Bu liman yalnız güney doğu ve batı rüzgârlarına maruzdur ve Ocak 1855'te ortaya çıkan müthiş kasırga sırasında Peyk-i Meserret kalyonu bütün mürettebatı ile kaybolup gittiği gibi bir Fransız kalyonu da karaya vurup parçalanmıştı. Gözleve sekiz ile on bin nüfusa sahip olup tahıl ve tuz ihraç eder.

Opatorya ile Sivastopol arasındaki sahilde Kırım Yarımadası'na sularını döken Bulğanak, Alma, Kafa, Belbek ve Çernaya nehirlerinin ağızları vardır. Sivastopol ile Khersones Burnu arasındaki sahil kısmı ise derin körfezciklere sahiptir ve sahil genellikle kayalık ve normal yüksekliktedir. Bunların başlıcaları Khersones, Striletska, Pishchana, Kamyshovave Kazak koylarıdır. Bunlardan Kamyshova koyu, Kırım Savaşı esnasında müttefik devletler gemileri tarafından demirleme mahalli olarak kullanılmıştır.

Sivastopol Limanı

Rus Karadeniz Donanması'nın hareket üssü olan Sivastopol geniş ve korunaklı bir limana sahip olup Simferopol ve Syvash üzerinden Moskova-Odessa demiryolu hattına bağlıdır. 1853 Türk Seferi'nde kullanılan Konstantin ve Aleksandr gibi taş siperlerin yerine toprak tabyalar yapılmış ve Dünya Savaşı'nın başlarında da zırhlı istihkâmlar inşa edilmişti.

Şehrin nüfusu, asker hariç olmak üzere 30.000 kişidir. Şehir savaş gemilerinin inşa ve tamirine mahsus fabrikalara, havuzlar ile telsiz telgraf istasyonlarına, kömür, erzak ve mühimmat depolarına velhasıl bir donanmanın ihtiyaçlarını sağlayacak bütün araçlara sahiptir. Güçlü istihkâmlardan başka mayın tarlaları ile muhafaza edilen Sivastopol düşman devletlerin savaş gemilerinin herhangi bir saldırısına karşı koruma altındadır. Eski zırhlılar için yapılmış havuzlar yeni dretnotların barınmasına yeterli olmadığı için kazılmasına başlanan büyük havuz savaş esnasında bitmiştir. Brest-Litovsk

Antlaşması'ndan sonra Türk ve Alman kuvvetleri Sivastopol'ü işgal ettikleri esnada Yavuz bu havuza girmişti.

Altıncı Mıntıka

Khersones Burnu'ndan Kerch Boğazı'na kadar uzanan bu mıntıka Kırım Yarımadası'nın en yüksek noktası olan 1.565 metre yüksekliğindeki Hazar Dağı'nın sahil kısımlarını ihtiva eder ki ve sahil hattı genellikle dik ve sarptır. Bu mıntıkada Balaklava (Balıklıova), Yalta, Aloşna, Sudak, Feodosiya (Kefe) mevkileri vardır.

Sivastopol'ün arkasına düşen Balaklava, dar bir kanaldan girilen korumalı bir liman olup, 1853 Sivastopol kuşatmasında önemli bir rol oynamıştır. Yalta, üç gomena uzunluğunda bir dalga kıran ile korunan beş altı bin nüfuslu bir kasabadır. Civarındaki Livadiya ve Oreanda, Rus imparatorlarının yazlık yeridir. Aluşta, küçük bir kasabadır. Sudak, 1.000 nüfuslu bir demir mahallidir. Bu civarın en önemli kasabası 15-16 bin nüfuslu Feodosiya (Kefe), Kırım'ın en önemli ve ticaret şehri olup Kerç (Kerch) ve Sivastopol'e demiryolu hattı ile bağlıdır.

Yedinci Mıntıka

Kerch Boğazı'nı kapsar. Azak Denizi'nin girişi olan bu boğaz 25 mil uzunluğunda ve en fazla 12 mil genişliğindedir. Mıntıka kuzeye doğru gittikçe darlaşarak Taklı Burnu'ndan 9 mil kuzeyde 183 metreye iner. Bu noktadan itibaren tekrar genişleyerek Azak Denizi'ne geçiş olur. Kerch, 30 bin nüfuslu bir kasaba olduğu gibi Sivastopol-Moskova hattına da bağlıdır. Kömür ve erzak depolarına sahip bu ticarî ve askerî mevki, güçlü istihkâmlar ile koruma altına alınmıştır.

Sekizinci Mıntıka

Azak Denizi'ni ihtiva eder. Bu iç deniz Kerch Boğazı'ndan daha derin olduğundan boğazı geçen ve azami 5 metre derinliğinde olan gemilerin seyri için müsaittir. Kasım ayından Nisana kadar donduğu için ancak senenin altı ayında gemiler sefer yapabilir. 95 kilometre uzunluğunda olan Arabat ucu, Azak Denizi ile Syvash Denizi'ni birbirinden ayırır. Çok sığ olan Syvash Denizi'ne 119 metre genişliğinde olan Yenice Kanalı'ndan geçilir. Gerek Syvash Denizi'nde ve gerekse Azak Denizi'nde sefer için yerel kılavuzlara ve kanalları gösteren işaretlere ihtiyaç vardır.

Azak Denizi'nin doğu sahilinde 10 bin nüfuslu Tomruk mevki, Kerch ile Kafkasya arasında en kısa yolun geçit bölgesidir. Daha Kuzeyde 30 bin nüfuslu Yeysk ve nihayet 17 bin nüfuslu Azov şehri bulunur. Don Nehri'nin döküldüğü yerden biraz içeride olan 75 bin nüfuslu Rostov şehri, o civarın en zengin ve ticaret yapılan mevkidir. Yaz mevsiminde bu nüfus bir kat daha artar.

Kuzey sahilinde ise 63 bin nüfuslu Taganrog yani Tayfan, 15 bin nüfuslu Mariupol, 18 bin nüfuslu Berdyansk, batı sahilinde ise Yenice, Arabat, Kazan dip mevkileri vardır. Özellikle kuzey sahilindeki şehirler Rus tahıl ihracatının en önemli limanlarını oluşturur.

Dokuzuncu Mıntıka

Kerch Boğazı'ndan İskoriya Burnu'na kadar devam eden Kafkasya sahilindeki Anapa, Novorossiysk ve Sohum Kale mevkilerini kapsar.

Anapa: 5 bin nüfuslu askerî bir mevki olup dışta ve içte iki demirleme mahalli vardır. İç limana kılavuz ile girilir ve sığdır.

Novorossiysk: Bu sahilin en önemli limanı olup, Krasnodar üzerinden Kafkas ve Rus iç hattına bağlıdır. Liman iki dalgakıran ve uzun rıhtımlar ile ticari gemilerin yanaşmasına elverişli bir duruma getirilmiştir. Büyük kapasitede erzak, tahıl ve petrol depoları vardır. Şehrin 1 mil ilerisinde içten borularla gelen gazların tasfiyesine mahsus ocaklar vardır.

Sohum Kale: 2 bin nüfuslu küçük bir kasaba olup, eskiden kalma harap kaleleri vardır.

Onuncu Mıntıka

İskoriya'dan Türk sınırına kadar uzanan bu mıntıkanın en önemli noktaları Redoute Kale, Poti ve Batum'dur.

Redoute Kale: Khobi Nehri ağzında ve ticareti canlı bir şehir olup, şose yolları ile iç kısımlara bağlıdır.

Poti: Rioni Nehri ağzında 5-6 bin nüfuslu askerî ve ticarî bir şehirdir. Demiryolu hattı ile Tiflis'e bağlıdır. İki büyük dalgakıran ile yapılan liman, bir rıhtım ile iki bölüme ayrılmıştır. Üç koldan denize karışan Rioni Nehri'ne inen aşağı kolu 80 metre genişliğindedir ve 58 mil iç kısma kadar az su çeken gemilerin seyrine uygundur.

Batum: Şehir içeride ve dışarıda toprak istihkâmlar ile muhafaza edilmiş ve ayrıca mayın tarlaları ile koruma altına alınmıştır. Odessa'dan sonra Karadeniz'in en işlek limanı Batum'dur. Şehir sahilden denize doğru çıkan ve buna dikey iki kolu olan ve ayrıca bir kavis şeklinde iki dalgakıran ile oluşturulmuş doğu ve batı limanlarına sahiptir. Bakü-Batum demiryolu hattı rıhtıma kadar gelir. Burada yüzlerce büyük depo yapılmıştır. Limanın doğu kısmı sığlık olup, direk ve şamandıra ile işaretlenmiştir. Gemiler bu işaret ile fener arasından geçerler. Batum ve etrafı korunmalı olup, en önemli tabyalar şehrin güneyindeki tepeler üzerindedir (Plana bakınız).

Türk Donanması

Balkan Harbi'ndeki mağlubiyetimiz üzerine kuvvetli bir donanma meydana getirilmesini hedefleyen Osmanlı Hükümeti, İngiltere'ye sipariş ettiği gemilerden hiçbirini teslim alamadan savaş başladı. Bu nedenle Türk filosu eski gemilerden oluşuyordu. Yalnız yukarıda görüldüğü tarzda Yavuz Sultan Selim ve Midilli kruvazörlerinin donanmaya katılması Türk filosuna yeni bir canlılık sağladı:

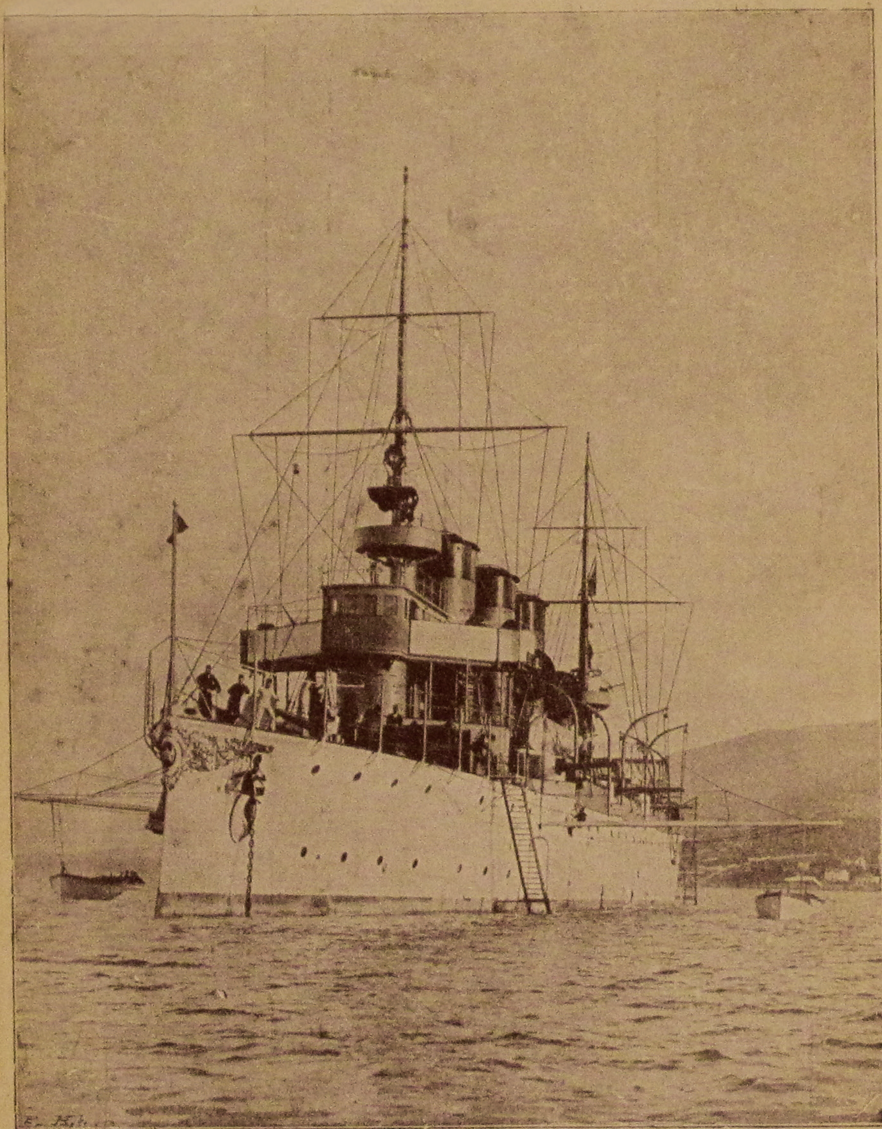
İsmi	Su çekme (tiraj) Kapasitesi	İnşa Tarihi	Hızı	Silahlar (cm olarak)					
				28	**15**	**12**	**10,5**	**8,8**	**7,5**
Yavuz Sultan Selim	23.000	1911	28,5	10	12	-	00	12	-
Turgud Reis	10.060	1891	17	6	-	-	8	-	-
Barbaros Hayreddin	10.060	1891	17	6	-	-	8	-	-
Mesudiye	9.200	1874/1901'de yenilendi	16	-	12	-	-	-	14
Toplam silah				22	24	-	16	12	14

Kruvazörler

İsmi	Su çekme (tiraj) Kapasitesi	İnşa Tarihi	Hızı	Silahlar (cm olarak)					
Midilli	4.500	1911	27,5	28	15	12	12	8,8	7,5
Hamidiye	3.800	1903	22	28	2	8	12	8,8	7,5
Abdülmecid	3.250	1903	22	28	2	8	12	8,8	7,5
Berk-i Satvet	740	1906	22	28	2	8	2	8,8	7,5
Peyk-i Şevket	840	1906	22	28	2	8	2	8,8	7,5
Peleng-i Derya	890	1897	14	2 adet 7,5 ve 4 adet 5,7 cm'lik top					

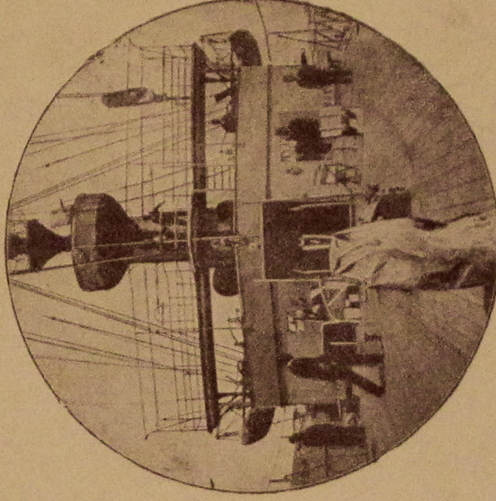
Muhripler ve Botlar

İsmi	Su çekme (tiraj) Kapasitesi	İnşa Tarihi	Hızı	Silahlar (cm olarak)
Yâdigâr-ı Millet sınıfı 4 muhrip	616	1909	34	İki adet 7,5 iki adet 5,7 cm'lik top ile üç adet 45 cm'lik torpido kovanı
Basra sınıfı 4 muhrip	300	1907	28	Bir adet 6,5, altı adet 4,7 cm'lik top ile iki adet 45 cm'lik kovan
Demirhisar sınıfı 4 bot	97	1906	27	İki adet 3,7 cm'lik top ile bir adet 45 cm'lik tüp
Draç sınıfı 6 bot	160- 270	1906	18	İki adet 3,7 cm'lik top ile bir adet 45 cm'lik tüp
Aydın Reis sınıfı 4 ganbot	510	1914	14	İki adet 10 ve iki adet 7,5 cm'lik
Hızır Reis sınıfı 3 adet gambot	420	1914	16	Üç adet 7,5 ve iki adet 4,7 cm'lik
Taşköprü sınıfı 4 gambot	213	1908	12,5	İki adet 4,7 cm'lik top

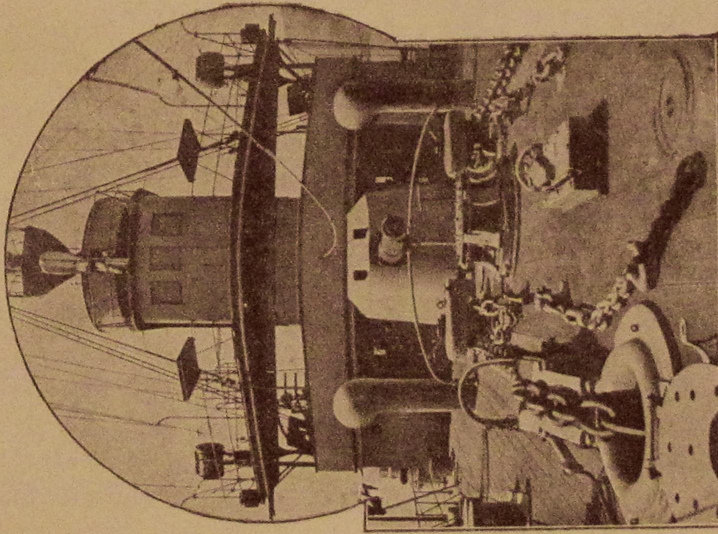

(مجیدیه) محافظه‌لی قروزری

(Mecidiye) muhafazalı kruvazörü

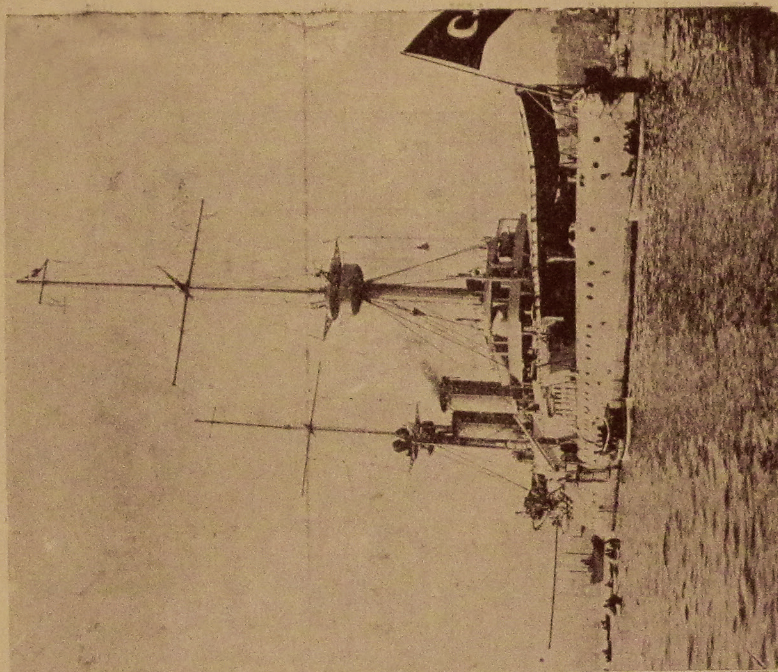
حمیدیه قروازوری قیچ کوپریسی

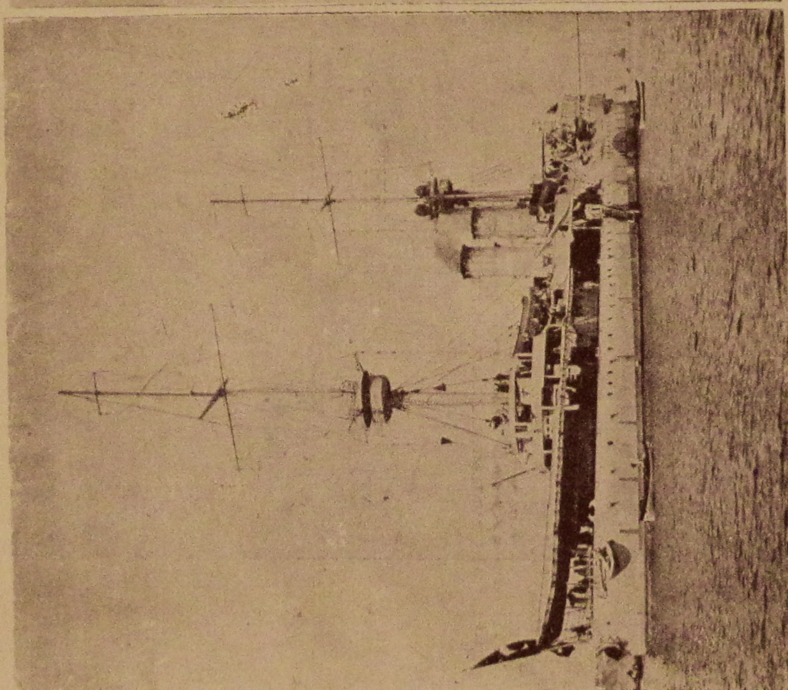

حمیدیه قروازوری باش کوپریسی

Hamidiye kruvazörü kıç köprüsü

Hamidiye kruvazörü baş köprüsü

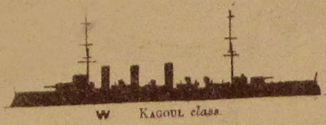
Turgud Reis zırhlısı

Barbaros Hayreddin zırhlısı

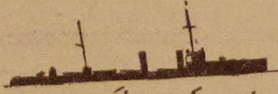

هیبه‌لی آطه‌ده‌کی بحریه مکتبنك اسکی حالی

Heybeli Ada'daki Bahriye Mektebi'nin Eski Hali

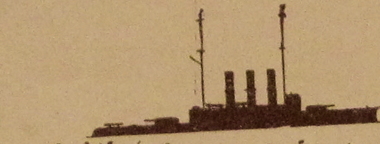

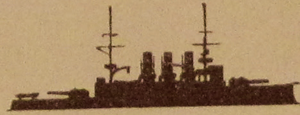

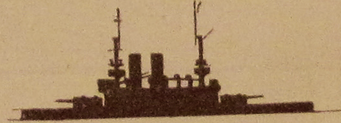

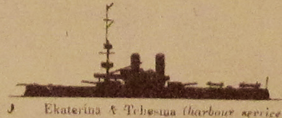

١٩X١٤

RUS KARADENİZ DONANMASINI OLUŞTURAN SAVAŞ GEMİLERİNİN UZAKTAN GÖRÜNÜŞÜ

(19 X 14)

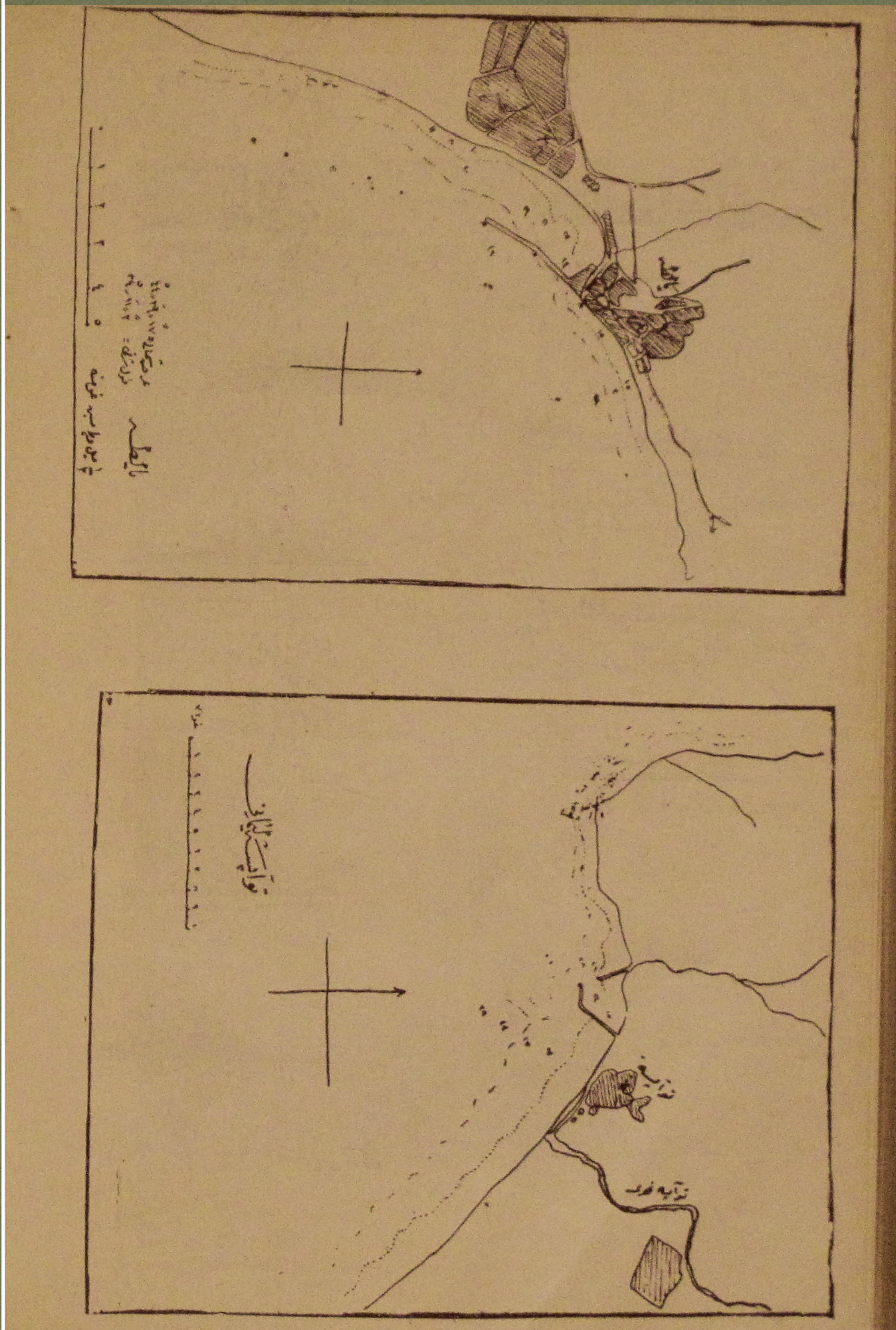
[Sol sütundaki gemiler]

- Kagul, Merkuria kruvazörü
- Bespokoinyi, Bystryi , Derzkiy , Gnevnyi , Gromkiy , Pospeshnyi , Pronzitelnyi , Pylkiy , Shchastlivyi muhribleri (her biri 1100 ton)
- Zavidnyi, Zvonkiy, Zhivoy, Zhutkiy, Zorkiy muhribleri (400 ton)
- Kapudan Baranov, Zatsarionnyi, Saken, Shestakov her biri 600 ton)
- Donets, Terets, Kobanets, Uralets ganbotları
- Strogiy, Svirepyi , Smetlivyi, Stremitelnyi muhribleri (her biri 300 ton)

[Sağ sütundaki gemiler]

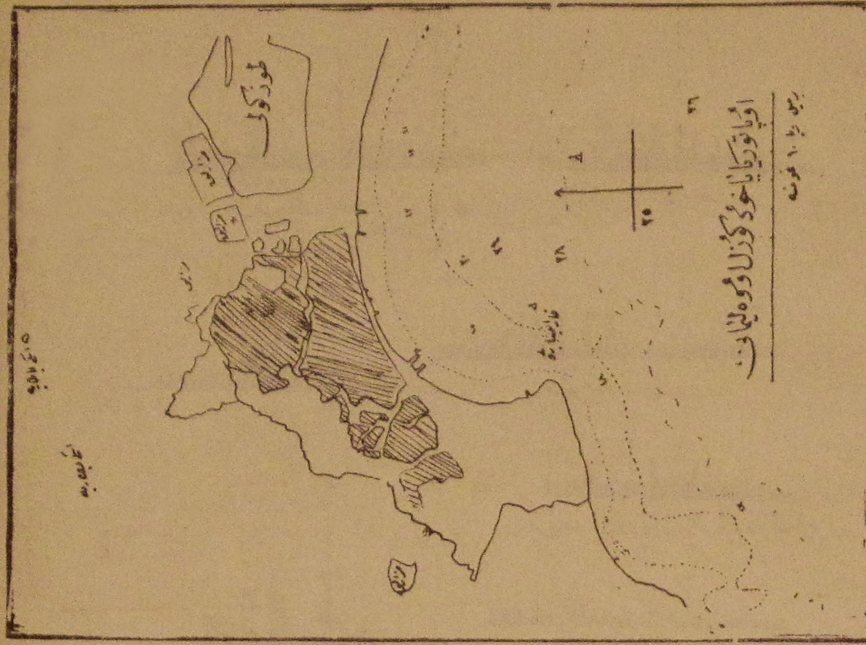
- Ioann Ziatoust, Sviatitelia Evstafi
- Pantelimon zırhlısı
- Rostislav zırhlısı
- Sviatitelia zırhlısı
- Çeşme, Sinop zırhlısı
- Georgi Pobedonosets

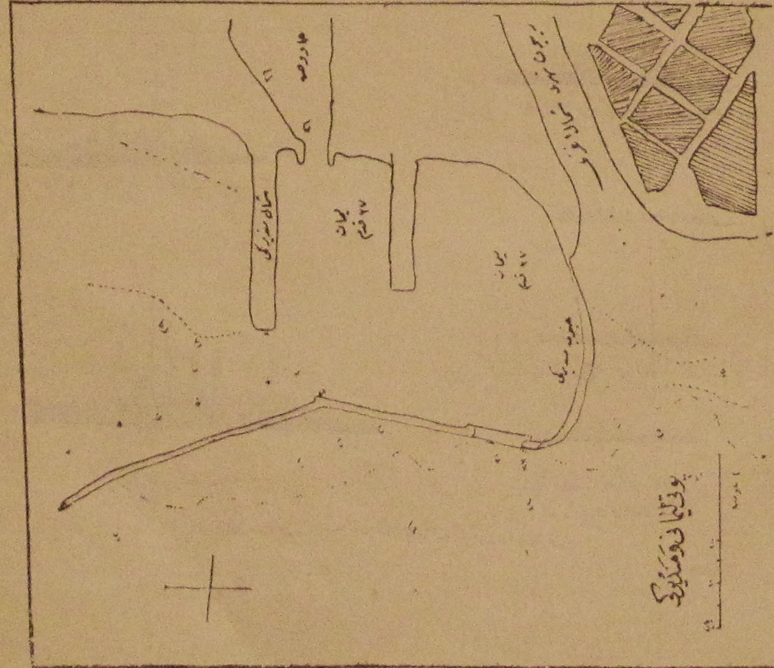
Muhtelif sistemde denizaltılar

Yalta

Tuapse Limanı

Opatorya veya Güzelova Limanı

Poti Limanı ve mendireği

TÜRK SAVAŞ GEMİLERİNİN UZAKTAN GÖRÜNÜŞLERİ

[Sol sütundaki gemiler]

- Mecidiye kruvazörü
- Midilli kruvazörü
- Berk-i Satvet ve Peyk-i Şevket torpido sefineleri
- Muavenet-i Milliye, Numune-i Hamiyet, Yâdigâr-ı Millet, Gayret-i Vataniye torpido muhribleri
- Samsun, Basra, Taşoz, Yarhisar muhribleri
- Yunus torpidobotu
- Musul, Kütahya, Draç, Akhisar torpidobotları
- Hamidâbâd, Sultanhisar, Demirhisar, Sivrihisar torpidobotları

[Sağ sütundaki gemiler]

- Yavuz hatt-ı harb kruvazörü
- Barbaros Hayreddin -Turgud Re'is zırhlısı
- Mesudiye zırhlısı
- Mu'in-i Zafer korveti, Mekteb sefinesi
- Hamidiye kruvazörü

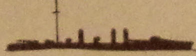

Yardımcı Gemiler

İsmi	Su çekme (tiraj) Kapasitesi	İnşa Tarihi	Hızı	Silahlar (cm olarak)
Tir-i Müjgan	4.045	1883	12	Torpido ana gemisi
Giresun	3.056	1877	12	Nakliye
Reşid Paşa	-	-	15	Nakliye
Nusret	360	-	-	Mayın gemisi
İntibah	616	-	-	Mayın gemisi
Selanik	-	-	-	Mayın gemisi

Sipariş Edilen Savaş Gemileri

İsmi	Tonaj	Hızı	Silahları
Sultan Osman	28.000	22,5	14 adet 30,5 ve 20 adet 15,2 cm'lik top
Reşadiye	23.400	21	10 adet 34,3 ve 16 adet 15,2 cm'lik top
Fatih	-	-	-
2 adet hafif kruvazör	-	-	-
6 adet muhrip	-	-	-
12 adet muhrip	1.040	32	5 adet 10 cm'ik top ve 6 kovan Fransa'ya

Bu gemilerin hiçbiri teslim edilemedi ve Lozan Antlaşması'yla gemilerin ödenmiş olan bedellerinden de vazgeçildi.

Karadeniz-Türk Sahilleri

Karadeniz'in ana sahillerinde hemen hemen liman ve körfez yoktur ve Anadolu yaylasını oluşturan dağlar sahil hattına hâkim oldukları için askeri bakış açısından savunması mümkündür.

Kuzeye doğru uzanan Sinop Yarımadası Anadolu sahilini iki kısma ayırır. Doğu tarafında kalan kısımda ne yapay ve ne de doğal hiçbir liman yoktur. Doğu ve orta vilayetlerin iskeleleri olan Rize, Trabzon, Giresun, Ordu ve Samsun çok iyi demirleme mahalleri değildir. Gemiler sahilden açıkta demirler. Gerek şahıs ve gerekse eşya küçük kayıklar, salapuryalar ve takalar ile yüklenir ve boşaltılır. Kuzey havaları estiği zaman nakliyat durur. Bu mevkiler içerisinde en fazla öneme sahip olanı 40-50 bin nüfuslu Trabzon şehri olup Erzurum, Van, Bitlis, Erzincan ile İran'ın Azerbaycan eyaletlerinin doğal iskelesidir. Türk Kafkas Ordusu'nun bütün ihtiyaçları buradan sağlanır. Fakat Trabzon'dan iç kısımlara doğru giden yollar tamire muhtaçtır ve yollar yüksek rakımlı noktalardan geçtiği için kış mevsiminde ulaşım çok zordur.

Sivas ve Orta Anadolu'nun en önemli iskelesi olan Samsun şehri de ticarette ihracat ve ithalat itibariyle öneme sahiptir. Sivas'a doğru yapılmakta olan demiryolunun tamamlanması ve Samsun rıhtım ve dalgakıranının inşası bittiğinde gelecekte çok önem kazanacaktır. Samsun'un doğu ve batısında denize karışan Yeşilırmak ve Kızılırmak büyük birer delta oluşturmakta iseler de mecraları temizlenip derinleştirilmediği için sefer yapmaya uygun değildir.

Sinop Limanı

Bütün rüzgârlara karşı korunmalı geniş bir limana sahip olan Sinop girişinin çok açık olması, dalgakıran konulması ve vasıta eksikliği yüzünden sahip olduğu önemli mevkiden yararlanılamamaktadır. Anadolu sahilinde merkezi bir mevkiye sahip olması ve Rus kuzey kıyılarına en yakın noktada bulunması, gelecekte önem kazanmaya aday olduğunu gösterir.

Sinop'un batısında kalan sahil genellikle dik ve sarp yamaçlar halinde devam eder. Kastamonu'nun iskelesi olan İnebolu bütün rüzgârlara açık bir demirleme mahallidir. Bartın, dere içinde kereste ihracatıyla meşhur olup derenin mecrası temizlenirse torpido muhripler gibi hafif gemiler yararlanabilirler. Amasra küçük fakat güzel bir limandır. Zonguldak kömür çıkarma mevkidir ve yapay bir dalgakıran ile oluşturulan limanı dardır. Liman ancak 4-5 geminin yan yana durmasına müsaittir. Şiddetli havalarda limanda barınmak zor olduğu gibi giriş ve çıkışlar da tehlikelidir.

Baba Burnu'ndan sonra Ereğli gelir. Burası Anadolu'nun en iyi demirleme mahalli olmakla birlikte lodos ve bilhassa batı lodos rüzgârını alır. Dalgakıran ve diğer vasıtalar yapılırsa kömür havzası için en iyi ihraç mevki olacaktır. Ankara-Ereğli hattı bu mevkiye büyük ölçüde stratejik önem kazandıracaktır.

Bundan sonra Boğaz'a doğru gidilirse Akçaşehir, Sakarya suyu, Şile ve ardından Boğaz gelir. Rumeli tarafında Terkos Gölü havzası geçildikten sonra Midye ve İğneada demirleme mahalleri vardır. Servi Burnu ile kuzey rüzgârlarına karşı korunmalı olan Midye, denizin dibi kayalık olmasından dolayı iyi bir demirleme yeri değildir. Daha kuzeyde Koru Burnu ile meydana gelen İğneada Limanı bir takım döküntüler ile kuzey rüzgârlarından korunmalıdır. Gerek Midye ve gerekse İğneada'nın girişi ve içi çok kötüdür. Bu civara genellikle mangal kömürü ve odun kayıkları gelirler. Etraf bataklık olduğu için havası sıtmalıdır.

İstanbul Boğazı

Yukarıdaki ayrıntılardan anlaşıldığı gibi Türk Donanması için ne Anadolu ve ne de Rumeli sahilinde harekât üssü olacak bir yer yoktur. Bütün savaş gemileri için tek güvenli mahal İstanbul'dur. İstinye ve Haliç limanlarında gemilerin tamiri için gerekli olan fabrikalar ve havuzlar vardır. Yalnız Yavuz'u almaya elverişli büyük havuz bulunmadığı için savaşın sonuna kadar geminin havuz ihtiyacı sağlanamamıştır.

Türk ve Rus Filolarının Mukayesesi

Rus filosunu gösteren tabloyu incelediğimiz zaman her biri 9 ila 13 bin tonluk 5 zırhlının asgari olarak 15 mil hıza sahip olduğunu görürüz. Bu 5 adet zırhlı 56 adet 15 cm'lik ve bunlardan üstün 28 büyük çaplı topa sahiptir. Sinop sınıfı iki eski zırhlı dikkate alınmamıştır.

Türk filosuna gelince Mesudiye eski zırhlısı filodan çıkarılarak Çanakkale Müstahkem Mevki refakatine verildiği gibi Barbaros ve Turgud Reis zırhlıları da Çanakkale savunmasına ayrılmış olduğundan Rus filosuna karşı sadece Yavuz kalıyordu. Yavuz, bu 5 adet Rus zırhlısının 28 adet büyük çaplı topuna karşılık ancak 10 adet 28 cm'lik topa sahipti. Fakat Rus filosunun 15 mil hızına karşılık 27-28 mil gibi üstün bir sürate sahip olması ona istediği zaman ve istediği menzilde savaşmak ve zor şartlar altında iken ateş keserek uzaklaşmak fırsatını veriyordu. Bu sebepten dolayı Yavuz ile Rus filosu arasında meydana gelecek bir savaşta Yavuz, hızına ve mükemmel teknolojik üstünlüğüne güvenecekti.

Kruvazörlere gelince her biri 6.700 ton su çekme kapasitesine sahip Merkuria ve Kagul Rus kruvazörleri, Mecidiye, Hamidiye ve Midilli kruvazörleriyle ayrı ayrı mukayese edildiğinde top gücü bakımından üstün oldukları görülür.

Savaşın başında Rus muhripleri sayı ve tonaj itibariyle önemsiz iken harbin ikinci senesinde Bespokoinyi sistemi muhriplerin inşası bitirildiği için Ruslar bu yönden de üstünlüğü elde ettiler.

DOKUZUNCU KISIM

1914 Senesinde Karadeniz Olayları

Rus Karadeniz Filosunun Faaliyeti

Amiral Eberhard* kumandasında bulunan Rus Karadeniz filosu ilk hareket olmak üzere Kagul ve Merkuria kruvazörlerini denize çıkararak Zonguldak ve Ereğli havzasına gönderdi. Bu iki kruvazör Zonguldak Limanı'nı bombardıman ettikten sonra Kafkas Ordusu'na cephane ve levazım götürmek üzere Trabzon'a gitmekte olan Bezm-i Âlem, Midhat Paşa, Bahr-i Ahmer nakliye gemilerine tesadüf etti. Bu gemilerin arkalarında Türk savaş gemileri vardır zannederek top ateşi açarak batırdılar ve mürettebatından denize dökülen 248 kişiyi esir ettiler. Bu gemilerin donanma kumandanlığına haber vermeden denize çıkarılarak kaybına neden olunması üzerine bazı tedbirler alındı.

Poti Bombardımanı

Askeri nakliye için Trabzon'a sevk edilen Akdeniz ve Millet vapurlarına konvoy olmak üzere 5 Kasımda Karadeniz'e çıkan Hamidiye ve Midilli kruvazörleri Trabzon'a kadar gittiler. Hamidiye kruvazörü, Trabzon açığında nakliyeleri beklerken, Midilli kruvazörü ayın 9. günü Poti Limanı'nı 2.000 metre mesafeden bombardımana başladı. Rus bataryaları ateş açıncaya kadar yeterli derecede hasar doğurduktan sonra döndü. 13 Kasımda her iki kruvazör görevlerini tamamlayarak Boğaz'dan içeri girdiler.

Trabzon ve Tuapse Bombardımanları

Poti bombardımanına cevap vermek isteyen Rus Amirali Eberhard, bütün filosuyla beraber 17 Kasımda Trabzon'u bombardıman etti. Aynı gün Hamidiye kruvazörü Akdeniz, Mahmud Şevket Paşa ve Elly nakliyelerine konvoy olmak üzere denize çıkmıştı. Rus filosunun harekâtından haberdar olan Amiral Souchon, Yavuz ve Midilli ile Rus filosunun dönüş yolunu kesmek üzere Boğaz'dan çıkarak Kırım sahiline yol aldı. Hamidiye kruvazörüne de Tuapse'nin bombardımanı için telsiz telgraf ile emir verdi. Hamidiye kruvazörü 20 Kasımda Tuapse'ye ulaşarak sabah saat 06:30'da ateş açtı. Telsiz istasyonu fener kulesi ve askerî binaları tahrip edildikten sonra Trabzon'a döndü. Midilli kruvazörü ile birleşip, nakliyelere konvoy olarak İstanbul'a döndü.

*** Eberhard**

Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'nın Karadeniz filosu kumandanıdır. İki yıl filo kumandanlığını idare ettikten sonra yerini Amiral Kolchak'a bırakmıştır. Bkz. *The European Powers in the First World War: An Encyclopedia*, (Ed. Spencer C. Tucker), Routledge 1996, s. 129-131 (ç.n).

Türk ve Rus Filoları Arasında İlk Çatışma

Amiral Souchon denize açıldıktan sonra Rusları aramak üzere Midilli kruvazörünü ileriye yollamıştı. Yavuz'un sancak tarafında seyrederek keşif görevini başarıyla ifa eden Midilli, henüz sabah olmadan düşmanı bularak takibe başlamış ve onların yerini ve seyir yönlerini telsizle amirale bildirmişti.

18 Kasım günü öğleye doğru Kırım sahillerinden 20 mil açıkta yol alırken sabah mevcut olan sis dağılmaya başladı. Taraflar 8 bin metre mesafeden birbirlerini gördüler. Rus filosu 5 zırhlı, 2 kruvazör ve 6 muhripten oluşmaktaydı. Filo önce yan yana (borda nizamında) seyrediyordu. Kagul ve Merkuria kruvazörleri iki tarafın ilerisinde yer alarak keşif görevini ifa ediyordu. Türk gemilerini görür görmez alabanda sancak ederek zırhlıların gerisinde pozisyon aldılar.

> "*Mesafe 6.600 metreye inerek birbirimizi yoğun sis tabakaları arasından biraz görmeye başladığımız anda Rus filosu ateşe başladı. Önce amiral gemisinin toplarından kısa aralarla alevler fışkırdı.*"[12]

Bir çeyrek saatten az devam eden bu savaş esnasında Yavuz gemisi birkaç isabet aldı. 30,5 santimetrelik gemideki top siperine (kazmete) çarparak iki adet 15'lik topu kullanılamaz hâle geldi ve 10 kişi kayıp ve yaralı verildi. Bunun üzerine Yavuz mesafeyi artırarak savaş alanından uzaklaştı. Hâlbuki Rusların kayıpları daha fazlaydı. Sadece Rus amiral gemisi olan Yevstafiy'e 4 isabet gerçekleşmiş, 5 subay ile 50 askerin ölmesine ve yaralanmasına sebep olmuştu. Daha savaşın başlangıcında Amiral Souchon'un çarpışmayı bırakarak uzaklaşması, onun askerliğinden ziyade siyasî düşüncelere sahip olduğunu göstermektedir. Bu savaş Karadeniz hâkimiyetinin henüz hiçbir tarafa ait olmadığını gösteren güzel bir delildir.

Artık Rus kruvazörleri ikide bir denize açılarak kömür beklemek üzere Zonguldak'a giden gemileri batırıyor ve Karadeniz Boğazı girişine, Trabzon civarına ve Zonguldak önlerine mayın dökülüyordu.

Batum Bombardımanı

21 Aralık 1914 günü Midilli ve Hamidiye kruvazörleri malzeme ve mühimmat nakledecek olan Akdeniz vapuruna konvoy olmak için Karadeniz'e çıktılar. Yavuz da içinde Feld Mareşal Von der Goltz* ile birkaç yüksek rütbeli subay olduğu halde bunlara iştirak etti.

23 Aralık günü gemiler Trabzon'a ulaştılar. Nakliye gemileri yüklerini hızla tahliyeye başladıkları zaman Rus filosunun Zonguldak'ı bombardıman ettiği haberi alındı. Aynıyla karşılık vermek üzere Hamidiye kruvazörüne Batum'un bombalanması emri verildi. Hamidiye, 25 Aralık gecesi kısa bir süre şehri bombardıman ettikten sonra Trabzon'a dönüp nakliye gemilerini himaye ederek Boğaz'a doğru yol aldı. Rus muhripleri tarafından batırılmış olan Derince ismindeki Alman nakliye vapurunun mürettebatını Giresun'dan aldıktan sonra İstanbul'a ulaştı.

12 *Donanma Mecmuası* 24, 25, 29. Yavuz'da bulunarak savaşa katılmış olan Tahsin Nuri Bey'in makalesinden.

Midilli kruvazörü ise Zonguldak'ı bombardıman eden Rus filosuna geceleyin tesadüf ederek Oleg ve Athos ismindeki nakliye gemilerini batırıp iki subay ile 30 neferini esir aldı. Sonra Yavuz ile Midilli buluşarak Boğaz'a doğru yol almaya başladılar.

Yavuz'un Mayına Çarpması

Yavuz ile diğer büyük Türk savaş gemileri Boğaz'dan yaklaşık 15 mil mesafede bir küçük kırmızı şamandıra bırakmışlardı ki burası 100 kulaç sınırını gösteriyordu. Rus mayınları azamî olarak 100 kulaç suya demirlemek üzere üretildiklerinden bu noktadan itibaren mayın tarayıcıların peşinden Boğaz'a giriyorlardı. Şimdiye kadar Rusların attıkları bütün mayınlar 100 kulaçtan aşağı derinliğe bırakılmıştı. Fakat bu sefer Ruslar şamandırayı bularak civarında bir mayın tarlası meydana getirmişlerdi. Yavuz her zaman olduğu gibi güven içinde bu sahaya yaklaşırken biri sancak baş omuzluğunda, öteki iskele bordasında olmak üzere birbiri ardınca iki mayına çarptı. Gemiye yaklaşık 600 ton su girdi ise de yaralar sancak ve iskelede olması yüzünden denge bozulmadı. Bu olaydan sonra Yavuz, İstinye Tersanesi'ne döndü. Yavuz'un yaralarını kapatmak için gemiyi havuza sokmak lazımdı. Hâlbuki İstanbul'da büyük bir havuz yoktu. Bu sebeple deliklerin etrafına sandık yapılarak suyu tahliye edildi. Üç ay sonra Yavuz tekrar denize açılabilirdi.

Türk-Rus Kruvazörleri Arasındaki Savaşlar

31 Aralık günü Hamidiye ve Midilli kruvazörleri yeni bir görev aldılar. Rusların Kafkas Cephesi'ne yapmakta oldukları haber verilen askerî nakliyeye engel olmak üzere Batum'dan Kırım'a kadar uzanan geniş sahayı tarayarak bulacakları Rus nakliyelerine hücum edeceklerdi. Berk-i Satvet gemisi de Yeşilırmak ismindeki kömür gemisini Zonguldak'a götürecekti. Boğaz'daki mayın şamandıraları geçildikten sonra Berk-i Satvet bir Rus mayınına çarparak kıç tarafı parçalandı. Bu esnada Midilli, mayın tarlaları üzerinden geçerek denize çıkmış, Hamidiye ise demirleyerek Rusların bu yeni attıkları mayınların yerini tespit etmişti. Hamid ve Yunus torpidobotları gelerek mayınları taramaya başladılar. Hamidiye 24 saatlik bir gecikmeden sonra yola çıktı.

* **Colmar von der Goltz** (1843-1916)

Alman general Goltz, II. Abdülhamid döneminde 1883 yılında Osmanlı kara ordusunun yenilenmesi ve modernize edilmesi için görev aldı. Kara ordusundaki reformları ile Türk ordusu 1897 Türk-Yunan Savaşı'nda başarı kazandı. Yetiştirdiği subaylar hem Birinci Dünya Savaşı hem de Milli Mücadele'de yer almıştır. 1895'te ülkesi Almanya'ya geri döndü. 1908'de yeniden İstanbul'a gelerek mareşal rütbesi ile kurmay başkan yardımcılığına atandı. 1914'te kesin olarak Almanya'ya döndü. Von der Goltz, görev yaptığı zamanlarda, Harbiye Mektebi'nde ve Kurmay Okulu'nda ders kitabı olarak okutulmak üzere, birçok Türkçe broşür ve ders kitabı yayınlamıştır. Bkz. Yavuz Özgüldür, "Yüzbaşı Helmut Von Moltke'den Müşir Liman Von Sanders Osmanli Ordusunda Alman Askeri Heyetleri", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM),* Ankara Üniversitesi, sa. 4, 1993, s. 302-303 (ç.n)

3 Ocak günü öğle vakti Sinop civarına yaklaşan Hamidiye kruvazörü ile Kagul sistemi bir Rus kruvazörü beraberinde 4 adet muhrip bulunduğu halde karşılaştılar. Midilli çok uzaklarda olduğu için gözükmüyordu. Düşman göründükten 10 dakika sonra ateş açtı. Hamidiye kruvazörü bütün hızıyla batıya yöneldiğinde yalnız kıçtaki 15'lik topu ile karşılık veriyordu. Bir saatten fazla devam eden bu takip savaşı batı yönünde bir vapur dumanı görünmesi üzerine Kagul'un takibi bırakmasıyla ara verilmiş oldu. Ruslar, bu dumanı çıkan geminin Hamidiye'nin yardımına koşan Yavuz olduğunu zannetmişlerdi. Biraz sonra dumanı çıkaran gemi meydana çıktı. Kalas'tan hareket ederek Kilimli'ye uğradıktan sonra Sinop'a gitmekte olan tarafsız İtalya bayrağını taşıyan Mariya Roza vapuru Hamidiye'nin yanından geçti. Kagul bu geminin üzerine giderek tarafsızlığını hesaba katmadan top ateşi ile batırdı. Sonra tekrar Hamidiye'ye ateş açmak istedi ise de mesafenin uzaklığından dolayı vazgeçti. Bu savaşta Rus muhriplerinden atılan 7,5 cm'lik bir mermi Hamidiye'nin sancak kıç omuzluğundan girerek iskele tarafından çıktı. Başka hiçbir isabet olmadı. Hamidiye personelden hiçbir kayıp vermemişti.

Bu tehlikeyi atlatan Hamidiye kruvazörü, aldığı emri tamamen uygulamak için gece rotasını tekrar değiştirdi. Midilli ile yolda buluşarak Novorossiysk önüne geldiler. Buradan Kırım sahillerine yöneldiler. 6 Ocak gecesi Yalta civarında iken 4 Rus muhribi ile karşılaştılar. Midilli kruvazörü projektörünü düşman muhripleri üzerine çevirdi. Rus muhripleri ile 10 dakika kadar karşılıklı zararsız top ateşinden sonra taraflar birbirini kaybetti. Ertesi gün Boğaz önünde birleşen Hamidiye ve Midilli kruvazörleri Boğaz'dan içeri girerek demirlediler.

Hamidiye ile Rus Kruvazörlerinin İkinci Karşılaşmaları

24 Ocak günü Midilli ile beraber Boğaz'dan çıkan Hamidiye kruvazörü mayın tarayıcı gemilerden ayrıldıktan sonra Sinop'a doğru yol vermişti. Ayın 25. günü Sinop'a ulaşarak gece yarısı sahildeki işini bitirerek kuzeye doğru açıldı. Ertesi günü alacakaranlıkta Midilli ile Hamidiye randevu noktasında buluştular. Hava açıldığı zaman Rus filosunun bütün gemileri bir arada olduğu halde Sinop'a doğru geldiğini gören kruvazörlerimiz batıya doğru rotalarını değiştirdiler.

Rus filosundaki kruvazörler hızlarını artırarak ilerlediler. Bunlardan birisi doğrudan doğruya kruvazörlerimizin üzerine giderken, diğeri sahil boyunca ilerleyerek dönüş rotalarını kesmek istiyordu. Öğleden sonra saat üç buçuğa kadar devam eden bu heyecanlı yarış esnasında Ruslar 19 ila 20 bin metreden daha yakına sokulamadıkları için taraflar arasında top ateşi yapılamadı. Sahilden ilerleyen Rus kruvazörü öğleden sonra kruvazörlerimiz üzerine doğru yönelmek istedi ise de geride kalarak ancak diğer Rus kruvazörünü tutabildi ve biraz sonra her iki Rus kruvazörü 180 derece sancağa dümen kırarak gözden kayboldular. Üstün kuvvetlerle Türk kruvazörlerini yakalamak isteyen Ruslar bu sefer de emellerine ulaşamamışlardı.

ONUNCU KISIM

1915 Senesi Olayları

Karadeniz Boğazı'nın Bombardımanı

Çanakkale'ye yapılan 18 Mart hücumu sonuçsuz kalmış iken Fransızlar ve İngilizler karaya asker çıkarmak için hazırlıklarla meşguldü. Bu esnada Türk karargâhının dikkatini başka tarafa çevirmek için Rus filosunun bir operasyon yapması düşünüldü. Amiral Eberhard Çanakkale'deki İtilaf Devletleri harekâtı hakkında, orada bulunan Askold Rus kruvazörü aracılığıyla haberdar oldu ve operasyon teklifini kabul etti. Yavuz'un mayın yaralarını kapatmak üzere tamirde bulunmasından yararlanılacaktı. 28 Mart 1915 günü Amiral Eberhard filo ile denize çıkarak Karadeniz Boğazı'na yaklaşıp Türk toplarının menzili dışından ateş açtı. Yarım saat devam eden bu bombardımanda sivil halktan birkaç kayıp ve yaralıdan başka bir zarar olmadı. Ruslar ateşi kestikten sonra Zonguldak, Ereğli ve Kozlu kömür ihraç iskelelerini bombardıman ederek Sivastopol'e döndüler.

Odessa Saldırısı ve Mecidiye'nin Kaybı

Gelibolu Yarımadası'na çıkarılmış olan İngiliz ve Fransız orduları Boğaz'ı geçmeyi başardıkları takdirde İstanbul civarına veya Bulgaristan sahillerine çıkarılmak üzere 200 bin kişilik bir Rus ordusunun toplandığı; bunları nakletmek için 30 adet nakliye gemisinin istim üzerinde beklediği ve Rus İmparatoru Nikola'nın Nisan başında Odessa'ya gelerek askeri teftiş edeceği haberi alındı. Bunun üzerine imparatorun ve askerlerin morallerinin bozulması için Odessa'nın bombalanması kararlaştırıldı. Hamidiye ve Abdülmecid kruvazörleri ile 4 muhrip bu işe ayrıldı. Bu filo Odessa'ya karşı saldırıda bulunurken Yavuz da Sivastopol'ü bombardıman ederek harekâtı gizleyip himaye edecekti.

3 Nisan sabahı 4 muhrip önde torpido taradığı halde Mecidiye ve Hamidiye kruvazörleri Odessa'ya yaklaşıyorlardı. Ushakov civarında iken mayın tarayan muhriplere fazla miktarda yaklaşmış olan Abdülmecid kruvazörünün iskele baş omuzluğunda patlayan bir mayının etkisiyle kazan bölmeleri su aldı. Gemiyi kurtarmanın imkânı yoktu. Bu olay üzerine Hamidiye kruvazörü geri giderek savaş sahasından uzaklaştı. Mecidiye'nin mürettebatı tamamen tahliye edilip, Hamidiye ve muhriplere alındı. Düşman eline geçmesine engel olmak için batan geminin sancak kıç omuzluğundaki

cephanelik tarafına bir torpido atıldı. Ve bunun etkisiyle gemi tamamen battı. Fakat deniz çok sığ olduğu için geminin bacaları ve kısmen güvertesi su üzerinde kaldı. Derhal durumdan haberdar olan Amiral Souchon İstanbul'a dönmeyi emretti. Bütün bu işler bitince Hamidiye ile muhripler rotalarını Boğaz'a yönelttiler.[13]

13 Ruslar daha sonra Mecidiye'yi yüzdürerek Sivastopol'e götürdüler. Prut adı verilen gemi tamir edilerek yeni kazanlar takıldı. Yeni toplarla teçhiz edilmek üzere iken Rus ihtilali oldu. Sivastopol Türk ve Alman kuvvetleri tarafından işgal edildiği zaman Mecidiye kruvazörü kurtarıldı ve 18 Mayıs'ta Türk bayrağı çekildi. Ve sonradan İstanbul'a getirildi.

3 Nisan sabahı Amiral Eberhard henüz demir almış idi ki lodos yönünden yoğun dumanların gözüktüğü rapor edildiğinden keşif için uçaklara emir verdi. Bunlar biraz sonra Yavuz ve Midilli'nin Sivastopol'e yaklaşmakta oldukları haberini getirdiler. Aynı zamanda Odessa'ya yaklaşan Türk gemilerinin de haberi verildi. Amiral Eberhard hemen denize açılarak savaşa zorlamak için Yavuz'u 5 saat takip etti. Hamidiye kruvazörü ile muhriplerin harekâtını gizleyen ve himaye eden Yavuz, menzil alanına giren Rus gemilerine kıç taretlerindeki toplar ile ateş açtı ve güneye doğru çekilirken telsiz telgrafla Hamidiye'nin yerini öğrendi. Gece yarısı Hamidiye kruvazörü, Kelegra açıklarında iken Yavuz da hemen hemen aynı yönde seyrediyordu. Rus muhriplerinin gece Midilli kruvazörüne yaptıkları torpido saldırısı zamanında görüldü ve top ateşi ile uzaklaştırıldı. Atılan üç torpido uzaktan geçti. Biraz sonra yani saat 11:00'de ay doğduğundan Rus torpidoları uzaklaştılar. Ertesi günü Türk filosu Mecidiye kruvazörü eksik olduğu halde Boğaz'dan içeri giriyordu. Odessa saldırısı sonuçsuz kalmakla birlikte bu seferin yapılmasından beklenen yarar sağlandı. Yavuz'un faaliyet halinde olduğunu gören Ruslar, Bulgaristan sahillerine asker çıkarmaktan vazgeçerek bu kuvveti Galiçya Cephesi'ne sevk ettiler.

Karadeniz'de Rus Mayınları

1915 savaşının ilk günlerinden itibaren her iki taraf, düşman sahillerine mayın döküyordu. Yavuz'un refakatinde Sivastopol'e gitmiş olan Nilüfer gemisi burada bir mayın tarlası oluşturmuştu. Fakat Çanakkale Muharebesi şiddetlendiği için Karadeniz'e ikinci derecede önem verildi. 1914 senesi Kasım başlarında Nilüfer mayın gemisi Karadeniz'de battı ve mürettebatından kimse kurtulamadı. Geminin batış sebebi meçhul kaldı. Rusların Karadeniz Boğaz'ı önlerine döktükleri mayınlara Yavuz'un çarptığı daha önce zikredilmişti.

Ruslar, Japonya ile yaptıkları savaştaki tecrübelerden yararlanarak mayıncılıkta özel bir yere sahip olmuşlardı. Onlar, yalnız Karadeniz Boğazı önlerine değil, Zonguldak, Ereğli, Samsun ve Trabzon gibi bütün limanların önlerinde mayın tarlaları oluşturdular. Özellikle Kafkas Cephesi'ne yapılacak nakliyatın iskelesi olan Trabzon'a özel önem vermişlerdi. Trabzon önünde mayın tarayıcı gemi olmadığı için halk takalar ile mayınları tarıyor ve bazen bilgisizlik yüzünden üzücü kazalar meydana geliyordu. Sahile getirilmiş olan bir Rus mayınını elli altmış kişi halat bağlayarak karaya çıkarırken patladı ve çok sayıda insanın kaybına sebep oldu.

Zonguldak ve Ereğli açığına dökülen mayınlar taranarak imha ediliyordu. Boğaz önüne dökülenler ise dikkat ve itina ile taranarak toplanıyor ve hemen Çanakkale'ye yol-

lanarak Rusların müttefiklerine hediye ediliyordu! 18 Martta İngiliz ve Fransız zırhlılarının çarptıkları mayınlar işte bu hediyelik mayınlardı. Dolayısıyla özellikle kış mevsiminde eksik malzeme ile Karadeniz'in azgın dalgaları arasında hayatını hiçe sayarak mayın tarayıp toplamaya uğraşan gemiler arasında kaderin darbesine uğrayanlar da az değildi.

Fransız gemi kurtarma şirketine ait iken el konularak Karadeniz Boğazı önünde mayın taramakla görevlendirilmiş olan Liverpool, Paris ve Ron ismindeki römorkörlerden sonuncusu 17 Aralıkta Rusların son döktükleri mayınları tararken kıç tarafından bir mayına çarparak battı, üç asker şehit düştü ve bir subay yaralandı.

31 Aralık günü Berk-i Satvet gemisinin Karadeniz Boğazı açığında bir Rus mayınına çarparak kıç tarafının parçalandığını daha önce belirtmiştik. Su geçmez bölmelerin dayanıklılığı sayesinde Berk-i Satvet'i güvenli bir şekilde tersaneye getirmek mümkün olabilmişti. Bu patlama esnasında bir nefer şehit oldu ve iki subay ile dört nefer de yaralandı. Üç-dört ay sonra tamiri biten Berk-i Satvet tekrar faaliyete geçti.

Rusların attıkları mayınları su üzerine daha yakın durması için ayarlamaları üzerine suya çok batan römorkörlerin yerine Draç, Kütahya ve Yunus torpidobotları mayın taramaya tahsis edilmişti. Uzun süre başarıyla faaliyette bulunan bu gemilerden Kütahya torpidosu mayın tararken mayına çarparak sakatlandı. 3 subay ile 6 asker yaralandı. Hemen Draç ile Yunus yardım ederek Kütahya'yı sancak ve iskeleden askıya alıp Boğaz'a döndüler. Fakat havanın çalkantılı olması nedeniyle gemilerin birbiriyle çarpışması sonucunda su geçmez perdeler yırtıldı ve batmasına sebep oldu.

Karadeniz Boğazı müstahkemleri emrine verilmiş olan Malatya, Durak Reis* ve Nevşehir gambotları da mayın ile kaza geçirdiler. Bunlardan Nevşehir gambotu, 17 Ocakta Isfahan posta vapurunu Boğaz dışına kadar çıkarıp dönmek üzere iken mayın tarayan motorlarımızdan biri yaklaşarak yedeğe alınmasını rica etmişti. Bu motorun arkasında bir filika, bunun da yedeğinde bir Rus mayını bulunuyordu. Gambot makineleri durdurarak bekledi. Tam yedek halatı verilip hareket edileceği sırada esen lodos rüzgârının etkisiyle gambotun mayın ve motor üzerine düşmekte olduğunu gören Nevşehir'in ikinci kaptanı naklin kesilip kesilmediğini sordu. Aldığı olumsuz cevap üzerine gemiyi ileri hareket ettirmek isterken patlama meydana geldi. Motor da filika da parçalandı. Nevşehir kıç tarafından aldığı yaradan giren sularla batmaya başladı. Bu olayda motordaki bir subay ile iki asker kayıp verildi.

* "Durak Reis" gemisi Osmanlı Donanması'ndaki "Burak Reis" gemisi ile karıştırıldığından daha sonra Durak Reis'in ismi "Kemal Reis" olarak değiştirilmiştir (ç.n).

Rus Muhrip ve Denizaltılarının Faaliyetleri

Çanakkale Boğazı kapandığı günden itibaren Türk filosunun kömür ihtiyacı Zonguldak havalisinden sağlanmaya başlanmıştı. Fakat bu kaynağa ihtiyaç duyanlar sadece savaş gemileri değildi. Anadolu Demiryolu Şirketi, Seyrisefain, Şirket-i Hayriye ve Haliç vapurları, İstanbul Elektrik ve Havagazı şirketleri, un değirmenleri, römorkörler velhasıl buharla çalışan bütün mekanik vasıtalar Zonguldak kömürüne muhtaçtı.

Ruslar 1914 senesinde yaptıkları ilk bombardımandan sonra bu bölgeyi sık sık ziyaret ederek iskeleleri tahrip edip ve rastladıkları buharlı ve yelkenli gemileri batırıyorlardı. Özellikle Rusların yeni kuvvetli Bespokoinyi sistemi muhripleri yüksek hızlarına güvenerek bu civarda geziyorlardı. Fakat 1915 senesi yaz mevsiminde yeni ve tehlikeli bir düşman daha görünmeye başladı. Bir veya iki Rus denizaltısı kömür havzası ile Boğaz önlerinde dolaşarak tesadüf ettikleri kömür gemilerini uyarıda bulunmadan torpilliyor, küçük yelkenli gemileri tahrip ediyordu. Bu durum neticesinde kömür sıkıntısı artmıştı. Marmara sahillerindeki linyit ve ağaçlı kömür ocakları işletilmeye başlandı. Sırbistan'ın zaptı üzerine doğu demiryolu hattı ile Almanya'nın Silezya Eyaleti'nden maden kömürü getirilmek suretiyle mütarekeye kadar durum idare edildi.

Yavuz ve Rus Denizaltılar

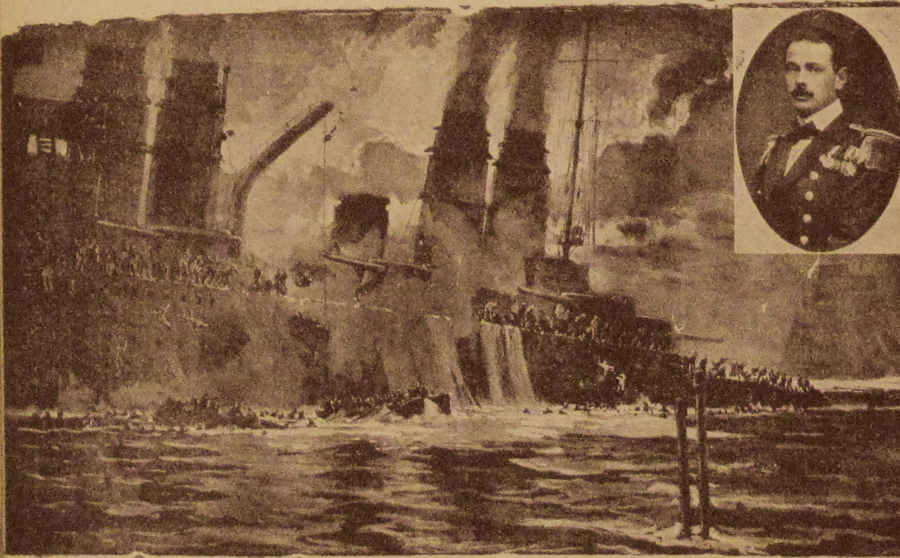
6 Mayıs 1915'te Yavuz, Midilli ile birlikte denize açılmıştı. Hamidiye kruvazörü ise kömür şileplerini himaye etmiş, Zonguldak mendireğine girerek kömür noksanını tamamlamıştı.

Bundan üç ay sonra Hamidiye kruvazörü ile Yadigâr sınıfı bir muhrip, bir Alman şilebi ile Seyhun ve diğer üç kömür şilebine konvoy olmak üzere denize çıktı. Sabah saat sekiz sularında Sakarya önlerinde iken Rusların son sistem iki muhribine tesadüf edilince karşılıklı top ateşi başladı. Ruslar 14.000 metre mesafeden atış yapıyorlardı. Bu mesafede Hamidiye'nin mermileri kısa düşüyordu. İlk mermide baş topun kamasında arıza çıktı. Bunun üzerine Hamidiye, bordasındaki 12 cm'lik toplarla ateşe devam etmek istedi ise de menzilleri kısa olduğu için yalnız kıç topu ile savaşı sürdürüyordu. Fakat bir süre sonra kıç topu da bozuldu. Rus muhripleri Hamidiye ile Seyhun'un arasına girdi. Bu sırada sahile baştankara yaklaşmış dört gemiyi de batırdılar. Hamidiye'nin durumu telsizle haber verilen Yavuz gemisi hızla Boğaz'dan çıkarak öğleye doğru Hamidiye ile birleşiyordu. Fakat Rus muhripleri çoktan Sivastopol'e doğru uzaklaşmışlardı. Kızılırmak, Rodosto şilepleri Zonguldak'a götürüldükten sonra Yavuz, Hamidiye ve Numune-i Hamiyet muhribi Boğaz'a döndü.

Şile önlerinde iken bir Rus denizaltısı, Yavuz'un üzerine bir torpido attı. Atılan torpido Türk muhribinin tam merkezinden geçtikten sonra Yavuz'a doğru gitti. İyi atılmış olan bu torpido, Yavuz'un tam vaktinde yaptığı bir manevra sayesinde iskele kıç omuzluğundan geçerek boşa gitti. Bu olaydan sonra Hamidiye'nin Armstrong topları sökülerek yerine son sistem Krupp topları konuldu.

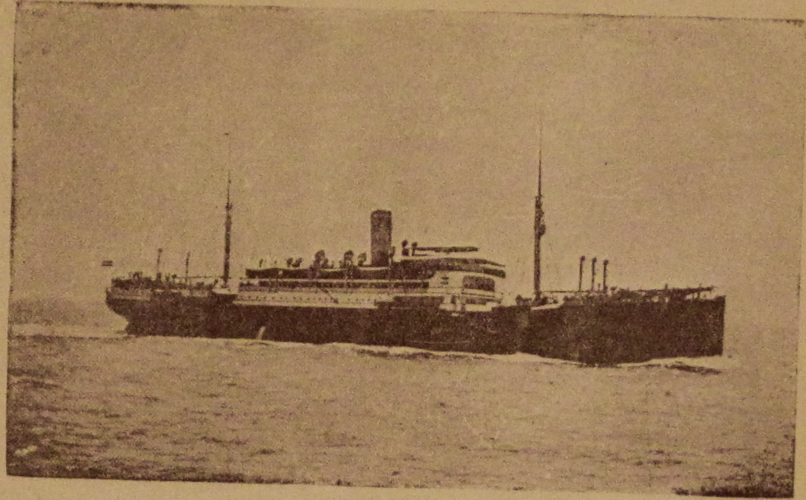
(ئهمدن) آلمان قروزوری انكليز تجارت واپورلرینی باطیریركن

(لئون غامبه‌تا) فرانسز زرهلی قروزوری بر اووستریا تحت‌البحری طرفندن باطیریلیور

Emden Alman kruvazörü İngiliz ticaret vapurlarını batırırken

Léon Gambetta Fransız kruvazörü bir Avusturya denizaltısı tarafından batırılıyor

ياووز ايله برابر استانبوله كلن (قورقووادو) واپورى

المان تحت البحر سواريلرندن (وه‌ديكن) ايله تحت البحرى

Yavuz ile beraber İstanbul'a gelen (Korkuvado) vapuru

Alman denizaltı süvarilerinden (Vedigen) ile denizaltısı

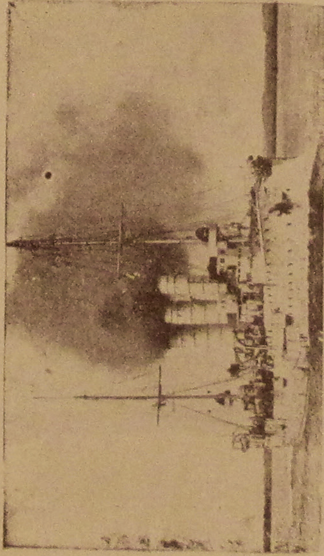
[Coronel Savaşı]

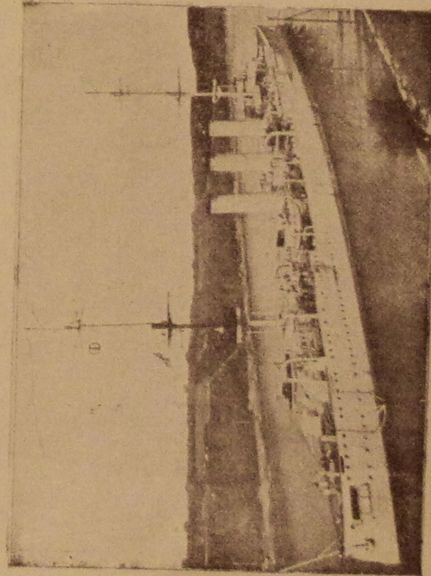

امیرال (سپه)

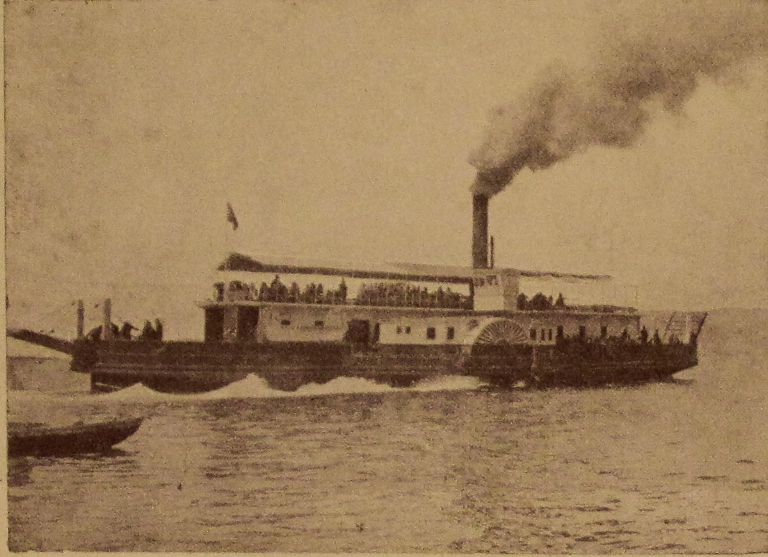

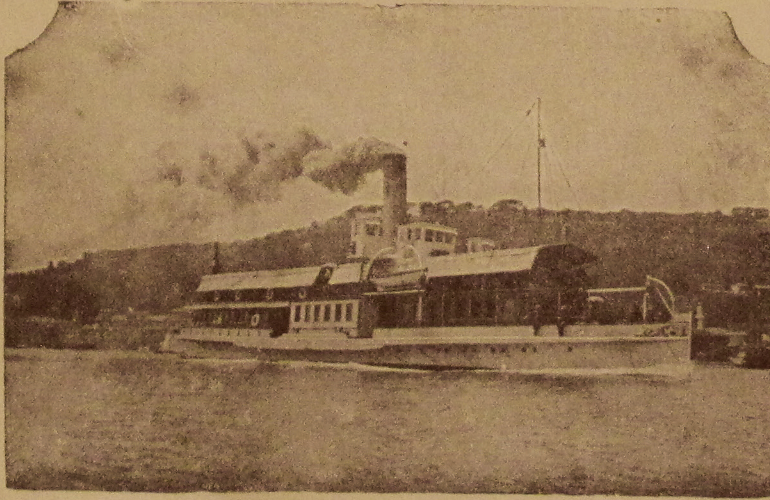

[Scharnhorst zırhlı kruvazörü]

Amiral Spee

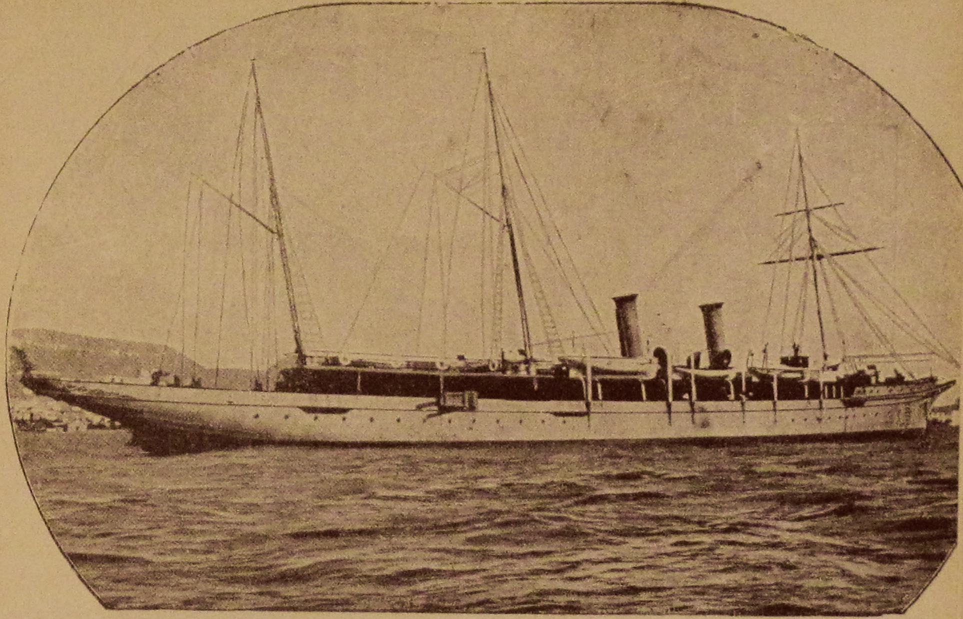
[Emden hafif kruvazörü]

چاناق قلعه محاربه‌لرنده مارماراده عسکری نقلیات ویاراليلرك سوقی خصوصنده قیمتلی خدمتلر
ایفا ایدن شرکت خیریه واپورلرندن بر نمونه

Çanakkale Savaşlarında Marmara'da asker nakli ve yaralıların sevkinde kıymetli hizmetler gören
Şirket-i Hayriye vapurlarından birer örnek

ارطغرل یاطی

Ertuğrul Yatı

Ertuğrul Yatı

ON BİRİNCİ KISIM

1916 Yılı Olayları

Nikolayev tezgâhlarında inşa edilmekte olan 3 adet Rus dretnotu denize indirildikten sonra Sivastopol'e götürülerek yapımının tamamlanmasına gayret edilmekteydi. Bu gemilerden İmparatoriçe Mariya 1916 senesi içinde filoya dâhil oldu.

Midilli kruvazörü, 1916 Şubat ayı başında Sinop'ta yapılacak telsiz istasyonunun malzemelerini yüklü olan Edincik vapuruna konvoy olduktan sonra Trabzon'a bir makineli tüfek bölüğünü çıkarıp döndü. Mart ayı ortasında tekrar denize çıkarak Tirebolu'ya 200 subay ve asker çıkararak geri geldi.

İmparatoriçe Mariya, 14 Mart 1916'da Of civarındaki Türk birliklerini bombardıman ederek faaliyete geçtiğini haber verdi. Batum Limanı'nı hareket üssü yapan bir Rus gambotu hemen hemen her gün Türk siperlerine bir iki mermi atmadan durmuyordu. Midilli kruvazörü, Nisan başlarında tüfek, mitralyöz, cephane ve asker yüklü olduğu halde Trabzon'a geldi. Yükünü kısa bir zamanda boşalttıktan sonra Sürmene'ye kadar ilerledi. Buradaki Rus piyade mevzilerini bombardıman ettikten sonra Rus filosu ile beraber denize çıkmış olan İmparatoriçe Mariya'ya rastladı ise de üstün hızı sayesinde uzaklaşmayı başardı.

Yavuz ile İmparatoriçe Mariya

İmparatoriçe Mariya zırhlısının katılımıyla büyük bir üstünlük sağlayan Ruslar, Yavuz'u savaşa zorlamak için Kagul ve Merkuria kruvazörlerini Zonguldak'a göndermiş, İmparatoriçe Mariya ise Boğaz önüne gelmişti. Rus kruvazörlerinin Ereğli'yi topa tutarak filikalarla sahile tahrip müfrezeleri çıkardıkları haberini alan Amiral Souchon, hemen Yavuz ve Midilli kruvazörü ile birlikte denize açıldı. Rus kruvazörleri 9 Mayıs günü görevlerini yaptıktan sonra çekildiler.

Ertesi günü yani 10 Mayıs günü saat 07:15'te Yavuz ile Rus dretnotu karşılaştı. Rusları Boğaz önünden çekmek isteyen Yavuz, yıldız (kuzey) rotasını seyre başladı. Ruslar da hemen aynı yöne dönerek yaklaşmaya başladılar. Saat 07:00'de her iki taraf aynı rotalarda seyrederek 16.000 metre mesafeden ateş açtılar. Kısa bir süre devam eden çarpışmada Yavuz üç isabet aldı. Amiral Souchon hızını artırarak açıldığından taraflar menzil dışına çıktılar.

Yavuz, Rusların etrafında geniş bir kavis çizdikten sonra Boğaz'a giriş yaptı.

Karadeniz'de Alman Denizaltıları

Almanya'dan demiryoluyla nakledilip Avusturya'nın Pula tersanesinde montajı yapılarak Çanakkale'ye gönderilmiş olan Yüzbaşı Von Heimburg kumandasındaki küçük denizaltı, 4 Eylül 1916 günü Marmara'ya girmiş ve güzel bir rastlantıdan yararlanarak E-20 İngiliz denizaltısını torpillemeyi başarmıştı. Von Heimburg, 1916 senesi ilkbaharında Karadeniz'e çıktı. Mayısın ilk haftasında Zonguldak, Cide, Sinop ve Giresun'a uğradıktan sonra Kafkas Cephesi'ne Rusların yapmakta oldukları nakliyatı önlemek üzere yola çıktı. İlk olarak şeker yüklü üç direkli bir gemi ile karşılaştı. Bir müddet sonra da yanıcı madde yüküyle Novorossiysk'den Sivastopol'e gitmekte olan bir Rus şilebine tesadüf etti. Her iki gemiyi de batırdıktan sonra Kırım'ın güney sahilinde Tarkan işaret istasyonunu bombalayıp İstanbul'a döndü.[14]

14 Von Heimburg'un hatıraları Abidin Daver Bey tarafından *Tahte'l-bahr Tahte'l-bahre Karşı* adıyla tefrika edilmiştir.

Bu denizaltı, bir süre sonra tekrar Karadeniz'e çıktı, fakat dönüşte Boğaz önünde Akpınar veya Ağıldere civarında mayına çarparak battı. Sahile 250 metre kadar yakın olduğu halde havanın çok sert olması bütün mürettebatın boğulmasına sebep oldu. Bilahare denizaltıya ait dört ceset karaya vurdu.

Varna Bombardımanı

1916 Ağustos başında Rus Karadeniz Filosu Kumandanlığı'nda değişim oldu ve ihtiyar Amiral Eberhard'ın yerine, 1915 senesi Riga Körfezi harekâtında olağanüstü faaliyeti görülmüş olan Amiral Kolchak* getirilmişti.

* Alexander Vasilyevich Kolchak (Kolçak) (ç.n).

Amiral Kolchak kumandayı üstlendikten sonra Varna önünde göründü. Şehri topa tuttuğu gibi liman etrafına mayın döktükten sonra Sivastopol'e döndü.

Varna'yı hareket üssü yapmış olan iki Alman denizaltısı mayın tehlikesinden dolayı kullanılamadıkları için İstanbul'dan 12 ve 16 numaralı Türk motorbotları mayın taramak maksadıyla Varna'ya gönderildi. Bunlar bir ay kadar çalışarak Varna civarını mayınlardan temizlediler. Aralık ayının ilk haftasında Romanya'dan erzak getiren iki yelkenli tekne yedeklerinde bulunduğu halde İstanbul'a gelirken Boğaz civarında Rus muhriplerinin saldırısına uğrayınca sahile vurdular. Mürettebat kurtuldu ise de gerek motorlar ve gerekse yelkenli tekneler Ruslar tarafından tahrip edildi.

Romanya'nın Harbe Girişi ve Deniz Uçakları

İtilaf Devletleri kendilerine yeni yeni yardımcılar bulmak hususunda çok ustaca hareket ediyorlardı. Ağustosun 27'nci günü İtalya ve Romanya hükümetleri savaşa dahil oldular. 30 Ağustosta Osmanlı ve Bulgaristan hükümetleri de Romanya'ya savaş ilan ettiler. Eylülün 3. gününden 11. gününe kadar Alman deniz uçakları çok sayıda hücumlar yaparak Köstence'deki gemileri ve gaz depolarını topa tuttular. Bu uçaklar Dobruca'da tesadüf ettikleri askerî konvoylara ve trenlere bomba ile saldırıyor, Romanya uçaklarıyla çarpışıyorlardı. Ekim ayında Mackenzie tarafından yapılan ileri harekât sırasında da deniz uçaklarının yararlı hizmetleri görüldü.

İmparatoriçe Mariya Dretnotunun Kaybı

20 Ekimde Rus Donanması en yeni ve en güçlü unsurunu kaybetti. Sivastopol Limanı'nda demirli bulunan İmparatoriçe Mariya dretnotunun cephaneliği patlayarak battı. Bir subay ile yüz elli asker öldü ve 64 nefer ağır olarak yaralı düştü. Bu geminin kaybına rağmen İmparatoriçe Katerina ve Üçüncü Aleksandr zırhlılarının yapımını bitirerek filoya katmak üzere oldukları için Rus filosunun durumu kuvvetliydi.

Köstence'nin İşgali

Avusturya ve müttefiklerine karşı savaş ilan eden Romanyalılar ilk iş olarak büyük kuvvetlerle Transilvanya dağlarının geçitlerini zorlayarak Macaristan'a hücum ettiler. Alman başkumandanlığı tehlikeyi zamanında görerek Romanya'ya karşı kuzeyden ve güneyden saldırıya karar verdi. Osmanlı ve Bulgaristan hükümetleri birer gün arayla Romanya ile savaşa girmiş oldukları için Mareşal Mackenzie kumandasına emanet Türk, Bulgar ve Alman kuvvetleri Ekim 1916'da taarruza geçerek Romanyalıları püskürtüp Köstence-Cernavoda hattını geçtiler. 23 Ekim günü zengin gaz depolarına sahip olan Köstence işgal edildi. Ruslar bir hafta sonra yani 2 Kasımda Köstence'yi bombardıman ettiler ise de çok çabuk geri çekilmeye mecbur oldular.

Mareşal Mackenzie kuvvetleri Ziştovi-Zimnicea civarında Tuna'yı geçerek Bükreş üzerine yürüdü. 25-30 Kasımda yapılan şiddetli savaşlar sonucunda Romanyalılar mağlup oldu.

1 Aralık günü Romanyalılar karşı saldırı yapmak istedilerse de Türk birlikleri bu hücumu durdurdu.

6 Aralıkta Bükreş işgal edildi. 4 Aralıkta İbrail alındıktan sonra Tuna ağzında Siret Nehri hattına ulaşan Türk, Bulgar ve Alman saldırısı durduruldu.

Gayret-i Vataniye Muhribinin Kaybı

Mareşal Mackenzie kuvvetlerinin Köstence'yi işgal ettikleri haber alınır alınmaz İstanbul'dan Gayret-i Vataniye muhribi gönderildi. Fakat Gayret-i Vataniye, Varna Limanı'na girmek üzere iken Kamçıdere ile Karaburun arasında su altındaki bir kayaya çarptı. Denizaltı tehlikesinden dolayı hızlı hareket eden muhribi, kayaya çok şiddetli bir hızla bindirdiği için yapılan yardıma rağmen kurtarmak mümkün olmadı. Amiral Souchon, Muavenet-i Milliye ve Numune-i Hamiyet muhripleri ile Varna'ya gelip Gayret-i Vataniye'nin teçhizatını aldıktan sonra Köstence'ye gitti ve Kasımın ilk haftasında İstanbul'a döndü.

Midye ve İğneada'nın Bombardımanı

Eflak ile Dobruca'nın işgali üzerine İstanbul ile Köstence arasında ulaşım başladı. Fakat bu ulaşım Şirket-i Hayriye vapurları, yelkenli ve motorlu tekneler ile yapılıyordu.

Bu gemiler gündüzleri Midye, İğneada ve Varna limanlarına saklanıyor; geceleri karanlıktan yararlanarak seyrediyorlardı.

Rus Amirali bu nakliyatı haber alır almaz Midye ve İğneada civarını araştırmak ve tesadüf edeceği gemileri tahrip etmek üzere iki adet güçlü muhribi göndermişti. Bu iki Rus muhribi 13 Kasım 1916 günü sabahı İğneada'ya gelerek limanda bulunan Hamidabad torpidobotuna ateş açtı. Hamidabad, 37 milimetrelik topları ile birkaç atış yaptıktan sonra iki buçuk kulaç suda battı. Birkaç kişi yaralı dört kişi şehit oldu. Limanda bulunan şirketin 63 numaralı vapuruna birkaç mermi isabet etti ise de sahile konulmuş bataryadan dolayı Ruslar uzaklaştıklarından, limanda bulunan diğer gemiler kurtuldular. Ruslar Midye'yi de bombaladıktan sonra çekildiler.

ON İKİNCİ KISIM

1917 Yılı Olayları

Yılan Adası Seferi

1917 senesinde Karadeniz'deki askeri operasyonlar ufak tefek çarpışmalarla sınırlı kaldı. 12 Martta Rus muhripleri Köstence üzerine hücum ettiler.

18 Nisanda Ruslar Kiril torpidosunu kaybettiler. Mayıs ayında ise hava harekâtı yaptılar. Rusların Köstence üzerine yaptıkları hava saldırıları bir iki Rus uçağının düşmesi ile sonuçlandı. 31 Mayısta Rus kruvazörleri Mankalya'yı bombardıman ettiler. Amiral Kolchak daha fazla operasyon yapmaya imkân bulamadan Rus İhtilali Karadeniz donanmasına da sirayet etti ve askeri operasyonlara son verildi. Amiral Kolchak'ın yerine Asker Cemiyeti tarafından Amiral Lukin iş başına getirildi. Haziran ayında yapılan harekât kapsamında Midilli kruvazörünün Tuna'daki Yılan Adası'na yaptığı taarruz da zikretmeye değerdir.

Rus kruvazörlerinin toplarına karşılık verilebilmek için Midilli'nin taşıdığı 12 adet 10,2 cm'lik topların yerine 8 adet 15 santimetrelik top konulmuştu.

Bu yeni ve güçlü toplarla teçhiz edilen Midilli kruvazörü 23 Haziran günü Boğaz'dan çıkarak Yılan Adası'na doğru yol verdi. 25 Haziran sabahı bahsi geçen mahale ulaşılarak birkaç top ateşi ile fener kulesi, işaret ve telsiz istasyonlarını tahrip etti. Karaya çıkarılan askeri birlik adadaki topları kullanılamaz hale getirdikten sonra gemiye aldığı savaş malzemeleri ve esirlerle geri döndü. Bundan sonra Boğaz'a doğru yol verildi. Bu saldırıyı haber alan Ruslar, İmparatoriçe Katerina dretnotu ve hızlı muhripler ile Midilli'nin dönüş güzergâhı üzerine yürüdüler. Öğleye doğru taraflar birbirini gördü. Rus dretnotu müthiş topları ile Midilli'nin üzerine ateş açtı. Midilli etrafına düşen 30,5 cm'lik Rus mermileri korkunç su sütunları kaldırıyordu. Fakat Midilli kaptanı gemiyi zikzak rota üzerinde gezdirerek Rusların hedefe isabetlerine engel oluyordu.

Daha ileriye sokulan Rus muhripleri de bütün topları ile bu savaşa iştirak ediyordu. Fakat Midilli'nin 15'lik toplarından muhriplere yollanan mermiler bunları geri çekilmeye mecbur etti. Hızının yeterli olmamasından dolayı geri kalan Rus dretnotu da takipten vazgeçmek zorunda kaldı. Bu olayda patlayan Rus mermileri ile birkaç ölü ve yaralıdan başka kayıp verilmemiştir. 1915 senesi Eylülünden itibaren Midilli'nin kumandasını üstlenmiş olan korvet kaptanı Von Knorr, Suriye Cephesi'nde görev alacağı için bu seferden döndükten sonra kumandayı ikinci kaptana bıraktı. Midilli Kruvazö-

rü İkinci Kaptan Homeyer'in idaresinde iki defa daha Karadeniz'de dolaştıktan sonra Kasım ayı sonunda kumandayı yeni tayin edilmiş Miralay Von Hippel üstüne aldı.

İngiliz Uçaklarının İstanbul'a Saldırısı ve Yâdigâr-ı Millet'in Batışı

İmroz'dan kalkan İngiliz uçakları 1917 senesi zarfında birkaç defa İstanbul'a hücum ederek bomba atmış ise de bir zarar vermeyi başaramamışlardı. Yalnız bir defasında Mahmud Paşa civarına bir bomba düşerek sivil ahaliden kırk-elli kişinin ölümüne ve yaralanmasına sebep olmuştu.

9 Temmuz gecesi yapılan hücumda bir İngiliz uçağı İstinye'de demirli olan Türk savaş gemileri üzerine attığı bombalardan biri Yâdigâr-ı Millet'in gemisinin baş tarafına isabet ederek yangın çıkardı. Gemi, patlamaya meydan vermemek için mürettebatı tarafından valfleri açılarak batırıldı.

Rus İhtilali ve Karadeniz Donanması

Petersburg'da ilk ihtilal harekâtı 9 Mart 1917'de başladı. Polisler ile işçiler arasındaki mücadeleye silahlı askerler de katıldığından ihtilal alevlendi. Rus çarının bakanları ve üst düzey memurlarından bir kısmı denizcilik dairesine sığındılar. 12 Mart günü Saint Petro ve Saint Paul kaleleri ihtilalcilerin eline geçti. İhtilal hemen Kronstadt'a yayıldı.

Tüfek ve mitralyözler ile silahlı bahriye askerleri 13 Mart günü mevki kumandanı Amiral Viren'in ikametgâhı önünde toplandılar. Askerleri sakinleştirmek için konuşma yapmak isteyen Viren, ailesinin gözü önünde önce bir kurşun ve sonra süngü darbeleri ile öldürülerek parçalandı. Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Potapov ile torpido mektebi ve eğitim bölüğü müdürü Amiral Nikola Dorin de aynı akıbete uğradı. Kronstadt İhtilali'nin ilk günlerinde birçok Rus subayı öldürüldü; bir kısmı aylarca hapiste kaldı. Böylece Kronstadt idaresi işçiler ve askerlerin eline geçti.

16 Mart günü ihtilal haberleri Helsingfors'a geldi. Amiral Nepenin düzeni sağlamak için uğraştı ise de faydası olmadı. Silahlı kara ve deniz askerleri küme küme sokaklara dökülerek tesadüf ettikleri subayları takip etmeye ve tartaklamaya başladılar. Şehirde toplanmış olan ihtilal komitesi, Amiral Nepenin'i gemide tutukladı. Nepenin sevk edilirken katledildi. Amiral Protopopov ile Amiral Nepolsin ve daha birçok subay aynı akıbete uğradı. Yalnız Reval'de bulunan Rus bahriyelileri Tuğamiral Verderevsky'nin iyi idaresi sayesinde geriye kaldılar.

Rus ihtilalinin aldığı şekli gören Karadeniz Filosu Kumandanı Amiral Kolchak, isyanın filoya yayılmasını önlemek için bütün kuvvetleriyle denize açıldı. Çarın tahttan feragat ettiğini ve Petersburg'da asayişin sağlandığını öğrendikten sonra Sivastopol'e döndü. Burada ilan ettiği günlük emirlerin yanı sıra subay ve askerlere yaptığı konuşmalarda rejim değişikliğini açıkladı. Büyük rütbeli bazı subayları değiştirdikten sonra düzeni sağlamada başarılı oldu. Hatta Rus Karadeniz donanması mürettebatı Kerensky geçici

hükümetine destek olmak için özel bir heyeti Baltık Filosu personeline gönderdi. Fakat Kerensky Hükümeti Bolşevik İhtilali ile devrildi. Bolşevik delegeleri Mayıs 1917'de Sivastopol'e geldiler. Amiral Kolchak bu delegelerin her gemi ve her kışlaya girişine izin vermek zorunda kaldı. Asker ve işçiyi yanına çeken Bolşevik delegeleri, amiral ile emir subaylarını, karşı ihtilal propagandası yapmakla suçladılar. Amiral gemisinin mürettebatı Amiral Kolchak'tan kılıcını teslim etmesini istediler.

Kolchak kendi eliyle kılıcını tutarak denize attı ve bütün gemilerin subaylarına, karşı koymadan silahlarını teslim etmelerini emrederek kan dökülmesine engel oldu. Daha sonra istifa ederek ortadan kayboldu.[15]

15 Amiral Kolchak: Savaştan birkaç sene önce Baron Toll'ün yaptığı Kutup seyahatine katılarak şöhret kazanmıştı. Baron Toll, kış mevsimini Bennett arasında geçirmeye karar vermiş, Kolchak ile arkadaşlarından bazıları Rusya'ya dönmüşlerdi. Fakat aradan iki sene geçtiği halde Baron Toll'den haber gelmeyince Kolchak onu aramak üzere yalnız başına bir şalopeye binerek 2.500 mil mesafeyi kat edip Bennett arazisine gitti. Baron ile arkadaşlarını soğuktan donmuş halde buldu.

Savaşın başında Alman sahillerine mayın döken bir gemide bulundu ve cesur tavırlarıyla öne çıktı. 1915 senesinde Almanya'nın Riga Körfezi girişindeki adalara yaptıkları taarruzlarda başarısızlığın en başlıca sebebi Kolchak idi. Girişi gayet ustaca bir şekilde müdafaa ettiği için terfi ederek Karadeniz Filosu Kumandanlığına getirildi.

Sivastopol'den uzaklaşan Kolchak, bilahare Vladivostok'da ortaya çıkarak, Sibirya'yı ele geçirdi. Kolchak, hükümeti kurarak Rusya'ya doğru yürüdü. Fakat Bolşeviklere mağlup olunca ortadan kaldırıldı.

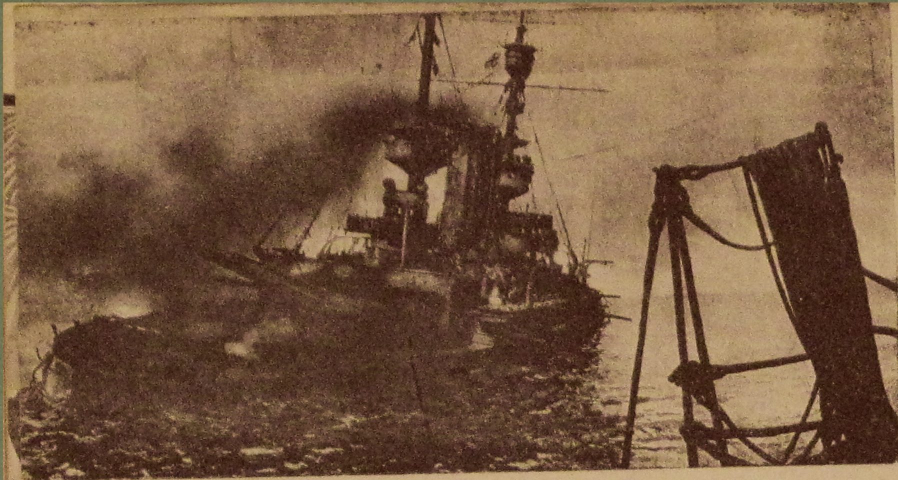
Brest-Litovsk Mütarekesi

Rus İhtilali, Bolşeviklerin iktidara geçmesi ile sonuçlanmıştı. İhtilal, Rus ordusunun dağılmasına sebep oldu. Çaresiz bir durumda kalan Rus başkumandanı ve halk komiseri Kirilenko telsiz telgrafla Alman başkumandanlığının ateşkese hazır olup olmadığını sordu. Aldıkları olumlu cevap üzerine Rus delegeleri 2 Aralıkta Alman hatlarını geçtiler. Rus delegeleri ile Almanya, Osmanlı, Avusturya-Macaristan ve Bulgar orduları başkumandanlıklarının murahhasları Brest-Litovsk'ta toplandılar. 15 Aralık 1917'de mütarekeyi imzaladılar. Bu ateşkesin hükmü, 17 Aralık 1917 öğle saatinden 14 Ocak 1918 öğle saatine kadar 28 gün sürecekti. Bir hafta öncesinde feshi için haber verilmediği takdirde bu sürenin bitiminden sonra da yürürlüğü devam edecekti.

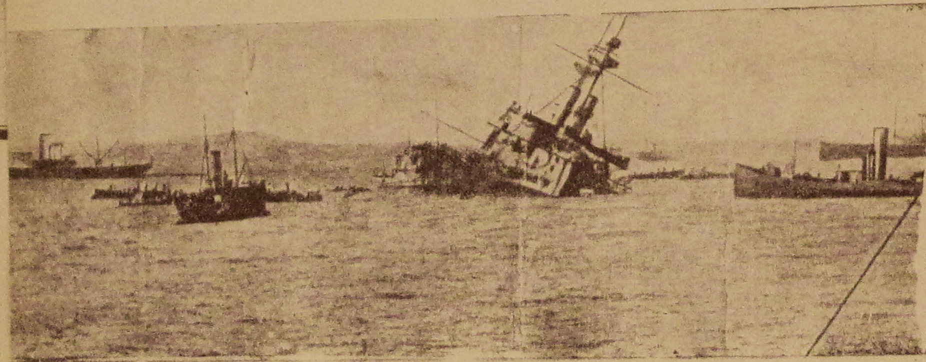
Brest-Litovsk Mütarekesi gereğince Baltık Denizi'nden Karadeniz'e ve Anadolu cephesine kadar her tarafta çatışmalar durdurulacak ve Karadeniz'de ticaret gemilerinin seyri sağlanacaktı. Mayın tehlikesinin ortadan kaldırılması hususlarını görüşmek üzere Odessa'da Türk ve Rus delegeleri tarafından gerekli olan tedbirler belirlenecekti.

Osmanlı Hükümeti, Tuğamiral Arif Paşa ile piyade binbaşılarından Refet ve bahriye yüzbaşılarından Necib Beyleri delege seçerek gönderdi ise de Ukrayna Orduları Kumandanı General Shcherbachov, Odessa'da karışıklık olduğunu bahane ederek görüşmelerin İbrail'de yapılmasını teklif etti. Uzun ve çetin müzakerelerde Romanya ile imzalanan Fokşani (Focşani) Mütarekesi ilave edilmek şartıyla 3 Ocak 1918'de İbrail Antlaşması imzalandı.

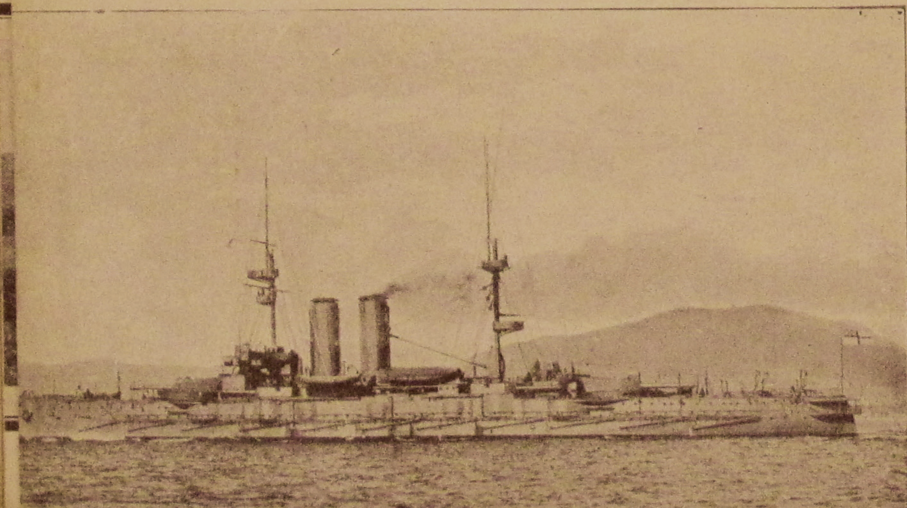
Bu antlaşmada Karadeniz'de seyrüsefer hususlarına yer verilmedi. Sadece Tuna Nehri'nin Saint George Kanalı ile Trabzon'un garbındaki Harşit Deresi'nin sınır olarak kabul edilmesi ve tarafların deniz kuvvetlerinin bu sınırı aşmamaları taahhüt edildi.

(ایرزیستیبل) انکلیز زرهلیسی باطارکن

(مەجەستیق) انکلیز زرهلیسی باطارکن

(Irresistible) İngiliz zırhlısı batarken

(Majestic) İngiliz zırhlısı batarken

SİVASTOPOL LİMANI

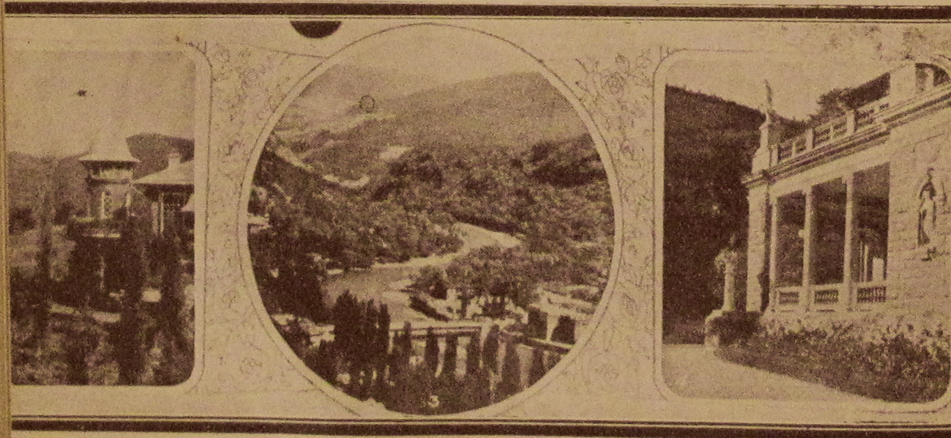
.... Telgraf kablosu
---- Telefon kablosu
"""""" Lağım hattı
::::::: Yeni tabyalar
------- Eski tabyalar

1- Bahriye binası
2- Torpido deposu
3- Torpidobot kızağı
4- Hükümet işlerine mahsus koy
5- Bahriye kışlaları
6- Bahriye hastanesi
7- Eski bahriye kışlası
8- Harb tersanesi
9- Rus Karadeniz seyrisefain şirketinin tersanesi
10- Aynı kumpanyanın ahşap rıhtımı
11- Büyük liman depousu
12- Telgrafhane
13- Gümrük
14- Grafoci … kalesi
15- Mezarlık
16-Ordugah
17- Depolar
18- Müdafaa kışlası
19- Mızraklı istasyonu
20- Topçu barakaları
21- Simferopol caddesi
22- Balaklava caddesi
23- Balaklava ve Yalta'ya giden cadde

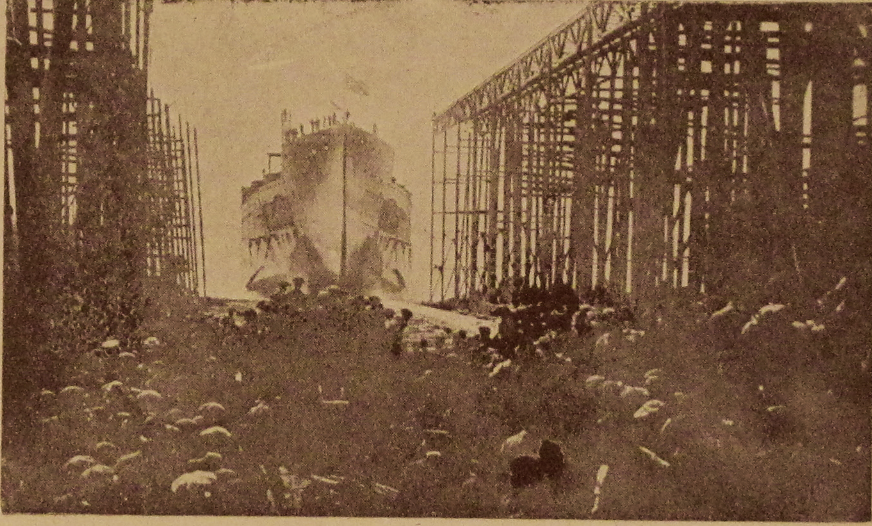
صخوم قلعه لیمانی

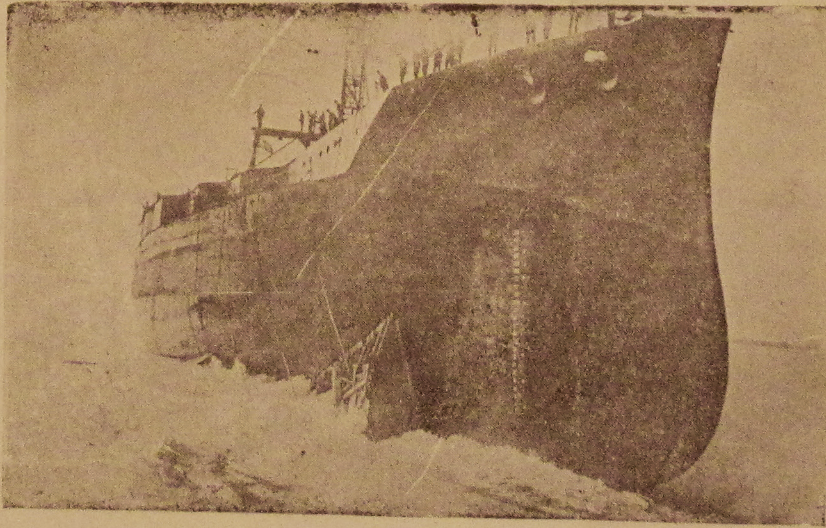

قافقاسیا منظره‌لرندن

Sohum Kale Limanı

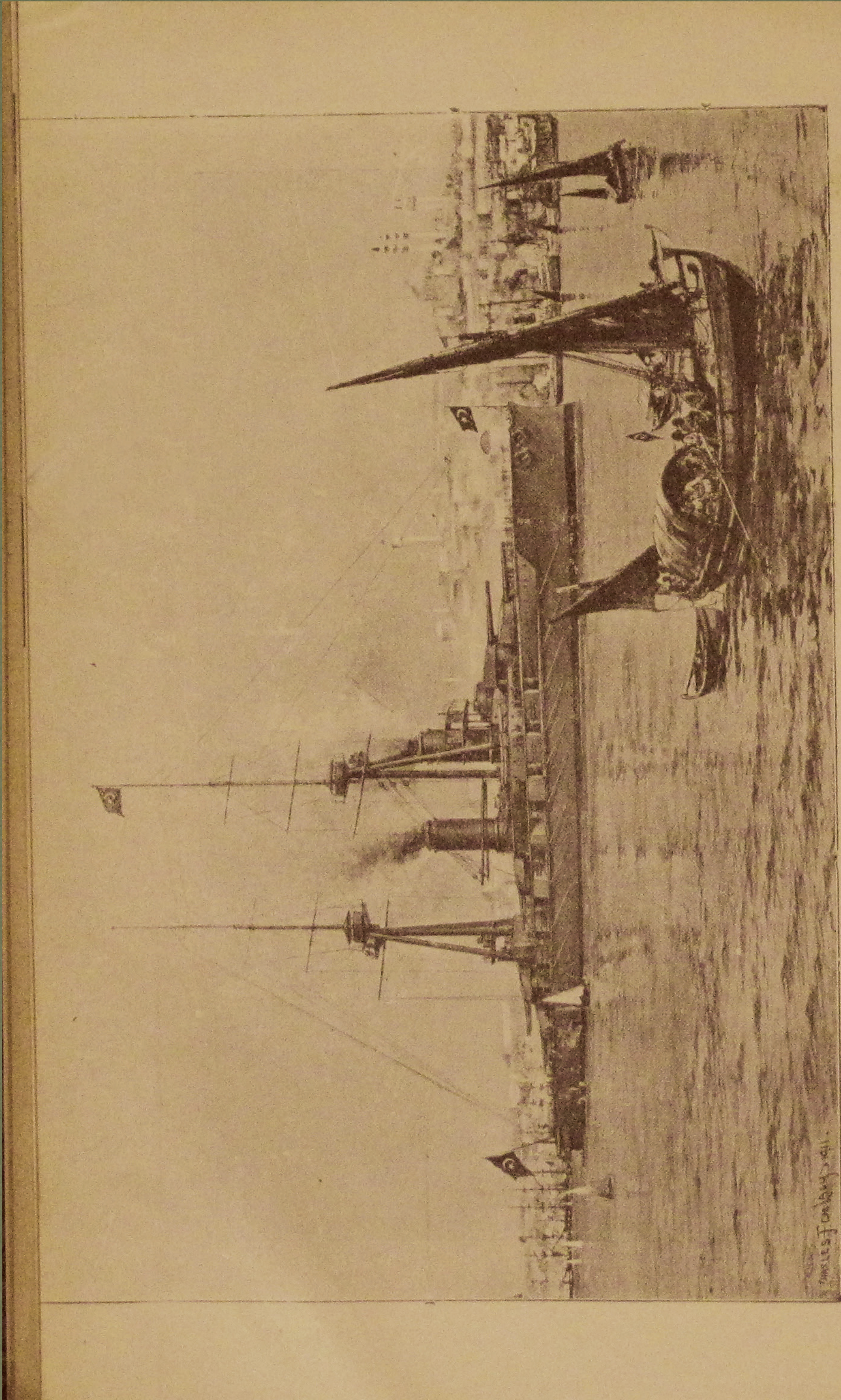
Kafkasya'dan manzaralar

رشادیه زرهلیسی قیزاقدن ایندیریلیرکن

Reşadiye zırhlısı kızaktan indirilirken

İngiliz tezgâhlarında inşa edilip teslim edilmek üzere iken İngilizler tarafından zaptedilen Reşadiye zırhlısı (Bir tablodan)

سیواستپول لیمانی

Sivastopol Limanı

ON ÜÇÜNCÜ KISIM

1918 Yılı Harekâtı

İmroz Baskını ve Midilli'nin Kaybı

Üç seneden fazla bir zamandan beri Karadeniz Türk filosunu iyi idare eden Amiral Souchon, 30 Eylül 1917 tarihinde Kuzey Denizi Dördüncü Kruvazör Filosu Kumandanlığına tayin edilince yerine Von Rebeur Paschwitz* gönderilmişti. Yeni amiral selefinin parlak harekâtına bir nazire yapmak için faaliyete karar verdi. Almanya ile haberleştikten sonra rahat hareket etme imkânı bulan Paschwitz, Çanakkale Boğazı'ndan çıkarak İmroz, Limni ve Bozcaada'da bulunan Çanakkale Boğazı'nı abluka ve gözetlemeye memur düşman gemilerine baskın yapmaya karar verdi.[16]

16 Ali Hüseyin Emir Bey'in bu husustaki eserine müracaat.

Amiral Paschwitz, İmroz Baskını'ndan döndükten sonra Osmanlı Bahriye Nazırı Cemal Paşa'ya verdiği raporda ve daha sonra yayınladığı hatıratında bu baskının gerekçelerine dair aşağıdaki hususları zikretmektedir:

1- Baskın yaparak düşman üzerinde heyecan ve dehşet uyandırmak,

2- Çanakkale Boğazı civarına fazla miktarda düşman savaş gemileri toplayarak Alman denizaltılarına fazla miktarda hedef temin etmek,

3- Filistin Cephesi'ni deniz tarafından baskı altında tutan düşman savaş gemilerini bu tarafa çekerek geçici bir süre de olsa bir dereceye kadar baskıyı hafifletmek.

Rapordaki bu sebepleri incelediğimiz zaman bunların ciddi gerekçeler olmaktan ziyade başarısızlık üzerine aceleyle düşünülerek yazılmış maddeler olduğu anlaşılır. Amiralin tek hedefi kolay bir zafer kazanarak şeref ve şöhret kazanmaktı.

Dört seneden beri devam etmekte olan savaş esnasında tarafların bu kadar ağır kayıplara uğramaktan çekinmediği bir dönemde iki monitörün batışı ne gibi bir dehşet doğurabilirdi. İkinci maddeye gelince Alman denizaltıları için mayın ile dolu olan Boğaz'ın önü yerine Akdeniz'in açık kısımları daha münasipti. Bu çıkış hareketi ile Filistin Cephesi'ndeki baskıyı azaltmak arasında hiçbir ilişki yoktu.

Amiral Paschwitz, bu saldırıyı düzenlerken kendi gemilerini düşman mayınlarından ve denizaltı hücumlarından korumak için acaba ne gibi önlemler almıştı? Liman Von

* **Von Rebeur Paschwitz** (1863-1933)

Osmanlı Donanması'nda Amiral Souchon'un yerine von Rebeur Paschwitz atanmıştı. Paschwitz 1917-18 arasında görevde kalmıştır. Bu dönemde daha ziyade Karadeniz'deki donanmanın geliştirilmesine çalışılmıştır. Bkz. Ali Fuat Örenç, "Deniz Kuvvetleri ve Deniz Harp Sanayii", *Dünya Savaş Tarihi Osmanlı Askeri Tarihi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*, (Ed. G. Yıldız), İstanbul 2013, s. 150-161 (ç.n).

17 Liman von Sanders, *Türkiye'de Beş Sene,* Türkçe tercümesi, s. 182.

Sanders'in hatıratından[17] öğreniyoruz ki baskın harekâtı kararlaştırıldığı zaman bu husus çok da dikkate alınmamıştı:

"*... Bir kıtanın özel terbiyesi için kendime birkaç küçük subay istemek üzere Haliç'te demirli bulunan ve içine filonun Alman kumanda heyeti yerleştirilmiş olan General vapuruna gittim*.

Orada filo komutanına Saros Körfezi'nde mermi isabeti ile tahrip edilmiş küçük bir vapurda bulmuş olduğumuz Çanakkale Boğazı önündeki torpil tarlalarını gösteren bir haritayı bir iki gün içinde vereceğimi vaat ettiğim zaman o, bu sözü ertesi güne bırakmayıp haritayı kendisine derhal vermemi ısrarla rica etti. Goben ile Breslav ertesi günü Çanakkale'den dışarıya bir hücum yapmak için o saatte Boğaziçi'nden çıkacaklarmış.

Ben haritayı derhal getirttim ve Goben'e yetiştirebildim. Fakat saldırıdan önce işin gizli olarak bana haber verilmesi gereğine filo kumandanının dikkatini çektim. Zira Gelibolu Yarımadası'nın dış sahili ile Çanakkale Boğazı'nın Anadolu sahilindeki asker benim kumandam altında bulunuyordu. Bu askerin, gemiler dışarıya çıkarken silah başında olmaya hazır ve amade bulunması mutlaka gerekliydi. Silah başına hazırlığının sebebini hiç kimsenin önceden bilmesine elbette gerek yoktu. Fakat dış sahilde bulunan topçunun top başında ve uçakların ve makinelerin uçuşa hazır bulunmaları zaruriydi. Bu şekilde tarafımdan telgrafla emir verildi. Buna ne derece lüzum ve ihtiyaç olduğunu ise bu saldırının herkes tarafından bilinen oluş şekli ispat eder.

Böyle olmasaydı durumdan kesinlikle haberi olmayan Türk bataryalarında da tan vakti yanlış anlamalar ortaya çıkar ve taraflar kendi gemilerini topa tutabilirlerdi. Daha sonra akından yaralı dönen Goben, Nara'da demirli bulunduğu vakit, korunması için İzmir'deki uçakları getirdim."

Yavuz 14 Ocak 1918 günü Zonguldak'a giderek kömürlüklerini doldurdu. 19 Ocak günü Yavuz, Marmara'ya girerek öğleden sonra saat 03:30'da Prens (İstanbul) Adalarının arkasında Midilli ve muhripler ile birleşti. Sonra Çanakkale'ye doğru hareket edildi.

Yavuz ve Midilli'nin refakatinde Muavenet-i Milliye, Numune-i Hamiyet, Basra ve Samsun muhripleri bulunuyordu.

Gece mehtaplı bir havada Marmara Denizi geçilerek sabaha karşı Boğaz'a gelindi. Tel engeller ile mayın tarlaları arasındaki geçit içinde fenerleri yakılmış olan filikalar ile işaret yapıldığı için bu tehlike sahasından zarar görülmeden geçtiler. 20 Ocak saat 05:00'te Kumkale ve Seddülbahir geçildikten sonra gün aydınlanmaya başladı.

Amiral, baskını tam zamanında yapılmak üzere hızla harekete karar verdiğinden kendisi ile aynı hızda hareket etmesi mümkün olmayan muhripleri Boğaz önünde bırakarak yola devam etti. Boğaz'dan çıktıktan biraz sonra Yavuz, iskele tarafından

bir mayına çarptı. Bunun fazla bir hasara sebep olmadığı anlaşıldıktan sonra ileri harekâta devam edildi. Önce İmroz üzerine saldırıya karar veren Amiral Paschwitz kuzeye döndü. Midilli önde, Yavuz arkada İmroz'un Kefalo* Burnu dönüldükten sonra Kuzu Limanı'nda bulunması muhtemel gemiler üzerine Midilli sevk edildi. Yavuz da Kefalo'da bulunan telsiz telgraf istasyonuna ateş açtı ve limandaki 2.000 tonluk nakliye gemisini batırdı. Depo gemilerini tahrip etti. Adanın kuzey tarafında devriye yapmakta bulunan Lydiard ismindeki İngiliz muhribi, Türk gemilerini görür görmez hemen etrafa telsiz ile tehlike işaretini vererek kuzeye doğru kaçmaya başladı. Midilli kruvazörü biraz sonra Kuzu Limanı'nda yatmakta olan Raglan monitörü ile 5.000 ton, iki adet 38 cm'lik ve bir adet 15 cm'lik ile M-28 markalı bir adet 38 cm'lik ve birkaç adet de uçak topuna sahip 8.000 tonluk iki adet monitörü gördü. Tigris muhribi de kaçarak Lydiard'a katıldı. Midilli ateş açtıktan sonra monitörlerin mürettebatı top başına gelerek ateşe başladılar ise de Midilli'nin altıncı salvosu Raglan monitöründe bir patlamaya ve ardından batmasına sebep oldu. Sahile daha yakın yatmakta olan M-28 markalı monitör de biraz sonra top ateşi ile batırıldı. Midilli karada telsiz ve uçuş istasyonlarını da tahrip ettikten sonra iki gemi saat 08:00'de birleşti.

* Günümüzde Kefalos Burnu (ç.n).

Şimdi Amiral, Mondros'ta bulunduğu ümit edilen düşman gemileri üzerine gidilecekti.* Yavuz aşırtma atış ile Mondros Limanı'nı bombardıman ederken Midilli kruvazörü de güney tarafında pozisyon alıp Mondros'tan çıkmak isteyen düşman gemilerini gözetleyecekti. Aynı zamanda UC-23 Alman denizaltısı da daha önce Mondros önünde bir mayın tarlası oluşturduktan sonra limandan çıkacak düşman gemilerine hücum edecekti. Yavuz pruvada, Midilli onun gerisinde olmak üzere Limni'ye hareket edildi. Rota, gidiş rotasının aksi yönüydü. Bu rota takip edilerek edinilen tecrübeyle mayınsız olduğu anlaşılan sahadan tekrar geçilmiş olacaktı. Tigris ve Lydiard İngiliz muhripleri de uzak mesafeden takibe başladılar. Buna engel olmak için Midilli ateş açtı ise de etkisiz kalıyordu. Aynı zamanda İmroz uçak karargâhından havalanan düşman uçakları görüldü. Yavuz'da bulunan uçak toplarını serbest kullanmak isteyen Amiral, Midilli'ye işaret çekerek pruva yönünde pozisyon almasını emretti. Midilli kruvazörü, bu emri yerine getirmek için iskeleye doğru dönerek ilerlerken sancak kıç omuzluğunda bir mayın patladı. Bu patlama etkisiyle dümen ve sancak makinesi kullanılamaz hale geldiği için gemi hareket edemez hale geldi.

* Eserin orjinalinde "gidilecek" şeklinde yazılmıştır. Cümlenin anlamına bakıldığında kelime "gidecek" şeklinde olmalıdır (çn).

Şimdi Yavuz, geri giderek Midilli'yi yedeğine almak için manevra yapıyordu. İki gemi birbirine çok fazla yaklaştığı esnada Yavuz ile Midilli'nin arasında mayın olduğu görüldü. Hemen Midilli kruvazöründen "*Baş tarafta mayın var.*" diye rapor edildi. Bu arada Yavuz iskele tarafından bir mayına çarpmış, durgun ve berrak suların altında başka mayınlar görülmeye başladığı için ustaca manevralar ile bunlardan kaçınmak mümkün olmuştu. Yavuz ileri hareket ederek sancağa gelip mayın tarlasından çıktı.

Midilli kruvazörü ise birinci mayının patlamasından sonra suların ve rüzgârların etkisiyle yatmaya başladığından, sancak tarafından ikinci bir mayına çarpmış ve böylece iskeleye olan fazla meyli kaybolarak tekrar dengesini bulmuştu. Fakat birkaç dakika sonra üçüncü ve dördüncü bir mayın ve daha sonra kıç taraftan beşinci bir mayına

çarptı. Artık gemiyi terk emri verilmişti. Gemide mevcut filikalar kullanılamaz bir hale geldikleri için sallar ve cankurtaranlar denize atıldı. Şimdi gemi sancak tarafına yatarak batmaya başlamıştı. Saat 09:15'te suların üstünde yalnız Midilli'nin mürettebatı yüzüyordu. Yavuz mayın tarlasından çıktığı esnada işaretçiler torpido izi görerek düşman denizaltısı olduğunu haber verdiklerinden bu tehlikeli alandan uzaklaşmak için güneye doğru seyre başlamış ve Midilli'nin mürettebatını kurtarmak için Boğaz önündeki muhripleri çağırmıştı. Şimdi Türk muhripleri bütün hızlarıyla mayın tarlası üzerine doğru ilerliyorlardı. Fakat uzun menzilli toplara sahip olan İngiliz muhripleri ateş açtılar. Gerek hız ve gerekse silah bakımından İngiliz muhriplerinden çok zayıf olan Türk muhripleri Midilli'nin mürettebatını kurtarmayı başaramadan geri çekilmeye mecbur oldular. Midilli'nin kaybı üzerine morali bozulan amiral, artık her tarafta İngiliz denizaltıları görüyor ve her tarafta torpil tarlaları hayal ediyordu. Bu şartlar altında bir an önce Boğaz'a dönmekten başka yapacak bir şey yoktu.

Şimdi Yavuz beraberinde muhripler olduğu ve İngiliz gemileri ile uçakları tarafından takip edildiği halde Boğaz'a doğru yol vermişti. Bu esnada Basra muhribine bir mermi isabet etti ise de fazla bir hasara sebep olmadı. Yavuz, uçak toplarını kullanarak ilerlerken sabahleyin mayına çarptığı noktada bir patlama daha oldu. Böylece gemi bir günde üç mayına çarpmış oluyordu. Sabahki patlama esnasında bir şamandıra atılarak tehlike noktası işaret edilmiş ise de dönüşte bu şamandıra görülememişti.

Yavuz'un Boğaz'a girmesi üzerine İngiliz gemileri geri dönerek Midilli mürettebatından hayatta kalanları kurtarmaya başladılar. Bu şekilde kurtulanlar ancak 172 kişiden ibarettir. Kurtulanlar arasında bulunan Midilli'nin ikinci kaptanı Von Haideberg'in şahitliğine göre geminin Türk subaylarından Topçu Kaptanı Yüzbaşı Hüsameddin ve Çarkçı Binbaşı Hüsameddin Beyler kendi arzularıyla gemide kalarak Midilli ile beraber batmışlardı. Kaptan Von Hippel de dahil olmak üzere (...)* Alman ve gemide mevcut (...)* Türk subay ve mürettebatından (...)* şu kadar kişi boğuldu.

Yavuz'u takiben Boğaz'a kadar gelen düşman uçaklarından biri, Çanakkale'den yükselen bir uçağımız tarafından düşürüldü; diğeri çekilmeye mecbur edildi. Yavuz, Boğaz'a girdikten sonra geminin sevk ve idaresini kaptana bırakan amiral, kamarasına çekilerek yazmak istediği raporu hazırlamaya başladı.

* Eserin orijinalinde boş bırakılmıştır (ç.n).
* Eserin orijinalinde boş bırakılmıştır (ç.n).
* Eserin orijinalinde boş bırakılmıştır (ç.n).

Yavuz Nara Sığlığında

Kilidülbahir'i geçtikten sonra Nara sığlığındaki işaret şamandırasını mayın ağlarının şamandırası zanneden kaptan (...)* emri ile sancağa gelen Yavuz, tam yol ile sığlığa bindirdi. Gemiyi kurtarmak için önce tonoz atılarak ve pervane geri çalıştırılarak uğraşıldı ise de yararı olmadı. Giresun nakliye gemisi de yardım etti ise de bir etkisi olmadı. Bunun üzerine Yavuz'da bulunan Erkânı Harbiye Reisi Sıdkı Bey'in tavsiyesiyle İstanbul'a telgraf çekildi ve Turgud Reis zırhlısı ile Alemdar ve İntibah römorkörleri getirtildi. Bütün bu gemilerin katılımıyla sürükleyerek ve karaman* vurularak yapılan çalışma da boşa gitti. Halatlar ve kablolar kesildi. Bunun üzerine römorkörler çalı-

* Eserin orijinalinde boş bırakılmıştır (ç.n).
* Karaman: Eskiden cıvataları yerlerine yerleştirmek için kullanılan demirden el şahmerdanı (ç.n).

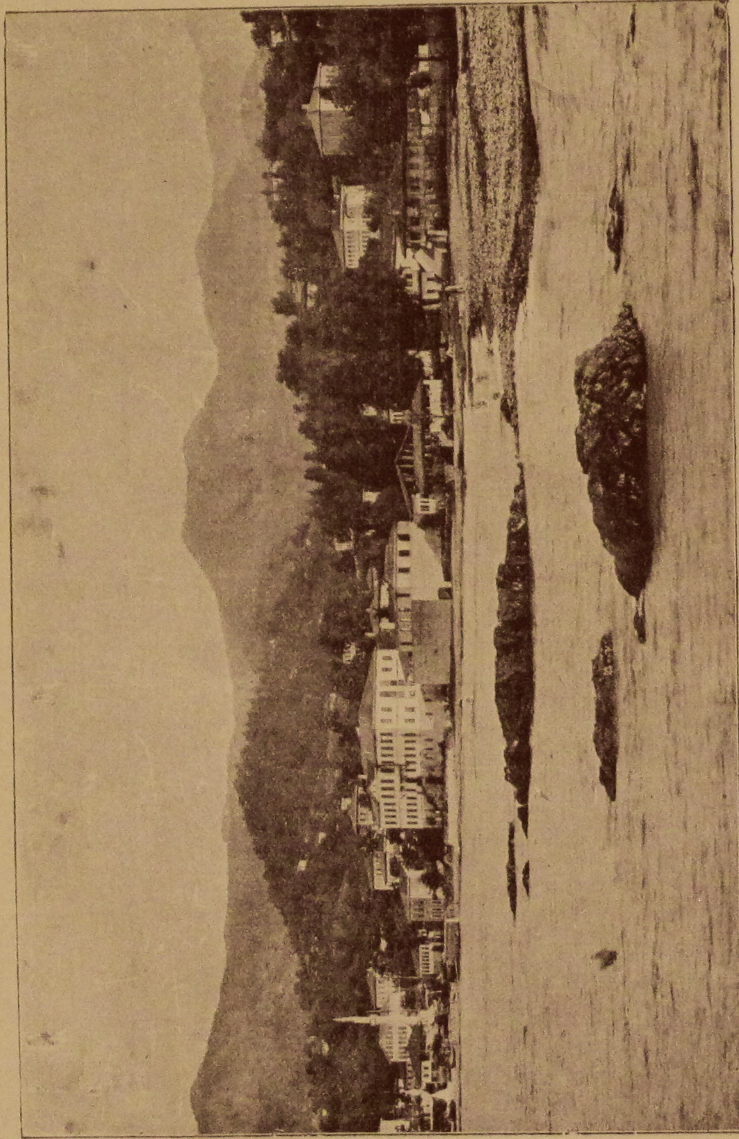
şarak kanal açtılar. Altı günlük olağanüstü çalışmalardan sonra 26 Ocak günü sabah 06:50'de yapılan denemede Yavuz'un kımıldadığı görüldü. İkinci defa karaman vurulduğu zaman yerinden çıkarılan Yavuz, oyulan kanala düşüp sığ yerden kurtuldu.

Yavuz sığlığa vurduğu günden itibaren durumundan haberdar olan İngilizler her gün ve her gece Yavuz'a hücum ederek bomba atıyorlardı. Bu uzun süre esnasında Yavuz'a atılan yüzlerce bombadan yalnız iki tanesi isabet etti ve bunlar da üst kısımlara, baca ve iskele şapkasına çarpıp patladıklarından etkisiz kaldı. Böyle büyük ve sabit bir hedefe karşı yapılan uçak saldırılarından etkili bir sonuç alınamaması, uçaklarla yapılacak bomba hücumlarına pek fazla güvenmemek gerektiğini gösteren canlı bir delildir.

E-14 Denizaltısının Batışı

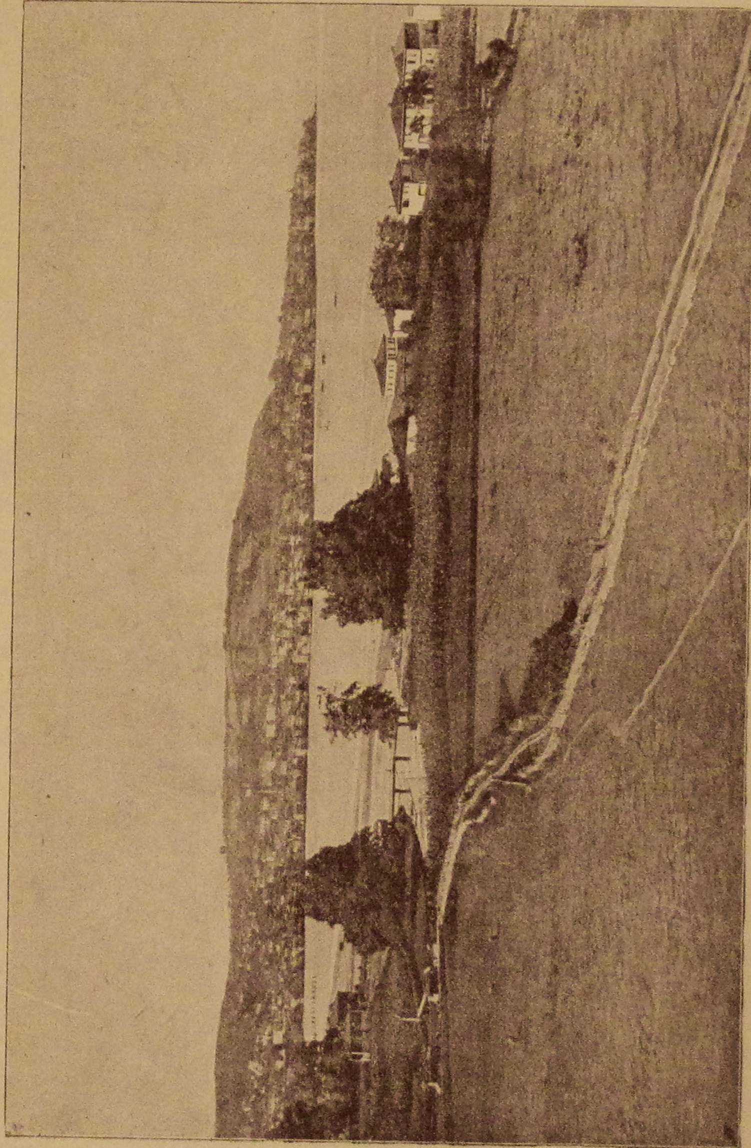
Yavuz'un Nara'da karaya oturduğunu öğrenen İngilizler hemen Malta'da bulunan denizaltılarından E-14'ü hızla yola çıkarmışlardı. Bu gemi, Yavuz'un sığlıktan kurtuluşundan bir gün sonra Boğaz'a girdi. Nara önüne geldiği zaman avı kaçmıştı. O anda Nara'da yalnız iki mavna ile bir vapur vardı. İngiliz denizaltısının kaptanı boş dönmemek için bunlara torpido attı. Fakat atılan torpido 40-50 metre mesafe alır almaz patladı ve bu patlamanın etkisiyle E-14'ün dengesi bozularak bazı kısımları hasar gördü. Bu nedenle su üzerine çıkmak zorunda kaldı. Artık Boğaz'dan dışarı kaçmaktan başka kurtuluş çaresi yoktu. Fakat bu da sahil bataryalarının ateşi altında kolay bir şey değildi. Sahilden açılan top ateşi altında Kumkale ile Seddülbahir arasına kadar gelen E-14, burada kıç tarafındaki patlama nedeniyle battı. Bu nokta tam mayın hattı üzerinde olduğundan mayın ile mi yoksa top ateşi ile mi battığı tartışmalı kaldı. Fakat daha sonra burada bulunan mayınlar tamamen ortaya çıktığından top ateşi etkisiyle battığına kanaat getirildi. Acaba E-14'ün attığı torpido nasıl olmuş da çok yakınında patlamıştı? Denizaltının kaptanı da buna akıl erdirememişti. Bunun sebebi biraz ileride su altında batık bir vapurun teknesi idi. Hiçbir aksamı su üzerinde gözükmeyen bu enkaz E-14'ün kaybına sebep olmuştu.

Bir gün sonra diğer bir İngiliz denizaltısı daha Boğaz'a girmek istedi ise de top ateşiyle hasara uğrayarak ortadan kayboldu.

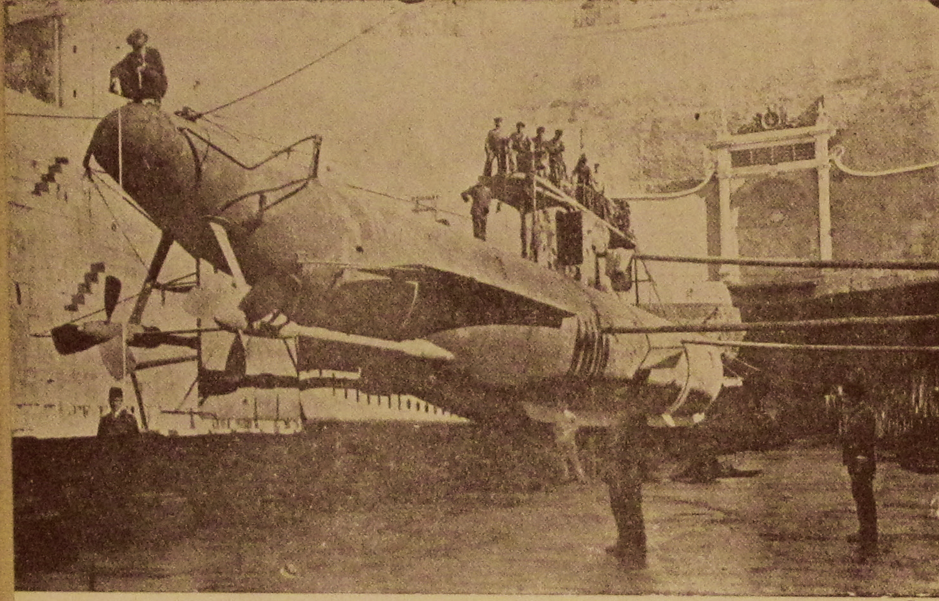

ریزه قصبه‌سی

Rize Kasabası

Ünye Kasabası

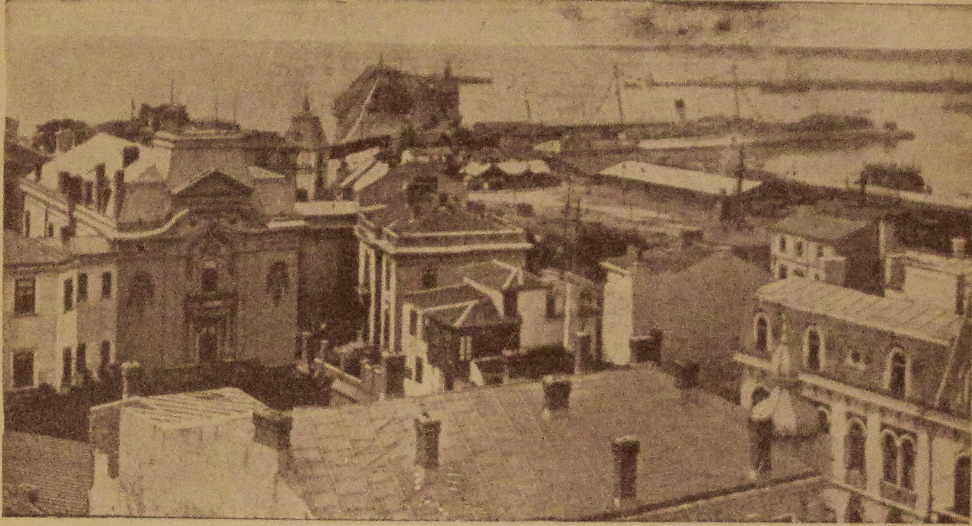

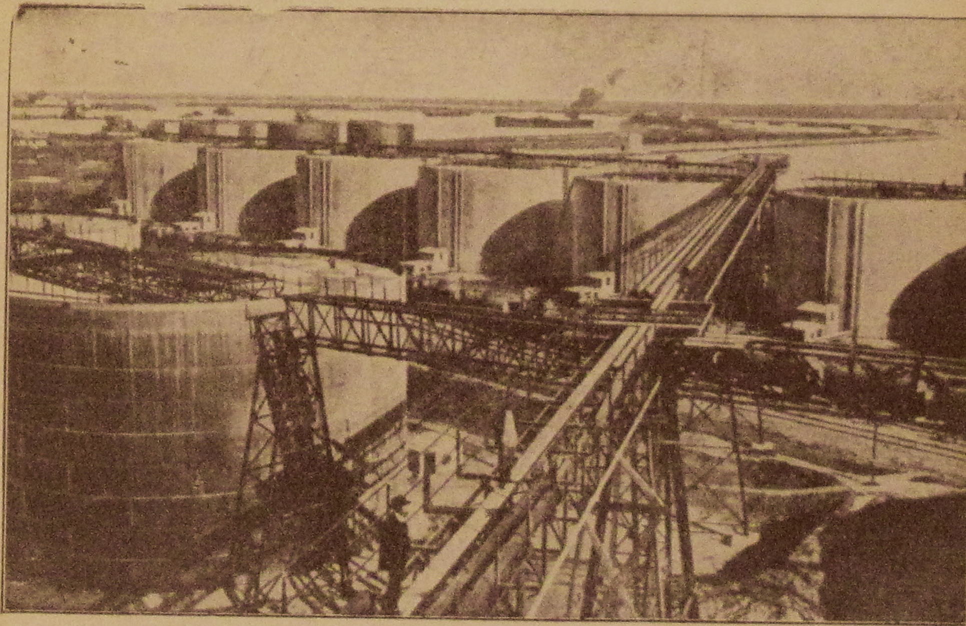
فرانسزلردن ضبط ایدیلن (مستجیب اونباشی) تحت البحری حاووضده

Fransızlardan zaptedilen (Müstecib Onbaşı) denizaltısı havuzda

Fransızlardan zaptedilen (Müstecib Onbaşı) denizaltısı havuzda

كوستنجه ليمانى

كوستنجه ليماننده غاز دەپولرى

Köstence Limanı

Köstence Limanı'nda gaz depoları

ON DÖRDÜNCÜ KISIM

Türk Savaş Gemileri Rus Sahil ve Limanlarında Türk Sancağı Dalgalandırdı

Rusya ile Barış Görüşmeleri

17 Aralıkta Ruslarla imzalanmış olan mütarekeye rağmen Sovyetlerin nüfuz ve iktidarları Rusya'nın her tarafında geçerli olmadığı için Ukrayna, Romanya ve Anadolu cephelerinde ayrı ayrı mütareke imzalamak gerekli olmuştu. Barış görüşmeleri ise Hristiyanların yılbaşı yortusunda Brest-Litovsk'ta başlayacaktı. 22 Aralık 1917'de barış görüşmelerine başlandı. Dışişleri Bakanı Von Kühlmann ile General Hoffman Almanya'yı, Kont Çernin Avusturya-Macaristan'ı temsil ediyordu. Başvekil Talat Paşa da Osmanlı delegesi olarak bulunuyordu. Başkanlık dört müttefik devletin temsilcileri tarafından sıra ile yürütülmekteydi.

25 Aralıkta Kont Çernin, dörtlü ittifak adına söz alıp, tazminatsız ve zorlayıcı ilhakın olmayacağı bir barış hakkındaki Rus teklifine olumlu cevap verdi. Fakat Rus delegeleri barış yapılmasından ziyade sürüncemede kalmasına ve Bolşevik İhtilali'nin etrafa yayılması için propaganda yapılmasına çalıştıklarından Aralık ayının sonunda delegasyon dağıldı. Bu şartlarda 15 gün sonra yani Ocak ayı başlarında tekrar toplanılması kararlaştırıldı. Barış delegasyonu ikinci defa toplandıktan sonra yine anlaşma mümkün olmadı. Almanlar, Rus ordusunun terhisini, Türkiye de Batum ve Kars'ın iadesini talep ediyordu. Troçki başkanlığındaki Rus delegeleri ise görüşmeleri uzatmaktan başka bir şey düşünmüyorlardı. Troçki, 18 Ocakta Petersburg'a gitti ve 30 Ocakta dönünce görüşmelere başlandı. Fakat Rusların gerçek niyetlerini anlayan Almanlar bu sefer farklı davranmaya başladılar. 12 Ocak günü Brest-Litovsk'ta milli Ukrayna'yı temsil eden ve Bolşeviklerin tamamen zıddı bir tavır alan delegeler ile müzakerelere başladılar. Nihayet 9 Şubatta Ukrayna ile barış imzalandı ve Troçki'ye şimdiye kadar teklif edilegelen barış şartlarının kabulü için bir ültimatom verildi. Fakat Troçki her türlü taahhüdü reddetmeyi sürdürdü. Ruslarla imzalanan mütareke feshedildi ve 18 Şubat günü Alman ve Avusturya orduları harekete geçti. Bunun üzerine Ruslar telsiz telgrafla barış imzalamaya hazır olduklarını duyurdularsa da bu sefer de Almanya ve müttefikleri barış şartlarını değiştirdiler. Buna göre Finlandiya ve Ukrayna'nın ba-

ğımsızlığını tanımaları, Polonya, Courland ve Lietuva'dan feragat etmeleri ve Kars ile Batum'un Türkiye'ye iadesi talep edildi. Rus ordusunun terhisi ve filonun hizmet dışı bırakılmış olması da teklifler arasındaydı. Bu talepler kabul edilinceye kadar askerî harekât devam edecekti. Troçki hemen delegeleri Brest-Litovsk'a göndereceğini bildirdi. Rus delegeleri 28 Şubatta geldiler ve kendilerinin yalnız barış imzalamak göreviyle mükellef olduklarını beyan ettiler. 3 Mart günü öğleden sonra saat beş buçukta imza işlemleri gerçekleşti.

Askerin ileri yürüyüşü çok kısa zamanda Narva-Bileskov, Polatsk, Orsha, Mogilev'e kadar ulaşmıştı. Rusya dâhilindeki ileri harekât Ukrayna üzerinde yapıldı ve 1 Martta Almanlar Kiev'i işgal etti. Avusturyalılar 14 Martta Odessa'ya girdiler. Türk orduları da Doğu Anadolu'da harekete geçerek Ermeni komitelerinin elinde bulunan vilayetlerimizi kurtarıp Batum ve Kars'ı elde edinceye kadar ilerlediler; 14 Martta Trabzon'u aldılar ve 23 Nisanda Gürcülerin elindeki Batum'u savaş yoluyla ele geçirdiler.

Karadeniz'de Ortaya Çıkan Yeni Durum

Türkiye'de bulunan Rus esirleri Gülnihal vapuruna bindirildiler ve Peyk-i Şevket gemisi korumasında olmak üzere Kefe'ye gönderildiler. Orada bulunan Türk esirlerinin de iadesi talep edildi.

Türk Bayrağı İndirilmez

Brest-Litovsk mütarekesinin iptali ile Rusya ve Ukrayna topraklarının işgali için ileri harekâta geçilir geçilmez Alman genel karargâhı tarafından Türk Donanmasının hazır hale getirilmesi talep edildi.

24 Mart günü Numune-i Hamiyet ve Muavenet-i Milliye muhripleri Alman askeri yüklemiş olan Patmos vapurunu himaye ederek Köstence'den hareket ettiler. Odessa ve civarı hem sığ ve hem de mayınlarla doldurulmuş olduğundan, bu iki Türk muhribi dip tarama ağlarını (ığrıb)* atmış oldukları halde Fontana Burnu fenerine doğru ilerliyorlardı. Bu civara yaklaşıldığı zaman Alman irtibat subayları sahildeki Rus bataryalarının ateşine uğramamak için sancak gönderinde dalgalanan Türk bayrağını indirerek, gemi pruvasına beyaz bir flama çekilmesini talep ettiler. O zamanki Türk hükümeti tarafından donanmamızda görevlendirilen Alman subaylarına verilen çok fazla yetkiden yararlanarak tehdit içeren bir lisan da kullandılar. Ancak bu talep, görevini hakkıyla idrak eden Numune-i Hamiyet Kaptanı Ziya Bey tarafından kesin ve fiilî olarak engellendi.

Son durumda Muavenet-i Milliye muhribi, Patmos vapuru yanında kalıyor, Numune-i Hamiyet ise hızını artırarak mayın tarlaları üzerinden geçip Odessa'ya giriyordu. Gemi limanın önünde karşılandı. Kılavuz römorköründeki Alman subayları Türk bayrağını dalgalandıran bu muhribin yanına geldikleri zaman bayrak hakkındaki taleplerini bu

* Iğrıp. Deniz veya göl tabanına yakın yüzen balıkları avlamak için kullanılan, kanatlarına ağırlıklar bağlanarak atılan, gemiye veya kıyıya çekilen, kanatlarının her birinin uzunluğu 52-250 m., yüksekliği 15-30 m., torba uzunluğu 15-32 m. olan, kullanıldığı yöreye ve avladığı balığa göre göze genişlikleri değişen bir tür çekme ağı (ç.n).

sefer daha başka ve daha küstah bir şekilde tekrar ettiler. Türk bayrağının indirilerek yerine Alman bayrağının çekilmesi gibi ne devletler hukukuna, ne de müttefikliğe sığmayan bu garip teklifleri, bir buçuk saat süren şiddetli tartışmalardan sonra sonuçsuz kaldı.

Odessa'ya ulaştıktan sonra bu bayrak teklifi Alman işgal kuvveti kumandanı Amiral Hoffman tarafından daha değişik bir şekilde önerildi.

Türk kaptanı ziyaret eden Amiral Hoffman Odessa'da 100 binden fazla silahlı işçi bulunduğunu ve Avusturya işgal orduları kumandanı tarafından silahların teslimi için ilan edilen beyanname süresi bir hayli geçtiği halde dikkate değer bir sonuç elde edemediğini belirtti. Türk muhribinden işçilerin yoğun bir halde bulunduğu doklar ve antrepolar civarında savaş konumu alarak göz korkutma harekâtı yapmasını talep etti.

Türk kaptan böyle bir tehdit operasyonu yapılması sırasında şayet sahilden gemi üzerine silahla veya başka şekilde saldırı olması durumunda bayrağın şerefini korumak için karşılık verme zorunluluğu doğarsa, böyle bir olayın işgal kuvvetleri üzerinde ters bir etki oluşturup oluşturmayacağını ve böyle bir duruma sebep olmamak için işgal ordusunun gereken güvenlik önlemlerini alıp almadığını sordu. Amiral Hoffman buna belirsiz bir şekilde "*Böyle bir saldırıda istediğiniz gibi ve duruma göre muamele yapabilirsiniz.*" cevabını verdi. Türk kaptanı buna "*Gemime yönelik olacak saldırıların hemen karşılık göreceğine emin olabilirsiniz Amiral.*" şeklinde karşılık verdi.

Amiral Hoffman'ın talebi bundan ibaret değildi. O, Alman bayrağının nereye çekileceğini öğrenmek istiyordu. Türk muhripleri Alman hükümeti emrinde bulunması nedeniyle bunun kesinlikle gerekli olduğunu ilave ediyordu. Alman bayrağının, Türk bayrağı ile beraber çekilmesini ve gemide Alman bayrağı yok ise sahilden hemen gönderileceği hakkındaki sözlerine karşı kendisine "*Merasim ve protokol için kullanılmak üzere gemide bütün yabancı devletlerin bayrakları mevcut olduğu*" bildirildi.

Bu sefer amiral, Alman bayrağının ana direğe (grandi) çekilmesinden vazgeçerek, baş taraftaki direğe (pruva) çekilmesi ile yetinebileceğini bildirdi. Hâlbuki pruva direğine çekilen bayrak o geminin başka bir devlet emir ve kumandasına bağlı olduğunu gösterirdi. Nitekim karasularımıza giren ticaret gemileri pruva direklerine bu amacı göstermek için Türk bayrağı çekmektedirler. Alman bayrağının Türk muhribine çekilmesi için geminin alay sancaklarıyla donatılarak Avusturya bayrağı ile birlikte çekilmesinin mümkün olduğu söylendi. Velhâsıl amirali memnun etmek mümkün olmadı.

Ertesi gün Muavenet-i Milliye ile Patmos vapuru da geldi. Böylece Odessa'daki Avusturya askerinin durumu bir kat daha takviye edildi.

Hamidiye Kruvazörü Odessa'da

Üzerindeki İngiliz topları yeni Krupp topları ile değiştirilen Hamidiye kruvazörü, Basra, Samsun ve Taşoz muhripleri ile birlikte 30 Mart günü İstinye'den hareket ederek

ertesi gün öğleyin Köstence'ye ulaşıp kömürlüklerini doldurdu. Odessa'ya acil olarak gönderilmesi gereken Alman uçak malzemeleri Hamidiye'nin güvertesine istif edildi. 3 Nisan günü Hamidiye kruvazörü beraberindeki Türk muhripleri ile Odessa Limanı'nda demirledi ve yapılan askeri nakliyatı Rus savaş gemilerinin saldırısından muhafaza etti. Odessa'dan sonra işgal sırası en önemli Rus tersanelerinin bulunduğu Nikolayev'e gelmişti. Corcovado, Patmos ve diğer nakliye gemileri Türk savaş gemilerinin himayesi altında Köstence'den aldıkları askerleri Nikolayev'e çıkardılar. 11 Nisan günü bir Alman denizaltısı Sivastopol önünde durdurduğu bir Rus ticaret vapurunu Odessa'ya getirdi. İhtilalin etkisi ile bütün düzenlerini ve savaş yeteneklerini kaybeden eden Rus filosunun kumandası, Deniz Komitesi Başkanı Kanaris'in elindeydi. Onun telsizle protesto etmekten başka bir gücü yoktu.

12 Nisan günü Avusturya'nın Tuna Nehri'ne mahsus monitörlerinden Bosna, Bodrog, Körös ve Samos gemileri de Odessa'ya geldiler.

Kırım Yarımadası'na kadar bütün sahil denizden yapılan nakliyat ile birkaç gün içinde işgal edildi. 18 Nisan günü Hamidiye kruvazörü İstanbul'a döndü ise de muhripler orada kaldılar.

Sivastopol'ün İşgali

Nisan ayının sonuna doğru Ukrayna'nın işgali son bulmuş, Alman kuvvetleri Kırım Yarımadası'na çıkarak Sivastopol'e doğru yürümüşlerdi. Hemen hemen hiçbir karşılık görmeden yapılan bu askeri operasyon esnasında Kırım'ın bağımsızlığı ilan edilmişti. Eski Türk ve Tatar halk yer yer toplanarak bir hükümet oluşturmaya çalışıyorlardı.

Mayısın son günü Yavuz ile Hamidiye kruvazörü İstanbul Boğazı'ndan çıkarak Sivastopol'e doğru seyrediyorlardı. 2 Mayıs günü sahile yaklaşarak Sarıça fenerinden 2 mil mesafede istop edilerek Kherson fenerine doğru yavaş hız ile seyredildi. Yavuz'un istimbotu indirildi ve Sivastopol'den getirilen kılavuz yardımıyla mayın tarlaları geçilerek öğleden sonra saat 07:00'de karantina önünde demir atıldı.

Sivastopol, bir gün önce Alman ordusu tarafından işgal edilmiş, limanda bulunan Rus savaş gemilerinden önemli bir kısmı Almanlara teslim olmayarak Novorossiysk Limanı'na kaçmışlardı. Sviatitelia, Evstafi, Ioann Ziatoust, Potemkin, Rostislav gibi eski zırhlılar ile Pamiat Merkuria ve Ushakov muhafazalı kruvazörler ve 11 adet muhrip, 14 adet denizaltı müttefik kuvvetlerin eline geçmişti. Bunlardan başka çeşitli mayın gemileri, fabrika gemileri ve donanmanın yardımcı gemileri ile kırka yakın nakliye gemisi de Sivastopol Limanı'nda kalmıştı.

Novorossiysk'e gidenler ise 14 torpidobot ve muhrip ile Rus donanmasının en kuvvetli unsurları olan Suvebodena Rusya ve Volya dretnotlarıydı. İhtilalden sonra İmparatoriçe Katerina ve İmparator Aleksandr dretnotlarının ismi değiştirilip Rus savaş gemilerinin üzerindeki Romanov hanedanının isimleri silinmişti.

Yalnız bu gemilerden Gnevnyi muhribi, Alman sahra topçusunun attığı obüslerle sakatlanarak Sivastopol girişinde karaya yanaştığından arkadaşlarından ayrı kalmıştı. Sivastopol'de kalan 6 zırhlı, 12 torpido ve 14 denizaltının mürettebatı terhis edilip topları ve kamaları çıkarılarak emniyet tertibatı alındı.

Mecidiye'ye Türk Bayrağı Çekilmesi

Savaşın ikinci yılında Odessa'ya karşı askeri harekât yapılırken mayınlara çarparak batmış ve daha sonra Ruslar tarafından yüzdürülerek Prut adı verilmiş olan Mecidiye kruvazörü de Sivastopol'de bulunuyordu. Bu geminin geri alınması hususunda Türk subayların girişimlerine Almanlar engel oluyorlardı. Türk asker ve subaylarının gösterdiği olağanüstü ısrar üzerine Amiral Paschwitz, Alman İmparatoru'na müracaat etmek zorunda kaldı.

Türklerin bu haklı talebini destekleyen imparatordan izin geldikten sonra 12 Mayıs günü özel bir tören yapılarak Mecidiye kruvazörüne Türk bayrağı çekildi.

Yavuz Havuzda

Almanya'da inşa edilip denize indirildikten sonra Yavuz için havuza girmek mümkün olmamıştı. Karadeniz Boğazı açığında sancak ve iskele tarafından almış olduğu iki mayın yarası özel bir yöntemle kapatılmış ise de İmroz Baskını olayında aldığı mayın yaraları henüz olduğu gibi duruyordu. Sivastopol'deki büyük havuzdan yararlanarak hem tekneye bakım yapmak ve boyamak, hem de yaraların durumunu görmek için gemiyi havuza sokma kararı verildi. Fakat tersanede çalışan Rus usta ve işçileri iş bırakıp dağılmış olduklarından bu görev geminin mürettebatına düştü. Yavuz'da görevli iki yüze yakın Türk mürettebat, havuzun kızaklarını Alman gemi inşa uzmanlarından Mostrav'ın denetiminde yaptılar. On dört günlük çalışmadan sonra Yavuz havuza girdi. İmroz Baskını'ndan tam 4 ay sonra İngiliz mayınlarının yaptığı hasarlar görüldü. Hasarın fotoğrafları alındı ve geometrik resimleri yapıldı. Ancak yaraları kapatmak için ne levha ne de başka malzeme olmadığından, yara mahalleri ile geminin su altında kalan kısımları (karinası) temizlendikten ve boyandıktan sonra havuzdan çıkarıldı.

Türk Donanması Novorossiysk'de

Sovyet hükümeti tarafına geçerek Novorossiysk'e sığınmış olan Rus savaş gemilerinin Sivastopol'e gelmelerini sağlamak amacıyla Amiral Paschwitz, emrindeki Türk filosu ile Sivastopol'den hareket etti. 11 Haziran günü Ruslara bir ültimatom gönderilerek 19 Hazirana kadar Sivastopol'e gelmeleri ve Novorossiysk'de bulunan birkaç Avusturya ticaret gemisi ile Alman ve Avusturya esirlerinin teslimini talep etti.

Novorossiysk'de bulunan Rus filosunun durumu çok kötüydü. Gemilerde bulunan kumanya bitmişti. İhtilal nedeniyle iç kısımlarla ulaşımdan mahrum kalan Novoros-

siysk'den kumanya sağlamak imkansızdı. Rus mürettebat toplanarak, nasıl hareket edeceklerini müzakere ettiler. Bu hususta üç görüş ortaya çıkmıştı:

1- Sivastopol'e dönmek.

2- Moskova'dan bildirildiği üzere gemileri batırmak.

3- Kuban Cumhuriyeti Kızılordusu'nun himayesinde olarak Novorossiysk'de kalmak.

Eğer Kuban Cumhuriyeti üçüncü maddenin uygulanmasına taraftar olmuş olsaydı, böyle davranılmasını isteyenler çoğunluk kazanacaktı. Fakat Kuban merkez idaresi, filoyu davranışında serbest bırakmıştı.

18 Haziranda donanma mürettebatının oyuna başvuruldu. 939 oy Sivastopol'e gelmeyi; 640 oy donanmanın tahribini talep etti. 1000 oy da çekimser kaldı.

Rus Dretnotu ve Muhripleri Nasıl Batırıldı?

19 Haziran günü Volya dretnotu ile altı torpido ve Troyan yardımcı kruvazörü Sivastopol'e hareket ettiler. Filo mürettebatından çoğunluğu bu gemilerle gittiği için diğer gemilerde çok az kimse kalmıştı. Svobodnaya Rossiya* dretnotunda ancak 100, torpidolarda ise üç ila onar kişi kalmıştı. Yalnız donanmanın tahribi fikrini savunan Shestakov ve Kerch (Kerç) muhriplerinin mürettebatı ise çok fazla idi.

Önce Shestakov muhribi limandan çıktı. Svobodnaya Rossiya dretnotu kızıl Sovyet bayrağı çekmiş olduğu halde iki gemi tarafından çekilerek Davis fenerine kadar götürüldü. Kerch muhribinden atılan birinci torpido baş zırhlı kule yönünde gemiye isabet ederek patladı. Yarım saat sonra atılan üçüncü ve dördüncü torpidolarda kaptan köprüsü ile dördüncü taret (demirden kule) altında patladı. Beşinci torpido hedefe isabet etmeyip sahile çıktı. Altıncı torpido dretnotun ortasına isabet etti. Bu esnada muazzam Rus dretnotunun direkleri yıkılmış, yoğun siyah ve beyaz dumanlar içinde kalmıştı. Dumanlar dağıldığı zaman sancak tarafına yatmakta ve alabora olmakta olan teknenin üzerinde açılan büyük yaralar göze çarpıyordu. Bundan sonra Pronzitelnyi, Gadzhibey, Kaliakriya, Smetlivyi, Stremitelnyi ve Shestakov muhripleri batırıldı. Batan gemilerin mürettebatı Kerch muhribine geçiyordu. Bu mürettebatı Tuapse'ye çıkaran Kerch muhribi, Karaş feneri önünde imla valflerini (doldurma vanalarını) açarak batan gemilere katıldı. Artık Sovyet Rusya'nın elinde donanma adına bir şey kalmamıştı.[18]

Azak Denizi Harekâtı

Kırım Yarımadası'ndan sonra Azak Denizi sahilindeki liman ve şehirlerin işgaline başlanmıştı. Buralarda elde edilecek ticaret gemileri, erzak ve temel ihtiyaçların naklinde kullanılarak Almanya ve Avusturya'nın içine düştüğü iaşe sorununun mümkün oldu-

* Bu geminin ilk adı *Imperatritsa Ekaterina Velikaya*'dır ve 1913'te denize indirilmiştir (ç.n).

18 Batırılan muhriplerden Kerch, Fidonisi, Kaliakriya, Gadzhibey gemileri 1.450'şer tonluk son teknoloji gemilerdi. Gromkiy ve Pronzitelnyi ise 1.100 ton, Kıdemli Yüzbaşı Barohov, Teğmen Shestakov 600 ton, Smetlivyi, Stremitelnyi 300 ton su çekme kapasitesine sahiptiler. Bu gemilerin mürettebatı Moskova'ya giderek ihtilâl hareketine katılmışlardı.

ğu kadar giderilmesine hizmet edeceklerdi. Hamidiye kruvazörü 15 Mayısta Sivastopol'den hareket ederek Kefe'ye doğru yol vermişti. Yalta'da bataryalar, Hamidiye'nin giz direğinde*dalgalanan kırmızı renkli Türk bayrağını, kızıl Sovyet bayrağı zannederek ateş açtılar. Bir mermi iskele bordasına isabet etti ve saçıntıları telsiz antenlerinin tellerini kesti. Akşam üzeri Kefe'ye gelerek bu gibi yanlışlıkların önlenmesi için tedbir alınması amiralden talep edildi.

* Giz direği: Gemilerin kıçındaki bayrak sereni. Gemilerin kıç diğreğinde yatık vaziyette duran mizane sereni: Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, s. 1162 (ç.n).

Ertesi günü Kerch Boğazı'na gelindi ve kılavuz alınarak Akburun önüne demirlendi. 17 Mayıs günü Muavenet-i Milliye, Numune-i Hamiyet muhripleri ile Ruslardan alınarak Türk mürettebatı ile teçhiz edilmiş olan Zorkiy muhribi gelerek Hamidiye'ye katıldı. 20 Mayıs günü Hamidiye ve muhripler Azak Denizi'ne girdiler. Taman Kamanova civarlarından atış yapan Rus bataryaları susturuldu. Azak Denizi'nde tesadüf edilen Rus yelkenli tekneleri kontrol edilerek Sovyetlerin askerî nakliyesi önlendi. Ardından Berdyansk Limanı'na uğrayarak Alman mevki kumandanı ile durum müzakere edildi. Velhasıl Hamidiye ile muhripler Temmuzun birinci gününe kadar Kerch ile Azak Denizi limanları olan Berdyansk, Mariupol, Temryuk limanlarında yapılmakta olan nakliyeyi himaye ettiler. Ele geçen malzeme ve erzak, Ukrayna bayrağı çekilerek 1, 2, 3 ve devamı numaralar verilmiş olan eski Rus tüccar gemileri ile birer birer Kerch Boğazı'na sevk diliyordu. Kruvazörün kömür ve suyu azaldıkça Maryanbol mendireğine girerek buradaki depolardan eksiğini tamamlıyordu.

Temmuzun birinci günü amiralden alınan emir üzerine muhriplerden birkaç tanesi Kerch'te terk edilerek Karadeniz'e çıkıldı. Novorossiysk Limanı'nda Yavuz ile buluştuktan sonra beraberce Sivastopol'e dönüldü.

4 Temmuz günü Sultan Mehmed Reşad'ın vefat haberi geldiğinden bütün gemiler sancaklarını yarıya indirdiler.

Hamidiye kruvazörü 10 Temmuz günü Mecidiye kruvazörünü yedeğinde olduğu halde Yavuz tarafından refakat edilerek İstanbul'a doğru hareket etti. 13 Temmuz günü Boğaz'dan içeri girildikten sonra bunları karşılayan römorkörler ile Mecidiye'yi Haliç'e getirdiler.

Kafkas Harekâtı ve Hazar Denizi

Rus ordularının dağılması üzerine Avusturya ve Romanya cephelerinde bulunan Alman ve Türk askerlerinin serbest kalanları trenle Köstence Limanı'na indiriliyor, Alman kuvvetleri Güney Rusya'ya, Türk kuvvetleri ise Batum'a sevk ediliyordu. Batum'a çıkan kuvvetlerimiz Azerbaycan'ı, Ermeni çetelerinin katliamından kurtarmış, Bakü'yü İngiliz ve Ermenilerin elinden aldıktan sonra Azerbaycan'ın bağımsızlığını sağlamaya uğraşmıştı. Hazar Denizi'ndeki Rus gemilerinden ele geçirilenler düzene konuldu ve Hazar Denizi'nde de Türk bayrağı dalgalanmaya başlamıştı.

ON BEŞİNCİ KISIM

Mondros Mütarekesi

1918 senesinde müttefik devletler için talihsiz olaylar birbirini takip etti. Bilhassa Amerika'nın savaşa dâhil olması ve Avrupa savaş sahnesine yüz binlerce askerini sevk etmesi üzerine İngiliz ve Fransız ordularının saldırıları şiddetini çok fazla artırdı. Almanlar kuzeyde ve güneyde yaptıkları savunma savaşlarında sarsılmaya başladılar. İngilizlerin çok üstün kuvvetlerle Filistin Cephesi'nde 19 Eylül gecesi yaptıkları taarruz büyük bir başarıyla devam etti. Suriye kaybedildi. Geri çekilen Türk kuvvetleri ancak Mustafa Kemal Paşa'nın kudretli müdahalesi ile Halep'in kuzeyinde durabildiler.

Makedonya Cephesi'nde Bulgar ordusunun dağılması doğudaki durumu tamamıyla fenalaştırdı.

Makedonya'daki İngiliz ve Fransız orduları Meriç Nehri'ne doğru ilerlediler. İstanbul'un bu yönden tehlikeye düşmesi ve elde savunacak vasıta azlığı İttihat ve Terakki Hükümeti'ni şaşırttı. Kabine istifa etti. Yerine gelen İzzet Paşa kabinesi mütareke imzalamak için İngilizlere müracaat etme kararı verdi.

Kut'ül-Amare'de esir edilerek Büyükada'da istirahat etmekte olan General Townshend'in aracılığına müracaat edildi. Townshend 2 Ekimde İzmir'den bir römorköre binerek Midilli Adası'na gitti. Oradaki İngiliz savaş gemilerinin telsiz telgraflarından istifade edilerek İngiltere ile haberleşildi.

26 Ekimde Osmanlı hükümetinin delegeleri olan Bahriye Nazırı Rauf Bey ile Halep ordusu karargâhından getirilmiş olan Kaymakam Sadullah Bey ve Hariciye memurlarından Reşad Hikmet Bey ile İngiliz amirali arasında yapılan görüşmeler Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla son buldu.

Mütarekenin Metni

Madde 1- Karadeniz'e geçiş için Çanakkale ve Karadeniz Boğazlarının açılması; Çanakkale ve Karadeniz istihkâmlarının müttefikler tarafından işgali.

Madde 2- Osmanlı sularındaki bütün torpil tarlaları ile torpido ve kovan mevkileri ile diğer mahaller gösterilecek ve bunları taramak veya yok etmek için talep olduğunda yardım edilecektir.

Madde 3- Karadeniz'de mevcut torpil mevkileri hakkındaki bilgiler verilecektir.

Madde 4- İtilaf Devletlerine mensup savaş esirleri ile Ermeni esirler ve tutuklular İstanbul'da toplanacak ve kayıtsız şartsız İtilaf Devletlerine teslim olunacaktır.

Madde 5- Sınırların korunması ve dâhili asayişin sağlanması için gerekli görülecek askerî kuvvetlerden başkasının derhal terhisi (Bu askerî kuvvetlerin sayıları İtilaf Devletleri tarafından Osmanlı Devleti ile müzakere edildikten sonra kararlaştırılacaktı).

Madde 6- Osmanlı karasularında güvenlik ve buna benzer hususlar için kullanılacak küçük gemiler istisna olmak üzere Osmanlı sularında veya Osmanlı Devleti tarafından işgal edilen sularda bulunan bütün savaş gemileri teslim edilecek ve gösterilecek Osmanlı liman veya limanlarında bekletilecektir.

Madde 7- Müttefikler güvenliklerini tehdit edecek durum ortaya çıktığında herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkına sahip olacaklardır.

Madde 8- Şu anda Osmanlı işgali altında bulunan bütün liman ve demiryolları mahallerinden İtilaf Devletleri gemilerinin istifade etmesi ve bunların İtilaf Devletleriyle savaş halinde bulunanlara karşı kapalı bulundurulması. Osmanlı gemileri, ordunun terhisi hususlarında aynı şartlardan istifade edeceklerdir.

Madde 9- İtilaf Devletleri, Osmanlı tersane ve limanlarındaki bütün gemi tamir vasıtalarını kullanacaklardır.

Madde 10- Toros tünellerinin müttefikler tarafından işgali.

Madde 11- İran'ın kuzeybatı kısmındaki Osmanlı kuvvetlerinin derhâl savaştan önceki sınırın gerisine çekilmesi hususunda daha önce verilen emir uygulanacaktır. Kafkasya'nın daha önce Osmanlı kuvvetleri tarafından kısmen tahliyesi emredildiğinden kalan kısmı müttefikler tarafından mahalli durumu araştırılarak, talep olunur ise tahliye edilecektir.

Madde 12- Hükümet haberleşmesi istisna olmak üzere telsiz telgraf ve kabloların İtilaf Devletleri memurları tarafından denetlenmesi.

Madde13- Bahriye, askeriye ve ticarî maddeler ile malzemenin tahribinin önlenmesi.

Madde 14- Memleketin ihtiyaçları sağlandıktan sonra kalan kömür, yanıcı maddeler ve deniz malzemelerinin Türkiye kaynaklarından satın alınması için kolaylık gösterilmesi (Bu maddelerin hiçbiri ihraç olunmayacaktır.)

Madde 15- Bütün demiryolu hatlarına İtilaf Devletlerinin kontrol subayları memur edilecektir. Bunlar arasına Osmanlı Devleti'nin kontrolü altında

bulunan Transkafkasya demiryolu hattı aksamı dâhildir. İşbu Kafkas hattı serbest ve tam olarak İtilâf Devletleri memurlarının idaresi altına verilecektir. Halkın ihtiyacının sağlanması dikkate alınacaktır. Bu maddeye Batum'un işgali dâhildir. Osmanlı hükümeti, Batum'un işgaline itiraz etmeyecektir.

Madde 16- Hicaz'da, Asir'de, Yemen'de, Suriye'de ve Irak'ta bulunan muhafız kıtalar en yakın İtilaf Devletleri kumandanına teslim edilecektir. Ve Kilikya'da bulunan kuvvetlerin asayiş için gereken miktardan fazlası beşinci maddedeki şartlara uygun olarak kararlaştırılacak biçimde geri çekilecektir.

Madde 17- Trablus ve Bingazi'de bulunan Osmanlı subayları en yakın İtalyan muhafaza kıtalarına teslim olacaktır.

Osmanlı Hükümeti teslim emrine itaat etmedikleri takdirde haberleşme ve yardımını kesmeyi taahhüt eder.

Madde 18- Mısrata dâhil olduğu halde Trablus ve Bingazi'de işgal edilen limanların en yakın İtilaf Devletleri muhafaza kıtalarına teslimi.

Madde 19- Alman, Avusturya deniz ve kara sivil memurları ile vatandaşlarının bir ay zarfında ve uzak mahallerde bulunanların bir aydan sonra mümkün olan en kısa zamanda Osmanlı topraklarını terk etmeleri.

Madde 20- Beşinci madde gereğince terhis edilecek Osmanlı kuvvetlerine ait teçhizat, silah cephane ve nakil vasıtalarının kullanım tarzına dair verilecek talimatlara uyulacaktır.

Madde 21- İtilaf Devletlerinin menfaatlerini korumak için İaşe Nezareti'nde İtilaf Devletleri temsilcileri bulunacak ve kendilerine bu hususta gerekli görülecek bütün bilgiler verilecektir.

Madde 22- Osmanlı savaş esirleri İtilâf Devletleri nezdinde muhafaza edilecektir. Sivil savaş esirleri ile yaşlı askerler haricinde olanların tahliyesi nazar-ı dikkate alınmayacaktır.*

* Orijinal metinde sehven "alınacaktır" yazılmıştır (ç.n)..

Madde 23- Osmanlı Devleti merkezî hükümetlerle bütün ilişkilerini kesecektir.

Madde 24- Doğudaki altı vilayette karışıklık çıktığında bu vilayetlerin herhangi bir kısmının işgali hakkını İtilaf Devletleri muhafaza ederler.

Madde 25- Müttefiklerle Osmanlı Hükümeti arasındaki savaş hali 1918 senesi 31 Ekim günü mahallî saate göre son bulacaktır. İngiltere Krallığı savaş gemilerinden Limni'de Mondros Limanı'ndaki Agamemnon zırhlısında 1918 senesi 30 Ekim günü iki nüsha olarak imza edilmiştir.

Bu bir ateşkes değildi. Üçüncü Pön Savaşı'nda Kartaca'nın Roma'ya teslim olması gibi kayıtsız şartsız düşmanlara teslim olmaktı. Hatta sevgili reis-i cumhurumuzun buyurdukları gibi düşmanların, memleketi istilası için onlara yardım bile vaat edilmişti. Mü-

tarekenin sakat maddelerinin tadil edilmesi için Yıldırım Orduları Kumandanı Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin sadrazam paşaya yaptıkları müracaatlardan bir sonuç çıkmadı. Artık bütün Türk savaş gemileri birer birer İstanbul'a gelerek Haliç'e giriyor; topların cephaneleri, kamaları, nişangâhları çıkarılıyordu.

ON ALTINCI KISIM

Mondros Mütarekesi'nden Sonraki Durum

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra uzun bir zaman geçti. Türkiye'ye teklif edilecek bir barış antlaşmasının esaslarını düzenlemek için müttefikler arasında bir türlü oy birliği mümkün olmuyordu. Bu müddet zarfında Mondros Mütarekesi'nin bütün kötülükleri ortaya çıkıyordu.

Çanakkale Boğazı düşman savaş gemilerine açıldıktan sonra İngiliz, Fransız, İtalya, Amerika ve Yunan donanmaları İstanbul'a geldiler. İngilizler Musul'u, Batum ve Kafkasya'daki Ruslardan aldığımız araziyi işgal ettiler. Fransızlar Adana vilayetini, Yunanlılar İzmir ve Aydın vilayetlerini, İtalyanlar Menderes Nehri vadisini işgal ettiler. Türkiye'nin bağımsızlığı mahvolmuştu. İstanbul'da aydın geçinen mahfillerde bile Avrupa veya Amerika devletlerinden birinin himayesine girmenin uygun olacağına dair görüşmeler oluyordu.

İşte bu ümitsiz zamanda Mustafa Kemal Paşa, Doğu Orduları Müfettişliği'ne tayin edilerek Erzurum'a gitti. Erzurum'da ve daha sonra Sivas'ta Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerini kurarak Türkiye bağımsızlığının nüvesini teşkil etti. Ancak o dâhinin ve arkadaşlarının azimli hareketleri sayesinde Anadolu silahlanmaya ve yeniden ordular meydana getirmeye başladı. Artık Anadolu'da silahla direniş harekâtı başlamıştı.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin ısrarlı girişimleri üzerine İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan, Misak-ı Milli'yi hazırlayarak yapılması gereken işi millete gösterdi.

Milletvekillerinin gösterdikleri bu kararlı hareket üzerine İngilizlerle birlikte olan hükümdar taraftarları millet meclisi üyelerini tutuklamak istediler. Bazıları tutuklanarak İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü ise de önemli bir kısmı Anadolu'ya geçerek Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında Büyük Millet Meclisi hükümetini oluşturdular.

Yeni durumun ortaya çıkması üzerine düşmanlarımız, müsveddesini oluşturdukları antlaşmayı Tevfik Paşa başkanlığındaki delegeye 10 Mayıs tarihinde tebliğ ettiler. 27 Temmuz tarihine kadar imzalanmadığı takdirde zor kullanacaklarını ilave ettiler.

İstanbul'daki yabancı kuvvetlere dayanarak hüküm süren Sultan Vahideddin, sarayında eski vali, kumandan ve reislerden oluşan bir meclis toplayarak antlaşmanın imzasına karar verdi. 15 Ağustos Perşembe günü bağımsızlık ve varlığımızın idam beratı

Hâdi Paşa, Rıza Tevfik, Reşad Halis beylerden oluşan delegeler tarafından imzalandı. Fakat milletin gerçek temsilcileri olan Büyük Millet Meclisi, imzalanan Sevr Antlaşması'nı reddederek milletin onayı olmadan hiçbir şey yapılamayacağını bütün dünyaya ilan etti.

433 maddeden oluşan Sevr Antlaşması'nın denizlere dair maddeleri aşağıda verilmiştir. Bu maddelerin incelenmesinden anlaşılacağı üzere, birkaç küçük gambottan başka savaş gemisi yapmak ve kullanmak hakkına sahip olmayacaktık. Ne denizaltı, ne uçak ve ne de diğer savaş vasıtalarına sahip olacaktık. Böylece sahillerimiz ve denizlerimiz daima düşmanların tehdidi altında kalacaktı.

Fakat Anadolu'da olaylar birbirini takip ediyordu. 13 Ocak 1921'de Birinci İnönü Muharebesi, Şubat 1921'de Kars, Ardahan, Batum'un işgali başarıları kazanıldı. 21 Mart 1921'de İkinci İnönü Savaşı yapıldı.

26 Temmuzda yapılan muazzam Sakarya Savaşı, Türkiye bağımsızlığının kolay kolay söndürülemeyeceğini bütün dünyaya gösterdi. Fakat Anadolu'daki Yunan kuvvetlerinin atılması için daha çok çalışmaya ihtiyaç vardı.

Yunanlılar Trakya'yı işgal ettiler ve İstanbul'a da girmek istediler ise de Fransa'nın izin vermemesi üzerine durdular.

Fransa ile anlaşarak Adana'yı geri alan Büyük Millet Meclisi hükümeti artık uygun zamanın geldiğini gördü ve 26 Ağustos 1922'de bütün cephelerde saldırıya geçerek en önemli darbeyi Afyonkarahisar'da vurarak ilerlemeye başladı. 31 Ağustosta yapılan Başkumandanlık Muharebesi, Yunan Orduları Başkumandanı General Trikopis'in esir alınmasıyla son buldu. 9 Eylül günü İzmir, ertesi gün Bursa alınarak Anadolu'daki düşman kuvvetleri esir veya imha edildi.

Türk kuvvetlerinin İstanbul'a yürümesinden çekinen İngiltere'nin müdahalesi üzerine 23 Eylülde Mudanya'da mütareke imzalanarak barış yoluyla Trakya'nın işgali sağlandı. Fakat barışın imzalanması ve İstanbul'un alınışı ileri tarihe kaldı. Lozan'da toplanan ilk konferans kesintiye uğradı. İkinci Lozan Konferansı'nda yapılan çetin müzakerelerden sonra 24 Temmuz 1923'te barış imzalandı. Böylece dokuz seneden beri devam etmekte olan savaşa son verildi. Yeni antlaşma Türkiye'nin bağımsızlığını temin ediyor, Sevr Antlaşması'nın bütün bağlarını kopararak, Türkiye'nin bağımsızlık ufkunu açıyordu.

Sevr Antlaşması'nın Denizciliğe Dair Maddeleri

> **Beşinci Kısım:** Türkiye, bütün milletlerin genel olarak silahları sınırlandırma hazırlıklarına uyum sağlamak için aşağıda zikredilen kara, deniz ve havaya dair askeri maddelere tamamıyla uymayı taahhüt eder.
>
> **181. Madde:** Osmanlı limanlarında alıkonulmuş olan bütün savaş gemileri İtilaf Devletlerine kesin olarak teslim edilmiş sayılacaktır. Dolayısıyla

Türkiye sahilleri boyunca güvenlik hizmetleri ve av için yedi adet gambot, altı adet torpidobotu aşmayacak kadar gemi bulundurma hakkını muhafaza edecektir. Aşağıda gösterilen bu gemiler müttefiklerden oluşan Kontrol Komisyonu tarafından ayrı tutulacaktır:

Aydın Reis, Burak Reis, Sakız, Preveze, Hızır Reis, Kemal Reis, İsa Reis gambotları ve Sivrihisar, Sultanhisar, Draç, Musul, Akhisar, Yunus torpidobotları, gambotlar 7,7 cm'lik küçük iki top ve iki mitralyöz taşıyabilir. Torpidolar 7,7 cm'lik küçük bir top taşıyabilir. Bu gemilerde bulunan bütün torpido ve kovanları sökülüp çıkarılacaktır.

182. Madde: 181. maddede zikredilen gemilerin yerine konulacaklar istisna olmak üzere diğer savaş gemilerinin inşası veya satın alınması Türkiye için yasaktır. Bu gemilerden gambotlar 600 tonajı, karakol gemileri 100 tonajı geçmeyecektir.* Bir geminin kaybı müstesna olmak şartıyla gambot ve torpidolar ancak inşalarından 20 sene sonra değiştirilebilecektir.

* Orijinal metinde "geçecektir" şeklinde yanlış yazılmıştır. Anlaşmanın metninde kelime "geçmeyecektir" şeklinde yazılıdır (çn).

183. Madde: Reşid Paşa, Tir-i Müjgan, Giresun, Millet, Akdeniz vapurları silahsızlandırılarak ticaret gemisi haline getirilecektir.

184. **Madde:** Ticaret işlerinde kullanılan gemiler istisna olmak üzere Türkiye'de inşa edilmekte olan bütün savaş gemileri feshedilecektir.

185. Madde: Ticarette kullanılmak için bile olsa Türkiye'de denizaltı inşası yapılması veya satın alınması yasaktır.

187. **Madde:** Müttefiklerden oluşan Kontrol Komisyonu tarafından tespit ve tayin edilen silah ve malzemeden başka savaş maddesi, torpido mayınları da müttefik devletlere teslim edilecektir.

* Orijinal metinde "177" yazmaktadır. Doğrusu 187 olacaktır (ç.n).

188. Madde: Müttefik Kontrol Komisyonu, Osmanlı bahriyesinde bulunacak subay ve asker adedini tespit edecektir vs.

189. Madde: Türk bahriyesi tamamen gönüllü mürettebattan oluşacak ve subaylar için görev süresi asgari ve aralıksız 25 sene, düşük rütbeli subay ve erler için 12 sene olacaktır.

Deniz ticaretinde istihdam edilen subay ve erler hiçbir şekilde asker ve deniz talimi görmeyeceklerdir.

190. Madde: 178. maddede zikredilen mıntıkadaki (Boğazlar mıntıkası) telsiz telgraf merkezleri müttefik devletlere teslim edilecek ve bu mıntıkada gerek Türkiye ve gerekse Yunanistan telsiz telgraf merkezleri kuramayacaklardır.

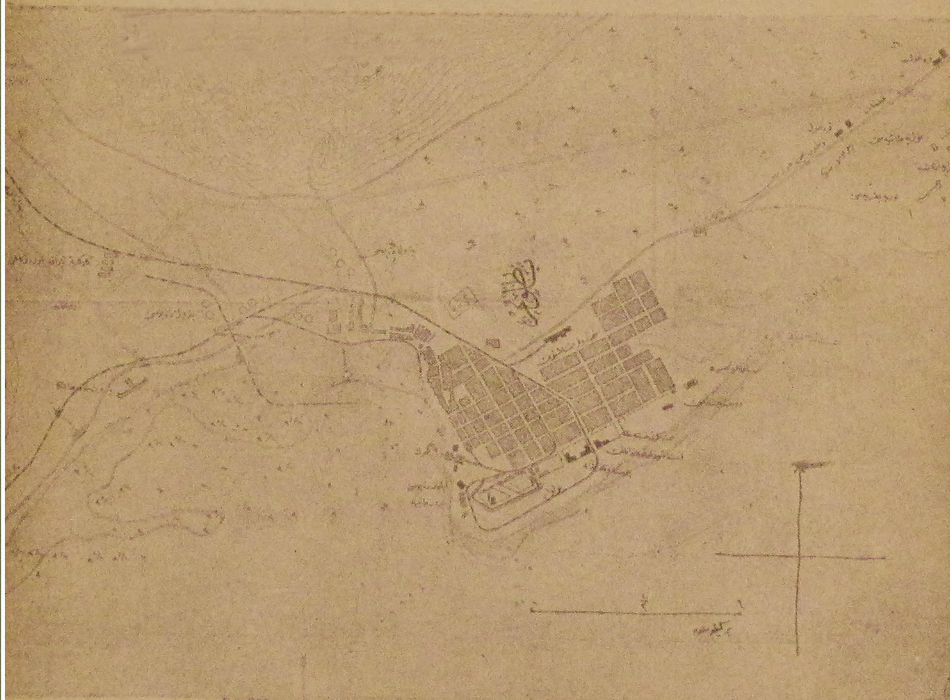
191. Madde: Türkiye askerî kuvvetlerinin hiçbirinde kara, deniz, hava gücü bulunmayacak ve kullanımı mümkün hiçbir balon muhafaza edilmeyecektir.

194. Madde: Antlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay zarfında bütün tren aletleri ile motorlarının ve bunların aksamının Türkiye'de üretimi, ihracı ve ithali yasaklanacaktır.

196. Madde: Yapılan antlaşmanın kapsadığı kara, deniz ve hava kuvvetlerine dair maddeler, başlıca müttefik devletler tarafından tayin edilen Kontrol Komisyonlarının denetimi altında Türkiye tarafından icra edilecek ve bu husustaki masraflar Türkiye'ye ait olacaktır.

207. Madde: Türkiye, hiçbir yabancı memlekete kara, deniz ve hava askerî heyet görevlendirmemeyi ve göndermemeyi taahhüt eder. Bundan başka Türk milletinin bir yabancı devlet ordusuna, filosuna veya hava gücüne yazılmak için sınırı terk etmesine veya bir yabancı devlete kara, deniz, hava eğitimi hususunda yardımda bulunmak için girişimde bulunmasına engel olacak tedbirlerin alınmasını taahhüt eder.

باطوم ليمانى

Batum Şehri

Batum Limanı

جهان حربنده دكز محاربه‌لری

تورك دونانماسی نه یاپدی ؟

مؤلفی

بحریه مكتبی معلملرندن یوزباشی

فوزی

متعدد خریطه ، پلان و تابلویی محتویدر .

استانبول — احمد كامل مطبعه‌سی

۱۹۲۸

Orijinal metnin transkripsiyonu

Cihân Harbinde Deniz Muhârebeleri-
Türk Donanması Ne Yaptı?

Müellifi
Bahriye Mektebi Muallimlerinden Yüzbaşı Fevzî

Müte'addid harîta, plan ve tabloyu muhtevîdir.

İstanbul-Ahmed Kâmil Matbaası
1928

İstanbul Limanı ve Galata Köprüsü'nün 800 metre yüksekliğinden alınmış bir fotoğrafı

بالقان حربندن اول تورك دونانماسنك رسم كچيدی و آثارتوفيق زرهليسی

Balkan Harbi'nden önce Türk Donanması'nın resmigeçidi ve Asar-ı Tevfik zırhlısı

İKİNCİ KISIM

Türkiye Sularında Harekât-ı Harbiye-i Bahriye

-1-

İʻlân-ı Harbden Evvel
(Goben) ve (Breslav)'ın Akdeniz'deki Harekâtı

Eski deniz harblerinde vatan sularının hâricinde cereyân eden vakâyiʻin harbin hey'et-i umûmîyesine te'sîri pek az olurdu. Fakat Cihân Harbi'nde asrın terakkiyâtı uzak mesâfeleri kısaltmış ve bütün millet ve memleketleri birbirine pek sıkı menâfiʻ ile bağlamış olduğundan bu te'sîrât pek ziyâde oldu.

Bidâyet-i harbde Almanların Akdeniz'de yalnız iki gemiden müteşekkil bir kruvazör fırkası vardı. Sevkü'l-ceyş nokta-i nazarından bu gemilerin (Pula)da Avusturya donanmasıyla birleşmeleri iktizâ ediyordu. Bi'l-hâssa İtalya hükûmeti bî-taraflığını iʻlân ettikten sonra Alman kruvazörleri müşkil bir vazʻiyetde kalmışlardı. (4) Ağustosda Amiral Souchon, Cezayir sâhilindeki (Bone) ve (Philippeville) limanlarını bombardıman ettikten birâz sonra İngiltere hükûmeti dahi harbe dâhil olduğu cihetle onların Pula'ya gidebilmeleri de imkânsız bir hâle gelmişti. İngilizlerin Akdeniz donanması Başkumandanı Amiral (Milne), Alman kruvazörlerinin (Pula)'ya ilticâ veya (Marsilya) civârında icrâ-yı harekât edeceklerini tahmîn ederek tertîbât almıştı. Fakat Alman kruvazörleri bunların ikisini de yapmayarak Çanakkale Boğazı'na [116] geldiler ve Türk Donanmasına iltihâk ettiler. Bu gemilerin Çanakkale Boğazı'na girinceye kadar icrâ ettikleri harekâtı biraz tedkîk edelim.

Hamburg'da (Blohm und Woss) destgâhlarında inşâ ile 1911 senesinde denize indirilmiş olan (Goben) muhârebe kruvazörü 23.000 ton mâ'-i mahrecinde olup 52.000 bârgîr kuvvetindeki makineleri ona 29 mil sürʻat veriyordu. Eslihası 10 kıtʻa 28 santimetrelik; 12 kıtʻa 15 ve 12 kıtʻa 8,8 santimetrelik Krupp topu tahte'l-bahir birkaç torpido kovanı idi.

(Breslav) hafîf kruvazörü de kezâ 1911 senesinde inşâ edilmiş 4.550 tona mâ'-i mahrecinde olup 25.500 bârgîr kuvvetindeki makineleri ile 27 mil sürʻatle hareket kabiliyetini hâizdi. Eslihası 12 kıtʻa 10,5 santimetrelik Krupp topu ile birkaç torpido idi.

Akdeniz'e me'mûr edilen bu iki gemi 1912 senesi sonbaharında (Wilhelmshaven) Limanı'ndan hareketle vasatî 21 mil sürʻatle sekiz günlük bir seyâhatden sonra Balkan Harbi'nin Çatalca Muhâbereleri esnâsında ilk defʻa olarak İstanbul'a gelmişti.

İstanbul'da bulundukları esnâda Taşkışla'da zuhûr eden bir yangının itfâsına yardım için çıkardıkları bir itfâ'iye müfrezesi üç mecrûh vermişti.

Balkan Harbi'nden sonra (Goben) ile (Breslav) Akdeniz sâhillerinde dolaşıyorlar. Bugün İtalya limanlarını, yarın Yunan ve Avusturya, başka bir gün Mısır ve Suriye limanlarını ziyâret ediyorlardı.

1914 Haziran bidâyetinde (Goben) Hayfa; (Breslav) ise Arnavudluk tahtına intihâb edilmiş olan Alman Prenslerinden (David)'i himâye etmek üzere diğer Avrupa düvel-i mu'azzamasına mensûb gemilerle berâber (Draç) Limanı'nda bulunuyordu. Avusturya velîahdının katli hâdisesi ile vaz'iyet-i siyâsîyenin aldığı gerginlik üzerine (Goben) Avusturya'nın (Pula) Limanı'na gitti. Kazan borularının tebdîli için Almanya'ya gidecek olan (Goben) Teşrîn-i evvelin dördünde İspanya'nın (el-Cezire) Limanı'nda (Moltke) muhârebe kruvazörüne mülâkî olarak vazîfesini ona devredecekti. Fakat zamânın nezâketi bu planı akîm bıraktı. Kazan boruları ile bir mikdâr amele Almanya'dan şimendüfer ile Pula'ya gönderildi ve der-akab boruların tebdîline başlandı. On üç gün zarfında boruların büyük bir kısmı tebdîl olundu. [117] (Goben), Pula'dan hareket ederek telsiz telgrafla celbettiği (Breslav) ile Brindisi açıklarında birleştikten sonra Ağustosun ikinci günü yani Alman seferberliğinin i'lân edildiği gün İtalya'nın (Messina) Limanı'na dâhil oluyordu. (Goben) Miralay (Ackermann), (Breslav) Kaymakam (Kettner) idâresinde olup her iki gemiye Vis Amiral Souchon kumanda ediyordu.

Alman kruvazörleri kömürlerini ikmâl etmek istedikleri zamân İtalyanların gösterdikleri müşkilât ile karşılaştıklarından limanda mevcûd Alman ticâret gemilerinden kendi mürettebâtlarını çalıştırmak sûretiyle kömür almaya mecbûr oldular.

Amiral Souchon, Ağustosun üçüncü gecesi nısfü'l-leylden bir saat sonra (Messina) Limanı'ndan gizlice hareketle Korsika ile Sardunya arasındaki (Bonifacio) Boğazı istikametine yol vermişti. Ân-be-ân Fransa ile harbin başladığı haberine intizâr ediyorlardı. O gün akşamüzeri beklenen telsiz telgraf alındı. Gemiler Sardunya Adası'nın otuz mil cenûb tarafına kadar berâberce seyrettikten sonra (Breslav), Bone Limanı'nı, (Goben) Philippeville Limanı'nı bombardıman etmek üzere ayrıldılar.[1]

Ağustosun 4'[ü]ncü günü sabâh saat beşde şafak sökerken (Breslav), Bone Limanı'na sokularak limandaki irkâb iskeleleri, mevcûd nakliye gemileri üzerine beş bin metre mesâfeden top ateşi açtı. Kâfî derecede tahrîbât yaptığına kanâ'at getirdikten sonra hareketle şimâle doğru çekildi.

(Goben) dahi şafak zamânı (Philippeville) Limanı önlerine muvâsâlatla saat altıda on beş santimetrelik topları ile ateş açtı. (43) mermi attıktan sonra sâhildeki Fransız toplarının menzili hâricine çekildi. Her iki gemi birleştikten sonra (Messina) Limanı'na yol verdiler.

Bombardımandan iki saat evvel Amiral Souchon'a, Alman imparatoru tarafından gönderilen "Her şeye rağmen tercihen derhâl İstanbul'a azîmet etmek" emrini almıştı. Fakat Amiral, kuvve-i kurbiyeye gelmiş olan bombardımandan vazgeçmedi. Bu sûretle (Bone) ve (Philippeville) limanlarının bombardımanı 19'[u]ncu Fransız fırkasının naklini te'hîr etmiş oldu.

[118] İstanbul'a gitmek üzere alınan emrin tatbîk edilebilmesi için kömür mevcûdu kâfî değildi. Bu husûs ancak (Messina)'dan kömür aldıktan sonra yapılabilirdi. (Goben) ile (Breslav) Cezayir sâhillerinden uzaklaştıkları esnâda Ağustosun 3'[ü]ncü gecesi Toulon Limanı'ndan hareketle kendilerini aramakta olan Amiral (De Lapeyrere) kumandasındaki Fransız donanmasına pek yakın geçtikleri hâlde birbirlerini göremediler. Buna mukâbil Alman kruvazörlerinin iskele başomuzluğunda kable'z-zevâl saat 10,50'de (Indomitable) ve (Indefatigable) İngiliz muhârebe kruvazörleri görüldü. Malta'dan hareket etmiş olan İngiliz kruvazörleri Alman gemilerinin Cebel-i Târık'dan Bahr-i Muhît'e çıkmalarını men' etmek emrini almışlardı. Fakat

1 Amiral Souchon'un Breslav'a verdiği emir şu tarzda idi: "Fecirle berâber (Bone) Limanı'nı bombardıman ettikten sonra avdet Ağustosun dördüncü günü (Bone)'un elli mil şimâlinde birleşilecektir."

henüz Almanya ile İngiltere arasında i'lân-ı harb edilmediği için her iki taraf mürettebâtı top başında olarak seyrediyorlardı.

Miralay (Kennedy) kumandasında bulunan İngiliz gemileri mukâbil rota ile (Goben)in 9.000 metre açığından geçtikten sonra tebdîl-i rota ile borda hattı teşkîl ederek Alman gemilerini ta'kîbe başladı. Her iki muhâsım taraf i'lân-ı harb haberini verecek telsiz telgrafı bekliyorlardı.

Şimdi İngiliz ve Alman gemileri arasında bir sür'at müsâbakası başlamıştı. Henüz kazan boruları ikmâl edilemediği için ancak (23) mil sür'atle seyreden (Goben) ile (Breslav) sür'atlerini tezyîd ederek İngiliz gemilerini geride bırakmaya muvaffak oldular. İngiltere, Ağustosun 4'[ü] ncü günü Almanya'ya i'lân-ı harb ettiği cihetle hakîkat-i hâlde iki taraf arasında hâl-i harb başlamıştı. Fakat her iki taraf bundan haberdâr olamadıkları cihetle Amiral Souchon, İngilizlerin fâ'ik kuvvetleri ile muhârebe etmek tehlikesinden kurtuldu.

Alman gemileri gece (Messina)'ya geldiler. En mühîm mes'ele kömür te'mîni idi. Sulh zamânında sevkü'l-ceyşi husûsâtı gâyet iyi bir sûretde tanzîm ettikleri cihetle Akdeniz'in hemân her tarafında kömür yüklü gemiler vardı. Amiral Souchon, Atina'daki me'mûrlarına telsizle haber yollayarak 800 ton kömürün bir gemi ile Matapan Burnu'na ve İstanbul'a yolladığı diğer bir telgraf ile de aynı mikdârda kömürün (Santorini) Adası'na gönderilmesini taleb etti.

Roma'daki Alman ateşenavali İtalya hükûmetine mürâca'atla gemilere kömür i'tâsı husûsunda müsâ'ade-i istihsâle muvaffak oldu. Ağustosun beşinci günü kömür tahmîline [119] başlandı. Akşamüzeri iki İtalyan zâbiti Amiral Souchon'u ziyaretle: "Alman sefâ'in-i harbiyesinin Messina Limanı'nda daha ne kadar müddet kalacaklarını öğrenmek istediklerini ve bî-taraf olan Messina'da yirmi dört saatden fazla kaldıkları takdîrde bî-taraflık kavâ'idine ri'âyet ile İtalya hükûmetinin, gemileri tevkîf etmek mecbûriyetinde olduğu[nu]" teblîğ ettiler.

Amiral Souchon bu teblîğe sükûnetle mukabele ederek: "Limanda yirmi dört saatden fazla kalmayacağını" fakat bu müddet için teblîğ edildiği dakîkayı mebde' olarak kabul ettiğini bildirdi. Bu sûretle îcâb eden kömürü almak için vakit kazandı.

Ağustosun altıncı günü saat (11,00)'de Alman Erkân-ı Harbiye-i Bahriyesinden alınan bir telgraf, vaz'iyeti yeniden meşkûk bir hâle soktu. Bu telgrafda: "Şimdilik İstanbul'a dâhil olmanın gayr-i mümkün olduğunu" bildiriyordu. Fakat Amiral Souchon fikrini tebdîl etmedi. Messina'dan yapılan hurûc ile Çanakkale Boğazı'na dâhil oluncaya kadar yapılan harekâtı Amiral Souchon kendi hâtırâtında şu sûretle anlatmaktadır:

"Messina'dan hurûc ederek Çanakkale'ye duhûl edinceye kadar geçecek zamânı hesâb ediyordum. Düşman, kazanlarımızın hâlini, elde ettiğimiz buhâr tazyîkini, sür'atimizi ve nihâyet hedef-i seyâhatimizi bilmiyordu. İngiliz amiraline bütün kuvvetini toplamak fırsatını vermek benim için muvâfıkdı. Fakat buna mukabil ben de kendisine tesâdüf etmek fırsatını vermemeli idim. Fransızları hesâba dâhil etmek hâtırıma bile gelmiyordu. Mehtâb kemâlde idi ve etrâf geceleyin pek güzel görülebiliyordu. Bunun için İngiliz filotillasının gece hücûmundan korkmuyordum. Artık diğer mütâla'âtı ber-taraf ettim. Buradan İngilizlerin arasından atlayıp geçecek ve izimi gâ'ib ederek telâki noktasında kömürümü aldıktan sonra hedefe gidecektim.

Benim harekât planım oldukça sâde idi. (Goben) bade'z-zevâl beşde on yedi mil sür'atle hareket edecek ve Breslav da beş mil mesâfe ile ta'kîb edecekti. Maksadım düşmanı Adriyatik'e gideceğime iknâ' ettikten sonra geceleyin birdenbire sancağa dümen kıracak ve sür'at-i âliye ile Matapan Burnu'na seyredecek idim.

Limandan hareket, emir mûcebince icrâ edildi. Sefâ'ini ve sandallardan her tarafdan takdîr âvâzeleri yükseliyordu. Gündüzleri her iki mahrec önünde görülebilen tarassud [120] kruvazörlerini yanıltmak ve kendilerini intizâr etmedikleri bir vaziyet ile karşılaştırmak îcâb ediyordu.

Masal bütün letâfetiyle buradan başlar... Gemilerin hurûcunu müzika sesi ile örtmek istedim. Bir duba üzerine bir kısım efrâdı koyarak boğazın şimâl mahrecine doğru (Alman millî marşını) çaldırarak sevk ettim. Konser, gemiler diğer mahrecden çıkıncaya kadar devâm etti ve bu tatlı masalın bir hâtırası olmak üzere Rhine Mûsikî Cem'iyeti tarafından gümüş işlemeli bir değnek ihdâ edildi. Cenûb mahrecinde tarassudda bulunan (Gloucester) İngiliz hafîf kruvazörü hurûcumuzun farkına vardı. Ve kezâ hava mehtâblı ve sâkin bulunduğundan ba'de'z-zevâl saat 10,45'de sancağa dümen kırdığımızı hissetdi. Bu vakitden i'tibâren bir saat mütemâdiyen telsiz telgraf muhâberâtını inkıtâ'a uğrattım. Düşman kuvve-i külliyesi tebdîl-i rota haberini mümkün olabildiği kadar geç haber almalı ve biz de bu zamândan a'zamî istifâde edebilmeli idik. (Gloucester) bizi ertesi günü zevâle kadar ta'kîb ve kısa bir muhârebeyi müte'âkib vedâ' eyledi. Bu muhârebe esnâsında (Breslav)'ın bordasına ehemmiyetsiz bir isâbet vâki' oldu.

Her ne kadar (Goben) ve (Breslav) sancağa dümen kırdıktan sonra 18 mil sür'atle seyretmişler ise de bu noktaya kadar ve bundan daha birâz zamân sonra bile İngiliz büyük sefâ'ini veya torpidoları ile bir hücûm icrâsına hâzırlanamamışlardı. Vâkı'â biz de pek memnûniyet gösterecek bir vaziyetde değildik. Düşman yine her ân önümüze çıkabilir, rotamızı, sür'atimizi anlar ve Çanakkale'ye gitmemizi te'mîn edecek kömürü almaya mâni' olabilirdi. Ve Çanakkale'de hâl ne olacak idi, düşman kuvve-i külliyesi (Gloucester)'den ne kadar mesâfede bulunuyordu. Bunların hepsi bizim için mechûlâtdan idi. En iyisi şarka doğru daha yol almak ve görünsek bile izimizi tekrâr gâ'ib etmekti.

Erkân-ı harbiyenin vakt-i hazardaki sa'y-ı semerâtı iktitâf edilmeye başladı. Tam zamânında ve arzûm vechile ihzâr edilen kömür gemisi (Matapan) Burnu'na gelip demirlemişti. Ba'de'z-zevâl saat 4'de önünden geçerken demirli olarak kalmasını ve intizârda bulunmasını işâretle bildirdim. (Breslav) kömürünü geceleyin ikmâl eyleyecek idi. Bî-nihâye yorgunluğa, uzun sabır ve tahammüle muhtâc erkân-ı harbiye vezâ'ifinin, harb tehlikesine karşı a'zamî sa'y ve gayret ve büyük bir dikkat ile kâğıd üzerinde yaptığı teşkîlât ve tertîbâtın fi'lîyâta bu kadar [121] intizâm ile tahvîline karşı hiss-i takdîri şu ânda bizim kadar kimse gösteremez. Biz gemiyi tam istediğimiz zamânda ve noktada bulmuştuk. Bu, erkân-ı harbiyenin vakt-i hazardaki sa'yinin ilk ve en iyi semeresi idi. Memâlik-i ecnebiyeye gönderilen me'mûrların hüsn-i intihâbı bir mes'ele-i mühimmedir, çünkü bunların en ufak bir tekâsülü belki oradaki resmî me'mûrlarımızı büyük bir müşkilâta düçâr edebilir. (Von Hindenburg) hâtırâtında erkân-ı harbiye hidemâtına lâyık olduğu ehemmiyeti vermektedir. Deniz harbinin muhtâc olduğu vesâ'it ise karadakinden elbette çok vâsi'dir. Memâlik-i ecnebiyede kruvazörlerimiz bulundukça bu husûsu dâ'imâ nazar-ı dikkatde tutmak mecbûriyetindeyiz.

Ağustosun sekizinci günü karadan görülemeyecek bir mesâfede kömürümü aldım ve İzmir'e sevk ettiğim (General) vapuru[2] vâsıtasıyla İstanbul ile muhâberemi te'sîs ve Bahriye Menzil

2 10.000 ton hacim isti'âbiyesinde yeni bir yolcu vapuru olan (General), Afrika-yı Şarkî Alman müstemlekesinde (Tanganyika) şimendüfer hattının resm-i küşadı ve (Daru's-selam) şehrinde açılacak sergide bulunmak üzere birçok yolcuyu hâmil olarak Marsilya, Napoli limanlarına uğrayarak Süveyş'e gitmekte iken Girit açıklarında (Goben) tarafından verilen telsiz telgrafla (Messina)'ya celbedilmiş idi. Ağustosun ikisinde Sina Limanı'na giren (General) vapuru, yolcularını karaya çıkardıktan sonra (İzmir)'e gönderildi. (Goben) ile Türkiye limanları arasında telsiz muhâberesini te'mîn etti. Ba'de Çanakkale Boğazı'na gelerek Marmara'ya girdi. Mütâreke devresinde Fransızlar tarafından zabt edildi.

Kumandanı Kıdemli Yüzbaşı Humann'a "Boğazlardan muktezî müsâ'adeyi istihsâl için mümkün olabilen her şeyi yapınız" meâlinde bir telsiz verdim.

Ağustosun dokuzuncu günü sabâha karşı Goben ve birkaç saat sonra da (Breslav) ve zevâlden sonra da kömür gemisi, dâ'imî hutût-ı bahriyenin hâricinde bulunan [(Delos)] Adası önüne demirlediler.

Bahriye ihtiyât mülâzım-ı sânisi olup Çanakkale Harbi'nde vefât eden (Oskar Hildebrandt) kumandasındaki Alman Şark Ticâret Filosu'na mensûb olan (Bogador) vapuru, nâmını (Polimitis)'e ve efrâd da şapkalarındaki şerîdleri Yunancaya tahvîl etmişlerdi. Gemi ziyâde mikdârda kömür, yağ ve mâ'i'-i mahrûki hâmil olup kâffesi de her iki tarafdan gösterilen bir gayretle nakle başlandı. Adaya çıkarılan tarassud nöbetçisi etrâfı kemâl-i dikkatle tarassud etmekte idi. Geceleyin kömür postasına devâm edildi. [122]

Ağustosun onuncu günü fecr vakti (18) mil sür'at ile Çanakkale'ye hareket ettim. Etrâfda düşmandan eser görülmüyordu. Telsiz muhâberâtı da yoktu. Şimdi yalnız iki ihtimâl var idi. Düşmanın Seddü'l-bahir önünde olup olmadığı ve Türk kalelerinin mümâne'at edip etmeyeceği sefîneler tamâmen harbe müheyyâ bir hâlde idiler ve mayın tehlikesine karşı da her türlü emniyet tertîbâtı alınmıştı. Kıymetli yavrum Mülâzım-ı Evvel (Wichelhausen) Türkiye-İtalya Harbi esnâsında (Loreley)'de sefâret vapurunda bulunduğundan o zamân dökülen mayın tarlasını biliyor ve şimdi yine aynı sâhanın tehlike mıntıkası olacağını kuvvetle tahmîn ettiğinden kılavuzluğu deruhde ediyordu. Biz Boğaz'ın Avrupa sâhiline mümkün olduğu kadar yakın geçecektik.

Boğaz'a duhûl beni pek düşündürüyordu. (General) vapuru da bu esnâda İzmir'den şifreli bir telsizle ve nâ-tamâm şu telgrafı verdi. "...İstihkâmâtı teslîm-i silâha da'vet..."

Ba'de'z-zevâl saat 4'de (Bozcaada) ve (İmroz) daha sonra (Seddü'l-bahir) meydana çıktılar. "Boğaz'a dâhil oluyoruz, harbe hâzır ol" emrini verdim. Ateşe müheyyâ bir hâlde (Seddü'l-bahir) İstasyonu'na, (Bana bir kılavuz gönderiniz.) işâretini çektim. Bu ne kadar halecânlı bir ân idi. Medhâlden, direğinde (Beni ta'kîb ediniz.) sevimli işâreti temevvüc eden bir Türk torpidosu görüldü. İçerisinde bana elini sallayarak beyân-ı hoş-âmedi eden ve Almancaya âşinâ bulunan Erkân-ı Harbiye Binbaşısı (Kerâmeddîn) Bey'i selamladım ve Çarkçıbaşı (Breuer)'i bütün kalbimle der-âğuş ettim. Gemilerimiz karanlık basmadan evvel Çanakkale önüne demirlemişti ve dışarıda ecnebî harb gemileri görülüyordu...".

Almanya ile Türkiye Arasında İttifâkın Akdi:

Balkan Harbi'ndeki mağlûbiyet üzerine mu'âvenet ve ittifâkını kazanmak için İngiltere'ye mürâca'at etmiş olan Türkiye hükûmeti, Berlin Sefîri Hakkı Paşa vâsıtasıyla giriştiği müzâkerâtdan eli boş olarak çıkmıştı. Cihân Harbi'nin arefesinde Bahriye Nâzırı Cemâl Paşa'nın Fransız donanması manevraları[n]da bulunmak üzere yaptığı Paris seyâhatinde de fikirleri istimzâc edilmiş olan Fransız ricâl-i siyâsiyesi müsbet bir va'adde bulunamamışlardı. Ve'l-hâsıl gerek Fransa ve gerekse İngiltere'nin hasm-ı tabiî olan Çarlık Rusyası'nın muvâfakati olmadan kendi başlarına hareket edemeyecek vaziyetde oldukları anlaşılmıştı. [123] İtilâf-ı müsellesin bu iki mühim rüknü tarafından esirgenen ittifâk, buna rakîb zümrenin en kuvvetli hükûmeti olan Almanya ile mümkün oldu. Sadr-ı a'zam (Said Halîm), Harbiye Nâzırı (Enver) ve Dâhiliye Nâzırı (Talat) Paşalar ile Almanya'nın İstanbul Sefîri Mösyö (Wangenheim) arasında cereyân

eden müzâkere gizli bir ittifâk[la] nihâyet buldu. Almanya ile Türkiye arasında akdedilen bu ittifâkdan ancak kabîne a'zâsından bazıları ile İttihâd Fırkası rüesâsı haberdâr edilmişti.[3]

Türk-Alman ittifâk mu'âhedesi sulhun akdinden sonra da resmen de neşredilemedi. Kaymakam Mehmed Nihâd Bey'in Fransız binbaşılarından (Larcher)'den tercüme ettiği "*Cihân Harbi'nde Türk Harbi*", nâm eserden naklen Vakit Gazetesi'nde münteşir makalesinde mu'âhede hakkında ber-vech-i âti ma'lûmât verilmektedir:

İstanbul sefâretinden Alman Hâriciye Nezâretine telgraf numarası 409 Tarabya'dan 12 Ağustos 1914 İttifâk Mu'âhedesinin metni:

1- Tarafeyn-i âkideyn, Avusturya—Macaristan ile Sırbistan arasında tahaddüs eden harb-i hâzıra karşı kat'i bir bî-taraflık muhâfazasını ta'ahhüd ederler.

2- Rusya, Avusturya—Macaristan aleyhine fi'lî tedâbîr-i askeriye ile müdâhale ederek böylece Almanya'nın da harbe duhûlünü mecbûr kılarsa bu husûs Türkiye'nin harbe iştirâki için sebeb teşkîl edecektir.

3- Hâl-i harb, Almanya hey'et-i ıslâhiyesini Türkiye emrinde ibkâ edecektir. Buna mukâbil Türkiye dahî hey'et-i ıslâhiyeye, harbiye nâzırı hazretleriyle hey'et-i ıslahiye re'îs hazretleri arasında doğruca takarrür eden esâsâta tevfîkan ordunun sevk-i idâresi husûsunda fi'lî bir nüfûz i'tâsını te'mîn eder.

4- Tehdîde ma'rûz olacak Osmanlı topraklarını Almanya lüzûmunda silâhla [....] eylemeyi ta'ahhüd eder.

5- Her iki imparatorluğu, harb-i hâzırdan tevellüd edecek ihtilâtâta karşı sıyânet maksadıyla akdedilmiş olan bu i'tilâf zîrde isimleri muharrer murahhaslar tarafından imzâsı akabinde mer'î olacak ve mütekâbil ta'ahhüdât-ı mümâsile ile 31 Kânûn-ı evvel 1918 târîhine kadar hükmü devâm edecektir. [124]

6- Bâlâda tesbît edilmiş olan târîhinden altı ay evvel tarafeyn-i âliyyîn-i âkideyn tarafından bir ihbâr vâki' olmadığı takdîrde mu'âhedenin hükmü yeniden beş sene mer'î olacaktır.

7- Bu mu'âhede haşmetlü Almanya imparatoru ve Prusya kralı hazretleriyle Osmanlı imparatoru tarafından tasdîk edilecek ve musaddak nüshaları târîh-i imzâdan i'tibâren bir ay zarfında te'âtî olunacaktır.

8- Bu mu'âhede gizli tutulacak ve ancak tarafeyn-i âliyyîn-i âkideyn arasında bi'l-i'tilâf neşredilebilecektir.

İmzâlar

Baron Von Wangenheim — Saîd Halîm

Numara 3- Türkler, ordu başkumandanının pâdişâh hazretleri olduğunu der-miyân ederek bu maddenin bu şekilde olmasını istediler. Ma'a-hazâ General Liman bu madde yazılmazdan evvel Harbiye Nâzırı ile akdettiği mufassal bir mukâvele ile ordunun fi'lî kumandasını hakîkatde Hey'et-i Islâhiyeye almış ve böylece 275 numaralı telgrafla taleb edilen husûsu te'mîn eylemiş olduğunu bana resmen iş'âr eylemiştir.

Wangenheim

3 Cemâl Paşa'nın hâtırâtına mürâca'at.

İngiliz Destgâhlarındaki Sefâ'in-i Harbiye

İngiltere destgâhlarında inşâsı hitâm bularak teslîm alınmak üzere Reşid Paşa vapuruyla mürettebâtı gönderilmiş olan Sultan Osman drednotuyla, Reşâdiye drednotunun ve henüz vaz'-ı destgâh edilen Fâtih hatt-ı harb sefînesinin ve sefâ'in-i hafîfe-i sâ'irenin henüz İngiltere hiçbir devlet ile harbe girmemiş olduğu ambargo vaz'ı ile müsâderesi, Türk efkâr-ı umûmîyesinin İngiltere'ye aleyhdâr bir vaziyet almasına sebeb oldu.

Almanya ile Türkiye arasında akdedilmiş olan ittifâk 1914 senesi Ağustosunun üçünde sefîr Wangenheim tarafından bildirilmesi üzerine Alman Bahriye Dâ'iresi Amiral Souchon'a "Çanakkale'den geçip İstanbul'a giriniz" emrini vermişti. (Goben) ile (Breslav)'ın Boğazlara vürûdundan bir gün sonra (Rodosto) ismindeki Alman şilebi Türkiye'ye idhâl edilmek üzere (3.000) ton kömür ve (700) ton mühimmât-ı nâriye hamûlesi ile Boğazlardan içeri giriyordu. Temmuz ortasında Hamburg'dan hareket [125] etmiş olan bu sefîne hiçbir limana uğramadığı gibi telsiz telgraftan dahi mahrûm olduğu için harbin başladığından haberdâr olmamıştı. Bundan biraz sonra da (General) Alman yolcu vapuru Boğazlardan içeri giriyordu.

Alman Sefâ'in-i Harbiyesine Türk Bayrağı Keşîdesi

(Goben) ile (Breslav) Çanakkale Boğazı'ndan içeri girmekle berâber kendilerini henüz hâl-i emniyetde göremiyorlardı. Çünkü hukûk-ı düvel îcâbâtından olarak ya kara sularımızdan çekilmek veya silâhlarından tecrîd edilmesi lâzımdı. Fakat Türk kabinesi ile Alman sefîri arasında cereyân eden harâretli müzâkerelerden sonra bir muvâza'a yapılarak Alman mürettebât hizmet ve vazîfelerinde devâm etmek ve Amiral (Souchon) Türk Donanmasının kumandasını deruhde etmek şartıyla Alman kruvazörlerinin Türkiye tarafından satın alındığının resmen i'lânı takarrür etti. (Goben) sefînesi (Yavuz Sultan Selim), (Breslav) ise (Midilli) tesmiye edilerek Türk bayrağı keşîde edildi ve Alman mürettebât başlarına birer kırmızı fes giydiler.

Boğazlardan geçmek isteyen Fransız ve İngiliz sefâ'in-i ticâriyesini çevirip Kilidü'l-bahir ile Çimenlik arasına demirleterek gerisinde ahz-ı mevki' eden Alman kruvazörleri Türkiye hizmetine dâhil olduktan sonra Erdek Limanı'na giderek (Rovesto) ve (Irmingard) şileblerinden kömürlerini ikmâl ettiler.

Forsunu Berk-i Satvet sefînesine çekmiş olan Komodor Muzaffer Bey idâresindeki Türk filotillası Çanakkale'den Tuzla'ya gelmiş; orada (Yavuz) ve (Midilli) ile buluşarak teşrîk-i mesâ'î için îcâb eden tertîbât alınmış, daha doğrusu Türk sefâ'in-i harbiyesi Alman Amirali Souchon'un yed-i iktidârına teslîm edilmişti.

Ağustos evâsıtından Teşrîn-i evvelin bidâyetine kadar bir buçuk ay devâm eden müddet esnâsında Amiral (Souchon) kumandasında bulunan Türk filosu Marmara Denizi'nde top, torpido ta'lîmleri icrâ ettikten sonra Karadeniz'e çıkmak için teşebbüsâtda bulundu. Türk kabinesinin sulh tarafdârı a'zâsı tarafından donanmanın Karadeniz'e çıkmasından tevlîd edecek mahâzır nazar-ı dikkate alındığı için Amiral Souchon'a te'hîr-i azîmeti emredilmişti. Fakat Şark Cebhesi'nde olduğu gibi Garb Cebhesi'nde de Alman ordularının adem-i muvaffakiyete [126] uğraması Almanların Türkiye'yi bir an evvel harbe girmesi için şiddetli ibrâm ve ısrârlarını mûcib oluyordu.

Eylülün on beşinci günü (Heybeli Ada) önünde Türk hükümdârının muvâcehesinde yapılan resm-i geçîd icrâ edildikten sonra Amiral (Souchon) tarafından filo ile Karadeniz'e çıkmak için vâki' olan taleb müte'addid def'alar tekrâr edilmekle berâber dâ'imâ te'hîr edilmişti. Amiral (Souchon) Teşrîn-i evvelin birinde başkumandanlığa verdiği bir raporda "Filonun ta'lîm ve terbiyesi için toplu ve cüz-i tâm hâlinde Karadeniz'e çıkarak keşf ve endâht tatbîkâtı icrâsına kat'i lüzûm vardır. Filo hâl-i hâzırıyla Karadeniz'de seyre sâlih değildir. Mürettebât denize alışmamıştır..." ilh diyordu. Bütün bunlar harbe vesile bulmak için uydurulmuş sözlerdi.

Teşrîn-i evvelin beşinde Başkumandanlık Vekâleti tarafından "Endâht ta'lîmleri yapmak için donanma Karadeniz'e çıkabilecektir." müsâ'adesi verildi. Artık (Souchon)'un istediği olmuştu.

Türk Filosu Karadeniz'de

1914 senesi Teşrîn-i evvelinin 28'[i]nci Çarşamba günü Karadeniz'e çıkan Türk sefâ'in-i harbiyesi Yavuz hatt-ı harb kruvazöründe bulunan Amiral Souchon'dan kapalı zarflar derûnunda emir aldıktan sonra doğrudan doğruya Alman irtibât zâbitlerinin kumandasında olarak kendilerine tahsîs edilen vazîfelere göre istikamet almıştı. Amiral Souchon'un işâretle verdiği son emir "Türkiye'nin istikbâli için mümkün olanı yapınız" idi.

Şimdi (Yavuz) berâberinde (Samsun) ve (Basra) muhribleri olduğu hâlde Amasra civârında akşama kadar vakit geçirdikten sonra karanlık basınca (Sivastopol)'e doğru yol vermişti. Nısfü'l-leylden [i'tibâren] bu iki muhribin torpil tarayarak açtığı kanalda seyreden (Yavuz), Teşrîn-i evvelin 29'[u]ncu günü fecr vaktinde Sivastopol istihkâmlarından ancak dört beş bin metre mesâfede bulunuyordu. (Souchon) tarafından verilen emir üzerine muhribler geri çekilir çekilmez (Yavuz) tarafından istihkâmâta top ateşi açıldı. Rus istihkâmâtı hemân cevâb verdiler. İki aded (30,5) ve bir aded (24) santimetrelik üç Rus humbarası kıç baca civârına isâbet etti. Ortalık epeyce aydınlanınca üç [127] muhrib ve bir mayın sefînesi ile bir nakliye gemisinden müteşekkil bir Rus filosunun Sivastopol'e doğru takarrüb etmekte olduğunu gören Amiral (Souchon) istihkâmât üzerine yaptığı ateşi keserek bunlara teveccüh etti. Rus muhribleri sür'atlerinden istifâde ederek hemân Sivastopol'e kaçtılar. (Prut) ismindeki mayın gemisi teslîm teklîfine karşı Rus harb bandırasını keşîde etmekle cevâb verdiğinden top ateşi ile batırıldı ve mürettebâtından yetmiş asker ile iki zâbit Samsun muhribi tarafından kurtarıldı. (Aida) nâmındaki kömür hamûleli şileb müsâdere edilerek İstanbul'a gönderildi. Bi'l-âhire (İğneada) nâmıyla tevsîm edilen bu gemi harb esnâsında batmıştır. Yavuz ile muhribler ertesi gün İstanbul'a avdet ettiler.

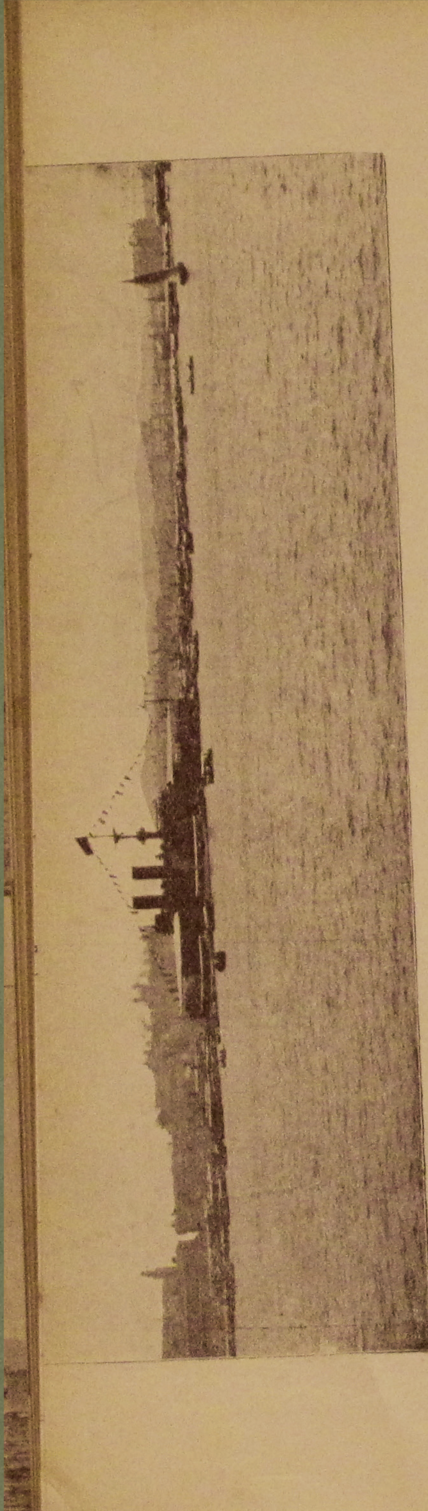
Sivastopol önünde bu vakâyi' cereyân ederken (Hamidiye kruvazörü) 29 Teşrîn-i evvel Perşembe sabâhı (Kefe)'ye muvâsalatla sâhile bir filika göndererek şehrin mebânî-i askeriyesi tahrîb edileceğinden iki saat zarfında ahâlînin çekilmesini taleb etti. Mühletin hitâmı üzerine top ateşi açarak on beş yirmi dakika zarfında şehrin garbındaki kışlalar ile kömür ve sâ'ir depoları tahrîb ettikten sonra Boğaz'a döndü. Esnâ-yı râhda tesâdüf ettiği bir Rus yelkenlisinin mürettebâtı olan altı kişiyi aldıktan sonra tekneyi mahmûz ile batırdı. İki saat sonra bir Rus şilebine tesâdüf etti. Bunun da mürettebâtı alınarak kinistin valfleri açılmak sûretiyle batırıldı.

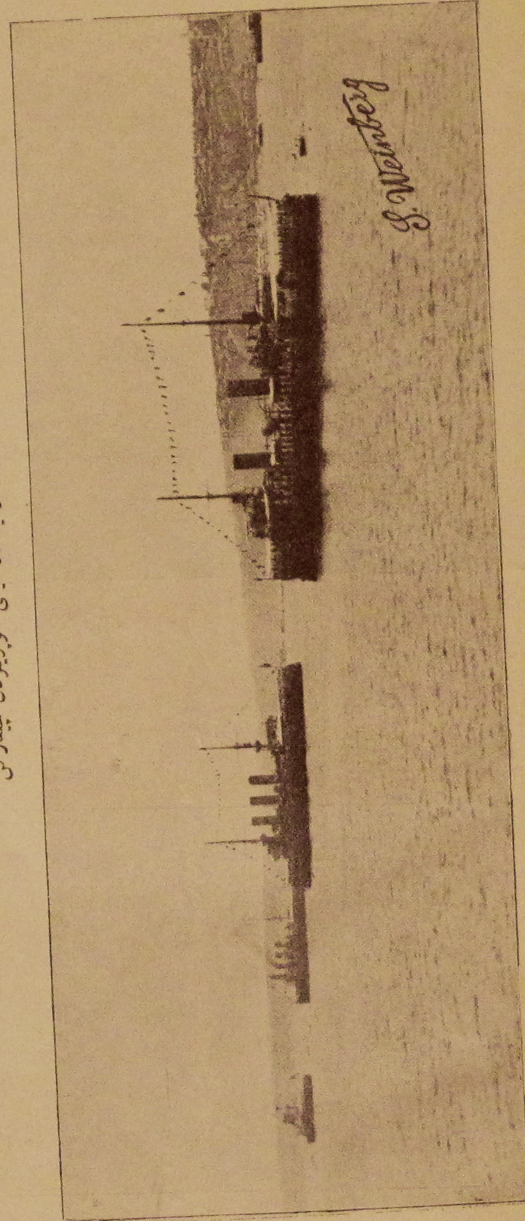
"Fecr vakti Odessa'ya muvâsalat ve limanda bulunan harb ve ticâret gemilerini tahrîb etmek" emrini alan (Gayret-i Vataniye) ve (Mu'âvenet-i Millîye) muhribleri nısfü'l-leylden iki saat son-

ra limana girerek (Kubanets) sisteminde iki ganbotu torpido ile batırdıktan sonra şehirden top ve mitralyöz ateşi açıldığı cihetle denize açılarak İstanbul'a avdet etti.

Novorossiysk'e ta'arruza me'mûr edilen (Midilli) ve (Berk-i Satvet) sefîneleri sabâh erkenden mahall-i mezkûra ateş açtılar. İki saat sonra top ateşi ta'tîl edildiği zamân (Novorossiysk)'nin gaz depoları alev ve dumanlar içinde yanmakta idi. Öğleden sonra saat birde her iki gemi sâhilden uzaklaştı.

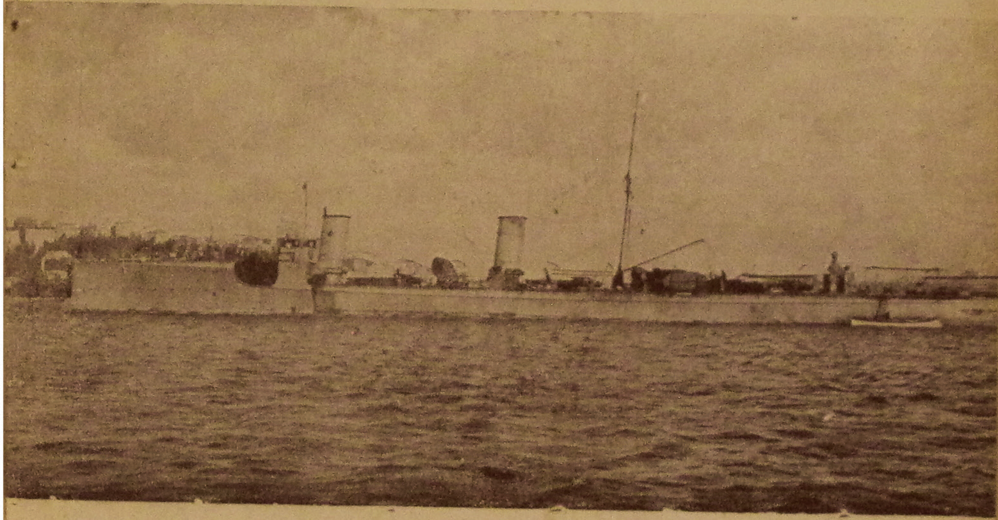
Kurban Bayramı'nın birinci gününe tesâdüf eden bu harekât-ı hasmâne üzerine Türkiye de Cihân Harbi'ne karıştı. Cihân Harbi'nde Türk bahriyesinin uhdesine düşen başlıca [128] vazîfe Çanakkale Boğazı'nın müdâfa'ası ile Karadeniz'de hâkimiyet ve nakliyâtın te'mîni idi. Biz bu iki kısmı ayrı ayrı mütâla'a edeceğiz.

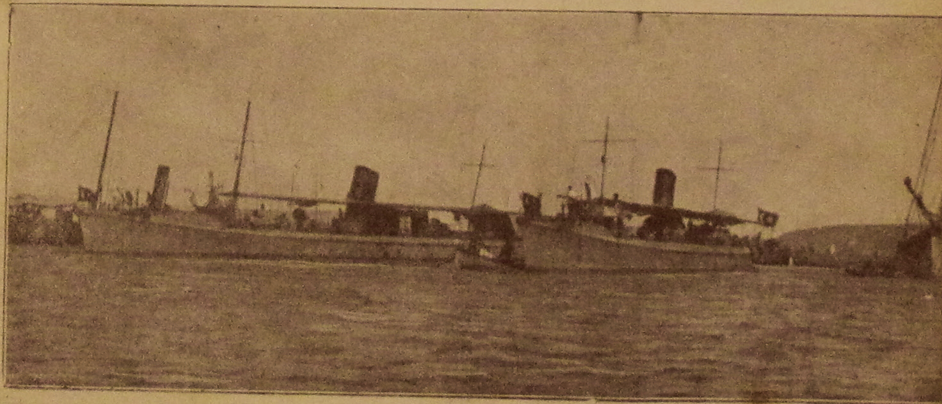

Mesudiye zırhlısı köprülerden çıkarken

Peyk-i Şevket, Hamidiye, [Mecidiye]

یادکار ملت طورپیدو مخربی

آق حصار وکوتاهیه طورپیدوبوطلری

Yâdigâr-ı Millet torpido muhribi

Akhisar ve Kütahya torpidobotları

BOĞAZ İSTİHKÂMLARI

[Boğaz'ın sol tarafı]

Maydos
Gelibolu şibh-i ceziresi
Değirmen Burnu
Kilidü'l-bahir
Namazgâh
Hamidiye
Mecidiye
Havuzlar Bataryası
Soğanlı ve Baykuş bataryaları
Soğanlı Dere
Tenger Bataryası
Tenger Deresi
Batarya
Domuz Deresi
Kereviz Deresi

[Boğaz'ın sağ tarafı]

Nara Burnu
Nara
Mecidiye
Çanakkale
Çimenlik
Anadolu Hamidiyesi
Mesudiye'nin gark olduğu mahal
Sarısığlar
Kepez Bataryası
Dardanos ve Hasan Mevsuf Bataryası

C Hattı
Irresistible
Ocean
Bouvet

A Hattı
Karanlık Liman
B hattı
Erenköy
Batarya
Çakal Tepe
İn Bataryası

18 MART 1915 ÇANAKKALE MUHAREBESİ

Birinci Fırka
[Amiral de Robeck]
Kumandasında

1- Queen Elizabeth
2- Infexible
2- Agamemmnon
4- Lord Nelson

İkinci Fırka
[Miralay Hayes Sadler]
Kumandasında İhtiyat

5- Ocean
6- Irresistible
7-Albion
8- Vengeance
9- Swiftsure
10- Majestic
11-Canopus
12- Cornwallis

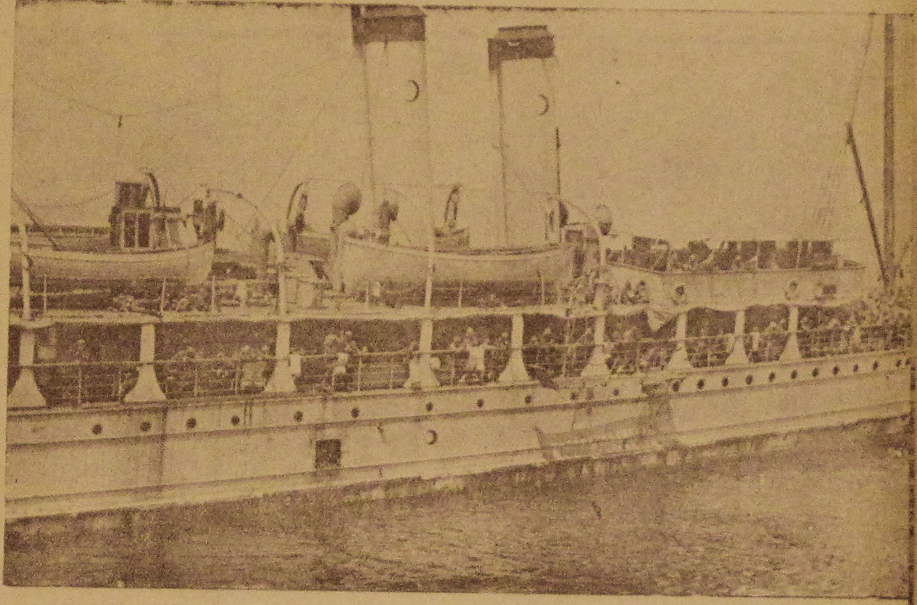
Üçüncü Fırka
[Amiral Guépratte]
Kumandasında

13- Suffren
14- Bouvet
15- Gaulois
16- Charlemagne
17- Triumph
18- Prens George

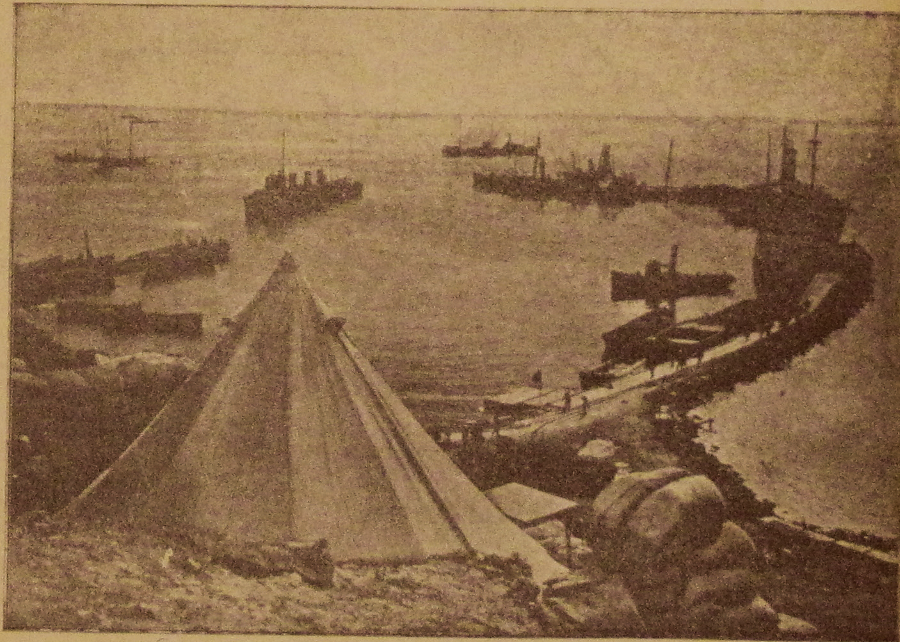
- A Hattı: Çanakkale ve Kilidü'l-bahir'den 14.000 yarda mesafede birinci fırka.
- B Hattı: Çanakkal'a ve Kilidü'l-bahr'den 16.000 yarda mesafeden üçüncü fırka
- C Hattı: Çanakkale ve Kilidü'l-bahir'den 8.000 yarda mesafeden son ateş hattı

****** Türk mayın hattı
]]]]]] Türk daimî istihkâmları

هلال احمرك (كل نهال) واپورى چناق قلعه‌دن تورك ياراليلرنى كتيرييور ايكن

چناق قلعه محاربه‌لرى اثناسنده فرانسزلرك سدالبحرده ياپدقلرى منديرك

Hilâl-i Ahmer'in Gülnihal vapuru Çanakkale'den Türk yaralılarını getiriyor iken

Çanakkale Muharebeleri esnasında FransızlarınSeddü'l-bahir'de yaptıkları mendirek

-2-

Çanakkale Muhârebeleri
18 Martdan Evvel

Çanakkale Boğazı'nın Ehemmiyeti:

Çanakkale muhârebelerinin Cihân Harbi üzerinde ne kadar mühim bir rol oynadığını İngiliz Bahriye Nâzırı Mister (Winston Churchill) "Zafer yolu Çanakkale'den geçiyor" sözleriyle ifâde etmektedir.

İtilâf-ı müsellesin en mühim rüknü olan Rusya, Baltık Boğazlarıyla Karadeniz ve Çanakkale Boğazlarının kapanması üzerine teneffüsden mahrûm bir insân mevki'ne düşmüştü. Çanakkale Boğazı'nın zabt u küşâdı ve bunu ta'kîben İstanbul ve Trakya'nın İtilâf kuvvetleri tarafından işgâli Rus Karadeniz limanlarını açmakla iktifâ etmeyecek, Balkanları da İtilâf tarafına kazanacak, Bulgaristan, Almanya lehine hareket edemeyecek ve bu sebebden ne Sırbistan ve ne de Romanya işgâl edilemeyecekti. Balkanlar İtilâf tarafına kazanıldıktan sonra demir çember içinde kalacak olan Alman ve Avusturya'nın teslîmi bir zamân mes'elesi olacaktı. Karadeniz limanlarından serbest bir sûretde idhâlât ve ihrâcâtda bulunacak olan Rusya sefâlet yüzünden ihtilâl tehlikesine ma'rûz kalmayacaktı.

Çanakkale Boğazı'nın Ahvâl-i Coğrâfîsi:

Çanakkale Boğazı tabi'aten müdâfa'aya müsâ'id bir geçittir. Takrîben otuz beş buçuk mil veya altmış yedi kilometre tûlünde olan boğazın en geniş yeri beş mili tecâvüz etmez. En dar noktası (Çimenlik) ile (Kilidü'l-bahir) arasında olup (1.350) metre arzındadır. (Nara Burnu) ile (Bigali) arası (1.950), (Gelibolu) ile [129] (Çardak) arası (3.400) metre genişliğindedir. Boğazın vaziyet-i coğrâfîsi şimâl-i şarkîden, cenûb-i garbîye doğru mümtedd olduğu hâlde Çanakkale mevki'nin bulunduğu beş altı millik sâhada ta'arruzları def'e müsâ'id olacak sûretde şimâle doğru kıvrılması boğaza takarrüb edecek sefâ'inin ateş altına alınmasını teshîl eder. Bi'l-hâssa Marmara'dan medhale doğru dâ'imî sûretde bir ilâ iki buçuk mil sür'atinde akıntının mevcûdiyeti sâbih ve seyyar mayın ve buna mümâsil müdâfa'a tertîbâtının isti'mâlini teshîl eder. Akıntı, şimâl ve cenûb rüzgârlarıyla şiddetini hatta ba'zan istikâmetini tebdîl eder. Fakat Çanakkale Boğazı'nın tabi'î müdâfa'a-i hâssası bundan ibâret değildir. Her iki sâhil bi'l-hâssa şimâl sâhili dik uçurumlarla tarsîn edilmiş olup sâhile çıkmaya teşebbüs eden herhangi bir düşman müfrezesi birkaç yüz metre ilerleyemeden karşısında ârızalı tepeleri bulur.

Her iki sâhildeki arâzi sür'atle yükselerek irtifâ' kesb eder. Cenûb sâhilden dokuz mil geride üç dört bin kadem irtifâ'ında olan (Kaz) Dağları vardır. Şimâl sâhilini ihtivâ eden (Gelibolu) Yarımadasının en geniş noktası on bir mili geçmez. Bu yarımada, boğazı şimâle doğru keskin ve dik yarlarla müdâfa'a edip (Bolayır)'da iki ilâ üç mil genişliğinde (Eksamil) berzahında (Trakya) ile birleşir. (Gelibolu) şibh-i ceziresinde âdetâ bir bel kemiği manzarasını irâ'e eden bin kadem irtifâ'ında bir silsile-i cibâl temerküz etmiştir. Bu silsile boğazı müdâfa'a ettiği gibi Anadolu sâhiline de hâkim vaziyetde bulunur. Yarımada üzerinde (709) kadem irtifâ'ında bu-

lunan (Alçıtepe) bütün sâha-i harbe hâkim gibidir. (Hellas) Burnu'ndan on üç mil içeride bulunan (Kilidü'l-bahir) (653) kadem irtifâ'ında olup boğazın en dar noktasıdır. Bunun gerisinde (Kabatepe) vardır.

Çanakkale Boğazı İstihkâmları:

Çanakkale istihkâmları boğazın tekmîl tûlünce devâm etmez. Medhaldeki (Kumkale)'den (Nara)'ya (Seddü'l-bahir)'den (Kilidü'l-bahir)'e kadar imtidâd eder. Biz bu istihkâmları iki kısma ayırarak mütâla'a edeceğiz. (1) Ana istihkâmlar (2) Sonradan vücûda getirilen müdâfa'a tertîbâtı. [130]

Ana istihkâmlar

Medhal ve merkez olmak üzere başlıca iki gruptur. Birinci grup medhal hatt-ı müstahkemidir ki Rumeli yakasında (Seddü'l-bahir) ve (Ertuğrul), Rumeli yakasında (Hamidiye), (Mecidiye), (Namazgâh), (Değirmen Burnu) ve Anadolu yakasında yine (Hamidiye) ve (Mecidiye) ile (Çimenlik) ve (Nara) tabyalarından müteşekkildir. Bütün bu tabyalar eski tarzda inşâ edilmiştir.

Türkler tarafından en evvel Çanakkale'de yapılmış olan (Seddü'l-bahir), (Çimenlik), (Kilidü'l-bahir) kal'aları Fatih (İkinci Mehmed) tarafından [1452] senesinde (Boğazkesen) ve (Güzelcehisar) tarzında olarak inşâ ettirilmişti. Boğaz kal'aları Birinci Süleyman, Dördüncü Mehmed, Üçüncü Selim ve Abdülmecid devirlerinde zamân zamân ta'mîr ve tecdîd, ikmâl ve teslîh edilmişlerdir. Bütün bu esliha ve tabyalar hâl-i hâzır-ı harbi için hâzırlanmamıştı.Topların ba'zısı (Krupp) ba'zıları (Schneider) ba'zıları ise (Armstrong) fabrikaları mahsûlü olup ne sistem ve ne de çap i'tibâriyle yeknesak değildi. Bu adem-i tecânüs sebebiyle endâht kontrolü pek müşkil, cebhâne ve yedek aksâmdan yekdiğerinin istifâde etmeleri imkânı münselib oluyordu.

Siperler ve traversler üzerinde yükselen bu toprak istihkâmât, iyi bir dürbün ile uzak mesâfelerden bile kolaylıkla fark edilebiliyordu. Mermi saçıntılarına karşı mahfûz olmadığı gibi ateş kavisleri de pek mahdûddu. Bu tabyalar yelken devri sefâ'ini için ihzâr edilmişti. Gemi topları, hidrolik ile tahrîk ve kuvvetli teleskoplar ile mücehhez olduğu hâlde bu toplar yalnız el vâsıtasıyla tahrîk edilerek nişân hattına alınabiliyor ve bu sebeble ekseriyetle nişân hatası oluyordu.

Sefâ'in-i harbiyede cebhâne mihanikî tertîbât ile sevk ve idâre eylediği hâlde bu istihkâmâtın topları ancak el donanımı ile mücehhez olduğundan sür'at-i endâht çok batî idi. Mesâfe aletleri ve bunları toplara tatbîk edecek vesâ'it olmadığı cihetle (sadâ ile mesâfe tahmîni) yapılıyor ve bu sebebden toplara verilen mütevâlî emirlerin pasaparolası gürültü içinde işitilemiyordu. Ve'l-hâsıl mihanikî tertîbâtın noksânı çok mikdârda mürettebât istihdâmını îcâb ediyordu. [131]

Ana istihkâmâtın eslihası ber-vech-i âtîdir:

İsim	Adet	Çap (santimetre olarak)	Çap tûli	
Seddü'l-bahir	2	28	22	Medhal Grubu
	2	26	22	
	2	24	22	
Ertuğrul	2	24	35	
Kumkale	4	28	22	
	2	26	22	
Orhaniye	2	24	35	
Yekûn	16			

Medhal grubunun eslihası (22) çapında (21 ilâ 28) santimetrelik on iki ve (35) çapında (24) santimetrelik dört kıtʻa olmak üzere on altı toptur. Bunlardan başka baʻzı Mantelli veya âdî Krupp ve havan topları var ise de hiçbir kıymet-i harbiyesi olmadığından zikrinden sarf-ı nazar edildi. [132]

Esâmî	**Adet**	**Santimetre Olarak Çap**	**Çap Tûli**
Rumeli Mecidiye	2	28	22
	4	24	25
Rumeli Hamidiye	2	35,5	35
Namâzgâh	2	28	22
	2	24	35
	7	24	22
	5	21	22
Değirmen Burnu	6	24	22
	1	21	22
Anadolu Hamidiyesi	2	35,5	35
	7	24	35
Çimenlik	1	35,5	35
	1	35,5	22
	1	24	22
	1	21	22
Anadolu Mecidiyesi	2	28	22
	3	24	22
	3	26	22
	1	21	22
Nara	6	24	22
	1	21	22

Merkez grubunun topları cemʻan 35,5 çapında on sekiz kıtʻa 24 ilâ 35,5 santimetrelik ve kırk iki kıtʻa 22 çapında 21 ilâ 28 santimetrelik olmak üzere altmış kıtʻadan ibâretti. Bu sekiz istihkâmdan Rumeli Mecidiyesi ile Anadolu Hamidiyesi birinci hattı, Namâzgâh ile Çimenlik ikinci hattı, Değirmen Burnu'yla Anadolu Mecidiyesi üçüncü hattı ve Nara ile Maydos Kasabası son hattı teşkîl etmekteydi. Birinci hat ile medhal hattının muntasıf noktaları arasındaki mesâfe hatt-ı müstakîm olarak (21.000) metredir. Merkez grubu topları içinde bu mesâfeye endâht yapacak hiçbir top yoktur. Bu sebebden düşman sefâ'in-i harbiyesi medhal hattını ıskât ettikten sonra Kumkale ve Seddü'l-bahir hattından içeri girerek merkez grubunu menzil hâricinden ateş altına almaya teşebbüs ettiler.

Merkez grubundaki sekiz istihkâmdan cenûb sâhilindekiler (7.500) metre imtidâdında [133] mukaʻar bir kavis üzerinde olduğu için eğer topların menzilleri müsâʻid olsa idi bütün topları düşmana konsantre edilebilirdi; fakat altı kilometre imtidâdında olan şimâl sâhilindeki istihkâmlar bu evsâfı hâʻiz değildi.

Çanakkale Boğazı'nda Harb Hâzırlıkları

1914 Haziranının 16'ncı günü kısmen seferber olan Çanakkale mevki'-i müstahkemi Avusturya'nın Sırbistan'a iʻlân-ı harb ettiği 1914 Temmuz otuz birde umûmî seferberlik emrini aldı.

(Yavuz) ve (Midilli) sefînelerinin vürûdundan sonra Boğazların kumandası Alman generallerine tevdî'i kararlaştığından Çanakkale ve Karadeniz Boğazları Başkumandanlığına Amiral (Von Usedom) ta'yîn edildi. Bu zât ma'iyetinde (26) zâbit ve (432) asker olduğu hâlde bî-taraf bulunan Romanya'dan geçerek Türkiye'ye geldi. Çanakkale istihkâmlarına kumanda etmek üzere Ferik Amiral (Merten) me'mûr oldu. Fakat mevki'-i müstahkemde mevcûd Alman askeri yalnız Hamidiye istihkâmında bulunan Binbaşı Schneider ile ma'iyetindeki birkaç Alman zâbit ve askerinden ibâretdi. Mevki'-i Müstahkem Kumandanı (Cevâd Paşa) ve mu'âvini Miralay (Selahaddin Âdil) Bey idi.

Sonradan Yapılan Vesâ'it-i Müdâfa'a:

Ana istihkâmlardan başka olan vesâ'it-i müdâfa'ayı iki kısma ayırarak mütâla'a edelim:

(1) Obüs bataryaları

(2) Mayın hatları ve sed bataryaları,

Bir kısmı Bulgarlardan iğtinâm edilmiş olan obüs bataryaları Rumeli ve Anadolu cihetlerinde gizli olarak tabya edilmişti. Rumeli Mecidiyesi ile Soğanlıdere arasında sâhilden Yıldız tepesine doğru tabya edilmiş olan havuzlar ve Yıldız grubu:

4 kıt'a 24 santimetrelik obüs

6 kıt'a 15 santimetrelik obüs

12 kıt'a 12 santimetrelik muhâsara

6 kıt'a 8,7 santimetrelik mantelli

2 kıt'a 6,5 santimetrelik cebel topunu hâvî olup bu grup ile düşman gemilerinin en ziyâde sokuldukları (Kirte-Erenköy) hattının mukâbil müntehâsı beynindeki mesâfe [134] (11.000) metredir. Bu menzilden düşman gemilerine ne dereceye kadar mü'essir olabilecekleri menzil mü'essirlerinin tedkîkiyle anlaşılabilir.

Anadolu Hamidiyesi ile (Kumkale) arasında (Karanlık Liman)'a tamâmen hâkim olacak sûretde (Erenköy) tepesine (20) kıt'a (15) santimetrelik obüs tabya edildiği gibi bunun birâz daha garbında (İntepe) üzerine de sekiz kıt'a (12) santimetrelik muhâsara topu konmuştu. Bi'l-âhire Erenköy'den dört kıt'a obüs topu da buraya nakledildi.

Muhârebede en mü'essir ateş bu obüs toplarına nasîb olmuştur. Mayın darbesiyle bir tarafa yatan ve sevk-i idâre kâbiliyetini gâ'ib eden düşman gemileri (Erenköy—İntepe) grubunun mermileriyle batırılmıştır.

Şimdi mayın hatları ile set bataryalarını tedkîk edelim. 1914 Ağustosunun yedisinde 2.200 metre tûlünde olan Havuzlar ile Kepez arasına 80 metre fâsıla ile 26 mayın atılmıştı. Ve bunun gerisine (70) metre fâsıla ile ikinci bir hat daha te'sîs edildi. Daha sonra üçüncü, dördüncü ve'l-hâsıl Ağustosun yirmi beşinden medhalin ilk bombardımanına kadar yedi mayın hattı te'sîs edildi. Bu mayınlar içinde (Goben) ve (Breslav)'dan gönderilmiş olanlar ile Rusların, Trabzon sâhiline dökerek bir motorbot ile oradan getirilmiş olan Rus mayınları dahi vardı. Fransızların İzmir Limanı önüne döktükleri mayınlardan dahi istifâde edilmişti. İntibâh ve Nusret mayın sefîneleri mevki'-i müstahkem emrinde olarak ifâ-yı vazîfe ediyordu.

Mayın hatlarının düşman tarayıcı sefâ'ini tarafından süpürülmesine mâni' olmak üzere her iki sâhile bahriye bataryaları vaz' ve tabya edilmişti. Bunlardan Rumeli kısmında ve medhale en yakın olanlar Turgud ve Barbaros bataryaları olup birincisi Soğanlıdere munsabının sağında, ikincisi de sol tarafında idi. Turgud bataryası, Turgud zırhlısından çıkarılmış dört kıt'a 8,8 santimetrelik serî' ateşli toptan müteşekkil olup mürettebâtı Turgud zırhlısına mensûb idi. Barbaros bataryası ise Barbaros zırhlısından çıkarılmış üç kıt'a 10,5 santimetrelik serî' ateşli topu hâmildi. Her iki batarya (18) Mart günü ikmâl edilememişti.

Üçüncü batarya ise Baykuş Tepe'nin eteğinde mü'esses Mesûdiye bataryası idi. [135] Vesâ'it-i muhâbere birkaç telefon hattına münhasır olup 18 Mart hücûmunda isâbet eden bir mermi iki sâhilin telefon râbıtasını inkıtâ'a uğratmış idi.

İlk Bombardıman

Türkiye'nin harbe duhûlünden birkaç gün sonra yanî 1914 Teşrin-i sâninin üçüncü günü Amiral Carden kumandasında (Indomitable, Indefatigable) İngiliz ve Amiral Guepratte kumandasında (Suffren), (Verite) Fransız zırhlıları ile berâber muhtelif kıt'ada 28 kıt'a sefîneden müteşekkil bir düşman donanması 14.000 yarda mesâfeden on yedi dakika devâm eden bir top ateşi açtılar. Türk toplarının menzili hâricinde cereyân eden bu muhârebede yalnız Ertuğrul ve Orhaniye bataryaları dört mermi attılar ve mermilerinin kısa düştüğünü görünce ateş kestiler. Neticede Seddü'l-bahir Kalesi cebhâneliklerinden birisi iştiʿâl ederek beş zâbit ve seksen nefer şehîd düştü. İlk bombardıman hakkında Mevki'-i Müstahkem Erkân-ı Harbiye Re'îsi: "Bu hâl bizi me'yûs etmedi, bi'l-akis ikâz etti, Mevkî'-i Müstahkem Kumandanlığı bataryalarıyla berâber derhâl bu tabyaların eski hâline ircâ'ını emretti. Bi'z-zât teftîşât neticesinde gerek (Kumkale) ve gerek (Seddü'l-bahir) tabyaları az zamân zarfında eskisinden daha mükemmel bir hâlde hâzırlanmış oldu. Diğer ba'zı ta'dîlat da tabyalara ilâve edildi." demektedir.

Türkiye'nin harbe duhûlunden i'tibâren Çanakkale Boğazı'nın küşâdını nazar-ı dikkate alan İngilizler bir müddet bu husûs için kuvvet ayıramamıştılar. Çanakkale'ye pek ziyâde ehemmiyet veren İngiliz Bahriye Nâzırı Churchill 1914 senesi Teşrîn-i sâni 25'[i]nde düçâr-ı tehdîd olan Mısır'ı müdâfa'a etmek için en iyi hareket olmak üzere Asyâ-yı Suğrâ sâhilinin bir noktasına hücûm etmeyi teklîf etmişti.

Lord Kitchener'ın riyâsetinde toplanan Şûrâ-yı Harb birâz sonra üç yeni teklîf karşısında kaldı. Birincisi Sir Henry Moris'in muhtırası olup "Harb cebhesinde o günlerde hüküm süren nisbî sükûn üzerine açıkta kalan kuvvâ-yı askeriyenin âcilen ve mü'essir bir sûretde diğer hizmetlerde istihdâm edilebileceği imkânına a'zânın nazar-ı dikkatini celb ediyor ve en ziyâde mağlûbiyete müsta'idd olup Avrupa kıt'asındaki hâkimiyetine hitâm vermek için etrâfına bir ağ çevirmek mümkün görünen Türkiye'yi ezmek nazariyesini teklîf ediyordu. (28 Kânûn-ı evvel 1914) târîhinde serd edilmiş olan bu teklîfden sonra 1915 Kânûn-ı sâninin birinde Lloyd George'un teklîfi vâki' oldu. Lloyd George muhtırasında [136] "Şarkın hedef-i hakîki olduğunu göstererek Yunan, Sırp ve Romanya'nın sıkı iştirâk fa'âliyeti ile bi'l-hâssa Avusturya ve Türkiye'yi urmak" fikrini ileri sürüyordu. Nihâyet ertesi günü Petrograd'daki İngiliz elçisinin telgrafı geldi ve Rusya'nın Kafkas cebhesinde pek vahîm bir vaziyetde olduğundan bunun tahfîfi için Akdeniz Boğazı'na karadan ve denizden bir hücûm nümâyişi teklîf ediyordu.

Fakat bunlardan daha mühim olan sebeb Çarlık Rusyası'ndan evvel davranarak Boğazlara hâkim olmak idi. Maʻamâfih ilk bombardımandan sonra İngilizler diğer harb sâhalarına bi'l-hâssa Coronel Muhârebesi dolayısıyla Amiral Von Spee üzerine kuvvet yollamak mecbûriyetinde kalmışlardı.

Medhal grubu üzerine ikinci taʻarruz 1915 Şubat 19'da yanî 103 gün sonra vukûʻa geldi.

Çanakkale Boğazı'nda Düşman Tahte'l-bahri ve Mesûdiye'nin Garkı:

Medhal grubu üzerine yapılan ilk taʻarruzdan sonra Boğaz'ı takviye etmek üzere yapılan tedâbîr esnâsında Mesûdiye zırhlısı Sarısığlar Koyu'na demirlenmişti. Bir sefîne-i harbiye hiçbir zamânda sâbit bir istihkâm değildir. O bütün evsâfını seyyâr bir kalʻa olmakla iktisâb eder. Mesûdiye, merkez tabyalarının ilerisine demirlenmekle hiçbir faʻâliyete meydan bulamadan mahva mahkûm edilmişti. Yalnız Tahte'l-bahir değil, top muhârebesinde de düşman gemilerinin karşısında büyük ve sâbit bir hedef teşkîl ederek birkaç isâbet neticesinde hiçbir hizmet göremeden batıp gidecekti. İki filonun muhârebesi esnâsında manevra yaparken velev bir iki dakika olsa bile aynı noktada kalmaktan ictinâb edilir. Düşman menzili bularak fazla isâbet te'mîn edecek olursa sürʻat veyâ rota tebdîl edilerek düşman toplarının mesâfesi bozulur. Fakat Mesûdiye'yi kara istihkâmı yerinde kullanmak isteyenler bu dakikayı nazar-ı dikkate almadılar. Mesûdiye zırhlısından çıkarılmış olan üç kıtʻa 15 cm'lik serîʻ ateşli topu hâmil olan bu batarya 18 Mart günü üç defʻa kum ve topraklarla örtüldüğü hâlde yine temizlenerek muhârebeye devâm etmişti. Bunun yüz metre şarkında Muʻîn-i Zafer Bataryası vardı. Kendi ismindeki gemiden çıkmış olan dört kıtʻa 7,5 cm'lik top ile mücehhezdi. Bu iki batarya ve ayrıca Ertuğrul Yatı'ndan çıkarılmış olan dört kıtʻa 5,7'lik top ile takviye edilmişti. [137]

Anadolu sâhilinde ise medhale en yakın olan Berk-i Satvet sefînesinden ihrâc edilmiş olan 6 kıtʻa 5,7'lik serîʻ ateşli Berk-i Satvet Bataryası (Akyarlar)'ın şarkında binâʻen-aleyh (Erenköy) (Kirte) hattının ortasından 8.000 ve şimâl nihâyetinden 11.000 metre mesâfede idi.

Bunun şarkında bulunan Dardanos mevkiʻnde ise Asâr-ı Tevfîk zırhlısından ve kısmen Muʻîn-i Zafer'den çıkarılmış olan beş kıtʻa 15 cm'lik serîʻ ateşli top vardı. Topçu Yüzbaşısı Hasan ve Mülâzım Mevsûf Efendilerin kumandasında bulunan bu batarya 18 Mart günü pek iyi iş görmüş ve her iki zât vazîfe başında şehîd düşmüşler ve bu sebebden bataryaya kendi isimlerini yâdigâr bırakmışlardır.

Mevkiʻ-i müstahkemin elektrik ve projektör tenvîrâtı derece-i kifâyede değildi. Birer kıtʻa 90 cm'lik projektör Ertuğrul ve Orhaniye tabyasında ve kezâ birer kıtʻası dahi Soğanlıdere ağzıyla Akyarlar arasında idi. Üçüncü hatt olmak üzere Mesûdiye ve Muʻîn-i Zafer bataryaları vasatıyla Kepez Burnu'nda birer projektör vardı. Nihâyet dördüncü hatt olmak üzere Kilidü'l-bahir ve Anadolu Hamidiyesi'nde mevzûʻ 60cm. kutründe birer projektör mevzûʻ idi. Bu dört hatta mevzûʻ sekiz taharrî feneri ihtiyâca gayr-i kâfî idi. Muhârebenin cereyânı yanî 1915 senesinde 150 santimetrelik projektörler mevkiʻ-i istiʻmâlde idi. Mevcûd projektörlerin uzun mesâfeleri tenvîr edememesi müdâfaʻa bataryalarının vazîfelerini işkâl ediyordu.

Türk sefâ'in-i harbiyesinden ihrâc edilmiş olan bir iki torpido kovanı Kilidü'l-bahir sâhilleriyle tabya edilmiş ise de bunu istiʻmâl edecek vaziyet hâsıl olmamıştır. Nara Burnu sığlığı ilerisine Tahte'l-bahirlerin mürûruna mâniʻ olmak üzere çelik telden bir ağ atılmıştı.

1874 târîhinde İngiltere'de inşâ edilmiş olan Mesûdiye Fırkateyni 1912'de (Ansaldo-Amstrong) Şirketi ma'rifetiyle Cenova destgâhlarında tecdîd edilmiş ise de demir levhalardan ibâret olan zırhı değiştirilmemişti. Binâ'en-aleyh on altı mil sür'atinde ve on iki kıt'a 15 santimetrelik serî' ateşli ve yirmi topu ile müsellah olan bu geminin zırh mukavemeti pek noksân idi. On üç ana bölmeyi hâvî olan teknenin dabılbotum ve su geçmez [138] bölme tertîbâtı ve tahliye vesâ'iti pek ibtidâ'î olduğu cihetle torpido ve mayın tehlikesine karşı da hemân tamâmiyle müdâfa'adan mahrûm idi.

Sarısığlar Koyu'na baştan ve kıçtan demirlenmiş olan Mesûdiye'nin eslihasından üç kıt'a 15 santimetrelik topu çıkarılarak Mesûdiye bataryasına tabya edildiği gibi baş kıç kulelerinde bulunması lâzım gelen iki kıt'a 23,4 santimetrelik toplar da Balkan Harbi'nde fazla endâht yüzünden aşınmış olduğu cihetle zıvanalarını değiştirmek üzere İngiltere'ye gönderilmiş ve harbin i'lânı üzerine orada kalmıştı. Bu vak'ada ecnebî fabrika ve destgâhlarında yaptırılacak esliha ve sefâ'in inşâsına ne derecede güvenilebileceğini gösteren bir ders teşkîl etmektedir.

Mesûdiye'yi burada demirli bırakmaktansa Nara civârında bulundurarak bir harb gemisi mevki'nde kullanmak müreccahdı. Fakat toplarını çıkarıp sâhil bataryalarına tabya etmek en muvâfık bir hareket olacaktı. Zâten kendisi ile hem-sinn olan Feth-i Bülend'in topları Selanik Küçük Karaburun tabyalarına ve Mu'în-i Zafer'in topları da İzmir bataryalarına konmuştu. Yapılan işin ne kadar hatâlı olduğunu zamân gösterdi.

Mesûdiye'nin süvârisi Arif Bey zırhlının şıbka vâsıtasıyla torpido hücûmundan muhâfazasına ehemmiyet vermiş, sallar yaptırmış, köhne tel halatlardan şıbka yaptırmış, ona halef olan Fazıl Bey noksân vesâ'itle yapılan bu tertîbâtın hiçbir kıymet-i ameliye olamayacağına karâr vererek tarassud husûsuna daha ziyâde ehemmiyet vermiş. Kepez Burnu'nda bir tarassud filikası beklemişti. Fakat düşman gündüzün ortasında hücûm etti.

B-11 markalı Tahte'l-bahir Yüzbaşı (Norman Holbrook) kumandasında olduğu hâlde 1914 Kanun-ı evvelinin 13'[ü]ncü günü fecirle berâber Ertuğrul-Orhaniye hattının hâricinde denize daldı. Periskop göstermeksizin, yalnız pusulasıyla dört saat seyretti. Sonra periskobunu çıkararak ve etrâfını gözden geçirince sağ tarafında büyük bir Türk sefîne-i harbiyesinin yatmakta olduğunu gördü. Bu tahte'l-bahir, Mesûdiye'nin 600 yarda yakınına gelebilmek için üç, dört sıra torpil hattının altından geçmişti. Büyük sefâ'in-i harbiyenin çarpması için atılmış olan bu torpiller karşıdan karşıya ve takrîben 3-5 metre derinlikte bir sedd teşkîl ediyorlardı. B-11 ise daha derin sulardan kemâl-i emniyetle seyretmişti. İngiliz tahte'l-bahrinin 600 yarda mesâfeden attığı bir torpido [139] Mesûdiye'nin sancak kıç omuzluğuna çarptı ve gemi yavaş yavaş sancağa doğru devrilmeye başladı. Aynı zamânda bu tarafdaki toplarıyla, su üzerinde yüzmekte olan periskop üzerine serî' endâhtlar icrâ ediyordu. Pusulasındaki ârızadan dolayı tahte'l-bahir bir müddet periskobuyla seyretmiş ve sonra bu küçük âleti de aşağıya çekerek yine pusulasının rehberliğiyle yoluna devâm ederek ba'de'z-zevâl saat 2'de Boğaz'dan çıkmıştır. Yirmi nefer beş zâbit gark oldu. Geminin garkından otuz altı [saat] sonra derûnunda ber-hayât insan kaldığı anlaşılarak karinası delinmek sûretiyle üç zâbit çıkarıldı ve bunlardan Çarkçı Mülâzımı Hulusi Efendi tahlîsini müte'âkib vefât etmiştir.

Bu vak'a üzerine tahte'l-bahirlerin bilâ-tehlike torpil hatlarını mürûr edeceği anlaşılarak (Aydın Re'îs) ve (Nuru'l-bahr) ganbotlarıyla ba'zı sefâ'in-i harbiye Boğaz mıntıkasına celb ve tarassuda me'mûr edildi.

1915 Kanun-ı sâni 15'[i]nde Fransızların Saphir tahte'l-bahri Boğaz'a dâhil oldu ise de Nara Koyu'nda Türk bataryalarının ateşi ile batırıldı. Mürettebâtı esîr edildi.[4]

4 Bu gemiyi çıkarmak için çok uğraşıldı. İngilizlerden müsâdere edilerek Üsküdar tesmiye edilen şileb bu maksadla Teke mevki'i önünde batarken Queen Elizabeth'in 38'lik bir mermisi ile battı. 46 metre tûl ve 3.900 mâ'-i mahrecinde idi.

Çanakkale'ye Ta'arruz Planı

Çanakkale istihkâmlarını iskât etmek için İngiliz Akdeniz Filosu Kumandanı Amiral Carden tarafından Malta'da iken bir plan tertîb edilmişti. Bu plan yedi esâsı ihtivâ ediyordu.

1- Boğaz'ın medhâlinde, Beşike Körfezi'nde ve Gelibolu'nun şimâl sâhilindeki istihkâmâtın tahrîb ve zabtı.

2- Boğaz'daki torpilleri tarayarak Çimenlik ve Kilidü'l-bahir'e yanî Boğaz'ın en dar noktasına kadar olan istihkâmâtın iskât ve zabtı.

3- Çanakkale, Kilidü'l-bahir'e, Nara gibi dar noktalardaki istihkâmların zabtı.

4- Kepez önündeki asıl torpil mıntıkasının temizlenmesi.

5- Nara'dan daha gerideki istihkâmların iskâtı.

6- Donanmayı Marmara'ya geçirmek.

7- Marmara Denizi'nde harekât-ı bahriye ve Boğazların muhâfazası.

Medhal grubu üzerine ikinci ta'arruz 1915 Şubatının 19'[u]nda ve üçüncü ta'arruz [140] 25'[i]nde vukû' buldu. Her iki ta'arruz esnâsında düşman donanması top menzilinin hâricinden doğrudan doğruya veyâ aşırma sûretiyle uzun menzilden bombardıman ba'de vasat mesâfeden tâlî bataryaları isti'mâl ederek doğrudan doğruya bombardıman ve nihâyet 3.000 ilâ 4.000 yardalık kısa menzilden kat'î ve kâhir bir ateşle istihkâmâtın iskâtı ta'kîb olunuyordu.

Medhal Grubuna İkinci Ta'arruz

İkinci ve üçüncü ta'arruzlarda düşman Boğaz civârındaki bütün kuvvetden istifâde etmişti. İngiliz filosu:

Esâmî	Ton	30,5 cm	23,4 cm	15 cm	10,5 cm
Inflexible	17,500	8	00	-	16
Agamemnon	16,500	4	10	-	
Albion	16,500	4	10	-	
Irresistible	15,000	4	-	12	-
Cornwallis	14,000	4	-	12	-
Vengenance	12,950	4	-	12	-
Triumph	12,000	Dört kıt'a 10 ve 10 kıt'a 7,5 pusluk			
		28	20	36	16
	14				
	114				

Zırhlılarıyla Amethyst kruvazörü ve müte'addid muhriblerden müteşekkildi. Üçüncü ta'arruz esnâsında Queen Elizabeth drednotu da harekâta iştirâk etmişti. Fransız filosu ise:

		30,5'lik	16'lık	15'lik
Charlemagne	11.260	4	10	10
Gaulois	11.260	4	-	-
Bouvet	12.750	4	-	-
Suffren	12.850	4	10	-
		16	20	20

Zırhlıları ile müteʿaddid kruvazör ve muhriblerden müteşekkildi. Müttehid donanmanın refâkatinde birçok torpil taharrî vapurlarıyla tahte'l-bahirler de vardı. [141]

Bu muʿazzam kuvvete karşı medhal istihkâmlarında ancak on iki kıtʿa top vardı. Bunlardan büyük bir kısmı kısa çaplı menzilsiz toplar idi.

19 Şubatda saat 9,51'de Cornwallis zırhlısı Orhaniye tabyasının, Triumph zırhlısı Ertuğrul tabyasına, Suffren ise Kumkale üzerine ateş açtı. Inflexible ise Seddü'l-bahir'i ateş altına aldı. Gemilerin diğerleri nişân tashîhi yapıyor ve diğerlerine yardım ediyordu. 7.700 ilâ 15.400 yardadan idâre edilen ateş saat 2'ye kadar devâm etti. Baʿde ikinci hareket olmak üzere daha kısa menzile takarrüb ettiler. İstihkâmlar ateş kesmişlerdi. Saat 4,40'da istihkâmâta pek ziyâde takarrüb etmiş olan Vengeance üzerine Orhaniye istihkâmı baskın ateşi yaptı. Hemân Cornwallis, Inflexible, Agamemnon muʿâvenete koştular. Saat 5,30'da düşman donanması uzaklaşarak ateş kesti. Yedi saat devâm eden bu muhârebe esnâsında Türk istihkâmlarının zararı hemân yok gibi idi.

Şubatın 19'[u]ndan 25'ine kadar sükûnetle geçti. Bu esnâda Ruslar bu Bukovina'yı tahliye[ye] mecbûr olarak Chernovtsy dahi tahliye etmişler. Şarkî Prusya'da Hindenburg (Majuri) muvaffakiyetini kazanmıştı. Bu sebeble İngiliz Harbiye Nâzırı Lord Kitchener'in Çanakkale'ye göndermesini vaʿad ettiği 29'uncu İngiliz Fırkası'nın azîmeti te'hîr edilmişti.

Altı gün süren hareketsizliğin esbâbını İngiliz ve Fransızlar havâların adem-i müsâʿadesine atfediyorlar. Hakîkaten bu bir hafta zarfında hava bozmuş ve medhal grubunun cüz'i olan hasârâtını taʿmîr için müdâfaʿalara fırsat vermiştir.

Medhal Grubunun Iskâtı

İkinci taʿarruz üzerine istihkâmât dâhiline sadece mermi düşürmekle bunları ıskat etmenin mümkün olmadığı anlaşılmıştı. Bu sebebden muhâcim gemileri her münferid bir isâbetle tahrîb edilmesi takarrur etmişti. Hücûma iştirâk edecek olan gemiler çift çift Boğaz'ın 3.000 metre yakınına takarrub edinceye kadar gidip gelmek üzere Orhaniye ve Ertuğrul bataryalarına ateş edeceklerdi. İlk hücûm Amiral de Robeck kumandasında olarak (Vengeance) ve (Cornwallis), ikinci hücûm Amiral (Guépratte) kumandasında (Suffren) ve (Charlemagne) tarafından yapılacaktı. Agamemnon, Irresistible, Gaulois, Queen Elizabeth diğer sâhil istihkâmlarını ateş altına alacaktı. Saat onda ateş başladı. Ertuğrul bataryası on bin yarda mesâfede bulunan Agamemnon zırhlısına [142] bir çâr-yek zarfında yedi kıtʿa zırh delici dane yapıştırmaya muvaffak oldu, üç kişi telef ve beş mecrûh vermiş su kesiminden altı kadem yukarıda tekne delinmiş, hidrolik makinesiyle ana dikmesi sakatlanmıştı. Bunun yerini Queen Elizabeth işgâl etti. Ağır hasârâta uğrayan medhal grubu on üç şehîd verdikten sonra zâbitan ve efrâd geriye çekildi. Düşman sefâ'in-i harbiyesi akşama kadar ateşe devâm ettiler.

Yedi maddelik planın birinci safhası hitâm bulmuştu. Şimdi ikinci safha başlayacak... Yaʿnî Boğaz'ın en dar noktasına kadar olan sâhanın torpillerini taramak ve torpil hatlarını muhâfaza eden bataryalarla muhârebe edilecekti. Geceleyin muhriblerin himâyesinde olan balıkçı sefâin grupları Kumkale hattından dört mil içeri girerek temiz raporunu vermişlerdi. Gündüzün boğazın iki sâhilinden birer zırhlı önlerinde torpil tarayıcı gemiler olmak üzere dâhil olacak ve bunların arkasından diğer tarayıcı gemiler gelecekti. Bu iki sefîne tâ (Kepez) Burnu'na kadar mevcûd kara vesâit-i müdâfaʿasını tahrîb edecek yekdiğerine mütekâbilen muʿâvenet

edeceklerdi. Bu sefâ'in Çanakkale ve Kilidü'l-bahir istihkâmlarının menzilleri dâhiline girmeyeceklerdi. Deniz tayyâreleri bu gemilere muʻâvenet edecekti.

Ertesi günü Albion ile Majestic Boğaz'a dâhil oldu. Zevâlden sonra Albion 12.000 yardadan Dardanos ile mücâdeleye tutuştu. Majestic de hemân aynı mesâfeden İntepe bataryalarına ateş ediyordu. Obüs bataryalarının danelerine hedef olmamak için dâʻimâ tebdîl-i mevkiʻ etmekle berâber Majestic su kesiminin altından aldığı bir isâbetle fazla su inmeye başladı ve saat 4'de amiral, gemileri geriye çağırdı.

Yine bugün esnâsında Vengeance sefînesine mensûb bir ihrâc müfrezesi Kumkale'ye çıkarak Orhaniye istihkâmının bakiye kalan kısımlarını tahrîb için Türk müfrezelerinin tüfek ateşi altında bu vazîfeyi îfâ ederek gemilerine döndüler. Bir çavuş maktûl bir iki nefer mecrûh düşmüştü.

Rumeli tarafında ise Irresistible sefînesine mensûb kırk beş kişilik diğer bir müfreze karaya çıkarak ilerlemek istedi. Türk müfrezeleri bunları ricʻata mecbûr edince Irresistible'ın on beş santimetrelik top ateşleri ile himâye etti. İhrâc müfrezesi medhal bataryalarının toplarını tahrîbden sonra avdet ettiler. 27 Şubat sabâhı yine Irresistible'dan [143] iki zâbit kumandasında 78 kişi Seddü'l-bahir'e sevk edilerek noksân kalan tahrîbâtı ikmâl ettiler. Bu esnâda Irresistible'ın topları ateşleri ile himâye ediyordu. Martın on sekizine kadar devâm eden zamân esnâsında hemân her gün birkaç zırhlı Boğaz'a giriyor ve mayın müdâfaʻa bataryalarıyla dövüşmeye başlıyordu. Geceleri muhriblerin himâyesinde olarak mayın tarayıcı gemiler geliyor ve sabâhlara kadar tarafeyn arasında anûdâne muhârebeler devâm ediyordu.

Kumkale ve Seddü'l-bahr'e yapılan ihrâc müfrezeleri birkaç defʻa daha sâhile sevk edilmiş ve Martın 4'üncü günü yapılan böyle bir teşebbüsde her iki sâhil dört mitralyözle mücehhez bir bölük ihrâcı takarrür etmişti. Kumkale'ye çıkan müfreze sefâ'inin top ateşi himâyesinde Kumkale'yi geçerek Yenişehir'e doğru ilerlemek istediler ise de bir miralay on yedi gedikli zâbiti ve efrâd telef, yirmi dört kişi mecrûh olduktan sonra çekilmeye mecbûr kaldılar. Majestic ve Ocean zırhlıları tarafından himâye edildikleri hâlde Seddü'l-bahir'e ihrâc edilen parti ise Seddü'l-bahir Koyu'ndan ileri gidemediler. Üç kişi telef ve bir kişi mecrûh olmuştu.

Medhal grubunun ıskâtı üzerine İngilizler büyük bir nikbînlik ile Çanakkale'nin pek yakında sukût edeceğine kanâʻat getirmişlerdi. Rusya ile muhâbere ediliyor, düvel-i müʻtelife donanması Çanakkale'den geçince sevk edilmek üzere Odessa ve Batum'da bir kolordu tahşîd etmeye uğraşıyordu. Severn, Humber, Mercy monitörleri Tuna Nehri'nde icrâ-yı harekât etmek üzere hâzırlanmak emrini almışlardı. Düşman bir tarafdan ikinci safhanın ikmâli ile bilâ-fâsıla meşgûl iken diğer tarafdan umûmî taʻarruza hâzırlanıyordu. Fransız ve İngiliz nakliyeleri mütemâdiyen asker getiriyor ve General d'Amade, Mart bidâyetinde amirallere mülâkî oluyordu. General Hamilton ise Marsilya'dan (Phaeton) kruvazörüne binerek Martın 17'sinde Bozcaada'ya gelmişti. Umûmî hücûm, Amiral Carden tarafından bugün için kararlaştırıldığı hâlde istiʻfâsı üzerine bir gün te'hîr edilmişti:

Martın yirmisine kadar Limni Adası'nda toplanacak olan 60.000 kişi, eğer 18 Martda donanma Boğaz istihkâmlarını ıskât ederse orduyu hâmil olan nakliye gemileri, donanmayı taʻkîben Boğaz'dan geçecek ve pây-ı taht aleyhine harekâta ibtidâr için tensîb olunacak noktaya vâsıl olacaktı. Donanmanın harekâtı muvaffakiyetle neticelendiği hâlde Türklerin [144] Gelibolu'yu hemân tahliye etmeleri muhakkak bulunduğundan şibh-i cezirede (Bolayır) hattını tutacak kıtaʻâtdan mâʻadâ askerin mevcûdiyetine lüzûm kalmayacağı kanâʻatinde idiler.

Merkez Bataryalarına Hücûm

Mütemâdî sûretde devâm eden gündüz ve gece mücâdelelerine rağmen muhârebenin ikinci safhasına hitâm verilemediği cihetle merkez tabyalarına ateş açılamamıştı. Fakat obüs bataryaları ve mayın sedd bataryaları ile uğraşmakla berâber bir tarafdan da merkez tabyalarına hücûm için yeni bir tertîbât alındı. Queen Elizabeth drednotu mu'ârız körfezi tarafına giderek Kabatepe'nin 2,5 mil lodos tarafında kendisi için evvelce taranılarak ihzâr edilmiş olan mahale demirleyecek ve buradan Hacı Munurlu Dağı'nın iyi görülebilen zirvesini kerteriz ederek Kilidü'l-bahir istihkâmlarına indirekt (aşırma) endâht yapacaktı. Mesâfe 7 ¼ mil veyâ 13.712,5 metre olduğu cihetle mesâfe tashîhâtına çok dikkat etmek lâzımdı. Bu husûs deniz tayyâreleri isti'mâl edilecek ise de daha ziyâde Boğaz tarafında bulunacak gemilerden istifâde edilecekti.

Queen Elizabeth, Martın yedinci günü ancak zevâlde endâhta başlayabildi. Ve ilk mermisini Rumeli Mecidiye istihkâmına yolladı. İlk havalanan deniz tayyâresi 3.000 kadem irtifâ'da makinesi sakatlanarak denize düşerek battı. İkinci tayyârenin pilotu yaralanarak geriye döndü ve'l-hâsıl tashîhât yapmaya muvaffak olamadılar. Boğaz dâhilinde bu husûsu deruhde eden gemi de Boğaz bataryalarını[n] ateşi altında kaldığından müşkilâta uğruyordu. Queen Elizabeth üzerine ateş etmek üzere birtakım vasat çaplı seyyâr toplar sevk edildi. Bunlar on yedi mermi yapıştırmaya muvaffak oldular. Bugün İngiliz gemisi 23 kıt'a 38 santimetrelik mermi endâht ettikten sonra ateş kesti. Ertesi yanî Martın sekizinci günü Queen Elizabeth yine aynı mevki'den ateşe başladı. Bugün Çimenlik ile Anadolu Hamidiyesi'ne ateş edebilecekti. Albion zırhlısı Boğaz'a girerek ateşi kontrol edecek, diğer üç zırhlı da ateşleri ile bunu himâye edeceklerdi. Bu zırhlılar Dardanos, Mesûdiye, Akyar ve diğer bataryalarla uğraşıyorlar ve Queen Elizabeth'in ateş açmasını bekliyorlardı. (Elizabeth) ise dünkü mahale demirler demirlemez mestûr bataryalardan atılan mermilerin ateşleriyle bin yarda geriye çekilmek mecbûriyetinde kalmıştı. Beş mermi attıktan sonra 3.000 yarda garba doğru çekilmeye mecbûr olmuştu. Bu noktadan i'tibâren hedefi [145] 20.000 yarda mesâfede idi. İki mermi daha attıktan sonra Queen Elizabeth ateş kesti. Amiral (de Robeck) ise akşama kadar Boğaz bataryalarıyla uğraştı. Martın dokuzuncu günü ise boğaz dâhiline giren gemiler merkez istihkâmlarına doğrudan doğruya hücûm ediyorlardı. Bugün Agamemnon ve Lord Nelson zırhlıları yedi ve sekiz isâbet almışlardı.

Torpil Tarayıcıları:

Şimdi Amiral Carden her şeyden ziyâde torpil hattının taranmasına ehemmiyet veriyordu. 10 Mart gecesi ki birinci torpil mıntıkasına kadar taramak için yedi balıkçı gemisi iki karakol stimbotu dört muhrib ile Canopus zırhlısı ve Amethyst kruvazörü ayrılmıştı. Bu sefer akıntı yukarıya doğru değil, evvelâ yükselerek akıntı ile taraya taraya Boğaz hâricine doğru inilmesi takarrür etmişti. Evvelâ işler iyi gitti. Ağlar denize bırakıldı. Fakat yakalanan iki mayından bir tanesi (339) numaralı tarayıcının yakınında patlayarak gemiyi batırdı. Bu işti'âl üzerine projektörler yandı. Bataryalar ateş açtı. Diğer iki balıkçı gemisi iki mermiye hedef oldu hemân ric'at ettiler.

Ertesi gece Türk projektörleri daha müteyakkız idi. İngilizler hiçbir muvaffakiyet kazanamadan ric'at ettiler.

کرچ بوغازندن آزاق دکزینه بر نظر

Kerch Boğazı'ndan Azak Denizi'ne bir nazar

Bunun üzerine sefâ'in-i harbiyeden gönüllü mürettebât ayrıldı. Martın on dördüncü gecesi balıkçı gemileri gönüllü mürettebât tarafından idâre edildiği hâlde Türk toplarının ateşi altında kemâl-i cesâretle ilerlediler. Fakat ağlarını bırakacakları noktaya geldikleri zamân yalnız iki gemi ağ salıverdiler. Diğer gemilerde donanımlar vinçler parçalanmış, bütün mürettebât ya mecrûh veyâ maktûl düşmüşlerdi. Her ne kadar hiçbir gemi batmadı ise de altı gemi işe yaramayacak bir hâle gelmiş, 27 maktûl ile 43 mecrûh vermişlerdi.

Mevcûd tarama gemilerinden üçde biri batmış veyâ harâb olmuş olduğundan yeni gemi istediler. İngiliz Bahriye Nezâreti otuz kıt'a tarayıcı geminin Çanakkale'ye gönderilmesini te'mîn etti.

16 Martda Amiral Carden isti'fâ etti. İkinci Kumandan Amiral de Robeck onu istihlâf etti. [146]

18 Mart Hücûmu

Hücûm Sabâhı

Tedrîci bir hareketle adım adım Boğaz istihkâmlarının ıskâtı pek uzun sürüyordu. İngiliz Bahriye Nâzırı Churchill filo kumandanlığına cebrî bir hücûm ile zamân geçirmeden ilerlemelerini tavsiye ediyordu. Amiral de Robeck bu hareketin 18 Martda icrâsını der-uhde etti. Bu esnâda Mevki'-i Müstahkem Kumandanlığı, Kepez ilerisindeki mayın hatlarında açılan gedikleri takviye etmek için 18 Mart sabâhı sisten istifâde ederek Nusret Mayın Sefînesi ve Sivrihisar torpidosuyla Kerevizdere'de ve Karanlık Liman'da iki mayın hattı vücûda getirmişti. Nusret Mayın Sefînesi elliyi mütecâviz mayını ile Hamidiye istihkâmının sukûtu hâlinde daha gerilere dönmek için emre âmâde bulunuyordu.

Tayyâre ile Keşif İcrâsı:

18 Mart sabâhı Binbaşı Serno tayyâre ile istikşâf icrâ etmeye me'mûr olmuştu. Bu tayyâre Romanya üzerinden uçarak Türkiye'ye gelmiş bir tarassud tayyâresi idi. Râsıd vazîfesini îfâ eden Schneider bu istikşâf hakkında diyor ki: "Altımızdan Çanakkale arâzîsi uzaklaşıyor ve gizli çukurlardaki mestûr bataryaları Kilidü'l-bahir üzerinden görüyorduk. Seyrek ağaçların altından Gelibolu'ya doğru uzanan yol parlak bir hatt irâ'e ediyor. 1.600 metre irtifâ'a kadar yükselmiştik. Daha fazlasına motorumuz müsâ'id değildi. Bozcaada'da kırk parça geminin demirli olduğunu iyice fark ediyorduk. Her cins sefâ'in mevcûd idi. Zırhlılar ve hafîf kruvazörlerin yanında transportlar ve tayyâre ana gemileri bulunuyordu. Tam altımızda denizin sathında bir tahte'l-bahir gölgesinin uzandığını gördük. Dümen suyunda altı İngiliz zırhlısı seyrediyordu. Amiral de Robeck'in forsunu taşıyan Inflexible drednot kruvazörünü Queen Elizabeth ile Lord Nelson ve Agamemnon ta'kîb ediyordu. Direklerinde beyâza bürünmüş mağrûr İngiliz bandırası temevvüc ediyordu. (Bouvet) Fransız Amiral gemisinin direğine 'Demir alınız ve İngiliz kumandanını ta'kîb ediniz.' işâreti kaldırılmıştı. Demir alan Fransız gemileri üç renkli bandıralarını gize çekerek ağır yol ile seyre başladılar... Artık vazîfe hemân avdet edip ihbâr etmekti." [147]

Hücûm Planı:

Amiral Carden istiʻfâ ettikten sonra İngiliz ve Fransız donanması yeni baştan tensîk edilerek üç fırkaya ayrılmıştı. Birinci fırka forsunu (Queen Elizabeth)'e çeken Amiral de Robeck kumandasında olup Queen Elizabeth, Infilexible, Agamemnon, Lord Nelson sefînelerini, Ocean süvârisi Miralay (Hayes Sadler) kumandasında bulunan ikinci fırka Ocean'ı, Irresistible, Albion, Vengeance sefîneleri ile dördüncü takım olarak Swiftsure, Majestic ve beşinci takım olarak Canopus ve Cornwallis zırhlılarını ve Gaulois forsunu çekmiş olan Amiral Guépratte kumandasındaki üçüncü fırka ise Suffren, Bouvet, Gaulois, Charlemagne Fransız zırhlıları ile yedinci takım olarak Triumph ve Prens George İngiliz zırhlılarını hâvî idi.

Bu harekâtdan maksad Çanakkale ve Kilidü'l-bahir istihkâmlarıyla mayın mıntıkasını müdâfaʻa eden bataryaların ve müteharrik topların bir ânda ıskâtı takarrür ettiği cihetle iki hat üzerinde hücûm edilecekti.

A Hatt-ı Harbî: Birinci fırkanın dört gemisi Kilidü'l-bahir ve Çanakkale'den 14.000 yarda mesâfede borda hattı teşkîl ederek her iki sâhilde ana istihkâmları uzun menzilden bombardıman edecekti.

B Hatt-ı Harbî: Amiral Guépratte kumandasındaki dört Fransız zırhlısı 16.000 yarda mesâfede ve birinci fırkanın gerisinde mevkiʻ alacak, diğer iki İngiliz zırhlısı da yanlarda bulunarak Mesûdiye, Yıldız ve Dardanos bir ân evvel bataryalarını ateş altına alacaktı. Birinci fırkanın gemileri ana istihkâmlara hâkim olduktan sonra Fransız zırhlıları bunların arasından geçerek Kilidü'l-bahir'in 8.000 yarda mesâfesine kadar sokulacak, birinci fırka da bunları takviye ederek 12.000 yardaya takarrüb edecekti. (Plana bakınız)

Bombardımana Mübâşeret:

Saat 10'da gemiler Boğaz medhâline takarrüb ediyordu. Yarım saat sonra muhribler manevra sâhasını tararken Agamemnon rehber olarak birinci fırka Boğaz'dan giriyordu. Beş on mermi ile medhal istihkâmları harâbesini yokladıktan sonra Kumkale ilerisinde birinci fırka borda hattına geçerek A hattına geldiler. Majestic ile Triumph, Anadolu [148] ve Majestic Rumeli tarafında mevkiʻ aldı. Evvelâ Triumph zırhlısının saat 11, 15'de açtığı ateşle taʻarruz başladı. Bu ateşe obüs bataryaları mukâbele etti. Zirâ filonun merkez grubundan mesâfesi (13.000-16.000) metre yanî ana istihkâmların menzilinden uzak idi. Beş on dakika içinde muhârebe inkişâf etti. Prens ve Triumph sefîneleri Rumeli ve Anadolu mayın müdâfaʻa bataryaları ile çarpışıyor, Queen Elizabeth, Anadolu Hamidiyesi ile Çimenlik istihkâmını, Lord Nelson ile Agamemnon, Namâzgâh ve Rumeli Mecidiyesi, Inflexible Rumeli Hamidiyesi'ne ateş ediyordu. Türk büyük istihkâmları sükût ediyor, yalnız mayın sedd bataryaları ve obüsler sürʻatli ve sıhhatli endâht icrâ ediyorlardı.[5] Saat 12,06'da birinci fırkanın kâfî derecede tahrîbat yaptığına hükmedilerek Fransızların ileri geçmeleri emredilmişti. B hattında bulunan Amiral Guéprat-

5 Birinci fırka gemileri bu bataryalardan çok müte'essir olmuş, ilk ateşten yirmi beş dakika sonra Agamemnon'a on iki mermî isâbet etmişti. Bu mermîlerden beşi zırha ve yedisi tekne aksâm-ı fevkâniyesine vurmuştu. Bu yedi merminin yaptığı tahrîbât üzerine gemi otuz iki kertelik bir devir yapmak mecbûriyetinde kaldı:
Inflexible'a isâbet eden bir mermi telsiz telgraf cihâzını parçalamış, diğer üç humbara bordasında bulunan stimbotu batırmış ve pruva köprü üstünde yangın çıkarmıştı. Burada çıkan alevler, çanaklığa kadar yükseliyordu. Bu sebebden hatt-ı harbden çıkmaya mecbûr kaldı.

te'ın zırhlıları planı tatbîk ederek birinci fırka gemilerinin arasından geçti. Suffren ile Bouvet, Anadolu ve Gaulois ile Charlemagne, Rumeli sâhilinden ilerleyerek ana istihkâmlara 10.000 yarda mesâfeye takarrüb ettiler.

Merkez grubundaki istihkâmlar 12.500 metreden Fransız gemilerine ateş açmışlardı. Saat 2'ye kadar devâm eden bu harekât, muhârebenin en can alacak noktası idi. Fransızlar bin yarda daha takarrüb etmiş ve tam saat 1, 45 Anadolu Hamidiyesi ba'zan bir ve ba'zan iki kıt'a 35,5 ve ba'zan 24'lük ile fâsılalı endâht yapıyor. Rumeli Hamidiyesi sâkin duruyordu. Rumeli Mecidiyesi de fâsılalı endâht yapıyordu. Çimenlik istihkâmının gerisindeki beyâz kule düşman ateşini kontrole yarıyor. Bu sebebden Çimenlik topları isti'mâlden sâkıt bir hâle gelmişti. Fakat çok ziyâde yaklaşmış olan Fransız gemileri top ateşi ile pek ziyâde hırpalanmış olduğundan Miralay (Hayes Sadler) kumandasındaki ikinci fırkanın üçüncü takımını teşkîl eden dört gemi tarafından tebdîl emredildi. Fakat bu emir îfâ [149] edilinceye kadar fevkalâde hâdisât cereyân etti. İstihkâmâtın mü'essir endâhtları altında Fransız gemileri daha fazla beklemeye kudret-yâb olamadan ric'ate başladılar. Gaulois'nin baş tarafında fenâ bir rahne açılmış, Dublin kruvazörü yedeğe almak üzere mu'âvenetine koşmuştu. Gaulois baş tarafı suya gömülmüş olduğu hâlde kendi makinesiyle kaçmaya uğraşıyordu.

Bouvet'nin Garkı:

Bouvet zırhlısı ise sancağa doğru devr ederek ric'at ederken Nusret'in döktüğü mayınlara çarparak cebhâneliği işti'âl etti. İki dakika zarfında alabora olarak battı. Suffren ile Charlemagne hemân imdâda koştular. Fransızlar kâmilen ateşlerini kesmişler, İngilizler de beş dakika fâsıla vermişlerdi. (Bouvet)'den ancak yirmi kişi kurtuldu.[6] Bu fâsıladan istifâde eden Türk istihkâmları hemân rayları temizlemiş, topların kamalarını yağlamış ve yüksek bir kuvve-i ma'neviyye ile fa'âliyete geçmişlerdi.

Ric'at, Diğer İki Zırhlı Zıyâ'ı:

Saat 2, 35'de üçüncü takım yanî dört İngiliz zırhlısı 12.000 yardadan endâhte başlayarak 10.000 yardaya kadar takarrüb ettiler. Irresistible, Namâzgâh istihkâmına Ocean, Rumeli Hamidiyesi'ne, Vengeance yine Rumeli istihkâmlarına ateş ediyordu. Öğleden beri Queen Elizabeth'in 38'lik mermileri Çanakkale'da yangın çıkarmış ve bir iki cebhânelik işti'âl etmiş olmakla berâber Anadolu Hamidiyesi A hatt-ı harbinde bulunan birinci fırkanın hâlâ devâm eden kâhir ateşlerine mukabele ediyordu. Hamidiye'den atılan mermiler Irresistible üzerinde kümeleniyordu. Saat 3,14'de bordasında bir işti'âl husûle geldi. Bunun üzerine (Queen Elizabeth) tarafından himâye edilen (Irresistible) makineleri stopper hâlinde akıntı ile sürüklenirken bir mayına daha çarptı. Sancak makine dâ'iresinin altında işti'âl ederek sancak makine dâ'iresini su ile doldurdu. Vasat bölme de paralandığından iskele makinesi de dolan sularla battâl oldu. Yedi derece sancağa yatmış olan düşman gemisi bütün Türk bataryalarının ateşini üzerine çekmişti. (Wear) muhribi [150] bordasına yanaşarak 28 zâbit ile 528 asker aldı. Gemide yalnız 10 kişi kaldı. Bunlar Ocean zırhlısına bir tel yuma vereceklerdi. Ocean zırhlısı, Irresistible'a

6 Bouvet en ziyâde Dardanos istihkâmıyla uğraşmış ve hatta tam ric'at ederken bataryaya attığı mermîler batarya kumandanı Hasan ve tarassud zâbiti Mevsuf Efendileri şehîd ve bataryayı ıskât etmişti. Fâsıla esnâsında bu batarya yeniden uyandırıldı ve ateşe başladı.

yaklaştığı zamân şiddetli bir ateş altında kaldığından bu işin kolaylıkla yapılamayacağını anlayarak geriye çekildi. Saat 6, 05'de Ocean zırhlısının sancak tarafında iştiʿâl eden bir mayın kömürlükleriyle baş ve kıç tünellerini doldurmuş, dümen yekesi iskelede sıkışıp kalmıştı. Hemân bu esnâda bir humbara, sancak kıç omuzluğundan içeri girerek yeke ile sancak dümen makinesini su ile doldurmuştu. Mukâbil bölmelere su alınmakla berâber 15 derece sancağa meyletmiş olduğundan (Coln, Jedm, Chelmer) muhribleri imdâda çağrıldı. Saat 7, 30'da mürettebât tahliye edilmişti. Tahliyeden sonra anafor sularına kapılan Irresistible, Dardanos önünde, Ocean ise Soğanlıdere karşısında batırıldı.

(Irresistible)'ın tahliyesi üzerine Amiral de Robeck ricʿat emrini vermişti. Bütün gemiler Bozcaada'ya döndüler. Sabâhleyin büyük bir ümidle başlanan taʿarruz akîm kalmıştı. İngiliz ve Fransızların üç zırhlısı battığı gibi diğer gemileri de mühim hasârâta uğramıştı. (Suffren) ile (Gaulois) havuza girmeden ve esâslı taʿmîrât görmeden bir vazîfe der-uhde edemezlerdi. Gaulois, Boğaz'dan çıkarken çok tehlikeli bir vaziyetde idi. Baş tarafdaki rahnesinden giren sularla bir müddet kurtulup kurtulmayacağı meşkûk kalmış ve nihâyet Tavşan Adalarının cenûbunda (Drepano) Adası'ndaki kumsala baştan kara bindirilmişti. Inflexible da sancak baş omuzluğundan bir mayına çarparak baş tahte'l-bahir torpido dâ'iresi su ile dolmuş sefîne yan yatarak pruva kısmı suya gömülmüştü. Hemân Bozcaada'ya hareket etmekle berâber su gittikçe çoğalıyor, bölme levhaları pek fenâ zorlanıyordu. Bir buçuk saat sonra Bozcaada'ya giren (İnflexible)'ın baş tarafına bir su sızmaz bölme yapılarak taʿmîr edilmek üzere Malta'ya sevki takarrür etmişti.

Tarafeynin Zâyiʿâtı-

Türk zâyiʿâtı hafîf idi: Çimenlik tabyasında bir cebhânelik iştiʿâl ederek hatt-ı harbden hâric kalmış, Anadolu Hamidiyesi'nde 24'lük bir top tam isâbetle tahrîb edilmişti. Diğer ufak tefek hasârât taʿmîr edilerek ertesi günü muhârebeye âmâde bir hâle getirilmişti. Ertesi günü Hamidiye'nin iki topu hâric olmak üzere bütün bataryalar muhârebeden evvelki vaziyete konulmuştu. İnsanca zâyiʿât (3) zâbit ve (22) nefer şehîd ile (2) zâbit ve (59) nefer mecrûh idi. [151]

İngiliz ve Fransızların zâyiʿâtı ber-vech-i âtîdir:

		Büyük vasat çaplı topları	
Bouvet	12.750	14	Battı
Irresistible	15.000	16	
Ocean	15.000	16	
		46	
Gaulois	11.260	14	Harbe gayr-i sâlih bir hâle geldi
Sofren	12.750	14	
Inflexible	17.500	24	
		52	

Üç gemi batmış ve üç tanesi harbe gayr-i sâlih bir hâle gelmiş ve'l-hâsıl altı geminin mâlik olduğu 98 top müttefikîn donanmasından eksilmişti.

18 Martdan sonra bu hücûm esnâsında acebâ Limni'de hâzır bulunan kırk elli bin kişilik kuvveti karaya dökseler ne derecede muvaffak olacaklardı. Türkler bu husûsda îcâb eden tertî-

bâtı almışlar, hatta büyük bahrî ta'arruz günü Mevki'-i Müstahkem Kumandanı Cevâd Paşa Rumeli'ye geçerek Gelibolu Yarımadası'na ihrâc edilecek düşman kuvvetlerini karşılamaya hâzır bulunan Miralay Mustafa Kemâl Bey (ki elyevm Re'îs-i Cumhurumuz Gâzi Mustafa Kemâl Paşa'dır.) ile karaya çıkarılması muhtemel mahalleri tedkîk ediyorlardı. Telefon santraline isâbet eden bir mermi Rumeli ve Anadolu yakaları arasındaki muhâbereyi kat' etmiş; Cevâd Paşa ancak akşam Anadolu'ya dönebilmişti.

İngiliz kıta'ât-ı berriyesi kumandanı General Hamilton 18 Mart muhârebesini Phaeton kruvazöründe olarak görmüştü. Nihâyet Gelibolu Yarımadası'na asker ihrâc ederek istihkâmları karadan ve bataryaları karadan zabt etmekten başka bir çâre olmadığını gördüler. Fakat Fransa ve İngiltere'den gemilere yüklenen asker, toplar ve levâzım o kadar fenâ bir hâlde vaz' edilmiş idi ki bunları yeniden tahliye etmek ve karaya ihrâc için bir müddet ta'lîm yapmak lüzûmunu hissetdiler. Bunun için de en münasîb mahall olarak Mısır'ı intihâb ettiler. Şu sûretle Nisanın 25'ine kadar yanî (37) günlük büyük bir te'hîr vukû'a geldi. Bu esnâda Queen Elizabeth hâricden aşırma [152] endâhta devâm edecek, tayyâreler Bolayır ve Gelibolu'ya, Maydos'a Çanakkale'ye hücûm edeceklerdi. İngilizler 1809'da İskenderiye'ye karşı yaptıkları harekâtda Ebukır'a ihrâc harekâtı yapmazdan evvel Marmaris Körfezi'nde altı hafta yatarak ihzârâtda bulunmuşlardı. 1809 muhârebesinde (Walcheren) seferinde büyük mikyâsda yapmak istedikleri ihrâc harekâtında muvaffak olamadıkları için hâzırlık yapmadan harekete geçemezlerdi.

-4-

18 Martdan Sonra:

Karaya Asker İhrâcdan Evvel:

Batan Bouvet'nin yerini IV. Henry zırhlısı işgâl etmiş, Bozcaada'daki tayyâre istasyonuna 18 tayyâre toplanmış ve ayrıca ateş kontrolü için sâbit balon takımı getirilmiş, Mısır'daki İngiliz kıta'âtının son kısmı 16 Nisanda gemilere tekrâr irkâb edildiği gibi İskenderiye'de bulunan Fransız fırkasının birinci kısmı da aynı günde yola çıkmıştı. Çanakkale ile Mısır arasında nakliye gemileri işleyip duruyordu. Bu gemiler konvoy edilmemekle berâber tarîk seyirlerinin tehlikeli sâhaları setr ve muhâfaza edilmişti.

Demirhisâr Botunun Hurûcu:

Düşmanın yaptığı bu münâkalâta ta'arruz etmek üzere bir torpidobot hâzırlanmıştı. (1906) senesinde Fransa'da inşâ edilmiş olan (Demirhisâr) 97,5 ton mâ'-i mahrecinde olup tecrübe sür'ati 27 mil idi. Şubatın yirmi beşinde ve İstanbul'dan hareket eden (Demirhisâr) direklerini indirmiş ve bütün kamaralar ve salonlarına varıncaya kadar kömür doldurmuş ve torpidolarını müte'addid def'alar tecrübe etmiş olduğu hâlde 28 Şubat târîhinde mayın tarlalarını geceleyin geçti. Kamerin mahâk zamânına tesâdüf eden bu gece esnâsında ortalık zifiri karanlık ve sür'atle alçalan kesîf yağmur bulutları zulmeti artırmış olduğundan göz gözü görmüyordu. Demirhisâr, Seddü'l-bahir Burnu'nu dolaşarak Gelibolu Yarımadası'nın dış sâhilini ta'kîben seyre başladı. Altı zâbit ve yirmi askerden müteşekkil olan Türk mürettebâtdan başka iki Alman zâbiti ile beş küçük Alman zâbiti vardı. Emir ve kumanda Almanlarda idi. Sâhil boyunca

on mil gittikten sonra alabanda iskele ederek yol verdiler. Şiddetli bir yağmur tûfânı altında abluka hattını yararak sabâha karşı Halkidiki Yarımadası aksâmından (Longoz) civârına geldiler ve orada bir koya girerek gizlendi. Bu esnâda baş dümenini sığlığa çarparak sakatlandı. [153] Akşama kadar saklandıktan sonra gece tekrâr açılarak (Bozbaba) Eustratius Adası'nın açığından dolaşarak İzmir'e rota verdi. Sabâha karşı Karaburun civârına geldi. O gün de orada saklandı. Akşam olunca Kösten Adası'na doğru ilerledi. Karanlıklar içinde bir heyûlâ gördü. Bu, gâyet uzun ve sekiz bacalı bir cisimdi. Birâz daha yaklaşınca dörder bacalı iki kruvazör olduğu tahakkuk etti. Demirhisâr üç yüz metreye kadar yaklaştı. İki kovanda bulunan torpidoların her ikisi de atıldı ise de isâbet etmediler. Demirhisâr daha ileride demirlemiş olan (Anne Rickmers) deniz tayyâre gemisinin yanından geçerken ihtiyâten torpido hâzırlanmıştı. Bu torpido da buna havâle edildi. Torpido isâbet etti ise de bir bölmesi su aldığından batmadı.

Nihâyet Demirhisâr, İzmir Körfezi'ne girdi. Karadan açılan tüfek ateşi susturuldu. Mayın tarlasından geçerek mendireğe girdi. Almanlar İstanbul'a giderek üç torpido getirdiler. Demirhisâr tekrâr denize açılarak Nisanın 16'ncı günü Mısır'dan Çanakkale'ye asker nakleden (Manitou) nakliyesine Skyros şimâlinde tesâdüf etti. Derûnunda üç dört bin asker yüklü olan transport tevakkuf emrini alınca hemân durdu, evvelâ üç dakika mühlet verildi. Ba'de bu mühlet on dakikaya iblâğ edildi. Henüz tahliye emri verilmeden filikalar denize indirilmeye başlamış idi. Haddinden fazla efrâd dolmuş olduğundan mataforası kırılan bir filika alabora oldu. Birçok kişiler de denize atladılar. Bu esnâda Demirhisâr evvelâ birinci torpidoyu ba'de ikinci torpidoyu attı ise de her ikisi de isâbet etmedi. Daha fazla durmayı muvâfık görmeyen Demirhisâr bundan sonra sahneden uzaklaşmaya çalıştı. Telsiz telgrafla haber alan İngilizler (Wear), (Jedm), (Kennet) muhriblerini muhtelif noktalardan sevk etmişlerdi. Ba'de'z-zevâl saat 3'de Sakız'ın cenûb burnunu döndükten sonra (Kennet) muhribi endâht menziline takarrüb etmişti. Kalamati Körfezi'nin şimâl kısmını geçeceği zamân karşısına (Wear) muhribi çıktı. Artık hiçbir halâs çâresi kalmayan Demirhisâr, Sakız sâhiline baştan kara yaptılar ve tekneyi berhevâ ettikten sonra Yunan hükûmeti tarafından tevkîf edildi. Türk mürettebât yalnız Harb-i Umûmî'nin değil Anadolu İstiklâl Harbi'nin sonuna kadar zemîn-i vatandan uzakta kaldılar. Alman mürettebât ise İmparator Wilhelm'ın hemşîresi olan Yunan kraliçesinin bi'l-hâssa gönderdiği bir Yunan torpidosuyla Atina'ya celb ve bi'l-ahire serbest bırakıldı. Manitou hâdisesinde karışıklık [154] ve telâş yüzünden elli bir kişi boğuldu. Demirhisâr'ın büyük bir cesâret ve dirâyet ile ihtiyâr edilmiş olan bu seferi torpidolarının fenâ endâht edilmesi yüzünden lâyık olduğu büyük muvaffakiyetlere mazhar olamadı.

Düşman Tahte'l-bahirlerinin Marmara'ya Mürûr Teşebbüsleri ve E-15

Manitou hâdisesinden bir gün sonra E-15 numaralı İngiliz tahte'l-bahri Marmara'ya girmeye teşebbüs etti. Tahte'l-bahir sabâh açılırken Soğanlıdere civârında dalıp Boğaz'ın vasat hattını ta'kîben ilerleyecekti. Bu esnâda tayyâreler de Boğaz üzerinde uçarak tahte'l-bahrin tarîk seyrini ta'kîb ve istihkâmât ve bataryaları atacakları bombalar ile işgâl edeceklerdi. Fakat plan tatbîk edilemedi. E-15 Kepez önünde Dardanos istihkâmlarından birkaç yüz yarda mesâfede karaya oturdu. Bataryalar ateş açtılar. Tarassud kulesinde bulunan süvârisi ile altı tâ'ife öldü. Diğerleri teslim oldular. Kılavuzluk yapmak üzere içinde bulunan Çanakkale'nin sâbık İngiliz Konsolosu Mr. (Palmer) de üserâ miyânında idi. Sağlam bir hâlde karaya çıkmış olan tahte'l-bahri yüzdürmek için uğraşıldı fakat İngiliz tayyâreleri râhat vermediler.

Türklerin eline geçmemesi için İngiliz BT6 tahte'l-bahrini göndererek torpidolamak istediler ise de tard edildi. Gece iki muhribin yaptığı hücum da aynı âkıbete uğradılar. Ertesi günü Triumph ile Majestic Boğaz'a dâhil oldu ise de kesîf bir humbara yağmuru altında açıldılar. Nihâyet Şubatın 26'ncı gecesi Triumph ve Majestic'in stimbotları 14 pusluk torpidoları denize atacak sûretde techîz edilmiş olduğu hâlde gece karanlığından istifâde ile kemâl-i cesâretle hücûm ettiler. Türk projektörlerinden birinin tesâdüfen kazâzede tahte'l-bahri tenvîr etmesi üzerine bu stimbotlar torpidolarını endâhta imkân buldular. Şiddetli bir iştiʻâl ve parlak bir alev maksadın husûle geldiğini gösteriyordu. Türk bataryalarının açtığı ateşle stimbotlardan biri battı. Fakat diğer stimbot onun mürettebâtını alarak bir telef verdiği hâlde sâhadan uzaklaşmaya muvaffak oldu. Bu adem-i muvaffakiyet üzerine bir müddet Marmara'ya tahte'l-bahir idhâli fikri unutulur gibi oldu.

Gelibolu Yarımadası'nda Arâzînin Teşkîlat-ı Coğrâfîsi

İhrâc ordularının hedefi Rumeli sâhilindeki istihkâmâtı setreden arâzinin zabtı idi. Gelibolu Yarımadası'nın ehemmiyetli mıntıkaları üçe ayrılabilir. Bunlardan birincisi yarımadanın cenûb ucu Seddü'l-bahir [155] Teke Burnu cihetleridir. Bu mıntıka üç cihetden düşman ateşinin hâkimiyeti altındadır. Bir mıntıkaya yapılacak bir ihrâc hareketinin hedefi Alçıtepe'dir. Bu tepeden Boğaz'ın istihkâm bataryaları doğrudan doğruya topçu ateşi altına alınabilirdi. İkinci mıntıka ise Kabatepe'nin tarafındaki sâhil kısımlarıdır. Buradan vâsiʻ bir düzlük Maydos Kasabası'na kadar imtidâd eder. Arada yalnız yassı bir tepe bu münhatt arâzîyi ikiye ayırır. Maydos'un yan tarafındaki tepeler düşman tarafında[n] işgâl edilirse mevkiʻ-i müstahkem bataryaları kemâl-i emniyetle ıskât edilebilirdi. Kabatepe'nin şimâlinde deniz kenârına yakın olmak üzere sarp (Arıburnu) tepeleri ve bunun gerisinde gâyet mahfûz bir ihrâc mahallî vardı. Düşman esâs hareketini Maydos'a teveccüh ettiği takdîrde münhatt arâzîyi yan ateşine alan Arıburnu tepelerini dahi aynı zamânda ele geçirmeye mecbûr idi.

Üçüncü mıntıka ise Bolayır cihetlerinde şibh-i cezirenin 5 ilâ 7 kilometre genişliğinde olan kısmı idi. Buradan mevkiʻ-i müstahkeme karşı doğrudan doğruya bir te'sîr icrâ edilemez ise de yapılacak ihrâc hareketinden sevkü'l-ceyşi netice alınmak imkânı vardı. Buraları ele geçiren düşman yalnız yarımadanın kara ile ittisâlini menʻ etmek değil uzun menzilli toplarla Marmara'nın bu dar sâhasını da ateş altına alabilecekti.

Çanakkale'nın müdâfa'asına tahsîs edilmiş olan General Liman Von Sanders kumandasındaki Beşinci Ordu üç kısma tefrîk edildi. Beşinci ve yedinci fırkalar Saros Körfezi'ne dokuz ve on dokuzuncu fırkalar cenûb mıntıkasına on bir ve [on] üçüncü fırkalar Anadolu cihetine tahsîs edildi. İhrâc hareketi yapılması muhtemel noktalarda gece dahi çalışılarak dikenli tel örgüleri vesâ'ir mevâzıʻ yapıldı.

İngiliz ve Fransız Kuvvetleri İhrâc Planı

Mondros Limanı'na toplanmış müttefik donanma ve sefâ'in âdetâ limana sığamıyordu. Elli kıtʻa nakliye gemisine râkib olmuş olan 29'[u]ncu İngiliz fırkası ve ANZAK kuvve-i seferiyesi emre âmâde idi.[7] Bahriye fırkasını nakledecek gemiler (Trapani) Limanı'nda bulunuyorlardı.

7 ANZAK kuvve-i seferiyesi Avustralya fırkası, Newzeland ve Avustralya fırkası olmak üzere beş piyâde livâsından müteşekkil idi.

General d'Amade kumandasında bir de Fransız fırkası ve Mısır'da ihtiyât olarak bırakılmış olan bir Hind livâsı ile birlikte düşman adedi 75.000 zâbit ve asker ile 140 topa bâliğ oluyordu. [156]

Düşman donanması ise hasâra uğrayan gemilerin yerine başka sefâ'in celbi ile takviye edildikten sonra yedi filoya ayrılmıştı. Umûm kumandan Queen Elizabeth'de bulunan Amiral (John de Robeck) idi.

Birinci Filo- (Swiftsure, Albion, Lord Nelson, Implacable, Vengeance, Prince George, Goliath, Cornwallis) zırhlılarından ve Minerva, Euryalus, Talbot, Dublin kruvazörleri ile altı kıt'a torpil tarayıcı gemiden müteşekkildi.

İkinci Filo- (Queen, London, Prens of Wales, Triumph, Majestic) zırhlıları ile Bacchante kruvazörü, Adamant tahte'l-bahir ana gemisi, Ark Royal tayyâre ana gemisi, (Manica) sâbit balon gemisi ve sekiz muhrib ile dört kıt'a balıkçı sefînesinden müteşekkildi.

Üçüncü Filo- (Canopus) zırhlısı ile Dartmouth, Doris kruvazörleri iki muhrib ve iki balıkçı gemisinden müteşekkildi.

Dördüncü

Filo- (Sapphire) ve (Amethyst) kruvazörleri ile on iki balıkçı gemisinden müteşekkildi.

Beşinci Filo- (Agamemnon) zırhlısı, on kıt'a muhrib, üç Fransız tarayıcı gemisi ve iki kıt'a tahte'l-bahir ağı taşıyan balıkçı gemisini hâvi idi.

Altıncı Filo- Jauréguiberry, IV. Henry, Charlemagne Fransız zırhlıları ile Latouche Treville, Jeanne d'Arc, Sava kruvazörleri, Askold Rus kruvazörü, yedi muhrib ve beş torpidobotdan müteşekkildi.

Yedinci Filo- Dört muhrib ve bir yatdan müteşekkil olup İzmir ablukasını îfâ ediyordu.

Bu filoların her biri himâye sefâ'ini ve refâkat sefâ'ini olarak iki kısma ayrılmıştı. Himâye sefâ'ini ihrâc ameliyesini top ateşiyle ihzâr ve ba'de Türk siper ve bataryalarını tarayarak himâye edecekti. Refâkat sefâ'ini ise ihrâc edilecek askerin sâhile naklini te'mîn ve muhâfaza etmekti.

İhrac noktaları olarak Kabatepe, Morto Körfezi, Seddü'l-bahir, Teke Burnu şarkındaki kumsal, Teke Burnu'nun iki mil şimâlinde bir kuru derenin denize mümtedd olduğu mahal -ki İngilizler (Galli Beach) diyorlar- intihâb edilmişti. Fransız fırkası Kumkale'ye bir nümâyiş ihrâcı yapacaktı.

25 Nisan İhrâcı

Bütün tertîbât 19 Nisanda itmâm edilmişti. 20 Nisanda [157] işe başlanacaktı. Fakat havânın adem-i müsâ'adesi üzerine yirmi dört saat geriye kaldı. 23 Nisanda öğle üzeri havâ düzeldiğinden ihrâc hareketinin 25 Nisanda icrâsı takarrür etti.

Nisanın 24'üncü günü gece hulûl ettiği zamân bütün İngiliz kıta'âtı yâ randevu mahallerine vâsıl olmuş veyâ olmakta bulunuyorlardı.

Arıburnu'nda:

Queen, London, Prince of Wales, Triumph zırhlıları yedeğinde 1.500 Avustralya askerini hâmil on altı filika çektikleri hâlde nısfü'l-leylde Kabatepe'nin beş mil garb tarafındaki randevu mahallîne vâsıl olmuşlardı. Bunların gerisinde 2.500 askeri hâmil olan altı kıt'a muhrib bulunuyordu. Saat 3,30'da refâkat gemileri sâhilden iki üç mil açıkta tevakkuf ederek filikaları stimbot yedeğinde kıyıya sevk ettiler. Fakat bunlar gece karanlığında sâhile yanaşmaya muvaffak olamadılar. Sabâhın ilk aydınlığında Arıburnu civârında kumsala çıktılar ve der-akab Türk müdâfi'ler tarafından tüfenk ateşi ile karşılandılar. Bunları müte'âkib muhribler hemân donanmanın arasından geçerek setr kuvvetlerinin ikinci fırkasını top ve tüfek ateşi altında sâhile attılar. Kısm-ı küllîyi hâmil olan nakliyeler takarrüb edince şiddetli top ateşine ma'rûz kaldıklarından zırhlıların gerisine çekilmeleri emredildi. Saat 7,00'de sâhile 8.000 kişilik bir kuvvet atılmıştı. Hemân İngiliz gemileri top ateşlerini Türk mevzi'lerine tevcîh ederek susturmaya çalışmıştı. Öğleden sonra saat 2,00'ye kadar 12.000 kişi ihrâc edilmişti. Şimdi Turgud Re'îs zırhlısı Maydos önünden aşırtma sûretiyle nakliye gemileri ve filikaları üzerine mermi düşürmeye başladığı cihetle bunlar geriye çekilmeye mecbûr olmuş bi'l-mukâbele Triumph tarafından tayyâre i'ânesiyle aşırtma endâht yapılarak Turgud Re'îs geri çekilmeye icbâr edildi. Karaya çıkan İngiliz ve Avustralyalılar birâz ileride tevakkuf etmeye mecbûr oldular ki bundan sonra meşhûr Arıburnu muhârebeleri başladı.

Yarımadanın Cenûb Kısmında:

Goliath zırhlısı ve Amethyst kruvazörü tarafından himâye edilen ihrâc kuvvetleri filikalar [158] ile Galli Beach deresinin şimâline ve Implacable zırhlısı tarafından edilen himâye ile X kumsalına çıkarılmıştı. Buralardaki Türk müdâfi'ler sefâ'in-i harbiye top ateşi ile tard edilmişti.

Fakat Teke Burnu ile Hellas Burnu arasındaki sığlığa sevk edilen kuvvetler şiddetli bir ateş ile karşılanarak karaya çıkmaya muvaffak olamamışlardı. Swiftsure ve Albion'un ateşleri ile sâhil tarandığı hâlde yine bir muvaffakiyet hâsıl olmadı. Hellas'ın garbındaki 7 kumsalına da pek çok uğraştıktan sonra yerleşebildiler. (River Clyde) vapuru bordasında buhârlı büyük dubalar olduğu hâlde baştan kara etmiş fakat askeri karaya dökmek için sefâ'in-i harbiye topları tarafından a'zamî himâye gördüğü hâlde saatlerce uğraşmış pek fazla zâyi'ât vermişti.

Cornwallis zırhlısının muhâfaza ve himâyesinde Morto Körfezi'nde karaya çıkan kuvvetlerin uğradığı mukâvemet de diğerlerinden az değildi.

Öğleden evvel yarımadanın cenûb tarafında tutunmaya muvaffak olan düşman bütün gece karaya ihrâc hareketine devâm etmişti. İki gün sonra yanî Nisanın 28'[i]nci günü düşman cenûb hatt-ı harbi Kerevizdere civârından Sığınderesi'ne kadar imtidâd ediyordu ki bütün Çanakkale muhârebelerinin devâm ettiği esnâda bu hatt ileri ve geri oynamış fakat hiçbir zamân bu mıntıkanın hedefi olan (Ecebaba) Tepesi'ne sâhib olamamışlardır.

Kumkale'de:

Kumkale'ye ihrâc edilmek üzere bir alay Fransız askeri tefrîk edilmişti. Saat 6,20'de ihrâc emri verildi. Sefâ'in-i harbiye yedeğinde olan filikalar akıntıyı sökemediklerinden saat 10,30'a kadar karaya çıkmak mümkün olmadı. Sâhilden yapılan müdâfa'a ateşleri Fransız zırhlıları ve Rus Askold kruvazörünün top ateşi ile karşılaşıyordu. Buraya çıkan Fransızlar akşama kadar

şiddetli muhârebeler yaptıktan sonra gece Anadolu yakasını tahliye ederek Seddü'l-bahir cebhesinin şark tarafına nakledildiler.

Türk kuvvetlerinin gösterdiği müdâfa'a yüzünden ihrâc edilen Fransız ve İngilizler aylarca sâhilin dar sâhalarında gemi toplarının himâyesi altında mütemâdiyen çarpışmaya mecbûr kaldılar. Ve Gelibolu Yarımadası'nı zabt etmek ümidini gâ'ib ederek tahliyeden başka hiçbir çâre bulamadılar. [159]

-5-

Marmara'da İngiliz ve Fransız Tahte'l-bahirleri

1915 Nisan 25'[i]nci günü karaya asker ihrâcı ameliyesi yapılırken K. N saat 2, 30'da (AE-2) Avustralya tahte'l-bahri suyun yüzünde olarak Boğaz'a dâhil olmuştu. İki saat kadar batî bir sür'atle seyrettikten sonra bataryalar ateş açınca yetmiş kadem umka daldı. Yarım saat süren tahte'l-bahir seyir esnâsında birçok kabloların geminin teknesini sıyırıp geçtiğini hissettiler. Çanakkale açıklarında iken periskop ile suyun sathını tarassud ederek gördüğü Aydın Re'îs ganbotuna iki torpido attı ve kendisini mahmûzlamak isteyen Draç torpidobotundan kaçtı. Anadolu Mecidiyesi önünde karaya oturdu ise de hemân kurtularak yoluna devâm etti. Bu def'a Rumeli tarafında tekrâr karaya dokundu ve zararlı hasâra uğradı. Peşinden Türk karakol gemileri ta'kîb ettiği için bir müddet Anadolu sâhilinde ka'r-ı bahre inerek bekledi. Gece oluncaya kadar burada kaldı, sonra suyun üstüne çıkarak bataryalarını imlâ etti. Ertesi günü erkenden Zuhâf ganbotuna hücûm etti ise de muvaffakkiyet kazanamadı. Nihâyet Marmara'ya girmişti. Dört gün Marmara'da dolaştıktan sonra 30 Nisanda Ali Rıza Bey kumandasında bulunan küçük 97 tonluk Sultânhisâr torpidobotu iki kıt'a 37 santimetrelik topu ile kendisine kat kat fâ'ik bulunan Avustralya tahte'l-bahrini, suyun yüzüne çıkarak büyük toplarını kullanmaya meydan bırakmadan batırdı ve mürettebâtını tahlîs ederek İstanbul'a götürdü.

Nisanın 27'nci gecesi Boğaz'a dâhil olan E-14 İngiliz tahte'l-bahri daha ziyâde muvaffakiyete nâ'il oldu. Çanakkale istihkâmâtı önünden hemân su üzerinde geçmiş olan bu tahte'l-bahir kendisini ta'kîb eden karakol gemilerinin atışları altında dalarak yakasını kurtardı. Periskoplarından birisi de bir top mermisiyle parçalanmıştı. Marmara'ya dâhil olduktan sonra muhriblerin refâkatinde bir nakliye gemisine torpido atmış fakat neticeyi görememişti. Mayısın üçüncü günü Nuru'l-bahr ganbotuna Şarköy önünde rast gelerek tam bir isâbet ile batırdı. Daha sonra Aydın Re'îs ganbotuna bir torpido attı ise de torpidonun [160] cihet-i seyrini gören Türk ganbotu bir dümen darbesiyle bu hücûmdan kurtuldu. Bir küçük vapura su üzerinde takarrüb etmek istedi ise de tüfek ateşi ile karşılandı.[8] Boğaz'a dâhil olduktan on yedi gün

8 Çanakkale muhârebelerinin en heyecânlı safhası cereyân etmekte olduğu cihetle İstanbul'dan mütemâdiyen asker, cebhâne ve levâzım yüklü vapurlar Gelibolu Yarımadası'nın Kilya, Akbaş İskelesi'ne müteveccihen hareket ediyorlardı. Mayısın 10'[u]ncu günü akşamı (Gülcemal) vapuru ile diğer üç Alman nakliye sefînesine on bine yakın asker tahmîl edilerek Galata rıhtımından iki kıt'a Taşoz sisteminde muhrib refakatiyle yola çıkmıştı. Emir Ali Adası açıklarından geçerken E-14 Gülcemâl üzerine bir torpido attı. Gülcemâl'in baş tarafında sür'atini fazla göstermek üzere boya ile beyâz köpükler resmedilmiş olduğundan geminin sür'atini fazla olarak tahmîn edilmesi torpidonun tam pruvasına isâbetini mûcib olmuştu. Gülcemâl, Emir Ali Adası'na gelerek askeri diğer gemilere aktarma ederek İstanbul'a avdet etti.

sonra mevcûd torpidolarını kâmilen sarf ettiği cihetle geriye döndü ve mu'tâd mâcerâlarla Boğaz'dan geçip gitti.

Joule Tahte'l-bahrinin Garkı-

Fransız tahte'l-bahirlerinin tâli'i fenâ gidiyordu. (Bernoulli) tahte'l-bahri Boğaz'a girmek için uğraşmış ise de akıntı ile Boğaz'dan dışarı düşmüştü. Mülâzım (Aubert Thouars) kumandasında bulunan (550) tonluk (Joule) tahte'l-bahri Mayısın on birinci günü Boğaz'dan içeri girerken mayın tarlasına düşerek battı ve mürettebâtından hiçbir kimse kurtulamadı.

E-11'in İlk Seferi

E-14'ün avdetini müte'âkib diğer bir İngiliz tahte'l-bahri Marmara'ya giriyordu. Mayısın 23'[ü]ncü günü bu tahte'l-bahir Samatya önlerine gelerek orada demirli bulunan Peleng-i Deryâ sefînesini torpidolayarak batırdı. Peleng batarken mürettebâtı 10 librelik küçük bir top mermisi ile E-11'in baş taraf periskobunu tahrîb ettiler. Bundan birkaç saat sonra Gelibolu'ya on beş santimetrelik bir top nakletmekte olan Nara vapurunu yakalayarak batırdı. (Erdek) veyâ (Bandırma) ismindeki erzâk nakleden bir vapuru dahi torpidolayarak batırdı.

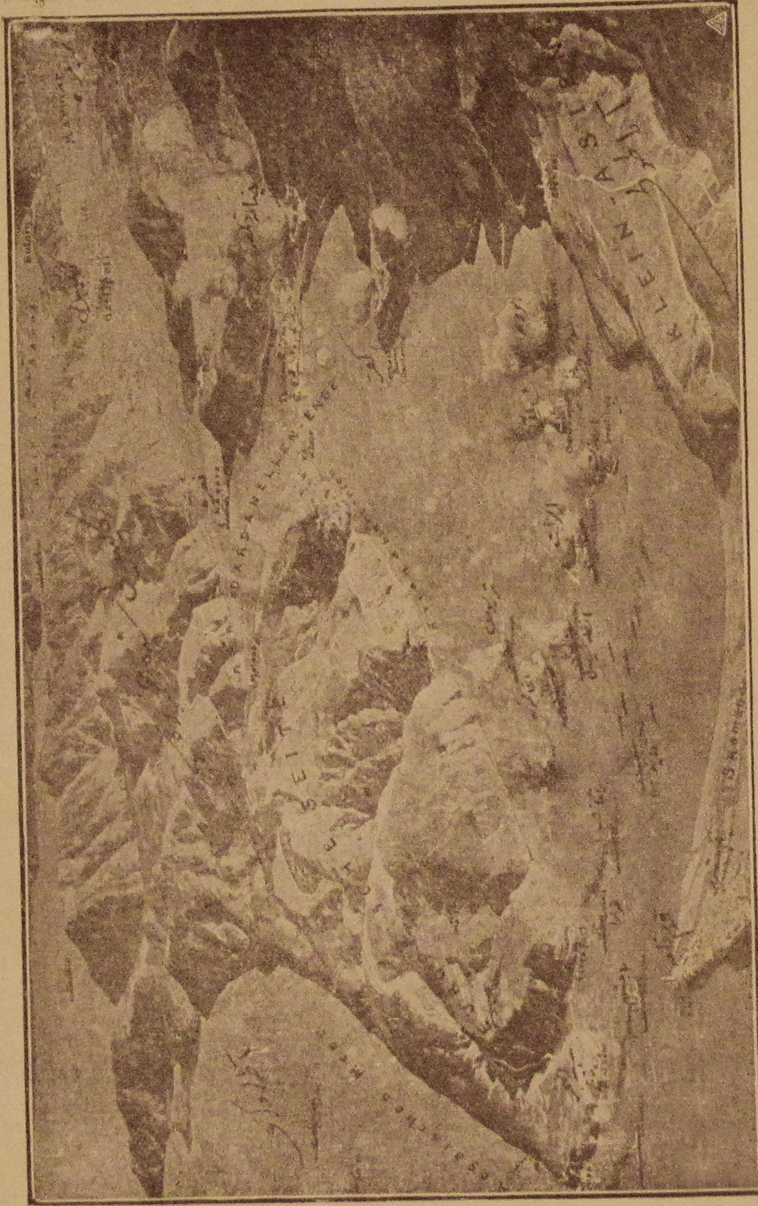
Fakat bu tahte'l-bahir süvârisi (Nasmith) bu kadarla iktifâ etmeyerek İstanbul Limanı'na sokuldu. Şamandırada yük boşaltmakta olan Alman bandıralı (İstanbul) vapuruna bir torpido yolladı. Geminin yanında bulunan bir mavna parçalandı. İstanbul vapurunda büyük bir rahne açıldı. Tahte'l-bahir bataryaların ateş açması üzerine dalarak çekildi.

[161] Haziranın yedinci gününe kadar Marmara'da fa'âliyet gösteren E-11 tahte'l-bahri on yedi günlük bir sergüzeştden sonra Çanakkale'den çıkarken periskobunun 20 kadem ilerisine bir mayın takıldı. İstihkâmâtın önünde bulunduğu için tahte'l-bahir olarak bu tehlikeli vaziyetde Boğaz'dan çıkıncaya kadar seyretti. Sonra kıç tankını blöf ederek baş tarafı meyil ettirdi ve bu vaziyetde iken tornistan ederek mayından kurtuldu.

E-12 Tahte'l-bahrinin Sergüzeşti:

E-12 tahte'l-bahri- Haziranın 10'[u]nda Binbaşı Boyle E-14 ile ikinci def'a olarak Marmara'ya giriyordu. Haziranın 19'unda ise diğer bir İngiliz tahte'l-bahri E-12 de Boğaz'dan geçmiş ve her iki tahte'l-bahir Marmara'da buluşmuştu. Bu tahte'l-bahirlerin Marmara'daki fa'âliyeti yalnız Çanakkale nakliyâtına değil, pây-i tahtın i'âşesine bile te'sîr ediyordu. İstanbul ile Marmara sâhilleri arasında münâkalât hemân durmuştu. Tahte'l-bahirler tesâdüf ettikleri vapurları torpidoluyor; küçük yelkenli merâkibe petrol dökerek ateş veriyorlardı. Şimdi Çanakkale'ye gönderilecek mühimmâtın vapurlar ile değil römorkörler yedeğinde olarak mavnalar ile konvoy hâlinde nakline başlanmıştı. Bu konvoylar Türk muhribleri tarafından muhâfaza edildiği cihetle tahte'l-bahirler suyun yüzüne çıkamıyor. Attıkları torpidolar ekseriyâ boşa gidiyor, isâbet etse bile tahrîbâtı bir mavnaya münhasır bulunuyordu.

Düşman tahte'l-bahirlerini ta'kîb etmek için elde birkaç muhrib ve botdan başka bir şey yoktu. Aydın Re'îs sistemi ganbotlara zamîmeten Aydın, Sakız, Bahr-i Sefid isimli üç reji muhâfaza vapuru Marmara'da tahte'l-bahir ta'kîbine tahsîs edilmişti. Fakat tahte'l-bahirler yakaladıkları Türk yelkenli gemilerini kendilerine siper ederek geziyor ve zengin bir av bulunca hemân üzerine atlıyorlardı. Yelkenli gemilere takarrüb etmelerinden istifâde için bomba ile müceh-

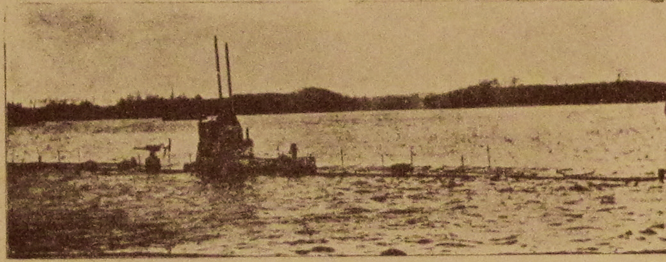

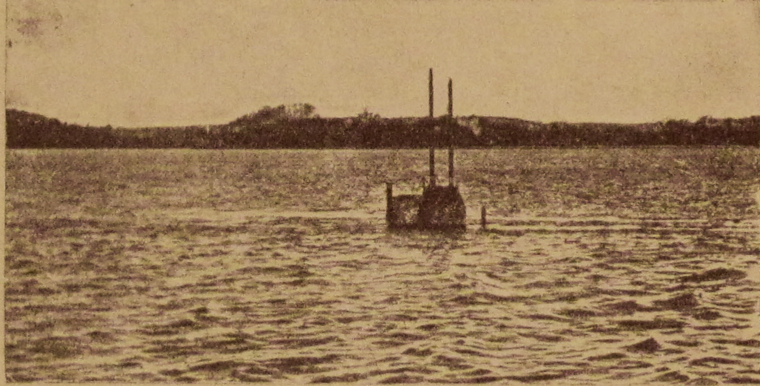
1915 Mart 18 Muharebesinde tarafeynin vaz'iyyetlerini gösteren bir tablo

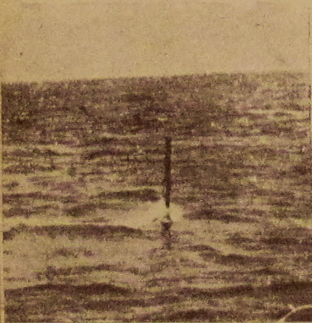

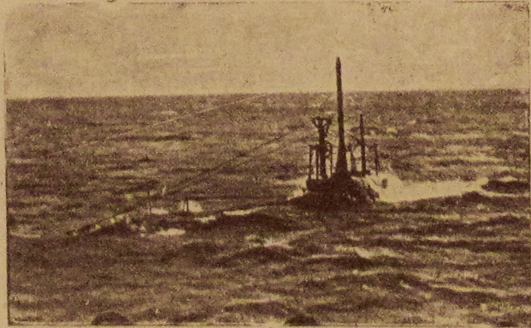
Çanakkale'de batan İngiliz (E 15) tahte'l-bahrinin kurtarılan mürettebatı

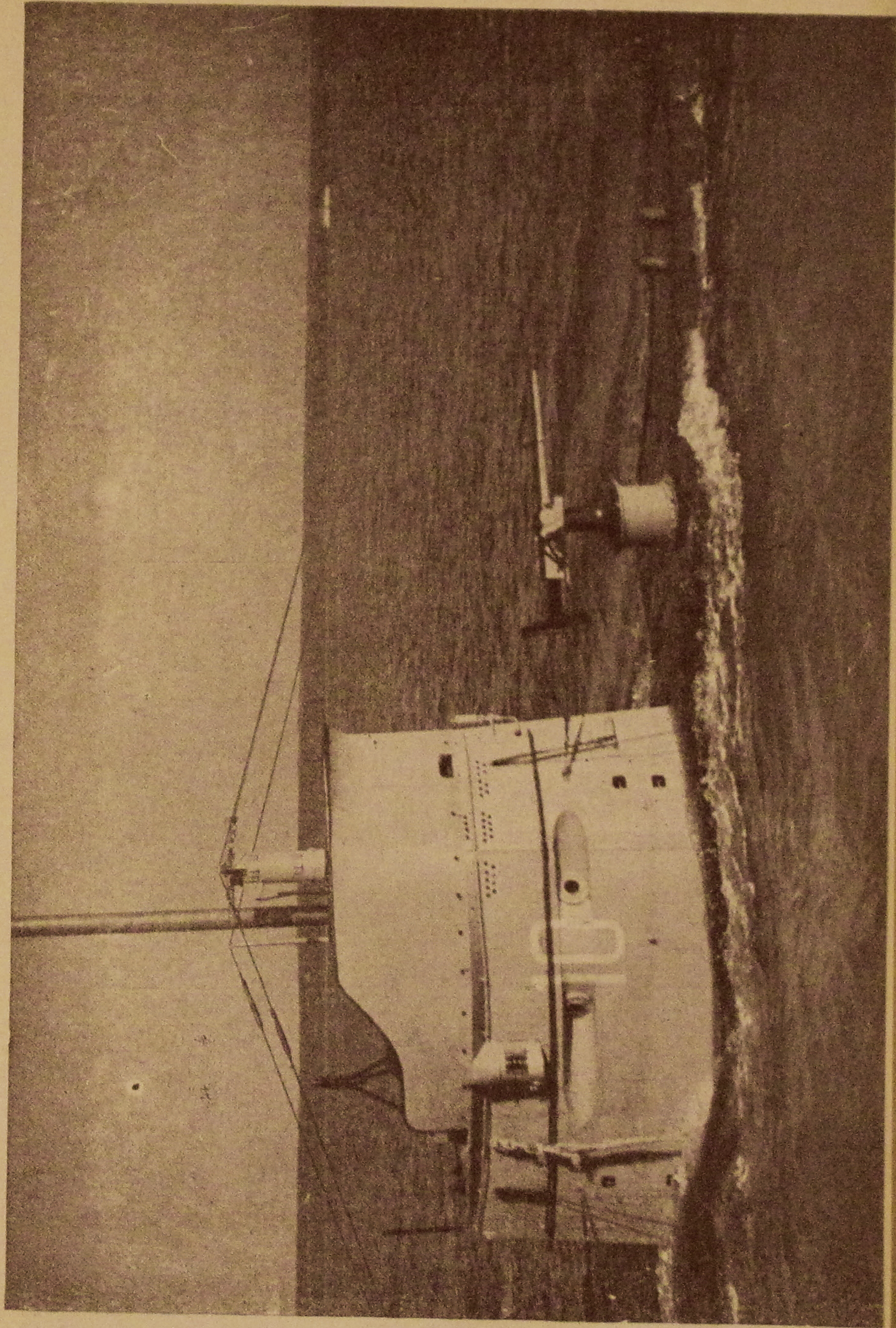

تحت البحر سفينه دکزك آلتنه ناصل کیرر ؟

Tahte'l-bahir sefine denizin altına nasıl girer?

[Denizaltı]

hez takalar, mavnalar asker ile techîz edilerek denize çıkarıldı. Haziranın yirmi beşinci günü (E-12) tahte'l-bahirleri Mudanya açıklarında gezerken yedeğinde iki yelkenli çeken bir vapur görmüş, birâz daha ileride bunun gibi yedek çeken bir vapur daha vardı. (E-12) bu gemilere takarrüb ederek yanaştı. Yelken gemilerinin mürettebâtı, cankurtaranları giymiş oldukları hâlde güvertede bulunuyorlardı. Birdenbire yelkenli gemilerinden tahte'l-bahre bomba atıldı; fakat işti'âl etmedi. Tahte'l-bahir hemân uzaklaşarak altı librelik topu [162] ile ateş açtı. Yelken gemileri tüfek ateşi ile mukâbele ettiler. Ve nihâyet teslîme mecbûr oldular. Her üç gemi batırıldı. Bu iş tamâm olduktan sonra öteki parti üzerine gitti. Bu ikinci vapur baştan kara etmişti; (E-12) onu da imhâya muvaffak oldu.

(E-12) Marmara'da kırk gün gezdi. Bu esnâda tesâdüf ettiği gemileri batırdığı gibi Zeytinburnu fabrikalarına da ateş açmak tecrübesinde bulundu. Fakat en mühim sergüzeşti avdet ederken geçirdi. (Nara)'daki tahte'l-bahir ağından geçmek için tam yol ile forsaladı ve ağın bir parçasını kopararak sürükledi. Fakat bu fazla sıklet tahte'l-bahrin başını aşağı eğdi ve ağın bir parçası baş tarafa sıkıştığı için tahte'l-bahrin başını doğrultmak mümkün olamıyordu. Bunun üzerine kumandan (Bruce) başsahrınclarını a'zamî sür'atle boşaltmaya çalıştı. Şimdi tahte'l-bahir gittikçe derinlere inmiş, kapudan kulesinin çam lombozları suyun tazyîkiyle çökmüştü. Bu sebebden kapudan kulesi ile tahte'l-bahrin irtibâtı kat' edildi. Bu tehlikeli vaziyetde on dakika kaldıktan sonra gemiden baş ihtiyât sıkletini bırakmaya muvaffak oldular; bunun üzerine tahte'l-bahir birdenbire suyun yüzüne çıktı. Hemân Türk karakol gemileri ateş açtı. Fakat (Bruce) itidâl-i dümeni muhâfaza ederek tekrâr daldı ve müte'addid mermi yaraları aldığı hâlde Boğaz'dan çıkmaya muvaffak oldu.

(E-7) Tahte'l-bahri:

Haziranın yirmi beşinci günü Boğaz'dan çıkmış olan (E-12)'nin yerine üç gün sonra (E-7) girmişti. Bu tahte'l-bahir Akbaş'da (Haleb) vapuru ve Mudanya İskelesi'nde (800) tonluk (Biga) vapuru dâhil olmak üzere beş vapur, on altı yelkenli batırdı. Denizde av kalmadığını gördükten sonra şimendüfer hatlarına ta'arruza karar verdi. Temmuzun 17'nci günü Gekbuze civârına yanaştı, makasları ve köprüyü tahrîb etmek istedi ise de muvaffak olamadı. O sırada takarrüb eden tren üzerine ateş açarak 20 mermi endâht ettikten sonra uzaklaştı.

Temmuzun birinde (E-14) üçüncü def'a olarak Marmara'ya girdi ve iki vapur, yedi mavna ve on üç yelkenli batırdı. (E-7) Temmuzun 24'[ü]nde Boğaz'dan çıktı. [163]

Mariotte Fransız Tahte'l-bahrinin Garkı:

İngiliz tahte'l-bahirlerinin gösterdiği fa'âliyete iştirâk arzusunda bulunan Fransızlar yirmi saatden fazla deniz altında kalabilecek evsâfı hâ'iz olan (530) tonluk (Mariotte) tahte'l-bahrini Marmara'ya göndermeye karar verdiler. Binbaşı (Faber) kumandasında bulunan (Mariotte) tahte'l-bahri Temmuzun yirmi beşinci günü (Mondros) Limanı'ndan hareketle Boğaz'a girdi. Denize daldıktan sonra (Kepez) mayın tarlasını bilâ-hâdise geçti.

Fakat Nara önündeki tahte'l-bahir ağları pervanesine takıldığından sefîneyi kurtarmak için muhtelif manevralar yaptı ise de fâ'ide vermedi. Sath-ı bahre çıkmak istediği zamân sâhilden açılan ateş ile kapudan kulesi delindi, artık kurtulmanın imkânı yoktu. Fransızlar deniz imlâ musluklarını açarak gemiyi batırdılar. Mürettebâtı bir Türk karakol gemisinin filikası tarafından kurtarıldı.

E-11'in İkinci Seferi ve Peyk-i Şevket'in Torpillenmesi:

Ağustosun beşinci günü (E-11) tahte'l-bahri ikinci def'a olarak Marmara'ya dâhil oluyordu. Bir gün sonra (E-14) ile buluşarak Marmara'da yapacakları harekât hakkında müdâvele-i efkâr ettiler. Neticede Gelibolu civârında bekleyerek gerek deniz ve gerekse karadan Çanakkale'ye geçecek sefâ'in ve kıta'âta hücûm etmeleri takarrür etti.

Tam bu esnâda Binbaşı Cevâd Bey'in süvâr olduğu (Peyk-i Şevket) torpido kruvazörü Çanakkale'den dönmüş ve tahte'l-bahirlerin pususuna düşmüştü. (E-14)'ün attığı bir torpil Peyk-i Şevket'in tam vasatına isâbet etti. Gemiden der-akab top ateşi açılmakla berâber baştan kara edilmek üzere sâhile doğru seyredildi. Gemiye hücûm eden sular kazan dâ'iresine girerek ocakları söndürmüş olduğundan kazanda mevcûd stim ile karaya oturtuldu. Tahte'l-bahir bir torpil daha attı ise de gemiden açılan top ateşinden dolayı isâbet ettiremedi. Birkaç gün sonra İstanbul'dan römorkör ile Yarhisâr ve Numûne-i Hamiyet muhribleri gelerek Peyk-i Şevket'i askıya alıp Haliç'e götürdüler. Yolda giderken geminin vasatı o kadar bel vermişti ki baş ve kıç direklerin uçları âdetâ birbirine değecek kadar takarrüb etmişti. Birkaç ay sonra ta'mîrâtı hitâm bulan (Peyk-i Şevket) tekrâr denize çıkıverdi. [164]

(E-11), Ağustosun yedinci günü sâhilde ba'zı kıta'ât-ı askeriye görerek sath-ı bahre çıktı ve top ateşi ile bunları dağıttı. Öğleden sonra yine sâhildeki kıta'âta her iki tahte'l-bahir top ateşi açtılar. Fakat bir saat sonra karadan bir batarya Türk topçusu ateş açarak tahte'l-bahirleri dalmaya ve çekilmeye mecbûr etti.

Barbaros Hayreddin Zırhlısının Garkı:

Ağustosun sekizinci günü (E-14) bir erzâk yüklü vapuru batırdı. (E-11) ise Bolayır önünde her ân zuhûru muhtemel gemilere muntazırdı. Ağustosun 7 ve 8'[i]nci günleri İngilizler Anafarta'ya asker ihrâc etmişler ve Gelibolu Yarımadası'nı ele geçirmek için olanca kuvvetleriyle uğraşıyorlardı. Miralay Muzaffer Bey kumandasında bulunan Barbaros Hayreddin zırhlısı güvertesine cebhâne sandıkları yüklenmiş ve kıt'alarına iltihâk edecek birçok mitralyöz, tayyâre ve piyâde zâbitânını hâmil olduğu hâlde Ağustosun sekizinci günü akşamı yola çıkmıştı. Marmara'yı gecenin zulmetinden istifâde ederek geçmek istiyordu. (E-11)'in pusu kurduğu (Bolayır) önlerine geldiği zamân ortalık iyice aydınlanmıştı. On dört mil sür'atle seyreden Barbaros sâhilin adem-i müsâ'adesinden dolayı büyük zikzaklar resmedemiyor, doğruca (E-11)'in pususuna takarrüb ediyordu. Üç yüz metre yaklaşıldığı zamân periskop ve atılan torpidonun izi görülmüş, hemân dümen alabanda sancak edilmiş ise de çok geç kalınmıştı. Sancak vasat batarya tahte'l-bahire ateş açarken torpido sekizinci bölmenin sancak tarafına isâbet ederek işti'âl etti. Bu darbenin te'sîriyle (Barbaros) sancağa meyletti. Ve birâz sonra sancak makine dâ'iresi su içinde kalarak stopper etti. Torpidonun işti'âli üzerine yalnız sekizinci bölmeye değil ona civâr diğer üç bölmenin kompartmanlarına su dolmuş, güvertedeki cebhâne sandıkları devrilerek sefînenin meyli tezâyüd etmiş ve alabora olmak tehlikesi görünmüştü. Fakat me'yûs olmayan geminin ikinci kapudanı Binbaşı Mehmed Bey, Barbaros'un muvâzenesini te'mîne uğraşıyordu. İskele dabılbotumlarına alınan sudan bir fâ'ide hâsıl olmamış, teknenin eski olması bölme perdelerinin mukâvemetsizliği gemiyi ölüme sürüklüyordu. Birâz sonra (Barbaros) zırhlısı sancağa doğru alabora oldu ve birkaç dakika o vaziyetde kaldıktan sonra henüz omurgası [165] üstünde bulunanları da sürükleyerek denize gömüldü. On dokuz zâbit ile

üç yüze yakın efrâd zâyi' oldu. Barbaros[9] ile ma'iyetinde seyretmekte olan (Sivrihisâr) botu ve bi'l-âhire mahall-i kazaya koşan (Basra) muhribi tarafından deniz üzerinde bulunanlar tahlîs edildi.

19 zâbit ile (232) asker şehîd oldu. 50 zâbit ile 338 asker tahlîs edildi.

(E-11) Barbaros'a hücûm ederken (E-14) de Çanakkale'ye gitmekte olan pasakül hamûleli Mahmûd Şevket Paşa vapuruna torpido atmış fakat karaya oturmuş olan bu gemiyi batırmaya muvaffak olamamıştı. Bi'l-âhire bu gemi yüzdürülerek ta'mîr edildi. El-yevm Seyr-i Sefâ'in İdâresi tarafından çalıştırılmaktadır.

(E-2) Tahte'l-bahri:

Bu vak'adan birâz sonra (E-2) tahte'l-bahri Marmara'ya dâhil olarak (E-14)'ü değiştirdi. Fakat Boğaz'dan geçerken (Nara) önündeki tahte'l-bahir ağı topun sehpasına takılmış, diğer bir tel halat telsiz direğine sarılmıştı. Süvârisi (Stocksa) on dakika uğraştıktan sonra kurtulmaya muvaffak oldu. Bu esnâda Türk karakol botları tahte'l-bahrin bulunduğu mevki'e bomba attılar ise de bu bombalar pek küçük ve te'sîrsiz olduğundan bir iş göremiyorlardı. Nihâyet tehlikeyi atlatıp Marmara'ya girmek mümkün oldu ve (E-11) ile buluştu. Birkaç gün zarfında üç gemi batırıldı. (E-11)'in süvârisi denizler ile iktifâ etmeyerek şimendüfer hattına ta'arruz etmek istiyordu. İkinci Kapudan Yüzbaşı Hughes bir küçük sal üzerine bir mikdâr dinamit koyarak gece yüze yüze sâhile çıktı. Fakat (Gekbuze) Köprüsü muhâfaza altında olduğundan birâz geride hattın altına koyarak işti'âl etti. Muhâfızların ta'kîbinden kendini güç hâlde kurtardı. Ve yüze yüze tahte'l-bahre kadar gitmeye muvaffak oldu.

(E-2) tahte'l-bahrinden Yüzbaşı (Lyon) bu noksân kalan işi tamâmlamak [166] için Eylülün sekizinci gecesi yüze yüze sâhile gitti ise de tekrâr avdet mümkün olmadı.

(E-7) Tahte'l-bahrinin Garkı:

1915 senesi Eylülünün dördüncü günü E-7 tahte'l-bahri ikinci def'a Marmara'ya girmek üzere yola çıkmıştı. Sabâhleyin periskopu dışarıda olmak üzere (Kilidü'l-bahir)'den geçti; (Nara)'daki ağ mâni'asını parçalamak üzere hücûm etti. Fakat sancak pervanesine ağ takıldı. Kurtarmak üzere tornistana çalıştırdı. Bu sefer makine fazla çalışmış, vaziyet daha müşkil bir hâl almıştı. Almanya'dan parça parça gönderilerek (Pula) Avusturya tersânesinde terkîb edilmiş olan Yüzbaşı (Von Hamburg) kumandasındaki bir küçük tahte'l-bahir o gün Çanakkale'ye gelmişti. Yolda Limni önlerinde bir nakliye gemisini torpillemiş ve sonra İngiliz ağlarına takılarak uzun müddet bunlarla uğraşmıştı. İngiliz tahte'l-bahrinin vaziyetinden haberdâr olunca berâberinde bulunan su bombalarının isti'mâlini tavsiye etmişti.

İngiliz tahte'l-bahrinin süvârisi diyor ki; "Bir bomba tahte'l-bahre yakın yerde patladı; tenvîrât-ı elektirikiye kürelerini kırdı ve daha başka cüz'î hasârât yaptı. Karanlık basıncaya kadar münâsib bir umkda beklemeye ve sonra sath-ı bahre çıkıp ağı temizlemeye karar verdim. Ba'de'z-zevâl saat (2)'den sonra tahte'l-bahrin tenâkus etmiş olan batarya kuvveti ağı bir ân

9 Alman donanmasına mensûb olan sâbık (Kurtürst Friedrich Wilhelm) zırhlısı (1891) senesinde Almanya'da inşâ edilerek on sekiz sene istihdâm edildikten sonra ihtiyâta ayrılmış ve ba'de Turgud Re'îs ile berâber Türkiye hükümetine satılmış ve altı seneden beri Türk Donanmasında çalışmakta

evvel parçalamak için çalışmak mecbûriyetini hâsıl etti. Saat (6,40)'da bordaya yakın bir noktada bir bomba daha patladı ve bu def'a tahte'l-bahir büyük hasâra düçâr oldu. Motorlar bir def'a daha çalıştırıldı. Fakat tahte'l-bahir hâlâ ağlara dolaşmış bir hâlde idi." Birâz sonra tahte'l-bahir suları yararak denizin üstüne çıktı. Hemân Türk motor ganbotları topları ile ateş açtılar, tahte'l-bahrin kapakları açıldı ve mürettebât teslim oldu. Süvâri, gemiyi Türklerin eline bırakmamak için îcâb eden tertîbâtı almakla uğraştığından en son olarak çıktı. Birkaç dakika sonra E-7 batıp gitti. Mürettebâtı olan (31) kişi esîr edildi. [167]

Bir Fransız Tahte'l-bahrinin Zabtı:

Joule tahte'l-bahrinin garkından sonra Fransızlar me'yûs olmadılar. Marmara'ya geçmek üzere (Turquoise) tahte'l-bahrini gönderdiler.

Bu tahte'l-bahir (390) ton mâ'-i mahrecinde ve 147 kadem tûl, 13 kadem arz, 12 kadem umkunda olup daha evvel Nara Koyu'nda batmış olan (Saphir) tahte'l-bahrinin eşidir. Su üzerinde on iki, su altında sekiz mil a'zamî sür'ati hâ'izdir.

(Turquoise) Teşrîn-i evvelin 30'[u]ncu günü Boğaz'a dâhil oldu. Kilidü'l-bahir'i muvaffakiyetle geçti. Fakat (Akbaş) önünde karaya oturdu. Sâhil bataryalarından atılan mermilerden biri kapudan kulesini deldi. Bunun üzerine Fransızlar teslîm oldular. Mürettebâtı olan yirmi sekiz kişi esîr edildi. Hemân tahte'l-bahre şitâb eden Türk römorkör ve muhribleri uğraşarak bu tahte'l-bahri oturduğu yerden kurtardılar.

İki gün sonra yanî Teşrîn-i evvelin ¾'üncü gecesi Turquoise tahte'l-bahri, Nusret mayın sefînesinin yedeğinde olarak İstanbul'a gönderildi. (Paris) römorkörü de yedeğinde bir yelken gemisi olduğu hâlde berâber hareket etmişti. Bu kâfîleye Marmara'daki İngiliz tahte'l-bahirlerinin ta'arruzundan muhâfaza etmek üzere (Samsun) muhribi terfîk edilmişti. Gece fenerler söndürülmüş olduğundan, zifiri bir karanlık içinde seyrederken Nusret mayın sefînesi, ilerisinde seyreden Samsun muhribi ile müsâdeme etti. Ve geriden yedekte gelen tahte'l-bahirde Nusret'e çarptı. Gerek Samsun muhribi ve gerekse Nusret mayın gemisi fazlaca hasâra uğradı. Gece saat 2,30'da vukû' bulan bu müsâdeme neticesinde Samsun muhribinin sancak kazan bölmesi ve Nusret'in sancak tarafından makine dâ'iresine sular hücûm etmişti. Ron römorkörünün mu'âvenetiyle (12,5) mil mesâfede olan Marmara Adası'nın (Palatya) Limanı'na giderek, gemiler kâbil-i seyr ü sefer bir hâle konulduktan sonra tekrâr yola çıktılar. Teşrîn-i sâninin on birinci günü (Turquoise) tahte'l-bahrine İstanbul'da merâsim-i mahsûsa ile Türk bayrağı çekilerek ilk mermiyi isâbet ettiren nişâncının ismi ile (Müstecib Onbaşı) tesmiye edildi. Bu tahte'l-bahir mütâreke esnâsına kadar âtıl bir hâlde kaldı. Mütâreke esnâsında İstanbul'u işgâl eden Fransızlar tarafından alınarak götürüldü. [168]

Tahte'l-bahir Tahte'l-bahire Karşı
ve
(E-20)'nin Garkı:

(Turquoise) Fransız tahte'l-bahri zabt edildiği esnâda süvârinin evrâkı miyânında Marmara'da mu'ayyen bir noktada İngiliz tahte'l-bahirleri ile randevu verdiğini yazan bir kâğıd bulunmuştu. Bu ma'lûmatdan istifâde ile İngiliz tahte'l-bahirlerine bir pusu kurulması tasavvur edildi. Pula'dan gelmiş olan (Von Hamburg) kumandasındaki küçük Alman tahte'l-bahiri bu işe

me'mûr oldu. (E-20) İngiliz tahte'l-bahri randevu mevki'nde su üzerine çıkarak müsterîhâne beklerken torpidolandı. Mürettebâtından dokuz kişi kurtarılarak 1915 Teşrîn-i sâni altısında İstanbul'a getirildi.

Yarhisâr Muhribinin Ziya'ı:

Teşrîn-i sâni ortalarına doğru (E-11) tahte'l-bahri üçüncü def'a olarak Marmara'ya girmiş ve kırk sekiz gün süren cevelânı esnâsında bir torpido muhribi, on kıt'a vapur ve kırk altı kıt'a küçük yelken gemisi batırmıştı. Batan muhrib (Yarhisâr) idi. (Yarhisâr), Haydarpaşa mendireğinde emre âmâde beklerken bir tahte'l bahrin Tuzla'yı bombardıman etmekte olduğunu telsiz telgrafla haber alarak hemân denize açılmıştı. Kızıl adaların arkasından geçtikten sonra tam zevâlde zâbitân ve asker yemekte bulundukları esnâda "Varda bandıra (periskop)" diye bağırmış, kapudan köprüsündeki nöbetçi zâbiti aynı sözü tekrâr etmişti. Süvâri (Hulûsi Bey) serdümene alabanda sancak kumandasını verirken elini makineye kumanda eden kampanaya uzanmıştı. Fakat Alman irtibât zâbiti (Raydt) bu ihbâra inanmadı ve o zamânlar pek fazla olan nüfûzunu isti'mâl ederek gemiyi eski rotasına aldı. Bu esnâda sancak baş omuzluğunda (300) metre mesâfeden atılan torpido göründü. (Raydt) hemân kamapanaya koştu ise de iş işten geçmişti. Zâten kazanları harâb olan (Yarhisâr Muhribi) ancak 12 ilâ 14 mil yapıyordu. Bu manevra üzerine torpido baş omuzluğa çarpacağı yerde kıç direk istikâmetine isâbet etti. Yemek salonunda bulunan zâbitândan kimse kurtulmadı. (Yarhisâr) az bir zamân [169] zarfında battı. Birâz sonra (E-11) suyun yüzüne çıktı. Civârda Alman tahte'l-bahri olmadığına emîn olduktan sonra kazâzedeleri tamâmen toplayarak güvertesine aldı, Yalova'ya gitmekte olan bir yelkenliyi çevirerek Yarhisâr mürettebâtından kurtulan üç zâbit ve 42 Türk ve üç Alman neferini aktarma etti. Bunlar birkaç saat seyirden sonra Heybeliada'ya çıktılar. Yarhisâr'da zâyi' olan yedi zâbit ile otuz üç nefer idi. Alman irtibât zâbiti (Raydt) da boğulanlar miyânında idi. (3 Kânûn-ı evvel 1915)

İngiliz Tahte'l-bahirleri ile Top Muhârebeleri:

İngiliz tahte'l-bahirleri yalnız torpido ve endâht etmek ve gayr-i müsellâh sefâ'ini top ile batırmak ile iktifâ etmemişler fırsat buldukça top kuvveti kendilerinden zayıf olan küçük müsellah gemilere de hücûm etmişlerdir. (E-11) Teşrîn-i sâni 26'sında berâberinde diğer bir İngiliz tahte'l-bahri olduğu hâlde Erdek Kasabası önünde göründü. Limanda bulunan Edremid vapuru ile San'a römorkörünü tahrîb ettikten sonra çekildi.

Teşrîn-i evvelin on yedisinde küçük ganbotlardan (Taşköprü) kable'z-zevâl saat (9,30)'dan zevâle kadar (İmralı) Adası civârında bir İngiliz tahte'l-bahri ile top muhârebesi yaptıktan sonra Bandırma'ya iltica etmiş, bu esnâda bir Alman askeri maktûl ve iki Alman zâbiti mecrûh düşmüştü. Türk askerlerinden de iki mecrûh vardı.

İntibâh mayın sefînesi de bir gece Çanakkale'den gelmekte iken bir İngiliz tahte'l-bahri ile şiddetli top muhârebesi yapmış, gemideki uydurma topların menzili pek az olduğu cihetle pek müşkil bir mevki'de kalmış olan İntibâh, tahte'l-bahre bir iki isâbet te'mîniyle firâra mecbûr etmişti. Bu def'a da çarkçıbaşı olan Nuri Bey ile iki asker şehîd olmuştur.

İngilizler Kânûn-ı evvel esnâsında kuvvetli toplar ile mücehhez olan 440 tonluk (H-1) tahte'l-bahrini Marmara'ya gönderdiler ise de birâz sonra Gelibolu Yarımadası'nı tahliye ettikleri gibi tahte'l-bahir harekâtına da hitâm verdiler.

Çanakkale muhârebeleri esnâsında İngiliz ve Fransızların zâyi‘ ettikleri sekiz tahte'l-bahir şunlardır: [170]

<table>
<tr><td>Mariotte</td><td>Fransız tahte'l-bahri</td><td>Fevka'l-bahr 398 ton / tahte'l-bahir 550 ton mâ'-i mahrecindedir.</td></tr>
<tr><td>Joule</td><td>Fransız tahte'l-bahri</td><td>Fevka'l-bahr 398 ton / tahte'l-bahir 550 ton mâ'-i mahrecindedir.</td></tr>
<tr><td>Saphir</td><td rowspan="2">Fransız tahte'l-bahirleri</td><td rowspan="2">Fevka'l-bahr 390 ton /tahte'l-bahir 450 ton mâ'-i mahrecindedir.</td></tr>
<tr><td>Turquoise</td></tr>
<tr><td>E-15</td><td rowspan="4">İngiliz ve Avustralya tahte'l-bahirleri</td><td rowspan="4">Fevka'l-bahr 725 ton / tahte'l-bahir 810 ton mâ'-i mahrecindedir.</td></tr>
<tr><td>AE-2</td></tr>
<tr><td>E-7</td></tr>
<tr><td>E-20</td></tr>
</table>

Bunlardan başka Türk teblîğ-i resmîlerinde Bolayır önünde bir düşman tahte'l-bahrinin Türk tayyârelerinden atılan bombalarla batırıldığı ve Cezâ'ir-i Bahr-i Sefid ismindeki tahte'l-bahir tarassud gemisi tarafından (E) sınıfı bir İngiliz tahte'l-bahri batırıldığı neşredilmiş ise de ecnebî menba‘larında bunun derece-i sıhhati hakkında bir gûnâ ma‘lûmâta destres olunamadı.

-6-

Aşırtma Endâht

Çanakkale muhârebelerinin en şâyân-ı dikkat safahâtından biri de İngiliz ve Türk sefâ'in-i harbiyesinin mütekâbilen yaptıkları aşırtma endâhtlarıdır. Bu endâhtı yapan gemiler, hasımlarını görmedikleri hâlde ateşleri çok muvaffakiyetli oluyordu. (Akbaş) mevki‘i ile (Maydos) Kasabası arasında mevki‘ olan (Turgud) ve (Barbaros) zırhlıları karada bulundurdukları râsıdlardan işâretle mesâfe ve istikâmetleri öğrenerek yirmi sekiz santimetrelik büyük topları ile İngilizlerin Arıburnu önünde bulunan sefâ'in-i harbiye ve nakliye ile sâhildeki kıta‘âtı üzerine kemâl-i sıhhatle aşırtma endâht yapıyorlardı.

Aşırtma endâht nasıl yapılır? Bunun te'mîni için o civâr arâzisini mufassalan gösteren doğru resmedilmiş bir harîta yekdiğerine amûd hatlarla murabba‘lara taksîm edilerek her murabba‘a birer numara verilir, bu büyük murabba‘lar tekrâr diğer küçük murabba‘lara ayrılarak her birine alfabet harflerinden biri verilir. Bu küçük murabba‘ların bir dıl‘ı ancak beş yüz metre olduğuna göre bu dıl‘lar da noktalar ile beş kısma ayrılmıştır. İşte bu taksîmâtlı haritaya [171] istinâden karadaki râsıd "Düşman gemisi 33 numaralı murabba‘ın B kısmı üzerinde (100) metre sağda ve (50) metre ileride" işâreti verir. Derhâl gemideki topların nişângâhı mesâfeye göre tanzîm edilir ve namlu o istikâmete çevrilerek endâht yapılır. Eğer atılan mermiler tam hedefe isâbet etmezse 50 metre sağa veyâ 100 metre kısa diye karadaki râsıd tashîhât verir. Hedefe isâbet olur olmaz, toplar sür‘atle endâhta devâm ederler.

İngiliz ve Fransızlar, doğrudan doğruya yaptıkları topçu muhârebesinde mağlûb etmeye muvaffak olamadıkları boğazın büyük istihkâmlarını (Kabatepe) ve (Arıburnu) civârından aşırtma endâht yapmak sûretiyle iskât etmek için (Triumph), (Majestic) gibi otuz buçuk santimetrelik

top taşıyan zırhlıları istihdâm ettiler. Hatta 38 santimetrelik topları hâmil olan (Queen Elizabeth) ismindeki en son sistem sefîne-i harbiye de bu husûsda istihdâm edildi. Aşırtma endâhtların hüsn-i sûretle te'mîni için arâziyi murabba'lara taksîm eden mufassal haritalar ale'l-acele Mısır'da tab' edilerek gemilere, tâyyarelere ve balonlara tevzi' edildi.

İlk günlerde Seddü'l-bahir'den Boğaz'a dâhil olan diğer bir İngiliz zırhlısı aşırtma endâhtın kontrolü için telsiz telgrafla tashîhât veriyordu. Fakat Türk bataryalarının bunaltıcı ateşleri altında bu vazîfenin sıhhatle yapılamadığını gören İngilizler bir sâbit balon taşıyan gemi getirdiler. Endâht yapmak istedikleri zamân bu balon sür'atle (1.000) ilâ (1.500) metre irtifâ'a yükselerek Boğaz dâhilinde gördüğü hedefleri ve atılan mermilerin nerelere isâbet ettiğini rapor ederdi.

İngiliz zırhlılarının aşırtma endâhtları ile (Maydos) ve Gelibolu kasabalarını yaktıkları gibi istihkâmlarda da az çok hasârât yapmışlardı. (Turgud) ile (Barbaros) zırhlılarının münâvebe ile yaptıkları mukâbil aşırtma endâhtların ne dereceye kadar mü'essir olduğu İngiliz muhâbirlerinden (Sir Ashmead Bartlett) ber-vech-i âti tasvîr etmektedir: "Bizi en ziyâde iz'âc eden bir şey varsa o da her gün sabâhleyin altı ile yedi arasında büyük mermileri ile sufun-ı harbiyemize üç veyâ dört mermi yollayan bir düşman sefîne-i harbiyesidir. Bu mermiler havâda fenâ bir sadâ ile vızıldayıp geçerler. Denize düştükleri vakit müdhiş bir su sütûnu kaldırırlar. Eğer infilâk eyleyecek olurlarsa şiddetli bir sadâ çıkarırlar. [172] Herkesi dalgın uykusundan uyandırırlar ve nereye düştüğünü görmek üzere güverteye koştururlar." Yine aynı muhâbir Türk gemilerinin bu tarzdaki endâhtlarıyla Queen Elizabeth zırhlısına üç mermi isâbet ettirdiklerini bunlardan birinin bacaya, diğerinin mühendis salonuna vurduğunu üçüncüsünün ise bordanın zırhsız kısmından tekneye duhûl ile içeride infilâk ettiğini kaydeder. Türk gemilerinin İngiliz zırhlılarına, nakliye gemilerine ve sâhile çıkan düşman askerlerine yaptığı ateşin ehemmiyeti görüldükten sonra hemân her gün endâhta devâm edildi.

Bir Topun Namlusu Nasıl Parçalanır?

İtalya ve Balkan Harbi'nde yaptıkları müte'addid endâhtlar ile yıpranmış olan bu eski zırhlıların topları bu aşırtma endâhtlar ile bir kat daha harâb oldu. Barbaros'un vasat taret sancak topunun namlusu parçalanarak on beş kişi mecrûh düşmüştü. Başka bir gün Turgud Re'îs'in baştaretinin iskele topunun mazgaldan feme kadar olan namlu kısmı endâht esnâsında barut tazyîkine tahammül edemeyerek parçalanıp uçtu.

Bu infilâk neticesinde yedi kişi şehîd ve on sekiz kişi yaralandı. Taret dâhilinde bulunan diğer efrâd ve zâbitân ise bütün saçları, bıyıkları, el ve yüzleri yanmış ve bütün elbiseleri barut gazının şiddet-i tazyîkiyle dikiş yerlerinden ayrılarak uçuşmuş olduklarından çırçıplak bir hâlde kurtulmuşlardı.

Barbaros zırhlısı (E-11) tahte'l-bahri tarafından torpido ile batırıldığı zamân aşırtma endâht icrâsına şitâb ediyordu ve bu maksad uğrunda kurban oldu.

Üsküdar Vapurunun Garkı:

1915 senesi Nisanının 27'nci günü sabâhı Gülcemâl, Akdeniz ve Reşid Paşa vapurları binlerce askeri hâmil oldukları hâlde Nara önüne gelerek demirledikleri esnâda Turgud Re'îs zırhlısı da her zamân olduğu gibi mevki'ine gelerek aşırtma endâhta başladı. Birâz ileride Teke Bur-

nu civârında da İngilizlerden müsâdere edilerek Üsküdar tesmiye edilmiş olan (şileb) demirli idi. Dört beş dakika sonra İngiliz sâbit balonu yükselmeye ve bunu müte'âkıb Queen Elizabeth'in otuz sekizlik mermileri nakliye gemilerimizin [173] etrâfına düşmeye başladı. Bu gemiler etrâfına düşen mermilerin kaldırdığı su kütleleriyle örtüldüğü hâlde sür'atle demirlerini kopararak Akbaş ve Gelibolu civârına çekildiler. Ve tâli'in pek nâdir bulunan hüsn-i tesâdüfü sayesindedir ki bu asker dolu gemilere hiçbir isâbet vukû' bulmadı. Yalnız otuz sekizlik âlî feverânlı bir mermi, içinde kendi mürettebâtından başka kimse olmayan (Üsküdar) vapuruna isâbet etti. Bu tek isâbet bu koca şilebin sapsız balta gibi sür'atle batmasına kifâyet etti. İnsanca zâyi'ât yalnız iki kişiden ibâret kaldı. Bu vak'adan sonra Çanakkale'ye gelecek asker ve levâzım yüklü gemiler tehlike mıntıkasına girecekleri zamân birtakım kuyûd ve şurûta tâbi' tutularak tertîbât-ı tahaffuziye alındı. Ve bir gûnâ zâyi'âta meydan verilmedi.

-7-

Çanakkale'de İngiliz Zırhlılarının Batırılması

Goliath'ın Garkı:

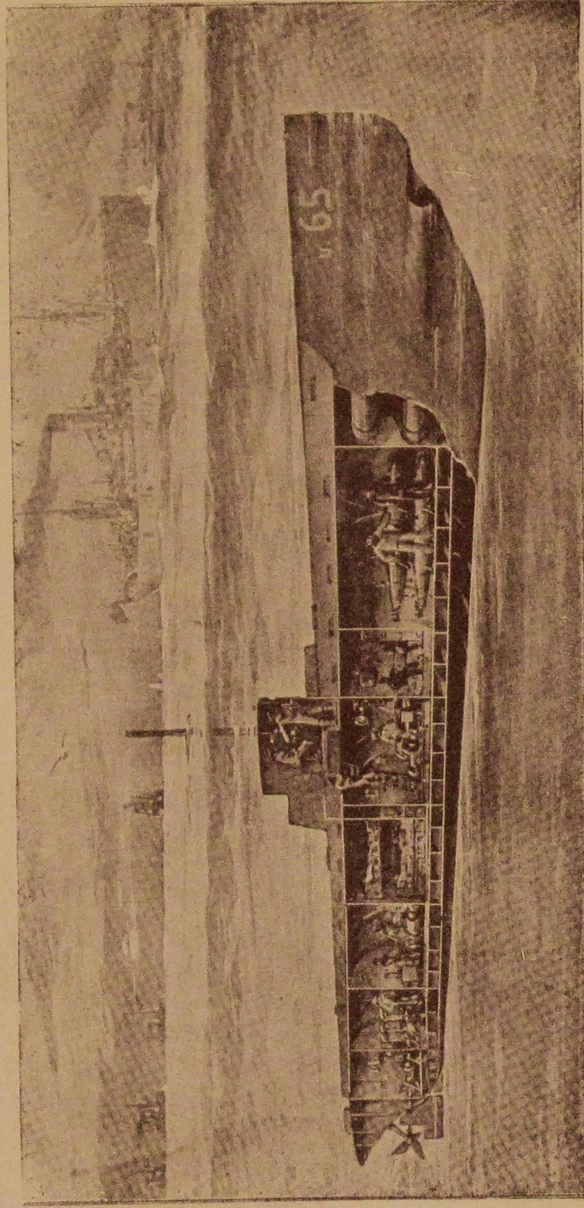
Arıburnu ve Seddü'l-bahir cebhelerinde üç aydan beri bilâ-fâsıla devâm eden muhârebe şiddetini gâ'ib etmemişti. Gece yapılan Türk hücûmlarını gündüzün İngiliz zırhlılarının ateşleri ile himâye edilen mukâbil düşman ta'arruzları ta'kîb ediyordu. Barbaros ve Turgud zırhlıları Arıburnu'na aşırtma endâht yaparak az veyâ çok bir yardımları olduğu hâlde üç tarafdan deniz ile ihâta edilmiş olan Seddü'l-bahir grubuna Türk gemilerinin yardım etmesi mümkün olamıyordu. Yalnız (İntepe)'ye tabya edilmiş olan toplar Anadolu yakasından ateş açarak Seddü'l-bahir İskelesi'ni bombardıman ediyorlardı. Seddü'l-bahir cebhesinin boğaz tarafındaki (Kereviz) Deresi Türk ve Fransız siperlerini birbirinden ayırıyor ve bu cebhenin en kanlı muhârebeleri burada cereyân ediyordu. Gündüz muhârebeleri ile yorgun düşmüş olan Türk askerleri, geceleyin de sâhile pek ziyâde sokulmuş olan bir İngiliz zırhlısının yan ateşleri ile hırpalanıyordu. Mayısın 13'[ü]ncü gecesi Binbaşı Ahmed Bey kumandasında bulunan (Mu'âvenet-i Milliye) muhribi bu zırhlıyı torpidoladı, mürettebâtından ancak yüz kişi kurtulabildi.[10] [174]

10 Türk sefâ'in-i harbiyesinden hemân ekserîsinde birkaç Alman zâbit ve efrâdı bulunuyordu. Mu'âvenet-i Milliye'de bulunmuş olan irtibât zâbiti Binbaşı (Rudolph Firle), Goliath'ın torpidolanmasını şu sûretle anlatmaktadır:

Goliath'ın Batması

Muharriri: Rudolph Firle; Mütercimi Nizâmeddin Süleyman

(10) Mayısda Paşalimanı'nda bulunduğum esnâda Boğazlar Umûm Kumandanı Müşir Amiral (Von Usedom) Paşa tarafından telsiz telgraf ile kal'aya çağrıldım. Müşârün-ileyh bir telgraf ile Çanakkale Boğazı medhalinde bulunan ve Türk kıt'aâtına hiç râhat vermeyen (Goliath) İngiliz sefîne-i harbiyesinin torpido ile hücûm icrâ etmek sûretiyle tahrîbi husûsunda müzâkere etmekliğimizi ricâ ediyordu. Yevm-i mezkûr akşamı hemân Çanakkale'ye müteveccihen hareket ettim. Gün ağarırken Gelibolu önlerinde bulunuyor ve Çanakkale'yi bombardıman eden düşman sefâ'in-i harbiyesinin ağır toplarının mahûf gürültüleri kulakları tırmalıyordu. Bu, gerek karadan ve gerek denizden şiddetli muhârebelerin cereyân ettiği bir gündü. Çanakkale'nin, daha umûmî bir ta'bîrle Türkiye istikbâlinin tâ'yîn

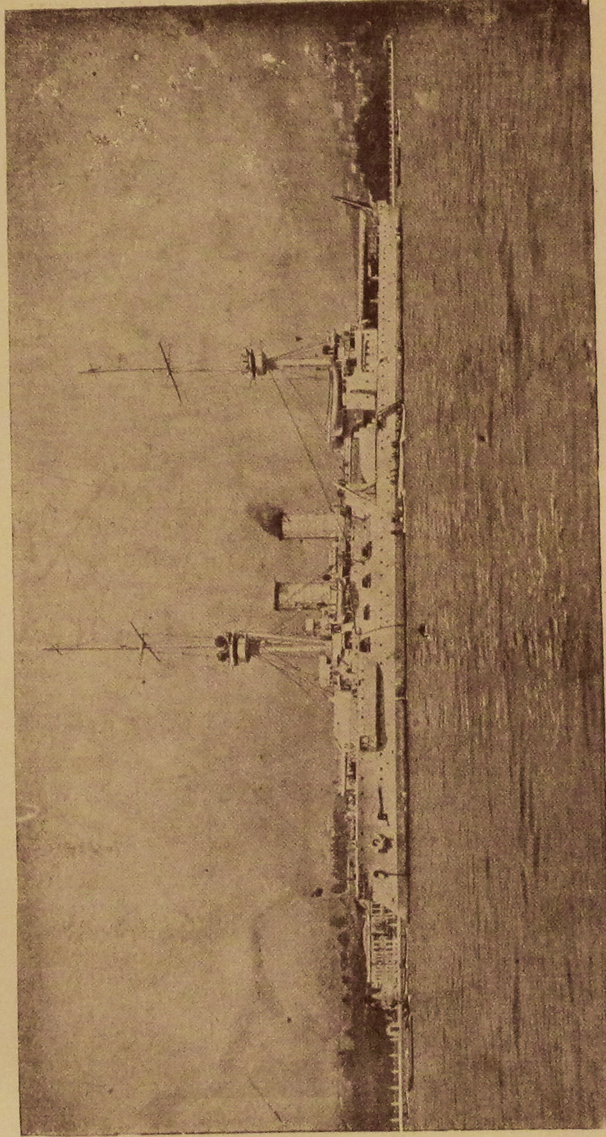
پریسقوپی صویك اوزرنده اولارق سیر ایدن بر تحت‌البحرك مقطعی

Periskopu suyun üzerinde olarak seyir eden bir tahte'l-bahrin makta'ı

21 نومرولی آلمان تحت البحری جبل الطارق بوغازندن گچرکن

21 numaralı Alman tahte'l-bahri Cebel-i Târık boğazından geçerken

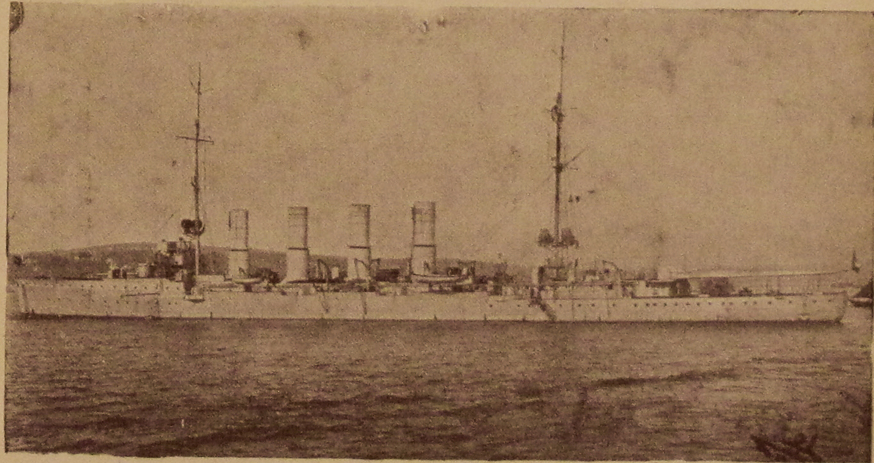

(بارباروس خیرالدین) زرهلیسی

(Barbaros Hayreddin) zırhlısı

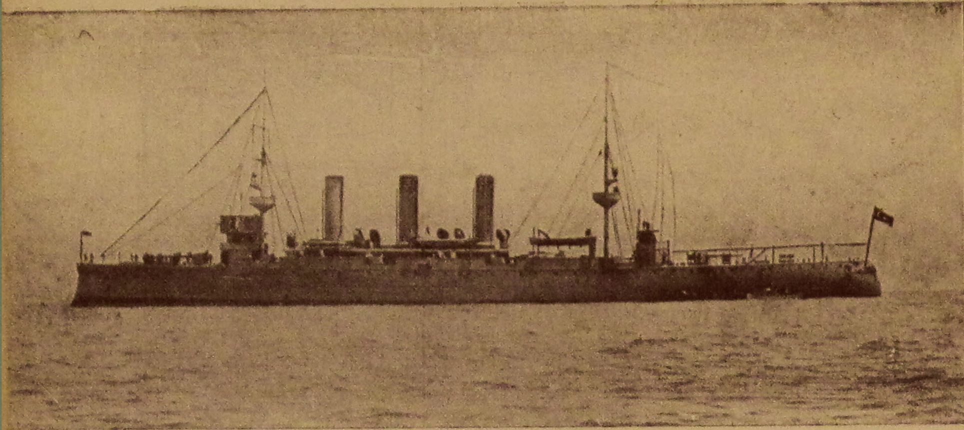
(یاووز سلطان سلیم) زرهلیسی قروزری

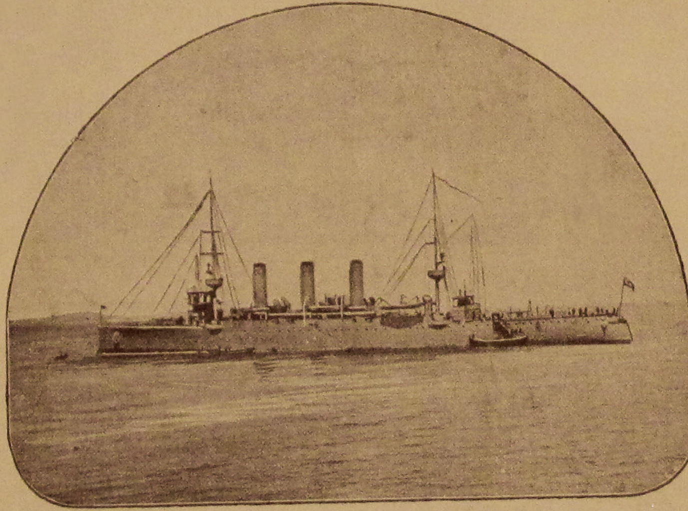
(مدللی) محافظه‌لی قروزری

(Yavuz Sultan Selim) zırhlısı kruvazörü

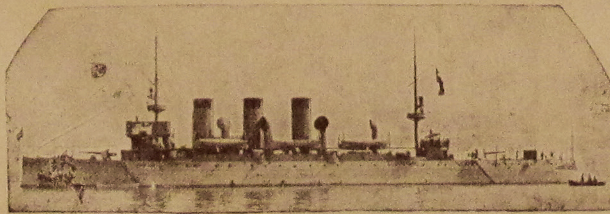
(Midilli) muhafazalı kruvazörü

(حميديه) محافظه‌لی قروزری

(حميديه) محافظه‌لی قروزری

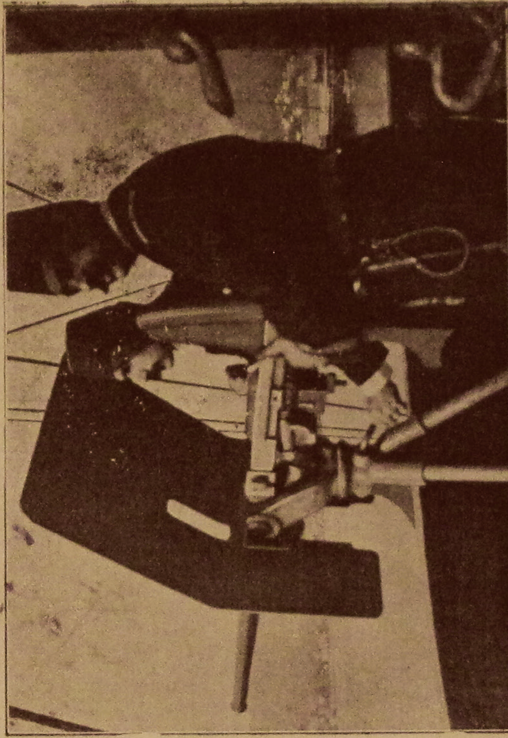

(مجيديه) محافظه‌لی قروزری

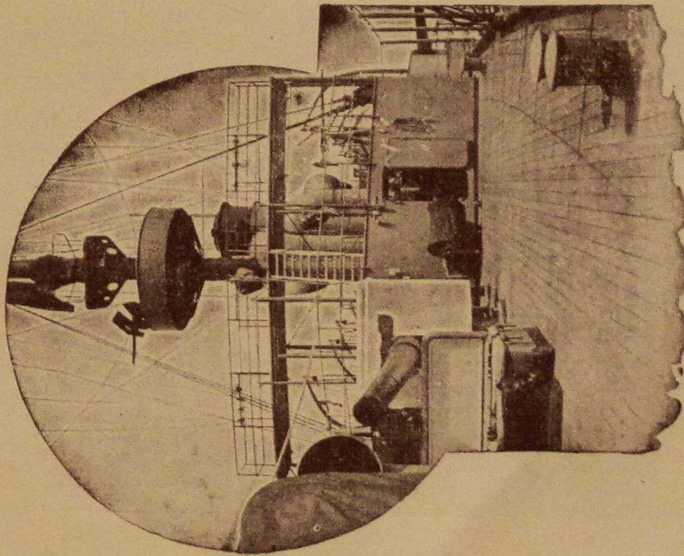
(Hamidiye) muhafazalı kruvazörü

(Hamidiye) muhafazalı kruvazörü

(Mecidiye) muhafazalı kruvazörü

مجیدیه قروازوری چاناقلغنده بر ماکینه‌لی توفك

مجیدیه قروازوری قیچ کوپریسی

Mecidiye kruvazörü çanaklığında bir makineli tüfek

Mecidiye kruvazörü kıç köprüsü

ed[il]eceği bir gündü. Aynı zamânda bir telsiz haberi de Rus donanmasının İstanbul Boğazı'nı bombardımana başladığını bildiriyordu.

Saros Körfezi'nde bulunan (Queen Elizabeth)'in 48 santimetrelik topları Gelibolu'yu bir harâbezâra çevirmiş, ve yer yer dumanlar yükselmekte bulunmuşdu. Gelibolu'nun bu zavallı hâlî beni ve sefînemin bütün mürettebâtını o kadar dilhûn etti ki düşmanımıza olan gayzımız bir kat daha arttı. Çanakkale'ye muvâsalatımızda, rü'yeti bizim için pek nâhoş bir manzara teşkîl eden tarassud balonu da yükselmiş bulunuyordu ve düşman sefâ'ininin gerek medhalden ve gerek Saros Körfezi'nden icrâ ettikleri keşif ateşi telsiz ile tashîh ediyordu. Ötede beride (38) santimetrelik cesîm mermîlerin sükûtundan mütevellid ve bir minâre irtifâ'ında su sütûnları yükseliyor ve buna mukâbeleten Türk kıta'âtının ateşleri, Maydos kurbünde bulunan Barbaros ve Turgud'un yirmi sekiz santimetrelik toplarının aşırtma endâhtları ortalığı cehennemî bir gürültüye boğuyordu.

Bu esnâda henüz muvâsalat eden efrâd, hayvânât, erzâk ve mühimmât ile leb-â-leb dolu bulunan nakliye sefâ'ini de yardımsız bir hâlde kıta'ât ve levâzımâtı suhûletle çıkarabilecek ve kendilerini oldukça emniyet altında bulunduracak bir mahall aramakla meşgûl idiler.

Sâhilde bulunan Amiral Von Usedom'a mülâki olmak üzere sefîneden henüz infikâk ettiğim sırada idi ki ağzına kadar dolu ve henüz tahliyesine bile başlanmayan üç nakliye gemisini Cenâb-ı Hakk mazhar-ı himâye kıldı ve tamâmen boş olan diğer bir dânesine (38)'lik bir mermî isâbet ederek derhâl gark etti.

(Von Usedom), Morto Körfezi'nde emniyet ve sükûnetle yatan, fakat serî' ve mü'essir ateşle kıt'aâtımızı çok iz'âc eden (Goliath) sefîne-i harbiyesinin tahrîbi iktizâ ettiğini ve bir gece hücûmuyla ve bu vazîfenin tarafımdan îfâsı mümkün olup olamayacağının ba'de't-tedkîk bildirilmesini ricâ etti.

Zevâlden sonra ilk iş olmak üzere bir stimbota binerek ve mümkün olabildiği kadar Avrupa sâhilini ta'kîben evvelce dökülen mayın hatları yanlarından selâmetle geçilecek tarîki tesbît ettim ve bu işi de Amiral Souchon tarafından boğazda tarassud hizmetine tahsîs edilen küçük botlarla değil, mürettebât ve eslihası cihetiyle mükemmel bir hâlde bulunan râkib olduğum (Mu'âvenet-i Milliye) muhribi ile icrâya karâr verdim.

Gece hulûl etmeden evvel düşman sefînesinin bir kerede hem gündüzki ve hem de geceki hâlîni tedkîk ve ona göre planımı tesbît ve itmâm etmek üzere ana tarassud mevki'i olan (Erenköy)'üne bir otomobile râkiben gittim, bu sûretle geminin hem gündüz bulunduğu vaz'iyeti görecek, hem de geceleyin ne yolda hareket ettiklerini tesbît edecektim.

Semâ geceleyin yıldızlarla dolu idi. Boğaz medhalinden Bozcaada'ya kadar bulunan ve bütün lombozlarından ziyâlar taşan İngiliz ve Fransız harb sefâ'ini, transportlar her türlü endişeden uzak bir hâlde nûrü'n-nûr bir şehir manzarası irâ'e ediyor. Daha doğrusu bu mükevkeb semâya deniz üzerinde bir nazîre teşkîl ediyordu. Fakat bu sükûnet bir küçük Türk torpidosu tarafından herhâlde ihlâl edilecek, mesrûr kalbler endişelerle doldurulacaktı.

(Morto) Körfezi'nde yatan bu iki İngiliz sefîne-i harbiyesi kıta'âtımızın makineli tüfenk ateşine, toplarla mukâbeleye başladılar. Her iki gemi de gâyet vâzıh bir sûretde görülebiliyordu. Altı destroyer boğaz dâhilinde karakol yaparak hem bu iki gemiyi hem de hâricdeki sefâ'ini muhâfaza vazîfesini îfâ ediyorlardı. Sâhile de dört yüz metreden daha yakın sokulmuyorlardı.

Ben Boğaz'ın Avrupa sâhiline, dik yarların koyu gölgelerine mümkün olduğu kadar sokulmak sûretiyle bu muhriblerin nazarından kendimi son âna kadar kurtaracağımı anladım. Fakat herhâlde bu, yine tâli'in a'zamî lütfuna mazhar olabilmeye bağlı idi.

Nısfü'l-leyle doğru İngiliz gemilerinin ateşi kesildi ve yorgun efrâd istirâhâta daldı. Hücûm için en münâsib zamânın, bu yorgun efrâdın tam derin bir uykuda bulundukları sâat bir ile iki arası olduğuna karâr verdim.

Gündüz olunca Amiral (Usedom)'u ziyâret ederek hulûl edecek gecede hücûmu icrâ edeceğimi söyledim. Vak'ayı Donanma Kumandanlığının da nazar-ı tasvîbine arz ve derhâl cevâb-ı muvâfakat aldım.

Gün; kazan, makine ve eslihayı ihzâr ile geçti. A'zamî himmet torpidolara hasredildi. Çünkü biz zaferi bu silâhlarla elde edecektik. Düşmana hücûm ânına kadar bacadan ne alev ve ne de kesîf duman çıkarmayacaktık.

Keyfiyetden evvelâ gayûr torpido zâbitini haberdâr ettim. Sonra bütün mürettebât kudsî vazîfeyi öğrendi. Herkes büyük bir gayret ve hâhişle işe sarılıyordu. En küçük nikâta kadar her şey mu'âyene edildi. Dümen, dümen makinesi, projektörler tekrâr tekrâr prova edildi. Bir müsâdeme mayına isâbet tehlikelerine karşı hâzırlık yapıldı. Lüzûmu olmayan bütün eşyâ sefîneden çıkarıldı. Esâsen Nara'dan Boğaz medhaline kadar mesâfe kısa idi.

Avdet ihtimâlini pek de nazar-ı dikkate almıyordum ve o gemide de bunun bir misâli vardı. Takrîben iki ay evvel cesûr (Demirhisâr) botu İzmir'den bir hurûc yapmış, fakat nihâyet mürettebâtı tarafından sefîne tahrîb edilmişti ve ben de böyle düşünmekte haklı idim. Evvelâ mayın hatlarını selâmetle geçmek tehlikenin en ibtidâ ki ve en büyüğünü atlatmak demekti. Vukû'âtın sonrası artık kendi kendine inkişâf edecekti.

Âkıbet akşam hulûle başladı. Mürettebât beyâz peynir ve ekmekten ibâret olan akşam yemeğini yedi.

Saat (19)'da (ba'de'z-zevâl 7) demir aldım ve Maydos önünden i'tibâren sâhile yakın ve gâyet ağır bir yol ile yılan-kâvi seyrederek mayın hatlarını geçmeye başladım. Sâhile o kadar yakın geçiyor idim ki bir def'a sefîne hafîfce ka'r-ı bahre süründü ise de bir ziyânı olmadı. Hücûm zamânını beklemek üzere saat (19,30)'da bir küçük burun ile medhalden görülmeme hâ'il olan Soğanlıdere'nin ağzına, bir istihkâmın tam önüne demirledim. İngiliz karakol muhriblerinin buraya kadar mayın tehlikesinden dolayı gelemeyeceklerini tahmîn ediyordum. Medhal tarafı henüz aydınlık idi.

Birâz sonra her akşamki program vechile Morto Körfezi'ndeki sefâ'in-i harbiye ademe kavuşacakları bu son gece ateşlerini de icrâya başladılar. Kendileriyle tanışacağımız saat hulûle başlıyordu. Haritayı tekrâr tekrâr tedkîk muhtelif hâllere göre tarîk-i azîmet ve avdeti hesâb ettim. Nöbetçi varda bandıraya, beni nısfü'l-leylde uyandırmasını emr ile uyumak üzere seyir kamarasına çekildim ve bir sandalye üzerinde mümkün olabilen rahatla uyudum.

Tam nısfü'l-leylde uyandırıldım. Bu latîf Mayıs gecesinde mehtâb yoktu. Ortalık zifiri bir karanlığa bürünmüştü. Yalnız şi'r olarak semâda yıldızlar ve musikî olarak da topların yeknesak velveleleri vardı.

Zâbitân ve efrâdı bir def'a daha toplayıp birbirimizle veda'dan sonra vazîfeye sevk ettim. Sonra da zâbitânı yegân yegân vazîfeye tevzi' ve kendilerine sür'atle izâhât da bulundum. (Sebelin,) baştopla baştorpido tiyuba, (Andreae) kıçtopla kıçtaki tiyuba me'mûr oldular. Her üç tiyubun çavuşları olan (Stamm), (Buskohl), (Eggers)'i köprü üzerine yanıma çağırdım. Bu sûretle hedefi lâyıkıyla görerek tanımaları fırsatını elde ettiler.

En iyi varda bandıralardan biri olan işâret me'mûru gedikli nâmzedini de bir el işâret fenerini hâmil olduğu hâlde projektör başına gönderdim. (Jendrszock)'a nısf-ı filotillamda daha iyisini hiç de aratmayacak kadar makineleri hüsn-i isti'mâl eden bu makine gediklisine de ta'lîmât-ı lâzıme verdim.

(Odessa) ve diğer seferlerimde dümen başında bulunarak a'zamî mahâretle gemiyi sevk ve idâre eden Türk serdümeni bu sefer de dümen başına getirdim. Hem bu sûretle Türklerin de hissiyâtını okşamış olacaktım. Toplar da Türk mürettebât tarafından donatıldı. Çok gayûr vazîfe-şinâs olan Türk mürettebât büyük bir sükût ve itâ'atle vazîfelerine sarıldılar.

Ses çıkarmadan, yavaş yavaş demirimizi aldık ve sefîne pruvasını Boğaz medhaline çevirdik. Boğaz'ın Avrupa sâhiline takrîben elli metre mesâfeden seyre başladık. Demir mahallinden Morto Körfezi'ne kadar olan mesâfe ancak beş mil kadar idi. Yirmi dakika sonra hedefe oldukça yaklaştık. Beş dakikaya kadar tamâm karakol hattı üzerinde bulunacağız. İşte takrîben iki yüz metre mesâfede ve iskele kemere istikâmetinde önümüzden geçmek üzere bir torpido muhribi ihtimâl üzerimize döne-

cek. Fakat bizi görmeden geçip gitti. Nihâyet karanlıklar içerisinde sudan yükselen bir gemi heyûlâsı kalın direkler ile bacalar görülebildi. Dümeni iskeleye kırarak sefînenin başını sâhilden boğaz sularının ortasına çevirdim ve bu sûretle, hücûm mesâfesini ve endâht vaz'iyetini ihzâra muvaffak oldum. Demir üzerinde uyuyan ve artık tamamen görülebilen bu teknenin baş tarafında köprü üzerinden bir mors lambasıyla işâret verilmeye başlandı. Her ihtimâle karşı hâzırlanmıştım.

Projektör başında bulunan varda bandıra neşeli sedâ ile sordu: Yüzbaşı efendi, İngilizler parola soruyorlar, ne cevâb vereyim?

- Siz de aynını tekrâr ediniz, dedim.

Herhâlde İngilizleri tekrâr su'âl sormaya sevk ile vakit kazanmak istedim. Varda bandırada elindeki işâret feneri ile üç hat çekti, buna üç hat ile cevâb verildi. İngilizlerin üçüncü def'a olarak işâret lambalarını kullanmaya başladıkları ânda gecenin bu uyuyan sükût ve karanlıkları içerisinde benim endâht kumandam işitildi ve sancak baştorpido tiyubundan çıkan torpido hedefine sür'atle atıldı. Birkaç saniye sonra bunu bir ikinci ve üçüncü torpidolar ta'kîb ettiler ve üçü de hedefi buldular. Bu sonuncu torpido ihtimâl geminin kıç tarafındaki cebhâneye tesâdüf etti ve müdhiş bir sedâ îka' ile direk irtifâ'ına kadar bir alev çıkardı. Artık vak'anın bundan sonraki kısmına pek o kadar dikkat edemedim. Gemi siyâh bir duman kütlesine bürünerek sancak tarafına sür'atle batmaya başladı. Cân-hırâş bir gürültü oldu. Arkada yatan ikinci bir geminin projektörleri derhâl açıldı. Bu gürültüler Türk ve İngiliz muhâribleri de ayağa kaldırdı. [Sâat kable'z-zevâl "1,07", Mayıs (13) Pazar günü]

Bu üç mükemmel torpidoyu düşman gemisine gönderdikten sonra bu gece için artık başka torpidoya lüzûm kalmamıştı. Üzerime açılan projektörlerden ve yaklaşmakta olan düşman gemilerinin ateşlerinden uzaklaşmam îcâb ediyordu. Döndüm ve mayınlardan sâlim nikâtı a'zamî sür'atle seyr ile geçtim ve telsiz ile de vak'ayı Donanma Kumandanlığına iş'âr ettim. Mayın hatlarından emniyetle geçebilmek üzere ortalığın aydınlanmasını beklemek lâzımdı. Sâat ikiye gelmişti. Ma'amâfih sabâha daha vakit vardı. Uyumak imkânı çoktan gâ'ib olmuştu. Burada yine her ân düşman muhriblerinin hücûmuna ma'rûz kalabilirdik. Bu sebebden müteyakkız bulunmalı idik. Köprü üzerinde bana pek lezzetli gelen ve o kadar neş'e-i dimâğıma güşâyiş veren bir kahve içtim.

Sabâhın ilk ışıkları (Truva) harâbeleri üzerinden parlamaya başladı. Sâat beşde buradan demir aldım ve hareket ettim. Çanakkale'ye muvâsalatımda donanma kumandanı olan Amiral Souchon'dan şu telgrafı aldım. "Mu'âvenet[i] iyi yaptınız".

Geceleri muhârib efrâda hiç rahat vermeyen bu müz'ic düşman vücûdunun ortadan kalkması dolayısıyla sâhilin her iki tarafından yükselen alkış nidâları arasında sefîne süzüldü ve Paşalimanı'na âzim oldu.

Sabâhleyin yükselen bir tayyâre (Morto) Körfezi'nde, bir gece evveli mahûf bir düşman gemisinin yattığı yerde ancak su sathında yağ ve petrol lekeleri kaldığını bildirmişti. Paşalimanı'nda bulunan nısf-ı filotillaya mensûb mütebâkî sefâ'ine, tahte'l-bahirlere karşı ittihâzı lâzım gelen tedâbîr hakkında ta'lîmât vererek İstanbul'a hareket ettim ve Cuma günü sabâhleyin bütün evleri alsancaklara bürünen pencerelerinden binlerce mendil sallanan Boğaziçi'nin her iki sâhili arasından geçtim. Zâbitân ve efrâdı kıç tarafda tabur olarak müzika ile bizi istikbâl eden Yavuz'a, üç boş torpido tiyubumuz tevcîh edilmiş olduğu hâlde yaklaştık ve rıhtımdaki mahall-i mahsûsumuza bağladık. O kadar vazîfe-şinâs olan Türk serdümenin gözlerinden yaşlar dökülüyor ve ilk def'a belki bir ân için vazîfesini unutuyordu.

İlâve- Bâlâdaki tafsilâtı okuyan kâr'ilerin nazar-ı dikkatini celb ettiği üzere bu makaleyi yazan (Rudolph Firle) bu vak'anın bütün icrâ'ât ve şerefini gemide bulunan üç veya dört Alman gedikli zâbiti ile kendine hasretmiştir. Halbûki Binbaşı Ahmed'in kumandasında bulunan (Mu'âvenet-i Milliye)'nin bütün zâbitân ve mürettebâtı Türk olup tamâmen Türkler tarafından sevk ve idâre ediliyor. Yalnız umûm Türk Donanmasının kumandasını uhdesine alan Amiral Souchon tarafından her gemide olduğu gibi birkaç Alman zâbit ve gediklisi bulunduruluyordu. Bu hakîkati setr ederek bütün şerefi yalnız kendilerine hasretmek çok garîb bir zihniyetdir.

Çanakkale'de Alman Tahte'l-bahirleri:

Bu vak'adan beş on gün sonra Kıdemli Yüzbaşı (Hersing) kumandasında bulunan (U-21) Alman tahte'l-bahri ilk def'a olarak Çanakkale'ye geldi. Ve Mayısın (25)'[i]nci [175] Pazar günü zevâl vakti Arıburnu'ndaki Türk mevzi'lerini topa tutan (Triumph) zırhlısını torpidoladı. Yedi dakika sonra (Triumph) batıp gitti; sefînenin [176] torpido ağları hiçbir fâ'ide vermedikten başka mürettebâtın tahlis-i ameliyesine de mâni' oldu ve ancak altmış kişi kurtarılabildi.

[177] Alman tahte'l-bahirlerinin Boğaz önünde fa'âliyete geçmesi İngilizleri müşkil bir mevki'e koydu. Şimdi (Queen Elizabeth), (Lord Nelson), (Agamemnon) gibi yeni zırhlılar [178] (Mondros)'un mahfûz limanına ilticâ etmişler, İngiliz amirali forsunu yirmi beş senelik eski bir gemi olan Majestic'e nakletmişti.

Mayısın 23'[ü]ncü günü sabâh saat "6,40'da" (U 21) bunu da kemâl-i muvaffakiyetle torpidolayarak batırmaya muvaffak oldu. Bu geminin esnâ-yı garkında bulunmuş olan (Daily Telegraph) İngiliz gazetesinin ma'rûf muhâbiri (Sir Ashmead Barlett) vak'ayı şu sûretle anlatmaktadır.[11][179]

> "Yatağım kıç taret üzerindeki güverteye serilmişti. Derhâl yatarak derin bir uykuya daldım. Saat altıyı çâr-yek geçeye kadar hiç uyanmadan uyumuşum. Bir aralık gözümü açtım ve nöbetçiye saati sordum. Mûmâ-ileyh 'Saat altıyı çâr-yek geçiyor efendim' dedi. Henüz pek erkendi. Öbür tarafıma döndüm, tekrâr uyumuşum. Saat altıyı kırk dakika geçerken birdenbire birçok ayak sesleri işittim. Neferlerden birinin ayağı yatağıma takılarak üzerime yuvarlandı. "Ne oluyoruz?" su'âlime karşı mühtezz bir ses ile "Üzerimize bir torpido geliyor" cevâb-ı müdhiş ve sâkitini verdi. Ayağa kalkmaya davrandığım sırada müdhiş bir infilâk bütün gemiyi sarstı. Ben de tekrâr yatağımın üzerine yuvarlandım. (Majestic) derhâl iskele cihetine meyletti ve öyle kaldı. Gemide müdhiş bir fa'âliyet hüküm sürüyordu. Neferler, zâbitân öteye beriye koşuyorlar, emirler veriliyor, filikalar mayna ediliyordu.
>
> Her ne kadar birçok günden beri torpillenmek ihtimâline kendimi alıştırmış isem de bu ihtimâlin birdenbire mübeddel hakîkat oluvermesi sinirlerimi fenâ hâlde zedelemişti. Derhâl cankurtaran simidimi yakaladım ise de henüz şişirilmemiş olduğunu gördüm. Binâ'en-aleyh suya iyi bir cankurtaran olduğu hâlde atılmak tasavvurâtım alt üst oldu.
>
> Gâ'ib edilecek vakit yoktu. (Majestic) gittikçe mâ'-il bir vaziyet alıyordu. Artık geminin son dakikalarını yaşadığını anlamak için mâhir bir bahriyeli olmaya ihtiyâc yoktu. Derhâl üst güverteye fırladım ki burada müdhiş bir kalabalık vardı. Herkes geminin bordasından kayarak denize atılıyordu. Birdenbire siyâh bir duman etrâfımı ihâta ederek gözlerimi yaktı ve boğazımı kuruttu, az daha boğulacaktım. Bunun infilâkdan mütevellid duman olduğunu bi'l-âhire anladım. Torpil ağları gerilmiş olduğundan denize atlarken bu ağların içine düşmemekliğim lâzımdı. Ağsız bir yer ararken birdenbire arkadan bir hücûm vâki' oldu. Ben de doğruca büyük bir kuvvetle ağın içine düştüm. Derhâl gözlerimi açtım. Elimde el'ân bir işe yaramayan cankurtaranı sımsıkı tuttuğumu görünce gülmekten men'-i nefs edemedim.

11 Ahmed Cemâleddin Bey'in tercümesinden.

Kendimi güç belâ torpido ağlarından dışarı çıkarabildim. Etrâfımda yüzlerce bahriyeli yüzüyordu. Bütün kuvvetimle yüzmeye çalışıyor ve batan gemiden uzaklaşmaya çalışıyordum. Zirâ bir sefîne gark olduktan sonra sath-ı deryâda bir girdâb hâsıl ediyor ve bu girdâb [180] sâhasında bulunanları denizin dibine çekiyordu... Nihâyet birâz ilerledim. Büyükçe bir direk parçası gözüme ilişti. Her ne kadar direk ile aramızda kırk elli metreden fazla bir mesâfe yok ise de artık pek ziyâde kuvvetden düşmüş olduğumdan direk parçasına kadar yetişebileceğime pek inanamıyordum. Ancak muhât olduğum tehlike kuvvet ve kudretimi tezâ'uf ettirmiş olduğundan cân havliyle yüzmeye başladım.

Yüzerek kat'ına mecbûr olduğum bu elli metrelik mesâfeyi müddet-i hayâtımca unutamayacağım. Deniz sâkin olmakla berâber o kadar korkunç idi ki morumtırak suların muzlim derinlikleri arasında istirâhat-ı ebediye[ye] dalmak tüylerimi ürpertiyordu. Oh! Nihâyet direğe el atabilmiştim. A'mâk-ı kalbimden öyle bir sevinç hissettim ki hayâtın bir insân nazarında ne kadar ehemmiyetli olduğunu o zamân anladım. Hayatımı kurtaran direk parçasına iki elimle sarılarak birâz nefes aldım. Sonra yavaş yavaş kendime gelerek ata biner gibi direğe bindim ve ancak o zamân batmakta olan (Majestic)'e bakmak hâtırıma geldi. (Majestic) hemân hemân alabora olmuştu. Bulunduğum cihetden ancak geminin bir bordasını görebiliyordum. Artık gemide kimsenin kalmadığı muhakkakdı. Zirâ bu vaziyetde duran bir gemide insânın yürüyebilmesi kâbil değildi... Birdenbire gemi büsbütün alabora oldu. Fakat şâyân-ı hayretdir ki öylece, karinası semâya müteveccih müddet-i medîde su üstünde kaldı. Bedbaht (Majestic) bir türlü batmak istemiyordu. Nihâyet bu gemi de Akdeniz'in mavi dalgalarına gömüldü."

Bu tahte'l-bahir Haziranın 27'nci günü Seddü'l-bahir önünde (5.500) tonluk (Carthage) nakliyesini torpidoladı. Eylül bidâyetinde ise Pula'dan yola çıkmış olan iki küçük Alman tahte'l-bahri Boğaz'a dâhil oldu.

Alman tahte'l-bahirlerinin fa'âliyeti üzerine düşman sefâ'in-i harbiyesi Çanakkale'den uzaklaşarak meydanı muhriblere bıraktılar ve bir müddet sonra da büyük toplarla mücehhez olan monitörleri getirdiler.

Anafartalara Asker İhrâcı

1914 Kânûn-ı sânisinde medhal istihkâmlarının bombardımanı ile başlayan Çanakkale seferi şimdi büyük bir sahne-i harb olmuştu. On sekiz Martda İngiliz ve Fransız donanmasının uğradığı büyük mağlûbiyetden sonra Gelibolu'ya asker ihrâc ederek istihkâmâtı geriden hücûm ile ıskât etmek planı da suya düşmüştü. Bi'l-hâssa üç İngiliz zırhlısının Türk ve Alman torpido muhribi ve tahte'l-bahirleri tarafından birbiri peşine [181] batırılması abluka filosunun ve bi'n-netîce düşman kuvvetinin bir kolunu kırmıştı; artık İngiliz ve Fransız muvaffakiyeti yarı yarıya azalmıştı. Fakat İngilizler hemân me'yûs olacak takımdan değillerdi. Binâ'en-âleyh Kilidü'l-bahir'e hâkim olan (Kocaçimen) Tepesi'ni bir baskın ile ele geçirmek için büyük bir ihrâc hareketi daha yaptı. Ağustosun 6'ncı günü akşamı beş İngiliz fırkası (Suvla) Koyu'na ihrâc edilerek Anafarta Ovası'na ba'de (Kocaçimen) Tepesi'ne hucûm ettiler. İngiliz askerleri tam (Kocaçimen) Tepesi'ne İngiliz bandırasını rekz edecekleri zamân karşılarında Türk'ün azimkâr kumandanı Mustafa Kemâl Bey (El-yevm Re'îs-i Cumhurumuz Mustafa Kemâl Paşa hazretleri) tarafından sevk ve idâre edilen 49'uncu Fırka çıktı ve düşmanı Anafarta Ovası'na tard etti.

Gelibolu Yarımadasının Tahliyesi

Anafartalar'da Ağustosun yedisinden Kânûn-ı evvelin yedisine kadar dört ay devâm eden kanlı muhârebelerden sonra İngiliz azm ve inâdı kırıldı. 1915 Kânûn-ı evvel 6/7 gecesi düşman Anafartalar ve Arıburnu cebhelerini tahliye etti. Bundan bir ay sonra Kânûn-ı sâni 1916 8/9 gecesi Seddü'l-bahir cebhesini de tahliye ederek Gelibolu Yarımadası'ndan uzaklaştılar.

İngilizlerin terk ettikleri malzeme, mühimmât ve erzâkın mikdârı pek çok idi. İngiliz gemileri bunları tahrîb etmek için bi'l-âhire boş yere ateş açtılar.

Bulgarların 1915 Teşrîn-i evvelinde düvel-i merkeziye lehine olarak harbe duhûlu ve Sırbistan'ın ezilerek Türkiye ile Avusturya ve Almanya arasında şimendüfer münâkalesinin te'mîni ve bu sûretle Çanakkale'nin şimdiye kadar mahrûm olduğu topçu cebhânesine kavuşmak ihtimâli bu tahliyeyi tesrî' etmişti.

Sekiz ay on dört gün süren Çanakkale'de bir ölüm makinesi işledi; Türk, Fransız, İngiliz gençliğinin büyük bir kısmı bu meş'ûm makinenin dişlerine takılarak mahv oldu. Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye'nin târîh-i harb külliyatından (Çanakkale Muhârebâtı) isimli kitâbda Çanakkale'deki zâyi'âtımız: [182]

55.127	Şehîd
100.177	Mecrûh
10.067	Gâ'ib
21.498	Emrâz-ı Muhtelifeden Vefât
64.440	Zu'afâ
351.308	

gösterilmektedir.

Düşman ordusunun zâyi'âtı İngilizlerden:

1.745	Maktûl Zâbitân
3.143	Mecrûh Zâbitân
353	Gâ'ib Zâbitân
26.455	Maktûl Efrâd
74.754	Mecrûh "
10.901	Gâ'ib "
98.683	Zu'afâ "
216,032	

Fransızların yalnız Teşrîn-i sâni bidâyetine kadar verdikleri zâyi'ât:

183	Zâbit	Maktûl
3.569	Efrâd	
355	Zâbit	Mecrûh
16.564	Efrâd	
45	Zâbit	Gâ'ib
5.957	Efrâd	
20.773	Zu'afâ	
47.745		

[183] bâliğ oluyordu ki bundan sonraki iki aylık zâyiʿât bu mikdâra dâhil değildir. Zâyiʿât istatistiklerinde görüldüğü üzere İngiliz ve Fransızların Çanakkale'ye sevk ettikleri 600.000'i mütecâviz askerîn nısfından fazlası mecrûh ve maktûl düşmüştür. Maddî zâyiʿâtın mikdârı ise tasavvurun fevkindedir.

-8-

Karadeniz'de Tarafeyn Kuvvâ-yı Bahriyesi

Karadeniz'de cereyân eden muhârebât ve harekâtı tedkîk etmezden evvel her iki tarafın kuvvâ-yı bahriyesini tedkîk edelim. (Yavuz) ve (Midilli) kruvazörlerinin iltihâkıyla Türk Donanması birdenbire büyük bir kuvvet ve kudret kazanmış ise de Rus Karadeniz donanması da şâyân-ı ihmâl bir kuvvet değildi. Bi'l-hâssa der-dest-i inşâ olan kuvvetli Rus drednotlarından her biri (Yavuz)'dan kuvvetli eslihaya mâlikdi. Âtîdeki cedvel bu sefâ'in hakkında kâfî derecede bir fikir vermeye kifâyet eder.

Rus Karadeniz Donanması:

Esâmî	**Tonilato**	**Sürʿat-i mil-i bahrî**	**Târîh-i inşâ**	**Eslihası**				
				30,5 cm	25 cm	20,5 cm	15 cm	7,5 cm
Ioann Ziatoust	13.000	17	1906	4	00	4	12	14
Evstafi	13.000	16	1906	4	00	4	12	14
Pantelimon	12.800	16	1900	4	00	0	16	14
Rostislav	9.000	15	1896	0	4	0	8	00
Sviatitelia	13.500	16	1893	0	4	0	8	00
				12	8	8	56	42
				28			56	42

[184]

Muhâfazalı kruvazörler				**15 cm**	**7,5 cm**
Kagul	6.800	23	1902	12	12
Pamiat Merkuria	6.800	23	1903	12	12
				24	24

Muhribler:

Kapudan Baranov sistemi dört kıtʿa muhrib	650	25	1906	bir kıtʿa 12 ve beş kıtʿa 7,5 cmʼlik top üç kıtʿa 45 cmʼlik torpido tiyubu
Zavidnyi sistemi dokuz kıtʿa muhrib	400	26	1903	iki kıtʿa 7,5 cmʼlik top iki kıtʿa 45 cmʼlik torpido tiyubu
Strogiy sisteminde dört kıtʿa muhrib	300	26	1901	iki kıtʿa 7,5 cmʼlik top iki kıtʿa 45 cmʼlik tiyub

(125) ton mâ'-i mahrec ve (12) mil sür'atinde dört kıt'a ganbot ile (120) ilâ (600) tonluk yedi aded tahte'l-bahir.

Sefâ'in-i Mu'âvene:

Rion Sefînesi	12.000 ton	(Mekteb gemisi)
Kronshtadt "	16.500 "	Tahte'l-bahir ana gemisi
Almaz "	3.300 "	Rukûb-ı imparatoriye mahsûs yat
Berezan "	5.000 "	Mayın gemisi
Dune "	1.650 "	Hizmet-i muhtelife için nakliye
Bug "	1.400 "	
Dinyeper "	9.000 "	
Poti "	3.500 "	
Batum "	2.000 "	

[185]

Derdest-i İnşâ-ı Sefâ'in

Drednotlar:

Esâmî	Mâ'-i Mahrec	Sür'at	Eslihası (30,5 cm'lik)	Eslihası (13 cm'lik)	Mahall-i inşâ
İmparatoriçe Mariya İmparator Üçüncü Aleksandr İkinci Katerina	23.400	21	12	20	Nikolayev

Kruvazörler:

Esâmî	Mâ'-i mahrec	Sür'at	Eslihası (30,5 cm'lik)	Eslihası (13 cm'lik)	Mahall-i inşâ
Amiral Lazarov Amiral Nahimov	6900	30	00	15	Nikolayev

Muhribler:

Esâmî	Mâ'-i mahrec	Sür'at	Eslihası (30,5 cm'lik)	Eslihası (13 cm'lik)	Mahall-i inşâsı
Bespokoinyi sistemi dokuz muhrib	1100	35	Her biri üç kıt'a (10,2) santimetrelik top ile beş kıt'a (45) santimetrelik torpido tiyubu		

Tahte'l-bahirler:

Kashalot sistemi	620/800 mâ'-i mahrec	Eslihası
-	-	?

1911 senesi Teşrîn-i evvelinin otuzunda Nikolayev'de omurgası vaz'-ı destgâh edilen İmparatoriçe Mariya (1915) Temmuzunda; 1912 senesi Eylül bidâyetinde yine Nikolayev'de inşâsına başlanan (Katerina) ve (Aleksandr) sefîneleri de (1916) senesi ilkbaharında denize indirilmişlerdir. Amiral Nahimov ve Lazarov kruvazörlerine gelince Baltık Filosuna mensûb (Svetlana) kruvazörünün eşi olmak üzere (1913) senesi yaz mevsiminde Nikolayev destgâhlarına sipâriş edilmiş olup 1916 senesi sonbaharında hitâm bulmaları lâzım idi. Nikolayev'in Türk ve müttefikleri tarafından işgâli esnâsında bu kruvazörlerden birisi denize indirilmiş olup techîzâtı ikmâl edilmek üzere olup diğeri henüz kızakda idi.

Karadeniz-Rus Sevâhili:

Türkler tarafından (Karadeniz) veyâ (Bahr-i Siyâh), Ruslar tarafından (Çyornoye More), [186] Avusturya ve Almanlar tarafından (Schwars) nâmıyla yâd edilen bu iç denize verilen isimlerin ma'nâsı yekdiğerinin aynıdır. Bu sebeb-i tesmiye hakkında muhtelif rivâyât vardır. Fırtınalardan ilticâ etmek için adalardan ve limanlardan mahrûm olması yüzünden seyr ü seferin tehlikeli olması sebebiyle yelken gemilerinin fırtınalı havâda sâhile düşmek tehlikesine uğradıkları zamân (kara) diye izhâr-ı havf etmeleri de bu rivâyât cümlesindendir. Eski Yunanlılar diğer milletlerin aksine olarak (mihmân-nüvâz) ma'nâsına olan (Pontos Axeinos) nâmını vermişlerdir.

Bulgaristan sâhilinde (Burgaz) Körfezi'nden, Kafkasya sâhilinde (Saint Nikola) mevki'ne kadar imtidâd eden tûl-i a'zamî (627) ve en geniş mahallî (Melensu)'dan (Odessa)'ya kadar (333) mildir. Fakat Kırım Yarımadası'nın denize doğru çıktığı mahallerde bu arz pek ziyâde tenâkus ederek (144) mile tenezzül eder. Mesâha-i sathiyesi (180) bin mil murabba'dır. Rusya, Türkiye, Romanya, Bulgaristan gibi Karadeniz sâhiline mâlik olan hükûmetlerden en ziyâde sevâhile mâlik olan hükûmet Rusya'dır. Tuna Nehri'nin şimâl ağzı olan (Kilya) Kanalı'ndan Kafkas hudûdunda kopmuş burna kadar imtidâd bu uzun sâhil müdâfa'asını teshîl etmek üzere on mıntıkaya taksîm edilerek her birinin başına bahriye ümerâsından bir kimse geçirilmiştir. Her mıntıka dâhilinde bulunan mevâki'-i müstahkeme, işâret istasyonları, fenerler bahriye zâbitânı kumandasında olarak mıntıka re'îsinin emrinde bulunur.

Birinci Mıntıka- Tuna Nehri'nin (Kilya) ağzından (Odessa)'ya kadar imtidâd eden birinci sâhil mıntıkası büyük tuzlu göller ve bunlara munsabb olan dereleri hâvî olan münhatt bir arâzîyi ihtivâ eder. (Dinyester) Nehri'nin munsabb olduğu büyük gölün medhali pek sığdır. Bu mıntıka üzerinde (Akkirman) Kasabası'ndan başka mühim bir mevki' yoktur. Ma'amâfih burası da müstahkem değildir.

İkinci Mıntıka- (Fontanka) Burnu'ndan (Demberowski) mevki'ne kadar imtidâd eden ikinci mıntıka bi'l-hâssa (Odessa) ticâret şehrini ihtivâ eder. (Odessa) vâkı'â açık bir ticâret şehri olmakla berâber harb esnâsında bataryalar ve mayın tarlaları ile sedd edilmişti. (Lost Doref) mevki'inden başka sâhilin diğer kısmı kayalık banklarla dolu ve yamaçlar sarp olduğu cihetle asker ihrâcına elverişli değildir.

Odessa Limanı: Takrîben beş yüz bin nüfûsa mâlik olan (Odessa), Karadeniz'in en mühim ihrâcât mevki'i olup sun'î mendirek ve rıhtımlar ile vücûda getirilen liman [187] (700.000) metre murabba'ı mesâha-i sathiyesinde ve 7,5 metre umkunda olup bütün rüzgârlardan masûndur. Mendirek hâricindeki demir mahallî cenûb ve cenûb-i şarkî rüzgârlarına ma'rûzdur. Limanın

üç tarafı rıhtım ve iskelelerle muhâtdır. (1.200) metre tûlünde olan dalgakıranın nihâyetindeki direğe fırtına işârâtı çekilir. Rıhtım üzerinde baştanbaşa şimendüfer hattı geçer. Ayrıca köprüler üzerinde dört kilometre tûlünde bir şimendüfer hattı vardır. Rıhtımın her tarafı elektrik ile tenvîr edilir. Rıhtım altı kısma ayrılmıştır:

1- Asker irkâb ve ihrâcı ve hükûmete âid buğday nakliyâtı icrâ edilir. Bu rıhtımda buğday tahmîline mahsûs elevatörler mevcûddur. Gönüllü filosu gemileri de buraya yanaşır.

2- Rus Seyr-i Sefâ'in Kumpanyası vapurları ile ecnebî vapurların yanaşmasına mahsûsdur.

3- Kömür depolarını ihtivâ eder.

4- Kafkas sâhiline ve Azak Denizi ile Batum hattına işleyen vapurlar yanaşır.

5- Muhtelif kumpanyaların vapurları yanaşır. Burada Rus Seyr-i Sefâ'in Kumpanyası'nın bir fabrikası ile diğer bir fabrika daha vardır ve 4.800 tonluk gemilerin isti'âbına elverişli bir havuz da bulunur.

6- Gaz, neft, petrol depolarını ihtivâ eder.

Odessa-İstanbul ve Odessa-Batum kabloları İngiliz Eastern Kumpanyası'nın malıdır. Odessa, Sivastopol, Kerch, Poti, Batum arasında hükûmet kabloları vardır. Ayrıca kuvvetli bir telsiz telgraf istasyonu da vardır.

Üçüncü Mıntıka- (Dembrowski)'den (Tendra)'ya kadar imtidâd eder. (Nikolayev) ve (Ushakov) gibi mevâki'-i mühimmeyi ihtivâ eder. (Ushakov) ve (Kılburun)'daki istihkâmât (Dinyeper) ve (Bug) nehirlerinin döküldüğü (Kherson) Körfezi'ni muhâfaza eder. Bu istihkâmât bi'l-âhire mühim bir sûretde tecdîd ve takviye edilmiş (1853-55) Kırım Seferi'nde müttefikîn donanmasının hucûmu ile ıskât edilen Kılburun istihkâmâtı yerine medhalin tam ortasında sun'î olarak vücûda getirilen (Nikolayevsky) Adası bin nefer isti'âbına elverişli zeminlikler ve mahfûz cebhânelik ve kuvvetli bataryalar ile teslîh ve techîz edilmiştir. Ushakov Burnu'nda da pek kuvvetli tahkimât ile (28) ilâ (30) santimetrelik bataryalar mevcûddur. Kherson Körfezi'nde bulunan en mühim mevaki' Rus inşâât-ı tersânelerini ihtivâ eden (Nikolayev) şehri ile (Kherson) şehrinin bulunduğu (Bug) ve (Dinyeper) nehirlerinin [188] haliçleridir. Bu körfez Kânûn-ı evvel ile Şubat arasında donar. Bu sığ sularda gündüz işâret şamandıraları, geceleri de ziyâdâr şamandıralar delâletiyle seyr ü sefer edilir. Kherson şehri, Dinyeper Nehri munsabından (14) mil içeride olup altmış bin nüfûslu mühim bir ticâret merkezidir.

Nikolayev Tersânesi: (İngul) ve (Bug) nehirlerinin birleşerek vücûda getirdikleri halicin müntehâsında takrîben yüz binden fazla nüfûsu olan (Nikolayev) şehri gâyet kudretli inşâât-ı bahriyelerini ihtivâ ettiği gibi Karadeniz torpido filotillalarının da merkezidir. Nikolayev'in hubûbât idhâlât ve ihrâcâtında mühim bir mevki'i vardır.

(İngul) Nehri sâhilinde bulunan inşâât-ı bahriye destgâhları başlıca iki kumpanyanın malı olup bunlardan (1905) senesinde Belçika sermâyesiyle teşekkül ve İngiliz (Vickers) Kumpanyası ile ittihâd eden şirkete, Rusya hükûmeti drednot, kruvazör, tahte'l-bahir inşâsını sipâriş etmiş olduğu gibi; (İvanov ve Panj) Rus inşâât destgâhları da İngiliz (John Brown) mü'essesesi ile

iştirâk ederek 1911 senesinde fabrika ve mü'essesâtını pek ziyâde tevsî' ederek Rus hükûmetinin verdiği sipârişleri ihzâra uğraşıyordu. (İngul) Nehri (7,5) metre umkunda olarak tathîr edildiği cihetle en büyük gemileri kızaktan indirmek mümkün oluyordu.

(Bug) ve (İngul) nehirleri üzerinde mevcûd olan köprüler, büyük gemilerin mürûru için ortasından birkaç dakika zarfında açılıp kapanır kapaklar ile mücehhez olup bunların en mühimmi (Parkofka) köprüsüdür. Kânûn-ı evvelden Mart esnâsına kadar nehrin donduğu zamânda yol açmak için bir buzkıran vapuru vardır.

Dördüncü Mıntıka- (Tendra) Burnu'ndan Kırım Yarımadası'nın (Tarkan) Burnu'na kadar imtidâd eden dördüncü mıntıkanın ehemmiyeti (Nikolayev) ve (Sivastopol) gibi iki mühim mevki'n arasında olmasındadır. Sâhil hattı çok girintili ve çıkıntılı olup ekseriyetle münhat arâzîyi ihtivâ eder. (Perekob) Körfezi'ndeki berzahın hafrına 1889 senesinde başlanmış olup (73) mil tûl, (21) metre arz, (3,5) metre umkunda olacaktı. Bu kanal, Azak Denizi ile (Odessa) arasındaki mesâfeyi ehemmiyetli sûretde azaltacaktır. Bu kanalın açılması ile (Maryanipol)'den (Odessa)'ya kadar olan (434) millik mesâfe [189] (285) mile tenezzül edecekti. Bu sâhil üzerinde (Akmescid) ve (Perekop) şehirlerinin nüfûsu dört, beş bin kişiden ibâretdir.

Beşinci Mıntıka- Tarkan Burnu'ndan (Khersones) Burnu'na kadar Kırım Yarımadası'nın garb sâhilini ihtivâ eden bu mıntıka üzerinde Rus Karadeniz donanmasının harb limanı olan (Sivastopol)'den başka (Opatorya) yanî (Gözleve) şehri de vardır. Kalamita Körfezi sâhilinde bulunan (Güzelova) şehri, Sivastopol'e karşı icrâ-yı harekât eden bir filo için en elverişli bir üssü'l-harekedir. (1853-55) Seferi'nde Türk ve müttefikîn kıta'âtı (Güzelova)'yı işgâl ettikten sonra Sivastopol üzerine yürümüştü. Bu liman yalnız cenûb-i şarkî ve garbî rüzgârlarına ma'rûz olup 1855 Kânûn-ı sânisinde zuhûr eden müdhiş kasırga esnâsında (Peyk-i Meserret) kalyonu bütün mürettebâtı ile kaynayıp gittiği gibi bir Fransız kalyonu da karaya düşüp parçalanmıştı. (Güzelova) sekiz ilâ on bin nüfûsu hâvî olup (hubûbât) ve (tuz) ihrâc eder.

(Opatorya) ile (Sivastopol) arasındaki sâhil, Kırım Yarımadası'nın sularını döken (Bulğanak), (Alma), (Kafa), (Belbek) ve (Çernaya) nehirlerinin munsabları vardır. (Sivastopol) ile (Khersones) Burnu arasındaki sâhil kısmı ise derin körfezcikleri hâvî olup sâhil ekseriyâ kayalık ve vasat irtifâ'dadır. Bunların başlıcaları (Khersones), (Striletska), (Pishchana), (Kamyshova) ve (Kazak) koyları olup bunlardan (Kamyshova) Koyu Kırım Seferi esnâsında düvel-i müttefika sefâ'ini tarafından demir mahallî olarak isti'mâl edilmiştir.

Sivastopol Limanı: Rus Karadeniz donanmasının üssü'l-harekesi olan (Sivastopol) geniş ve mahfûz bir limana mâlik olup (Simferopol) ve (Syvash) üzerinden (Moskova-Odessa) şimendüfer hattına merbûtdur. (1853-55) Türk seferinde kullanılan (Konstantin) ve (Aleksandr) gibi taş istihkâmların yerine toprak tabyalar yapıldığı gibi Cihân Harbi bidâyetinde zırhlı istihkâmât dahi inşâ edilmişti.

Şehrin nüfûsu, asker hâric olduğu hâlde (30.000) kişi olup sefâ'in-i harbiyenin inşâ ve ta'mîrâtına mahsûs fabrikalar havuzlar ile telsiz telgraf istasyonları, kömür, erzâk ve mühimmât depolarını ve'l-hâsıl bir donanmanın bütün ihtiyâcâtını te'mîn edecek kâffe-i vesâ'iti ihtivâ eder. Kuvvetli istihkâmâtdan başka mayın tarlaları ile muhâfaza edilen Sivastopol [190] muhâsım devlet sefâ'in-i harbiyesinin herhangi bir hücûmuna karşı muhâfaza altındadır. Eski zırhlılar için vücûda getirilmiş havuzlar yeni drednotların isti'âbına gayr-i kâfî olduğu cihetle hafrına başlanan büyük havuz harb esnâsında hitâm bulmuş ve (Brest-Litovsk) Mu'âhedesi'nden

sonra Türk ve Alman kuvvetleri Sivastopol'ü işgâl ettikleri esnâda (Yavuz) bu havuza girmişti.

Altıncı Mıntıka- (Khersones) Burnu'ndan (Kerch) Boğazı'na kadar imtidâd eden bu mıntıka Kırım Yarımadası'nın en yüksek noktası olan (1.565) metre irtifâ'ındaki (Hazar) Dağı'nın sâhil kısımlarını ihtivâ eder ki ve sâhil hattı ekseriyetle dik ve sarptır. Bu mıntıkada (Balıklıova) Yalta, Aloşna, Sudak, Feodosiya (Kefe) mevki'leri vardır.

Sivastopol'ün arkasına düşen (Balıklıova) dar bir medhâlden girilen mahfûz bir liman olup (1853-55) Sivastopol muhâsarasında mühim bir rol oynamıştır. Yalta, üç gomena tûlünde bir dalgakıran ile mahfûz beş altı bin nüfûslu bir kasabadır. Civârında (Livadiya) ve (Oreanda) Rus imparatorlarının sayfiye mevki'idir. Aluşta, küçük bir kasabadır. Sudak, bin nüfûslu bir demir mahallîdir. Bu civârın en mühim kasabası on beş on altı bin nüfûslu Feodosiya (Kefe) Kırım'ın en mühim ve ticâretgâh bir şehri olup (Kerch) ve Sivastopol'e şimendüfer hattı ile merbûtdur.

Yedinci Mıntıka- Kerch Boğazı'nı ihtivâ eder. Azak Denizi'nin medhali olan bu boğaz (25) mil tûlünde ve a'zamî (12) mil arzında olup şimâle doğru gittikçe darlaşarak (Taklı) Burnu'ndan dokuz mil şimâlinde (183) metreye tenezzül eder ve bu noktadan i'tibâren tekrâr genişleyerek Azak Denizi'ne geçilir. (Kerch) otuz bin nüfûslu bir kasaba olduğu gibi Sivastopol-Moskova hattına da merbûtdur. Kömür, erzâk depolarını ihtivâ eden bu ticârî ve askerî mevki' kuvvetli istihkâmât ile taht-ı muhâfazaya alınmıştır.

Sekizinci Mıntıka- Azak Denizi'ni ihtivâ eder. Bu iç deniz Kerch Boğazı'ndan daha derin olduğu cihetle boğazı geçen ve a'zamî beş metre umkunda olan sefâ'in için seyr ü sefere müsâ'iddir. Teşrîn-i sâniden Nisana kadar donduğu cihetle ancak senenin altı ayında, gemiler seyr ü sefer edebilir. Doksanbeş kilometre tûlünde olan (Arabat) dili Azak Denizi ile Syvash Denizi'ni yekdiğerinden ayırır. Pek sığ olan Syvash Denizi'ne (119) metre genişliğinde olan Yenice kanalından geçilir. Gerek Syvash Denizi'nde ve gerekse [191] Azak Denizi'nde seyr ü sefer için mahallî kılavuzlara ve kanalları gösteren işâretlere lüzûm vardır.

Azak Denizi'nin şark sâhilinde on bin nüfûslu (Tomruk) mevki'i, Kerch ile Kafkasya arasında en kısa yolun geçit mevki'idir. Daha şimâlde (30) bin nüfûslu (Yeysk) ve nihâyet (17) bin nüfûslu (Azov) şehri gelir. Don Nehri munsabından birâz içeride (75) bin nüfûslu (Rostov) şehri o civârın en zengin ve ticâretgah mevki'idir. Yaz mevsiminde bu nüfûs bir misli tezâyüd eder.

Şimâl sâhilinde ise (63) bin nüfûslu (Taganrog) yanî (Tayfan), (15) bin nüfûslu (Mariupol), (18) bin nüfûslu (Berdyansk) garb sâhilinde ise Yenice, Arabat, Kazan dip mevki'leri vardır. Bi'l-hâssa şimâl sâhilindeki şehirler Rus hubûbât ihrâcâtının en mühim limanlarını teşkîl eder.

9'[u]ncu Mıntıka- Kerch Boğazı'ndan İskoriya Burnu'na kadar devâm eden Kafkasya sâhilinde Anapa, Novorossiysk, Sohum kal'a mevki'leri vardır.

Anapa: Beş bin nüfûslu askerî bir mevki' olup hârici ve dâhili iki demir mahallî vardır. İç limana kılavuz ile girilir ve sığdır.

Novorossiysk: Bu sâhilin en mühim limanı olup (Krasnodar) üzerinden Kafkas ve Rus dâhili hutûtuna merbûtdur. Liman iki dalgakıran ve uzun rıhtımlar ile sefâ'in-i ticârîyenin yanaşmasına elverişli bir hâle getirilmiştir. Büyük hacimde, erzâk, hubûbât ve petrol depoları vardır. Şehrin bir mil ilerisinde dâhilden borularla gelen gazların tasfiyesine mahsûs ocaklar vardır.

Sohum Kal'a: İki bin nüfûslu küçük bir kasaba olup eskiden kalma harâb kal'alar vardır.

10'[u]ncu Mıntıka: İskoriya'dan Türk hudûduna kadar imtidâd eden bu mıntıkanın en mühim noktaları Redoute Kal'a, Poti ve Batum'dur.

Redoute Kal'a: (Khobi) Nehri munsabında ticâretgâh bir şehir olup şose yolları ile dâhile merbûtdur.

Poti: Rioni Nehri munsabında beş, altı bin nüfûslu askerî ve ticârî bir şehir olup şimendüfer hattı ile Tiflis'e merbûtdur. İki büyük dalgakıran ile vücûda getirilen [192] liman bir rıhtım ile iki kısma ayrılmıştır. Üç koldan denize karışan Rioni Nehri'nin en aşağı kolu (80) metre genişliğinde olup (58) mil dâhile kadar az su çeken gemilerin seyrine müsâ'iddir.

Batum: Şehrin içerisinde ve hâricinde toprak istihkâmât ile muhâfaza edilmiş olduğu gibi ayrıca mayın tarlaları ile de mücehhezdir. Odessa'dan sonra Karadeniz'in en işlek limanı Batum olup sâhilden denize doğru çıkan ve buna amûd iki kolu olan ve ayrıca bir kavis hâlinde bulunan iki mendirek ile vücûda getirilmiş şark ve garb limanları vücûda getirilmiştir. Bakü-Batum şimendüfer hattı rıhtıma kadar gelir. Burada yüzlerce büyük depo vücûda getirilmiştir. Limanın şark kısmı sığlık olup direk ve şamandıra ile iş'âr edilmiş olup gemiler bu işârât ile fener arasından geçerler. Batum ve civârı müstahkem olup en mühim tabyalar şehrin cenûbundaki tepeler üzerindedir. (Plana bakınız)

Türk Donanması:

Balkan Harbi'ndeki mağlûbiyetimiz üzerine kuvvetli bir donanma vücûda getirilmesini hedef ittihâz eden Türk hükûmeti İngiltere'ye sipâriş ettiği gemilerden hiçbirini teslim alamadan* harb başladığı cihetle Türk filosu eski gemilerden müteşekkildi. Yalnız bâlâda görüldüğü tarzda (Yavuz Sultan Selim) ve (Midilli) kruvazörlerinin iltihâkı Türk filosuna yeni bir hayât-bahş etti.

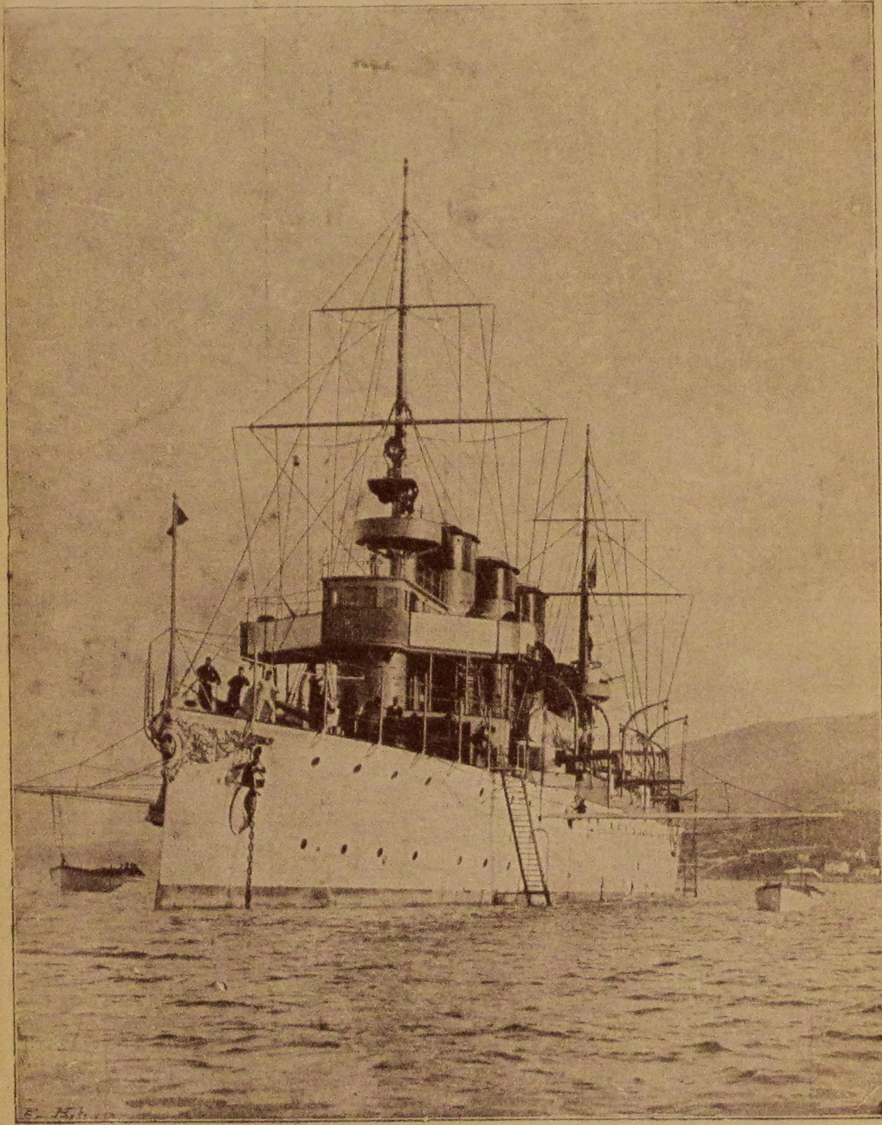
* Kelime cümlenin anlam bütünlüğü açısından "alamadan" şeklinde olmalıdır. (çn)

				Eslihası santimetre olarak					
Esamî	**Mâ'-i mahrec**	**Târîh-i inşâ**	**Sür'at**	**28**	**15**	**12**	**10,5**	**8,8**	**7,5**
Yavuz Sultan Selim	23.000	1911	28,5	10	12	00	00	12	00
Turgud Re'îs	10.060	1891	17	6	00	00	8	00	00
Barbaros Hayreddin	10.060	1891	17	6	00	00	8	00	00
Mesûdiye	9.200	1874 1901'de tecdîd	16	00	12	00	00	00	14
				22	24	00	16	12	14

[193]

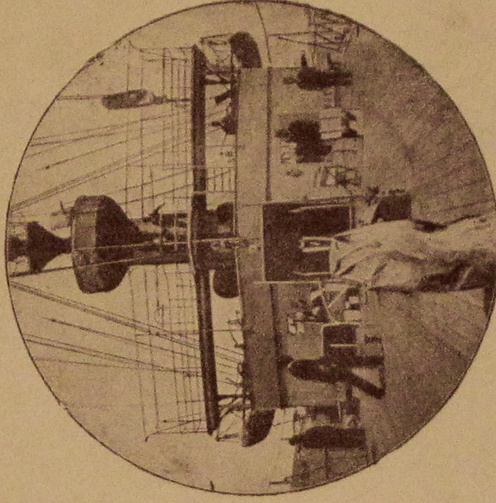
Kruvazörler:

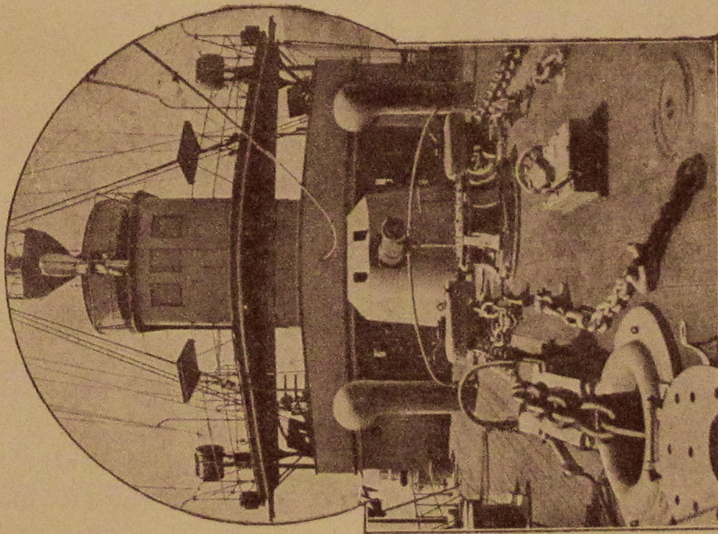
Esâmî	**Mâ'-i mahrec**	**Târîh-i inşâ**	**Sür'at**	**Eslihası santimetre olarak**					
Midilli	4.500	1911	27,5	28	15	12	12	8,8	7,5
Hamidiye	3.800	1903	22	28	2	8	12	8,8	7,5
Abdülmecid	3.250	1903	22	28	2	8	12	8,8	7,5
Berk-i Satvet	740	1906	22	28	2	8	2	8,8	7,5
Peyk-i Şevket	840	1906	22	28	2	8	2	8,8	7,5
Peleng-i Derya	890	1897	14	İki kıt'a 7,5 ve dört kıt'a 5,7 santimetrelik top					

(مجیدیه) محافظه‌لی قروزری

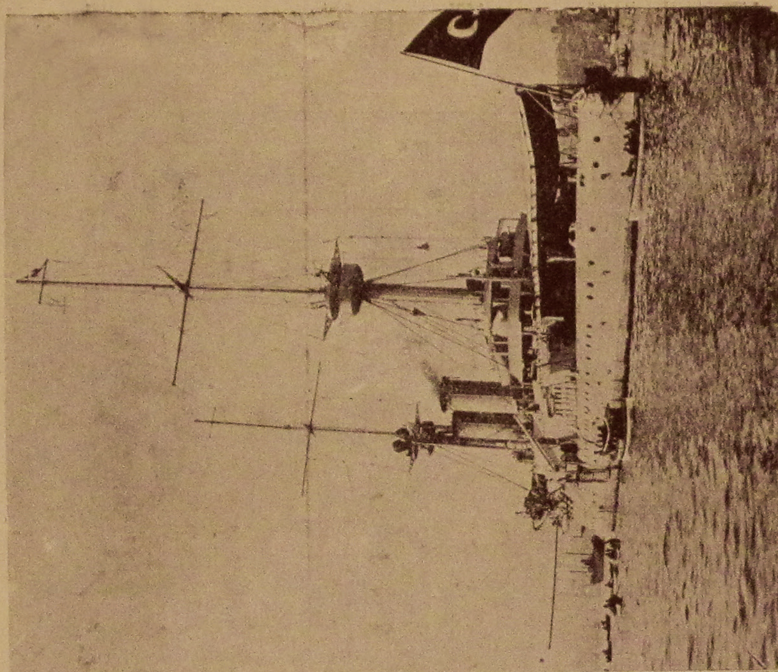
(Mecidiye) muhafazalı kruvazörü

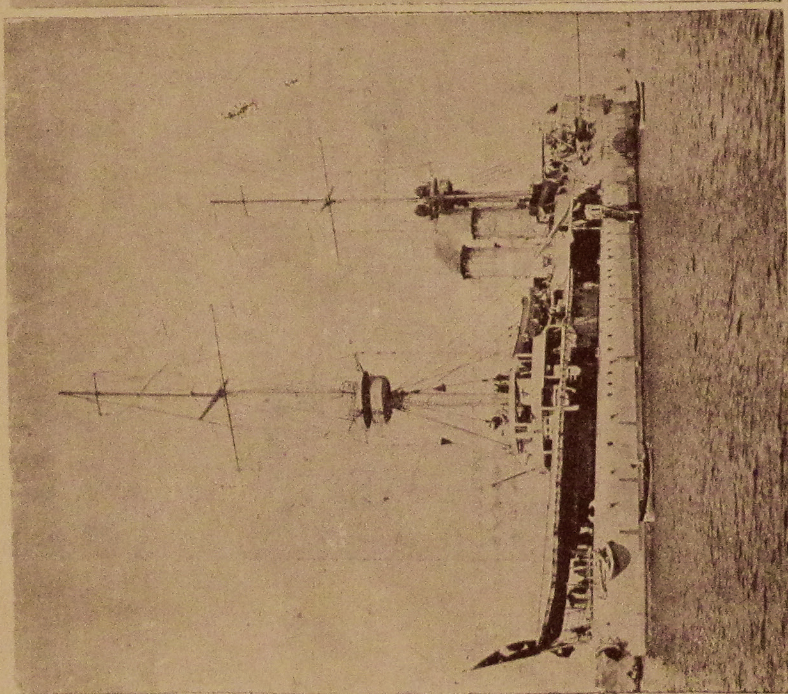

Hamidiye kruvazörü baş köprüsü

Hamidiye kruvazörü kıç köprüsü

(باربروس خیرالدین) زرهلیسی

طورغود رئیس زرهلیسی

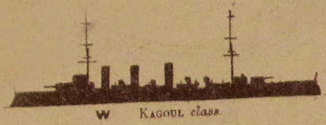
(Barbaros Hayreddin) zırhlısı

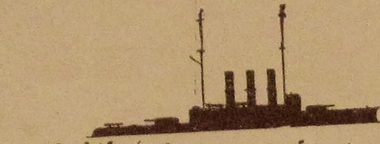
Turgud Re'is zırhlısı

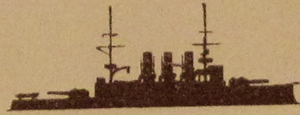

هکبه‌لی آداده‌کی بحریه مکتبنك اسکی حالی

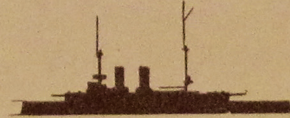
Heybeli Adadaki Bahriye Mektebi'nin Eski Hali

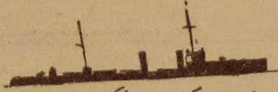

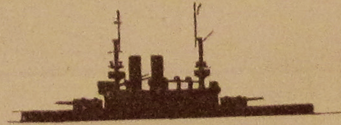

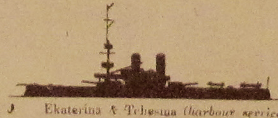

RUS KARADENİZ DONANMASINI TEŞKÎL EDEN SEFÂ'İN-İ HARBİYENİN UZAKTAN GÖRÜNÜŞÜDÜR

(19 X 14)

[Sol sütundaki gemiler]

- Kagul, Merkuria kruvazörü
- Bespokoinyi, Bystryi , Derzkiy , Gnevnyi , Gromkiy , Pospeshnyi , Pronzitelnyi , Pylkiy , Shchastlivyi muhribleri (her biri 1100 ton)
- Zavidnyi, Zvonkiy, Zhivoy, Zhutkiy, Zorkiy muhribleri (400 ton)
- Kapudan Baranov, Zatsarionnyi, Saken, Shestakov her biri 600 ton)
- Donets, Terets, Kobanets, Uralets ganbotları
- Strogiy, Svirepyi , Smetlivyi, Stremitelnyi muhribleri (her biri 300 ton)

[Sağ sütundaki gemiler]

- Ioann Ziatoust, Sviatitelia Evstafi
- Pantelimon zırhlısı
- Rostislav zırhlısı
- Sviatitelia zırhlısı
- Çeşme, Sinop zırhlısı
- Georgi Pobedonosets

Muhtelif sistemde tahtel'l-bahirler

Yalta

Tuapse Limanı

Opatorya yahud Güzelova limanı

Poti limanı ve mendireği

TÜRK SEFÂ'İN-İ HARBİYESİNİN UZAKTAN GÖRÜNÜŞLERİ

[Sol sütundaki gemiler]

- Mecidiye kruvazörü
- Midilli kruvazörü
- Berk-i Satvet ve Peyk-i Şevket torpido sefineleri
- Muavenet-i Milliye, Numune-i Hamiyyet, Yâdigâr-ı Millet, Gayret-i Vataniye torpido muhribleri
- Samsun, Basra, Taşoz, Yarhisar muhribleri
- Yunus torpidobotu
- Musul, Kütahya, Draç, Akhisar torpidobotları
- Hamidâbâd, Sultanhisar, Demirhisar, Sivrihisar torpidobotları

[Sağ sütundaki gemiler]

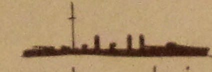
- Yavuz hatt-ı harb kruvazörü
- Barbaros Hayreddin -Turgud Re'îs zırhlısı
- Mes'udiye zırhlısı
- Mu'in-i Zafer korveti, Mekteb sefinesi
- Hamidiye kruvazörü

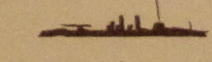
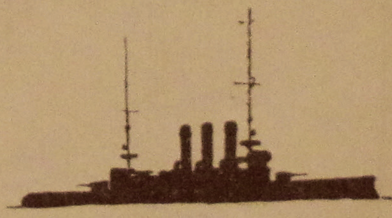

Muhribler ve Botlar:

Esâmî	**Mâ'-i mahrec**	**Târîh-i inşâ**	**Sür'at**	**Eslihası santimetre olarak**
Yâdigâr-ı Millet sınıfı dört muhrib	616	1909	34	İki kıt'a 7,5, iki kıt'a 5,7 santimetrelik top ile üç kıt'a 45 santimetrelik torpido kovanı
Basra sınıfı dört muhrib	300	1907	28	Bir kıt'a 6,5, altı kıt'a 4,7 santimetrelik top ile iki kıt'a 45 santimetrelik kovan
Demirhisâr sınıfı dört bot	97	1906	27	İki kıt'a 3,7 santimetrelik top ile bir kıt'a 45 santimetrelik tiyub
Draç sınıfı altı kıt'a bot	160 ilâ 270	1906	18	Kezâ
Aydın Re'îs sınıfı dört kıt'a ganbot	510	1914	14	İki kıt'a (10) ve iki kıt'a 7,5 santimetrelik

[194]

Hızır Re'îs sınıfı üç kıt'a ganbot	420	1914	16	Üç kıt'a 7,5 ve iki kıt'a 4,7 santimetrelik
Taşköprü sınıfı dört kıt'a ganbot	213	1908	12,5	İki kıt'a 4,7 santimetrelik top

Sefâ'in-i Mu'âvene:

Esâmî	**Mâ'-i mahrec**	**Târîh-i inşâ**	**Sür'at**	
Tîr-i Müjgan	4045	1883	12	Torpido ana gemisi
Giresun	3056	1877	12	Nakliye
Reşid Paşa	?	?	15	Nakliye
Nusret	360	-	-	Mayın sefînesi
İntibâh	616	-	-	"
Selanik	?	-	-	"

Sipâriş Edilmiş Olan Sefâ'in-i Harbiye:

Esâmî	**Ton**	**Sür'ati**	**Eslihası**
Sultan Osman	28.000	22,5	14 kıt'a 30,5 ve 20 kıt'a 15,2 santimetrelik top
Reşadiye	23.400	21	10 kıt'a 34,3 ve 16 kıt'a 15,2 santimetrelik top
Fatih	?	?	?
İki kıt'a hafîf kruvazör	?	?	?
Altı kıt'a muhrib	?	?	?
12 kıt'a muhrib	1.040	32	Beş kıt'a on santimetrelik top ve altı kovan Fransa'ya

Bu gemilerin hiçbiri teslîm edilemedi ve Lozan Mu'âhedesi ile gemilerin i'tâ edilmiş olan bedellerinden sarf-ı nazar edildi.[195]

Karadeniz-Türk Sevâhili:

Karadeniz'in ana sevâhili hemân hemân liman ve körfezlerden hâli olup Anadolu yaylasını teşkîl eden dağlar sâhil hattına hâkim oldukları için askerlik nokta-i nazarından kâbil-i müdâfa'adır.

Şimâle doğru ilerlemiş olan (Sinop Yarımadası) Anadolu sâhilini iki kısma tefrîk eder. Şark tarafında kalan kısımda ne sun'î ve ne de tabî'î hiçbir liman yoktur. Vilâyât-ı şarkiye ve merkeziyenin iskeleleri olan Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun ancak birer fenâ demir mahallîdir; gemiler sâhilden açıkta demirler. Gerek eşhâs ve gerekse eşyâ küçük kayıklar, salapuryalar ve takalar ile ihrâc ve irkâb edilir. Şimâl havâları hübûb ettiği zamân nakliyât münkatı' olur. Bu mevâki' içerisinde en ziyâde hâ'iz-i ehemmiyet olanı kırk elli bin nüfûslu (Trabzon) şehri olup Erzurum, Van, Bitlis, Erzincan ile İran'ın Azerbaycan eyaletinin tabî'î iskelesidir. Türk Kafkas Ordusu'nun bütün ihtiyâcâtı buradan te'mîn edilir. Fakat Trabzon'dan dâhile doğru giden şoseler muhtâc-ı ta'mîr olduğu gibi yüksek râkımlı noktalardan geçtiği cihetle kış mevsiminde nakliyât icrâsı pek müşkildir.

Sivas ve merkezi Anadolu'nun en mühim iskelesi olan (Samsun) şehri de ihrâcât ve idhâlât-ı ticâriye i'tibâriyle hâ'iz-i ehemmiyetdir. Sivas'a doğru yapılmakta olan şimendüferin ikmâli ve Samsun rıhtım ve mendireğinin inşâsı ikmâl edildiği hâlde istikbâli pek mühim olacaktır. Samsun'un şark ve garbında denize karışan Yeşilırmak ve Kızılırmak büyük birer delta teşkîl ederler ise de mecrâları tathîr edilmedikleri cihetle seyr ü sefere sâlih değildir.

Sinop Limanı: Bütün rüzgârlara karşı mahfûz geniş bir limana mâlik olan Sinop medhalin pek açık olması, mendirek vaz'ı vesâ'itden mahrûmiyeti cihetle hâ'iz olduğu ehemmiyet-i mevki'yeden istifâde edilememek[te]dir. Anadolu sâhilinde merkezi bir mevki'e sâhib olması ve Rus şimâl sâhiline en yakın bir noktada bulunması ileride mühim bir istikbâle nâmzed olduğuna delâlet eder.[196]

Sinop'un garbında kalan sâhil ekseriyetle dik ve sarp yârlar hâlinde devâm eder. (Kastamonu)'nun iskelesi olan (İnebolu) bütün rüzgârlara açık bir demir mahallîdir. (Bartın), dere içinde kereste ihrâcâtıyla meşhûr olup derenin mecrâsı temizlendiği hâlde torpido muhribleri gibi sefâ'in-i hafîfe istifâde edebilirler. (Amasra) küçük fakat güzel bir limandır. (Zonguldak) kömür ihrâc mevki'i olup sun'î bir mendirek ile vücûda getirilen liman dar olup ancak dört beş geminin yan yana durmasına müsâ'iddir. Şiddetli havâlarda limanda barınmak müşkil olduğu gibi duhûl ve hurûc da tehlikelidir.

Baba Burnu'ndan sonra (Ereğli) gelir. Burası Anadolu'nun en iyi demir mahallî olmakla berâber lodos ve bi'l-hâssa batı lodos rüzgârına ma'rûzdur. Mendirek ve vesâ'it-i sâ'ire yapıldığı hâlde kömür havzası için en iyi bir ihrâc mevki'i teşkîl edecektir. Ankara-Ereğli hattı bu mevki'e büyük ehemmiyet-i sevkü'l-ceyşiye verecektir.

Bundan sonra Boğaz'a doğru gidilirse Akçaşehir, Sakarya menba'ı, Şile nihâyet Boğaz gelir. Rumeli cihetinde Terkos Gölü munsabı geçildikten sonra (Midye) ve (İğne) Ada demir mahalleri vardır. (Servi Burnu) ile şimâl rüzgârlarına karşı mahfûz olan (Midye), ka'r-ı bahrin kayalık olmasından dolayı iyi bir demir mahallî değildir. Daha şimâlde (Koru Burnu) ile husûle gelen (İğneada) limanı birtakım döküntüler ile şimâl rüzgârlarından mahfûzdur. Gerek (Midye) ve gerekse (İğneada)'nın dâhil ile muvâsalası çok fenâdır. Bu civâra ekseriyetle mangal kömürü ve odun kayıkları gelirler. Civâr bataklık olduğu cihetle havâsı sıtmalıdır.

İstanbul Boğazı: Bâlâdaki tafsîlatdan anlaşıldığı vechile Türk Donanması için ne Anadolu ve ne de Rumeli sâhilinde üssü'l-hareke olacak bir yer yoktur. Bütün sefâ'in-i harbiyenin yegâne istinâdgâhı İstanbul'dur. (İstinye) ve (Haliç) limanlarında sefâ'inin ta'mîri için îcâb eden fabrikalar ve havuzlar vardır. Yalnız (Yavuz)'u isti'âba elverişli büyük havuz olmadığı cihetle harbin sonuna kadar geminin havuz ihtiyâcı te'mîn edilememiştir. [197]

Türk ve Rus Filolarının Mukâyesesi:

Rus filosunu gösteren cedveli tedkîk ettiğimiz zamân her biri dokuz ilâ on üç bin tonluk beş zırhlının asgarî olarak on beş mil sür'ati hâ'iz olduğunu görürüz. Bu beş kıt'a zırhlı (56) kıt'a on beş santimetrelik ile bunun fevkinde (28) kıt'a büyük topa mâlikdir. (Sinop) sınıfı iki eski zırhlı nazar-ı dikkate alınmamıştır.

Türk filosuna gelince (Mesûdiye) eski zırhlısı filodan ihrâc edilerek Çanakkale mevki'-i müstahkemi refâkatine verildiği gibi (Barbaros) ve (Turgud Re'îs) zırhlıları da Çanakkale müdâfa'asına tahsîs edilmiş olduğundan Rus filosuna karşı yalnız (Yavuz) kalıyordu. (Yavuz), bu beş kıt'a Rus zırhlısının (28) kıt'a büyük çaplı topuna mukâbili ancak (10) kıt'a (28) santimetrelik topa mâlik idi. Fakat Rus filosunun on beş mil sür'atine mukâbil (27-28) mil gibi fâ'ik bir sür'ate mâlikiyeti ona istediği zamân ve istediği menzilde harb etmek ve gayr-i müsâ'id şerâ'it altında iken ateş keserek uzaklaşmak fırsatını veriyordu. Bu sebebden dolayı (Yavuz) ile Rus filosu arasında vukû'a gelecek bir muhârebede Yavuz sür'atine ve tertîbât-ı mihanikiyesinin mükemmelliyetine istinâd edecekti.

Kruvazörlere gelince her biri (6.700) tona mâ'-i mahrecinde olan (Merkuria), (Kagul) Rus kruvazörleri, Mecidiye, Hamidiye ve Midilli kruvazörleriyle ayrı ayrı mukâyese edildiği hâlde top kuvveti ile fâ'ik oldukları görülür.

Bidâyet-i harbde Rus muhribleri aded ve ton i'tibâriyle ehemmiyetsiz iken harbin ikinci senesinde (Bespokoinyi) sistemi muhriblerin inşâ'âtı ikmâl edildiği cihetle Ruslar bu cihetde de fâ'ikiyeti elde ettiler. [198]

-9-

1914 Senesi Karadeniz Vekâyi'î

Rus Karadeniz Filosunun Fa'âliyeti:

(Amiral Eberhardt) kumandasında bulunan Rus Karadeniz filosu ilk hareket olmak üzere (Kagul) ve (Merkuria) kruvazörlerini denize çıkararak Zonguldak ve Ereğli havzasına gönderdi. Bu iki kruvazör Zonguldak Limanı'nı bombardıman ettikten sonra Kafkas Ordusu'na cebhâne ve levâzım götürmek üzere Trabzon'a gitmekte olan Bezm-i Âlem, Midhat Paşa, Bahr-i Ahmer nakliye gemilerine tesâdüf ederek gerilerinde Türk sefâ'in-i harbiyesi vardır zannıyla top ateşi açarak batırdı ve mürettebâtından denize dökülen (248) kişiyi esîr ettiler. Bu gemilerin donanma kumandanlığına ihbâr-ı keyfiyet etmeden denize çıkarılarak zıyâ'ına meydan verilmesi üzerine bazı tedâbîr ittihâz edildi.

Poti Bombardımanı:

Nakliyât-ı askerîye için Trabzon'a sevk edilen (Akdeniz) ve (Millet) vapurlarını konvoy etmek üzere Teşrîn-i sâni beşde Karadeniz'e çıkan Hamidiye ve Midilli kruvazörleri Trabzon'a kadar gittiler. (Hamidiye kruvazörü) Trabzon açığında nakliyeleri beklerken (Midilli) kruvazörü ayın dokuzuncu günü (Poti) Limanı'nı iki bin metre mesâfeden bombardımana başladı. Rus bataryaları ateş açıncaya kadar kâfî derecede hasârat tevlîd ettikten sonra avdet etti. Teşrîn-i sâninin on üçünde her iki kruvazör vazîfelerini itmâm ederek Boğaz'dan içeri girdiler. [199]

Trabzon ve Tuapse Bombardımanları:

Poti bombardımanına cevâb vermek isteyen Rus Amirali (Eberhard), bütün filo berâberinde olduğu hâlde (17 Teşrîn-i sâni)de Trabzon'u bombardıman etti. Aynı günde Hamidiye kruvazörü (Akdeniz), (Mahmud Şevket Paşa) ve (Elly) nakliyelerini konvoy etmek üzere denize çıkmıştı. Rus filosunun harekâtından haberdâr olan (Amiral Souchon), Yavuz ve Midilli ile Rus filosunun hatt-ı ric'atini kesmek üzere Boğaz'dan çıkarak Kırım sâhiline yol verdi. Hamidiye kruvazörüne de (Tuapse)'nin bombardımanı için telsiz telgraf ile emir verdi. Hamidiye kruvazörü Teşrîn-i sâni yirmide (Tuapse)ye muvâsalatla kable'z-zevâl saat (6, 30)'da ateş açtı. Telsiz istasyonu fener kulesi ve askerî mebânî tahrîb edildikten sonra Trabzon'a döndü. Midilli kruvazörü ile birleşerek nakliyeleri konvoy ettiği hâlde İstanbul'a avdet etti.

Türk ve Rus Filoları Arasında İlk Müsâdeme:

(Amiral Souchon) denize açıldıktan sonra Rusları aramak üzere Midilli kruvazörünü ileriye yollamıştı. Yavuz'un sancak tarafında seyrederek keşf vazîfesini muvaffakiyetle îfâ eden (Midilli) henüz sabâh olmadan düşmanı bularak ta'kîbe başlamış ve onların mevki' ve cihet-i seyrini telsizle amirale bildirmişti.

Teşrîn-i sâninin on sekizinci günü zevâle doğru Kırım sâhillerinden yirmi mil açıkta seyredilirken sabâhdan mevcûd olan sis dağılmaya başladı. Tarafeyn sekiz bin metre mesâfeden yekdiğerini gördü. Rus filosu beş zırhlı, iki kruvazör ve altı muhribden müteşekkildi. Filo evvelâ borda nizâmında seyrediyor. Kagul ve (Merkuria) kruvazörleri iki cenâhın ilerisinde bulunarak keşf vazîfesini îfâ ediyordu. Türk gemilerini görür görmez alabanda sancak ederek zırhlıların gerisinde ahz-ı mevki' ettiler.[12] "Mesâfe 6.600 metreye tenezzül ederek yekdiğerimizi kesîf sis tabakaları arasından birâz görmeye başladığımız ânda Rus filosu ateşe başladı. Evvelâ amiral sefînesinin toplarından kısa fâsılalarla alevler fışkırdı." Bir çâr-yek saatden az devâm eden bu muhârebe [200] esnâsında Yavuz sefînesine birkaç isâbet vaki' oldu. Otuz buçuk santimetrelik kazmete çarparak iki kıt'a on beşlik topu battâl ve on kişiyi telef ve mecrûh etti. Bunun üzerine Yavuz mesâfeyi tezyîd ederek sahâ-i harbden uzaklaştı. Hâlbuki Rusların zâyi'âtı daha fazla idi. Yalnız Rus Amiral gemisi olan (Yevstafiy)'ye dört isâbet vâki' olarak beş zâbitle elli neferin maktûl ve mecrûhiyetine sebeb olmuştu. Daha muhârebenin başlangıcında Amiral Souchon'un muhâsamayı ta'tîl ederek uzaklaşması onun askerliğinden ziyâde siyasî düşüncelere tâbi' olacağını göstermektedir. Bu muhârebe Karadeniz hâkimiyetinin henüz hiçbir tarafa âid olmadığını gösteren güzel bir delildir.

12 (Donanma Mecmuası 25[,] 24[,] 29) Yavuz'da bulunarak muhârebeye iştirâk etmiş olan Tahsin Nuri Bey'in makalesinden.

Artık Rus kruvazörleri ikide bir denize açılarak kömür beklemek üzere Zonguldak'a giden gemileri batırıyor. Ve Karadeniz Boğazı medhâline, Trabzon civârına, Zonguldak önlerine mayın dökülüyordu.

Batum Bombardımanı:

1914 Kânûn-ı evvelinin 21'[i]nci günü Midilli ve Hamidiye kruvazörleri tarafından levâzım ve mühimmât nakledecek olan Akdeniz vapurunu konvoy etmek üzere Karadeniz'e çıktılar. (Yavuz) da (Feld Mareşal Von der Goltz) ile birkaç yüksek rütbeli zâbiti hâmil olduğu hâlde bunlara iştirâk etti.

Kânûn-ı evvelin 23'[ü]ncü günü gemiler Trabzon'a muvâsalat ettiler. Nakliye gemileri hamûlelerini sür'atle tahliye[ye] başladıkları zamân Rus filosunun Zonguldak'ı bombardıman ettiği haber alındı. Mukâbele-i bi'l-misl olmak üzere Hamidiye kruvazörüne Batum'un bombardımanı emredildi. Hamidiye Kânûn-ı sâninin yirmi beşinci gecesi kısa bir müddet bombardıman ettikten sonra Trabzon'a dönerek nakliyeleri himâye ettiği hâlde Boğaz'a yol verdi. Rus muhribleri tarafından batırılmış olan (Derince) ismindeki Alman nakliye vapurunun mürettebâtını Giresun'dan aldıktan sonra İstanbul'a muvâsalat etti.

Midilli kruvazörü ise Zonguldak'ı bombardıman eden Rus filosuna geceleyin tesâdüf ederek (Oleg) ve (Athos) ismindeki nakliyeleri batırıp iki zâbit ile otuz neferi esîr etti. Ba'de Yavuz ile Midilli birleşerek Boğaz'a doğru seyre başladılar. [201]

Yavuz'un Mayına Çarpması:

Yavuz ile diğer büyük Türk sefâ'in-i harbiyesi Boğaz'dan takrîben on beş mil mesâfede bir küçük kırmızı şamandıra bırakmışlardı ki burası yüz kulaç hattını iş'âr ediyordu. Rus mayınları a'zamî olarak yüz kulaç suya demirlemek üzere i'mâl edildiklerinden bu noktadan mayın tarayıcılar peşinde olarak Boğaz'a giriliyordu. Şimdiye kadar Rusların attıkları bütün mayınlar yüz kulaçtan aşağı umklara atılmıştı. Fakat bu sefer Ruslar şamandırayı bularak civârında bir mayın tarlası vücûda getirmişlerdi. (Yavuz) her zamân olduğu gibi kemâl-i emniyetle bu sâhaya takarrüb ederken "Biri sancak baş omuzluğunda öteki iskele bordasında" olmak üzere birbirini müte'âkib iki mayına çarptı. Gemiye takrîben altı yüz ton su girdi ise de yaraların sancak ve iskelede olması yüzünden muvâzene ihlâl edilmedi. Bu vakı'adan sonra (Yavuz) (İstinye) tersânesine avdet etti. Yavuz'un yaralarını kapamak için gemiyi havuza sokmak lâzımdı. Hâlbuki İstanbul'da büyük bir havuz yoktu. Bu sebebden rahnelerin etrâfına sandık yapılarak suyu tahliye edildi. Üç ay sonra Yavuz tekrâr denize açılabilirdi.

Türk-Rus Kruvazörleri Arasında Müsâdemeler:

Kânûn-ı evvelin 31'[i]nci günü Hamidiye ve Midilli kruvazörleri yeni bir vazîfe aldılar; Rusların Kafkas Cebhesi'ne yapmakta oldukları istihbâr edilen askerî nakliyâta mâni' olmak üzere Batum'dan Kırım'a kadar imtidâd eden geniş sâhayı tarayarak bulacakları Rus nakliyelerine hucûm edeceklerdi. (Berk-i Satvet) sefînesi de (Yeşilırmak) ismindeki kömür gemisini Zonguldak'a götürecekti. Boğaz'daki mayın şamandıraları geçildikten sonra (Berk-i Satvet) bir Rus mayınına çarparak kıç tarafı parçalandı. Bu esnâda Midilli, mayın tarlaları üzerinden geçerek denize çıkmış, Hamidiye ise demirleyerek Rusların bu yeni attıkları mayınların mevki'ni tesbît

etmişti. Hamid, Yunus torpidobotları gelerek taramaya başladılar. Hamidiye yirmi dört saatlik bir te'hirden sonra yola çıktı.

Kânûn-ı sâninin üçüncü günü zevâlinde Sinop civârına takarrüb eden Hamidiye kruvazörü ile Kagul sistemi bir Rus kruvazörü berâberinde dört aded muhrib olduğu hâlde karşılaştılar. [202] Midilli pek uzaklarda olduğu için gözükmüyordu. Düşman göründükten on dakika sonra ateş açtı. Hamidiye kruvazörü bütün sür'atiyle batıya yol verdiği hâlde yalnız kıç on beşlik topu ile mukâbele ediyordu. Bir saatden fazla devâm eden bu tâ'kîb muhârebesi batı istikâmetinde bir vapur dumanı görünmesi üzerine (Kagul)'un ta'kîbden ferâgati ile fâsıladâr oldu. Ruslar, bu dumanı çıkaran geminin, Hamidiye'nin imdâdına koşan (Yavuz) olduğunu zannetmişlerdi. Birâz sonra dumanı neşreden gemi meydana çıktı. Kalas'dan hareket ederek Kilimli'ye uğradıktan sonra Sinop'a gitmekte olan bî-taraf İtalya bandırasını taşıyan (Mariya Roza) vapuru Hamidiye'nin yanından geçti. (Kagul) bu geminin üzerine giderek bî-taraflığını hesâba katmadan top ateşi ile batırdılar. Sonra tekrâr Hamidiye'ye ateş açmak istedi ise de mesâfenin uzaklığından dolayı vazgeçti. Bu muhârebede Rus muhriblerinden atılan yedi buçuk santimetrelik bir mermi Hamidiye'nin sancak kıç omuzluğundan girerek iskele tarafından çıktı. Başka hiçbir isâbet olmadı. İnsanca da hiçbir zarar yoktu.

Bu tehlikeyi atlatan (Hamidiye kruvazörü), aldığı emri tamâmen îfâ etmek üzere gece rotasını tekrâr tebdîl etti. Midilli ile yolda buluşarak (Novorossiysk) önüne geldiler. Buradan Kırım sâhillerine teveccüh ettiler. Kânûn-ı sâninin altıncı gecesi (Yalta) civârında iken dört Rus muhribi ile karşılaştılar. Midilli kruvazörü projektörünü düşman muhribleri üzerine çevirdi. Rus muhribleri ile on dakika kadar zararsız top ateşi te'âtîsinden sonra tarafeyn yekdiğerini gâ'ib etti. Ertesi gün Boğaz önünde birleşen Hamidiye ve Midilli kruvazörleri Boğaz'dan içeri girerek demirlediler.

Hamidiye ile Rus Kruvazörleri Arasında İkinci Tesâdüf:

Kânûn-ı sâninin 24'[ü]ncü günü (Midilli) ile berâber Boğaz'dan çıkan Hamidiye kruvazörü mayın tarayıcı gemilerden ayrıldıktan sonra Sinop'a yol vermişti. Ayın yirmi beşinci günü Sinop'a muvâsalatla nısfü'l-leylde sâhildeki işini bitirerek şimâle doğru açıldı. Ertesi günü alacakaranlıkta Midilli ile Hamidiye randevu noktasında birleştiler. Havâ açıldığı zamân Rus filosunun bütün gemiler berâber olduğu hâlde Sinop'a doğru gelmekte olduğunu gören kruvazörlerimiz batıya doğru tebdîl-i rota ettiler. [203]

Rus filosundaki kruvazörler tezyîd-i sür'at ederek ilerlediler. Bunlardan birisi doğrudan doğruya kruvazörlerimizin üzerine giderken diğeri sâhil boyunca ilerleyerek hatt-ı ric'atleri üzerine düşmek istiyordu. Öğleden sonra saat üç buçuğa kadar devâm eden bu müheyyic yarış esnâsında Ruslar on dokuz ilâ yirmi bin metreden daha yakına sokulamadıkları cihetle tarafeyn arasında top ateşi te'âtî edilmedi. Sâhilden ilerleyen Rus kruvazörü öğleden sonra kruvazörlerimiz üzerine doğru yükselmek istedi ise de geriye düşerek ancak diğer Rus kruvazörünü tutabildi ve birâz sonra her iki Rus kruvazörü (180) derece sancağa dümen kırarak gözden nihân oldular. Fâ'ik kuvvetlerle Türk kruvazörlerini yakalamak isteyen Ruslar bu sefer de emellerine nâ'il olamamışlardı.

-10-

1915 Senesi Vekâyi'î

Karadeniz Boğazı'nın Bombardımanı:

Çanakkale'ye yapılan (18 Mart) hücûmu akîm kalmış, şimdi Fransızlar ve İngilizler karaya asker çıkarmak için ihzârât ile meşgûl olurken Türk karargâhının nazar-ı dikkatini başka tarafa çevirmek için Rus filosunun bir nümâyiş yapmasını düşündüler. (Amiral Eberhard) Çanakkale'deki i'tilâf harekâtından orada bulunan (Askold) Rus kruvazörü tavassutuyla haberdâr oldu, nümâyiş teklîfini kabul etti. (Yavuz)'un mayın rahnelerini kapamak üzere ta'mîr[d]e bulunmasından istifâde edecekti. 1915 Mart 28'[i]nci günü (Amiral Eberhard) filo ile denize çıkarak Karadeniz Boğazı'na takarrüb ile Türk toplarının menzili hâricinden ateş açtı. Yarım saat devâm eden bu bombardıman sivil ahâliden birkaç telef ve yaralıdan başka bir zarar yapamadı. Ruslar ateş kestikten sonra [204] Zonguldak, Ereğli, Kozlu kömür ihrâc iskelelerini bombardıman ederek Sivastopol'e döndüler.

Odessa Ta'arruzu ve Mecidiye'nin Zıyâ'ı:

Gelibolu Yarımadası'na ihrâc edilmiş olan İngiliz ve Fransız orduları Boğaz'ı geçmeye muvaffak oldukları takdîrde İstanbul civârına veyâ Bulgaristan sâhillerine ihrâc edilmek üzere iki yüz bin kişilik bir Rus ordusu tahşîd [etti.] Bunları nakletmek için otuz kıt'a nakliye sefînesinin istim üzerinde beklediği ve Rus İmparatoru Nikola'nın Nisan bidâyetinde Odessa'ya gelerek askeri teftîş edeceği istihbâr edildi. Bunun üzerine imparatorun ve askerlerin üzerinde te'sîrât-ı ma'neviye icrâ etmek üzere Odessa'nın bombardımanı takarrür etti. Hamidiye, Abdülmecid kruvazörleri ile dört muhrib bu işe tahsîs edildi. Bu fırka Odessa'ya karşı harekât-ı ta'arruziyede bulunurken (Yavuz) da Sivastopol'ü bombardıman ederek harekâtı setr ve himâye edecekti.

Nisanın üçüncü günü sabâhı dört muhrib ileride torpido taradığı hâlde Mecidiye ve Hamidiye kruvazörleri Odessa'ya takarrüb ediyorlardı. Ushakov civârında iken mayın tarayan muhriblere fazla mikdârda takarrüb etmiş olan (Abdülmecid) kruvazörü iskele baş omuzluğunda işti'âl eden bir mayın te'sîriyle kazan bölmelerine su hucûm etti. Gemiyi kurtarmanın imkânı yoktu. Bu hâdise üzerine Hamidiye kruvazörü, tornistan ederek tehlike sâhasından uzaklaştı. Mecidiye'nin mürettebâtı tamâmen tahliye edilerek Hamidiye ve muhriblere alındı. Düşman eline geçmesine mâni' olmak üzere magrûk geminin sancak kıç omuzluğundaki cebhânelik istikâmetine bir torpido atıldı. Ve bunun te'sîriyle gemi tamâmen battı, fakat deniz pek sığ olduğu cihetle geminin bacaları ve kısmen güvertesi su üzerinde kaldı. Derhâl vaziyetden haberdâr olan Amiral Souchon İstanbul'a avdeti emretti. Bütün bu işler tamâm olunca Hamidiye ile muhribler Boğaz'a rota verdiler.[13] [205]

Nisanın üçüncü sabâhı (Amiral Eberhard) henüz demir almış idi ki lodos istikâmetinden kesîf dumanların gözüktüğü rapor edildiğinden keşf için tayyârelere emir verdi. Bunlar birâz sonra

13 Ruslar bi'l-âhire Mecidiye'yi yüzdürerek Sivastopol'e götürdüler. (Prut) nâmı verilerek tekne ta'mîr ve yeni kazanlar vaz' edildi. Yeni toplarla techîz edilmek üzere iken Rus ihtilâli zuhûr etti. Sivastopol, Türk ve Alman kuvvetleri tarafından işgâl edildiği zamân (Mecidiye) kruvazörü istirdâd ve (18 Mayıs)'da Türk bayrağı çekildi. Ve bi'l-âhire İstanbul'a getirildi

Yavuz ile Midilli'nin Sivastopol'e takarrüb etmekte oldukları haberini getirdiler. Aynı zamânda Odessa'ya takarrüb eden Türk gemilerinden de haberdâr edildi. (Amiral Eberhard) hemân denize açılarak muhârebeye icbâr eylemek üzere Yavuz'u beş saat ta'kîb etti. Hamidiye kruvazörü ile muhriblerin harekâtını setr ve himâye eden Yavuz, menzil-i mü'essire dâhil olan Rus gemilerine kıç taretlerindeki toplar ile ateş açarak cenûba doğru çekilirken telsiz telgrafla Hamidiye'nin mevki'nden haberdâr oluyordu. Nısfü'l-leylde Hamidiye kruvazörü (Kelegra) açıklarında iken Yavuz da hemân aynı istikâmetde seyrediyordu. Rus muhriblerinin gece Midilli kruvazörüne yaptıkları torpido hucûmu vaktinde görülerek top ateşi ile tard edildi. Atılan üç torpido uzaktan geçti. Birâz sonra yanî saat (11)'de Ay doğduğundan Rus torpidoları uzaklaştılar. Ertesi günü Türk filosu, Mecidiye kruvazörü noksân olduğu hâlde Boğaz'dan içeri giriyordu. Odessa ta'arruzu akîm kalmakla berâber bu seferin icrâsından beklenen fâ'ide iktitâf edildi. Yavuz'un hâl-i fa'âliyetde olduğunu gören Ruslar, Bulgaristan sâhillerine asker ihrâc etmekden sarf-ı nazarla bu kuvveti (Galiçya) Cebhesi'ne sevk ettiler.

Karadeniz'de Rus Mayınları:

1915 harbin ilk günlerinden i'tibâren her iki taraf düşman sâhillerine mayın döküyordu. Yavuz'un refâkatinde Sivastopol'e gitmiş olan Nilüfer burada bir mayın tarlası vücûda getirmişti. Fakat ilk Çanakkale Muhârebesi'nin şiddet peydâ etmesi üzerine Karadeniz'e ikinci derecede ehemmiyet verildi. 1914 senesi Teşrîn-i sâni bidâyetinde Nilüfer mayın gemisi Karadeniz'de gark olarak mürettebâtdan kimse kurtulamadı ve esbâb-ı garkı mechûl kaldı. Rusların Karadeniz Boğazı önlerine döktükleri mayınlara Yavuz'un çarptığı evvelce zikredilmişti.

Ruslar, Japonya ile yaptıkları harbdeki tecâribden istifâde ile mayıncılıkta bir mevki'-i mahsûs sâhibi olmuşlardı. Onlar, yalnız Karadeniz Boğazı önlerine değil, Zonguldak, [206] Ereğli, Samsun, Trabzon gibi bütün limanların önlerinde mayın tarlaları vücûda getirmişlerdi. Bi'l-hâssa Kafkas Cebhesi'ne yapılacak nakliyâtın iskelesi olan Trabzon'a ehemmiyet-i mahsûsa atfetmişlerdi. Trabzon önünde mayın tarayıcı sefâ'in olmadığı için ahâli takalar ile mayınları tarıyor ve bazan cehâlet yüzünden mü'essif kazalar vukû' buluyordu: Sâhile getirilmiş olan bir Rus mayınını elli altmış kişi halat bağlayarak karaya çekerken işti'âl etti ve ziyâde insân zâyi'âtını mûcib oldu:

Zonguldak ve Ereğli açığına dökülen mayınlar taranarak imhâ ediliyordu. Boğaz önüne dökülenler ise dikkat ve i'tinâ ile taranarak toplanıyor ve hemân Çanakkale'ye i'zâm edilerek Rusların müttefiklerine hediye ediliyordu! On sekiz Martda İngiliz ve Fransız zırhlılarının çarptıkları mayınlar işte bu hediyelik mayınlardı. Mâ'amâfîh mayın taramanın bi'l-hâssa noksân vesâ'it ile kış mevsiminde Karadeniz'in akûr dalgaları arasında istihkâr-ı hayât ederek mayın toplamaya uğraşan gemiler arasında tâli'in darbesine uğrayan gemiler de az değildi.

Fransız tahlîsiye kumpanyasına â'id iken müsâdere edilerek Karadeniz Boğazı önünde mayın taramaya tahsîs edilmiş olan Liverpool, Paris, Ron ismindeki römorkörlerden sonuncusu 17 Kânûn-ı evvelde Rusların son döktükleri mayınları tararken kıç tarafından bir mayına çarparak battı, üç asker şehîd ve bir zâbit mecrûh düştü.

Kânûn-ı evvelin 31'[i]nci günü (Berk-i Satvet) sefînesi Karadeniz Boğazı açığında bir Rus mayınına çarparak kıç tarafı parçalandığını evvelce zikretmiştik. Su geçmez bölmelerin mukâvemeti sâyesinde Berk-i Satvet'i sâlimen tersâneye getirmek mümkün oldu. Bu işti'âl esnâsında

bir nefer şehîd, iki zâbit ile dört nefer mecrûh oldu. Üç dört ay sonra ta'mîrâtı hitâm bulan Berk-i Satvet tekrâr fa'âliyete geçti.

Rusların attıkları mayınları su üzerine daha yakın durmak üzere ayâr etmeleri üzerine çok su çeken römorkörlerin yerine Draç, Kütahya, Yunus torpidobotları mayın taramaya tahsîs edilmişti. Uzun müddet muvaffakiyetle icrâ-yı fa'âliyet [eden] bu sefâ'inden (Kütahya) torpidosu mayın tarar iken mayına çarparak sakatlandı. (3) zâbit ile (6) nefer yaralandı. Hemân Draç ile Yunus mu'âvenet ederek Kütahya'yı sancak ve iskeleden askıya alarak Boğaz'a [207] döndüler. Fakat havânın mütelâtım olması gemilerin yekdiğerine çarpması ve sadme neticesinde su geçmez perdelerin yırtılarak batmasını mûcib oldu.

Karadeniz Boğazı mevki'-i müstahkem refâkatine tahsîs edilmiş olan Malatya, Durak Re'îs, Nevşehir ganbotları da mayın ile kazâzede oldular.

Bunlardan (Nevşehir) ganbotu, Kânûn-ı sâni 17'de Isfahân posta vapurunu Boğaz hâricine kadar çıkararak avdet etmek üzere iken mayın tarayan motorlarımızdan biri takarrüb ederek yedeğe alınmasını ricâ etmişti. Bu motorun arkasında bir filika bunun da yedeğinde bir Rus mayını bulunuyordu. Ganbot stopper ederek bekledi. Tam yedek halatı verilerek hareket edileceği sırada hübûb eden lodos rüzgârının te'sîriyle ganbotun, mayın ve motor üzerine düşmekte olduğunu gören Nevşehir'in ikinci kapudanı nakillerin kesilip kesilmediğini sordu. Aldığı menfî cevâb üzerine gemiyi ileri hareket ettirmek isterken işti'âl vukû' buldu. Motor ve filika da parçalandı. Nevşehir kıç tarafından aldığı yaradan giren sularla batmaya başladı. Bu vak'ada motorda bulunan bir zâbit ile iki asker zâyi' oldu.

Rus Muhrib ve Tahte'l-bahirlerinin Fa'âliyeti:

Çanakkale Boğazı kapandığı günden beri Türk filosunun kömür ihtiyâcı Zonguldak havâlisinden te'mîn edilmeye başlanmıştı. Fakat bu menba'a arz-ı ihtiyâc edenler yalnız sefâ'in-i harbiye değildi. Anadolu Şimendüfer Kumpanyası, Seyr-i Sefâ'in, Şirket-i Hayriye, Haliç vapurları, İstanbul Elektrik ve Havagazı Şirketleri, un değirmenleri, römorkörler ve'l-hâsıl buhârla müteharrik bütün vesâ'it-i mihanikîye Zonguldak kömürlerine arz-ı iftikâr ediyordu.

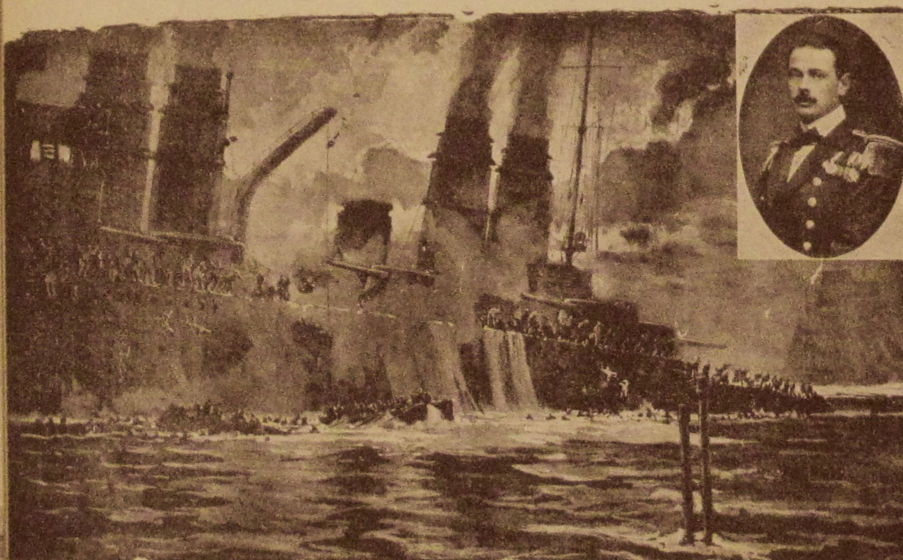
Ruslar 1914 senesinde yaptıkları ilk bombardımandan sonra bu havâliyi sık sık ziyâret ederek iskeleleri tahrîb ve tesâdüf ettikleri buhârlı ve yelkenli merâkibi batırıyorlardı. Bi'l-hâssa Rusların yeni kuvvetli (Bespokoinyi) sistemi muhribler yüksek sür'atlerine güvenerek bu civârda geziyorlardı. Fakat 1915 senesi yaz mevsiminde yeni ve tehlikeli bir düşman daha görünmeye başladı; bir veyâ iki Rus tahte'l-bahri kömür havzası ile Boğaz [208] önlerinde dolaşarak tesâdüf ettikleri kömür gemilerini bilâ-ihbâr torpidoluyor, küçük yelkenli merâkibi tahrîb ediyordu. Bu vaziyet neticesinde kömür buhrânı tezâyüd etti. Marmara sâhillerindeki linyit ve ağaçlı kömür ocakları işlenmeye başlandı. Sırbistan'ın zabtı üzerine şark şimendüfer hattı ile Almanya'nın Silezya eyaletinde ma'den kömürü celb edilmek sûretiyle mütârekeye kadar idâre-i maslahat edildi.

Yavuz ve Rus Tahte'l-bahri:

1915 Mayıs altıda Yavuz, Midilli ile birlikte denize açılmış Hamidiye kruvazörü ise kömür şileblerini himâye etmiş, Zonguldak mendireğine girerek kömür noksânını ikmâl etmişti.

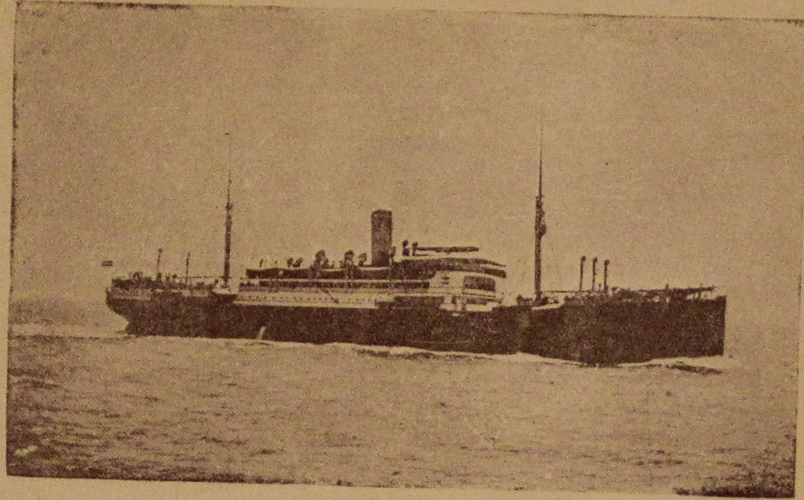
(ئەمدن) آلمان قروزری انکلیز تجارت واپورلرینی باطیریرکن

(لئون غامبه‌تا) فرانسز زرهلی قروزری بر اووستریا تحت‌البحری طرفندن باطیریلیور

Emden Alman kruvazörü İngiliz ticaret vapurlarını batırırken

Léon Gambetta Fransız zırhlı kruvazörü bir Avusturya tahte'l-bahri tarafından batırılıyor

یاووز ایله برابر استانبوله کلن (قورقووادو) واپوری

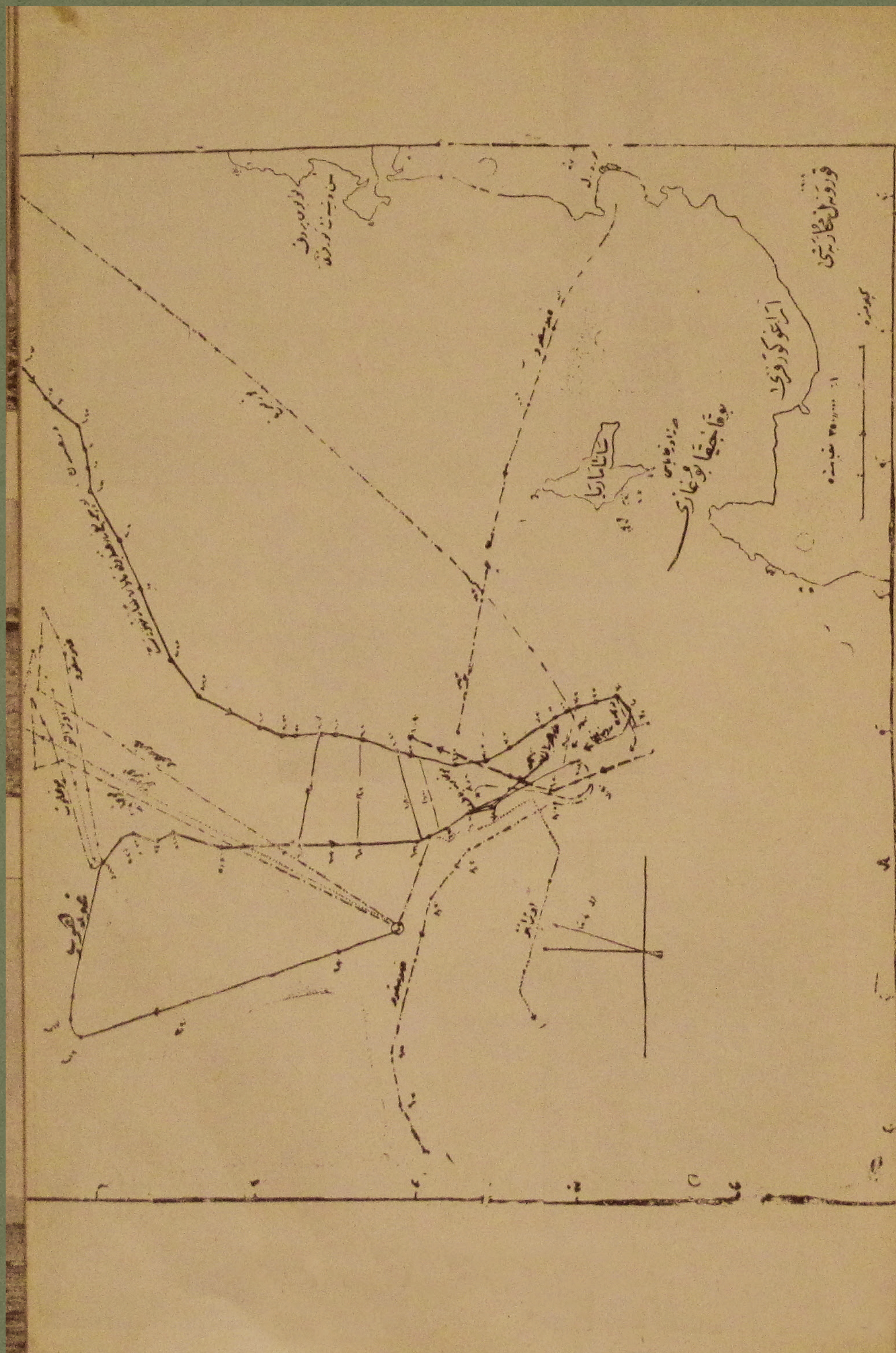

آلمان تحت البحر سواریلرندن (وه‌دیکن) ایله تحت البحری

Yavuz ile beraber İstanbul'a gelen (Korkuvado vapuru)

Alman tahte'l-bahir süvarilerinden (Vedigen) ile tahte'l-bahri

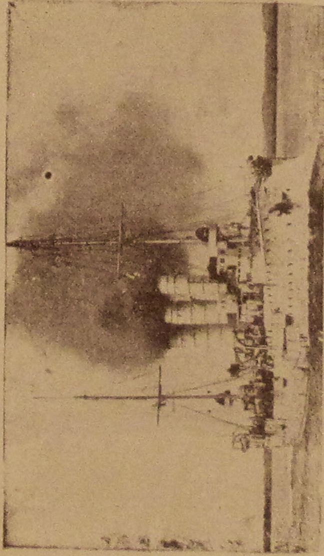
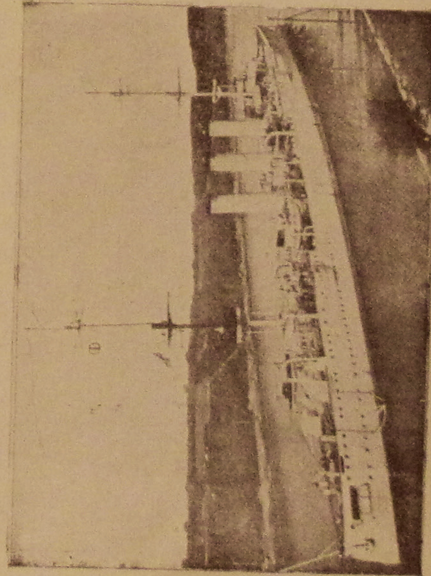

[Coronel Muharebesi]

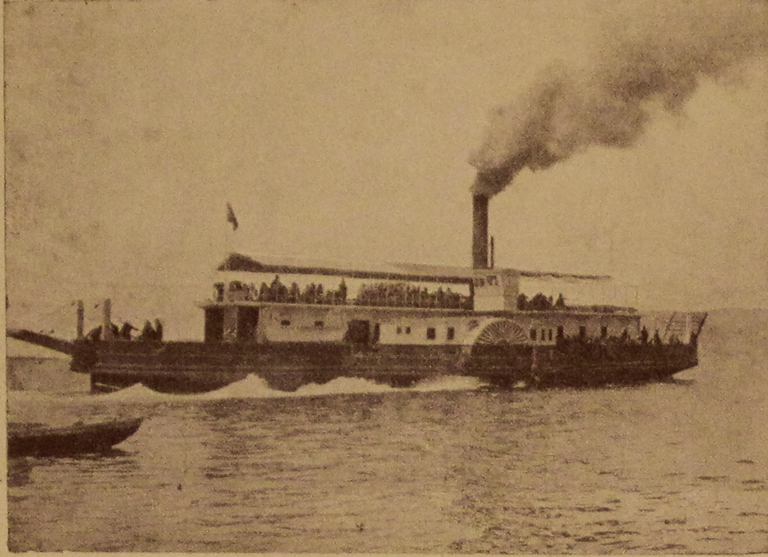
امیرال (سپه)

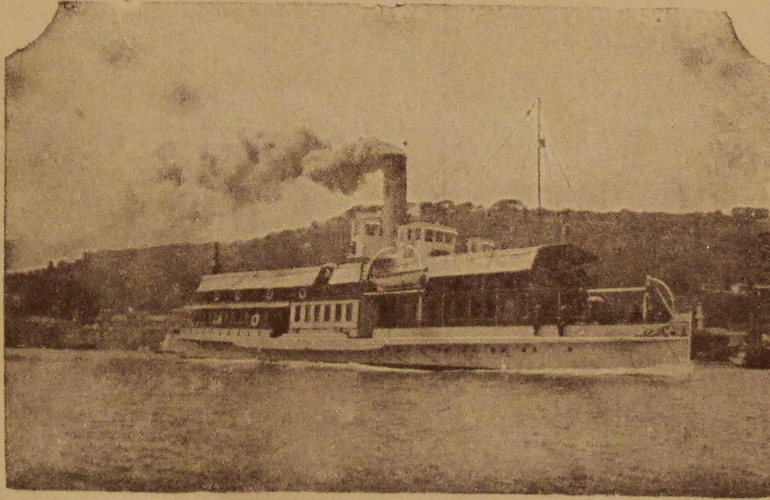

[Scharnhorst zırhlı kruvazörü]

Amiral Spee

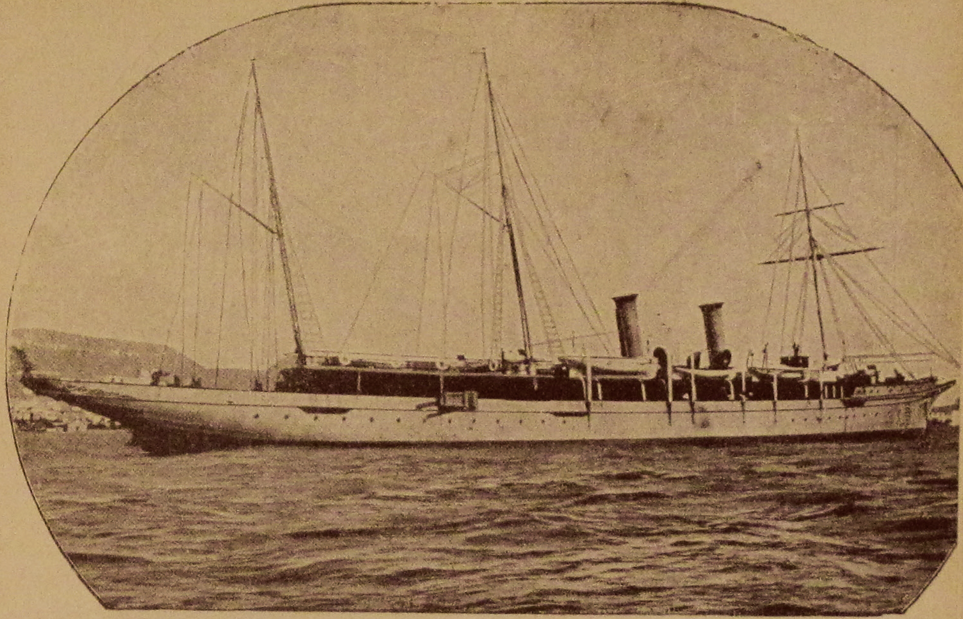
[Emden hafif kruvazörü]

چاناق قلعه محاربه‌لرنده مارماراده عسكرى نقليات ويارالیلرك سوقى خصوصنده قيمتلى خدمتلر
ايفا ايدن شركت خيريه واپورلرندن برر نمونه

Çanakkale muharebelerinde Marmara'da askeri nakliyat ve yaralıların sevki hususunda kıymetli hizmetleri îfâ eden Şirket-i Hayriye vapurlarından birer numûne

ارطغرل یاطی

Ertuğrul Yatı

Ertuğrul Yatı

Bundan üç ay sonra Hamidiye kruvazörü ile Yâdigâr sınıfı bir muhrib bir Alman şilebi ile Seyhun ve diğer üç kömür şilebini konvoy etmek üzere denize çıktı. Kable'z-zevâl saat sekiz râddelerinde Sakarya önlerinde iken Rusların son sistem iki Rus muhribine tesâdüfle top ateşi te'âtîsine başladı. Ruslar 14.000 metre mesâfede endâht yapıyorlardı. Bu mesâfede Hamidiye'nin mermileri kısa düşüyordu. İlk mermide baş topun kamasında ârıza zuhûr etti. Bunun üzerine Hamidiye bordasındaki on iki santimetrelik toplarla ateşe devâm etmek istedi ise de menzilleri kısa olduğu için yalnız kıç topu ile muhârebeye devâm ediyordu. Fakat bir müddet sonra kıç top da bozuldu. Rus muhribleri Hamidiye ile Seyhun'un arasına girdi. Bu esnâda sâhile baştan kara etmiş olan dört gemiyi de batırdılar. Hamidiye'nin vaziyetinden telsizle haberdâr edilen (Yavuz) sefînesi sür'atle Boğaz'dan çıkarak zevâle doğru Hamidiye ile birleşiyordu. Fakat Rus muhribleri çoktan Sivastopol'e doğru uzaklaşmışlardı. (Kızılırmak), (Rodosto) şilebleri Zonguldak'a götürüldükten sonra Yavuz, Hamidiye ve Numûne-i Hamiyet muhribi Boğaz'a döndü.

Şile önlerinde iken bir Rus tahte'l-bahri, Yavuz'un üzerine bir torpido attı. Atılan torpido Türk muhribinin tam merkezinden geçtikten sonra Yavuz'a doğru gitti. İyi endâht edilmiş olan bu torpido Yavuz'un tam vaktinde yaptığı bir manevrâ ile iskele kıç omuzluğundan geçerek boşa gitti. Bu vak'adan sonra Hamidiye'nin Armstrong topları çıkarılarak yerine son sistem Krupp topları konuldu.

[209]

-11-

1916 Senesi Vekâyi'î

Nikolayev destgâhlarında inşâ edilmekte olan üç kıt'a Rus drednotu denize indirildikten sonra Sivastopol'e götürülerek ikmâl-i inşâ'âtına gayret edilmekte idi. Bu gemilerden (İmparatoriçe Mariya) 1916 senesi esnâsında filoya dâhil oldu.

Midilli kruvazörü, 1916 Şubat bidâyetinde Sinop'da yapılacak telsiz istasyonunun levâzımâtını hâmil olan (Edincik) vapurunu konvoy ettikten sonra Trabzon'a bir makineli tüfek bölüğünü ihrâc ile avdet etti. Mart evâsıtında tekrâr denize çıkarak Tirebolu'ya iki yüz zâbit ve efrâd ihrâc ile avdet etti.

İmparatoriçe Mariya, 14 Mart 1916'da (Of) civârındaki Türk kıt'âtını bombardıman ederek fa'âliyete geçtiğini haber verdi. Batum Limanı'nı üssü'l-hareke ittihâz eden bir Rus ganbotu hemân her gün Türk siperlerine bir iki mermi atmadan durmuyordu. Midilli kruvazörü Nisan bidâyetinde tüfek, mitralyöz, cebhâne ve efrâdı hâmil olduğu hâlde Trabzon'a geldi. Hamûlesini kısa bir zamânda ihrâc ettikten sonra Sürmene'ye kadar ilerledi. Buradaki Rus piyâde mevzi'lerini bombardıman ettikten sonra Rus filosu ile berâber denize çıkmış olan (İmparatoriçe Mariya)'ya tesâdüf etti ise de sür'at-i fâ'ikesinden istifâde ile çekilmeye muvaffak oldu.

Yavuz ile İmparatoriçe Mariya:

(İmparatoriçe Mariya) zırhlısının iltihâkıyla büyük bir fâ'ikiyet te'mîn eden Ruslar, Yavuz'u muhârebeye icbâr için Kagul ve Merkuria kruvazörlerini Zonguldak'a göndermiş, [210] (İmparatoriçe Mariya) ise Boğaz önüne gelmişti. Rus kruvazörlerinin Ereğli'yi topa tutarak filikalar-

la sâhile tahrîb müfrezeleri çıkarmakta olduğunu haber alan Amiral Souchon hemân (Yavuz) ve Midilli kruvazörü ile birlikte denize açıldı. Rus kruvazörleri Mayısın dokuzuncu günü vazîfelerini yaptıktan sonra çekildiler.

Ertesi günü yanî Mayısın onuncu günü saat (7,15)'de Yavuz ile Rus drednotu karşılaştı. Rusları Boğaz önünden çekmek isteyen Yavuz, Yıldız rotasına seyre başladı. Ruslar da hemân aynı istikâmete dönerek takarrübe başladılar. Saat (7,55)'de her iki taraf muvâzî rotalarda seyrederek (16.000) metre mesâfeden ateş açtılar. Kısa bir müddet devâm eden müsâdemede Yavuz üç isâbet aldı. Amiral Souchon sür'ati tezyîd ederek açıldığından tarafeyn menzil hâricine çıktılar.

Yavuz, Rusların etrâfında geniş bir kavis çizdikten sonra Boğaz'a dâhil oldu.

Karadeniz'de Alman Tahte'l-bahirleri:

Almanya'dan şimendüfer ile nakledilerek Avusturya'nın Pula tersânesinde tanzîm edilerek Çanakkale'ye gönderilmiş olan Yüzbaşı (Von Heimburg) kumandasındaki küçük tahte'l-bahir 1916 Eylülün 4'[ü]ncü günü Marmara'ya girmiş ve güzel bir tesâdüfden istifâde ile (E-20) İngiliz tahte'l-bahrini torpillemeye muvaffak olmuş olan (Von Heimburg), 1916 senesi ilkbaharında Karadeniz'e çıktı. Mayısın ilk haftasında Zonguldak, Cide, Sinop ve Giresun'a uğradıktan sonra Kafkas Cebhesi'ne Rusların yapmakta oldukları nakliyâtı sektedâr etmek üzere yola çıktı. İlk tesâdüf ettiği şeker yüklü üç direkli bir gemi idi. Bir müddet sonra da mayi'-i mahruk hamûlesiyle Novorossiysk'den Sivastopol'e gitmekte olan bir Rus şilebine tesâdüf etti. Her iki gemiyi de batırdıktan sonra Kırım'ın cenûb sâhilinde (Tarkan) işâret istasyonunu bombardıman ile İstanbul'a avdet etti.[14]

Bu tahte'l-bahir, bir müddet sonra tekrâr Karadeniz'e çıktı, fakat avdetde Boğaz önünde (Akpınar) veyâ (Ağıldere) civârında mayına çarparak battı. Sâhile iki [211] yüz elli metre kadar yakın olduğu hâlde havânın çok sert olması bütün mürettebâtın mağrûkiyetine sebeb oldu. Bi'l-âhire tahte'l-bahre â'id dört cesed karaya düştü.

Varna Bombardımanı

1916 Ağustos bidâyetinde Rus Karadeniz Filosu Kumandanlığı'nda tebeddülât vukû'a gelerek ihtiyâr Amiral (Eberhard)'ın yerine, 1915 senesi Riga Körfezi harekâtında fevkalâde fa'âliyeti görülmüş olan Amiral Kolchak getirilmişti.

Amiral Kolchak kumandayı der-uhde ettikten sonra Varna önünde göründü. Şehri topa tuttuğu gibi liman civârına mayın döktükten sonra Sivastopol'e döndü.

Varna'yı üssü'l-hareke ittihâz etmiş olan iki Alman tahte'l-bahri mayın tehlikesinden dolayı âtıl kaldıkları cihetle İstanbul'dan (12) ve (16) numaralı Türk motorbotları mayın taramak üzere Varna'ya gönderildi. Bunlar bir ay kadar çalışarak Varna civârını mayınlardan tathîr ettiler. Kânûn-ı evvelin ilk haftasında Romanya'dan erzâk getiren iki yelkenli tekne yedeklerinde olduğu hâlde İstanbul'a avdet ederken Boğaz civârında Rus muhriblerinin hucûmuna uğrayarak

14 Von Heimburg'un hatırâtı Abidin Daver Bey tarafından (Tahte'l-bahr Tahte'l-bahre Karşı) nâmıyla tefrika edilmiştir.

sâhile baştan kara ettiler. Mürettebât kurtuldu ise de gerek motorlar ve gerekse yelkenli tekneler Ruslar tarafından tahrîb edildi.

Romanya'nın Harbe Duhûlü ve Deniz Tayyâreleri

İ'tilâf hükûmetleri kendilerine yeni yeni yardımcılar bulmak husûsunda pek mâhirâne hareket ediyorlardı. Ağustosun 27'nci günü İtalya ve Romanya hükûmetleri harbe dâhil oldular. Ağustosun otuzunda Türkiye ve Bulgaristan hükûmetleri de Romanya'ya harb i'lân ettiler. Eylülün üçüncü gününden on birinci gününe kadar Alman deniz tayyâreleri müte'addid hucûmlar yaparak Köstence'deki gemileri, gaz depolarını topa tuttular. Bu tayyâreler Dobruca'da tesâdüf ettikleri askerî kollara ve şimendüferlere bomba ile hucûm ediyor ve Romanya tayyâreleri ile müsâdeme ediyorlardı. Teşrîn-i evvelde Mackenzie tarafından ileri harekât icrâsı esnâsında da deniz tayyârelerinin hüsn-i hizmeti sebk etti.

İmparatoriçe Mariya Drednotunun Zıyâ'ı

Teşrîn-i evvelin yirmisinde Rus donanması en yeni ve en kuvvetli unsurunu gâ'ib etti. [212] Sivastopol Limanı'nda demirli bulunan (İmparatoriçe Mariya) drednotu cebhâneliği işti'âl ederek battı. Bir zâbit ile yüz elli nefer öldü ve altmış dört nefer ağır sûretde mecrûh düştü. Bu geminin zıyâ'ına rağmen İmparatoriçe Katerina ve Üçüncü Aleksandr zırhlılarının inşââtını ikmâl ederek filoya ilhâk etmek üzere oldukları için Rus filosunun vaziyeti kuvvetli idi.

Köstence'nin İşgâli:

Avusturya ve müttefiklerine karşı i'lân-ı harb eden Romanyalılar ilk iş olarak büyük kuvvetlerle Transilvanya dağlarının geçitlerini zorlayarak Macaristan'a hücûm ettiler. Alman başkumandanlığı tehlikeyi vaktiyle görerek Romanya'ya karşı şimâlden ve cenûbdan ta'arruza karâr verdi. Türkiye ve Bulgaristan hükûmetleri birer gün fâsıla ile Romanya ile hâl-i harbe geçmiş oldukları cihetle Mareşal Mackenzie kumandasına mevdû' Türk, Bulgar ve Alman kuvvetleri 1916 Teşrîn-i evvelinde ta'arruza geçerek Romanyalıları tard ve Köstence-Cernavoda hattını geçtiler. Teşrîn-i evvelin yirmi üçüncü günü zengin gaz depolarına mâlik olan Köstence işgâl edildi. Ruslar bir hafta sonra yanî Teşrîn-i sâninin ikisinde Köstence'yi bombardıman ettiler ise de pek çabuk geri çekilmeye mecbûr oldular.

Mareşal Mackenzie kuvvetleri Ziştovi-Zimnicea civârında Tuna'yı geçerek Bükreş üzerine yürüdü. Yirmi beş ilâ otuz Teşrîn-i sânide yapılan şiddetli muhârebeler neticesinde Romanyalılar mağlûb oldu.

Kânûn-ı evvelin birinci günü Romanyalılar mukâbil bir ta'arruz yapmak istedilerse de Türk kıt'âtı bu hücûmu tevkîf etti.

Kânûn-ı evvelin altısında Bükreş işgâl edildi. Kânûn-ı evvelin dördünde İbrail alındıktan ve Tuna munsabı, Siret Nehri hattına vâsıl olan Türk, Bulgar ve Alman ta'arruzu tevakkuf edildi.

Gayret-i Vataniye Muhribinin Zıyâ'ı

Mareşal Mackenzie kuvvetlerinin Köstence'yi işgâl ettikleri haber alınır alınmaz İstanbul'dan Gayret-i Vataniye muhribi gönderildi. Fakat Gayret-i Vataniye Varna Limanı'na girmek üze-

re iken [213] Kamçıdere ile Karaburun arasında tahte'l-bahir bir kayaya çarptı. Tahte'l-bahir tehlikesinden dolayı sür'atli hareket eden muhribi kayaya pek şiddetli bir sür'atde bindirdiği cihetle yapılan mu'âvenete rağmen kurtarmak mümkün olmadı. Amiral Souchon, Mu'âvenet-i Milliye ve Numûne-i Hamiyet muhribleri ile Varna'ya gelerek Gayret-i Vataniye'nin techizâtını aldıktan sonra Köstence'ye giderek Teşrîn-i sâninin ilk haftasında İstanbul'a avdet etti.

Midye ve İğneada'nın Bombardımanı

Eflak ile Dobruca'nın işgâli üzerine İstanbul ile Köstence arasında münâkalât başladı. Fakat bu münâkalât Şirket-i Hayriye vapurları yelkenli ve motorlu tekneler ile yapılıyordu. Bu gemiler gündüzleri Midye, İğneada, Varna limanlarına saklanıyor ve geceleri karanlıktan istifâde ile seyir ediyorlardı.

Rus amirali bu nakliyâtdan haberdâr olur olmaz Midye ve İğneada civârını taharrî ve tesâdüf edeceği sefâ'ini tahrîb etmek üzere iki kıt'a kuvvetli muhrib göndermişti. Bu iki Rus muhribi 1916 Teşrîn-i sâni on üçüncü günü sabâhı İğneada'ya gelerek limanda bulunan (Hamidâbâd) torpidobotuna ateş açtı. (Hamidâbâd) 37 milimetrelik topları ile birkaç endâht yaptıktan sonra iki buçuk kulaç suda battı. Birkaç kişi mecrûh dört kişi şehîd oldu. Limanda bulunmakta olan şirketin 63 numaralı vapuruna birkaç mermi isâbet etti ise de sâhile mevzû' bataryadan dolayı Ruslar uzaklaştıklarından limanda bulunan diğer sefâ'in sâlim kaldılar. Ruslar Midye'yi dahi bombardıman ettikten sonra çekildiler.

-12-

1917 Senesi Vekâyi'î

Yılan Adası Seferi:

1917 senesinde Karadeniz'de cereyân [eden] harekât-ı harbiye ufak tefek müsâdemelere münhasır kaldı. Martın on ikisinde Rus muhribleri Köstence üzerine hücûm ettiler. [214]

Nisanın on sekizinde Ruslar (Kiril) torpidosunu zâyi' ettiler. Mayıs ayında ise harekât-ı hevâ'iye icrâ edildi. Rusların Köstence üzerine olan tayyâre hücûmları bir iki Rus tayyâresinin ıskâtı ile neticelendi. Mayısın otuz birinde Rus kruvazörü muhribleri Mankalya'yı bombardıman ettiler. Amiral Kolchak daha fazla hareket icrâsına meydan bulamadan ihtilâl Karadeniz donanmasına da sirâyet ederek harekât-ı harbiyeye nihâyet verdi. Amiral Kolchak'ın yerine Asker Cem'iyeti tarafından (Amiral Lukin) iş başına geçirildi. Haziran ayında yapılan harekât miyânında Midilli kruvazörünün Tuna munsabındaki Yılan Adası'na yaptığı ta'arruz da şayân-ı zikirdir.

Rus kruvazörlerinin toplarına mukâbele edebilmek üzere Midilli'nin taşıdığı on iki kıt'a 10,2 santimetrelik topların yerine sekiz kıt'a on beş santimetrelik top konulmuştu.

Bu yeni ve kuvvetli toplarla mücehhez olan Midilli kruvazörü Haziranın yirmi üçüncü günü Boğaz'dan çıkarak Yılan Adası'na yol verdi. Haziranın yirmi beşinci sabâhı mahall-i mezkûre muvâsalat ile birkaç top ateş ile fener kulesi, işâret ve telsiz istasyonları tahrîb edildi. Karaya çıkarılan ihrâc kıt'ası adadaki topları isti'mâlden ıskât ettikten sonra gemiye aldığı levâzım-ı

harbiye ve üserâ ile avdet etti. Bundan sonra Boğaz'a yol verildi. Bu ta'arruzdan haberdâr olan Ruslar İmparatoriçe Katerina drednotu ve serî' muhribler ile Midilli'nin hatt-ı ric'atı üzerine yürüdüler. Zevâle doğru tarafeyn yekdiğerini gördü. Rus drednotu müdhiş topları ile Midilli'nin üzerine ateş açtı. Midilli civârına düşen otuz buçuk santimetrelik Rus mermileri korkunç su sütûnları kaldırıyor. Fakat Midilli süvârisi gemiyi zikzak rota üzerinde gezdirerek Rusların hedefe isâbetlerine mâni' oluyordu.

Daha ileriye sokulan Rus muhribleri de bütün topları ile bu muhârebeye iştirâk ediyordu. Fakat Midilli'nin on beşlik topları muhriblere yolladıkları mermilerle bunları geri çekilmeye mecbûr etti. Sür'atinin adem-i kifâyesinden dolayı geri kalan Rus drednotu da ta'kîbden sarf-ı nazar etmeye mecbûr oldu. Bu vak'ada infilâk eden Rus mermileri ile birkaç telefât ve yaralıdan başka zâyi'ât verilmemiştir. 1915 senesi Eylülünden beri Midilli'nin kumandasını der-uhde etmiş olan korvet kaptanı (Von Knorr) Suriye [215] Cebhesi'nde vazîfe alacağı cihetle bu seferden avdet ettikten sonra kumandayı ikinci kapudana tevdi' etti. Midilli kruvazörü İkinci Kapudan (Homeyer)'in idâresinde iki def'a daha Karadeniz'de cevelân ettikten sonra Teşrîn-i sâni nihâyetlerinde kumandayı yeni ta'yîn edilmiş Miralay (Von Hippel) der-uhde etti.

İngiliz Tayyârelerinin İstanbul'a Hücûmu ve Yâdigâr-ı Millet'in Garkı

İmroz'dan kalkan İngiliz tayyâreleri bu sene zarfında birkaç def'a İstanbul'a hücûm ederek bomba atmış ise de bir zarar yapmaya muvaffak olamamıştı. Yalnız bir def'asında Mahmud Paşa civârına bir bomba düşerek sivil ahâliden kırk elli kişinin telef ve mecrûhiyetine sebeb olmuştu.

Temmuzun dokuzuncu gecesi yapılan hücûmda bir İngiliz tayyâresi İstinye'de yatmakta olan Türk sefâ'in-i harbiyesi üzerine attığı bombalardan biri (Yâdigâr-ı Millet) muhribinin baş tarafına isâbet ederek yangın çıkardığından işti'âle meydan vermemek için mürettebâtı tarafından valfleri açılarak batırıldı.

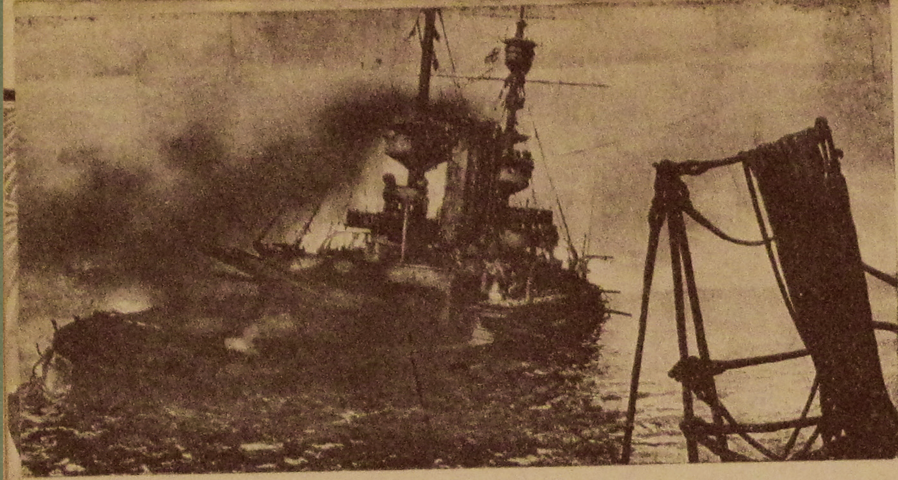
Rus İhtilâli ve Karadeniz Donanması:

Petersburg'da ilk harekât-ı ihtilâliye 9 Mart 1917'de başladı. Polisler ile amele arasındaki mücâdeleye müsellah askerler de iltihâk ettiğinden ihtilâl alevlendi. Çarın, nazırları ve büyük me'mûrlarından bir kısmı bahriye dâ'iresine ilticâ ettiler. Martın on ikinci günü (Saint Petro) ve (Saint Paul) kal'aları ihtilâlcilerin eline geçti. İhtilâl hemân Kronstadt'a sirâyet etti.

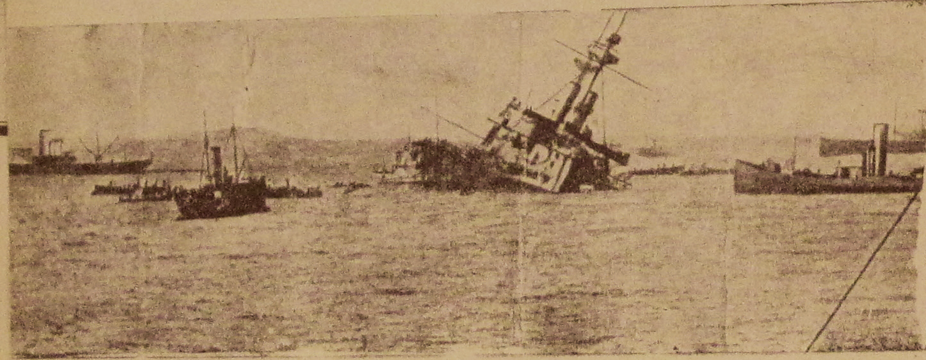
Tüfek ve mitralyözler ile müsellah bahriye askerleri Martın on üçüncü günü Mevki' Kumandanı Amiral (Viren)'in ikâmetgâhı önünde toplandılar. Askerleri teskîn etmek üzere nutuk vermek isteyen (Viren) â'ilesinin gözü önünde evvelâ bir kurşun ve ba'de süngü darbeleri ile öldürülerek parçalandı. Bahriye Erkân-ı Harb Re'îsi Amiral (Patapov) torpido mektebi ve Ta'lîm Fırkası Müdürü Amiral (Nikola Dorin) de aynı âkıbete uğradı. Kronstadt İhtilâli'nin ilk günlerinde birçok Rus zâbiti öldürüldü. Ve bir kısmı [216] habsedilerek aylarca mahbûs kaldı. Böylece Kronstadt İdâresi amelenin ve askerlerin eline geçti.

Martın 16'ncı günü ihtilâl haberleri (Helsingfors)'a geldi. Amiral (Nepenin) sükûn ve intizâmı te'mîn için uğraştı ise de fâ'idesi olmadı. Müsellah-ı berriye ve bahriye askerleri küme küme sokaklara dökülerek tesâdüf ettikleri zâbitleri ta'kîb ve tezlîle başladılar. Şehirde toplanmış olan ihtilâl komitesi, Amiral (Nepenin)'i gemide tevkîf ile sevk edilmekte iken katl edildi*. Ami-

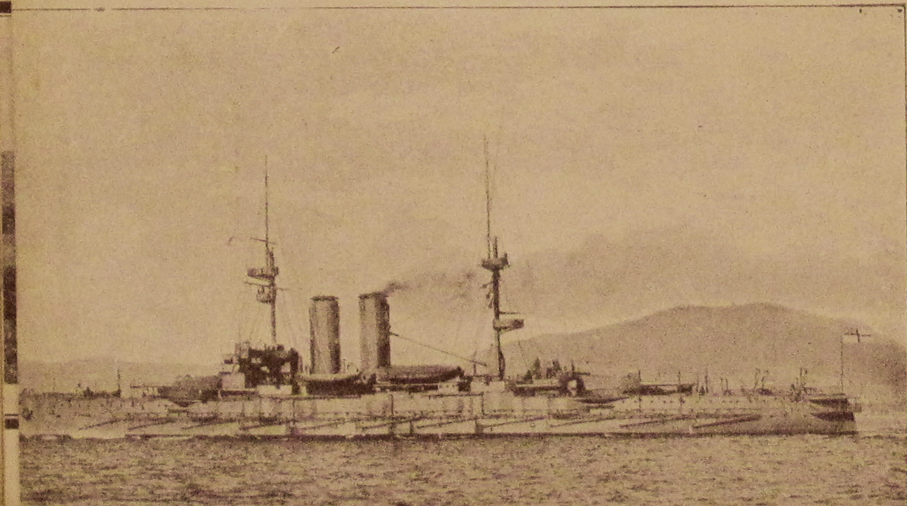
* "sevk edilmekte iken katl edildi" ifadesi yerine gerçekte "sevk etmekte iken katletti" ifadesi olmalıdır.

(ایرزیستیبل) انکلیز زرهلیسی باطارکن

(مەجەستیق) انکلیز زرهلیسی باطارکن

(Irresistible) İngiliz zırhlısı batarken

(Majestic) İngiliz zırhlısı batarken

SİVASTOPOL LİMANI

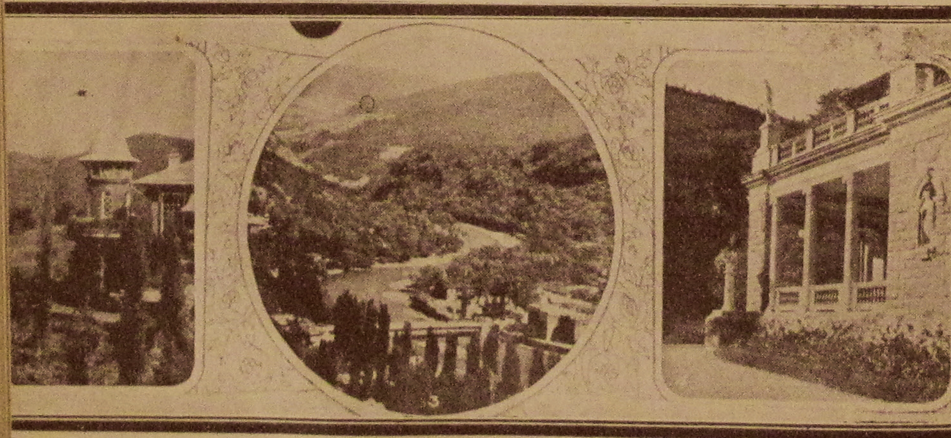
…….	Telgraf kablosu
----	Telefon kablosu
""""""	Lağım hattı
:::::::	Yeni tabyalar
-------	Eski tabyalar

1- Bahriye binası
2- Torpido deposu
3- Torpidobot kızağı
4- Hükümet işlerine mahsus koy
5- Bahriye kışlaları
6- Bahriye hastanesi
7- Eski bahriye kışlası
8- Harb tersanesi
9- Rus Karadeniz seyrisefain şirketinin tersanesi
10- Aynı kumpanyanın ahşap rıhtımı
11- Büyük liman depousu
12- Telgrafhane
13- Gümrük
14- Grafoci … kalesi
15- Mezarlık
16-Ordugah
17- Depolar
18- Müdafaa kışlası
19- Mızraklı istasyonu
20- Topçu barakaları
21- Simferopol caddesi
22- Balaklava caddesi
23- Balaklava ve Yalta'ya giden cadde

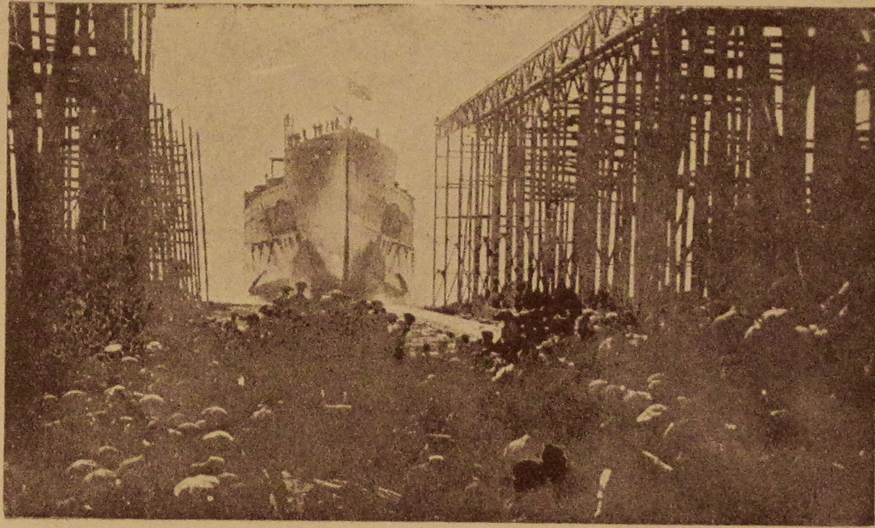
صخوم قلعه لیمانی

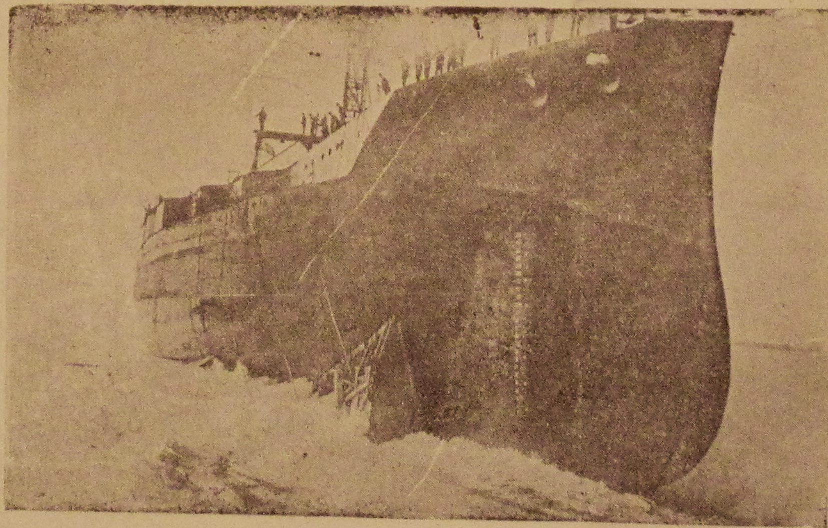

قافقاسیا منظره‌لرندن

Sohum Kale limanı

Kafkasya manzaralarından

رشادیه زرهلیسی قیزاقدن ایندیریلیرکن

Reşadiye zırhlısı kızaktan indirilirken

انكليز دستگاهلرنده انشا ایدیلوب تسلیم ایدیلك اوزره ایكن انكلیزلر طرفندن ضبط ایدیلن رشادیه زرهلیسی

[بر تابلودن]

İngiliz destgahlarında inşa edilip teslîm edilmek üzere iken İngilizler tarafından zabt edilen Reşadiye zırhlısı (Bir tablodan)

سیواستپول لیمانی

Sivastopol Limanı

ral (Protopopov) ile Amiral (Nepolsin) ve daha birçok zâbit aynı âkıbete uğradı. Yalnız (Reval)'de bulunan Rus bahriyelileri Liva Amiral (Verderevsky)'nin hüsn-i idâresiyle sâkit kaldılar.

Rus İhtilâli'nin aldığı şekli gören Karadeniz Filosu Kumandanı Amiral (Kolchak) ihtilâlin filoya sirâyetine mâni' olmak üzere kuvve-i külliyesi ile denize açıldı. Çarın, tahtdan ferâgat ile Petersburg'da sükûn ve âsâyişin te'mîn edildiğini haber aldıktan sonra Sivastopol'e döndü. Ve neşrettiği evâmir-i yevmiye ve zâbitân ve efrâda verdiği nutuklarla tebdîlât-ı siyâsiyeyi izâh etti. Büyük rütbeli bazı zâbitleri tebdîl ettikten sonra zabt u rabtı muhâfazaya muvaffak oldu. Hatta Rus Karadeniz Donanması mürettebâtı, Kerensky hükûmet-i muvakkatasına müzâheret etmek üzere bir hey'et-i murahhasayı Baltık Filosu mürettebâtına gönderdiler. Fakat Kerensky Hükûmeti, Bolşevik İhtilâli ile devrildi. Bolşevik murahhasları Mayıs 1917'de Sivastopol'e geldiler. Amiral Kolchak bu murahhasların her gemi ve her kışlaya duhûlüne müsâ'ade etmek mecbûriyetinde kaldı. Efrâd ve ameleyi elde eden Bolşevik murahhasları amiral ile erkân-ı harbiyesini mukâbil ihtilâl propagandası yapmakla ittihâm ettiler. Amiral gemisinin mürettebâtı Kolchak'tan kılıcını teslîm etmesini taleb ettiler.

Kolchak kendi eliyle kılıcını tutarak denize attı ve bütün gemilerin zâbitânına bilâ-mukâvemet teslîm-i silâh etmelerini emrederek kan dökülmesine mâni' oldu. Ve bi'l-âhire isti'fâ ederek ortadan gâ'ib oldu.[15]

[217]

Brest-Litovsk Mütârekesi

Rus ihtilâli, Bolşeviklerin mevki'-i iktidâra geçmesi ile nihâyet bulmuştu. İhtilâl Rus ordusunu inhilâle sevk etti. Nâçâr bir vaziyetde kalan Rus Başkumandanı ve Ahâli Komiseri (Kirilenko) telsiz telgrafla Alman Başkumandanlığının mütârekeye hâzır olup olmadığını sordu. Aldıkları müsbet cevâb üzerine Rus murahhasları Kânûn-ı evvelin ikisinde Alman hatlarını geçtiler. Rus murahhasları ile Almanya, Türkiye, Avusturya-Macaristan ve Bulgar orduları başkumandanlıklarının murahhasları Brest-Litovsk'da toplanarak 1917 Kânûn-ı evvel on beşinde mütârekeyi imzâladılar. Bu mütâreke-nâmenin hükmü,17 Kânûn-ı evvel 1917 zevâlinden-14 Kânûn-ı sâni 1918 zevâline kadar yirmi sekiz gün devâm edecekti. Bir hafta evvel feshi hakkında bir ihbâr vukû' bulmadığı hâlde bu müddetin hitâmından sonra da hükmü cârî olacaktı.

(Brest-Litovsk) Mütârekesi mûcebince Baltık Denizi'nden Karadeniz'e ve Anadolu Cebhesi'ne kadar her tarafda muhâsımât ta'tîl edilecek ve Karadeniz'de sefâ'in-i ticârîyenin seyr ü seferi-

15 Amiral Kolchak harbden birkaç sene evvel (Baron Toll)'ün yaptığı Kutub seyâhatına iştirâk [ederek] şöhret kazanmıştı. Baron Toll, kış mevsimini (Bennett) arasında geçirmeye karâr vermiş, Kolchak ile arkadaşlarından bazıları Rusyaya dönmüşlerdi. Fakat aradan iki sene geçtiği hâlde Baron Toll'den haber gelmeyince Kolchak onu aramak üzere yalnız başına bir şalopeye binerek 2.500 mil mesâfeyi kat' ile (Bennet) arâzîsine gitti, Baron ile arkadaşlarını soğuktan donmuş olduğu hâlde buldu.

Harb bidâyetinde Alman sâhillerine mayın döken bir gemide bulundu ve cesûrâne harekâtı ile temeyyüz etti. 1915 senesinde Almanya'nın Riga Körfezi duhûlündeki adalara yaptıkları ta'arruzlarda adem-i muvaffakiyetin en mühim âmili Kolchak idi. Medhali gâyet mâhirâne bir sûretde müdâfa'a ettiği cihetle terfî' ederek Karadeniz Filosu Kumandanlığına ta'yîn edildi.

Sivastopol'den uzaklaşan Kolchak, bi'l-âhire Vladivostok'da meydâna çıkarak, Sibirya'yı ele geçirdi. Ve Kolchak, hükûmeti teşkîl ile Rusya'ya doğru yürüdü. Fakat Bolşeviklere mağlûb olarak ortadan

ni te'mîn ve mayın tehlikesinin ref'î husûsâtını müzâkere etmek üzere Odessa'da Türk ve Rus murahhasları tarafından îcâb eden tedâbîr tesbît edilecekti.

Türkiye Hükûmeti, Liva Amiral Ârif Paşa ile Piyâde Binbaşılarından Refet ve Bahriye Yüzbaşılarından Necîb Beyleri murahhas intihâb ederek i'zâm etti ise de, Ukrayna Orduları Kumandanı General Shcherbachov Odessa'da karışıklık olduğunu bahâne ederek müzâkerâtın İbrail'de icrâsını teklîf etti.

Uzun ve çetin müzâkerâtdan Romanya ile imzâ edilmiş olan (Focşani) Mütâreke-nâmesi ilâve edilmek şartıyla 1918 Kânûn-ı sâni üçünde İbrail Mukâvele-nâmesi imzâ edildi. [218]

Bu mukâvele-nâmede Karadeniz'de seyr ü sefer husûsâtı meskût geçilerek yalnız Tuna Nehri'nin Saint George Kanalı ile Trabzon'un garbındaki Harşit Deresi hadd-i fâsıl olarak kabul ve tarafeyn kuvvâ-yı bahriyesinin bu hattı tecâvüz etmemeleri ta'ahhüd olundu.

- 13 –

1918 Senesi Harekâtı

İmroz Baskını ve Midilli'nin Zıyâ'ı

Üç seneden fazla bir zamândan beri Karadeniz Türk filosunu hüsn-i idâre eden Amiral Souchon 30 Eylül 1917 târîhinde Şimâl Denizi Dördüncü Kruvazör Filosu Kumandanlığına ta'yîn edilerek yerine (Von Rebeur Paschwitz) gönderilmişti. Yeni Amiral selefinin parlak harekâtına bir nazîre yapmak için fa'âliyete karâr verdi. Almanya ile muhâbere ettikten sonra kendisine serbestî-i harekât te'mîn eden (Paschwitz), Çanakkale Boğazı'ndan çıkarak İmroz, Limni ve Bozcaada'da bulunarak Çanakkale Boğazı'nı abluka ve tarassuda me'mûr olan düşman sefâ'inine baskın icrâsına karâr verdi.[16]

Amiral Paschwitz, İmroz baskınından avdet ettikten sonra Türkiye Bahriye Nâzırı Cemâl Paşa'ya verdiği raporda ve bi'l-âhire neşrettiği hâtırâtında bu baskının esbâb-ı mûcibesi olarak ber-vech-i âtî husûsâtı zikretmektedir:

1- Baskın icrâsı ile, düşman üzerine heyecân ve dehşet ilkâ etmek
2- Çanakkale Boğazı civârına fazla mikdârda düşman sefâ'in-i harbiyesi celb ederek Alman tahte'l-bahirlerine fazla mikdârda hedef te'mîn etmek
3- Filistin Cebhesi'ni deniz cenâhından tazyîk eden düşman sefâ'in-i harbiyesini bu tarafa çekerek muvakkat bir zamân olsa bile bir dereceye kadar tazyîki tahfîf etmek

Bu esbâb-ı mûcibeyi tedkîk ettiğimiz zamân bunların ciddî esbâb olmaktan ziyâde adem-i [219] muvaffakiyet üzerine ale'l-acele düşünülerek rapora yazılmış mevâdd olduğu anlaşılır. Amiralin yegâne hedefi kolay bir muzafferiyet kazanarak şeref ve şöhret te'mîn etmek idi.

Dört seneden beri devâm etmekte olan harb esnâsında tarafeyn bu kadar ağır zâyi'âta uğramaktan çekinmediği bir zamânda iki monitörün garkı ne gibi dehşet tevlîd edebilirdi. İkinci

16 Ali Hüseyin Emîr Bey'in bu husûsdaki eserine mürâca'at.

maddeye gelince Alman tahte'l-bahirleri için mayın ile dolu olan Boğaz önünden ziyâde Akdeniz'in açık kısımları daha münâsib idi. Bu hurûc hareketi ile Filistin Cebhesi'nin tazyîkini tahfîf etmek arasında hiçbir münâsebet yoktu.

Amiral (Paschwitz), bu ta'arruzu tertîb ederken kendi gemilerini düşman mayınlarından ve tahte'l-bahir hücûmlarından vikâye için acaba ne gibi tertîbât almıştı. (Liman Von Sanders)'in hâtırâtından[17] öğreniyoruz ki baskın harekâtı takarrür ettiği zamân bu husûs pek de nazar-ı dikkate alınmamıştı: "... Bir kıt'anın terbiye-i husûsiyesi için kendime birkaç küçük zâbit istemek üzere (Haliç)'de lenger-endâz bulunan ve derûnuna filonun Alman kumanda hey'eti yerleştirilmiş olan (General) vapuruna gittim.

Orada filo erkân-ı harbiye re'îsine (Saros) Körfezi'nde isâbet-i mermiyât ile tahrîb edilmiş küçük bir vapurda bulmuş olduğumuz (Çanakkale Boğazı önündeki torpil tarlaları)nı irâ'e eder bir harîtayı bir iki gün içinde vereceğimi va'd ettiğim vakit O, bu va'di ertesi güne bırakmayıp harîtayı kendisine derhâl vermemi musırrâne ricâ etti. (Goben) ile (Breslav) ertesi günü (Çanakkale)'den dışarıya bir hücûm icrâ eylemek için o saatde Boğaziçi'den çıkacaklarmış.

Ben harîtayı derhâl getirttim ve (Goben)'e yetiştirebildim. Fakat kable'l-hücûm maslahatın sûret-i mahremânede bana ihbâr olunması lüzûmuna filo kumandanının nazar-ı dikkatini celb ettim. Zirâ (Gelibolu) şibh-i ceziresinin sâhil-i hâricisi ile (Çanakkale) Boğazı'nın Anadolu sâhilindeki asker benim kumandam altında bulunuyordu. Bu askerin, gemiler dışarıya çıkarken silâh başı etmeye hâzır ve âmâde bulunması mutlakâ lâzım idi. Silâh başına hâzırlığının sebebini hiç kimsenin evvelce bilmesine elbetde hâcet yok idi; fakat dış sâhilde bulunan topçunun top başında ve tayyârecilerin ve makinelerin tayerâna hâzır ve âmâde [220] bulunmaları zarûrî idi. Bu vechile tarafımdan telgrafla emir verildi. Buna ne derece lüzûm ve ihtiyâc olduğunu ise hücûm-ı mezbûrun ale'l-umûm ma'lûm olan sûret-i cereyânı isbât ve irâ'e eyledi.

Böyle olmasa idi, ahvâle aslâ kesb-i vukûf eylememiş olan Türk bataryalarında dahi vakt-i fecirde su-i tefehhümler vukû'a gelir ve taraflarından kendi gemileri topa tutulabilir idi. Bi'l-âhire akından mecrûhan avdet eden (Goben), Nara'da lenger-endâz bulunduğu vakit, himâyesine (İzmir)'in tayyârelerini celb ettim."

Yavuz 1918 Kânûn-ı sâninin 14'[ü]ncü günü Zonguldak'a giderek kömürlüklerini doldurdu. Kânûn-ı sâninin 19'[u]ncu günü Yavuz, Marmara'ya dâhil olarak öğleden sonra saat 3,30'da Prens Adalarının arkasında Midilli ve muhribler ile birleşti. Ba'de Çanakkale'ye doğru hareket edildi.

Yavuz ve Midilli'nin refâkatında Mu'âvenet-i Milliye, Numûne-i Hamiyet, Basra, Samsun muhribleri bulunuyordu.

Gece mehtâblı bir havâda Marmara Denizi geçilerek sabâha karşı Boğaz'a gelindi. Tel mâni'aları ile mayın tarlaları arasındaki geçit derûnunda fenerler yakılmış olan filikalar ile işâret edildiği cihetle bu tehlike sâhasından zararsızca mürûr ettiler. 20 Kânûn-ı sâni saat 5,00'de Kumkale ve Seddü'l-bahir geçildikten sonra etrâf ağarmaya başladı.

Amiral, baskını tam zamânında yapılmak üzere sür'atle harekete karâr verdiği cihetle kendisi ile aynı sür'atle hareket etmesi mümkün olmayan muhribleri Boğaz önünde bıraktıktan sonra yol verdi. Boğaz'dan çıktıktan birâz sonra Yavuz iskele tarafından bir mayına çarptı. Bunun

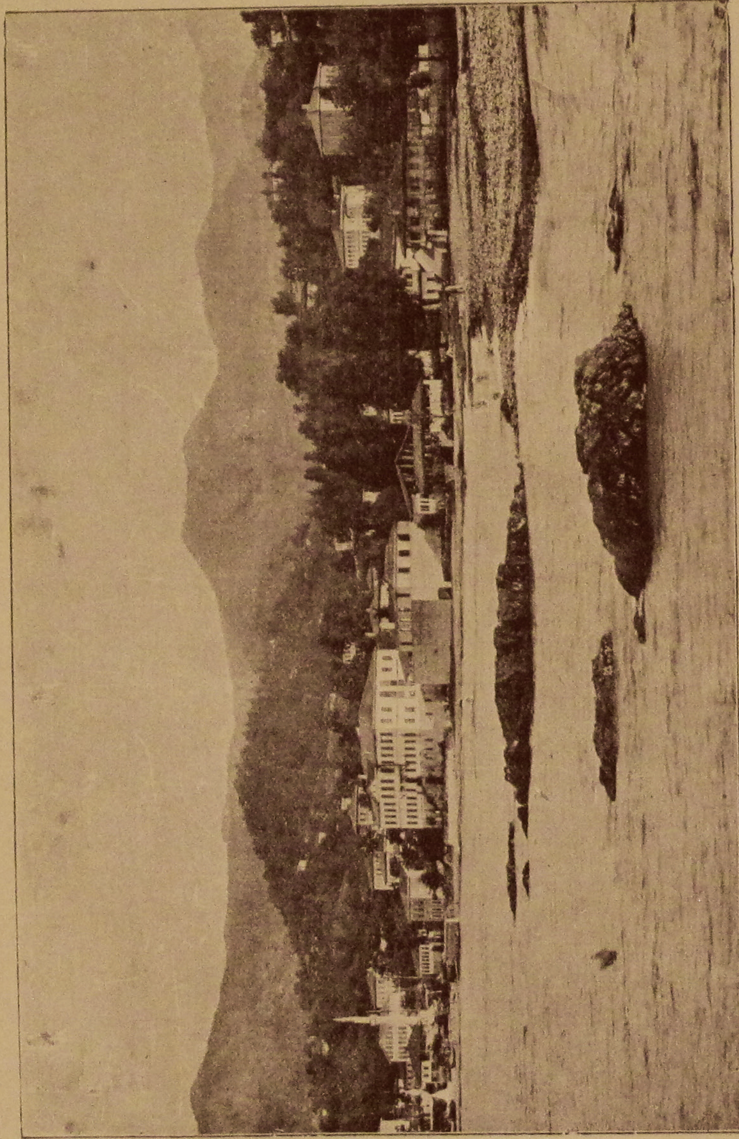
17 Türkiye'de Beş Sene (Liman Von Sanders), Türkçe tercümesi (s. 182).

fazla bir hasâr hâsıl etmediği anlaşıldıktan sonra ileri harekâta devâm edildi. Evvelâ İmroz üzerine taʿarruza karâr veren Amiral Paschwitz şimâle döndü. Midilli önde, Yavuz arkada olarak İmroz'un Kefalo Burnu dönüldükten sonra Kuzu Limanı'nda bulunması muhtemel sefâ'in üzerine Midilli sevk edildi. Yavuz da Kefalo'da bulunan telsiz telgraf istasyonuna ateş açtı ve limanda bulunan 2.000 tonalık nakliyeyi batırdı. Depo sefâ'ini[ni] tahrîb etti. Adanın şimâl tarafında karakol etmekte bulunan (Lydiard) ismindeki İngiliz muhribi, Türk gemilerini görür görmez hemân telsiz ile tehlike işâretini [221] etrâfa vererek şimâle doğru kaçmaya başladı. Midilli kruvazörü birâz sonra Kuzu Limanı'nda yatmakta olan Raglan monitörü (5.000 ton, iki kıtʿa 38 santimetrelik ve bir kıtʿa 15 santimetrelik) ile (28 M) markalı (bir aded 38 santimetrelik ve birkaç aded de tayyâre topunu hâmil 8.000 tonluk) iki kıtʿa monitörü gördü. (Tigris) muhribi de firâr ederek Lydiard'a iltihâk etti. Midilli ateş açtıktan sonra monitörlerin mürettebâtı top başına gelerek endâhta başladılar ise de Midilli'nin altıncı salvosu Raglan monitöründe bir iştiʿâle sebeb olarak batmasını mûcib oldu. Sâhile daha yakın yatmakta olan 28 M markalı monitör de birâz sonra top ateşi ile batırıldı. Midilli karada telsiz ve tayyâre istasyonlarını da tahrîb ettikten sonra iki gemi saat 8,00'de birleşti.

Şimdi Amiral, Mondoros'da bulunduğu ümîd edilen düşman sefâ'ini üzerine gidilecek, Yavuz aşırtma endâht ile Mondros Limanı'nı bombardıman ederken, Midilli kruvazörü de cenûb tarafında mevkiʿ alarak Mondros'dan çıkmak isteyen düşman sefâ'inini tarassud edecekti. Aynı zamânda (23-UC) Alman tahte'l-bahri de daha evvel Mondros önünde bir mayın tarlası vücûda getirdikten sonra limandan çıkacak düşman sefâ'inine hücûm edecekti. Yavuz pruvada, Midilli onun gerisinde olmak üzere Limni'ye hareket edildi. Rota, azîmet rotasının aksi idi. Bu rotayı takîb etmek sûretiyle bi't-tecrübe mayından hâlî olduğu anlaşılan sâhadan tekrâr geçilmiş olacaktı. (Tigris) ve (Lydiard) İngiliz muhribleri de uzak mesâfeden taʿkîbe başladılar. Buna mâniʿ olmak için Midilli ateş açtı ise de te'sîrsiz kalıyordu. Aynı zamânda İmroz tayyâre karârgâhından havalanan düşman tayyâreleri görüldü. Yavuz'da bulunan tayyâre toplarını serbest kullanmak isteyen Amiral, Midilli'ye işâret çekerek pruvada ahz-ı mevkiʿ etmesini emr etti. Midilli kruvazörü, bu emrin icrâsı için iskeleye doğru dönerek ilerlerken sancak kıç omuzluğunda bir mayın iştiʿâl etti ve bu iştiʿâl te'sîriyle dümen ile sancak makinesi gayr-i kâbil istiʿmâl bir hâle geldiğinden sefîne hareketden sâkıt kaldı. [222]

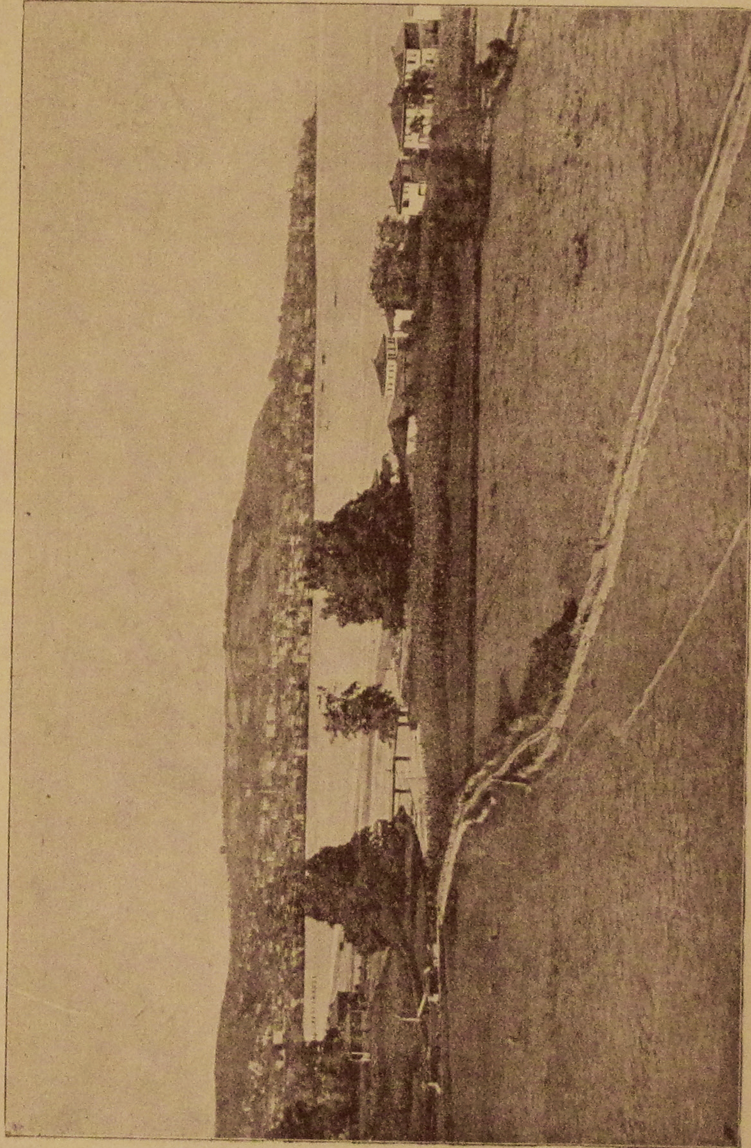
Şimdi Yavuz, tornistan ederek Midilli'yi yedeğine almak üzere manevra yapıyordu. İki gemi birbirine pek ziyâde yaklaştığı esnâda Yavuz ile Midilli'nin arasında mayın olduğu görüldü. Hemân Midilli kruvazöründen "Baş tarafda mayın var" diye rapor edildi. Bu aralık Yavuz iskele cihetinden bir mayına çarpmış, râkid ve berrak suların altından başka mayınlar görülmeye başladığı için mâhirâne manevralar ile bunlardan ictinâb mümkün olmuştu. Yavuz, ileri işleterek ve sancağa gelerek mayın tarlasından çıktı.

Midilli kruvazörü ise birinci mayının iştiʿâlinden sonra sular ve rüzgârların te'sîriyle düşmeye başladığından sancak tarafından ikinci bir mayına çarpmış ve bu sûretle iskeleye olan fazla meyli gâ'ib olarak tekrâr muvâzenesini almıştı ve birkaç dakika sonra üçüncü ve dördüncü bir mayın ve daha sonra kıç tarafdan beşinci bir mayına çarptı. Artık terk-i sefîne emri verilmişti. Gemide mevcûd filikalar gayr-i kâbil-i istiʿmâl bir hâle geldikleri için sallar ve cankurtaranlar denize atıldı. Şimdi gemi sancak tarafına meylederek batmaya başlamıştı. Saat (9,15)'de suların üstünde yalnız Midilli'nin mürettebâtı yüzüyordu. Yavuz mayın tarlasından çıktığı esnâda vardabandralar torpido izi görerek düşman tahte'l-bahri olduğunu haber verdiği cihetle bu tehlikeli sâhadan uzaklaşmak için cenûba doğru seyre başlamış ve Midilli'nin mürettebâtını

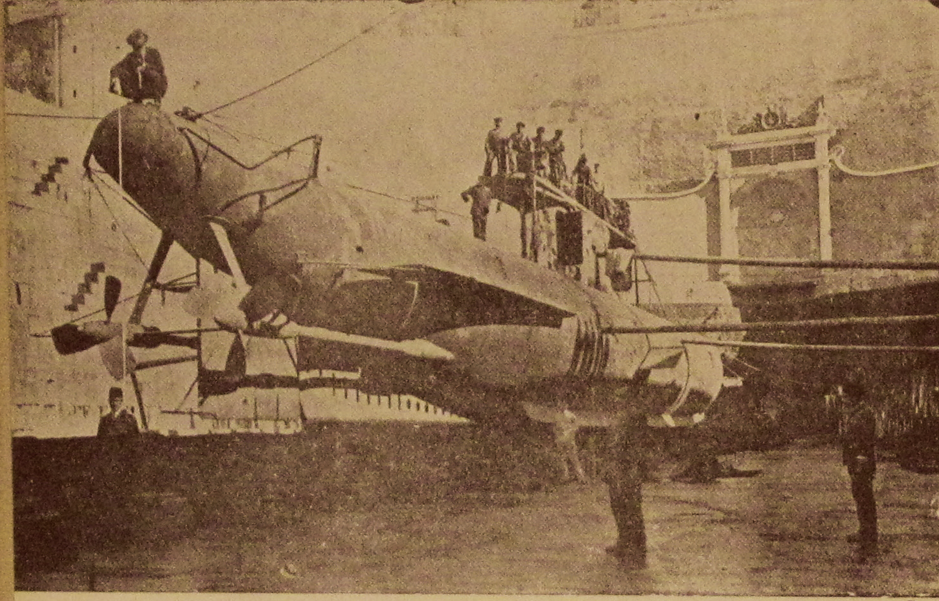
ریزه قصبه‌سی

Rize Kasabası

اونیه قصبه‌سی

Ünye Kasabası

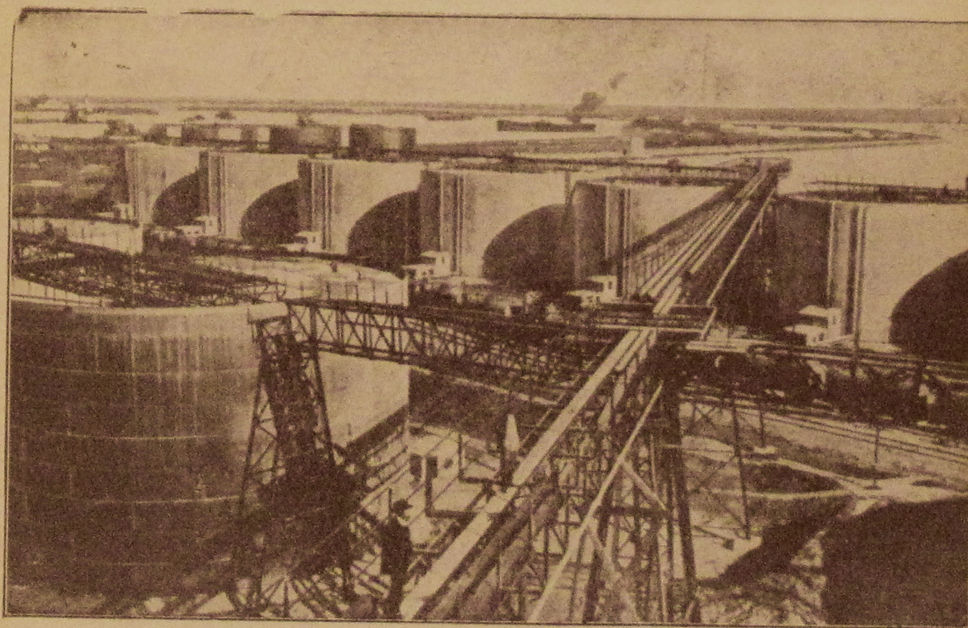

فرانسزلردن ضبط ایدیلن (مستجیب اونباشی) تحت البحری حاووضده

Fransızlardan zabt edilen (Müstecib Onbaşı) tahte'l-bahri havuzda

كوستنجه ليمانی

كوستنجه ليماننده غاز دەپولری

Köstence Limanı

Köstence limanında gaz depoları

kurtarmak üzere Boğaz önündeki muhribleri çağırmıştır. Şimdi Türk muhribleri bütün sür'atleriyle mayın tarlası üzerine doğru ilerliyorlardı. Fakat uzun menzilli toplara mâlik olan İngiliz muhribleri ateş açtılar. Gerek sür'at ve gerekse esliha i'tibâriyle İngiliz muhriblerinden çok za'if olan Türk muhribleri Midilli'nin mürettebâtını kurtarmaya muvaffak olamadan geri çekilmeye mecbûr oldular. Midilli'nin zıyâ'ı üzerine kuvve-i ma'neviyesi kırılan Amiral artık her tarafda İngiliz tahte'l-bahirleri görüyor ve her tarafda torpil tarlaları tahayyül ediyordu. Bu şerâ'it altında bir ân evvel Boğaz'a dönmekten başka yapacak bir şey yoktu.

Şimdi Yavuz berâberinde muhribler olduğu ve İngiliz muhribleriyle tayyâreleri tarafından ta'kîb edildiği hâlde Boğaz'a yol vermişti. Bu esnâda Basra muhribine bir mermi isâbet etti ise de fazla bir hasârı mûcib olmadı. Yavuz tayyâre toplarını isti'mâl ederek [223] ilerlerken sabâhleyin mayına çarptığı noktada bir işti'âl daha oldu ki bu sûretle bir günde üç mayına çarpmış oluyordu. Sabâhki işti'âl esnâsında bir şamandıra atılarak tehlike noktası işâret edilmiş ise de avdetde bu şamandıra görülememişti.

Yavuz'un Boğaz'a girmesi üzerine İngiliz muhribleri geri dönerek Midilli mürettebâtından berhayât kalanları kurtarmaya başladılar. Bu sûretle kurtulanlar ise ancak (172) kişiden ibârettir. Kurtulanlar miyânında bulunan Midilli'nin ikinci kapudanı (Von Haideberg)'in şehâdetine göre geminin Türk zâbitânından Topçu Kapudanı Yüzbaşı Hüsâmeddin ve Çarkçı Binbaşı Hüsâmeddin Beyler kendi arzularıyla gemide kalarak Midilli ile berâber batmışlardı. Süvâri Von Hippel dahi dâhil olmak üzere ( ) Alman ve sefînede mevcûd ( ) Türk zâbit ve mürettebâtından ( ) şu kadar kişi gark oldu.

Yavuz'u ta'kîben Boğaz'a kadar gelen düşman tayyârelerinden biri, Çanakkale'den yükselen bir tayyâremiz tarafından ıskât, diğeri ric'ate icbâr edildi. Yavuz Boğaz'a dâhil olduktan sonra geminin sevk ve idâresini süvâriye bırakan Amiral, kamarasına çekilerek yazmak istediği raporu hâzırlamaya başladı.

Yavuz Nara Sığlığında

Kilidü'l-bahir'i geçtikten sonra Nara sığlığındaki işâret şamandırası ile mayın ağlarının şamandırası zanneden süvâri ( ) emri ile sancağa gelen Yavuz, tam yol ile sığlığa bindirdi. Gemiyi kurtarmak için evvelâ tonoz atılarak ve tornistana çalıştırılarak uğraşıldı ise de fâ'ide vermedi. Giresun nakliye sefînesi de mu'âvenet etti ise de bir te'sîri olmadı. Bunun üzerine Yavuz'da bulunan Erkân-ı Harbiye Re'îsi Sıdkı Bey'in tavsiyesiyle İstanbul'a telgraf çekilerek Turgud Re'îs zırhlısı ve Alemdar, İntibâh römorkörleri celb edildi. Bütün bu gemilerin iştirâkiyle ceretmek ve karaman vurmak sûretiyle yapılan mesâ'î de boşa gitti. Halatlar ve kablolar kesildi. Bunun üzerine römorkörler çalışarak kanal açtılar. Altı günlük fevkalâde mesâ'îden sonra Kânûn-ı sâninin yirmi altıncı günü bade'z-zevâl (6,50)'de yapılan tecrübede Yavuz'un oynadığı görüldü. İkinci def'a karaman vurulduğu zamân yerinden kurtulan Yavuz oyulan kanala düşerek sığlıktan kurtuldu. [224]

Yavuz sığlığa çıktığı günden i'tibâren vaziyetden haberdâr olan İngilizler her gün ve her gece Yavuz'a hücûm ederek bomba atıyorlardı. Bu uzun müddet esnâsında Yavuz'a atılan yüzlerce bombadan yalnız iki dânesi isâbet etti ve bunlarda aksâm-ı fevkâniyeye baca ile iskele şapkasına tesâdüfle işti'âl ettiğinden te'sîrsiz kaldı. Böyle büyük ve sâbit bir hedefe karşı tevcîh edilen tayyâre hücûmlarının müsmir bir netice istihsâl edilememesi tayyârelerle yapılacak bomba hücûmlarına pek fazla güvenmemek îcâb ettiğini gösteren cânlı bir delildir.

E-14'ün Garkı

Yavuz'un Nara'da karaya oturduğunu öğrenen İngilizler hemân Malta'da bulunan tahte'l-bahirlerinden E-14'ü sür'atle yola çıkarmışlardı. Mezkûr sefîne, Yavuz'un sığlıktan kurtulduğundan bir gün sonra Boğaz'a dâhil oldu. Nara önüne geldiği zamân avı kaçmış buldu. Şimdi Nara'da yalnız iki mavna ile bir vapur vardı. İngiliz tahte'l-bahrinin süvârisi boş dönmemek üzere torpidosunu bunlara havâle etti. Fakat atılan torpido kırk elli metre mesâfe kat' eder etmez işti'âl etti ve bu işti'âlin te'sîriyle E-14'ün muvâzenesi bozuldu, ba'zı hasârâta uğradı. Bu sebebden su üzerine çıkmak mecbûriyetinde kaldı. Artık Boğaz'dan dışarı kaçmaktan başka çâre-i halâs yoktu. Fakat bu da sâhil bataryalarının ateşi altında kolay bir şey değildi. Sâhilden açılan top ateşi altında Kumkale ile Seddü'l-bahir arasına kadar gelen E-14 burada kıç tarafından işti'âl ederek battı. Bu nokta tam mayın hattı üzerinde olduğundan mayın ile mi yoksa top ateşi ile mi battığı münâzaun-fih kaldı. Fakat bi'l-âhire burada bulunan mayınlar tamâm olarak zuhûr ettiğinden top ateşi te'sîriyle battığına kanâ'at getirildi. Acebâ E-14'ün attığı torpido nasıl olmuş da pek yakında işti'âl etmişti? Tahte'l-bahrin süvârisi de buna akıl erdirememişti. Bunun esbâbı birâz ileride su altında mağrûk bir vapurun teknesi idi. Hiçbir aksâmı su üzerinde gözükmeyen bu enkâz E-14'[ün] zıyâ'ına sebeb olmuştu.

Bir gün sonra diğer bir İngiliz tahte'l-bahri daha Boğaz'a girmek istedi ise de top ateşleriyle hasâra uğradığı hâlde ortadan gâ'ib oldu.

[225]

Türk Sefâ'in-i Harbiyesi Rus Sâhil ve Limanlarında Türk Sancağı Dalgalandırdı

Rusya ile Sulh Müzâkerâtı:

Kânûn-ı evvelin on yedisinde Ruslarla imzâ edilmiş olan mütârekenâmeye rağmen, Sovyetlerin nüfûz ve iktidârları Rusya'nın her tarafında cârî olmadığı cihetle Ukrayna, Romanya ve Anadolu cebhelerinde ayrı ayrı mütârekenâme imzâlamak lâzım gelmişti. Müzâkerât-ı sulhiye ise milâd-i İsa yortusunda Brest-Litovsk'da başlayacaktı. 22 Kânûn-ı evvel 1917'de sulh müzâkerâtına başlandı. Hâriciye Nâzırı (Von Kühlmann) ile General (Hoffman) Almanya'yı, Kont (Çernin) Avusturya-Macaristan'ı temsîl ediyordu. Başvekil Talat Paşa da Türkiye murahhası olarak bulunuyordu. Riyâset makâmı dört müttefik devletin mümessilleri tarafından sıra ile işgâl edilmekte idi.

25 Kânûn-ı evvelde Kont Çernin, ittifâk-ı murabba' nâmına idâre-i kelâm ederek tazminâtsız ve cebrî ilhâksız bir sulh hakkındaki Rus teklîfine muvâfakat cevâbını verdi. Fakat Rus murahhasları sulhün akdinden ziyâde sürüncemede kalmasına ve Bolşevik İhtilâli'nin etrâfa sirâyeti için propaganda icrâsına çalıştıklarından Kânûn-ı evvel nihâyetinde hey'et-i murahhasa dağıldı. Ma'amâfîh on beş gün sonra yanî Kânûn-ı sâni bidâyetinde tekrâr toplanılması mukarrerdi... Sulh hey'et-i murahhasası ikinci def'a toplandıktan sonra yine i'tilâf mümkün olmadı. Almanlar Rus ordusunun terhîsini, Türkiye Batum ve Kars'ın i'âdesini taleb ediyorlardı; Troçki'nin riyâ-

setindeki Rus hey'et-i murahhasası ise müzâkerâtı uzatmaktan başka bir şey düşünmüyorlardı. Troçki 18 Kânûn-ı sânide Petersburg'a gitti ve 30 Kânûn-ı sânide avdet ederek tekrâr müzâkerâta başlandı. Fakat Rusların maksad-ı hakîkîlerine intikâl eden Almanlar bu sefer başka bir tarz-ı hareket ittihâz ettiler. Kânûn-ı sâninin [226] 12'nci günü Brest-Litovsk'da millî Ukrayna'yı temsîl eden ve Bolşeviklerin tamâmen zıddı bir meslek ittihâz eden murahhaslar ile müzâkerâta başladılar ve nihâyet Şubatın dokuzunda Ukrayna ile sulh imzâlandı. Ve Troçki'ye şimdiye kadar teklîf edilmekte olan şerâ'it-i sulhiyenin kabûlü hakkında bir ültimatom verildi. Fakat Troçki her türlü ta'ahhüdü reddetmekte devâm etti. Ruslarla akdolunan mütâreke feshedilerek Şubatın on sekizinci günü Alman ve Avusturya orduları ileri harekâta geçti. Bunun üzerine Ruslar telsiz telgrafla akd-i sulha hâzır olduklarını ihbâr ettilerse de bu sefer de Almanya ve müttefikleri şerâ'it-i sulhiyeyi tebdîl ile, (Finlandiya) ve (Ukrayna)'nın istiklâlini tanımalarını ve (Courland), (Lietuva), (Polonya)'dan ferâgat edilmesini ve (Kars) ile (Batum)'un Türkiye'ye i'âdesi taleb edildi. Rus ordusunun terhîsi ve filonun hizmetinden hâric bir hâle konulması da teklîfât miyânında idi. İşbu metâlib kabul edilinceye kadar ileri harekât devâm edecekti. (Troçki) derhâl Brest-Litovsk'a murahhaslar göndereceğini bildirdi. Rus murahhasları 28 Şubatda muvâsalat ettiler ve kendilerinin yalnız sulhü imzâ etmek vazîfesiyle mükellef olduklarını beyân ettiler. Martın üçüncü günü öğleden sonra saat beş buçukta imzâ mu'âmelesi icrâ edildi.

İleri yürüyüş hareketi pek kısa zamânda (Narva-Bileskov, Polatsk, Orsha, Mogilev)'e kadar ilerlemişti. Rusya dâhiline yapılan ileri harekâtı Ukrayna üzerinde icrâ edilerek Martın birinde Almanlar Kiev'i işgâl ettiler.. Avusturyalılar Martın on dördünde (Odessa)'ya girdiler. Türk orduları da Şarkî Anadolu'da ileri harekâta geçerek Ermeni komitelerinin elinde bulunan vilâyetlerimizi kurtararak Batum ve Kars'ı elde edinceye kadar ilerlediler ve 14 Martda Trabzon istirdâd ve 23 Nisanda Gürcülerin elinden Batum harben alındı.

Karadeniz'de Hâsıl Olan Yeni Vaziyet:

Türkiye'de bulunan Rus esirleri Gülnihâl vapuruna tahmîl edilerek (Peyk-i Şevket) sefînesinin himâyesinde olduğu hâlde Kefe'ye gönderildi. Orada bulunan Türk esirlerinin i'âdesi taleb edildi. [227]

Türk Sancağı İndirilmez:

Brest-Litovsk Mütârekesi'nin feshi ile Rusya ve Ukrayna arâzisinin işgâli için ileri harekâta geçilir geçilmez Alman karârgâh-ı umûmîsi tarafından Türk Donanmasının müzâhereti taleb edildi.

Martın 24'[üncü] günü Numûne-i Hamiyet ve Mu'âvenet-i Milliye muhribleri Alman askeri yüklemiş olan Patmos vapurunu himâye ettikleri hâlde Köstence'den hareket ettiler. Odessa ve civârı hem sığ ve hem de mayınlarla örtülmüş olduğundan bu iki Türk muhribi iğriblerini atmış oldukları hâlde (Fontana) Burnu fenerine doğru ilerliyorlardı. Bu civâra takarrüb edildiği zamân Alman irtibât zâbitleri sâhildeki Rus bataryalarının ateşine uğramamak için sancak gönderinde temevvüc eden Türk bandırasının mayna edilerek pruvaya beyâz bir flama keşîde edilmesini taleb etti. O zamânki Türk hükûmet rü'esâsı tarafından donanmamıza hizmet îfâ eden Alman zâbitlerine verilen pek fazla nüfûzdan istifâde ederek tehdîdkârâne bir lisân dahi kullandı ise de vazîfesini hakkıyla müdrik olan Numûne-i Hamiyet Süvârisi Ziyâ Bey'in kat'î ve fi'ilî mümâna'atına uğradı.

Şimdi Mu'âvenet-i Milliye muhribi, Patmos vapuru yanında kalıyor, Numûne-i Hamiyet ise tezyîd-i sür'atle mayın tarlaları üzerinden geçerek Odessa'ya giriyordu. Limanın önünde karşılandı. Kılavuz römorköründeki Alman zâbitleri Türk sancağını temevvüc ettiren bu muhribin yanına geldikleri zamân bayrak hakkındaki taleblerini bu sefer daha başka ve daha küstâh bir şekilde tekrâr ettiler. Türk bayrağının arya ettirilerek yerine Alman bandırasının çekilmesi gibi ne hukûk-ı düvele, ne de müttefikliğe sığmayan bu teklîf-i garîb bir buçuk saat süren şiddetli münâkaşalardan sonra akîm kaldı.

Odessa'ya muvâsalatdan sonra bu bandıra teklîfi Alman işgâl kuvveti kumandanı Amiral Hoffman tarafından daha muaddel bir şekilde teklîf edildi.

Türk süvârisini ziyâret eden Amiral Hoffman Odessa'da yüz binden fazla mikdârda müsellah amele bulunduğunu ve Avusturya işgâl orduları kumandanı tarafından silâhların teslîmi hakkında i'lân edilen beyânnâme müddeti epey ilerlediği hâlde şâyân-ı memnûniyet bir netice hâsıl [228] etmediği cihetle Türk muhribinin amelelerin mütekâsif bir hâlde bulunduğu doklar ve antrepolar civârında muhârebe vaziyeti alarak harekât-ı nümâyişkârâne icrâsını taleb ediyordu.

Türk süvâri bu harekât-ı tehdîdkârânenin icrâsı esnâsında şâyed sâhilden gemi üzerine silâhla veyâ sâ'ir sûretle bir tecâvüz vukû'unda sancağın şerefini muhâfaza etmek üzere mukâbele zarûreti hâsıl olacağı cihetle böyle bir hâdisenin işgâl kuvvetleri üzerinde ma'kûs bir te'sîr hâsıl edip etmeyeceğini ve böyle bir hâle sebebiyet vermemek için işgâl ordusunun îcâb eden emniyet tertîbâtını alıp almadığını sordu. Amiral Hoffman buna mübhem bir sûretde "Böyle bir ta'arruzda arzû ve ahvâle göre mu'âmele îfâ edebilirsiniz" cevâbını verdi. Türk süvârisi buna "Sefîneme vâki' olacak harekât-ı ta'arruzkârânenin hemân mukâbele göreceğine emîn olabilirsiniz Amiral" sûretiyle mukâbele etti.

Amiral Hoffman'ın talebi bundan ibâret değildi. O, şimdi Alman bandırasının nereye çekileceğini öğrenmek istiyor[du]. Türk muhriblerinin Alman hükûmeti emrinde olduğu cihetle buna kat'î lüzûm olduğunu ilâve ediyordu. Alman bandırasının, Türk bayrağı ile berâber çekilmesini ve gemide Alman bandırası yok ise sâhilden hemân gönderileceği hakkındaki beyânâtına karşı: "Merâsim ve teşrîfât husûsunda isti'mâl edilmek üzere sefînede bütün ecnebî devletlerin bandıraları mevcûd olduğu" bildirildi.

Bu sefer Amiral, Alman bandırasının grandi direğine keşîdesinden sarf-ı nazarla pruva direğine çekilmesi ile kanâ'at edeceğini bildirdi. Hâlbuki pruva direğine çekilen bayrak o sefînenin başka bir devlet emir ve kumandasına tâbi' olduğuna delâlet ederdi. Nitekim karasularımıza dâhil olan sefâ'in-i ticâriye pruva direklerine bu maksadı göstermek üzere Türk bayrağı keşîde etmektedirler. Alman bandırasının Türk muhribine keşîdesi için geminin alay sancaklarıyla donatılarak Avusturya bandırası ile berâber keşîdesi mümkün olduğu söylendi. Ve'l-hâsıl Amiral'i memnûn etmek kâbil olmadı.

Ertesi gün Mu'âvenet-i Milliye ile Patmos vapuru da geldi. Bu sûretle Odessa'daki Avusturya askerinin mevki'i bir kat daha takviye edildi.

Hamidiye Kruvazörü Odessa'da:

Hamidiye kruvazöründeki İngiliz topları yeni Krupp topları ile tebdîl edilmiş Basra, [229] Samsun ve Taşoz muhribleri ile berâber Martın 30'[u]ncu günü İstinye'den hareketle ertesi gün

zevâlde Köstence'ye muvâsalat ederek kömürlüklerini doldurdu. Odessa'ya müsta'cilen gönderilmesi îcâb eden Alman tayyâre levâzımâtı Hamidiye'nin güvertesine istîf edildi. Nisanın üçüncü günü Hamidiye kruvazörü berâberindeki Türk muhribleri ile Odessa Limanı'nda demirlemiş, yapılan nakliyât-ı askeriyeyi Rus sefâ'in-i harbiyesinin tecâvüzlerinden muhâfaza ediyordu. Odessa'dan sonra işgâl sırası en mühim Rus tersânelerini ihtivâ eden Nikolayev'e gelmişti. (Corcovado), (Patmos) diğer nakliye gemileri Türk sefâ'in-i harbiyesinin himâyesi altında Köstence'den aldıkları askerleri Nikolayev'e çıkardılar. Nisanın on birinci günü bir Alman tahte'l-bahri Sivastopol önünde tevkîf ettiği bir Rus ticâret vapurunu Odessa'ya getirdi. İhtilâlin verdiği te'sîr ile bütün intizâm ve kâbiliyet-i harbiyesini gâ'ib eden Rus filosunun kumandası deniz komitesi re'îsi (Kanaris)'in elinde idi. O telsizle protesto etmekten başka bir şey'e kudretyâb değildi.

Nisanın on ikinci günü Avusturya'nın Tuna Nehri'ne mahsûs monitörlerden (Bosna, Bodrog, Körös ve Samos) sefîneleri de Odessa'ya geldiler.

Kırım Yarımadası'na kadar bütün sâhil denizden yapılan nakliyât ile birkaç gün içinde işgâl edildi. Nisanın on sekizinci günü Hamidiye kruvazörü İstanbul'a avdet etti ise de muhribler orada kaldılar.

Sivastopol'ün İşgâli:

Nisanın nihâyetlerine doğru (Ukrayna)'nın işgâli hitâm bulmuş, Alman kuvvetleri Kırım Yarımadası'na dâhil olarak Sivastopol'e doğru yürümüşlerdi. Hemân hiçbir mukâvemete uğramadan yapılan bu harekât-ı askeriye esnâsında Kırım'ın istiklâli i'lân edilmiş, eski Türk ve Tatar ahâli yer yer toplanarak bir hükûmet teşkîline çalışıyorlardı.

Mayısın son günü (Yavuz) ile Hamidiye kruvazörü İstanbul Boğazı'ndan çıkarak Sivastopol'e doğru seyrediyorlardı. Mayısın ikinci günü sâhile takarrüb edilerek Sarıça fenerinden iki mil mesâfede stopper edilerek Kherson fenerine doğru ağır yol ile seyredildi. Yavuz'un stimbotu mayna edilerek Sivastopol'den celb edilen kılavuz [230] delâletiyle mayın tarlaları geçilerek ba'de'z-zevâl saat 7,00'de (karantina) önünde fundo edildi.

Sivastopol, bir gün evvel Alman ordusu tarafından işgâl edilmiş, limanda bulunan Rus sefâ'in-i harbiyesinden mühim bir kısmı Almanlara teslîm olmayarak (Novorossiysk) Limanı'na kaçmışlardı. Sviatitelia, Evstafi, Ioann Ziatoust, Potemkin (Rostislav) gibi eski zırhlılarla Pamiat, Merkuria ve Ushakov muhâfazalı kruvazörleri ve on kıt'a muhrib ile on dört kıt'a tahte'l-bahir müttefik kuvvetlerin eline düşmüştü. Bunlardan mâ'adâ müte'addid mayın gemileri, fabrika gemileri ve donanmanın diğer sefâ'in-i mu'âvenesi ile kırka yakın nakliye gemisi de Sivastopol Limanı'nda kalmışlardı.

(Novorossiysk)'e gidenler ise on dört torpidobot ve muhrib ile Rus donanmasının en kuvvetli uzuvları olan (Suvebodena Rusya) ve (Volya) drednotları idi. İhtilâlden sonra (İmparotoriçe Katerina) ve (İmparator Aleksandr) drednotlarının ismî tebdîl edilerek Rus sefâ'in-i harbiyesi üzerindeki Romanov hanedânının isimleri silinmişti.

Yalnız bu gemilerden (Gnevnyi) muhribi, Alman sahra topçusunun attığı obüslerle sakatlanarak Sivastopol medhalinde baştan kara ederek arkadaşlarından ayrı kalmıştı. Sivastopol'de kalan altı zırhlı, on iki torpido ve on dört tahte'l-bahrin mürettebâtı terhîs ve topları kamaları alınarak emniyet tertîbâtı alındı.

Mecidiye'ye Türk Bayrağı Keşîdesi:

Harbin ikinci senesi Odessa'ya karşı harekât-ı askeriye icrâ edilirken mayınlara çarparak gark olmuş ve bi'l-âhire Ruslar tarafından yüzdürülerek (Prut) nâmı verilmiş olan (Mecidiye) kruvazörü de Sivastopol'de bulunuyordu. Bu geminin istirdâdı husûsunda Türk zâbitânının teşebbüsâtına Almanlar mâni' oluyorlardı. Türk asker ve zâbitanının gösterdiği fevkalâde ısrâr üzerine Amiral (Paschwitz), Alman İmparatoru'na mürâca'at etmek ısrârında kaldı.

Türklerin bu haklı talebini tervîc eden imparatordan müsâ'ade geldikten sonra [231] Mayısın 12'nci günü merâsim-i mahsûsa icrâsıyla (Mecidiye) kruvazörüne Türk bayrağı keşîde edildi.

Yavuz Havuzda

Almanya'da inşâ edilerek denize indirildikten sonra (Yavuz) için havuza girmek mümkün olmamıştı. Karadeniz Boğazı açığında almış olduğu sancak ve iskele[de] iki mayın yarası husûsî tertîbat i'ânesiyle kapatılmış olduğu hâlde (İmroz Baskını) vak'asında aldığı mayın yaraları henüz olduğu gibi duruyordu. Sivastopol'deki büyük havuzdan istifâde ederek hem tekneyi raspa ve telvîn etmek ve hem de yaraların vaziyetini görmek için gemiyi havuza sokmak kararı verildi. Fakat tersânede çalışan Rus usta ve ameleleri terk-i işgâl ile dağılmış oldukları için bu vazîfe geminin mürettebâtına düştü. Yavuz'da îfâ-yı vazîfe eden iki yüze yakın Türk mürettebât, havuzun kızaklarını Alman inşâ'iye mütehassıslarından (Mostrav)'ın nezâretiyle tanzîm ettiler. On dört günlük mesâ'îden sonra (Yavuz) havuza girdi ve İmroz Baskını'ndan tam dört ay sonra İngiliz mayınlarının yaptığı hasârat görüldü. Fotoğrafları alındı, hendesî resimleri yapıldı, fakat rahneleri kapatmak için ne levha ve ne de vesâ'it-i sâ'ire olmadığı cihetle rahne mahalleri ve geminin karinası temizlendikten ve boyandıktan sonra havuzdan çıkarıldı.

Türk Donanması Novorossiysk'de:

Sovyet hükûmeti tarafını iltizâm ederek Novorossiysk'e ilticâ etmiş olan Rus sefâ'in-i harbiyesinin Sivastopol'e avdet etmelerini te'mîn etmek maksadıyla Amiral Paschwitz kumandasındaki Türk filosu ile Sivastopol'den hareket etti. Haziranın on birinci günü Ruslara bir ültimatom gönderilerek (19) Hazirana kadar Sivastopol'e avdet etmeleri ve Novorossiysk'de bulunan birkaç Avusturya ticâret gemisi ile Alman ve Avusturya esîrlerinin teslîmini taleb etti.

Novorossiysk'de bulunan Rus filosunun vaziyeti pek fenâ idi; gemilerde bulunan (kumanya) bitmiş, ihtilâl dolayısıyla dâhil ile muvâsaladan mahrûm kalan (Novorossiysk)'den te'mîn etmekte imkânsız idi. Rus mürettebâtı ictimâ' ederek ne tarzda hareket edeceklerini müzâkere ettiler. Bu husûsda üç nokta-i nazar serd ediliyordu: [232]

1- Sivastopol'e avdet etmek.

2- Moskova'dan iş'âr edildiği üzere gemileri batırmak.

3- Kuban Cumhûriyeti Kızılordusu'nun himâyesinde olarak Novorossiysk'de kalmak.

Eğer Kuban Cumhûriyeti üçüncü maddenin icrâsı için tarafdâr olmuş olsa idi, bu tarz-ı hareket tarafdârları ekseriyet kazanacaktı; fakat Kuban hey'et-i merkeziyesi filoyu harekâtında serbest bırakmıştı.

(18) Haziranda donanma mürettebâtının re'yine mürâca'at edildi. (939) re'y Sivastopol'e avdeti, (640) re'y donanmanın tahrîbini taleb etti. (1000) re'y de müstenkif kaldı.

Rus Drednotu ve Muhribleri Nasıl Batırıldı:

Haziranın on dokuzuncu günü (Volya) drednotu ile altı torpido ve (Troyan) mu'âvin kruvazörü Sivastopol'e hareket ettiler. Filo mürettebâtından ekserîsi bu gemilerle gittiği cihetle diğer gemilerde pek az kimse kalmıştı. (Svobodnaya Rossiya) drednotunda ancak yüz, torpidolarda ise üç ilâ onar kişi kalmıştı. Yalnız donanmanın tahrîbi fikrini iltizâm eden (Shestakov ve Kerch) muhriblerinin mürettebâtı ise pek ziyâde idi.

Evvelâ (Shestakov) muhribi limandan çıktı. (Svobodnaya Rossiya) drednotu kızıl Sovyet bayrağı çekmiş olduğu hâlde iki gemi tarafından cerr edilerek (Davis) fenerine kadar götürüldü. (Kerch) muhribinden atılan birinci torpido baş zırhlı kule istikâmetinde gemiye isâbetle infilâk etti. Yarım saat sonra atılan üçüncü ve dördüncü torpidolar da kapudan köprüsü ile dördüncü taret altında patladı. Beşinci torpido hedefe isâbet etmeyerek sâhile çıktı. Altıncı torpido drednotun vasatına isâbet etti. Bu esnâda mu'azzam Rus drednotunun direkleri yıkılmış, kesîf siyâh ve beyâz dumanlar içinde kalmıştı. Dumanlar dağıldığı zamân sancak tarafına meyl ve alabora olmakta bulunan teknenin üzerinde açılan büyük rahneler göze çarpıyordu. Bundan sonra (Pronzitelnyi) (Gadzhibey), (Kaliakriya), (Smetlivyi), (Stremitelnyi) ve (Shestakov) muhribleri batırıldı. Batan gemilerin mürettebâtı (Kerch) muhribine geçiyordu. Bu mürettebâtı [233] (Tuapse)'ye çıkaran (Kerch) muhribi (Karaş) feneri önünde imlâ valflerini açarak batan gemilere iltihâk etti. Artık Sovyet Rusya'nın elinde donanma nâmına bir şey kalmamıştı.[18]

Azak Denizi Harekâtı:

Kırım Yarımadası'ndan sonra Azak Denizi sâhilindeki liman ve şehirlerin işgâline başlanmıştı. Buralarda elde edilecek ticâret gemileri ve zehâ'ir ve mevâdd-ı ibtidâ'îye naklinde kullanarak Alman ve Avusturya'nın düçâr olduğu i'âşe buhranının mümkün olduğu kadar izâlesine hizmet edilecekti. Hamidiye kruvazörü Mayısın on beşinde Sivastopol'den hareketle Kefe'ye yol vermişti. Yalta'da bataryalar Hamidiye'nin gizinde temevvüc eden kırmızı renkli Türk bayrağını kızıl Sovyet bandırası zannederek ateş açtılar. Bir mermi iskele bordasına isâbet ederek saçıntıları telsiz antenlerinin tellerini kesti. Akşamüzeri Kefe'ye muvâsalat edilerek bu gibi yanlışlıklara mâni' olunmak üzere tedâbîr ittihâzı amiralden taleb edildi.

Ertesi günü Kerch Boğazı'na gelindi ve kılavuz alınarak Akburun önüne demirlendi. Mayısın on yedinci günü Mu'âvenet-i Milliye, Numûne-i Hamiyet muhribleri ile Ruslardan alınarak Türk mürettebâtı ile techîz edilmiş olan (Zorkiy) muhribi gelerek Hamidiye'ye iltihâk ettiler. Mayısın yirminci günü Hamidiye ve muhribler Azak Denizi'ne dâhil oldular. Taman (Kamanova) civârlarından endâht yapan Rus bataryaları ıskât edildi. Azak Denizi'nde tesâdüf edilen Rus yelkenli tekneleri mu'âyene edilerek Sovyetlerin nakliyât-ı askeriyesi men' edildi. Berdyansk Limanı'na uğrayarak mevki'-i Alman kumandanı ile vaziyet müzâkere edildi. Ve'l-hâsıl Hamidiye ile muhribler Temmuzun birinci gününe kadar (Kerch) ile Azak Denizi limanları olan (Berdyansk), (Mariupol), (Temryuk) limanlarında yapılmakta olan nakliyâtı himâye ettiler. Ele geçen levâzım ve erzâk, Ukrayna bandırası çekilerek (1, 2, 3 ilh.) [234] numaralar tahsîs edilmiş eski Rus tüccâr gemileri ile birer birer Kerch Boğazı'na sevk ediliyordu. Kruvazörün kömür ve suyu azaldıkça maryanbol mendireğine girerek buradaki depolardan noksânını ikmâl ediyordu.

18 Batırılan muhriblerden (Kerch), (Fidonisi), (Kaliakriya), (Gadzhibey) sefîneleri (1.450)'şer tonluk son sistem sefîneler idi. (Gromkiy), (Pronzitelnyi) ise (1.100 ton) Kıdemli Yüzbaşı (Barohov)'a (Mülazım Shestakov) (600) ton, (Smetlivyi), (Stremitelnyi) (300) ton mâ'-i mahrecinde idi. Bu gemilerin mürettebâtı Moskova'ya giderek ihtilâl harekâtına iştirâk etmişlerdir.

Temmuzun birinci günü amiralden alınan emir üzerine muhriblerden birkaç dânesi (Kerch)'de terk edilerek Karadeniz'e çıkıldı. (Novorossiysk) Limanı'nda (Yavuz) ile buluştuktan sonra berâberce Sivastopol'e avdet edildi.

Temmuzun dördüncü günü Sultan Mehmed Reşad'ın haber-i vefâtı geldiğinden bütün sefâ'in sancaklarını mezestre ettiler.

Hamidiye kruvazörü Temmuzun onuncu günü (Mecidiye) kruvazörünü yedeğini almış ve (Yavuz) tarafından refâkat edildiği hâlde İstanbul'a müteveccihen hareket etti. Temmuzun on üçüncü günü Boğaz'dan içeri girildikten sonra karşılayan römorkörler (Mecidiye)'yi Haliç'e getirdiler.

Kafkas Harekâtı ve Hazar Denizi:

Rus ordularının inhilâli üzerine Avusturya ve Romanya cebhelerinde bulunan Alman ve Türk askerlerinin serbest kalanları şimendüferle (Köstence) Limanı'na indiriliyor, Alman kuvvetleri cenûbî Rusya'ya, Türk kuvvetleri ise Batum'a sevk ediliyordu. Batum'a çıkan kuvvetlerimiz Azerbaycan'ı, Ermeni çetelerinin katl-i âmmından kurtarmış, Bakü'yü İngiliz ve Ermenilerin elinden aldıktan sonra Azerbeycan'ın istiklâlini te'mîne uğraşmıştı. Hazar Denizi'ndeki Rus gemilerinden ele geçirilenler tanzîm ve tertîb edilerek Hazar Denizi'nde de Türk bayrağı mevcelenmeye başladı. [235]

-15-

Mondros Mütârekesi

1918 senesinde müttefik devletler için meş'ûm hadisât yekdiğerini ta'kîb etti. Bi'l-hâssa Amerika'nın harbe dâhil olarak Avrupa sahne-i harbine yüz binlerle asker sevk etmesi üzerine İngiliz ve Fransız ordularının hücûmları şiddetini pek ziyâde artırdı. Almanlar şimâlde ve cenûbda yaptıkları müdâfa'a muhârebelerinde sarsılmaya başladılar. İngilizlerin pek fâ'ik kuvvetlerle Filistin Cebhesi'nde (19-Eylül) gecesi yaptıkları ta'arruz büyük bir muvaffakiyetle inkişâf etti. Suriye gâ'ib edildi. Ric'at eden Türk kuvvetleri ancak Mustafa Kemâl Paşa'nın kudretli müdâhalesi ile (Haleb) şimâlinde tevakkuf edebildiler.

Makedonya Cebhesi'nde Bulgar ordusunun inhilâle uğraması şarkdaki vaziyeti bütün bütün fenalaştırdı.

Makedonya'daki İngiliz ve Fransız orduları Meriç Nehri'ne doğru ilerlediler. İstanbul'un bu taraftan tehlikeye düşmesi ve elde müdâfa'a edecek vesâ'itin azlığı İttihâd Hükûmeti'ni şaşırttı. Kabine isti'fâ etti. Yerine gelen (İzzet Paşa) Kabinesi mütâreke akdi için İngilizlere mürâca'ata karar verdi.

Kut'ül-Amâre'de esîr edilerek Büyükada'da istirâhat etmekte olan General Townshend'in vesâtetine mürâca'at edildi. Mûmâ-ileyh ile 2 Teşrîn-i evvelde İzmir'den bir römorköre binerek Midilli Adası'na gitti. Oradaki İngiliz sefâ'in-i harbiyesinin telsiz telgraflarından istifâde edilerek İngiltere ile muhâbere etti.

Teşrîn-i evvelin 26'sında Türkiye Hükûmeti'nin murahhasları olan Bahriye Nâzırı Rauf Bey'le Haleb ordusu karârgâhından celb edilmiş olan Kaymakâm [Sadullah] ve Hâriciye me'mûrlarından (Reşad Hikmet) Beyler ile İngiliz amirali arasında yapılan müzâkerât Mondros Mütârekenâmesi'nin imzâsı ile hitâm buldu. [236]

Mütârekenâmenin Metni

Madde 1- Bahr-i Siyâh'a mürûr için Çanakkale ve Bahr-i Siyâh Boğazlarının küşâdı ve Bahr-i Siyâh'a mürûrun te'mîni, Çanakkale ve Bahr-i Siyâh istihkâmâtının müttefikler tarafından işgâli.

Madde 2- Osmanlı sularındaki bi'l-cümle torpil tarlaları ile torpido ve kovan mevâzı'ı ve mevâki'-i sâ'ire mevaki' gösterilecek ve bunları taramak veyâ ref' etmek için taleb vukû'unda mu'âvenet edilecektir.

Madde 3- Karadeniz'de mevcûd torpil mevki'leri hakkındaki ma'lûmât-ı mevcûde i'tâ edilecektir.

Madde 4- İ'tilâf hükûmetine mensûb üserâ-yı harbiye ile Ermeni üserâ ve mevkûfîni İstanbul'da cem' edilecek ve bilâ-kayd u şart i'tilâf hükûmetlerine teslîm olunacaktır.

Madde 5- Hudûdların muhâfazası ve asâyiş-i dâhilînin idâmesi için lüzûm görülecek kuvâ-yı askeriyeden mâ'adâsının derhâl terhîsi (İşbu kuvâ-yı askeriyenin mikdâr-ı vaziyetleri i'tilâf hükûmâtı tarafından Devlet-i Aliyye ile müzâkere edildikten sonra takarrür ettirilecektir.)

Madde 6- Osmanlı karasularında zâbıta ve buna mümâsil husûsât için istihdâm edilecek sefâ'in-i sagîre müstesnâ olmak üzere Osmanlı sularında veyâ Devlet-i Aliyye tarafından işgâl edilen sularda bulunan kâffe-i sefâ'in-i harbiye teslîm olunup gösterilecek Osmanlı liman veyâ limanlarında mevkûf bulundurulacaktır.

Madde 7- Müttefikler emniyetlerini tehdîd edecek vaziyet zuhûrunda herhângi sevkü'l-ceyş noktasını işgâl hakkını hâ'iz olacaklardır.

Madde 8- El-yevm Osmanlı işgâli altında bulunan bi'l-cümle liman ve demiryolları mahallerinden İ'tilâf sefâ'ini tarafından istifâde edilmesi ve İ'tilâfla hâl-i harbde bulunanlara karşı mesdûd bulundurulması. Süfün-i Osmâniye'de ordunun terhîsi husûslarında şerâ'it-i mümâsileden istifâde edeceklerdir.

Madde 9- İ'tilâfiyyûn Osmanlı tersâne ve limanlarındaki umûm sefâ'inin ta'mîrâtı vesâ'it-i teshîliyesini isti'mâl edeceklerdir.

Madde 10- Toros tünellerinin müttefikler tarafından işgâli. [237]

Madde 11- İran'ın şimâl-i garbî kısmındaki kuvâ-yı Osmâniye'nin derhâl harbden evvelki hudûd gerisine celbi husûsunda evvelce i'tâ edilen emir icrâ edilecektir. Mâverâ-yı Kafkas'ın evvelce kuvâ-yı Osmâniye tarafından kısmen tahliyesi emredildiğinden kısm-ı mütebâkîsı müttefikler tarafından vaziyet-i mahallîye tedkîk edilerek taleb olunur ise tahliye edilecektir.

Madde 12- Hükûmet muhâberâtı müstesnâ olmak üzere telsiz telgraf ve kabloların İ'tilâf me'mûrları tarafından murâkabesi.

Madde13- Bahrî, askerî ve ticârî mevâdd ve malzemenin men'-i tahrîbi.

Madde 14- Memleketin ihtiyâcâtı tatmîn olunduktan sonra mütebâki kömür, mâyi'[-i] mahrûkat ve bahrî levâzımın Türkiye menâbi'inden mübâya'ası için teshîlât ibrâzı (mevâdd-ı mezkûrenin hiçbiri ihrâc olunmayacaktır.)

Madde 15- Bi'l-cümle hutût-ı hadîdîye İ'tilâf murâkabe zâbitleri me'mûr edilecektir. Bunlar miyânında Hükûmet-i Osmâniye'nin taht-ı murâkabesinde bulunan mâverâ-yı Kafkas hutût-ı hadîdiyesi aksâmı dâhildir. İşbu Kafkas hutûtı serbest ve tam olarak İ'tilâf me'mûrlarının taht-ı idâresine vaz' edilecektir. Ahâlinin ihtiyâcının tatmîni nazar-ı dikkate alınacaktır. İşbu maddede Batum'un işgâli dâhildir. Hükûmet-i Osmâniye Batum'un işgâline mu'teriz bulunmayacaktır.

Madde 16- Hicaz'da, Asir'de, Yemen'de, Suriye'de ve Irak'da bulunan muhâfız kıta'ât en yakın İ'tilâf kumandanına teslîm olunacaktır. Ve Kilikya'da bulunan kuvvetlerin intizâmı muhâfaza için muktezî mikdârından mâ'adâsı beşinci maddedeki şerâ'ite tevfikân takarrür ettirilecek vechile geri çekilecektir.

Madde 17- Trablus ve Bingazi'de bulunan Osmanlı zâbitleri en yakın İtalyan muhâfaza kıta'âtına teslîm olacaktır.

Hükûmet-i Osmâniye teslîm emrine itâ'at etmedikleri takdîrde muhâberât ve mu'âvenetini kat' etmeyi ta'ahhüd eyler.

Madde 18- Mısrata dâhil olduğu hâlde Trablus ve Bingazi'de işgâl edilen limanların en yakın İ'tilâf muhâfaza kıta'âtına teslîmi.

Madde 19- Alman, Avusturya bahrî ve berrî sivîl me'mûrîn ve teba'asının bir ay zarfında ve uzak mahallerde bulunanların bir aydan sonra mümkün olan en kısa zamânda memâlik-i Osmâniye'yi terk etmeleri.

Madde 20- Beşinci madde mûcebince terhîs edilecek kuvâ-yı Osmâniye'ye â'id techizât, esliha [238] cebhâne ve vesâ'it-i nakliyenin tarz-ı isti'mâline dâ'ir i'tâ edilecek ta'lîmâta ri'âyet olunacaktır.

Madde 21- Mü'teliflerin menâfi'ini sıyânet için İ'âşe Nezâreti nezdine İ'tilâf mümessilleri merbût bulunacak ve kendilerine bu babda lüzûm görülecek kâffe-i ma'lûmât i'tâ edilecektir.

Madde 22- Osmanlı üserâ-yı harbiyesi İ'tilâf devletleri nezdinde muhâfaza edilecektir. Sivil üserâ-yı harbiye ile esnân-ı askeriye hâricinde olanların tahliyesi nazar-ı dikkate alınacaktır.

Madde 23- Hükûmet-i Osmâniye merkezî hükûmetlerle bi'l-cümle münâsebâtı kat' edecektir.

Madde 24- Vilâyât-ı sittede iğtişâş zuhûrunda mezkûr vilâyetlerin herhangi bir kısmının işgâli hakkını İ'tilâf devletleri muhâfaza ederler.

Madde 25- Müttefiklerle hükûmet-i Osmâniye arasında muhâsamât 1918 senesi Teşrîn-i evvelinin otuz birinci günü vasatî saat-i mahallî ile vakt-i zuhûrda ta'tîl edilecektir. İngiltere hükûmet-i kraliyesi sefâ'in-i harbiyesinden Limni'de Mondros Limanı'nda Agamemnon zırhlısında 1918 senesi Teşrîn-i evvelinin otuzuncu günü nüshateyn olarak imzâ edilmiştir.

Bu bir mütârekenâme değildi. Üçüncü Pön Harbi'nde Kartaca'nın Roma'ya teslîm olması gibi bilâ-kayd ü şart düşmanlara teslîm olmaktı. Hatta sevgili Re'îs-i Cumhurumuzun buyurdukla-

rı gibi düşmanların memleketi istilâsı için onlara mu'âvenet bile va'd edilmişti. Mütârekenâmenin sakat maddelerinin ta'dîli için Yıldırım Orduları Kumandanı Mustafa Kemâl Paşa hazretlerinin sadr-ı a'zam paşaya yaptıkları mürâca'atlardan bir netice hâsıl olmadı. Artık bütün Türk sefâ'in-i harbiyesi birer birer İstanbul'a gelerek Haliç'e giriyor. Topların cebhâneleri, kamaları, nişângâhları çıkarılıyordu. [239]

16

Mütârekeden Sonra

Mondros Mütârekesi'nin akdinden sonra uzun bir zamân geçti. Türkiye'ye teklîf edilecek bir mu'âhede-i sulhiyenin esâslarını tanzîm için müttefikler arasında bir türlü tevhîd-ârâ mümkün olmuyordu. Bu müddet zarfında (Mondros Mütârekesi)'nin bütün fenâlıkları meydana çıktı.

Çanakkale Boğazı düşman sefâ'in-i harbiyesine açıldıktan sonra İngiliz, Fransız, İtalya, Amerika ve Yunan donanmaları İstanbul'a geldiler. İngilizler Musul'u, Batum ve Kafkasya'daki Ruslardan aldığımız arâziyi işgâl ettiler. Fransızlar Adana vilâyetini, Yunanlılar İzmir ve Aydın vilâyetlerini, İtalyanlar Menderes Nehri vâdîsini işgâl ettiler. Türkiye'nin istiklâli mahv olmuştu. İstanbul'da münevver geçinen mahâfilde bile Avrupa veyâ Amerika devletlerinden birinin himâyesine girmek muvâfık olacağına dâ'ir müzâkereler cereyân ediyordu.

İşte bu ümidsiz zamânda Mustafa Kemâl Paşa hazretleri Şark Orduları Müfettişliğine ta'yîn edilerek Erzurum'a azîmet ettiler. Erzurum'da ve bi'l-âhire Sivas'da Müdâfa'a-i Hukûk Cem'iyetlerini teşkîl ile Türkiye istiklâlinin nüvesini teşkîl ettiler. Ancak o dâhinin ve rüfekâsının harekât-ı azimkârânesiyle Anadolu silâhlanmaya ve yeniden ordular vücûda getirmeye başladı. Artık Anadolu'da silâhla mukâvemet harekâtı başlamıştı.

Müdâfa'a-i Hukûk Cem'iyetlerinin teşebüsât-ı şedîdesi üzerine İstanbul'da toplanan Meclis-i Meb'ûsân, Misâk-ı Millîyi tanzîm ederek yapılması lâzım gelen işi millete gösterdi.

Milletvekillerinin gösterdikleri bu azimkârâne hareket üzerine İngilizlerle teşrîk-i mesâ'î eden hükümdâr tarafdârları Millet Meclisi a'zâlarını tevkîf etmek istediler. Ba'zıları tevkîf edilerek İngilizler tarafından Malta'ya nefyedildi ise de bir kısm-ı mühimmi Anadolu'ya geçerek Mustafa Kemâl Paşa hazretlerinin riyâsetinde (Büyük Millet Meclisi) hükûmetini teşkîl ettiler. [240]

Yeni vaziyetin tahaddüsü üzerine düşmanlarımız, müsveddesini vücûda getirdikleri mu'âhedenâmeyi Tevfîk Paşa riyâsetindeki hey'et-i murahhasaya (10 Mayıs) târîhinde teblîğ ederek 27 Temmuz târîhine imzâlanmadığı takdîrde harekât-ı zecriyeye mürâca'at edeceklerini ilâve ettiler.

İstanbul'daki ecnebî kuvvetlerine istinâden tahakküm eden (Sultan Vahîdeddin), sarayında eski valî, kumandan ve rü'esâdan müteşekkil bir meclis toplayarak mu'âhedenin imzâsına karâr verdi. Ve (15 Ağustos-Perşembe) günü istiklâl ve mevcûdiyetimizin i'dâm berâtı (Hâdi Paşa, Rıza Tevfîk, Reşâd Hâlis) Beylerden müteşekkil hey'et-i murahhasa tarafından imzâlandı. Fakat milletin hakîkî mümesilleri olan (Büyük Millet Meclisi) imzâlanan (Sevr) mu'âhedesini reddederek milletin muvâfakatı olmadan hiçbir şey yapılamayacağı[nı] bütün cihâna i'lân etti.

(433) maddeden müteşekkil olan (Sevr) mu'âhedesinin, denizlere ta'alluk eden mevâddı aşağıya derc edildi. Bu mâddelerin tedkîkinden anlaşılacağı üzere, birkaç küçük ganbotdan başka muhârebe gemisi yapmak ve kullanmak hakkını hâ'iz olmayacaktık. Ne tahte'l-bahir ne tayyâre ve ne de sâ'ir vesâi't-i harbiyeden mahrûm olarak sâhillerimiz ve denizlerimiz dâ'imâ düşmanların tehdîdi altında kalacaktı.

Fakat Anadolu'da vekâyi' birbirini ta'kîb eden (13 Kânûn-ı sâni 1921)'de Birinci İnönü Muhârebesi (Şubat 1921)'de Kars, Ardahan, Batum'un işgâli muvaffakiyetleri (21 Mart 1921) İkinci İnönü Muhârebesi yapıldı.

26 Temmuzda yapılan mu'azzam Sakarya Muhârebesi Türkiye istiklâlinin kolay kolay söndürülemeyeceğini bütün cihâna gösterdi. Fakat Anadolu'daki Yunan kuvvetlerinin tard ve def'î için daha çok mesâ'îye ihtiyâc vardı.

Yunanlılar Trakya'yı işgâl ettiler ve İstanbul'a da girmek istediler ise de Fransa'nın adem-i müsâ'adesi üzerine tevakkuf ettiler.

Fransa ile i'tilâf ederek Adana'yı istirdâd eden (Büyük Millet Meclisi Hükûmeti) artık vakt-i mev'ûdun hulûl ettiğini gördü ve (26 Ağustos 1922)'de bütün cebhelerde ta'arruza geçti ve en mühim darbeyi Afyon Karahisar'da urarak ilerlemeye başladı. (31 Ağustos)'da yapılan Başkumandanlık Muhârebesi, Yunan Orduları Başkumandanı General Trikopis'in esâreti ile hitâm buldu. Eylül'ün dokuzuncu günü İzmir, ertesi günü Bursa istirdâd edilerek Anadolu'da düşman kuvvetleri esîr veyâ imhâ edildi. [241]

Türk kuvvetlerinin İstanbul'a yürümesinden çekinen İngiltere'nin müdâhalesi üzerine 23 Eylülde Mudanya'da mütâreke akd edilerek sulhen Trakya'nın işgâli te'mîn edildi. Fakat sulhün akdi ve İstanbul'un istirdâdı daha bir zamân sürüklendi. Lozan'da toplanan ilk konferans inkıtâ'a uğradı. İkinci Lozan konferansı çetin müzâkerelerden sonra (24 Temmuz 1923)'de imzâlanarak dokuz seneden beri devâm etmekte olan harbe nihâyet verildi. Yeni mu'âhede Türkiye'nin istiklâlini te'mîn ediyor. Sevr mu'âhedesinin bütün bağlarını kopararak Türkiye'ye bir ufk-ı istikbâl açıyordu.

Sevr Mu'âhedesi'nin Bahriyeye Ta'alluk Eden Mâddeleri

Beşinci Kısım: Türkiye, bütün milletler teslîhâtının sûret-i umûmîyede tahdîdi istihzârâtını mümkün kılmak için âtîde mezkûr mevadd-ı askeriye, bahriye ve hevâ'iyeye tamâmıyla ri'âyet etmeyi ta'ahhüd eder.

181"[i]nci Madde- Osmanlı limanlarında mevkûf bulunan bi'l-cümle sefâ'in-i harbiye düvel-i müttefikaya kat'î olarak teslîm edilmiş add olunacaktır. Ma'amâfîh Türkiye[,] sâhilleri boyunca hidemât-ı inzibâtiye ve saydiye için yedi kıt'a ganbot[,] altı kıt'a torpidobotu tecâvüz etmeyecek kadar sefâ'ini idâme hakkı muhâfaza edecektir. Bu sefâ'in ber-vech-i âtî gemilerden beyne'l-müttefikîn kontrol komisyonu tarafından tefrîk olunacaktır:

Aydın Re'îs, Burak Re'îs, Sakız, Preveze, Hızır Re'îs, Kemâl Re'îs, İsâ Re'îs ganbotları ve Sivrihisâr, Sultânhisâr, Draç, Musul, Akhisâr, Yunus torpidobotları [ve] ganbotlar 7,7 cm'lik küçük iki top ve iki mitralyöz taşıyabilir. Torpidolar 7,7 cm'lik küçük bir top taşıyabilir. Bu sefâ'inde bulunan bi'l-umûm torpido ve kovanları sökülüp çıkarılacaktır.

182'nci Madde — 181'inci madde[de] zikredilen gemilerin yerine ikame edilecek olanlar müstesnâ olmak üzere diğer sefâ'in-i harbiyenin inşâ veyâ iştirâsı Türkiye için [242] memnû'dur. Bu gemilerin ganbotlar (600) tonayı[,] karakol gemileri (100) tonayı geçecektir. Bir geminin zıyâ'ı müstesnâ olmak üzere ganbot ve torpidolar ancak yirmi sene târîh-i tenzîlden yirmi sene sonra tebdîl edilebilir.

183- Reşîd Paşa, Tîr-i Müjgân, Giresun, Millet, Akdeniz vapurları eslihasından [tecrîd] edilerek sefâ'in-i ticâriye add ve i'tibâr edilecektir.

184- Ticâret husûsatından kullanılan gemiler müstesnâ olmak üzere Türkiye'de inşâ edilmekte olan kâffe-i sefâ'in-i harbiye feshedilecektir.

185- Ticâretde kullanılmak için bile olsa Türkiye'de tahte'l-bahir inşâsı veyâ iştirâsı memnû'dur.

187- Kontrol, Beyne'l-Müttefikîn Kontrol Komisyonu tarafından tesbît ve ta'yîn edilen esliha ve mâlzemeden mâ'adâ mevâdd-ı harbiye torpido mayınlar da düvel-i müttefikaya teslîm edilecektir.

188- Beyne'l-Müttefikîn Kontrol Komisyonu, Osmanlı bahriyesinde bulunacak zâbitân ve efrâd adedini tesbît edecektir. İlh.

189- Türk bahriyesi kâmilen gönüllü mürettebâtdan teşkîl edilecek ve müddet-i hizmet-i zâbitân için asgarî ve bilâ-fâsıla 25 sene, küçük zâbitân ve efrâd için 12 sene olacaktır.

Ticâret-i bahriyede müstahdem zâbitân ve efrâd hiçbir gûnâ ta'lîm-i askerî ve bahrî görmeyeceklerdir.

190- 178'[i]nci mâddede zikredilen mıntıkadaki (Boğazlar mıntıkası) telsiz telgraf merkezleri düvel-i müttefikaya teslîm edilecek ve bu mıntıkada gerek Türkiye ve gerekse Yunanistan telsiz telgraf merkezleri te'sîs etmeyeceklerdir.

191- Türkiye kuvâ-yı müsellahasının, hiçbir askerî ve bahrî kuvâ-yı hevâ'iyesi bulunmayacak ve hiçbir kâbil-i sevk balon muhâfaza edilmeyecektir.

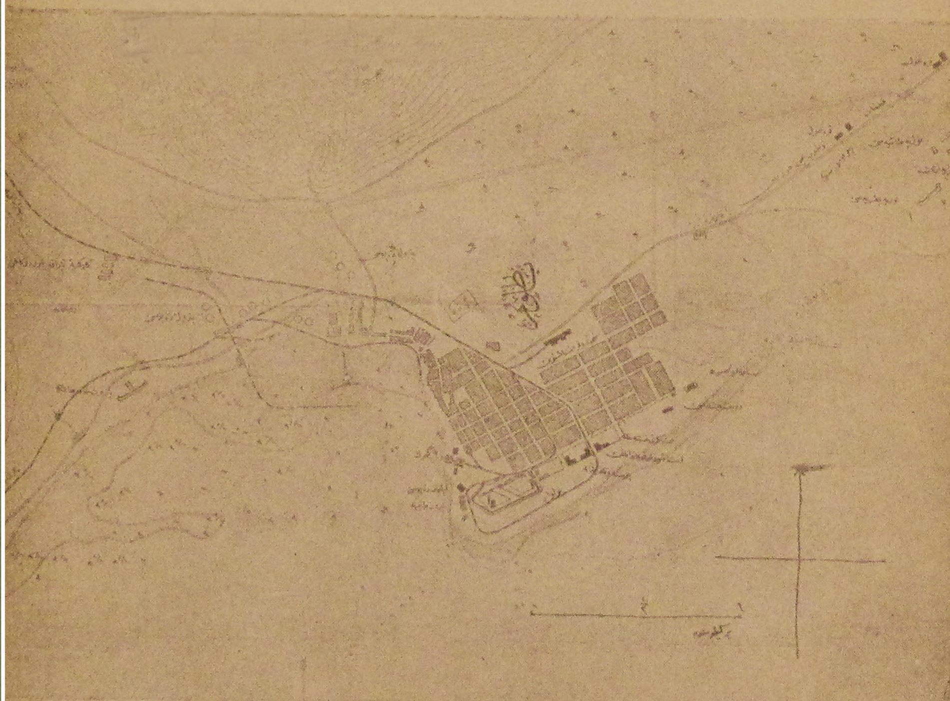
194- Mu'âhedenin mevki-i mer'iyete vaz'ından i'tibâren altı ay zarfında bütün tren aletleri ile motorlarının ve bunların aksâmının Türkiye'de i'mâli, ihrâcı ve idhâli men' edilecektir.

196- Mu'âhede-i hâzıranın muhtevî olduğu askerî, bahrî, hevâ'î mevâdd ve ahkâmı başlıca düvel-i müttefika tarafından ta'yîn olunan kontrol komisyonlarının nezâreti tahtında Türkiye tarafından icrâ edilecek ve bu husûsdaki masârif Türkiye'ye â'id olacaktır. [243]

207- Türkiye, hiçbir ecnebî memlekete askerî, bahrî ve hevâ'î hiçbir hey'et me'mûr etmemeyi ve göndermemeyi ta'ahhüd eyler. Bundan mâ'adâ Türk milletinin bir devlet-i ecnebîyenin ordusuna, filosuna veyâ hizmet-i hevâ'îyesine yazılmak için hudûdu terk etmesine veyâ bir ecnebî devlete askerî, bahrî, hevâ'î ma'lûmât ve tedrîs husûsunda mu'âvenetde bulunmak için intisâb eylemesine mâni' tedâbîrin ittihâzını der-uhde eder.

SON

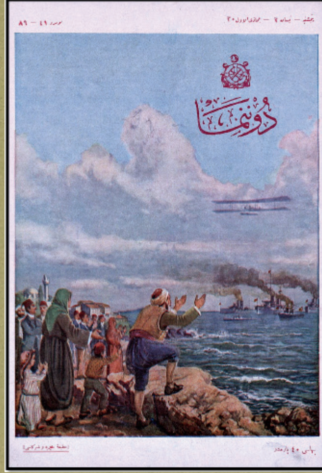

باطوم لیمانی

Batum

Batum Limanı

Ekler

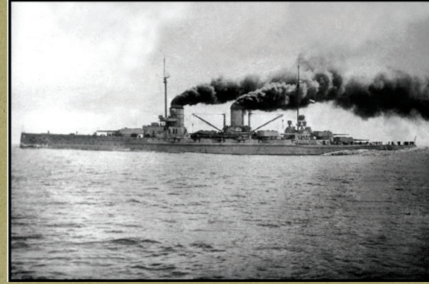
İstanbul halkı donanmayı
Çanakkaleye uğurlarken-1915
(Donanma Mecmuası)

I. Dünya Savaşı öncsi İngilizlerin el koyduğu
Reşadiye zırhlısı

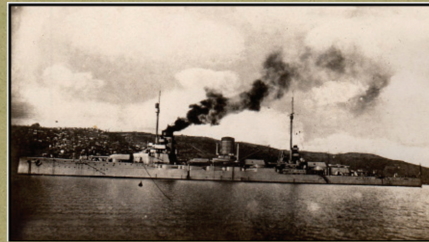
I. Dünya Savaşı öncesi İngilizlerin el koyduğu
Sultan Osman zırhlısı

Yavuz (Goben) Dretnotu

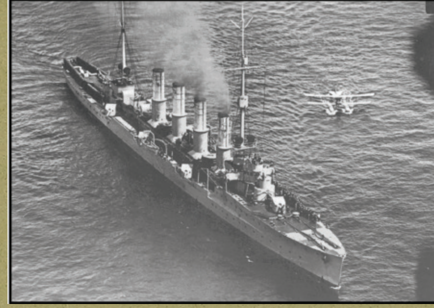
Yavuz

Yavuz Dretnotu yol alırken

Yavuz zırhlısında çelik vücudlar

Midilli Kruvazörü

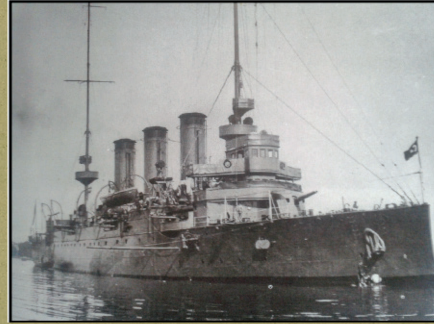
Nusret Mayın gemisi

Hamidiye Kruvazörü

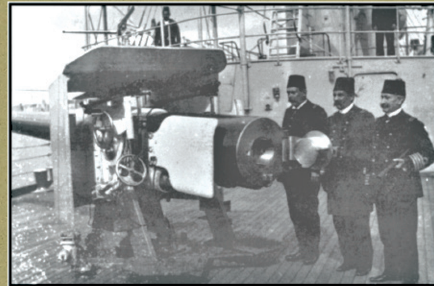
Hamidiye Muharebe kruvazörü

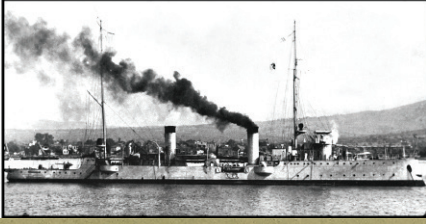
Hamidiye Muharebe kruvazörü

Mecidiye kruvazörü

Mecidiye personeli ve top bataryası

Peyk-i Şevket zırhlısı

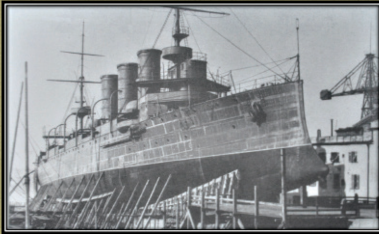
Peyk-i Şevket

Peyk-i Şevket

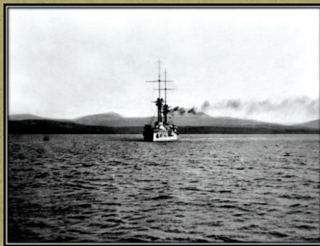
Peyk-i Şevket

Draç Kruvazörü tezgâhta

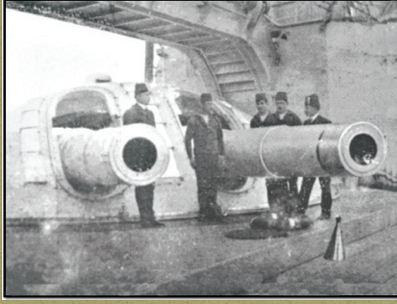
Âsar-ı Tevfik zırhlısı

Turgud Reis zırhlısı

Turgud Reis zırhlısı

Turgud Reis'in personeli ve topları

Giresun vapuru, Turgut Reis ve Mecidiye zırhlıları bir arada

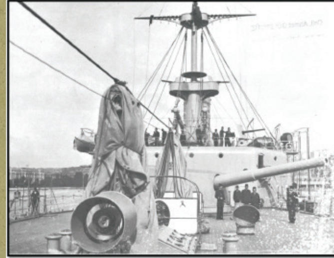
Mesudiye Zırhlısı

Mesudiye Zırhlısı

Mesudiye Zırhlısı çarkçı subayları

Mesudiye Zırhlısının silahları

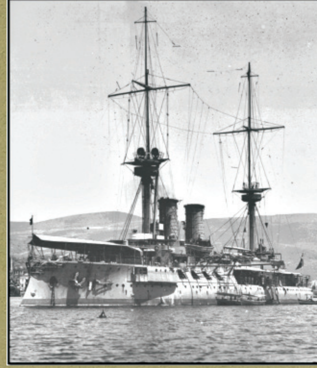
Mesudiye Zırhlısının personeli

Baykuştepe'de görev alan Mesudiye personeli

Barbaros Hayreddin zırhlısı

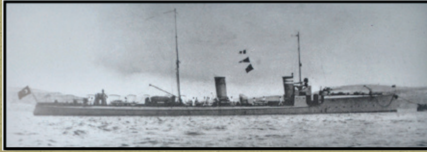
Barbaros Hayreddin zırhlısı

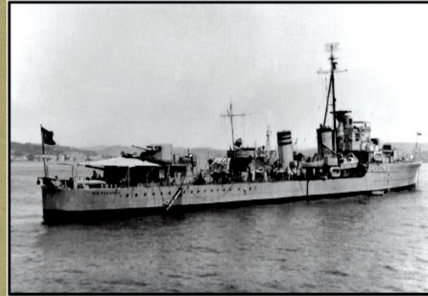
Barbaros Hayreddin'in batışı

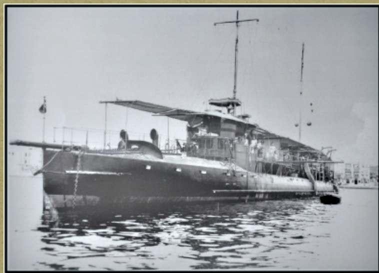
Berk-i Satvet zırhlısı

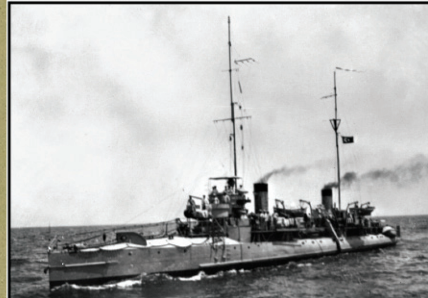
Yadigar-ı Millet zırhlısı

Gayret-i Vataniye

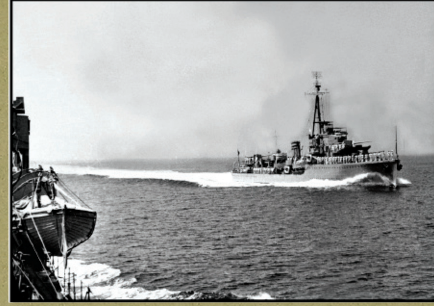
Yarhisar Muhribi

Basra Muhribi

Demirhisar Muhribi

Sultanhisar Gemisi

Peleng-i Derya

Muin-i Zafer

Aydın Reis Gambotu

İsa Reis Ganbotu

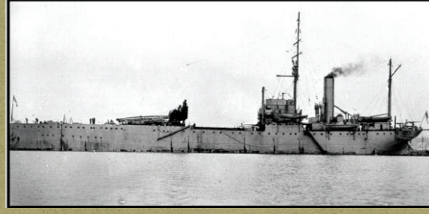
Kemal Reis Gambotu

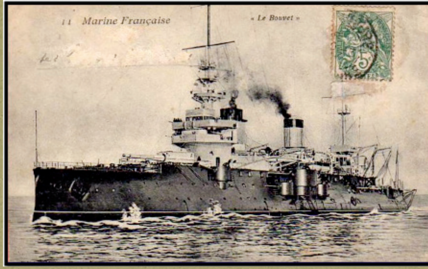
Samsun

İngiliz Agamemnon zırhlısı

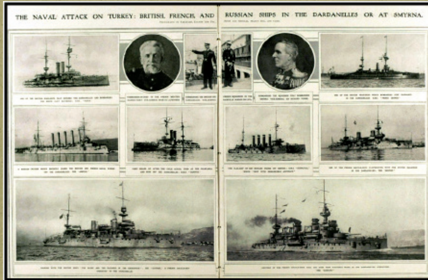
Ark Royal zırhlısı

Fransız Bouvet zırhlısı

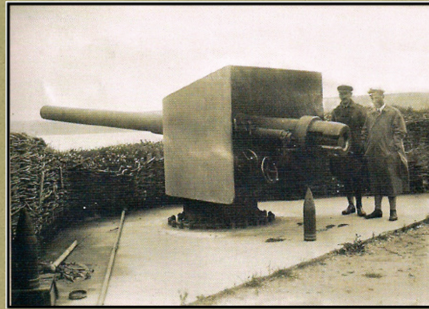

İngiliz Canopus zırhlısı

THE NAVAL ATTACK ON TURKEY: BRITISH, FRENCH, AND RUSSIAN SHIPS IN THE DARDANELLES OR AT SMYRNA.

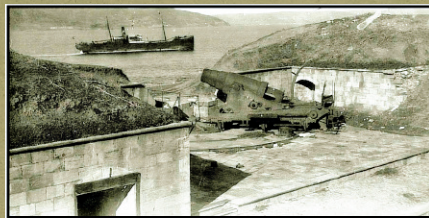
Türkiye'ye saldıran İngiliz, Fransız ve Rus donanmaları hakkında gazete haberi

Çanakkale'de Barbaros bataryasında bir top

Ertuğrul tabyasında bir top

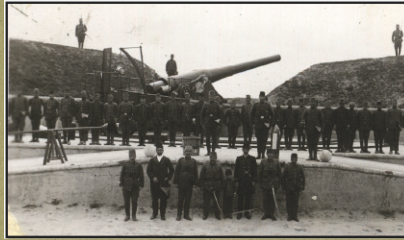
Hamidiye tabyasında bir top

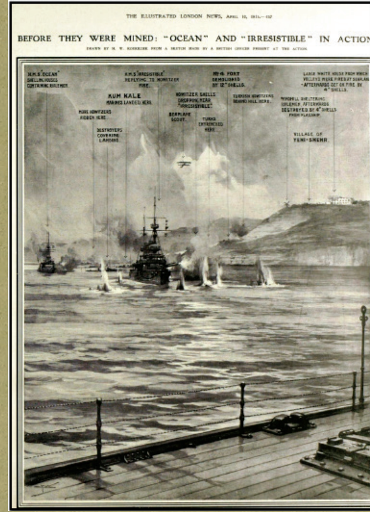
Rumeli Mecidiye tabyası

Mecidiye Tabyası batarya komutanları

Boğazda tabya

THE ILLUSTRATED LONDON NEWS

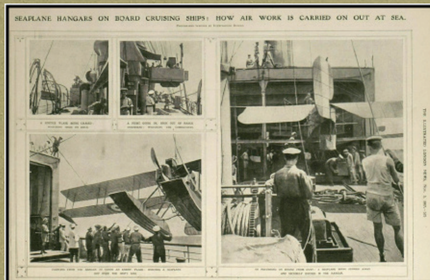
BEFORE THEY WERE MINED: "OCEAN" AND "IRRESISTIBLE" IN ACTION.

Türk bombardımanıyla batmadan önce
İngiliz Ocean ve Irresistible zırhlıları

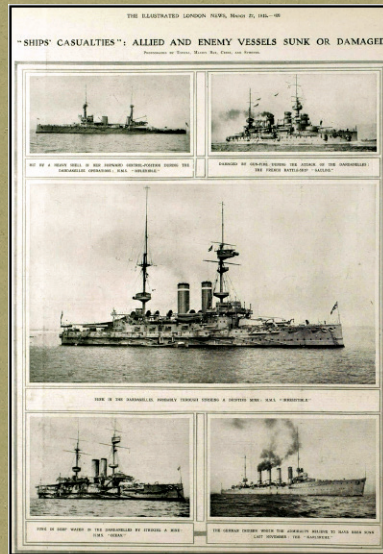
EXCLUSIVE TO "THE ILLUSTRATED LONDON NEWS": A REMARKABLE PHOTOGRAPH OF THE "IRRESISTIBLE" SINKING.

İngiliz Irresistible zırhlısının balışı

SEAPLANE HANGARS ON BOARD CRUISING SHIPS: HOW AIR WORK IS CARRIED ON OUT AT SEA.

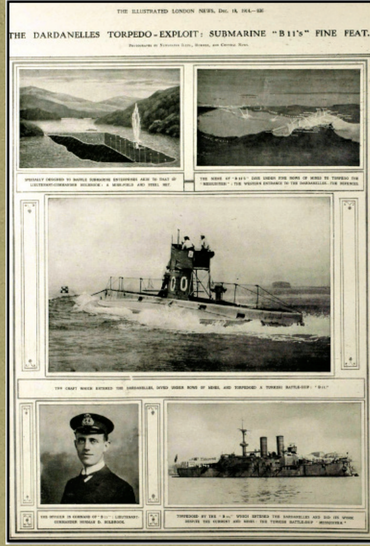
Savaşta kullanılan deniz uçakları

THE ILLUSTRATED LONDON NEWS

"SHIPS' CASUALTIES": ALLIED AND ENEMY VESSELS SUNK OR DAMAGED.

Çanakkale'de batırılan düşman gemileri

THE ILLUSTRATED LONDON NEWS

THE DARDANELLES TORPEDO-EXPLOIT: SUBMARINE "B 11's" FINE FEAT.

B-11 İngiliz Denizaltısı hakkında gazete haberi

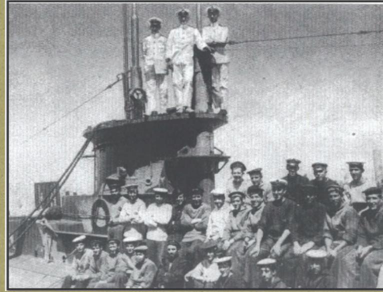
Müstecib Onbaşı Denizaltısı

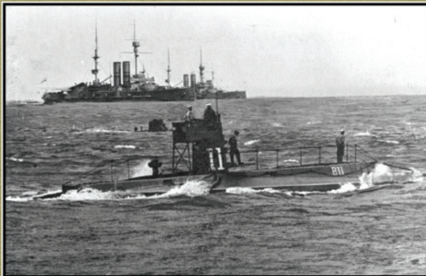
Müstecib Onbaşı Donanmaya katılırken

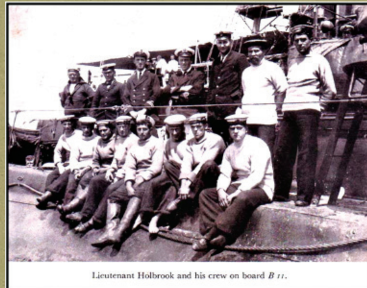
Batırılan İngiliz E-15 Denizaltısı

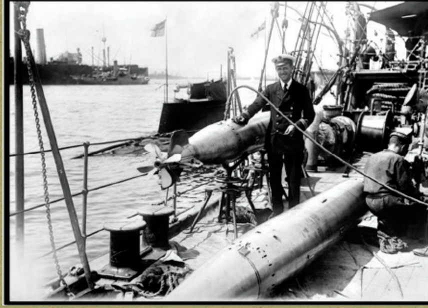
E-11 Denizaltı personeli

B-11 Denizaltısı

B-11 Kaptan ve personeli

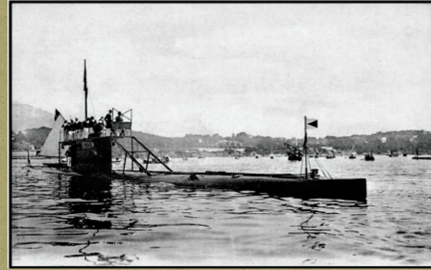
B-11 Denzialtısı torpilleri

E-14 Denizaltısı

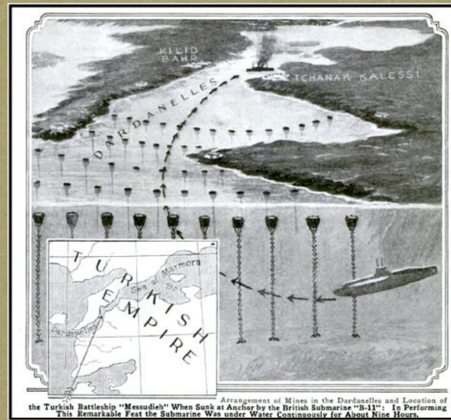
Fransızların Saphir (Safir) Denizaltısı

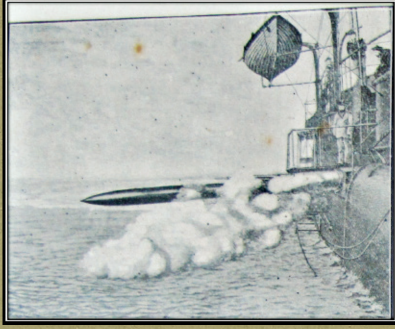
Fransızların Turquoise (Turkuaz) denizaltısı

Öndekiler: İngiliz Goliath zırhlısını batıran Muavenet-i Milliye Süvarisi Binbaşı Ahmed Bey ile Alman subayı Firle. Arkadaki: İngiliz, Avusturalya denizaltısını batıran küçücük Sultanhisar torpidobotunun süvarisi Yüzbaşı Ali Rıza Bey

Çanakkalede Mayınlar

Gemiden torpido atışı

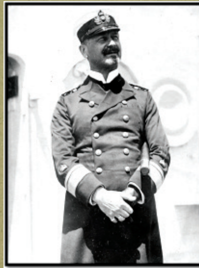
Böve (Bouvet) zırhlısını batıran top ve batarya kumandanı Hilmi ve Mülazım Fahri Efendiler

Karadeniz'de Rus donanmasının kaçmasıyla sonuçlanan ilk deniz savaşımız

Liman Von Sanders ve Amiral Souchon (sağda)

Amiral Rebeur von Paschwitz

Novorossisyk Limanı

Dizin